

తొరసు.

తొమాయవదనపరిబ్రహ్మశేనమః.

తొమన్నహమహాపాధ్యాయగదాధరభట్టాచార్య

చక్రపతివిరచితః

||*|| అ వ య న గ న్ధ : ||*||

తొమన్నహమహాపాధ్యాయకృష్ణభట్టవిరచిత

వివరణసహితః,

తొమత్పరమహంసేత్యాద్యనువమవిరుదాశ్చిత

శ్రీమద్భూతస్త్రపరకాలమహాస్థానమూర్ధాభిషిక్త

సర్వతస్త్రసత్తస్త్రతొమత్కవికథకః శ్రీరసచరణనలితయుగళ

విన్యస్తనమస్తాత్తథరత్నకృష్ణభూతస్త్రపరకాలసంయుమిసార్యభావ

చరణారవిందమింద్రాయమానమానసేన

తొమత్తర్కతీర్థపణ్డితరత్నాపాఖ్యకస్తూరీరక్తాచార్యవర్య

కరుణాకటాక్షవీక్షాసమాసాదితపాణ్డిశేన

తొమన్నహమహాపాధ్యాయవిద్యాతమాన దివ్యరత్న సింహాననారూఢ

తొమచ్ఛామరాజేంద్ర సరస్వతీపాసాదమహాస్థానలబ్ధ

తరలవిద్యద్విరుదోల్లసితేన

తొమద్గదావలసంస్థాననివాసినా

కౌణ్డితరత్నాపాఖ్యకస్తూరీరక్తాచార్యవర్య

పరిశోధ్య పరిష్కృతః

తొమన్నహమహాపాధ్యాయవిద్యాతమాన దివ్యరత్న సింహాననారూఢ

ధర్మాధికారి చక్రపతివిరచితః

విద్యాతరక్తాపాఖ్యకస్తూరీరక్తాచార్యవర్య

ముద్రాపితవిజయతాంతరిమామ్

ఇదానీమేతనూల్యసార్థరూప్యద్యయమ్

సకలం.

౨౫ పుట, ౨ పక్కా

య క్తసముదాయేఽతివ్యాప్తిస్తదవస్థే వేతివాచ్యం॥ప్రతిజ్ఞాదిపంచకవ్యుత్పత్తిః, యక్తప్రతిజ్ఞాదిపంచకసముదాయేఽతివ్యాప్తిస్తదవస్థే వేతివాచ్యం
 ఇత్యేవసాఠఃముద్రానావసరేవిపర్యస్తః॥అధికంతు శుద్ధివలైఃఅవలూకః!

శ్రీరస్తు.

శ్రీహయగ్రీవాయనమః

శ్రీః శ్రీః

అథ దీధితినహిత తత్త్వచిన్తామణావవయనగ్రంథః పారభ్యతే.

౧౭ ॥ తచ్చానుమానం పరాధం న్యాయసాధ్యమితి న్యాయస్తదవయవాశ్చప్రతిజ్ఞాహేతుదాహరణోపనయ నిగమనానినిరూప్యనే ॥ తత్త్రసమస్తరూపావపనన్న లిజ్జప్రతిపాదకవాక్యం న్యాయః ॥ అత్రైవవాక్యైతి వ్యాప్తిః ॥ కిన్తవనుమితచరమకారణ లిజ్జపరామర్శప్రయోజకశాబ్దజ్ఞాన జనకవాక్యం న్యాయః ప్రతిజ్ఞాదిపంచవాక్యైరేకవాక్యతయా సావధానవిశిష్టజ్ఞానం జన్యతే ॥ తెనచవిశిష్టవైశిష్ట్యానగాహిమానాస్తరముత్థాప్యతే ॥ తెనచరమః పరామర్శః ఉత్పాద్యత ఇతి న్యాయజన్యశాబ్దజ్ఞానస్య పరామర్శప్రయోజకతా ॥ ౧౭ ॥

శ్రీః శ్రీః తత్త్వచిన్తామణా న్యాయలక్షణమ్ ॥

౧౮ ॥ ఉచితానుపూర్వికప్రతిజ్ఞాదిపంచకసముదాయతవ్వన్యాయత్వమ్ ॥ ప్రతిజ్ఞాత్వాదికంపునరుదాసీనవాక్యవారక న్యాయాస్తగ్గతత్వాదివిశేషణశూన్యమేవోపాదేయమితి నాన్యోన్యశ్రయః ॥ సాధ్యాదివిశేష నియన్త్రితాశ్చ ప్రతిజ్ఞాదయో వాచ్యా ఇతినవిభిన్నసాధ్యాదిక ప్రతిజ్ఞాదిసముదాయేతి వ్యాప్తిః ॥ వ్యాప్త్యాదేరివ సాధ్యాద్యననుగమాదననుగమోన్యాయాదేరిష్యతవ ॥ ఏతేన ప్రతిజ్ఞానిగమనయోరుదాహరణోపయవాంతరయోశ్చ నసంఘాయైకార్థప్రతిపాదకత్వమ్ ॥ ద్రాగెనతు పశ్చాన్నామవయవానామ్ ॥ పరస్తుప్రతిజ్ఞాహేతుః కథంచిదుపనయనిగమనయోః ॥ ఏకవాక్యతావ్యవహరస్తువిశిష్టే కార్థప్రతిపత్తిపరతామాలైః ॥ తాదృశ పరామర్శ ప్రయోజకత్వశ్చ యది తద్విషయతత్తత్పదార్థోపస్థాపకతయా (తత్తత్పదార్థసార్థోపస్థాపకతయా) తదా ఉదాహరణోపనయయోరేవ తత్ప్రభవస్యతి ॥ అథతదానుకూల్య పరతామాలైః ॥ తదాకోవహ్నిమాన్ పర్వతోవహ్నిమాన్ కుతో ధూమపత్త్వాదిత్యాదేరపి తథాత్వమిత్యాదికం సమాహితమ్ ॥ ౧౮ ॥

శ్రీః శ్రీః దీధితౌ న్యాయలక్షణమ్ ॥

తత్రప్రతిజ్ఞానసాధ్యనిదేశః ॥ సాధ్యపదేతివాప్తైః ॥ కిన్మాదైశ్చాను
మితిచరమకారణవిజ్ఞానరామశాస్త్రయోజకవాక్యాధాన్ జనకత్వేనత్యుదై
శ్చానుమిత్త్యన్యూనానతిరిక్తవిషయక శాబ్దజ్ఞాన జనకవాక్యం॥

సాధ్యనిదేశః ప్రతిజ్ఞానిసూక్రమ్ ॥ సాధ్యవిధేయ విశిష్టోభమి ॥ తథాచ
క్షతావచ్ఛేదక పర్యంతత్వాది విశిష్టసాధ్యతావచ్ఛేదక వహ్నిత్వాదివిశిష్టవైశిష్ట్య
జ్ఞాన జనకోన్యాయావయవఇతిపర్యవసితోధః ॥ ఉదాహరణాచ్చ నపక్షతావ
చ్ఛేదక విశిష్టే సాధ్యవైశిష్ట్యజ్ఞానమిడపనయాచ్చ పక్షతావచ్ఛేదక విశిష్టేనసా
ధ్యతా వచ్ఛేదకవిశిష్ట వైశిష్ట్యజ్ఞానమితితయోప్యధానః ॥ * కిన్విత్వాది *
ప్రకృతస్యావబిహృత వారణాయనశ్యంతమ్ ॥ ప్రకృతస్యావయవవత్ప్ర ప
ర్యవసితోధః * ఉదాహరణైః ప్రకృతైత్యధః ॥ వహ్నిసాధ్యకోపనయస్య న
హ్నివ్యాప్తిభూమసాధ్యకానుమిచ్చిన్యూనానతిరిక్త విషయకజ్ఞానజనకస్య వా
రణాయప్రకృతత్వయమ్ ॥ తథాచ, యాదృశేషక్షసాధ్యకస్యావయవవత్ప్ర తా
దృశవక్షసాధ్యకానుమిచ్చిన్యూనానతిరిక్త విషయకశాబ్దజ్ఞాన జనకత్వం పర్యవ
సితోధః ॥ ధూమాబాలావహ్ని పర్యవసితోధః ధూమాదిత్యాదావ
నతిరిక్తవిషయకజ్ఞానజనకస్య హేతోర్వారణాయాన్యూనైరిన్విగమనవారణాయా
నతిరిక్తేతి॥ యద్యపిన్విగమనెనామాత్మక్షవాచకపదంసహ్యాయతే॥ తథాపిన్యూన
తాభంగాయోపనయస్థాయమాదిపదానుషంగా తథాబోధ్యమ్, ఇత్థమేవచప్రసి
త్తామతిప్రసిక్తినిగమనంచెత్వాదినా నిరసితైః॥ తదధః స్థానిగమనమన్యూ
నానతిరిక్తవిషయకశాబ్దజ్ఞానజనకంసప్రకారానుశాసేతుః ॥ రేనేనిరుక్తస్యా
యావయవత్ప్రకారంప్రతిజ్ఞాత్వంపదవివాదిన్యూనాల్ ॥ ఉదాహరణాద్వై నదో
గోపయిక విశిష్ట హేతుః సంబంధస్యవా భేదకలయారస్యాతిరిక్తవిషయకజ్ఞానజా
కత్వాదితి॥ యత్తు ॥ పృథివీతరేభ్యోభిద్యతేపృథివీత్వాదిత్యాదాయన్నపృథివీత
భ్యోభిద్యతేతస్మిన్పృథివీత్యుదాహరణవారణాయతేదితి॥ తత్తచ్ఛమ్॥ తేనపృథివ్యా
మితరభేదస్యావిషయాక రణాల్ ॥ తాత్పర్యభ్రమేణతాదృశబోధజనకత్వస్యాతిప్ర
సక్తత్వాల్ ॥ సవ తావతాప్రయదాహరణస్య తథాత్వసంభవః ॥ యన్నైత్యాదే
నన్వయాల్ ॥ యచిచనిగమనెనాయమాదిపదం నివిశతే వాక్యైకవాక్యతయైవవి
శిష్టలాభాదివిభాష్యతే ॥ తదాహేతాసాధ్యసామానాధికరణ్యభానెసామాన్యతః
పక్షేపి సాధ్యనత్త్వవిధానాత్ పక్షేహేతువ్యాపక సాధ్యసామానాధికరణ్య విశి

దీధితినహితత త్తచిన్తామణౌ

ష్టహేతుమత్తాభోధక సోపనయస్య ॥ యత్రపక్షసాధ్యయోస్తాద్యూహేభ్యణ దృ
ష్టాంతప్రహేతుత్వాభ్యా ముపన్యాసః తాదృశసిమాధయషయాచన్యాయిప్రయో
గః తత్రోదాహరణోపనయయోః ॥ యత్రచ వర్వతత్వాద్యవచ్ఛేదన సాధ్యసి
ద్దైవద్దైవ్యతాయామేతత్పర్వతత్వావినాదృష్టాంతసోపన్యాసః తత్రోదాహరణ
స్య ॥ సశ్యంతస్యవాచనయవాఘటకన్యాయాంతగతత్వ పరతయాపేత్వస్త
సోయమాదినిగమనాం తస్యద వారణాయతల్ ॥ యద్యపినర్వమభిధేయంప్ర
మేయమిత్యాదావతిరిక్తాప్రసిద్ధిః॥నచకోట్యప్రసిద్ధ్యా ప్రమేయంనవతి విప్రతి
వత్తైః సంశయస్యచాయోగాల్ నతాదృశి ప్రతిజ్ఞా, ప్రకృతానుమితి విషయతా
నుమన్యాప్త విషయతాకత్వం, ప్రకృతానుమితిప్రకారతానుమన్యాప్త ప్రకార
తాకత్వంవావక్తవ్యమితివాచ్యమ్ ॥ సకలాభిధేయవృత్తిధర్మవత్సకలాభిధేయని
ష్టాత్వంతాభావాప్రయోగా్యాకాశాభావవద్వేదం దృవ్యమిత్యాదౌవిశిష్టపక్షబో
ధకోపనయేతివాన్తైః ॥ తథాపిప్రకృతపక్షేప్రకృతసాధ్యవైష్ట్యవిషయకత్వం
తదన్యానవిషయకత్వమ్॥ప్రకృతపంచష్యధర్మపక్షకప్రతిజ్ఞాన్తలేతుపక్షేప్రకృత్యర్థ
స్యచైశిష్ట్యబోధకోపేచున్నతుప్రకృతసాధ్యస్య ॥ తాదృశవిషయతావిలక్షణవిష
యతాహున్యత్వమ్ శ్చప్రకృతపేతుకప్రకృతసాధ్యసిద్ధ్యాపయికవ్యాప్త్యవిషయక
త్వంవా తదనతిరిక్తవిషయకత్వమ్॥ వహ్నివ్యాప్త్యాలోకవత్సధర్మా వర్వతోష
హ్నిమా వా ధూమాదింధనవ్యాప్త్య ధూమవా వర్వతోవహ్నిమా ధూమాది
త్యాదౌ తస్మాన్సంసంగహయ ప్రకృతపేతుసాధ్యయోరుపాదానమ్ ॥ వహ్ని
వ్యాప్త్యధూమవా వర్వతోవహ్నిమా ధూమాత్సత్తాదివ్యాప్త్య దృవ్యత్వపది
తం నత్వాదిమత్ దృవ్యత్వాదిత్యాదికస్తు నప్రయోగః ॥ విశిష్టపక్షోపస్థాపకా
దేవ తాదృశవ్యాప్తిప్రతీతావాకాంతావిరజేణోదాహరణానుత్థానాల్ ॥ అన్య
థాతిప్రసంగాల్ ॥ అతఏవనైకదోషయవ్యాప్త్యుపన్యాసాపి ॥ యదిచ మైత్రీః
పచతి అయంగౌరిత్యాదేరేన ప్రతిజ్ఞాయాః తథోపవణితవిశిష్టజ్ఞానజకత్వసంభ
వః ॥ తాదాత్మ్యేన గొసాన్సాధ్యత్వాల్ గోత్వత్వాద్యనుపస్థిత్యా గోత్వాదేసాన్సా
ధ్యత్వానుపవత్తైః ॥ పదార్థతావచ్ఛేదకజాతౌ హేత్విధేనాన్వయాయోగా
చ్చ ॥ వహ్నిమానిత్యాదౌ పునరనుమితౌ వత్సేసాధ్యస్య వహ్నిస్సంయోగాత్త
కస్సంబద్ధౌభాసతే ॥ తథైవ వహ్నివ్యాప్త్య ధూమవానయమిత్తుపనయసంగ
మాత్ ॥ శబ్దిజ్ఞానైతు వహ్నిమహిమభేదః ॥ ఏనంభేదేనాభ్యేభిద్యతే భిన్నమి

అన్యూనానతిరిక్తపదంవిహాయ విశ్వావిషయకత్వంవా జ్ఞానవిశేషణమ్ || తేనో
దాహరణాదిప్రదానః || నిగమశ్చ స పరామర్శపాతుః || అబాధితాన
త్ప్రతిపక్షితత్వజ్ఞాన జనకత్వాత్ ||

త్యదాపి వైలక్షణ్యమితి సూక్ష్మమిత్త్యతే || తదాయాదృశపక్షసాధ్యకాః ప
త్యేయాదృశవిశిష్టాధాభోధికాఃప్రతిజ్ఞాః సంప్రదాయసిద్ధాః తాదృశానాంబో
ధానామన్యతమేనాప్యనివర్తనీయస్య సంశయస్యానివర్తకాయతావతామన్యతమో
బోధంతజ్జనకత్వంవక్రవ్యమ్ || ఏవంచతాదాత్మ్యేనగమసాధ్యేపక్షేగవాభేదస్య, సం
యోగేననువాయేనవాచకత్వా, వహ్నిమదభేదస్య, నమవాయేనపాకస్యకృతా,
పాకకృతిమత్స్యకృత, పాకకత్వభేదస్య, విశేషణతయాఇతరేభ్యోభేదే, ఇతరభేదవ
త్త్వనత్వస్య, ఇతరాన్యాభేదస్య, ఇతరభేదవత్వస్య, ఇతరభిన్నాభేదస్య, బొధావిశి
ష్టభర్తవ్యాఇతిదిక్ || తావద్భేదానివర్తనసంశయానివర్తకతావద్భేదనివర్త్యయా
వత్సంశయనివర్తకబోధజనకత్వంవాచ్యమిత్వపి కెచిత్ || ఛేత్రేపచతిఘటానైత
రాణీతిప్రతిజ్ఞాయాంసాధ్యేవిషయిత్వానుయోగిత్వయోగిసంబంధవిధయైవానుప్ర
వేశాత్ యథోపదధికతసాధ్యగమకతాపయికవ్యాప్తివిశిష్టపాతుమత్త్వస్యచప
త్యేఉపనేయత్వాన్తథాచాయమిత్యాకారకః సుచవఏవ ప్రాచాముపనయః || నవ్యా
నాంపునరనన్యగతికతయాతదావ్యవస్థపాతుమా తదావన్వేత్యాకారోయోగ్య
తావశాచ్చ తదాసాధ్యస్యతదావ్యవస్థస్యవాపరామశః || కేచిత్తు వహ్నిమాన్మ
వేతి వివ్రతిపత్రానంశయేచ వహ్నిమత్తదన్యన్యాభావయోస్తాదాత్మ్యవిశేషణ
త్వాభ్యాం కోటిత్వేన జిజ్ఞాసితత్వాదితి తాదాత్మ్యేన వహ్నిమానైవ సాధయితు
ముచితః || నతు వహ్నిరజిజ్ఞాసితత్వాత్ || తథాచాయమిత్యాకారకో వహ్నిమ
దావ్యవస్థ భూమవాంశ్చాయమిత్యాకారకోవా ఉపనయః || నతు వహ్ని
వావ్యవస్థ భూమవాంశ్చాయమిత్యాకారకః అథాంతరత్వాదిప్రావళః || యత్ర
చాంతరాతాదృశ బోధోనజనితస్తత్ప్రాపి తాదృశాకాంతాయోగ్యతాదిశాలి
త్వ రూపంతజ్జననయోగ్యత్వమక్షతమ్ || తల్లాభిశ్చజాతివిశేషాపస్తాపక శాబ్ద
వాక్యపదయోరుపసంధానాదేవేతి అన్యూనేత్యాదిశబ్దాచాద్దేశ్యానమితి స
మానవిషయక లింగావిషయకశాబ్దజ్ఞాన జనకస్యాపయవత్వమథః || వ్య
తిరేకిణి హృదోనిధూమఇత్యాదా నిర్వహ్నిత్వపాతుకే యథాహృదభిన్న
మిత్యాది దృష్టాంతవతోహృదావృత్తిధర్మశూన్యత్వాదిపాతుకేవా ఉదాహర

జనస్య వారణాయ సమానవిషయకాంతంవక్షముఖ్య విశేష్యకాథకం ॥ ఉపన
 యవారణాయ లింగావిషయకేతి ॥ యద్యపిప్రకృతలింగావిషయకత్వం పృథివీత
 రేభ్యోభిద్యతే పృథివీత్వాత్ గంధవతీవా తథాగంధాదిత్యాదావవ్యాపకం ॥
 సజాత్యోపనయాసంభవజడమాగంధవత్త్వేనపరామృష్టేహేతుభూతగంధవత్త్వా
 న్వియామోగాదితివాచ్యమ్ ॥ సాధ్యాభావవ్యాపకగంధాభావాభావత్వేనాన్వ
 యాత్ ॥ అతఏవవ్యతిరేకిణిచనేయం పృథివీత్వాదికః స్పృశాం ప్రయో
 గః ॥ యదిచ దండవాన్యక్తదండవానిత్యస్యాన్వయోనానుపపన్నః తద్విశిష్టేశుద్ధత
 ద్విశిష్టాన్వయస్తేవ త్యత్పిన్నలాప్తిత్యుచ్యతే ॥ తదానానుపపత్తిగంధోపి ॥
 చక్షావిశేషణత్వేన తదవిషయకత్వజ్ఞాయంపన్నాసామగ్గీమాన్ వహ్నోరిత్యా
 దౌ ॥ చక్షావిశేషణత్వేన సాధ్యావిశేషణత్వేన తదవిషయకత్వంచ దధి
 ద్రవ్యం దధ్మః ప్రమేయత్వమభిధేయం ప్రమేయత్వాత్ గోత్వాభావో
 న సాస్మాదీమాన్ గోత్వాభావాదిత్యాదావవ్యాపక మతివ్యాపకంచాపన
 యస్య ॥ తథాపి చక్షతావచ్ఛేదకవిశిష్టేవత్తే యత్సాధ్యతావచ్ఛేదక విశిష్టసాధ్య
 వైశిష్ట్యవగాహిత్యం తద్వహిభావేణ లింగావిషయకత్వసాధ్యావోవాచ్యః ॥
 వస్తులొలిక్తం లిక్తత్వమ్ ॥ తథాచ ప్రకృతహేతుతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నస్య ప్ర
 కృతసాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నగమకతాపయికం యదాన్వృప్తీవిషయకత్వంత
 చ్ఛాన్యత్వయర్థః ॥ తద్వహేలో సాధ్యవ్యాప్యత్వావగాహిత్యం హేతుభూతా
 భావ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నే సాధ్యాభావ వ్యాపకలాప్తవగాహిత్యమ్ ॥
 ద్రవ్యత్వవ్యాప్యసంయోగవదన్యత్తిథమేవానయం ద్రవ్యత్వవాన్ గుణాత్ ॥ గు
 ణవ్యాప్యరూపవాచకం ప్రసక్తవాన్ రూపాదిత్యాదౌ ప్రతిజ్ఞాసంగ్రహయా
 వచ్ఛేదకర్తవ్యయోసాదానం ॥ అనూయనానతిరైతిచమూల ముద్దేశ్యానుమిత్య
 న్యూనానతిరక్తభాగవరం ॥ హేతుత్వమభిధేయం ప్రమేయత్వాదిత్యాదౌ పంచ
 మ్యర్థ వక్షక హేతువారణాయపంచమ్యన్తాన్యత్వస్య హేత్వన్యత్వస్యవాఽవశ్యం
 వాచ్యత్వాత్ ॥ సంఖ్యాతిరక్తసుబ్ధస్యప్రకృత్యర్థకవిశేష్యత్వేనేవాన్వయా
 త్ ॥ ప్రాప్తిపదికాథయోఃక్రియాప్రాప్తిపదికాథయోశ్చసాక్షాద్భేదేనాన్వయ
 స్యాత్ప్రత్యత్వత్తైర్విష్యమాణత్వాత్ ॥ ప్రత్యేకేదం ప్రత్యేకమేత్యేకేదం ప్రత్యేకస్య
 ద్వయోరిదం నెద మేక స్యాపీత్యాదౌ ప్రత్యాదిసంబంధాభావ బొధస్యవిభక్త్యర్థ
 విశేష్యతాం వినానుపపత్తిః ॥ ప్రత్యేకపచతీత్యాదౌతిజ్ఞానోన్వయవినివృత్తా

హేతవభిధానప్రయోజక జిజ్ఞాసాజనకవాక్యత్వంవా ॥ లింగావిషయక లింగవి
షయకజ్ఞానజనకన్యాయావయవవాక్యత్వంవా ॥ ఇతరావయవానాం లిజ్జవిషయ
క జ్ఞానజనకత్వాదితి ॥ ప్రతిజ్ఞాత్వంజాతిః అనుగతానతిప్రసక్తతాం త్రికన్యవ
హారాదితికెచిత్ ॥ తన్న ॥ దేవదత్తప్రభవత్వాదినా జాతిసజ్జరప్రసక్తాత్ ॥
ప్రతిజ్ఞాజన్యం విజాతీయంజ్ఞానం వ్యవహారాది తజ్జనకవాక్యం ప్రతిజ్ఞాత్యపి
న ॥ తజ్జనకత్వం జనకతన్వజ్ఞానంవా నానుగతయావయవంతరేణసమ్భవతీత్య
త్వక్రస్యాను సరణీయత్వాత్ ॥ ఏతేన శబ్దోఽనిత్యఇతి లింగీధీవరవాక్యజ
న్యజ్ఞానవృత్తికృతకత్వాద్విత్వాది వాక్యజన్యజ్ఞానావృత్తి జాతియోగిజ్ఞానజన
కవాక్యం ప్రతిజ్ఞాతీనిరస్తమ్ ॥ ననుప్రతిజ్ఞా, ససాధనాంగమ్ ॥ విప్రలిపత్రైః పక్షప
రిగ్రహే తత్రప్రమాణాకాంతాయాం హేతవభిధానస్యప్రాథమ్యాదితిచేన్న ॥
విప్రలిపత్యగ్రేహీసమయబంధానంతరశబ్దానిత్యత్వం సాధయేలిపిభ్యస్తస్యవాది
నావా ఆకాంతాయాంశబ్దానిత్యత్వంసాధ్యమ్ ॥ నచ సాధ్యనిదేశగంనినాచాతు

యోగినిన ప్రమీనుబద్ధస్యాప్యభావాప్యయాల్ ॥ హేతువిషయరజ్ఞాన జనకత్వ
వ్యాప్త్యా వయవావచ్ఛేదక రూపశూన్యచైవసత్త్వవాహరణాన్యన్యాయావయ
వత్వంతత్వమ్ ॥ తాదృశావచ్ఛేదకం హేతుర్వాదికమితికెచిత్ * హేతవభిధా
నేతి * జిజ్ఞాసాజనకత్వంతద్యోగ్యతా * వాక్యత్వమ్ * నన్యాయావయవత్వమ్
* లింగేత్యాది * లింగావిషయకేతి పూర్వోపదధిక్తార్థకమ్ ॥ అభావహేతుక
వ్యతిరెక్యదాహరణ వారణాయలింగీతి * లిక్తి * సాధ్యమ్ * తద్విషయ
కమ్ * తద్వద్విశేష్యకమ్ ॥ యేనేదం జలం నిస్సేహత్వ ప్రకారక ప్రమావి
షయత్వశూన్యత్వాత్, ఇదంద్రవ్యంజలాన్యత్వప్రకారక ప్రమావిషయత్వ శూన్య
త్వాదిత్యాదాయన్నజలం తన్నిస్సేహత్వ ప్రకారకప్రమావిషయఃఇత్యదాహర
ణానాతిప్రసంగః ॥ లింగావిషయకేత్యన్యపూర్వోక్తవ్యాప్యత్వావిషయకార్థకత్వే
తు హేతువారణాయలింగీతి ॥ లింగివిషయకత్వంచ ప్రకృతహేతుత్వావచ్ఛేదకావ
చ్ఛిన్న హేతువిశిష్టహేతుత్వ విషయతాబహిర్భావేణవాద్యమ్ ॥ యేన వహ్నిమా
వహ్నిసామగ్గీమత్వాత్ అయంహేతురిదంవాహేతుత్వం తత్త్వేనప్రతీయమాన
త్వాదిత్యాదౌ హేతునాతిప్రసంగః ॥ లింగావిషయకజ్ఞాన జనకత్వానియతలింగివి
షయకజ్ఞానజనకత్వనియతావయవతావచ్ఛేదకరూపవత్త్వం తత్త్వమిత్యాదికం
తు తాదృశరూపాంతరాపరిచయేదుగ్రహేత్వాదయపాదయమ్ ॥ ***

హేతుభిధానీతౌ ప్రతిజ్ఞాలక్షణమితి

వాక్యం నిష్ప్రతియోగిక మన్వయంబోధయితుమీష్టై, నచవాదివాక్యైః సుపస్థితమ
 పి యోగ్యతయా నేవ్యతి ॥ అతిప్రసంగాత్ ॥ నచ విప్రతిపత్తితః సాధోన్యపస్థితిః
 తస్యాన్యప్రతివాదివిప్రతిపత్త్యా ప్రమాణాదివ్యవస్థయాచాంతరితత్వాత్ ॥ షరవి
 ప్రతిపత్తిం సమయబంధంచ వినాస్థాపనాయా అభావాత్ ॥ విప్రతిపత్తివాక్య
 స్య పక్షపరిగ్రహేణ వర్తనసితతయా నిరాకాంతత్వాచ్చ ॥ ఆన్యత్తాతుస్తేవప్ర
 తిజ్ఞా ॥ నచావయవాంతరాత్ ॥ హేత్వన్వయయోగ్యాసాధోన్యపస్థితిః ॥ (వ
 శ్చుప్త్యర్థాన్వయయోగ్యవత్తాన్వితసాధ్యాబోధకత్వాత్ ॥) నాప్యవయవాంత
 రణాక్షేపాత్ ॥ సాధ్యాన్వయేతదభిధానం తదభిధానెచ సాధ్యాన్వయఇత్య
 న్యోన్యాశ్రయాత్ ॥ తస్మాత్ప్రతిత్వనుపపత్త్యా ప్రతితానుపపత్త్యావా నెహ
 క్షేపః ॥ అన్యేతు శబ్దానిత్యత్వై ప్రమాణం వదేతి యది మధ్యస్థస్యానుయో
 గః ॥ తథాపి, ప్రమాణమాలైనాకాంతాకింతు విశిష్టవిశేషణం సాధ్యమనభి
 ధాయ సకళ్యాభిధానం ॥ నచవస్తుతా యత్సాధ్యం తత్రప్రమాణం వదేతి మ
 ధ్యస్థనియోగః ॥ వాదిద్వయమధ్యేతదసంభవాత్ ॥ తస్మాత్సాధ్యాభిధానం వినా
 నహేతారాకాంతా ॥ నవాన్వయబోధకత్వమితి ప్రతిజ్ఞాసాధనాంగమితి ॥
 ❖ ఇతి తత్త్వచిన్తామణి ప్రతిజ్ఞా ❖ సాధ్యనిర్దేశానంతరం కుతఇత్యా
 కాక్షాయంసాధనతావ్యజ్ఞకవిభక్తిమిల్లిజ్జవచనమేవోచితమ్ ॥ అన్యథానాకాం
 క్షితాభిధానేనిగ్రహాపత్తైః ॥ లూకతప్తైవాకాంతానివృత్తిరితివృత్త్యతైరితిప్రతిజ్ఞా
 నంతరం హేతుపన్యాసః ॥ హేతుత్పత్తిజ్ఞానుమితికారణీభూతలిజ్జవరామర్శప్ర
 యోజకశబ్దజ్ఞానజనకసాధ్యావిషయకశబ్దభీజనక హేతువిభక్తిమచ్ఛబ్దత్వమ్ ॥

* అనుమితిత్వాది * జనకాంతం న్యాయావయవాధాకమ్ ॥ నిగ
 మనవారణాయ సాధ్యావిషయకత్వాది ॥ సాధ్యావిషయకత్వంచ ప్రకృతహే
 తుతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న హేతువిశిష్టహేతుత్వ విషయతాబహిర్భావేణ పూ
 ర్వాపదశిత సాక్షాత్పరంపరాసాధారణప్రకృతపక్షవిశేషణత్వేనవా ॥ తేనపూ
 ర్వాపదశితహేతౌనావ్యాప్తిః ॥ ఇదంభదండాజ్ఞాతం దండసంయోగాజన్య
 ద్రవ్యత్వాత్ అయం స ధూమాదాలోకవాణ ఆధ్మేకంధనశూన్యత్వాదిత్యా
 చా వ్యతిరెక్యదాహరణస్య, హేతుత్వపక్షకే సాధ్యాన్వితసాన్విధానబోధకేదం
 పదశాలినః ఉపసయస్యచ వారణాయహేతువిభక్తిమిదతి ॥ తేదర్థశ్చ ప్రకృత
 సాధ్యాన్విత సాన్విధానబోధనక్షమార్థోపస్థితిజనకవిభక్తిమత్త్వం ॥ హేత్వితి సం

హేతుత్వప్రతిపాదకవిభక్తిమన్నయ్యావయవత్వంవా ॥ ఉదాహరణప్రయో
జకాంతాజనకశాబ్దజ్ఞానజనకన్యాయావయవత్వంవా ॥ సాధ్యావిషయకజ్ఞానజన
కహేతుపశ్చమ్ననానుమితి పరశబ్దత్వంవా ॥ ప్రతిజ్ఞావాక్యధీజన్యకారణాకా
క్షానివర్తకజ్ఞానజనకహేతువిభక్తిమద్యాకృత్యత్వంవా.....

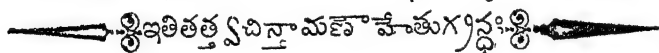
పాతాయాతమ్ ॥ యదిచపర్యతేపర్యతభిన్నత్వ ప్రకారకజ్ఞానస్య విశేష్యతయా
అభావస్యసాధ్యత్వం హేతుత్వంచ సిషాధయిషయాచ న్యాయప్రయోగః తత్ర
యథాతాదృశజ్ఞానాభావాదుత్పన్నంజ్ఞానమితిదృష్టాంతకావినవ్యతిరేక్యదాహర
ణేఽతివ్యాప్తిరిత్యుచ్యతే ॥ తదాఅవయవాంతరోపస్తాపితార్థాన్నితసాన్యథాబో
ధక విభక్తిమత్త్వంవక్తవ్యమ్ ॥ ఉదాహరణాన్యత్వేనవావిశేషణీయమ్ ॥ కేచిత్తు
సాధ్యవిషయకధీజనకత్వా నియతహేతువిభక్తిమత్త్వనియతావయవతా వేచ్ఛేదక
రూపవత్త్వం సముదితలక్షణార్థాన్యతాన్యతాః ॥ తచ్చిన్త్యమ్ ॥ * హేతుత్వప్ర
తిపాదకేతి * విభక్త్యర్థహేతుత్వ విశేష్యకాన్యాయబోధజనక న్యాయావయ
వత్వమథః ॥ హేతుత్వంప్రమేయమిత్యాదిప్రతిజ్ఞావారణాయవిభక్త్యధైతి ॥
తస్మాదితరేభ్యోభిద్యత ఇత్యాదినిగమనవారణాయ హేతుత్వేతివిశేష్యైతిచ ॥ ఘ
టూడండాలవహ్నిధూమాదిత్యాదికాః స ప్రతిజ్ఞాః ॥ తదవృత్తైరతదాత్తన
శ్చ తద్దమవ్యాపకత్వానయోగాత్ ॥ సంప్రదాయవిరోధాచ్చ ॥ తేనతత్రత్వ
నిగమననాతిప్రసంగఇతిభావః * ఉదాహరణేతి * కన్వదిజ్ఞానానుత్పాదేపి త
ద్యోగ్యతాసత్త్వాన్నావ్యాప్తిః ॥ అనుక్రూదాహరణస్థలపితాదృశస్వరూపయోగ్య
తాసత్త్వాత్తద్వారణాయన్యాయావయవేతి ॥ ఉదాహరణత్వంచేదంసన్యాయావ
యవత్వగర్భం ॥ వైయ్యథ్యాత్ * సాధ్యావిషయకేత్యాది * అయంచండాల
డండసంయోగాజన్యద్రవ్యత్వాదిత్యాదౌప్రతిజ్ఞానిగమనయోర్వారణాయసాధ్యా
విషయేత్యాదివ్యాఖ్యాతార్థకమ్ ॥ ఉపనయవిశేషవారణాయ హేతుపశ్చమ్ననే
తి ॥ హేత్వితి హేతుత్వబోధకార్థకమ్ ॥ హేతుపంచమ్యవైకల్పిక ము
పాదానమ్ ॥ ఉపనయస్యచాంతేనుసంధీయమానా ప్రథమైవాంతః ॥ ఏవండం
డాదిత్యాదేస్యపరస్యాపి దృష్టాంతస్య పంచమ్యంతత్వే అన్వయాయోగాత్ ॥
కస్యచిద్వ్యతిరేణోదాహరణస్య పంచమ్యంతత్వసంభవేతు తద్వారణం ఘ
ర్జవత్ ॥ అత్రచార్థవద్భాగస్య హేతుపంచమ్యంతత్వంబోధ్యం ॥ తేన నిర
ర్థకతేసిలం తెవహ్నిప్రమాత ఇత్యాదౌనావ్యాప్తిః ॥ పంచమ్యాదేతనిలాద్యా
దేశత్వవాదిగాం సయేతువానుపపత్తిగంధోపి ॥ కేచిత్తు ॥ హేతుపంచమ్యంతత్వం

పశ్చాద్వ్యస్తలాక్షణికపదవదనుమితిపరవాక్యత్వంవా ॥

హేతుప్రతిపాదక పదశాలిత్వం పూర్వపత్ ॥ సాధ్యాపేషయకబోధజనకత్వ
 ఇతరనేరపేక్ష్యేణ ప్రకృతహేతుత్వ విశిష్టసాధ్యవిషయకజ్ఞానాజనకత్వం
 సాధ్యంచహసవివక్షితమ్ ॥ వైయ్యధ్యాదిత్యాహుః * పంచమ్యనైతి * అ
 నుమితిపరవాక్యత్వమవయతత్వం హేతుత్వాదౌ పంచమీలాక్షణికీ ॥ వృక్షాద్వి
 భజత్యత్యాదౌలాఘవేనావశిత్వై అవధిమత్తైవవాశక్తత్వాత్ ॥ ద్రవ్యనిష్ఠావధి
 త్వమివవిభాగనిష్ఠమవధిమత్వ మపినబంధవిశేషః ॥ సదాతిరిక్తోనతిరిక్తోవత్స
 న్యదేతత్ ॥ తత్సంబంధాగ్రహేషన్యవహారః శక్తిభ్రమాత్ ॥ వృక్షాదపేతిపతతి
 త్యాదౌ లాఘవాద్విభాగేశక్తిః తజ్జనకత్వంచ క్రియాయాః సంసర్గమర్యా
 దయాభాసతత్ప్రపివదంతి ॥ అతఃపంచమ్యంతైతి లాక్షణికవిశేషణమ్ ॥ తస్మాదిత్య
 త్రచతత్వదెనలక్షణా ॥ శక్త్యైవతాదృశజ్ఞానోపస్థితిసంభవాత్ ॥ పర్యతోవహ్ని
 మా వహ్నిసామగ్రిమా వాతస్మాదిత్యాది కస్తునప్రయోగః ॥ సంప్రదాయ
 విరోధాదితి వదంతి ॥ యత్తు ॥ హేత్వన్వయానురోధాత్ వహ్నిమానిత్యాదా
 వపి జ్ఞానలక్షణైతి ॥ తదసత్ ॥ పంచమ్యాఃజ్ఞాపకత్వైజ్ఞాప్యత్వేవా లక్షణయైవో
 పపత్తౌతత్త్రలక్షణాయాం మానాభావాత్ ॥ అతఏవోక్తమావృత్తౌ సేవప్రతిజ్ఞేతి ॥
 అతఏవవ్యాచక్షతేయతాద్రవ్యంగుణాః కమేత్ప్రత్యహేతుత్వయథాసంభవము
 త్పాదకత్వం జ్ఞాపకత్వంచేతి ॥ అతఏవలోకే కిం వహ్నిమదితి పృష్టతద్గ్రహం
 వహ్నిమదిత్యుత్తరైకతతః ఇహాసా ధూమవత్పాదత్వత్తరంచ ॥ సహితప్రజ్ఞా
 నే ప్రశ్నః ॥ యేనలక్షణయాజ్ఞానోత్తరయేత్ ॥ నవాపరకియభావిప్రశ్నానురో
 ధాదజ్ఞాసితాభిధానం ॥ నవాకుతః ఇతి ప్రశ్నైజ్ఞాతమిత్యధ్యాహారః ॥ మా
 నాభావాత్ ॥ దాహోదహనాత్ సజలాత్ జలంస్పృశవత్ రూపాత్ సగంధా
 త్ నాపిశబ్దాదిత్యాదౌ సౌధాధాన్వయానురోధాత్ జన్యత్వరూప హేతుమ
 త్వం జన్యజ్ఞానవిషయత్వరూప జ్ఞాప్యత్వఇచ్చ పంచమ్యధాః ॥ ఏవంచహే
 తుమత్తైశక్త్యావపిజ్ఞాప్యత్వైలక్షణైవ ॥ నచధూమాదాలాకవాన్పర్వతోవహ్ని
 మా ధూమాత్ ధూమాదప్రహ్నిమత్సధమావర్యతోవహ్నిమా ధూమాది
 త్యాదౌ ప్రతిజ్ఞాయాం, పర్యతో ధూమాదప్రహ్నిమానిత్యాదౌ తత్ప్రత్యనిగ
 మనెచాతివ్యాప్తిః ॥ ప్రకృతపక్షాన్నిత సాన్విధాభోధక పదోపస్థాపిత ప్రకృ
 తసాధ్యాన్నిత సాన్విధాబోధకపంచమ్యం తలాక్షణికపదవదనయవత్వస్య వివక్షి
 తత్వాత్ ॥ యత్తు ॥ అయమాత్మాజ్ఞానాదిత్యత్రాన్వ్యాప్తిః శక్త్యైవజ్ఞానోపస్థి

తినంభవే లక్షణాదిరహాదితి ॥ తన్న ॥ యద్విషయకజ్ఞానస్య హేతుత్వమవగతం
 తస్యవ్యాప్త్యాదిజిజ్ఞాసాయాం ఉదాహరణాదిప్రయోగః ॥ నచైహజ్ఞానవిషయక
 తేనోపస్థితిర్విసాలక్షణం॥ అన్యథాసుఖాదేరపి వ్యాప్త్యాద్యుపదేశనప్రసంగా
 త్ ॥ కేచిత్తు । పంచమ్యంతలాక్షణిక పదవర్తననియతావయవతావచ్ఛేదక రూ
 పవత్త్వం తాదృశపదవత్త్వవ్యభిచార్యవయవతావచ్ఛేదక శూన్యావయవత్త్వంవా
 చివక్షితమిత్యాచూః ॥ నవ్యాసుపంచమ్యాః జ్ఞానజ్ఞాప్యత్వైలక్షణయైవోపపత్తౌ
 నప్రాతిపదికేపిలక్షణాః॥ఆకాంతావైచిత్ర్యాచ్చపదాభైకదేశేపి జ్ఞానెప్రార్థి
 పదికాధోవిషయిన్వేనానేవేతికర్తృకృతీవకృతౌధాత్వీత్యుక్తః॥యద్ధర్మవిశిష్టస్య
 హేతుప్రయజ్యైతకాలక్షాదివశాత్తద్ధర్మవిశిష్టస్తేనవ్యాప్యత్వముపదేశ్యతే
 అన్యథా యథాథా ధూమజ్ఞానాదిత్యది ప్రయోగేపి ధూమాదేవ్యాప్యత్వా
 పదేశనప్రసంగఇతిప్రామాణ్యం॥౧౭॥ఇతరాన్నితస్వాధాబోధకత్వేనసతి,స్వీయం
 యదంత్యభిన్నంపదుతదథావిశేష్యకాన్వయబోధజనకత్వేనసతి,అంత్యపదవత్త్వ
 సతి,స్వీయానంత్యపదాధావిశేష్యకాన్వయబోధాజనకంయత్తదన్యత్వేచనతివా
 న్నాయావయవత్త్వం ప్రతిజ్ఞాత్వమ్॥ప్రతిజ్ఞాహేతోరుపసయనిగమనయోః స్వా
 ర్థాపరస్పర మన్వితౌ ॥ నతూదాహరణస్య కేనాపి॥పదంవిభక్త్యస్తమ్॥తననిగ
 మనెనాతివ్యాప్తిః ॥ ప్రకృతపక్షాన్నిత స్వాధాబోధక పదోపస్థాపితార్థాన్ని
 తస్వాధాబోధకన్యాయావయవత్త్వం హేతుత్వమ్ ॥ నిగమనవారణాయావస్థా
 పితాస్తమ్॥ ప్రమేయత్వ మభిధేయం ప్రమేయత్వాదిత్యాదౌ ప్రకృత్యధావ
 త్తాన్నిత స్వాధాబోధకపంచమ్యం తాథాన్నితః నప్రతిజ్ఞాధాః ॥ఆపితుతదేక
 దేశాధాఇతి॥స్వాధాబోధిష్టవైశిష్ట్యబోధజనకన్యాయావయవత్త్వమ్॥విశిష్టవైశిష్ట్య
 బోధజనకస్వాధాబోధజనకన్యాయావయవత్త్వమ్॥విశిష్టవైశిష్ట్యబోధజనకస్వార్థ
 విశిష్టబోధజనకన్యాయావయవత్త్వంవాతత్త్వమ్॥ ఏకవాక్యతయాహేతుర్ధవిశిష్టసా
 ధ్యవైశిష్ట్యం భానతే నపునరవయవాంతరాధా విశిష్టస్య కస్యచిదితి ॥ ఇతరా
 న్నిత స్వాధాబోధకన్యాయావయవత్వ ముదాహరణత్వమ్ ॥ అన్వయివ్యా
 ప్తిబోధకతత్త్వం వ్యతిరేక వ్యాప్తి బోధకతత్త్వంచవిశేషలక్షణమ్ ॥ ఇతిరోపస్థా
 పితాధా విశేషణకస్వాధాబోధజనకన్యాయావయవత్త్వమ్ ॥ స్వాధాబోధిష్ట్యకే
 తరాధాన్నియ బోధజనకన్యాయావయవత్త్వంనోపసయత్త్వమ్॥ అవయవాధా
 విశేష్యక స్వాధాబోధజనకన్యాయావయవత్త్వం నిగమనత్త్వమ్॥ హేతుత్వంనప్ర
 తిజ్ఞాధాబోధిష్టనానేవేతి ॥ కింతు తదేకదేశాద్ధాన్విత్యైవోపాదిత్యం॥

హేతుపదేనజ్ఞానేలక్షణా || అన్యథాలింగస్యాహేతుత్వేన హేతువిభక్త్య
 ధానస్వయాత్ || తదైవాకాంతానివృత్తైః || అనుమితి హేతుజ్ఞానకారణభూమ
 వత్తావిది శబ్దజన్యజ్ఞానవృత్తిప్రతిజ్ఞాదిజన్యజ్ఞానావృత్తిజాతియోగిజ్ఞానకవాక్యత్వం
 హేతుత్వమిత్యన్యే || జాతింవినాకేన రూపేణజ్ఞానస్యానుమితిజకత్వం || వా
 క్యవిశేషజన్యత్వస్యాపి జన్యతావచ్ఛేదక రూపాపరిచయేదుగ్రహేద్య ప
 రే || అన్వయవ్యాప్త్యభిధాయకావయవాభిధానప్రయోజకజ్ఞానజనక హేతు
 త్వ ప్రతిపాదకవిభక్తి మన్నామయా వయవత్వమన్వయిహేతుత్వమ్ || ఏవదేవ
 వ్యతిరేకవ్యాప్త్యభిధాయక పదప్రక్షేపాత్ వ్యతిరేకహేతుత్వమ్ || అన్వయవ్య
 తిరేకోదాహరణాకాంతా ప్రయోజకతథాభూతావయవత్వ మన్వయవ్యతిరేక
 హేతుత్వమ్ || యద్వాపక్షసపక్షసతోవిపక్షాసతోహేతువచన మన్వయ వ్యతి
 రేక || అత్యంతాభావాప్రతియోగిసాధ్యసమానాధికరణ పక్షసపక్షసద్ధేతు వచనం
 కెవలాన్వయి || యద్వాఅనుమితికారణీభూత పరామశేషప్రయోజకశబ్దజ్ఞాన
 కారణసాధ్యావిషయకశబ్దధీజనకప్రతీతాన్వయసాధ్యసాధనవాచకహేతు విభ
 క్తిమచ్ఛబ్దత్వ మన్వయిహేతుత్వం ఏతదేవాప్రతీతాన్వయ సాధ్యసాధనైతి విశే
 షణాదన్వయిరేకహేతులక్షణమ్ || కథాయాంభూమాదిత్యేన ప్రయోకత్వమ్ || నతు
 భూమవత్వాదితి || మతుపోవ్యర్థత్వాత్ || సామాన్యవత్వేనతి బాహ్యకరణ ప్ర
 త్యక్షత్వాత్ ఇత్యపాధేకమ్ || విభక్త్యుపస్థాపిత హేతుత్వేన సామాన్యవత్త్వ
 స్య విభక్త్యంతరావరుద్ధస్య అనన్వయాదితి కేచిత్ || తన్న సతి సప్తమీలలాత్సామా
 న్యవత్వస్యబాహ్యకరణప్రత్యక్షత్వస్యచసామానాధికరణోపసథితౌ విశిష్టహేతు
 త్వాన్వయాత్ || తద్దేవవృత్త్యైః || సహాయమర్థోస్తాన్నావగమ్యత ఇతి || — ||

హేతావుక్తేకథమన్యగమకత్వమిత్యాకాంతాయాం వ్యాప్తిపక్షధర్మతయో
 రుపదేశాన ప్రాప్తౌవాప్తేః ప్రాథమ్యత్వప్రదేశానాయోదాహరణమ్ || త
 త్రానుమితి హేతులింగ పరామశేషపరవాక్యజన్యజ్ఞానజనకవ్యాప్త్యాభిమ
 త సన్నిష్ఠనియతవ్యాపకత్వాభిమతసంబంధబోధజనకశబ్దత్వముదాహరణత్వమ్ ||
 సామాన్యలక్షణే—సాధ్యసాధన సంబంధబోధజనకత్వమ్ || సాధ్యసాధనాభావ
 ఇతి శ్రీమన్మహామహాపాధ్యాయభట్టాచార్యతారీకశిరోమణిరఘునాథకవిః
 రచితాయాతత్త్వచిన్తామణివ్యాఖ్యానాయామనుమాన
 దీప్తివరాఖ్యానాయామవయవగ్రంథః సంపూర్ణః

ఉపసయానంతరం నిగమనమ్ || తచ్చానుమితి హేతువిజ్ఞపరామర్శప్రయోజకశాబ్ద
జ్ఞానకారణవ్యాప్తిపక్షధర్తతాథీప్రయుక్తసాధ్యధీజనకవాక్యమ్ || సచవ్యాప్తిపక్ష
ధర్తతయోశ్చతుర్భురేవాన్యైః సర్వాప్రైః కింతేనైతివాద్యం || అబాధితాసత్ప్రతి
పక్షితత్వయోరలాభేన తుర్మామవ్యవర్తనసానాత్ అథాభిధానాభిధేయయోః వ్యా
ప్తిపక్షధర్తతాపల్లింగప్రతిపాదనాదేవపర్యవసానేన అవయవాన్తరాణాం నిరా
కాంతత్వమ్ || విపరీతశక్త్యానివృత్తైరపితతవీనలాభాత్ అన్యథానిగమనేనాపిత
దవారణాత్ || సహితద్విశేషదర్శనమనాదృశ్యైవ తన్నివర్తకమ్ || సిద్ధనిర్దేశత
యా వారయతీతిచేన్న || స్వరూపమాత్రాభిధానాత్సాధ్యత్వాన్వసపక్షితౌ తస్మా
దితిహేతువిభక్త్యన్వయప్రసంగాచ్చేతిచేన్న || వ్యాప్తిపక్షధర్తజ్ఞానేపిభా
ధనత్ప్రతిపక్షబుద్ధేః సాధ్యజ్ఞానేనానుత్పత్తిదర్శనాత్ || తదభావాబోధనైసమీ
హితాన్ నిర్వాహాత్ || అథవాధాదివిరహస్యప్రయోజకత్వం సతుతద్బోధస్య
మానాభావాదసిద్ధశ్చేతికిమధః బాధాదివిరహాబోధనీయఇతిచేన్న || యదవ
గమేనతియన్నభవతి తత్తదభావజ్ఞానసాధ్యమితివాప్తిప్రేః || సచానన్వయః || తస్మా
దిత్యన్వయం బలాదేవహేత్వనాకాంతితత్వలక్షణసిద్ధత్యజ్ఞానాత్ సత్యన్వయా
త్పూర్వక్ || ఇహాకెచిత్ || యథాతస్మాదితిసర్వనామ్నాహేతాః పరామర్శః పూ
ర్వోక్తాశేషరూపలాభాయతథాసాధ్యాంశస్యాపి తథేతి *సర్వనామ్నాసిద్ధత్యల
పవిరొధాదివారణాయ యుక్తఇత్యాహుః || తన్న || తథేతిస్వరూపే, ప్రకా
రే, సాదృశ్యేవా || ఆద్యైతథాచాయమితి ప్రకరమాత్తథేతి హేతుమానిత్యర్థస్యా
త్ || తథాచానన్వయః || సహిహేతుమత్వాదేవహేతుమత్వమితిన్వయేతితం || సద్వీ
యః || సామాన్యేనపక్షస్యాప్యన్వయవ్యాప్తౌప్రవేశాత్ || తత్ప్రకారాన్వయః
తత్రైవేత్యన్వయాత్ || అతవీవనతృతియోపి || అభేదానుమానైచ అన్వయినతస్మా
త్తథేతి సాదృశ్యాన్వయాభావాత్ || బహునాంచ ప్రకరమే విశేష్యానన్వయా
త్ || వాదివాక్యేన యోగ్యతాన్వయేతిప్రసంగాత్ || తస్మాదిత్యతృతుహేతు
విభక్త్యర్థానన్వయాదేవ నియమః || తస్మాదనిత్యఇత్యభిధానేన విశిష్టసిద్ధాం
తాదవగమ్యతే || పూర్వంసాధ్యతయోక్తస్య సమర్థహేతుసంబంధేన తునకుక్కు
ర్తనాత్ || అన్యథాతద్వైయ్యర్థ్యాత్ || సంశయప్రయోజనాదయస్తస్యవయవల
క్షణాభావాదేవ నావయవాః || కింతున్యాయాజ్గతయాన్యాయాంతగత్యై
నోపయుజ్యంతేఇతినాధిక్యమ్ || కంట్రోధ్ధారస్యచసారవ్యతిక్రేత్యంసమయవి
శేయోపయోగిత్వాదితి || ఇతి త్రిమద్భక్తకౌహాధ్యాయవిరచితే తత్త్వచిన్తామణౌ
వసుమానవరిచ్చేదే అవయవగ్రంథసముద్భవః.

ఐహయగ్రీవామనమః

అథ కృష్ణభట్టయసుహిత గదాభరీయామయపగ్గిల్లఃప్రారభ్యతే.

అసుమానంగియాప్య న్యాయితవనయమహుషంబ్రతిజానీచ జిహవాలేతచ్చుతిశ్చ
 త్రింశః * అసుమానంగియాప్యతి శ్చ లింగపరామిష్టమాపాసుమానస్య తతూరణ
 మనుమానమితిలక్షణం రద్ధ్య లింగపరామిష్ట్యతి న్యాయాచం అథాసుమానం న
 ప్రమాణమిల్పాదినా ప్రామాణ్యం తద్దానుమానం త్రివిధమితి విభాగంవా
 క్తేవ్యభివక్తః ॥ అసుమానానివేశ్యకలక్షణాది ప్రకారకప్రతిపత్త్యనుమానాలా
 యోవ్యాపారస్త్రుతకాలినో యోజ్యతాదిప్రకారకన్యాయాదివేశ్యకప్రతి
 పత్త్యనుమానాలా వ్యాపారోన్వయనహితో త్రరూలకలక్షణేన రద్ధ్యభసంయ
 త్తదనుమానకృతిమాకమఃకారకవిభాగః । అద్యోన్వాయపారస్త్రుతరణమిత్యా
 వి శ్లాఘ్యతక్తః, ద్వివిధోన్వయమితిచరమకారకకలక్షణాదివ్యాతక్తః । బోధనంచ త
 చ్చ్యుత్యాదితక్తః అత్ర సావ్యభానమితి అప్రామాణ్యజ్ఞానానాస్కందితపరా
 మిష్టత్వేన పాతుకాపరాధానమితితేన న్యాయప్రయోజ్యవిజాతీయ పరా
 మిష్టత్వేన రస్యప్రామాణ్యజ్ఞానాస్కందితత్వాత్ ॥ నచానుమితిత్వపరామ
 య్కత్వాభ్యాం సామాన్యతవ పాత్యకారణభావః సావ్యభానమిలింగ్యతితే అ
 ప్రామాణ్యగ్రహభావోన్వికళితవాచ్యత్వమ్ ॥ తథాన్యప్రామాణ్యజ్ఞానాస్కం
 దితాన్వాయప్రయోజ్య పరామర్శార్పరాధానమితి ప్రసంగవారణాయో
 క్తవైజాత్యస్యావశ్యకత్వాత్ । తథాచ విభిన్నసామగ్రిప్రయోజ్యతావచ్ఛేదకత
 యా సావ్యభానప్రసంగం త్వేన్వయమితిత్వవ్యాప్యజాతికరవైతసావ్యధానుమితిక
 రణత్వం సావ్యభానం పరాధానుమితి కరణత్వం పరాధర్మమితిస్రాంతఃకలక్షణ
 త్ । పరాధర్మలప్రామాణ్యజ్ఞానాస్కందితావసమిత్వవ్యవగమే న్యాయజన్య
 జ్ఞానస్తేవోపసయాధనిషయకత్వేన మూల పరామర్శార్పకారవైయధ్యా
 త్ ॥ అప్రామాణ్యజ్ఞానాస్కందితా తస్మాన్వానుమితిరితి మిశ్రమతెగ్గైబి
 ధానాత్ । నిరుక్తమనుమానమితివ్యాఖ్యానార్హమ్ ॥ అప్రామాణ్యజ్ఞానాస్కం
 దితానుమానస్యానిరుక్తత్వాత్ । ఏకపాతుకన్యాయాభీనపరామర్శాదావా త

*తల్ *నిరుక్తమనుమానమ్*పరార్థమ్ * విచారదశాయాంమధ్యస్థస్యవివాదవిష
 యసాధ్యనిశ్చయరూపప్రయోజనసాధనమ్* న్యాయసాధ్యమితి*న న్యయప్రయో
 జ్యమిత్వార్థః || వాదిప్రయక్తన్యాయజన్యశాబ్దబోధేన మధ్యస్థస్య అనుమితచర
 మకారణలింగపరామర్శరూపానుమానజననాదితిభాషః||జ్ఞాయమానలింగస్యాను
 మానత్వేతు తద్విశేషఃస్య పరామర్శస్య న్యాయాధీనత్వేన తద్విశిష్టస్యతథాత్వ
 మిత్వనధేయమ్||అథవా*అనుమానమ్*అనుమితిః*పరార్థమ్*మధ్యస్థస్యసాధ్య
 త్సాధ్యవ్యాప్యహేత్వంతరభానైఽనుమితౌ జాతిసంకరాద్యాపాతాచ్ఛేత్సత్తో
 వ్యావృత్తే * పరాధేతి * విపరీతౌద్భావకపరవిజగీషయాన్యాయపయోగో
 విచారః | తద్దశాయామిత్వస్య నిశ్చయేఽన్వయః | తత్ప్రయోజ్యపరామర్శో
 త్తరకాలేషియావత్ | పరోద్ధఃప్రయోజనంయస్యేతివిగ్రహః || సంశయస్యమః
 ఖపేతుతయా నప్రయోజనత్వమితి తద్భిన్నార్థకం పరపదం అర్థాత్సాధ్యా
 వగాహిజ్ఞానత్వలాభః | సంశయ సామగ్రినూచనాయ న్యాయసాధ్యతా వినవి
 యాయద || వివాదేతి || ఏవం వివాదకాలినే అనుమానికసాధ్యనిశ్చయేపి
 తత్ప్రయోజకవిరహశంకయాతత్ప్రామాణ్యశంకాయా అనివృత్తైస్తత్ప్రయో
 జకన్యాయసాధ్యానుమితి విషయత్వజ్ఞానస్యావశ్యకత్వాభావం న్యాయసాధ్యత్వ
 ముక్తమ్ || (ఏతేనసంశయాభావాన్నొక్తప్రయోజనం యక్తమితిహిశంకా ని
 రాకృతా)||పరామర్శస్యానువ్యవసాయాదిప్రయోజనకత్వేన్యాయసాధ్యత్వేన్యా
 ప్రయోజకత్వాత్తథానొక్తం||న్యాయజన్యశాబ్దబోధస్యావసయాధేయప్రామా
 ణ్యగ్రహస్కందితత్వేన లింగసంశయవ్యవసాయసాధ్యసంశయహేతుత్వమితి కిం
 తదిత్యాకాంక్షాన్యాదతిః అనుమానమిత్తుక్తమ్ | సాధ్యవచనజన్యత్వాద్ధకమి
 త్యాహ * వాదీతి * జ్ఞాయమానైతి * ఏతన్నతే న్యాయోపయోగసమర్థనార్థం
 నచ తన్నతే విశేషస్యజ్ఞానస్య లింగతాత్పరే న్యాయసాధ్యతాసంభవః ఏహ
 వినిగమనావిరహేణ విశేషణస్యాపి హేతుత్వాత్తత్ర తత్సంభవేన తద్విశిష్టత్వ
 సంగతమితివాచ్యమ్ | పరార్థానుమానత్వావచ్ఛేదేన న్యాయసాధ్యత్వప్రదర్శ
 నార్థం తథాభిధానాత్ | పూర్వం కేవలాన్వయిగ్రహేఽనుమానస్యేవానుమితే
 రపి తైరివిధ్యస్య ప్రదర్శితత్వాత్ తచ్చానుమానమితి మూలస్యానుమిత్యర్థక
 త్వమాహ *అథవేతి* ఏతత్కల్పే*తల్*ఉక్తలక్షణలక్షితమిత్వార్థః|| వస్తుతస్తు

సంశయనివృత్తిరూపప్రయోజనసాధనమ్, పరస్య, ప్రతివాదినః, అర్థోనివృత్తిర్యస్తా
 త్తాదృశమితివా॥ ఏతేననిరూపణప్రయోజనముపదర్శితమ్, న్యాయప్రయోగదావీ
 రామధ్యస్తానుమితేన న్యాయజ్ఞానప్రయోజనత్వాత్ ॥ కారణత్వంస్తరణప్ర
 యోజకసంబంధకథనేన ప్రసంగోవాసంగతిరపిదర్శితా*సమస్తరూపేతి*పక్షస
 వివాదనివృత్తకత్వస్యశబ్దతొలాభాయాహ*అథవేతి*నన్వనుమానస్తేవన్యాయ
 జ్ఞానప్రయోజనత్వేఽస్య సాధ్యసంశయనివృత్తకత్వరూప పరార్థత్వసంభవాద
 నుమితిరితి వ్యాఖ్యానంన్యర్థమితిచెన్న ॥ అనుమితిత్వతీయక్షణపర్యంతం సంశ
 యోచ్ఛితైర్వివిక్తతాలాభాయ తదావ్యాఖ్యానాత్ । పూర్వోక్తార్థానంభవా
 దాహ* పరార్థమితి* పరత్వముత్క్రష్టత్వం తచ్చ దుఃఖసాధనాభావేనం
 శయనివృత్తానంతరమితతస్యాఃప్రాగుక్తపరపదార్థత్వాభావేన నక్షతిః । విజయ
 ప్రయోజకత్వమపిదర్శయితి* పరస్వేతి* పరాపరీయానివృత్తిర్యస్తాదిత్యా
 దౌ నమస్య మానపరపదేపిలక్షణాస్యాదతస్తన్నోక్తమ్ । ప్రతివాదినవృత్తిశ్చ
 ప్రతివాదసిద్ధార్థాభావజ్ఞానైఽప్రామాణ్యజ్ఞానసంపాదనమ్ । ఏతత్కల్పేననుమితి
 రితి వ్యాఖ్యానమావశ్యకం పరామర్శే ఈదృశపరార్థత్వాభావాత్*ఏతేన*
 పరార్థత్వాద్యభిధానేన* నిరూపణేతి* న్యాయతదవయవనిరూపణత్యర్థః ॥
 ఉపదర్శితమితి* తదప్రదర్శనె గ్రంథశ్రవణే ప్రవృత్త్యనుపపత్తేః ॥ సద్ధేతు
 ప్రయోజ్యతత్త్వనిర్ణయాంతరాలాభాశ్చసల్లింగపరామర్శమాత్రస్యసావ్యర్థానుమి
 తేశ్చ న్యాయజ్ఞానప్రయోజనత్వవ్యవచ్ఛేదాయైవకారః । నను అనుమితినిరూప
 ణానంతరం న్యాయనిరూపణే కానంగతిరిత్యతాహ* కారణత్వమితి* ప్ర
 యోజకత్వమిత్యర్థః । యస్య శాతుతానంతర్భావేప్పాహ* స్తరణేతి* ప్రధ
 మకల్పే స్వప్రయోజ్యానుమితిప్రయోజకత్వంసమ్బంధః తచ్ఛేత్యాదినాకథ్యతే
 స్వమనుమానం స్వప్రయోజకత్వంతుయక్తమ్ । ద్వితీయకల్పేచ స్వప్రయోజ
 కానుమితేప్రయోజకత్వంసమ్బంధఃపరార్థంన్యాయసాధ్యమిత్యాభ్యాసంకథ్యతే
 స్వంసంశయనివృత్తిః । స్వప్రయోజ్యసంశయనివృత్తిప్రయోజకత్వంతుయక్తమ్ ।
 ఏతాదృశసమ్బంధజ్ఞానసహితాదనుమానాదిజ్ఞానాత్ న్యాయరూపాపరసమ్బంధి
 స్త్వైతిరిత్యర్థః । ప్రసంగశ్చన్యాయత్వాదీః । కోన్యాయైతిజ్ఞానాయామనం
 తరాలాభిధానాత్ । గురుస్త్యైతివిషయత్వేన వ్యాపకతాన్యాయతాబోధ్యా॥ ఇతి

త్వాదివంచనాపేత్యధః || ఉపనయన పక్షన త్రవస్యోవాహరణన వ్యాప్తిఘటక
శపక్షన త్రవవివక్షాన త్రవయోర్నిగమనే నచానాధితాన్వసత్ప్రతిపక్షతత్వయోః
ప్రతిపాదనాల్లక్షణనమన్వయః || అట్లేవేతి || నమస్తయావోపసన్నలింగమిత్యన్తై
వేత్యధః || అతివ్యాప్తైరితి || ఇదముపలక్షణం || ఉదాహరణాదిత్రికస్యాపిన్యా

త్యాదిమూలం || ఇతి పదం ప్రకాశితసాధకతార్థకం పంచమ్యంతం తథాచా
నుమానాదివిశేష్యకలక్షణాదిప్రకారకప్రతిపత్త్యనుసారా యోవ్యాసారస్తదం
త్తరకాలీనో యోవర్ణమనోన్యాయనిష్ఠసాధకతాభావజన్యవిజ్ఞానాధీనో లక్ష
ణాదిప్రకారకప్రతిపత్త్యనుసారోవ్యాపారస్తజ్జన్యలవిశేష్యో న్యాయాదిరిత్య
ధః || తదవయవాఇతి || తత్ప్రభుం న ప్రదీపిష్యధునితప్రభుం సారేంద్రవాదయననిరూ
పణాధ్యాయ గాదాధర్మాచ ఉపవాహరణేనైతి || ననుశపక్షన త్రవనివక్షాన త్రవ
యోకథంవ్యాప్తిఘటకత్వమితిచేన్న || ప్రాచీనమతే సాధ్యమవ్యాప్తిత్వేనైతి
సాధ్యసామానాధికరణ్యనేనవ్యాప్తిత్వాత్ || తథాచోదాహరణసన్య న్యాప్తిబో
ధకత్వే తదుభయబోధకత్వమక్షతమితిభావః || తేనప్రాపనయోనపక్షనత్వాదీనా
ముత్తరకాలీనోమానసబోధః || ఏకమయదాంతరేభ్యోది నపక్షనత్వాదీనామి
త్యగ్రస్ఫుటమిల్లాహం || నిగమనేనైతి || తత్ప్రదనస్యానాధిత్యాది విరిష్టలిం
గ లక్షణం || పరం ప్రతిజ్ఞాసాక్ష్యాన్తం లింగజ్ఞాన సాధ్యబోధనే పునస్తాద్య
శసాధ్యబోధే కింప్రయోజనమితివాగ్ధాంతం || తాదీనాధిత్యాదిబోధనేనైతి || ప్ర
యోజనత్వంవాచ్యం తచ్చ హేతురబాధితాన్వయః || సాన్వయస్యచేతిజ్ఞాప్య
త్వబోధకవాక్యోత్తరవాక్యబాధితసాధ్యనిష్ఠహేతుజ్ఞాప్యప్రసంగహేతుత్వాది
తిరీత్యైత్యాహః || మూలస్యాప్రపదస్యలక్షణవాక్యేతినిశ్చయః || తస్య ప్రతిపా
దకత్వప్రతిపాదకత్వాదతావ్యాచక్ష్యే || సదుస్తేతి || లింగంపక్షనత్వాదిరూప
నానాధర్మవదిత్యాకారకే వాక్యేత్యధః || న్యూనతాంపరిహరలి || ఇదమితి ||
తాదృశశాబ్దబోధప్రయోజక వాక్యపంచకమాత్రాన్వలినముదాయత్వాత్కైర్నా
యందోషః || మాత్రపదదానాల్ క్షోవహ్నిమానిత్యాదిప్రశ్నవాక్యత్యహం
ఇతిచెన్న || లింగంపక్షవృత్తిపక్షవృత్తిత్యాదివాక్యపంచకేలివ్యాప్తేః || ప్ర
తిజ్ఞాత్యాదీనావాక్యనివశేచ ప్రయోజకాంతవైయర్థ్యాన్నిధ్ధాంతలక్షణపర్యవ
సాసమ్ || సాన్విర్భవిష్యజ్ఞానమి త్యేకత్వాత్కైలక్షణే ఏకజ్ఞాననివేశయతాముపా

యత్సావత్తీర్థప్రవ్యాః * అనుమితీ * అనుమితీచరమకారణం యోగింగవరామ
 ర్యోవ్యాప్తిప్రకారేణ సత్తే యల్లంగజ్ఞానం తద్వైద్యోజకం యచ్ఛాబ్ధిజ్ఞానం
 జ్ఞానకవాక్యమిన్ద్రీయైః || ఆత్మచ ప్రయోజకా లం కర్తవిద్యానికలావయవజన్య మ
 హావాక్యార్థసోభన్య తావన్యగోచరగమూహలబగబోధగ్యవా పరివాయక
 మాత్రం నను చరాచర్యప్రయోజన ప్రోక శాబ్ధిజ్ఞానస్థలక్షణఘటకతా కింతుతా
 వదర్శవిషయకబోధత్వేనేవ అథా భూమవాసస్పృష్టాభిప్రాయావ్యాకృత్యమాత్రజన్యా
 యోగిబుద్ధేరుపనాయకజ్ఞానాదివిభయా మానసచరాచర్య ప్రయోజకలయాత
 త్కారిత్యాత్మినితరస్తమతావ్యవహారిం చిచ్ఛాబ్ధిబోధఃకర్తవిద్యాశయాద్యుప
 న్యానాం సుతమాచర్యమితి * అనుమితీత్వాది * చరమప్రమనుమి
 తిజననె స్వాత్మరథాజ్ఞానాసపేక్షత్వమ్ || యత్తు సావధాన్యమితిజనకమా
 నసప్రరామభజనక బోధజనకస్య విహిత్యావ్యవస్థ భూమవాసయమితి వాక్య
 స్య వారణాయ చరమే అనుమితీర్థ్యాచరమాసరాథేకత్వభావతి || తత్తు
 భృగవే | చరమగణితత్వస్య చరమసదార్థత్వానాకాల్ * మహావాక్యార్థబో
 ధసేతి * వినిష్టై కార్తకాపన్నబోధసేచ్ఛ్యర్థః | సచ నిగమనైకార్థలావనోన్మ
 యయవసయాథా ప్రద్యుభయకం ఉదాహరణార్థాన్వితీ యోహాప్రథాన్వితవ్య
 తిష్టాథాన్వయప్రద్యుభవోభావగమనాదే ఉపసయాథేనిగమనార్థాన్వయ
 నబోధ్యః | ఉదాహరణవాక్యేచ యోగిభావ్యస్య గణ్యత్వం యథా మహానస
 కర్తవ్యసచ తావ్యభ్యగ్రాహంప్రమాత్మం || ఏకేవేదసన్తి భూమవాప్యవకవహ్న
 లక్షణా భూమవత్పదార్థే లక్షణోఽధాహన్వయాధూమవాప్యవక విహితమద
 భిన్నభూమవా ఉదాహరణార్థః | ఉదాహరణార్థవృత్తినచ్చేదకతానిరూపి
 తహేత్వేథాఘటితకర్తవిద్యాభావప్రేక్ష్యానానిసూచితాయానిగమనార్థావభిన్నోన్మ
 వసయాథావిధేయతా తచ్ఛాలిశాబ్దబోధే ప్రతిజ్ఞాదిపంచకశ్చేన కారణత్యా
 శయః * పరివాయకేతి * తావదథాబోధత్వాదినా శాబ్దబోధవదలక్ష్యంప్ర
 దద్యన్తీ స్వయంనివ ప్రత్యతియానత్ || యథా శ్రుతత్వాగే పీఠమాహ * అతద
 తి * నను ప్రయోజకత్వాంలపరిత్యాగే న్యాయకదేశైతివాప్తిప్రసావదర్శబో
 ధజనకతావ్యాపకవాక్యోన్మత్తస్వస్థవాదతలహ * తాద్యశేతి * న్యాయ
 జ్ఞానె ఏకాకారణతానాస్తేవ ఏకైకకారణతామాదాయతు ప్రతిజ్ఞాదా న్య
 యైకదేశైతివాప్తిప్రతిఫలహ * యాద్యశయాద్యశేతి * అగ్రయాదేతిచపిషా

కారకవివిధానుపూర్వప్రకారకజ్ఞానానామేవసేతుతయాలభావిధైకే కాన పూర్వేనవచ్చిన్నవాక్యపంచకస్య శాన్తయ్యానుపవత్తితోయత్క్రించచ్చబ్బబోభనివేశః ॥ సమానానుపూర్వీక నానావాక్యవిషయతానామేవానుగతరూపేతైకైకకారణతాయామనచ్చదకత్వాత్ పర్వరావహిమూనిత్యాద్యేనైకవాక్యస్యక్రిస్థుతివాక్యపంచకస్యత్తిశముదాయత్వస్య సతాదృశకారణతావచ్చదకవిషయతాశ్రయవణత్వవ్యాపకత్వమితి యత్క్రించిజ్ఞానీయవిషయతాసచేతః ॥ సచ వాక్యాంతరసాధారణముదాయస్యమాదాయ వాక్యాంతరఘటితసముదా

కమితివిశేషపదమ్ । మనోయోగాదికారణతాయా యోగ్యతాజ్ఞానాది విధయా కారణతాయా యద్యదర్శనాంతరగతస్య రచనచ్ఛేదకవిషయతానిరూపకన్యర్థాశ్రయిద్ధేరాహ ॥ శబ్దజ్ఞాననిష్ఠేతి ॥ తత్తత్తత్తద్వచనచ్ఛేదకవిషయతాఘటితభర్తృసవచ్చిన్ననిర్ణయతావనచ్చిన్నతవం తాత్పర్యేహోభయసమూహాలమ్బనెతాన్వియజ్ఞానతావనచ్చిన్నకారణతాయా తాదృశవిషయతావనచ్చిన్నత్వాత్ । యోగ్యతాశ్రయోభయసమూహాలమ్బనేద యోగ్యతాజ్ఞానరూపవచ్చిన్న కారణతాయా నిర్ణయతావనచ్చిన్నతావనచ్చిహసః శిహేతుతయేతి శయద్యపి సమానాసమానానుపూర్వీక నానావాక్యవిషయతాశాలిజ్ఞానత్వేన వస్యతోవహిమూనిత్యాకారకబోధవేతుత్వే యత్క్రించిచ్చబ్బబోధానుధావనమఫలమ్ ॥ తథాపి కారణానంతరత్వవిశిష్టశాబ్దబోధంపరశ్చ ఆసమానానుపూర్వీక వాక్యానుత్తరతాదృశ శాబ్దబోధంపరేతి పృథక్కారణతాకల్పే తదానన్యకం వర్షతో వహిమూ వర్షతోదహనవానితివాక్యయుగలోత్తరాబ్దబోధస్యచ సమానానుపూర్వీకవాక్యజ్ఞానవిరహవిశిష్టాసమానానుపూర్వీక వాక్యజ్ఞానానుత్తరత్వేన నివేశ్య తాదృశత్వనిర్వాహః ॥ అనుగతరూపం పూర్వపూర్వవణవిషయతానిరూపితవచనవణవిషయతాత్వాది । పృతిజ్ఞాదిఘటకతావచ్చదరూపేతాఘటకమణఘటితసముదాయవారణాయ భిహూన్యజ్ఞానంవాచ్యమ్ ॥ సమానానుపూర్వీకవాక్యనిశ్చయత్వేన వేతుత్వాహనుపూర్వీకసాధారణవిషయత్వవ్యాపకత్వాసంభవాద్వణత్వేనీవేశః । వణత్వందకత్వాదివ్యాపకజాతివిశేషః ॥ పృతిజ్ఞాదిపంచకఘటకైకదేశసముదాయైతిప్రసంగఇతి వ్యాపకత్వనివేశః । సన్వత్ప్ర వ్యాపకత్వనివేశాన్యధాః ॥ సచ పృతిజ్ఞాదిఘటకైకైకదేశవృత్తిసముదాయైతివ్యాప్తిరితివాచ్యం

యేఽతివ్యాప్తిరితివాచ్యమ్ ॥ తాదృశసముదాయత్వనిష్ఠస్యానవృత్తిత్వానిరూ

ప్తిః ॥ అంత్యే సకలకారణతావచ్ఛేదకేకవిషయత్వాప్రసిద్ధేస్తాదృశకేకవిషయ
తానిరూపకవర్ణవృత్తిత్వవిశిష్టతాదృశాపరివిషయతానిరూపకవర్ణవృత్తిత్వవిశిష్ట
త్యాదిరీత్యా నివేశే విశేష్యవిశేషణభావే వినిగమనావిరహేణవర్ణితావహ్ని
మాన్సుగ్వతాదహనవానిత్వాది న్యూనాధికవర్ణఘటితప్రతిజ్ఞాభేదేనచ లక్షణాన
న్త్యమతతనుపూర్విజ్ఞానమేతుతామాలంబ్య లక్షణముపవశితమిత్యాహుః ॥
యత్తు వర్ణత్వంత్యాదేర్నాస్యత్ ఏవంచ తాదృశయత్కించిదవర్ణత్వవత్తా
వ్యాపకత్వమేవవివక్షితమ్ । ఏతేన తాదృశయత్కించిదవర్ణత్వవ్యాపకత్వమేక
దేశేగతమ్ । తత్తదవర్ణత్వవ్యాపకత్వంతు సకలతత్తదవర్ణత్వాధికరణైకాప్రసిద్ధి
గ్రస్తం తాదృశకేవర్ణత్వవ్యాప్యత్వేనతి తాదృశాపరవర్ణవ్యాపకత్వేత్యాదివా
క్రవోషగ్రస్తమిత్యపాస్తమ్ । యత్కించిదవర్ణత్వవత్తాచ స్వనిపయితానమానా
ధికరణ తాదృశావచ్ఛేదకీభూత విషయతానిరూపకత్వవిశిష్టతాదృశవిషయతాని
రూపకతావచ్ఛేదకత్వసంబంధేన । స్వప్రతిజ్ఞాదిపదఘటకతావచ్ఛేదకవత్వాది
తి ॥ తేనయాపేణ తదఘటకవర్ణభ్రమస్యాపి ప్రతిజ్ఞాదిప్రతిపాద్యాన్తబోధకత్వా
త్తత్సాధారణసముదాయవారణాయ నిరూపకతావచ్ఛేదకప్రవేశః । భ్రమాన్య
త్వంతు సనివేశ్యంగారవాత్ ॥ స్వావచ్ఛిన్ననిరూపకతాకత్వసాన్యధర్మావచ్ఛి
న్ననిరూపకతాకత్వాభయాభావవత్తాదృశవిషయతానిరూపకత్వేనతి స్వావచ్ఛి
న్నత్వసాన్యధర్మావచ్ఛిన్నత్వాభయాభావవత్తాదృశవిషయతానిరూపకత్వేనతి
వాతాదృశనిరూపకతావచ్ఛేదకవత్వంహిసంబంధః । ఏవంచేదృశసంబంధేనవర్ణత్వ
వత్తాశ్రయేకదేశవారణాయ వ్యాపకత్వప్రవేశః । యాయాకారణతైతిగ్రంథతా
త్పర్యమప్యత్రైవేతి ॥ తత్తుచ్చమ్ ॥ భవన్తతే విశిష్యపత్వాదినా నివేశాపాతా
త్ । తథాసత్యవ్యాప్తిః ॥ అన్తన్తే కొవణః భావర్ణ్యత్వనుగతమతిసిద్ధవర్ణ
త్వస్య జాగరూకత్వాత్ *తాదృశేతి * ప్రతిజ్ఞాత్వాదికమాదాయాసంభవవార
ణాయ వ్యాపకత్వాంతం తత్ర సకలపదాపాదానంచ తథాచ నిరుక్తయత్కించి
చ్ఛాబ్దిబోధనిరూపితసకలజనకతావచ్ఛేదకవిషయతానిరూపకవర్ణత్వవ్యాపక
సముదాయత్వనిష్ఠస్యానవృత్తిత్వానిరూపకం యద్యత్సముదాయత్వంతద్భిన్నం
యత్తాదృశవర్ణత్వవ్యాపకసముదాయత్వంతద్వత్వమితి దలద్వయాద్భిః । నన్వత్ర

న్యూనవృత్తిత్వం స్వసమానాధికరణభేదప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వేన సస్సా
 మానాధికరణ్యం || నచైవం సాధికరణం యత్ప్రకృతం ప్రతిజ్ఞాదితత్ప్రన్యాయ
 తావచ్ఛేదనైవ భేదసత్త్వేనాసంభవఇతివాచ్యమ్ | సావచ్ఛేదనానుయోగితాకభేద
 ప్రతియోగితానివేశాత్ | ప్రతియోగితాయాంచానుయోగితాసమానాధికరణభే
 దప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వం దేయమ్ || తేన వాక్యాంతగసాధారణసముదాయ
 త్వస్య న్యాయత్వన్యూనవృత్తిత్వేపి నాసంభవః | స్వసమానాధికరణభేదప్రతి
 యోగితాయాః పర్యాప్త్యఘటితస్వరూపసంబంధేనావచ్ఛేదకత్వంవాచ్యమ్ | ఉ
 చ్చారణభేదేన న్యాయభేదాదేకన్యాయత్వసావరన్యాయత్వనిష్ఠన్యూనవృత్తి
 తానిరూపకతయాఽసంభవఇతి స్వసామానాధికరణ్యనివేశః | తాదృశవర్ణత్వని
 ష్ఠన్యూనవృత్తిత్వానిరూపకత్వోక్తావసంభవఇతి సముదాయత్వవ్యాపకత్వయో
 ర్నివేశః | ఏవంచ ఘటమానయేత్వాదివాక్యవారణాయ దలాంతరే వ్యాపకాం
 తం | తత్ర ప్రతిజ్ఞాపాతుసముదాయాదివారణాయ యావత్కారణతానివేశః |
 యదావ్ (ప్రతిజ్ఞాపాతుసముదాయే ఏకదేశభేదానువగమేతు) సావచ్ఛేదనై
 వప్రతియోగితాకభేదసామానాధికరణ్యే తాదృశానుయోగితావచ్ఛేదకత్వేనాసతి
 స్వసమానాధికరణత్వం తత్ | ప్రత్యేకప్రతిజ్ఞాత్వాదేఽపి వారణాయ దలాంత
 రే వ్యాపకాంతమ్ | ఏవంచ తత్తన్నాన్యత్వస్వరూపతాదృశసముదాయత్వనిష్ఠ
 న్యూనవృత్తితానిరూపకత్వసత్త్వాత్కథమైకైకన్యాయఘటకవాక్యవంచకవృత్తి
 సముదాయత్వమాదాయాతివ్యాప్తిప్రసక్తిః | యదచదలాంతరే తావద్ధర్మవి
 యకయద్భాబ్దబోధో నివేశ్యతే ఏతద్దలపి తద్భాబ్దబోధవ్యక్తేరేవ నివేశా
 న్నబోధఇత్యుచ్యతే || తదా ఫలూపధాయకతానివేశపర్యవసానాపత్తైః | నియ
 మతో వాక్యాంతరార్థవిషయకన్యాయార్థబోధస్థలై వాక్యాంతరఘటితసముదా
 యే తద్విశేషణోపాదానేప్రతివ్యాప్తిరశక్యసమాధానాచసాన్ | ఏవం న్యాయ
 యత్వేష్యకైకన్యాయఘటకవాక్యవంచకవృత్తిసముదాయత్వనిష్ఠన్యూనవృత్తితా
 నిరూపకత్వసత్త్వాదసంభవాచ్ఛేతిచేన్న | యతిఽంచితాదృశసముదాయత్వస
 మానాధికరణభేదప్రతియోగితానవచ్ఛేదకత్వేనాసతి తదన్యత్వంహి తాదృశసము
 దాయత్వనిష్ఠన్యూనవృత్తిత్వనిరూపకత్వం అవచ్ఛేదకత్వంచ పర్యాప్త్యఘటి
 తసమ్బంధేన || సామాన్యతస్తాదృశసముదాయత్వనివేశే పర్యతోవహ్నిమాన్పర్య

షకఃత్వేననిరుక్తసముదాయత్వస్యవిషక్షణీయత్వాత్ ॥ నచైవమపివ్యుత్క్రమప్ర
యుక్తసముదాయైఽతివ్యాప్తిస్తదనస్తేవైతివాచ్యమ్ ॥ ప్రతిజ్ఞానిశంభవకవ్యుత్క్ర
మప్రయుక్తప్రతిజ్ఞాదివృత్తియద్యత్సముదాయత్వంతావద్భేదకూటేననిరుక్తసము
యత్వస్య విశేషణీయత్వాత్ ॥ నచైవమపి ఏకైకన్యాయఘటకం యత్ప్రతిజ్ఞాది
వాక్యం తత్సముదాయైఽతివ్యాప్తిరితివాచ్యమ్ ॥ సావశ్యాయాభూతయత్కించి
త్ప్రతిజ్ఞాద్యవ్యవహితోత్తరత్వశూన్యహేతావదివృత్తియద్యత్సముదాయత్వం త
దన్యత్వస్య సముదాయత్వేవిశేషణీయత్వాదితిదిక్ ॥ న్యాయజన్యబాధస్య ప
రామర్శప్రయోజకతాఽసంగమయతి * ప్రతిజ్ఞాదితి * ఏకవాక్యతయేతి * విశే
షణేత్వతీయా తథాచైకవాక్యతాపక్షేర్నిరత్యర్థః ॥ ఏకవాక్యత్వంచ విశిష్టైకార్థ
తోదహనవానిత్యాదిన్యాయత్వవతి ఏకతరన్యాయే చాలసీన్యాయేన వాక్యం
తరసాధారణసముదాయభేదసత్వేనాతివ్యాప్తిరత్యాయత్కించిత్త్వనివేశః । అ
సంభవవారణాయ తదన్యత్వనివేశసమ్ । న్వసమానాధికరణయత్కించిత్తాదృశ
సముదాయత్వావచ్ఛిన్నభేదసామానాధికరణ్యంత సముదాయే ఏకదేశభవావ
గమాపత్రిగ్రసమ్ * వ్యుత్క్రమేతి * కథాయామాకాంతాకృమేతైవాభిధా
నమితి మూలేతిలక్ష్యత్వంచ స్ఫుటమ్ ॥ వ్యుత్క్రమప్రయుక్తత్వం సామాన్యతః
ప్రతిజ్ఞాత్తరత్వశూన్యహేతావదివృత్తియద్యత్సముదాయత్వంతద్విన్నతత్వం అగ్ర
చాత్రైవప్రతిజ్ఞాయాం సావశ్యాయత్వనివేశోఽధికఇతిభేదః । ప్రతిజ్ఞాదిపదంచ
తత్సమానానుపూర్వకవాక్యపరమ్ ॥ అవ్యావతఃకపదార్థభేదానివేశలాభాయ
సముదాయత్వమితి * ఏకైకేతి * అత్రైకన్యాయఘటకప్రతిజ్ఞాన్యాయంత
రఘటకం హేతావదివృత్త్యంత ఏకన్యాయఘటకవాక్యద్యయమపరతద్ధటకవా
క్యత్రయం ర్మిమిమిత్వాదిరీత్యా తత్తత్సముదాయత్వమాదాయ తత్తత్త్వంచకే
వ్యతివ్యాప్తిర్బాధా * సావశ్యాయాభూతేతి * ఇదమసంభవవారణాయ ॥ నను
ఏతాదృశపరిచాయకరూపేనైవ వ్యుత్క్రమప్రయుక్తప్రతిజ్ఞాదిసముదాయా
తివ్యాప్తైర్వాపరయతుం శక్యత్వావ్యవస్థిత్యుత్క్రమప్రయుక్తత్వాదివ్యర్థమ్ ॥ నచవ్యు
త్క్రమప్రయుక్తేషు ప్రతిజ్ఞాత్వాదికం నాస్యేవకంతాదాసీనవాక్యత్వమేవేతి
వాచ్యమ్ ॥ ప్రతిజ్ఞాత్వాదికమిత్యనేన విరోధాత్ ॥ నాః సావశ్యాయాభూతప్ర
తిజ్ఞాద్యవ్యవహితోత్తరత్వశూన్యయత్కించిత్ప్రతిజ్ఞాద్యత్తరహేతావదివృత్తియ

ద్యదితి విశక్షణాన్నదోషణతియక్రమ్ ॥ యత్క్రించితృతిజ్ఞాద్యత్తరత్వనివేశ
వైయధ్యాదితి చెన్న ॥ తదాస్యా దేవవైయధ్యం ॥ యదిసావ్యయాభూ తేత్యా
దినా సామాన్యధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకత్వనివేశస్సాన్ ॥ తదేవ కింతు త
త్తద్యక్తిత్వేనేవేతి వ్యత్యక్రమప్రయ క్రపతిజ్ఞాదివృత్తిసముదాయత్వస్యాపి
భేదకూటస్యావశ్యకత్వాన్ ॥ అథవా వ్యత్యక్రమప్రయ క్రపతిజ్ఞాదివృత్తి య
ద్యత్తముదాయత్వం తత్తద్భిన్నత్వమిత్యస్య వైయధ్యమేవేతి ॥ అతఏవ దీధి
తికృతా ఏతన్ననివేశితమ్ ॥ ఏతత్పరాసత్వైవయం గ్రంథోఽన్యథా పూర్వవి
శేషణత్యాగఏవసంభవోధ్యమ్ ॥ అత్రచ తాదృశప్రతిజ్ఞావ్యవహితోత్తరత్వసూ
న్యపేతువృత్తిత్వ తాదృశ పాత్వవ్యవహితోత్తరత్వ సూన్యోదాహరణవృత్తి
త్వాద్యన్యతమవిశిష్టాన్యత్వస్య సవృత్తిత్వసావ్యవహితోత్తరత్వసూన్యపేతు
వృత్తిశోభయసంబంధేన ప్రతిజ్ఞావిశిష్టత్వ సవృత్తిత్వ సావ్యవహితోత్తరత్వ
సూన్యోదాహరణవృత్తిశోభయసంబంధేన పాతువిశిష్టత్వాదన్యతమవిశిష్టాన్య
త్వస్యవాఽనుగతస్యనివేశః ॥ అత్రానుపూర్వావ్యక్తరమవణవర్ణవసితత్వేనచ
రమవణవిషయతాయాపివ సాక్షాదవచ్ఛేదకత్వం అతః సాక్షాత్పరంపరాసా
ధారణావచ్ఛేదకతాలాభాయ కొటిప్రవిష్టత్వక్రమ్ ॥ కేచిత్తు ॥ అవచ్ఛేదకతావ
చ్ఛేదకసాధారణావచ్ఛేదకతాయాం మానాభావేపి వినిగమనావిరహేణపూ
ర్వపూర్వ వణవిశిష్ట చరమవణత్వస్నేన చరమవర్ణవిశిష్ట పూర్వ పూర్వ
వణత్వస్యాపి వీచం పూర్వచరమవర్ణవిశిష్టమధ్యమవర్ణత్వాదేరప్యానుపూర్వీ
త్వాత్తావదవణవిషయతానాం సాక్షాదేవావచ్ఛేదకత్వంసంభవతి పరంతు తా
దృశీయాయా కారణతా తత్తదవచ్ఛేదకప్రవిష్టవిషయతానిరూపకవణవృత్తిస
ముదాయత్వనివేశేనైవైకదేశవృత్తిసముదాయత్వవారణే వ్యాపకత్వనివేశవై
యధ్యమ్ ॥ భిమాన్యత్వంతు కల్పద్యయవవేతి నోదాసీనసాధారణసముదా
యత్వమాదాయాతివాప్తిప్రిత్యపాధ్యయమతనిష్కర్షమాహుః ॥ అత్రేదంబో
ధ్యమ్ ॥ తావదర్థవిషయక యత్క్రించితృబ్ధబోధజనకయత్క్రించితృజ్ఞానీయ వి
షయితానిరూపకవణత్వవ్యాపకసముదాయత్వ నివేశాదేవోపపత్తౌ కిమవ
చ్ఛేదకతాకూటోపాదానెన ॥ సజ్జేవం ప్రతిజ్ఞాద్యర్థవిషయకఘటమానయేత్యా
దివాక్యాథవిషయకసమాహులమ్బనయత్క్రించితృబ్ధకవ్యక్తిమాదాయ మ

ఊమానయేత్వాదివాక్యఘటితసముదాయేతిప్రసంగఇతివాచ్యమ్ || తాదృశసముదాయత్వనిష్ఠన్యూనవృత్తిత్వానిరూపకత్వవిశేషణేనవాఙ్మోహాత్ || అన్యథాత్వస్య తేవ్యధికవృత్తిసముదాయత్వే తాదృశవర్ణనవ్యాపకత్వసత్తైస్సనాతిప్రసంగస్య దుర్వాసరతాపత్రైః || సచ తాదృశనిరూపకత్వాంతమపహయతాదృశవర్ణత్యసమనైయత్వమేవ నివేశ్యంలాఘవాత్ తథాచాదాసీనవిషయక న్యాయవిషయక యత్కించిజ్ఞానమాదాయ న్యాయోదాసీనసముదాయేతివ్యాప్తివారణాయ వాప్యకోటావవచ్ఛేదకత్వాపాదానం వ్యాపకకోటా తద్వైవర్థ్యకాంత్యిష్టమితివాచ్యమ్ || ఏవమపి న్యాయద్వయాల్లవిషయకయత్కించిత్సమూహంబునబోధవ్యక్తిమాదాయ న్యాయద్వయసముదాయేతివ్యాప్తేస్తద్విశేషణస్యావశ్యకతయా తతఏవ ఘటమానయేత్వాదివాక్యఘటితసముదాయేవ్యతిప్రసంగానవకాశేనావచ్ఛేదకకోటి ప్రవిష్టత్వవిశేషణవైయర్థ్యస్య దుర్వాసరత్వాత్ || యత్తు వణత్వస్య కత్వాదిరూపతయా సముదాయత్వే తాదృశవణత్వవ్యాపకతాయాః సంభవేపి సతద్వాన్యవ్యతాసంభవఇతి || తావద్విర్ణవిషయతాఃఏకన్యాయవ్యతివిషయితామాత్రవృత్తిరూపేణానుగమయ్య తన్నిరూపకవర్ణత్యవ్యావ్యత్వస్యనివేశాన్నాయద్వయసాధారణమితి || తత్తుచ్ఛమ్ || వర్ణత్వస్యకత్వాదిరూపతానిరాకరణాత్ || ఉక్తరీత్యైవోపపత్తౌ అనుగమవైయర్థ్యాద్ధౌరవాచ్ఛ || అత్రేదంసమాధానమవగంతవ్యమ్ || తత్రజ్ఞనకతాప్రైప్త్యం స్వరూపసమ్బంధేనైవనక్తవ్యమ్ || అన్యథా ఘటమానయేత్వాదివాక్యేపి కాలికసంబంధేన జనకత్వవిశిష్టజ్ఞానమాదాయాతిప్రసంగాత్ || అథ కాలికసంబంధేన తాదృశతత్రజ్ఞానజనక తావద్యత్కించిజ్ఞానవిషయవణత్వవ్యాపకత్వస్య ఘటపదత్వరూపసముదాయత్వే సత్వాత్తన్నిష్ఠన్యూనవృత్తిత్వానిరూపకత్వసత్తైస్సనాతివ్యాప్తైరితిచేత్ || తహి తాదృశం ప్రతిజ్ఞాత్వాదికమాదాయాసంభవః || అవచ్ఛేదకత్వగర్భాపరదలస్య స్వరూపసంబంధేన యత్కించిదేకదైన్యిష్టనివేశాన్నకొపిదోషఇతిచేత్ || ఏవమప్యవయవేతివ్యాప్తిః ప్రతిజ్ఞాత్వాదేస్తాదృశన్యాయత్వనిష్ఠన్యూనవృత్తిత్వానిరూపకత్వాత్ | న్యూనవృత్తితదేకచేశత్వాదేస్యకలకారణతావచ్ఛేదకవిషయితా నిరూపకావృత్తిత్వాదిత్యవచ్ఛేదకత్వనివాచాత్ || సహక్తవాక్యవిషయితానామపి కాలికసంబంధేనావచ్ఛేదకతావత్త్వా

త్స్విరూప సంబంధేనైవ తద్వత్త్వం నివేశ్యమ్ ॥ ఏవంచావచ్ఛేదకత్వనివేశన
 ముగ్ధిమితివాచ్యమ్ ॥ అవచ్ఛేదకత్వం నప్రకారకవిధయా ప్రవేశ్యతే కింతవన
 చ్ఛేదకతాసంబంధేన జనకతావత్త్వమేవేత్యగౌరవాత్ ॥ ఏవంప్రతిజ్ఞాదిజ్ఞానే
 జ్ఞానికసంబంధేనతత్తజ్జనకతాసత్త్వేనాసమ్భవఇత్యపరదలేపి సంసర్గతయా
 అవచ్ఛేదకత్వప్రవేశఇతి ॥ వస్తుతస్తు స్వరూపయోగ్యతాజ్ఞానకన్యాయసంగి
 హయ వాక్యాంతరఘటితతాదృశన్యాయవారణాయచ స్వరూపయోగ్యతారూప
 జనకతానివేశ్యేతి ఉక్తార్థేపర్యవసానం ఏవంచావచ్ఛేదకతాయాః ప్రకారత
 యైవ నివేశ్యగౌరవాభావాత్ ॥ ఏవం విషయతానాం వినిగమనావిరహేణ న
 సాక్షాదవచ్ఛేదకత్వంసంభవతి ॥ పాగభావానువగమే స్వాత్మత్విక్షణోక్తత్వత్తిక
 ధ్వంసప్రతియోగి కాలావృత్తిత్వరూపావ్యవహితపూర్వత్వస్వాత్మత్విద్వయ్యఘటి
 తత్వైవ గురుశరీరతయా తదఘటితానుపూర్వీవిషయతాయావన కారణతావచ్ఛే
 దకత్వాత్ ॥ పత్యాద్యవచ్ఛిన్నప్రకారతాశాలినిణయత్వేనైవ వినిగమనావిర
 హేణ తాదృశప్రకారతానిరూపితపత్యాది నిష్టావచ్ఛేదకతాశాలినిణయత్వేనా
 పి జనకతాయాః వక్తంశకృతయా యావదంతర్గతతజ్జనకతావచ్ఛేదకవిషయ
 తాక వణాంప్రసిద్ధిరసంభవాద్ధృ ॥ నచేదృశాసంభవవారణాయ జనకతానువర్త
 విషయత్వావచ్ఛిన్నత్వమేవనివేశ్యంపత్యాద్యవచ్ఛేదకత్వావచ్ఛిన్నజనకతానాం
 వణావిషయత్వావచ్ఛిన్నత్వైవవారణాదితివాచ్యమ్ ॥ తథాసతి తథావిధజనక
 తావచ్ఛేదకవిషయతాశ్రయవణావృత్తిత్వనివేశ్యేనైవ సామంజస్యే వర్ణత్వవ్యా
 పకత్వాపాదానజైయథ్యాత్ ॥ ఏవంచావచ్ఛేదకతావచ్ఛేదకసాధారణావచ్ఛే
 దకతానివేశలాభాయైవ కోటిప్రవిష్టత్వముక్తమ్ ॥ ఏతన్నతే తద్భటకసకలవర్ణవి
 షయతానామేవావచ్ఛేదకత్వావచ్ఛేదః ॥ ప్రవిష్టత్వంచ పర్యావృన్యనివేశస్స
 గతమ్ ॥ అథ పత్యాద్యవచ్ఛిన్నవిషయతాయాఃసాక్షాజ్జనకతావచ్ఛేదకతామతే
 జనకతానువణావ్యాప్యజాతినిరూపితావచ్ఛేదకత్వాఖ్యవిషయతావృత్త్యవచ్ఛే
 దకత్వానిరూపితత్వమేవనివేశ్యమ్ ॥ తావతైవవణావిషయతానిరూపితజాతిప్ర
 కారిత్వావచ్ఛేద్య, సకలజనకతాపునదాసాత్ ॥ ఏవంచ తథావిధా యాయాజన
 కతా తత్తదవచ్ఛేదకయత్కించిజ్ఞానీయవిషయతాశ్రయ వర్ణవృత్తిసముదాయ
 త్వనివేశసంబంధపతైస్తాదృశవిషయతాశ్రయవర్ణత్వవ్యాపకత్వమపి నివేశ్యమి

తి మహాలాఘవమితిచేన్ను ॥ ఏవమపి పతావద్యవచ్చిన్నప్రకారితానిరూపితత్వే
 సత్యతావద్యవచ్చిన్నవిశేషతానిరూపితాన్యవహితోత్తరతావద్యవచ్చిన్నసాంసరి
 కవిషయతాశానినిణయతావద్యవచ్చిన్నజనకతాయా వినిగమనావిరహాద్ధాయా
 సాదృశయావదంతగతయ తజ్జనకతావచ్చేదకవిషయతాశ్రయవహాప్రసి
 ధ్ధ్యాసంభవాపత్తైః ॥ యదిచ జాతినిష్ఠావచ్చేదకత్వనిష్ఠసాక్షాదవచ్చేదకతావ
 నిరూపకత్వేనతి సాంసరికవిషయతానిష్ఠసాక్షాదవచ్చేదకతావనిరూపితా సా
 క్షాద్యణవిషయితావచ్చిన్నావాయాయాజనకతా తత్తదవచ్చేదక యత్కించి
 జ్ఞానీయవిషయతాశ్రయవర్ణస్మత్త్రిసముదాయత్వనివేశేనైవాపపత్తా తాదృశ వ
 ర్ణత్వవ్యాపకత్వనివేశవైయర్థ్యముచ్యతే శదా తస్యలక్షణాంతరతావద్యదోష
 ఇతి ॥ అత్ర సకలవణవిషయతానాం సాక్షాదవచ్చేదకత్వం నత్వైకమవచ్చేదక
 మన్యత్తదవచ్చేదకమితిమతే తత్పర్యాప్తప్రసిక్తకణవిషయతావత్ప్రసిద్ధిరతః
 ప్రవిష్టేత్యప్యహుః ॥ యత్తుఅవచ్చేదకతావసపాదానై ఫలోపధానరూపజనక
 తాపాదానై సమానానుపూర్వీకేత్యాదిహోమాప్రసరేసి స్వామ్యాంతరావిషయ
 కత్వరూపం యత్కించిత్త్వంజ్ఞానైనివేశ్యమ్ ॥ ఏవంచ స్వామ్యద్యయవిషయకజ్ఞా
 నవారణాతాదృశవణత్వసమనేయత్వభంగవత్ప్రసిక్త సమంజసఇతి ॥ నచ స్వా
 మిలక్షణే స్వామ్యత్వప్రవేశాదాత్మాశ్రయఇతివాద్యమ్ ॥ తావదర్థవిషయక శా
 బ్దబోధీయసకలకారణతావచ్చేదకయత్కించిజ్ఞానీయవిషయతాశ్రయవర్ణత్వ
 వ్యాపకాంతరావిషయకత్వస్య తదర్థతావదితి ॥ తత్తుచ్ఛమ్ ॥ ప్రతిజ్ఞాత్తరహేతూ
 త్రరూదాహరణోత్తరూపనయోత్తరనిగమనతావదిరూపానుపూర్వావ్యా
 కతావత్ ॥ సముదాయత్వవిశేషస్య తథాత్వేపి స్వామ్యద్యయజ్ఞానేతదథా నా
 త్ ॥ స్వాశ్రయీధూతప్రతిజ్ఞాద్యవ్యహితోత్తరత్వసూన్యహేతావదివృత్తిసముదా
 యత్వభిన్నవిశేషణేన స్వామ్యద్యయత్వాది వారణాచ్చ కింఛానాసీన
 ప్రతిజ్ఞైకదేశస్వామ్యాభయసముదాయత్వముదాసీనప్రతిజ్ఞాస్వామ్యాభయస
 ముదాయత్వంచాదాయాతివ్యాప్తిః ॥ స్వామ్యమాత్రవిషయకయత్కించిజ్ఞా
 నసత్త్వేపి యత్కించిత్తదుభయజ్ఞానఘటితతాదృశవణత్వస్య తాదృశ సము
 దాయత్వవ్యాపకత్వసంభవాత్ ॥ అథ తథావిధ సకలకారణతావచ్చేదకవిష
 యతానిరూపకవణత్వవ్యాప్యత్వం స్వవ్యాపకతాదృశవణత్వకత్వంవా వివ

క్షయతాం న్యాయతావ్యశ్యాయస్య సకలకారణతావచ్ఛేదక విషయతావ్యాభావాన్న
దోషఇతిచైత్రదానంభవంకలయతి ॥ యదపి స్వసమానాధికరణతావచ్ఛేదక
విషయతావ్యయవణస్య భేదప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వమాత్రిఁ న్యాయవృత్తి
త్వమ్ ! సామానాధికరణ్యనివేశే ప్రయోజనాభావాత్ । నచైవమసంభవః । య
జ్ఞానీయతాదృశత తత్కారణతావచ్ఛేదకవిషయతావ్యయవణత్వ వ్యాపకత్వ
సముదాయత్వనిష్ఠన్యాయవృత్తిత్యానిరూపకత్వం సముదాయ త్వే తాదృశత త
త్కారణతావ్యయ తజ్ఞానీయవిషయతావ్యయవణత్వవ్యాపకత్వస్య వివక్షిత
త్వాత్ ॥ పూర్వదలేనవచ్ఛేదక త్వనివేశాన్నచాదాసీనసముదాయేతిప్రస
క్తః ॥ యదిచ దలద్వయేపి యద్యజ్ఞానత తజ్ఞానైతివీస్సంకృత్యావచ్ఛేదక
త్వవైయధ్యమవ్యతే తదా యద్యదథాంతగతన్యాయమాత్రజ్ఞానమాదా
యాతిప్రసంగవారణేపి మహాగౌరవమ్ ॥ యత్తుసామానాధికరణ్యభుటిత న్యాయ
వృత్తిత్వప్రవేశేపి తస్యప్రతిజ్ఞాత్వాదిసాధారణతయానంభవవారణాయ తా
దృశసముదాయ త్వే తన్నివేశ్యం తాదృశసముదాయత్వశూన్యవృత్తిత్వంవా
నిరూపకాంతార్థః ॥ తత్రచానైకత్ర సముదాయ త్వనివేశేగౌరవాత్సమవైయధ్య
మేవ సమ్యగితి ॥ తత్ర అసంభవభయేన తాదృశవిషయతావ్యయ విషయతావ్య
యనివేశేన్యాయాదాసీనప్రతిజ్ఞానముదాయేతివ్యాప్తైరితి॥ తత్తుచ్ఛమ్ ॥ యాదృ
శన్యాయవ్యక్తిజ్ఞానా త్రరం నకస్యాపిశబ్దబోధః తత్సంగ్రహాయ న్విరూప
యోగ్యతాయావన నివేశ్యతయా జ్ఞానభేదవివక్షావైయధ్యాత్ । న్యాయాదా
సీనప్రతిజ్ఞానముదాయేతివ్యాప్తైరనుద్ధారాచ్చ ॥ యజ్ఞానశబ్దేన తథావిధసము
దాయజ్ఞానప్రేయధత్తంశక్యత్వాత్ । యత్తు శాబ్దబోధే యత్కించిత్త్వవిశేషణే
న న్యాయద్వయాదివారణమ్ ॥ స్వావ్యవహితో త్రోత్పన్నం జ్ఞానం తేనగ్రా
హ్యం తచ్చైకైకన్యాయాధజ్ఞానమేవేతి న్యాయద్వయాద్యర్థబోధప్రదా
మః॥ భట్టాచార్యాణామయమేవాశయఇతి॥ తత్తుచ్ఛమ్ ॥ ఏవమపిన్యాయాదా
సీనప్రతిజ్ఞానభయసముదాయేతివ్యాప్తైరుక్తిరైరావశ్యకత్వేన న్యాయద్వయా
దాదోషప్రేయవాప్రసరాత్ । యజ్ఞానమాదాయవ్యాపకత్వంతదన్యాయత్కించి
జ్ఞానమాదాయాపరదలనివేశాదవచ్ఛేదకత్వవైయధ్యమితి తత్తుచ్ఛతరం॥ న్యాయ
మాత్రజ్ఞానమాదాయవ్యాపకన్యాయాదాసీన సముదాయత్వేనన్యజ్ఞానమా

[illegible]

రెళ్ళు దాహరణ స్థలేఁజూన్ము || ననుతాద్యశకారణలై వనివెళ్ళాలాఁకువాల్ || వైశి
 ష్ట్యంచ సామానాధికరణ్యసావచ్చేదకవిషయతాశ్రయస్థావ్యవహితో త్రరవన్ణ
 విషయతావచ్చిన్నతోవ్యభయసంబంధేనేతిచేత్తహిం యోయోధూమవానిత్యాది
 పూర్వభాగవృత్త్యానుపూర్వావ్యస్తదవచ్చేదకప్రకారతాసాశ్రయతయా కథంకా
 రం తదఘటితసముదాయవారణమితి || యది పర్వతోవహ్నిమానిత్యాదిప్రతిజ్ఞా
 యాం యోయోధూమవాన్ సదహానవానిత్యాదికంనోదాహరణం || తదాప్రతిజ్ఞా
 ఘటకసాధ్యోపస్థాపకతావచ్చేదకానుపూర్వీ భిన్నసాధ్యోపస్థాపకతావచ్చేద
 కానుపూర్వీమదవృత్తిత్వం న్యాయత్వేనిచేశ్యమ్ || ఏతచ్చ విభిన్నానుపూర్వీ
 కైకార్థోపస్థాపకాయంపదదన్యఘటిత న్యాయస్యాలక్ష్యత్వవభిప్రేక్ష్య త
 స్యాపి లక్ష్యత్వేతు భూమాద్దహనవత్సధర్తా పర్వతోవహ్నిమానిత్యాదౌ ఉక్తౌ
 దాహరణాదిసాధారణసముదాయత్వవారణాయభేదప్రతియోగ్యానుపూర్వావ్యం
 ప్రకృతపక్షోపస్థాపకతావచ్చేదకాప్రవిష్టత్వందేయం తత్రైవ నహ్నిపదఘటితో
 దాహరణాదిఘటితన్యాయేఽవ్యాప్తిః || ప్రతిజ్ఞాయాస్తాదృశానుపూర్వీభిన్నసా
 ధ్యోపస్థాపకతావచ్చేదకానుపూర్వీమత్తావ్యతతోభేదానుయోగ్యానుపూర్వావ్యః
 ప్రతిజ్ఞోత్తరప్రవిష్టత్వంవిశేషణమ్ || ఏవం హేతుఘటకహేతుపస్థాపకతావచ్చే
 దకానుపూర్వీభిన్నా విశేషితహేతుపస్థాపకతావచ్చేదకానుపూర్వీ మదవృత్తి
 త్వంనివేశ్యమ్ || హేతావవిశేషితోపాదానాత్తస్మాద్దహ్నిమానితి నిగమనని
 ర్వాహః || తత్పదస్యవ్యాప్త్యాదినిష్ఠహేతుపస్థాపకత్వాత్ || భూమాద్దహ్నిమ
 తః సధర్తాపర్వతోవహ్నిమాన్ భూమాదిత్యాదిన్యాయస్య లక్ష్యత్వేతుభేదాను
 యోగ్యానుపూర్వావ్యం ప్రతిజ్ఞోత్తరప్రవిష్టత్వం విశేషణం పర్వతో భూమాద్దహ
 హ్నిమాన్ భూమాదిత్యాదౌ యోయోధూమవాన్ సభూమాద్దహ్నిమానిత్యు
 దాహరణాదిఘటితస్య సంగ్రహాయ తత్రైవ యోయోధూమవాన్ సభూమా
 ద్దహ్నిమానిత్యుదాహరణాదిఘటితస్యచ వారణాయచ ప్రతిజ్ఞాఘటకసాధ్యోప
 సాపకతావచ్చేదకానుపూర్వీప్రవిష్టత్వం తత్రైవనివేశ్యమ్ || తచ్చ తాదృశ
 సాధ్యతావచ్చేదకప్రకారతాశాల్వ్యపస్థితి జనకతావచ్చేదకతావర్త్యాప్రధికరణ
 ప్రకారతాసాశ్రయత్వం, అతఏవ తత్రయోయోధూమవాన్ సభూమాద్దహ్నిమా
 నిత్యుదాహరణాదిఘటితస్యాపి వ్యుదాసత్తి || భూమాద్దహ్నిమానితిననిగమ
 సం భూమపదే వ్యాప్త్యాదివిశిష్టే లక్షణాప్రసంగాత్ || ఏవంయోయోస్తద్వా

ప్రతిపాదకత్వం తదేతావ్యాకాంక్షానివారణత్వతస్మిన్వచనానియాకాంగ్నోత్థాపక
 తావన్యరచనత్వంవా, తేన పంచవాక్యజన్యమహావాక్యార్థసోధాసంభవేషినక్ష
 తిః *స్వార్థనిష్ఠజ్ఞానం *తత్తత్తద్వాక్యార్థవిషయకజ్ఞానం॥ తచ్చ సమాహాలంబ
 నమన్యథావన్యన్యదేవత *విష్టవైష్ట్యానగాహమానాంతరం*విష్టవైష్ట్యబో
 థాత్మకపరామర్శజనకం మనః*ఉత్తాప్యతే* స్వాత్మకసహకారినంవన్నీక్రియతే
 *తేన*తథాపిధేయమసాపరామర్శిఉత్పన్నవిభిన్నసాధ్యాయం॥ అర్హతతదే
 వజ్ఞానం పరామర్శరూపం ఉపనియార్థవిషయకలాప్తిత్యాత్మికవచనస్యవ్యా
 వ్యవస్థితే సతాత్మకత్వం తథాసతి న్యాయజన్య బుద్ధాపుహాహుర్భతయా ఉప
 నయార్థతయాచ వ్యాప్తిభానె పౌనరుక్త్యంస్యాత్ ॥ కింతుపక్షధర్మత్వమేవా
 వనయేన విపక్షితం తథాచాహారణోఽవ్యాప్తైరుపపదయార్థావక్ష్యధర్మతాయా
 శ్చ విశ్వంఖలమేవ భానమితి న్యాయజన్యబోధస్య సవ్యాప్తివిష్టవైష్ట్యాన
 గాహితా ॥ వ్యాప్యః పక్షైః చరణైః సవత్వాకాంక్షానివరణత్వానిరోధనైవ
 వహ్నివ్యాప్యది పదభుజిరముపనయవత్సం వ్యయజ్యత ఇతి సవన సమా
 హితవాక్ ॥ అత్రేదుందిత్యై ॥ యది ద్యాప్తినిచ్చే పక్షధర్మత్వమేవాకాంక్ష
 తం తదావ్యాప్తివిష్టవిషయకవిన బోధస్తాదృశాకాంక్షాం నివరయిష్యతీతి
 తథావిభబోధవిన ఉపనయతాత్మకసమావశ్యకం॥ సచైవమప్యాకాంక్షానివృత్తయే

నితి నాదాహరణమ్ ॥ విశేషణపరామర్శత్వావలైః ॥ సంప్రదాయవిరోధా
 చ్చేతి*తదుత్థాప్యతి* నిగమసప్రతిజ్ఞయోస్సహాయ ప్రసక్తవ్యయమ్*తేన*
 ద్వితీయకలాపనసరణైః * సమాహాలంబ్యసమితి * దీధితికారోక్తహామధ్ధా
 రాధమ్ * అన్యథావేతి * మహావాక్యార్థబోధోయథాశ్రుతమూలార్థఇత్యగ్ర
 సప్తమ్ ॥ అనాస్థాయాంవాకారః ॥ న్యాయార్థబోధపరామర్శయోరంతరాజ్ఞా
 నాభావాద్విశిష్టేత్యాద్యసంగతిరనావ్యాచయైః విశిష్టైః *తాదృశీమాత్రసేతి
 పున్యత్రిమభిప్రేత్య ॥ అంతరపదం స్వరూపవచం ఉత్థాప్యఇత్యసోప్రత్యావృత్తఇ
 తినార్థామనసోనిచ్చత్వాదిత్యతలహ * స్వాత్మకైతి * స్వం, తత్తద్వాక్యార్థవి
 షయకజ్ఞానమ్ ॥ తేనేతి కేవలమసంపరామర్శకత్వేనసంగతిస్తస్య పరామర్శా
 నుత్పాదకత్వాదలొవ్యాచయైః *తేనేతి *తదేవ* తత్తద్వాక్యార్థవిషయకజ్ఞాన
 మేవ॥ తర్హితథోపనయఃకిమితిప్రయజ్యతేఇత్యతలహ *వ్యాప్యితి * ఆకాం

అవాంతరవాక్యార్థబోధస్య వ్యాప్తివిశిష్టవైశిష్ట్యావగాహిత్వావగమేపిన్యాయః
జన్యమహావాక్యార్థః బోధే ఉపనయాద్వ్యాప్తిభానంనోపేయతే ఉదాహర
ణాదేవ తద్భానాత్ || అవాంతరవాక్యార్థాధియః పరామర్శరూపశ్చేషి నిగమ
సజన్యాబాధితత్వాదివ్యతివత్తైరనుమితావపేక్షితత్వాత్తావత్పర్యంతం తదనంత్రైవన
పరామర్శాంతరస్యాపేక్షైతివాచ్యమ్ || అవాంతరవాక్యార్థః బోధేవ్యాప్తిభానా
మరోధేన తదంశేష్యుపనయతాత్పర్యకల్పనాయాఆసక్యకల్పే మహావాక్యార్థః
బోధే తద్భానమేవాధికాభావాదితి || న్యాయజన్యజ్ఞానస్య వాదివాక్యజన్యత్వే
నాప్రామాణ్యశంకాః లుకితతయా అనుమితిజననాయోగ్యతయా పరామర్శాం
సంస్కారఇతి మిశ్రాః | నవ్యాస్తు || పక్షాంశే వ్యాప్తివిశిష్ట హేతువైశిష్ట్యాన్వ
హితం* జిజ్ఞాసితమ్* తదనంత్రైవనేతి* ఉపనయవాక్యజన్యవ్యాప్తివిశిష్టవైశిష్ట్యావ
గాహిపరామర్శానంత్రైవనేత్యర్థః || సహోపనయార్థబోధోత్తరం నిగమనార్థా
నగాహిన్యాయార్థబోధవవ సంభవతీతి కథమేతదితివాచ్యమ్ || నిగమనార్థవిశి
ష్టోపనయార్థస్య విధేయత్వే విధేయతావచ్ఛేదకజ్ఞానవిధయా నిగమనార్థజ్ఞాన
స్యాపేక్షణాత్ || ఉపనయార్థశాబ్దబోధోత్తరం నిగమనశ్రవణే తద్భటకపదా
ధోవస్థితైవోపనయార్థబోధనాచ్చనదతావత్పర్యంతం తదనంత్రైవపి మహా వా
క్యార్థబోధేఽవాంతరవాక్యార్థబోధస్య కారణత్వే తదనురోధోపనయార్థ
స్వరూప్తేవకల్పనీయతయా తతపవానుమినిర్వాహే పరామర్శాంతరస్వీకా
రొఽనుచితఇతివాచ్యమ్ || తదా వ్యాప్త్యంశే ఉద్బోధకం సకల్ప్యతే ఇత్యా
శయః || సమాధానంతు తదంశేషప్రమోషస్యాప్రామాణికత్వమనురుక్తః* బాధకా
భావాదితి* అవాంతరవాక్యార్థబోధపీవసామగ్ర్యపేక్షితా మహావాక్యార్థః
బోధశ్చ సంభృతసామగ్రికావాంతరచానావాక్యార్థబోధాదీనపీవేతి పునర్భా
నె వాదితాత్పర్యాపేక్షాశంకానవకాశః* మిశ్రసమాధానమాహ* న్యాయజన్య
తి* వాదితీసాధారణధర్మోక్తిః* ఏవమప్రామాణ్యశంకాసమన్వేయ్యే మానాభా
వాత్ కన్దవితృరామర్శవైయర్థ్యందుర్వారమేవేత్యన్వరసః || స్వసమృతం స
మాధానమాహ* నవ్యాప్తివీతి* న్యాయార్థజ్ఞానస్య హేతో వ్యాప్త్యవగిణా
ఽకత్వాద్ధైత్విత్యాదినా మానసానుధావనమ్ || తేన, పహ్నివాప్యప్యధూమవాన
యనుతివాక్యేన || తత్ర, పరామర్శజనకవాక్యత్వమితిలక్షణే* ధూమఃపక్షేన ర్త

గాహిజ్ఞానమేవ ఆనుమితమేతత్ సమన్వయస్యాభిన్నమేతుమదభాసః॥ రా
 దృశ్యైశ్చైవ్యానగాహితాచ నన్వయిజ్ఞత్వాబ్జుద్ధేః ॥ నామాభాసో ధేయేనా
 నన్వయబోధస్యాత్మ్యత్వన్నతాత్ ॥ అథావ్యాప్తత్వావచ్ఛిన్న మేతునిష్ఠ ప్రకార
 తాకబోధమేతుమేతువిశేషకవ్యాప్తిరూపవిశేషతావచ్ఛేదకప్రకారక మా
 నసజ్ఞానాన్తానసవీచ తావత్సపరామర్శోఽనన్వయంగీకర్తవ్యత్వభిప్రాయేణ
 తేన చెత్వాద్యభిహితం నివృత్తైవైవ్యానగాహిమానాంతరమన్విష్టవైష్ట్యబో
 ధజనకం విశేషణతావచ్ఛేదకీహుచివాన్వీప్రకారక భూమత్వానచిన్నవిశేష
 కంజ్ఞానం నివృత్తాప్యతేజస్వైవ తావత్సపరామర్శోఽనన్వయంగీకర్తవ్యత్వభి
 నేనసపరామర్శోఽనన్వయత్వభిప్రాయేణ ॥ నన్వయం తేన పరామర్శస్య జననాదితి గ్రంథా
 సంకతిః॥ తత్ర పరామర్శపక్షస్య వ్యాప్తిస్యాభిన్నమేతుమదభేదబోధవలత్వాది
 త్యాహుః ॥ శుద్ధమేతుతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నై పక్షైర్న త్యావకాంతయా తత్రప
 క్షధర్మత్వబోధమాత్రతాత్పర్యం వ్యాప్తిప్రకారపదానుబంధ మేవాపనయవాక్యం
 ప్రయజ్యతేతి ప్రాప్తినమరాభిప్రాయకమిదం అరచిత దీప్తితికృతా తన్నతాభి
 ప్రాయేనైవ ఉపాహరణోపనయయోరేవ తత్త్వత్వసన్వతీత్యత్రోదాహరణంత
 ర్భాషేనైవ పరామర్శస్య సౌజాత్యత్వత్వనిసాసముక్తం సతూపనయమాత్రస్యే
 త్యపి వచంతి ॥ అత్ర పరామర్శ ప్రయోజకత్వేన శాబ్దజ్ఞానస్యలక్షణఘటకత్వే
 నన్వయమనుపపత్తైవక్ష్యమాణతయా శాబ్దజ్ఞానపదం ప్రతిజ్ఞాదిప్రతిపాద్య తత్త
 ద్విశిష్టాభాసజ్ఞానపంచకవరః జనకవాక్యసందంభ ప్రాప్త్యకం తత్తద్బోధజనకవా
 తేనవేత్సేవాకాంతా తథాచాయమివోపనయఇతి॥ వ్యాప్తిపక్షధర్మతయోర్వి
 శ్వంఖలమేవ భాసమితిపదతాంతరమాహా ॥ శుద్ధేతి ॥ అత్ర నన్వయంన్వయ
 లక్షణమామేతి జగదీనియావచ్ఛేదకమసంకతిమ్ ॥ మూలార్థశాయావీచ సంభ
 వాత్ ॥ ఉపాధ్యాసప్రకృతిభిప్రాయోవాసురోధావృ ॥ లఘులక్షణంతరా
 పత్త్యేన మానన్వయలక్షణస్య చైవ్యజిత్వాత్ ॥ అస్య స్వీయ ప్రతిజ్ఞాదిలక్ష
 ణఘటితత్వేన లఘుత్వాత్ ॥ తత్ర నన్వయలక్షణమిత్యన్య పద్యవసితన్వయలక్ష
 ణమిత్యర్థశత్యాశయేనాహా ॥ అత్రేతి ॥ పంచకేతి ॥ శాబ్దజ్ఞానానాం జనకానీ
 తిప్రుర్వత్తైః ॥ సన్వేతావతా బోధజనకపంచవాక్యసముదాయత్వేనమూలార్థః ॥
 నతు ప్రతిజ్ఞాదిపంచకసముదాయత్వమిత్యాశంకాయాం ప్రతిజ్ఞాదిపంచకసము

శ్యపంచకపరమతః ప్రతిజ్ఞాదివాక్యపంచకలాభః॥ప్రయోజకాంతంచ బోధవిశేషా
ణాంపరిచామకమాత్రం॥ యద్యప్యేవం ప్రతిజ్ఞాదిపంచవాక్యైరేకజ్ఞానాజననే
ప్రేతాదృశలక్షణానిర్వాహవిరహః॥తథాపి ప్రతిజ్ఞాదిజన్యబోధానాం పరామ
ర్శప్రయోజకతాలాభాదైవసంభవాభిప్రాయేణతావదద్ధవిషయక మేకమేవజ్ఞానం
పరామర్శప్రయోజకత్వేనాభిహితమిత్యభిప్రేత్య దీధితీకృత్పర్యవసితన్యాయల
క్షణమాహ * ఉచితైః * ఉచితానుపూర్వికాణి ప్రతిజ్ఞాదీని పంచ యత్యసము
దాయే తత్త్వమ్ ॥ తాదృశపంచపర్యాప్తసముదాయత్వమితియావత్ ॥ పంచప

దాయత్వమిత్యర్థః ప్రతిజ్ఞాదిపంచానాం ప్రతిజ్ఞాత్వాదినైవ నివేశనీయత్వాత్ ॥
తత్ర ప్రతిజ్ఞాత్వం తత్త్వపూర్ణబోధజనకవాక్యత్వరూపమేవేతిమూలార్థపా
క్షకఇత్యాహ * అత ఇతి * ఉచితానుపూర్వికత్వంతు పూరితం దీధితీకారణసా
మాన్యతాబోధనివేశే ఘటమానయేతివాక్యైఃతివ్యాప్తిసాన్నిధతలహ * ప్ర
యోజకాంతంచేతి * నను పరామర్శప్రయోజకశాబ్దేత్యత్ర శాబ్దపదస్య పంచ
బోధపరత్వే ప్రతిజ్ఞాదిపంచవాక్యైరీత్యాదిమూలాసంగతిః ॥ ఏకబోధజననేపి
ఉక్తిరీత్యా పంచబోధానాదాయ లక్షణ గమనసంభవాదిత్యాశయేన శంక
తే * యద్యప్యేతి * ఉపాధ్యాయోక్తలక్షణై క్వచిదేకజ్ఞానాజననే నిర్వాహో
వ్యంజితః ॥ దీధితీకృత్తే నాన్వద్దవిశిష్టజ్ఞానమిత్యేకత్వానుపవత్తిఃపరిహరతి * స
మ్యవేతి * పంచాధికైకబోధపరామర్శప్రయోజకతావపాదనేఽర్థాత్ పం
చానాం బోధానాం తదుపపాదితంభవతీత్యభిప్రాయేణేత్యర్థః* ఇత్యభిప్రేత్య*
నతు తస్యలక్షణప్రవేశః సఫలప్రవేశఇతిలాఘవమభిప్రేత్య॥ఉచితానుపూర్వికః
ప్రతిజ్ఞాదిపంచసముదాయోయత్యేతివిగ్రహే తస్య ద్వ్యవధిసముదాయసతిరి
క్తతయా తత్ప్రతివాన్ప్రేరాహ * ఉచితైః * సముదాయత్వస్య ధర్మత్వేనైవ
నివేశఉచితః ॥ అన్యథోచ్ఛారణవ్యక్తిభేదేన న్యాయభేదాదనుగతలక్షణానుప
వత్తైః ॥ అనుగతసముదాయత్వత్వే మానాభావాచ్చేత్యభిప్రేత్యయత్రసముదా
యైశ్చక్తుక్తం ॥ సన్నేపమన్యతమత్వాదైః కథం వారణమిత్యతఃపర్యాప్తింప్ర
వేశయతి * తాదృశేతి * సచధర్మార్థాత్సముదాయత్వమేవేతిస్ఫుటయతి * స
ముదాయత్వమితి * ఏవంనతి పంచపదోపాదానంసంగమయతి* పంచపదమి
తి * విశిష్యప్రతిజ్ఞాత్వాదినా రూపాంతరేణ నివేశేతివ్యాప్తైః ॥ ఏతేనదా

దం నిగమనాంతానాం విశిష్టనివేశలాభాయ నతు పంచత్వేనాపి లేహం నివేశః పరియోజనాధావాత్ || ప్రతిష్ఠామప్రయుక్తప్రతిష్ఠానివచనేతి వ్యాప్తివారణాయ ఉచితానుపూర్వితేతి, ఉచితానుపూర్వప్రతిష్ఠాత్తపహారూత్రరూపాహారణోత్తరీపనయోత్తరనిగమనత్వరూపా || సనుకమిదముచితానుపూర్వీకత్వం, నతావత్తాదృశానుపూర్వాస్వశ్రయత్వం, దర్శితానుపూర్వాస్వనిగమనవచ విశ్రాంతేః, నాపి తాదృశానుపూర్వీకుటకత్వం, కుటకతాయాః ఉర్విదవత్వాత్, తద్దీపస్వావిషయకప్రతిష్ఠావిషయ తాదృశానుపూర్వీకత్వం, ప్రతిష్ఠాద్యవిషయకప్రతిష్ఠాభిద్ధనిగమనత్వస్య విషయాకరణాద్విశిష్టనిగమనత్వే తావత్ ప్రతిష్ఠావిషయత్వానుపపత్తేః, విశిష్టస్వత్వైర్విశిష్టానుయోగికాభావానభ్యుపగమాత్ || నాపి తాదృశానుపూర్వీవిషయకావ్యాపకవిషయితాకత్వం, శబ్దవ్యక్తిభేదేనప్రతిష్ఠాదేర్భిన్నతనూ కస్యాశ్చిదపి ప్రతిష్ఠావ్యక్తైర్విషయితాయాస్తాదృశానుపూర్వీ విషయితాసామాన్యవ్యాపకత్వాసంభవాత్ | ప్రతిష్ఠాదిన్యక్తస్య తరఘటితన్యాయవిషయ

ధానాంవతే ద్వీపవిషయకస్య ఋష్యాసకానాం త్రివయవకస్య పాగ్నిన సైయాంకానాం చ శానయవకస్య నారణాయ పంచపదమిహ సప్తమః ఉత్తరః || అప్యవహితోత్తరేంద్రః || ప్రతిష్ఠాత్తరవాక్యోత్తర హేతాద్వైత్వాదినిగమనాం త్రైతరప్రతిష్ఠాదేశ్వవారణాయచియోర్నివేశః || నచ స్వాధికరణకాలధ్వంసాధికరణకాలధ్వంసాధికరణత్వసామాన్యాభావమాపమన్యవధానం సహేత్వవయవక్షణస్య తస్య ప్రతిష్ఠాధికరణకాలధ్వంసాధికరణకాలధ్వంసాధికరణత్వాదితివాచ్యమ్ || స్వాధికరణకాలధ్వంసాధికరణకాలధ్వంసాధికరణతాసంబంధేన ప్రతిష్ఠాసామాన్యాభావస్యనివేశ్యత్వాత్ || స్వత్వానివేశేపి అన్యాధికరణతాయా అన్యసంబంధత్వాభావేన సామాన్యాభావనిర్వాహాత్ || సంబంధే సామాన్యరూపసద్భావేపి తదనవచ్ఛిన్నప్రతియోగితావచ్ఛేదకతా సౌలభ్యాత్ || స్వాధికరణక్షణధ్వంసాధికరణత్వముత్తరత్వం, సప్తమవ్యవధానకుటకస్వమేవ లెసహేతా తరప్రతిష్ఠాయాముత్తరప్రతిష్ఠావ్యవధానపూర్వప్రతిష్ఠాత్తరత్వయోగ్యత్వైశ్చినదోషః వస్తుతస్తు పూర్వపూర్వవర్ణానంతర్యవిశిష్ట చరమవర్ణాత్వ రూపానుపూర్వీరూపం ప్రతిష్ఠాత్వంతస్య పరస్వతా దహనవాక్ పరస్వతావహ్నిమానిత్యాదివాక్యభేదేభిన్న తేషాం పక్షే సాధ్యవైశిష్ట్యవగాహిబోధజనకతావచ్ఛేదకప్రకార

తాశ్రయత్వమనుగమకః, ఆనంతర్యంచ సాన్విధికరణకాలధ్వంసాధికరణకాలధ్వం
సాధికరణకాలాత్పత్తిః సప్రతియోగికాలవృత్తిత్వం ధ్వంసాధికరణధ్వం
ధ్వంసోత్పత్త్యధికరణమాపం తేననాక్రమోషః ॥ స్వస్వంసోత్పత్త్యధికరణక్ష
ణోత్పన్నధ్వంసప్రతియోగిక్షాన్పత్తిత్వంవా ॥ స్వం తాదృశప్రకారతాశ్రయధర్మ
వత్ ॥ ఏవం తాదృశ ప్రకారతాశ్రయధర్మత్వేన హేతుత్వాదనిరుచ్య తత్ర నిరు
క్తానంతర్యాశ్రయవణః ఘటితధ్వంసనివేష్యమ్ ॥ తాదృశానంతర్యవతి తాదృశ ధ
ర్మవత్త్వాదిరూపహేతుత్వంవా ॥ ఆనంతర్యవత్త్వంచ సాన్విశ్రయవణః ఘటితప్రకృ
తధర్మవత్త్వసంబంధేన వస్త్యాసంతర్యధ్వంసమీచరమవణః ధ్వంసత్వహేత్వా
దేరాద్యవణః స్వేన హేత్వా దెర్విశిష్యసాహనాత్ ॥ ఏవమానుపూర్వవ్యతిర
స్య నప్రవేశః హేత్వా దెస్థావృశవర్జిజ్ఞానుత్తరత్వాత్ ॥ ఆతఏచతత్రతత్రాగ్రేత
థావిధానుపూర్వవిశేషే తథావిధవిశేషవదయోరుపాదానమితి బోధ్యమ్ ॥ ని
గమనమీవ విశ్రాంతిరేత్యగ్నిమగ్నంభేద నిగమనపదం నిగమనఘటకాంత్యవర్ణ
వరమ్ ॥ యత్తు ప్రకృతిపక్షే ప్రకృతసాధ్యప్రతిష్ఠాస్వగూహిబోధజనకతావచ్ఛేదక
యతిగ్రంథిద్విషయతాశ్రయవణః సముదాయత్వం ప్రతిజ్ఞాత్వమ్ ॥ ఏవం హే
తుత్వాదికం నిర్వాచ్యమ్ ॥ అర్యచనిగమనమీవ విశ్రాంతిరేతి యథాశ్చుతమేవ ర
మణీయమ్ ॥ అత్ర ప్రతిజ్ఞావిఘటకచరమవణః సంతర్యం నివేష్యం తద్భు చరమవ
ణాధికరణకాలధ్వంసాధికరణ కాలధ్వంసానధికరణత్వసమీకరణకాలధ్వం
సాధికరణత్వం పరంతు తత్ర స్వఘటకవణః ప్రాగభావాసమానకాలీనత్వంసస్
వృత్తియావధ్వంసవిశిష్టత్వంవా చరమత్వంసనివేష్యం విశిష్టతదధికరణకాలనివే
శేనైవోపపత్తైః ॥ హేత్వాదిక్షణానాం పూర్వవృత్తిప్రతిజ్ఞాదివిషయకజ్ఞానధ్వం
సాధికరణకాలధ్వంసాధికరణతయా తాదృశప్రతిజ్ఞాధికరణకాలధ్వంసవిషయకజ్ఞా
నాధికరణతయాచావ్యాప్తిరతః కాలధ్వయనివేష్యతి ॥ అత్రైకసముదాయత్వా
శ్రయ్యావ్యవధానమవరసముదాయత్వాశ్రయోత్తరత్వం చాదాయోక్తదోషవార
ణాయ యదాశ్రయ్యావ్యవధానం తదాశ్రయోత్తరత్వంవాచ్యమితి ॥ తథాసతి
భృత్యుక్రమోక్తపృత్తిసముదాయత్వాన్యత్వప్రతిజ్ఞాత్వాదా నివేశాపత్తైః క్రమ
భృత్యుక్రమోక్తవణః సముదాయత్వాన్యత్వాదిష్య నివేశితనమగమాద్భరమత్వని
వేశితగౌరవాత్సముదాయత్వనివేశితైర్ధ్యాచ్చ ॥ ప్రతిజ్ఞాఘటక చరమవణః

కష్టానెసి తాదృశానుపూర్వీవిషయతానత్వాత్, యత్క్రించితానపూర్వీవిషయ
తావాన్యపకర్తవ్యే తుప్రత్యేకమప్రయోగకప్రతిజ్ఞాదివిషయతాసాధారణత్వాత్, తా
దృశవ్యప్రతిజ్ఞాదివిషయక సన్యయవిషయకజ్ఞానీయతథావిధానుపూర్వీవిషయతాయా
వేవ తాదృశవ్యప్రతిజ్ఞాదివిషయతావాన్యత్వాత్॥నచ జ్ఞానభేదేనవిషయతాభేదా

ధ్వంసాత్పత్తికాలాత్పత్తికపాతాన్విదిఘటిత న్యాయసంభవేతు సాన్వశ్రయ ప్ర
తియోగిక సాన్వశ్రయా సమానకాలీన ధ్వంసాధికరణ కాలధ్వంసానధికరణ
త్వరూపమవ్యవధాననివేశ్యం సం ప్రతిజ్ఞాత్వాది రూపసముదాయత్వం త
ద్వయభాష్యతమానుపూర్వీ తేన ప్రతిజ్ఞాఘటకాద్యాదివణధ్వంసాధికరణకా
లస్య సాన్వశ్రయధ్వంసాధికరణ త్వేపినదోషత్యప్యాయః॥ సముదాయత్వరూప
ప్రతిజ్ఞాత్వాదర్శప్రవేశః ప్రతిజ్ఞాద్యానుపూర్వాన్వ అప్రవేశాదితిబోధ్యమ్॥
ప్రతిజ్ఞాదైరక్తే జ్ఞానభేదేన విషయితాభేదేపి ప్రతిజ్ఞావిషయితా తేనానుపూ
ర్వీవిషయితావ్యాపకత్వంసాధితః శబ్దవ్యక్తిభేదేన భిన్నతోవ్యక్తిరసమ్ ॥
యాదృశయాదృశానుపూర్వవద్భిన్నవాక్యవిషయితాత్వం యాదృశయాదృశవి
షయితాత్వంవానానుగతమితిభాషః ॥ వ్యాప్యదలే యాదృశానుపూర్వీకప్రతిజ్ఞా
త్తరయాదృశానుపూర్వీకపాతాత్తరత్వాదిక్రమేణోచితానుపూర్వీనవేశేవహ్ని
దహనాదిశబ్దఘటితానుపూర్వీభేదేన శబ్దవ్యక్తిభేదేనైవవా న్యాయభేదప్రసం
గః ॥ అగ్నిమరీత్యాతివ్యాప్తిశ్చ ॥ వస్తుతఃకదాసీనప్రతిజ్ఞాదిపంచకేతివ్యాప్తివా
రణాయ తత్ప్రమానాధికరణభేదప్రతియోగితానవచ్ఛేదకత్వమేవ వ్యాపకత్వంని
వేశ్యమ్ ॥ ఏతేనానుపూర్వీవిషయితాసామాన్యనివేశవత్తే ప్రతిజ్ఞాదివిషయితాసా
మాన్యసాన్వశక్యకతయా శబ్దవ్యక్తిభేదేనేత్యనంగతమేవైతినశంక్యమ్ ॥ తథాప్య
త్తరకల్పే జ్ఞానభేదేన విషయితాభేదాదేతత్కల్ప విషయభేదేన తద్భేదాత్ప
క్షిప్తసంగతేరితిబోధ్యమ్ ॥ యత్కించిదితివిషయితావిశేషణమ్ * తాదృశేతి *

సభ్యుపగమాన్వేనమితివాచ్యం॥ తాదృశప్రతిజ్ఞాదివ్యక్తినమానాధికరణత్వాది
నా అనుపూర్వీవిశేషావచ్ఛిన్నస్వామివిషయకజ్ఞానీయానుపూర్వీ విశేషవిషయ
తాయాస్తాదృశప్రతిజ్ఞాదివ్యక్తివిషయితాశూన్యా వృత్తిత్వాత్ తస్యాస్తదావ్య
వ్యత్యాసపాయాత్ ॥ అథ నిగమనపూర్వోపనయపూర్వోదాహరణ పూర్వపా
తుపూర్వత్వరూపానుపూర్వావ్యశ్యయత్వేన ప్రతిజ్ఞాయాః తాదృశోదాహరణ
పూర్వత్వేనతి ప్రతిజ్ఞా త్రరత్వాదిరూపానుపూర్వావ్యశ్యయత్వేనచ హేత్వనయ

ధఃః * నైవమితి * తస్యాపికక్రమోక్తమాత్మజ్ఞానేపి సత్తావత్తత్ర పుస్తక్ర
మోక్తప్రతిజ్ఞాదివిషయకావిరహాన్నాతివాప్తిః * తాదృశేతి * పుస్తక్రమ
ప్రయక్తప్రతిజ్ఞాదిపంచకసమానాధికరణస్వామిభుటకానపూర్వీవిశిష్టప్రతిజ్ఞాది
సముదాయవద్ధగసమితి పుస్తక్రమోక్తప్రతిజ్ఞాదిపంచకసమానాధికరణస్వామి
విశేషఇతివాజ్ఞానీయేత్యధః ॥ ఆదినాసమానకాలీనత్వాదివరిగ్రహః॥ సమానా
కాలకజ్ఞానేవిషయితయోరైకేపి సామానాధికరణ్యవిశేషకత్యావచ్ఛిన్నాను
పూర్వీ ప్రకారితారూపా ఉక్తజ్ఞానీయవిషయతా తథావిధజ్ఞానీయస్వామిభు
టకప్రతిజ్ఞాదిపంచకవిషయతాతో భిన్నేన, ఎహిమాన్వర్వతజ్ఞానవిషయ
త్యావ్ధుటసమానాధికరణవహ్నిమాన్వర్వతజ్ఞానవిషయతావత్ ॥ తస్యా
శ్చోక్తసమూహాలమ్బనవ్యావృత్తాయాః కేవలస్వామిజ్ఞానైకభావాత్ పుస్తక్ర
మోక్తప్రతిజ్ఞాదిసముదాయేతివాప్తిప్రతిభావః ॥ ఏలేన యాదృశవిషయతా
త్వం యత్కించిదానుపూర్వీవిషయకత్వసమానాధికరణాభావ ప్రతియోగితావ
చ్ఛేదకం తాదృశవిషయితాశూన్యజ్ఞానీయత్వం వ్యాపకీభూతవిషయితాయాం దె
యమిత్యపాస్తమ్ ॥ నను అనుపూర్వీకత్వం అనుపూర్వావ్యశ్యయత్వం తచ్చ విశి
ష్టనిగమనత్వరూపా యాఆనుపూర్వీతదాశ్రయత్వరూపం నిగమనవివశ్యాం తే
రిత్యనెనదూషితమ్ ॥ ఇదానీంతు యథావిశిష్టనిగమనత్వం తథైవ విశిష్టప్రతిజ్ఞా
త్యాదీతిరిత్యా పంచవిధా యానుపూర్వీ తదాశ్రయత్వరూపం తాదృశానుపూ
ర్వీకత్వం ప్రత్యేకం వక్తంశక్యమిత్యాశయేనాశంకతే * అథేతి * పూర్వేతి *
అవ్యవహితపూర్వేత్యధః ॥ తదుత్పత్తిక్షణోత్పత్తిక ధ్వంసప్రతియోగిక్షణవృ
త్తిత్వముపనయభుటకచరమివ క్షణక్షణం నిగమనత్వంచోత్తరవర్ణపూర్వత్వవిశిష్టా
ద్యవణత్వం తస్య ప్రకారతావిశేషాశ్రయధర్మత్వేనోక్తరిత్యానివేశః ॥ ఉదాసీ

వాదీనాం నివేశాన్నానుపపత్తిః ॥ అథవా తాదృశేకవిధానుపూర్వీ విశేషావ
 చ్ఛిన్నభేదప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వమేవ తాదృశానుపూర్వీఘటకస్వమితిచెత్ ।
 ఏవమప్రేక్షకేక నాగ్యయఘటకం యత్ప్రతిజ్ఞాద్యైకైకవాక్యం తత్సముదాయైతి
 ప్రసంగోదుర్వాగవేతిచేత్ ॥ మైవమ్ ॥ సాన్విశ్రయీధూతప్రతిజ్ఞాద్యన్యవహితోత్త
 రప్రసూయశాత్వాన్వీతియద్యత్సముదాయత్వం తత్తదన్వత్వస్య సముదాయ
 సప్రతిజ్ఞాన్వయంతరగతక్రమిక హేతాద్విదినముదాయవారణాయోచితానుపూ
 ర్వీకప్రతిజ్ఞానివేశః ॥ ఏవముచితానుపూర్వీకే హేతాద్విదినవేశఫలమూహ్యమ్ ॥
 వక్ష్యమామోషేనైవ నిరసనీయం కల్పితమహా * అథవేతి * పూర్వం
 పంచానుపూర్వీకకాస్త్రేదానీం పదత్రయే ఏకైవ నివేశ్యేతిదర్శయతి * ఏక
 విధేతి * ఏవమపేతి * సచేతత్ప్రతిజ్ఞా తరైతద్దేత్వాదిఘటితభేదప్రతియోగితా
 వచ్ఛేదకత్వమస్తు ॥ తత్ప్రతిజ్ఞాసాధ్యహేతుక నాగ్యయాననుగమప్రసంగాత్ ॥ య
 త్తు ఏవమపి తన్నాగ్యయఘటకప్రతిజ్ఞాయాః యథా తాదృశభేదప్రతియోగితా
 వచ్ఛేదకత్వం తత్తేవాపరనాగ్యయఘటక హేతోరపరనాగ్యయఘటకోదాహరణాదే
 రితి సాక్షాత్కారవాచ్యున్మదారసంభవః ॥ తాదృశభేదప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వ
 వ్యాప్యధమత్వమిచ్చిపిహేయమ్ ॥ తత్సముదాయనాగ్యయోభయ భేదావా
 రణాత్ ॥ నచ వ్యాసజన్యవృత్తిసమాననచ్చిన్నత్వం ప్రతియోగితావిశేషణమ్ ॥
 నాగ్యయత్వంచానుపూర్వీరూపమితి సత్యేదాసంగ్రహణివాచ్యమ్ ॥ నానా
 నాగ్యయాంతరగతప్రతిజ్ఞానిసామానాధికరణ్యవిశిష్టనాగ్యయేదావారణాత్ ॥ న
 చ తాదృశానుపూర్వీతరాననచ్చిన్నప్రతియోగితాక భేదనివేశసంభవః । నాగ్యయ
 భేదస్య తాదృశేతరప్రతిజ్ఞాత్వాద్యన్యవచ్చిన్నప్రతియోగితాక త్యాదితి ॥ తన్న ॥ త
 త్ర అవచ్ఛేదకతాపర్యాప్తుస్సాదానై భవమక్తదోషవారణాత్ * సాన్విశ్రయీ
 ధూ శేతి * ప్రతిజ్ఞాయాం యత్కించిత్తవంతం వైయథ్యాన్మోక్షమ్ ॥ యత్తుఉపా
 ధ్యాననిష్కషిత తావదభవవిషయకబోధస్య నిష్పత్తయో దలద్వయేపి య
 త్కించిచ్చాబ్జబోధపదేన నాగ్యయద్యయార్థశాబ్దబోధముపాదాయ నాగ్యయద్య
 యైతివ్యాప్తిరతస్తద్గుణైతద్విశేషణై యత్కించిత్తవం ప్రతిజ్ఞాదావావశ్యక
 మితి । తన్న ॥ యత్కించిచ్చాబ్జబోధపదేనైక నాగ్యయార్థఉపాదీయతేనవా ॥
 ఆద్యే నిరూపకత్వాంతేనవారణాత్ ॥ అంత్యైకసంభవః ॥ నాగ్యయత్వేతదాన్వీ

త్వవిశేషణ త్వే తాత్పర్యాత్ ॥ పుత్రమప్రయ కప్రతిజ్ఞాదినిష్ఠస్య నానా
 న్యాయాంతగతప్రతిజ్ఞాదిపంచకనిష్ఠస్యచ సముదాయత్వస్యతత్తదన్యత్వవిరహః
 న్నాతిప్రసంగః ॥ ఏవంచ ఘటమానయేత్వాదివాక్యవృత్తిసముదాయత్వవారణాయ
 ప్రతిజ్ఞాదివృత్తిత్వవిశేషణమపి సాధకమిత్యవధేయం ॥ ప్రతిజ్ఞాదివృత్తిత్వం
 పకత్వస్య దురుపపాదకత్వాత్ ॥ తథాచ తత్రాపి యత్కించిత్త్వం వ్యధా
 మితి విదాఃకుర్వంతు * తాత్పర్యాదితి * ఉచితానుపూర్వీకేత్వాదిరిత్యాదిః *
 ఏవంచేతి * నన్వత్ర సందర్భవిరోధోదుర్వారః ॥ తాదృశభేదప్రతియోగితా
 వచ్ఛేదకత్వనివేశకల్పేపి ప్రతిజ్ఞాదిపంచకైకదేశవృత్తిసముదాయత్వవారణాయ
 ప్రతిజ్ఞాత్వాదిపర్యాప్త్యవచ్ఛేదకయత్కించిద్దమపంచకవ్యాపకత్వరూపవిశే
 ష్యవలసాధకస్యావశ్యకత్వాత్ ॥ అసంభవభయేన తాదృశభేదప్రతియోగితా
 వచ్ఛేదకవణత్వవ్యాపకత్వనివేశాసంభవాదితిచేత్ ॥ అత్రకేచిత్ ॥ తాదృశభే
 దప్రతియోగితావచ్ఛేదత్వస్యావచ్ఛేదకతా వచ్ఛేదకసాధారణస్యాప్రామాణిక
 త్వేన తాదృశానుపూర్వీప్రకారకనిశ్చయత్వసమనియతకారణతావచ్ఛేదకయ
 త్కించిజ్ఞానీయవిషయితానిరూపకవణత్వవ్యాపక సముదాయత్వనివేశేనైకై
 కదేశవృత్తిసముదాయత్వవారణై ప్రతిజ్ఞాదిపంచవృత్తిత్వవైయధ్యక్షానంభావ్య
 త ఇత్యభిప్రాయాత్ ॥ నఏవంచేత్వాది కథనానంగతిః ॥ యత్తు వణత్వస్య క
 త్వాదిరూపతయా తాదృశనిశ్చయత్వసమనియతకారణతావచ్ఛేదక విషయితాని
 రూపకవణాన్యతమత్వసమనియతసముదాయత్వంవివక్షితమ్ ॥ ఏవంచవిశేష్య
 దలవైయధ్యక్షేన్నసందర్భవిరోధః ॥ అనిరూపకత్వాంతంతు సనివేశ్యమ్ ॥ ఏవ
 మపీత్యతిప్రసంగాసంగతేః ॥ యత్తు అనుపూర్వాప్రయవ్యవధానాంశనివేశేప్ర
 యోజనాధావాద్గౌరవాచ్చ తదఘటితతాదృశానుపూర్వీ ప్రకారకనిశ్చయత్వస
 మనియతకారణతావచ్ఛేదకవిషయతాశ్రయేకోవహ్నిమాంపర్యతోవహ్నిమాం
 కుతాఘామాదిత్వాదివాక్యసముదాయేఽతివ్యాప్తిరతాజ్ఞాసానిష్ఠ విషయత్వా
 ప్రయోజకత్వేన వణోఽవిశేష్య ఇతి ॥ తన్న ॥ ఏవమపి ఘటమానయేత్వాదివా
 క్యాంతరితప్రతిజ్ఞావేత్వాదిఘటితసముదాయేఽతివ్యాప్తిరితి ॥ తదసత్ ॥ వర్ణ
 త్వాదేకత్వాదిరూపతామతేషు త్తరత్వాదిసంసగతకలిశ్చయంనివేశ్య వణాప
 దస్య సంసగతాన్యజాత్యవృత్తివిషయతామాత్రనివేశౌపయికతయా తద్వాన్య

చ (ప్రతిజ్ఞాత్వాద్యవచ్చిన్నవృత్తిత్వమ్)॥ప్రతిజ్ఞాత్వాదిపర్యాప్త్యవచ్చేదక(య
త్క్రించి)స్తర్తపంచక వ్యాపకత్వం॥అతఃప్రతిజ్ఞాదిపంచకైక దేశసముదాయేనాతిప్ర

పకత్వనివేశేనైవాపవత్తావస్యతమత్వవ్యాప్యతావంశయోర్నివేశవైయథ్యాత్ ।
ఉక్తరీత్యాదేనంభవవారణాయయత్క్రించిత్వస్వవ్యాపకత్వేనతి తదేవ్యత్వరూప
స్వేవానిరూపకత్వాంతాథాన్యనివేశనీయతయైవమపీత్యాదిగ్రంథసంగతేః ॥ వ
స్తుతస్తు తథావిధయత్క్రించిదానుపూర్వీవిశేషావచ్చిన్నభేదప్రతియోగితావచ్చే
దకత్వ విశిష్ట వణత్వ వ్యాపక సముదాయత్వనివేశాదివశేష్యదలవైయథ్య
మితి ॥ పూర్వం దీధితికారోక్తవిశేషణంవ్యర్థమ్ ॥ ఘటమానయేత్యాదివాక్యై
తిప్రసంగస్వేవాభావాదితి తేషాం తదభిధానాసంగతిః ॥ పంచకైక దేశసము
దాయవాచకంచ విశేషణంనాస్తీతిన్యూనతేతి పూర్వపక్షాభావః ॥ ఇదానీం తే
షాం తదభిధానసంగతిః ॥ తాదృశసముదాయవారకవిశేషణస్వేవతైత్తల్లభ్యతే
ఇతి దీధితికారాభిప్రాయలేఖనమాత్మం అన్యథా పీవంచేతి పక్షైరేవస్తేరథ
కన్యంసాదితితియక్తమ్ ॥ అత్ర ఏకైక నాగ్యయఘటకసాత్వాదావపరావరనా
యఘటకప్రతిజ్ఞాద్యానంతర్యావగాహిభ్రమాత్తకనిశ్చయత్వసమనియతకారణ
తావచ్చేదకీధూతయత్క్రించిజ్ఞానీయవిషయతామాదాయైవమపీత్యాదిదోషా
తస్సాన్వశ్రయీభూతప్రతిజ్ఞాద్యవ్యవహితోత్తరత్వశూన్యసాత్వాదివిశేష్యకతా
తాదృశావ్యవహితోత్తరత్వప్రకారకజ్ఞానాన్వత్వరూపం భ్రమాన్వత్వం నివేశ్య
మితిగౌరవమ్ ॥ తదపేక్ష్య తాదృశసాత్వాదివృత్తిభిన్నత్వస్వేవ నివేశఇతిబో
ధ్యమ్ * ప్రతిజ్ఞాత్వాదీతి * తాదృశయత్క్రించిధర్మవ్యాపకత్వవర్ణః ॥ అన్య
థాచత్యాపి సముదాయత్వే తాదృశనానాసముదాయత్వవ్యాపకత్వానంభవా
త్ ॥ ప్రతిజ్ఞాత్వాదివ్యాపకత్వనివేశేనంభవః అనుగతప్రతిజ్ఞాత్వస్వేవ నివే
శ్యతయా యావత్ప్రతిజ్ఞావృత్తియా ప్రత్యేకనాగ్యయవృత్తినముదాయత్వస్యత
దవ్యాపకత్వాదిత్యవచ్చేదకధర్మోపాదానమ్ ॥ ధర్మశ్చ పర్వతా నష్ఠిమానీతి
వాక్యత్యాదిః ॥ యద్యప్యేవంసతి పర్యాప్త్యవచ్చేదకంనానైవేతి తదవతి న్యా
యతావచ్చిన్నభేదోక్షతస్తథాపి పర్యాప్త్యతిరిక్తసమ్ముఖేన వ్యాపకత్వవివ
క్షణాదదోషః ॥ తాదృశయత్క్రించిధర్మవ్యాపకత్వేనతి తదితరదతుష్టయసా
మానాధికరణ్యక్తాప్రతిజ్ఞాతదితరైకదేశసముదాయత్వాదికమాదాయాతివ్యా
ప్తిరతిః పంచకైతి * ప్రతిజ్ఞాదీతి * ప్రతిజ్ఞాఘటకభాగమేతుఘటకభాగాది

సంగః || ప్రతిజ్ఞాత్వా దేవ్యానభ్యవృత్తిత్వా తదాశ్చయైక దేశమాత్రం వృత్తైస్తత్ప
ర్యా పృథగ్విచిత్రాత్ || సముదాయత్వంచానేక పర్యాప్తాధర్మః తస్య ప
ర్యాప్తి సంబంధేన న్యాయపదప్రవృత్తినిమిత్తత్వానైకదేశే న్యాయత్వస్య
వహరప్రసంగఇతి భిన్నావసీయం || నను ప్రతిజ్ఞాచిక్షణే న్యాయంతగతత్వ
విశేషాస్య ప్రవేశనీయతయా అన్యోన్యశ్రేయప్రసంగఇతితలహా * ప్రతిజ్ఞా
త్వాదికమితి * ఉదాసీనవాక్యవారకేతి * న్యాయంతగతవాక్యవారణమా

పంచకఘటితసముదాయేఇతిభేదః || అత్రాపిచ ఘటమాసయేత్వాదివాక్యఘటిత
సముదాయేఽతివ్యాప్తిరతిస్సనిష్ఠాన్యవృత్తితానిరూపకం యద్యత్తత్తద్భిన్న
త్వంచైవేత్యమ్ || కేచిత్తు ఏవంచాదాసీనఘటిత తాదృశ పంచకసముదాయత్వ
స్యాపి నిరాసోబోధ్యస్తాదృశవాక్యవకత్వాదిత్వాహుః || తేషాంచాయమాశయః ||
తాదృశధర్మపందకావచ్ఛేదేన న్యాయత్వసంభవాత్తాదృశ యత్కించిద్ధర్మపంచ
కావచ్ఛిన్నానుయోగితాకథేదప్రతియోగితాయాంపర్యాప్తినంబంధేనావచ్ఛేదక
త్వరూపవాక్యవకత్వమేవనివేశ్యమ్ || తతఏవతాదృశసముదాయత్వనిరాసేనానిరూ
పకత్వాంత విశేషణం నాపాదయమితి * ప్రతిజ్ఞాత్వాదెరితి * న్యాయపర్యా
ప్తస్యాధికపర్యాప్త్యవచ్ఛేదకత్వాదితిభావః || అన్యతమత్వమాదాయాతివ్యా
ప్తిమనెకపర్యాప్త్యవచ్ఛేదకేన సముదాయత్వస్య పర్యాప్త్యఘటితస్వరూపస
మ్బంధేన న్యాయపదప్రవృత్తినిమిత్తత్వంచవారయతి * అనేకేతి * యత్తు జగదీ
శేన క్రమేణ పంచభిఃపురుషైః ప్రతిజ్ఞాదిపంచాభిధానే న్యాయత్వాప్తీరతదౌ
చిత్రై ఏకపురుషప్రయుక్తత్వంచైవేత్యమ్ || నచైకత్వస్యసర్వసాధారణోత్కథం
దోషవారణం || స్యాశ్రేయప్రయుక్తత్వస్యానాశ్రేయప్రయుక్తత్వాభయసంబం
ధేనైకత్వపదస్యత్వస్యవాచ్యత్వాత్ || స్వం ప్రయోక్తృగతమేకత్వమితి || త
న్న || స్యాశ్రేయ్యాధాతప్రతిజ్ఞావ్యవహితౌ త్తరత్వహున్యేత్యత్రావ్యవహితౌ త్తరత్వ
స్యానుకూలకృత్రిసమానాధికరణకృత్రిజన్యత్వాభయసంబంధేనప్రతిజ్ఞావిరహస్త్రేయ
వనివేశ్యత్వాత్ || ఇదంతబోధ్యమ్ || అన్యయ్యదాహరణార్థః ఘటిత మేకం న్య
యత్వం వ్యతిరేక్యదాహరణార్థః ఘటితంచాపరం ఏవంచాదాహరణోప దర్శి
తవాప్తినివిష్టేషవ పక్షధర్మత్వాకాక్షయోపనయప్రయోగాన్నాన్యవిధవాప్తి
బోధకోదాహరణౌ త్రరాన్యవిధోపనయప్రసంగఇతి || యత్తు సాధ్యసాధనభేదేన

త్రప్రయోజనకేత్యధః ॥ ఏలేన న్యాయానంతరగతప్రతిజ్ఞాదిపంచక సముదాయస్య ఉచితానుపూర్వీకత్వనిరసాదేవ న్యాయత్వాప్రసక్తేర్నాన్యాయఘటకప్రతిజ్ఞాపిసీరీతే తాదృశవిశేషణానుపాదానెపి పక్షతిరితిసూచితం (అత్యంతే ॥ అసాధకతాస్థలీయన్యాయేఽవ్యాప్తిః, తత్ర వ్యాప్తైరుభయవాదినిధ్ధత్వేనోదాహరణాభావే పంచావయవాభావాదితి॥ తన్న ॥ సాధ్యసాధనభేదేనన్యాయభేదాచ్చ తురవయవస్వేవ గ్రాహ్యత్వాదితి ॥ యదిద సర్వత్రైవసమయసంబంధస్థలైవ భావనయవప్రయోగఇతి మన్యతే తదాభిమతనిర్వాహాయ సమయసంబంధవినాపిసర్వత్రైవపంచావయవప్రయోగఇతిమతఃసీద్ధిః రణీయమితి)॥ క్రమప్రయుక్తవిభిన్నపక్షసాధ్యపేతుకప్రతిజ్ఞాదిపంచకేఽతివ్యాప్తిశంకానిరస్యతి*సాధ్యాదీతి * తత్సాధ్యపక్షపేతుకన్యాయలక్షణే తత్సాధ్యపక్షకప్రతిజ్ఞా తత్సాధనకపేతు తత్సాధ్యసాధనకోదాహరణతత్సాధ్యపక్షసాధనకోపనయతత్సాధ్యసాధనకనిగమనానివివేశనీయానీత్యధః ॥ సన్వేపం న్యాయపదార్థాన్యాననుగతతయా న్యాయపదస్య నానాధాకతాపత్తిరిత్యత్రైప్రాపత్తిమాహ * వ్యాప్త్యాదేరిదేతి * వ్యాప్త్యాదిపదార్థాన్వేవేత్యధః * సాధ్యాద్యననుగమాత్ * స్వన్యాయభేదాద్ధత్వాభాసలింగతా సాధకతాస్థలీయ న్యాయశ్చతురవయవపిత తత్ర వ్యాప్తైరుభయసమ్మతత్వేనోదాహరణాభావాదితి ॥ తన్న ॥ యది పంచభిరవయవైరసాధకతాం సాధయామితి సమయబంధపూర్వకే తత్త్రానాకాక్షితా అపి పంచావయవాః ప్రయోక్తవాః ॥ అన్యథా స్వకతావనసాధ్య తద్వాప్తిపున్యపదర్శననిర్వాహోసన్యాదన్యథాసర్వత్రైవోపనయమాత్రిసన్యాత్తావలైవానుమిత్యుపయుక్తవాప్తిప్రపక్షధర్మతయోలాభాత్తదాఽతాదృశేపి తత్ర లైఆవశ్యకాః ॥ అన్యథా ఏకసాధ్యపక్షపేతుకన్యాయభేదప్రసంగాదిసిద్ధాంతమవప్తయైతల్లక్షణకరణాత్ ॥ యత్ర పక్షధర్మతాయాలపున్యభయసిద్ధత్వాత్తత్ర అవయవన్యాదిత్యాపాతాచ్చేతి నకించిదెతత్ * న్యాయానంతరగతేతి * విచారాతిరిక్తస్థలీయేతినాధః ॥ తాదృశక్రమికప్రతిజ్ఞాదిపంచకస్యన్యాయత్వాత్ ॥ కింతూచితానుపూర్వీకరహితేతి * విభిన్నేతి * పర్వతావహ్నిమాన్పుథివీత్వాత్ యోయోగసంవాసరూపవాక్యయథాఘటః సత్తావ్యాప్యదృప్యత్వవానయం తస్మాద్గుణవానిత్యాదావిత్యర్థః * తత్సాధ్యేతి * శుద్ధన్యాయత్వం నా

ఘటకసాధ్యాదీనాం భిన్నభిన్నరూపేణ నివేశనీయత్వాల్ అననుగమః * అనుగమః * అనుగతప్రవృత్తినిమిత్తవిరహః * న్యాయాదేః * న్యాయాదిపరార్థస్య || ఆదిపదాదయవాదిపరిగ్రహః * ఇష్యతవవేతి * గత్యంతరాభావాదితిభావః || యథాశ్శుతములస్వరససిద్ధవాక్యపంచకజన్య మహావాక్యార్థబోధమాదాయ లక్షణమన్వయం నిరాచీమః వాక్యపంచక స్త్రైకవిశిష్టార్థబోధకతాం ఖండయతి * ప్రతిజ్ఞానిగమనయోరతి * నసంఘాయైకార్థప్రతిపాదకత్వమిత్యగ్రతనెనాన్వయః || ప్రతిజ్ఞార్థే వహ్నిమతిపర్వతే నిగమనార్థస్య విశిష్టపాతుజ్ఞానజ్ఞాప్యసాధ్యవత్త్వస్యాన్వయబోధోపగమే సాధ్యవత్త్వాంశమాదాయ పానరుక్త్యప్రసంగాత్ || దండవారక్తదండవానిశ్వాదావివ విధేయాంశే అధికావగాహనస్తాదృశాన్వయబోధస్య సంభవేపి శుద్ధపక్షతావచ్ఛేదకవిశిష్టే బాధితత్వాదివిశిష్టసాధ్యవత్త్వావగాహిన్యాః ప్రతీతేరేవాపయోగిత్వేన సాధ్యవిశిష్టపక్షే తాదృశసాధ్యవత్త్వాన్వయబోధస్యానాకాంక్షితయా వాదితాత్పర్యావిషయత్వాచ్చ || యత్తు వహ్నివిశిష్టపర్వతోద్దేశ్యకబోధే వహ్నిమత్పదోత్తరపర్వతపదావస్థితిరపేక్షితా || నీలోఘటస్సుందరఇత్యాచావివ ఘటోనీలస్సుందరఇత్యాచా

స్త్రైవత్యభిప్రాయః * యథాశ్శుతమూలేతి * ఏకవచనాంత సావర్థవిశిష్టజ్ఞానమిత్యంతములత్వార్థః || అవయవలక్షణానురూధేన సమూహాలంబనా నాత్మకతల్లాభనూచనాయ స్వరసేతి || తాత్పర్యేత్వార్థః * నసంఘాయేతి * వాదితాత్పర్యావిషయాధూతోద్దేశ్యవిధేయభావాపన్నార్థబోధకత్వమర్థః * శుద్ధైతి * సంఘాయప్రతిజ్ఞాపాత్వార్థబోధేపిప్రథమతానసాధ్యే బాధితత్వబోధసంభవః || బాధసంభావనాయాజాగరూకత్వాదిత్యుపనయాపేక్షా || యద్యపి పరోక్షే బాధసంకాంకించత్కరీ తథాపి తదాహితాప్రమాణ్యశంకాస్వాత్ || ఏవం ధూమవత్తాంశే భిమత్వశంకానాపనయార్థబోధే, పోతారుభయసిద్ధత్వాత్ || నచ విషయపరిశోధకతర్కే ఉపయజ్యతే || ధూమాత్త కాపాద్యాభావనిశ్చయరూపత్వాత్ * ఉపయోగిత్వేనైతి * అన్యథాబాధానువృత్త్యా మధ్యస్థస్యానుమిత్యనావత్తై || ఉపనయార్థగ్రహస్య బాధనివర్తకతయా బాధితత్వతయాప్యసత్ప్రతిపక్షతత్త్వాభయభావం తస్య శబ్దాధీనత్వాదీ లక్షణాదరః || సమ్భూయైకార్థప్రతిపాదకత్వే ఆకాంక్షాదివిరహోబిజంవదతాం మతమత్తాపయతి * యత్త్వైతి * నీలత్వైతి * నచ నీలత్వఘటతోష్ణభయావచ్ఛిన్నవిశేషస్య

నిగన్విరహబాధ్యంశే విధేయాభానాడు ద్వైశతావచ్ఛేదకవాచకపదస్య ఉద్వైశ్య
వాచకపదపూర్వసంకేతాయా అపేక్షానీయత్వాదతానైతాద్యశాస్త్రయబోధనం
భవః ॥ నచ శుద్ధపద్యతత్వావచ్ఛిన్నపద శుద్ధవహ్నిమత్తవనిగమనోపస్థాప్యవి

రాశత్వం సమయే వితివాద్యమ్ ॥ నీలత్వావచ్ఛిన్న ప్రకారతానిరూపిత ఘట
త్వావచ్ఛిన్న విశేష్యతాత్పర్యోద్వైశ్యతాస్థితే నీలత్వావచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకతా
ద్యయోజకపదస్య ఘటత్వావచ్ఛిన్నోద్వైశ్యతాప్రయోజకపదపూర్వత్వవిషయతా
త్ ॥ గుణానాం చేతి జైమినిమాత్రమ్ ॥ గుణానాం విధేయానాం పరార్థత్వాత్ ॥
ఉద్వైశ్యమాంసాకాంతత్వాత్ ॥ ఉద్వైశ్యమాత్రనిష్ఠవిషయతానిరూపిత విషయ
తాత్పర్యతానిష్ఠియావత్ ॥ అసమ్బంధః ॥ అవచ్ఛేద్యావచ్ఛేదకభావాపన్నవి
షయతానిరూపితవిషయతాత్వమ్ ॥ సమత్వాత్తుల్యత్వేన భానాదితదర్థః ॥ య
ద్యవ్యత్ర విధేయానాం తాదృశవిషయతానిరూపకత్వం నాస్తి, కుతఃశత్యక్తా ప
రాధాత్వాస్సమత్వాదీని హేతుదన్వయం- తత్ర పరాధత్వస్సేవ సమ్యక్త్వేన స
మత్వాదివిషయతాత్వయథ్యుక్తం తథాపి పర్యతావహ్నిమానిత్యాదౌ వహ్నివిషయ
త్వవిహ్నివిషయత్వయోరవచ్ఛేద్యావచ్ఛేదకభావానస్యాత్ ॥ వహ్నిత్వస్య
ధర్మసారతంత్ర్యేణ పర్యతాదౌ సాకాంతతయా వహ్నివహ్నిత్వయోఃపరార్థ
త్వాత్ అతస్సమత్వాదిత్యక్తమ్ ॥ తథాచ యథావహ్నిః పర్యతమాత్రేవిధే
యత్వం, తథా నవహ్నిత్వస్యతస్య వహ్నింశేషి విధేయతయా పర్యతమాత్రే
విధేయత్వాభావాదితి నసమత్తవమ్ ॥ వస్తుతస్తు విధేయానాం అవచ్ఛేద్యాన
చ్ఛేదకభావః ॥ పరస్పరసాకాంతత్వం కుతానేత్యాశంకాయాం సమత్వాదిత్య
క్తం. యతఏవ సమత్వాదిత్యర్థః ॥ పరస్పరధర్మతావచ్ఛేదకప్రకారకభావాపన్నవి
షయతయోరేవావచ్ఛేద్యావచ్ఛేదకభావానతదనాపన్నవిషయతయోరితి ॥ య
ద్వా విధేయబోధే కఞ్చిత్తధర్మసాపేక్షాజాయతే ॥ నవిధేయాంతరస్యతాధర్మవి
ధేయయోరేవ సంబంధోభావతే, నతు విధేయయోఃవిధేయబోధేన నవిధేయా
ంతరస్యాకాంతేత్యతస్సమత్వాదితి ధర్మధర్మభావధర్మతావచ్ఛేదకప్రకారభావా
స్యతరహస్యత్వాదిత్యర్థః ॥ లేమాం తుల్యత్వేన పరస్పరార్థత్వరూపపరార్థ
త్వమితిభావః * శుద్ధతి * అవచ్ఛిన్నవిషయతాప్రయోజకస్యవిశేష్యతావచ్ఛే
దకప్రకారకనిణాయాదేరభావాత్ ॥ ఏకవాక్యత్వం ఏకపదప్రయోజ్యవిషయ

శిష్టనమ్నామ త్వయోద్యుగపద్విధేయతయా అన్వయోపగమేనైకవాక్యత్వం నిర్వహితీవాచ్యమ్ ॥ గుణోనాంచ పరాధత్వాదసంబంధః సమత్వాత్సాన్యదితి న్యా యేనవిధేయతయాభాసమానయోశ్చద్ధృతమ్నామ త్వవిశిష్టనమ్నామ త్వయోరవచ్ఛేద్యావచ్ఛేదకభావాపన్నవిషయితాకత్వ రూపసంబంధాభావేనైకవాక్యత్వానిర్వాహాత్ ॥ అతవనవిధేయభేదే సర్వత్ర వాక్యభేదః ॥ కేవలౌపనయజన్యబోధే పక్షే సాధ్యవ్యాప్యపాతుమత్వస్య విధేయత్వేపి ఉపనయనిగమనాధీనబోధే ఉద్దేశ్యపదపూర్వనిర్దిష్టస్య వ్యాప్యవత్పక్షపదార్థస్య ఉద్దేశ్యతావచ్ఛేదకతయైవ భాసన తద్విషయకత్వనిగమనార్థవిషయకత్వయోరవచ్ఛేద్యావచ్ఛేదకభావాత్తమభయైకవాక్యతేతి ॥ తన్న ॥ తాత్పర్యసత్త్వే యోజనయాపి తాదృశబోధసంభవాత్, ఉద్దేశ్యవాచకపదస్య విధేయవాచకపదపూర్వత్వేన ప్రతినన్ధానస్యాపేక్షణీయతయా యోజనయైవౌపనయేన పక్షే అయంపదార్థే సాధ్యవ్యాప్యసత్త్వబోధనాత్ తాత్పర్యసత్త్వేవాదివాక్యేయోజనాయాఃకూషణానహాత్వాత్ ॥ తాత్పర్యవిరహస్త్వేన తత్రబీజత్వాత్ ॥ ఇదముపలక్షణమ్ ॥ ఉపన

తాయాః సాక్షాత్పురంపరయావాచవచ్ఛేద్యావ్యా విషయితాతత్ప్రయోజకత్వం విధేయభేదే విధేయవిషయితాభేదేవాక్యభేదో విభిన్నవాక్యత్వం అవచ్ఛేద్యావచ్ఛేదకభావానాపన్నతద్విషయితాద్యయప్రయోజకత్వమ్ ॥ తత్రజ్ఞానస్యప్రత్యేకస్థలీయతద్విషయితాద్యయశాలినమూహలమ్పనరూపత్వాదితిభావః ॥ నన్వేషం కథంచిదిత్యాదిపజ్జ్ఞుసంగతిః నిగమనే సాధ్యస్యాపనయేకేతుమత్వస్యచ విధేయత్వాదిత్యతాపహ * కేవలేతి * యోజనయాపి * ఉద్దేశ్యతావచ్ఛేదకవాచకపదస్యోద్దేశ్యవాచకపదపూర్వత్వానుసంధానెనాపి ॥ ఏవంచైకస్యామైవ ప్రతిజ్ఞాయాం ఫలభేదఉపగమ్యతే తేన పర్యతే ఎష్మిబోధార్థమేకా వహ్నిమత్పర్యతే నిగమనార్థబోధార్థమపరేతివశం కా ॥ అత్రద్వష్టాంతమాహ * ఉద్దేశ్యేతి * అన్యథాశాబ్దబోధే ప్రాప్తిర్ద్విష్టముద్దేశ్యమితి నిగమనానురోధేనాయం వహ్నివ్యాప్యధూమవానిత్యుపనయకల్పనావత్తైః ॥ ఏవమేకస్మాదేవ ఫలభేదోపేతిభావః ॥ ప్రతిజ్ఞానిగమనయోరపి యోజనౌపగమాన్నాసత్త్రిభంగః * కూషణాతి * అన్యథా తాదృశతాత్పర్యనిర్వాహయోపనయే ఉచితవాక్యాంతరకల్పనాగౌరవంస్యాత్ * బీజత్వాత్ * యోజనావిరహప్రయోజకత్వాత్ ॥ తథా

యేనాపి నమం ప్రతిజ్ఞాయాః నవిశేష్టే కాథాప్రతిపాదకత్వం వహ్నిమతివర్ష
 లై దివసయాచ్యసాగ్యవాగ్యసౌతుమత్పక్షస్యాప్రాప్తతాదృశపేతుమత్తావం
 శిష్యుఃకరితయా విధేయత్వసంభవేపి అనుమిష్యవయోగినః పక్షతావచ్ఛేదక విశి
 ష్టే పేతుమత్వస్యాకాంతయైకావసయప్రతిపాదనానాకాంతితస్య పర్వతే
 పంచతాథేదబోధస్య తాత్పర్యావిషయత్వాత్ *ఉదాహరణావయవాంతరయో
 రితి * ఉదాహరణఘటకయోగ్యతత్వదఘటితభాగయోరపి నైకవిశిష్టార్థబోధ
 కత్వం లిప్తిర్విషయకయత్వదేన మహాసత్త్వమహాసాన్యత్వాదినోద్దేశ్యవస్థా
 పనాత్ తిచ్చిదేనాపి తత్తయ్యాపావచ్చిన్నపరామర్శాన్నహాసనం ధూమవద్య
 హ్నిమచ్చ మహాసాన్యధూమవద్యహ్నిమచ్చైతివాక్యార్థదతుప్తయవిషయక
 సమూహాలంబకబోధస్తేవోదయాత్ || సచ వీప్సయా వ్యాపకత్వబోధనాద్ధూ
 మవాన్ధూమవ్యాపకవహ్నిమానిత్యాకారకమికవిశిష్టార్థబోధమివ తత్రోత్పద్యత
 ఇతివాచ్యమ్ || యోయఇత్యాదేనన్వితార్థకత్వప్రసంగాత్ || సచద్విరుక్తయత్ప
 దిస్తేనవ్యాపకత్వమర్థః సచ సాధ్యంశే అన్వేతీతివాచ్యం || నామార్థయోర్భే
 దాన్వయబోధస్యాభ్యుత్పత్తిత్వాత్ || వ్యాపకత్వావచ్చిన్నస్య తదర్థస్యాభేద
 నాన్వయఇతిపీఠసంభవతి || సుందరోదంతిత్యాదౌ దుఃశాద్యంశే సుందరాద్య
 భేదానన్వయవస్థిమానవిభక్తికత్వాభావేన మత్వక్షిణ్యప్రకృత్యవస్థాప్యే ఆ
 భేదే అసమస్తరామాథాభేదాన్వయస్యాసంభవాత్ || అభేదాన్వయప్రతియో
 గిసాపెక్షతయా అసామధ్యేనసాధ్యవాచకపహోత్తరం తద్దితాసంభవాద్భుత త

చ తాదృశశాబ్దబోధవిరిహిత తాత్పర్యవిరహవన బీజముచ్యతాం,కిం మధ్యయో
 జనాదిరహకల్పసమితిభావః * అప్రాప్తి * ప్రతిజ్ఞావాక్యాజాతేత్వర్థః*విధే
 యత్వసంభవేతి *సంధేయోకావాచకత్వాత్ ద్వయోరవిధేయత్వాదవరార్థత్వా
 చ్ఛేతిభావః *తదర్థః* విషయకయత్వచార్యకృతిః దండహస్తాదిపదమ్ ||
 సుందరదంతిత్యాదవాచభేదబోధాదయాదనమస్తేతి * ప్రతియోగీతి* ప్రతియో
 గివాచకపదేత్యుభయః ||త్వతీయానోఽపైదః|| సాపెక్షే, కృతద్ధితసమాసాఇ
 తిహిసూత్రమ్ || సాపెక్షత్వమసమర్థత్వమ్ || తచ్చ శాబ్దబోధప్రయోజకీధూ
 తసమానవిభక్తికత్వాదిరాహిత్యమ్ || యథాఋద్ధరాజమాతంగశాబ్దబోధే వ్యవ
 స్తరాజపదస్యాప్రయోజకతయాఽసామర్థ్యాన్నఋద్ధస్య రాజమాతంగఇత్యాది

త్వదస్యతావతాపి సాధాన్యసంభవాచ్చ॥ తస్మాద్యత్పదార్థే హేతోః తత్పదా
 థేచ తస్మిన్ సాధ్యస్య విధేయతయా భానమేవ సమూహాలంబనరూపం త
 త్ర జాయతే ॥ తదుత్తరం వ్యాపకతాబోధోమానచః ॥ సవవవా శాబ్దబోధః
 సాధ్యవాచకపదస్య ప్రకృతసాధనవ్యాపకతావిశిష్టసాధ్యే లాక్షణికతయా తత్ప
 దార్థే వ్యాపకతావిశిష్టసాధ్యవత్తామవగాహతఇత్యుపేయం॥ పీష్వాసమభివ్యా
 హరస్థల వ్యాపకత్వతాత్పర్యస్యానాదితయా తాదృశలక్షణాయానిరూఢలక్షణా
 త్వేన వాదివాక్య తస్మిన్వికారే క్షతివిరహాత్ ॥ నచ వ్యాపకతాబోధస్యావశ్యక
 త్వే నానాపౌత్వధికరణే హ్నాదిమత్తవబోధనస్యాప్రయోజకతయా ధూమా
 దికముద్దేశ్యతావచ్చేదకీకృత్యసమూహాలంబనానాత్మకవీచ వ్యాపకతావిశిష్టసా
 ధ్యబోధకపేయతాం యా తత్పదంతు తాదృశలక్ష్యార్థ తాత్పర్యగ్రాహకమేవా
 స్తివీతి వాచ్యం ॥ అర్థబోధకత్వసంభవతత్పరిత్యాగాయోగాల్ యోయోనసహి
 మాన్సనధూమవానిత్యాదౌవ్యతిరెక్కుదాహరణేవహిమద్భేదాది హేతుకేధూ

సమానః ॥ విశేషణపదోత్తరవిభక్తిప్రయోజ్యాభేదశాబ్దబోధప్రయోజకత్వేనవి
 శేష్యపదోత్తరసమానవిభక్తిరపేక్షితా నతు విశేష్యపదోత్తరవిభక్తిప్రయోజ్య
 శాబ్దబోధే విశేషణ పదోత్తరసమానవిభక్తిః ॥ ఏవం భేదాస్వయంబోధేవీతి
 శబ్దమణావిస్తరః ॥ సర్వమిదంపీష్వానిరూఢలవవెత్తుకౌతావహా * తావతా
 పీతి * ఏవంచ క్వచిదపి వ్యాప్యాధికరణే వ్యాపకాభావశంకాయాలంబనంభవా
 వ్యభిచారజ్ఞానాభావసహిత సహచార్యనరూపసామగ్ర్యః ఫలమాహ* త
 దుత్తరమితి * నను సమానవిషయకత్వమాత్రేణ విరోధిత్వే మానాభావాల్
 మహానసత్వాదినా సకలవ్యక్తిషు హ్నాదిమత్తవబోధేపి ధూమవత్త్వాదినా
 హ్నాద్యధావశంకాదుర్వారేతి నొత్తరక్షణే వ్యాపకతా మానసబోధసంభ
 వఇత్యత ఆహా * సవవవేతి * మహానసం ధూమవద్ధూమవ్యాపకవహిమచ్చ
 మహానసాశ్చద్ధూమవద్ధూమవ్యాపకవహిమచ్చేతి సమూహాలంబనవీచవెత్సర్థః
 తత్పదార్థే మహానస తదస్యరూపే స్వప్రయోజ్యశాబ్దబోధధ్వంసకాలీన స్వ
 ప్రయోజ్య శాబ్దబోధసామాన్యకత్వమనాదిత్వమ్ * వాదివాక్యఇతి * ఆస్య
 థా నీలవర్చతో వహ్నిమానిత్యాదౌః ప్రతిజ్ఞాత్వానుపపత్తైః * ధూమవద్భే
 దాదిసాధ్యకఇతి * హృదోధూమవద్భునోపహిమద్భేదాల్ ॥ యోయో నవ

మనద్భేదాదిసాఘ్యకేతాదృశాన్వయ్యరాహరణేవాయత్తత్పదార్థానివత్తామాం
 ప్రతియోగివాచకపదసమాసవిభక్తిం ప్రసావస్తావ్యసామయోగిసోఽప్రవేశేన
 ధా తత్సాన్వయసాధనమోఘన సంభవాత్పు॥ ఏవమైవోజానాతికృత్యాది
 త్యాదౌ నాన్వయాత్కర్యయోయః కరోతి సజానాత్యుపాహరణేయైర్రత్పదా
 ర్థావపత్తాయాం ధర్మణో లాభేన సాధ్యద్యాకృత్యయవికలతయోదాహరణాభాన
 తావ్రసంగాచ్చైవ॥ ఎవమోదాహరణసముదాయస్యాన్వయవాంతరేణ సమంవి
 నిష్ఠానప్రతిపాదకత్వం సుతరాచేన సగంధపత్తిధా మౌలికేన హేతూదాహ
 రణయోఘామపదాన్ధూమాహూమద్యానక పహ్నిమానిశ్చైతాదృశవిష్టాన్ధనోధ
 జనకత్వసంభవాదుదాహరణాపయవాంతరయోగిన్యనుపపన్నమిత్యపినిరస్తవ ॥
 * ద్రాగెవ*సుతరామేపనసంభూయైకార్థప్రతిపాదకత్వమిత్యనుషజ్యతేప్రతిజ్ఞా
 హేతోర్విత్తిక్రాపి నకారం విహాయ తాధ్యైవ పరిహారాధూమజ్ఞాన్ధాప్యహిమ్నా
 మానిశ్చైతాదృశవిష్టజ్ఞానజననాదివిధావః ॥ అథ ప్రతిజ్ఞాన్వయోధానతంత్ర

హిమ్నా సుభూమవానిత్యాన్వయ్యరాహరణేనైవైవభావః ॥ ఏకలతా, అ
 బోధకత్వవ ॥ అనుయోగ్యనిషయకో నానాబోధోఽప్రసిద్ధః ॥ జానాతిత్యా
 దాత్వస్యక్రాకృత్యయవికలబోధేపి ఉదాహరణే తదసంభవఇతిధేనోపన్యాసః ॥
 మతుస్సంభవకృమతే యోయోఘామవానిత్యాదౌ సతదైవకల్యమితితత్త్వాగః॥
 *ఏతేన*అర్థబోధకత్వసంభవఇతిమన్యత్రమూషణేన॥మహానసం ధూమవల్ ధూ
 మాద్యహ్నిమచ్చేతి బోధంచేదావదితాత్పర్యవిషయంబ్రూయాత్తదాహ* ఉదా
 హరణసముదాయస్యేతి *విహాయేతి* సుభూయైకార్థప్రతిపాదకత్వమిత్యనువ
 తతతద్యతే నాన్వయః *తాధ్యాన్*ప్రతిజ్ఞాహేతుభ్యామ్ ॥ సాక్షిభోకపద్ధితిద్యా
 రేతికేషః ॥ యద్యపి పరిహారాధూమజ్ఞాన్ధాప్యహిమ్నామానిశ్చైతాదృశ విష్టతా ధూ
 మాద్యహ్నిమానిత్యాద్యానపూర్వాప్యపివాపెక్షణార్కధం తాధ్యామేకార్థవా
 ధః ॥ తథాపి తాదృశవిధేయతావచ్ఛేదకవిష్టధానే తాదృశ విధేయోపస్థితయే
 తాదృశానుపూర్వాప్యలిపిక్షణాపి ప్రకృతే విధేయతావచ్ఛేదకత్వేన పహ్నిత్వ
 మాత్రభానం కుతఇత్యాకాంతయాతు విధేయపహ్నిత్వావపిన్నే ధూమాదిత్య
 స్యాన్వయవిద్యవగమాత్ ॥ నను వహ్నిః కిం జ్ఞానజ్ఞాపయ్యైవవాకాంతా త
 థాచ పక్షవిశేషణతానావన్నసాధ్య హేతుజ్ఞానజ్ఞాప్యత్వస్యాన్వయాచేవతన్ని
 వృత్తిసంభవాత్తదావన్నసాధ్యే తదోద్భవమనుపయోగిత్యావశకతే * అథేతి *

త ఇతి సాధ్యజ్ఞాపకాకాంతాయాం తన్నిర్తకం హేతువాక్యంప్రయుజ్యతే తన్ని
 వర్తకతాచ పక్షవిశేషతానాపన్నసాధ్యాంశే హేతుజ్ఞానజ్ఞాప్యత్వబోధనేనాపిని
 ర్వసాతీతి వత్సాంశే హేతుజ్ఞానజ్ఞాప్యత్వవిశిష్టసాధ్యవైశిష్ట్యావగాహిబోధన్యా
 నుపయోగితయా సతాత్పర్యవిషయత్వమితిచేన్న || పర్యతే వహ్నిబోధానంత
 రం పర్యతే యద్వహ్నిజ్ఞాపకం తత్రైవాకాంతాజాయతే తన్నివృత్తిశ్చ సా
 వహ్నిమత్త్వం కుత ఇతిచ నాకాంతాపక్షవిశేష్యక జ్ఞానవిషయత్వావిషయక
 త్వాత్ || వివాచావిషయధర్మిణి సామాన్యతావహ్నిజ్ఞాపకజ్ఞానస్యసిద్ధేశ్చ కిం
 తు పర్యతే వహ్నిమత్త్వం కుత ఇత్యాకారికైవ సాచ పర్యతపదవశాత్క్రింది
 జ్ఞానజన్యపర్యతవిశేష్యక జ్ఞానవిషయో వహ్నిరిత్యాకారికా, ఏతాదృశాకాంతా
 నివృత్తిశ్చ పర్యతవిశేషణతాపన్నసాధ్యహేతుజ్ఞానజన్యపక్షవిశేష్యక జ్ఞానవిషయ
 త్వబోధనేనైవసంభవతీతి తయోరేకవాక్యత్వమితిసమాధితైఃపర్యత ఇతితత్రై
 వేతిఃకుత ఇత్యాభాసోక్తాకాంతావ్యవచ్ఛేదార్థవీచకాగః||తస్యాసింజ్ఞానజన్యజ్ఞా
 నవిషయతామాత్రావగాహితయాధూమాచిన్మతరే సాధ్యముఖ్యవిశేష్యకధూమ
 జ్ఞానజన్యజ్ఞానవిషయతాబోధేషి పర్యతే వహ్నిభావవ్యావతేకవహ్నిమత్త్వ
 సాధకాలాభాద్వివృతివత్త్యాదితః పక్షపరిగ్రహేణ ప్రతిజ్ఞాభిధానవైయథ్యాత్
 త్ || ఏతదభిప్రేత్యైవ పర్యతే వహ్నిబోధానంతరమితి పునరుపాత్తమ్ || య
 వ్యపి వహ్నిమత్త్వంకుత ఇత్యతః పర్యతేవహ్నిజ్ఞానజనక జ్ఞానవిషయత్వవ్యా
 ప్యధర్మజ్ఞానంభూయాదిత్యాకాంతైవోచ్యతే తథాచ వహ్నిజ్ఞాపకం కిమిత్వే
 వయజ్యతే సమభివ్యాహృతపదార్థతావచ్ఛేదకావాంతరధర్మప్రకారక జ్ఞాన
 చ్ఛాయాం కింపదశక్తేః || తథాపి ప్రహ్లోత్తరభావానురోధేన తత్రపంచమ్య
 పాదానమ్ || యది యాదృశవిశేషణవిశేష్యభావాపన్నపదార్థవిషయకత్వేన
 జ్ఞానమిచ్ఛావగాహతే తాదృశవిశేషణవిశేష్యభావాపన్నతత్త్వద్విషయకత్వేన
 జ్ఞానజనకస్యేవోత్తరత్వమితినియమః || తథోత్తరానురోధేనేచ్ఛాయామెవతు
 ల్యమితివేద్యత్వమ్ || ఉత్తరార్థశాబ్దబోధోత్తరమానసబోధస్యవా తన్నివతే
 కత్వముపేయమ్ || తాదృశాకాంతాయాః ధూమాదిజన్యజ్ఞానవిషయత్వమాత్రప్ర
 తిపాదనాన్ననివృత్తిరిత్యతతహః * నివృత్తిశ్చేతి * నివృత్తిరనుత్పాదకః || ధూమ
 పదస్య ధూమజ్ఞానమర్థః|| సమభివ్యాహృతప్రతిజ్ఞాదిగుటకపక్షపదార్థతావచ్ఛే

ఛై ధూమాదిజ్ఞానజన్యవర్షశిశిశేష్యకజ్ఞానవిషయత్వప్రతిపాదనేనైవ ధూమా
ద్యహ్నిమన్తహాససమిత్యాదివాక్యస్య పర్వతే వహ్నిమత్త్వం కుతఇత్యాకాం
త్యానివర్తకత్వాభివాత్ ॥ పంచమీతస్తాదృశపర్వతవిశేష్యకజ్ఞానవిషయత్వభా
నంచ తద్విశేషణతాపన్నసాధ్యుంశ ఏవోక్తవాక్యాన్తహాససాదివిశేషణతయో
పస్థితే తదప్రతితే ఏకభూమివిశేషణతాపన్నై అన్యవిశేష్యకమేతుజ్ఞానాధీనజ్ఞా
నవిషయత్వబాధకతాయాః పంచమ్యోఽప్యుత్పన్నత్వాదితి ధూమాద్యహ్ని
మాన్వర్వతఇతి విశిష్టవైశిష్ట్యబోధస్యావశ్యకత్వాత్ *కథంచదితి* నిగమనేఽ
యం పచాననుషంగపత్తే వహ్నివ్యాప్యధూమపత్పర్వతాదిరూపాపసయాధేని
గమనార్థధూమజ్ఞానజ్ఞానహ్నిమత్త్వాద్యన్వయసంభవాదితిభావః ॥ అనుషంగ
పత్తేతు తాదృశపహ్నివిషయత్వత్వరూపనిగమనార్థమాత్మబోధేనేవాకాంత్యాని
ప్రత్యేకపనయాథే విశిష్టపత్తే నిగమనార్థేభూతవిశిష్టపక్షబోధస్యాసమయక్త
స్య సతాత్పర్వవిషయతేతిః పంచదిత్యుక్తమ్ ఇదంత్యవధేయమ్ ॥ అనుషంగపత్తేపి
ఉపనియోక దేశేఽయం పచార్చపక్షమాత్మే నిగమనార్థాన్వయమాత్మేణైవకృ

దకావచ్చిన్నవిశేష్యకజ్ఞానవిషయత్వం పంచమ్యర్థః ॥ ఏవకారత్వ పర్వతవి
శేష్యకత్వాభివృత్తస్య కించిద్విశేష్యకత్వమితితస్యచోక్తార్థాన్వయ ప్రతిపాదనే
తన్నివర్తకతాప్యవచ్చేదార్థః * ధూమాదితి * ధూమజ్ఞానజన్యమహాసనవిశే
ష్యకజన్యజ్ఞానవిషయకత్వంతదర్థః ॥ ఆద్యే మహాసనవిశేష్యకత్వస్యాధికేపున్య
క్తార్థభానమస్తేవైతిబోధ్యమ్ ॥ అథ ధూమజ్ఞానజన్యపర్వతవిశేష్యకజ్ఞానవి
షయత్వం పక్షవిశేషణతానాపన్నసాధ్యే కుతాసభాసతఇత్యాశంకాం తద్ధర్మవి
శేషణతాపన్నమీవ సాధ్యే తద్విశేష్యకజ్ఞానవిషయత్వభానమితినియమమంగీకృ
త్య నిరాకరుతే * పంచమీతఇతి * ఉక్తనియమస్య ఫలాంతరమప్యాహ
* ఉక్తవాక్యాదితి * పంచమ్యనానార్థత్వేపి తతోధూమజ్ఞానజన్యపర్వతవిశే
ష్యకజ్ఞానవిషయ వహ్నిమన్తహాససమిత్యప్రత్యయార్థః ॥ ఏతత్ప్రదర్శనంచకిం
చిద్విశేషణతాపన్నమీవ సాధ్యే కించిద్విషయకజ్ఞానవిషయత్వభాననియమేనైవో
పపత్తేస్తస్తేయకధర్మి భుతితత్వం స్వర్గమిక్యాశంకావారణాయ కస్తాదృశ వహ్ని
మానిత్యేవాకాంత్యా సతు కీదృశఇత్యభిప్రేత్య దీధీతిందూషయతి * ఇదంత్య
తి * నిగమనే తాదృశ ప్రతితి జనకతాసత్త్వాన్న తద్వ్యవచ్చేదఇత్యతః

తత్కృత్యతనూ తత్సముదాయార్థవిశిష్టపక్షే నిగమనార్థనిషయకబోధేసి తాత్పర్యమప్రామాణికమితి | నన్వేషం ప్రతిజ్ఞాదీనాం పంచానాం కథమేకవాక్యతా వ్యవహారభిన్నతాతహా * ఏకేతి * ఓశిపైతి * ఓశిపైతై కాధ్యప్రతీతిచాప్రయోజ్యత్యమాప్రేక్షేత్సర్వః | మాతృవదేన తాదృశప్రతితిజనకత్వివ్యవచ్ఛేదః తాదృశీచ ప్రతిపత్తిర్నిగమనరూపచరమవాక్యార్థబుద్ధిరుదీచ్యోవామానసంపరామర్శః | తత్పరతాచ తామజనయతోపుస్తరొత్తరవాక్యప్రయోజకా మాకాంతా ముత్తాపయతః ప్రతిజ్ఞాదెరిహధూమభిత్వాదివచనామానుమానికవహ్నిదీధీవరతావన్నిర్వహాక్షేప్య తత్ప్రయోజకతయైవ || నను తావద్భిరవయవైః సంభూయైకమహావాక్యార్థబోధాజననేసి పరామర్శప్రయోజకీభూతస్వీయస్వీయ తత్తద్విశిష్టార్థజనకతాయాః సర్వావయవేష్యేన సత్త్వేననిరుక్తలక్షణసమన్వయో నానుపపన్నభిన్నతాతహా * పరామర్శప్రయోజకత్వంచేతి * పరామర్శప్రయోజకజ్ఞానజనకత్వంచేత్సర్వః * తద్విషయేతి * పరామర్శవిషయేత్సర్వః (* తత్తత్ప్రదార్థోపస్థాపకతయేతి *) తత్తత్ప్రదార్థసాధోపస్థాపకతయేతి * అభేదేత్వతీయా తథాచ తదుపస్థాపకత్వరూపమిత్యర్థః || వివక్షితమితి శేషః || తథాచయాదృశయాదృశవాక్యైః పరామర్శవిషయ సకలపదార్థాః ఉపస్థాప్యంతే తావత్సముదాయత్వం వివక్షితమితి పర్యవసితార్థః * ఉదాహరణోపనయయోరేవేతి * ఉపనయస్యవ్యాప్తిబోధకత్వమతాభిప్రాయేణోదాహరణాంతర్భావః * తత్ * న్యాయత్వమ్ * పర్యవస్యతీతి * తాభ్యామేవ పరామర్శవిషయసకలపదార్థోపస్థాపనాదితిభావః || అథ యథాకథంచిత్పరామర్శానుకూలత్వం యాదృశయాదృశవాక్యానాం తాదృశతాదృశవాక్యసముదాయత్వం వివక్షితమతా నోదాహరణోపనయమాత్రేతివ్యాప్తిరిత్యాశంకతే * అభేతి * తదానుకూల్యమాప్రేక్షేతి * పూర్వవదభేదేత్వతీయా పరామర్శప్రయోజకత్వమిత్యనుషజ్యతే ||

* ఉదీచ్యవేతి * తత్పరతా * తాదృశేచ్ఛాప్రయోజ్యతా * ఇహేతి * వ్యాప్తిస్తృత్వాదిసంభవాద్ధీపరతా * అనుమితీచ్ఛాప్రయోజ్యత్వమ్ * తత్ప్రయోజకతయైవ * ప్రతిపత్తిప్రయోజకతయైవ * స్వీయస్వీయేతి * స్వఘటకపక్షేకవాక్యతాపన్నేః ప్రతిజ్ఞాదిపంచభిః స్వసాన్ధ్యజ్ఞానం జన్యత ఇతి సతద్విరోధః * యాదృశవాక్యేరితి * యాదృశసముదాయత్వాశ్శయే పరామర్శవిషయీభూ

* గ్రాహ్యమే * ఇత్యాదినముదాయస్య * రథాత్వమ్ * న్యాయత్వం స్యాదితి
 కేవలం కొనకూచూచిత్యాదివాక్యాచామపి జ్ఞానాజ్ఞాపనద్వారా అవయవప్ర
 యోజకత్వేన యథాకథంచిత్రరామర్మానుకూలత్వసంభవాదితిభావః || ఇత్యాదీ
 త్యాదిపదాత్ పున్ర్యుపప్రయ క్రమేతిజ్ఞానావతివ్యాప్త్యాదేః పరిగ్రహః ||

— ఇతి గ్రహభీయే న్యాయలక్షణమ్ —

మూలాక్షావయవలక్షణశాబ్దజ్ఞానస్యానుమితచరమకారణలింగపరామర్శప్ర
 యోజకశాబ్దజ్ఞానజనకత్వాభిభావం పంచవాక్యానామేకమహావాక్యార్థభజన
 కత్వాభిమానేన ప్రతిజ్ఞాది ప్రతిపాద్య తత్త్వవిష్టాగోచరశాబ్దభీవిశేషాణాం
 పరిచయాయైవ లెపాం నివేశస్తవిశిష్టతత్త్వభవిషయకశాబ్దబుద్ధితేన సతు తా
 ద్భూతశాబ్దభీజనకత్వేన తథాసత్త్వేకై కావయవజన్యశాబ్దబుద్ధేరిపి పరామర్శప్ర
 యోజకతయా తజ్జనకవాంతరవాక్యార్థజ్ఞానసంకావయవానయవేతిప్రసంగస్య
 మర్వాదత్వాత్ || సచ స్యానవిష్టతత్త్వవిషయకశాబ్దబుద్ధితేన బోధపంచక
 నివేశేనచుగమః || జనకాంతస్య తత్త్వోధజనకాన్యతమత్వాదిరూపానుగ
 త్పర్యావర్తిన్నపరత్వాత్ || సదైవంసతి న్యాయాంతగతై పర్యతావహియా
 నిత్యాదివాక్యేతివ్యాప్తిః || వాక్యపదస్య న్యాయాంతగతత్వాద్ధకత్వాదిత్యభి
 ప్రేక్ష్య పర్యవసితం లక్షణార్థమాహ * న్యాయేతి * || (యప్యప్రదాసీనె న్యాయాంతగత
 తత్త్వఘటిత ప్రతిజ్ఞాద్యన్యసిమత్త్వమేవనాస్తి, తథాపి తదఘటితప్ర

తా యాపంతిపదార్థాః ప్రత్యేకంతదుపస్థాపకత్వంతాదృశనముదాయత్వమర్థః
 * పున్ర్యుమేతి * అదినా నానాన్యాయాంతగతప్రతిజ్ఞాదిపరిగ్రహః || అతి
 వ్యాప్త్యాదినా కల్పదన్యమేప్యసంభవపరిగ్రహః * అత్యేకేచిత్, వాక్యైకవాక్య
 తాయాం సమభివ్యాహరూపాకాంతా దెరసపేక్షణీయత్వాత్ || మహావాక్య
 ధబోధఖండనమసంగతమేవేతి అపరేతు, అస్తుమహావాక్యార్థబోధః || పరంతుతస్య
 తాత్పర్యవిషయత్వం ససంభవతీత్యేవభటాచార్యాణామాశయఇతి || నస్తుతస్తుడ
 దాహరణస్త్రేకార్థబోధకతాఖండనాన్తహావాక్యార్థబోధఖండనం జాతమేవేతి

— ఇతి కృష్ణభట్టియేన్యాయలక్షణమ్ —

* మమేతి * ప్రధమశాబ్దజ్ఞానపదంతు సతావదర్థబోధ పరంప్రత్యే
 కావయ వార్థశాబ్దబోధస్య తదజనకత్వాత్ * అననుగమః * అనుగతావయ

తిజ్ఞాద్యసాదానాభిప్రాయేణదమ్) అథ కిమిదం న్యాయాంతగతత్వం, న
తావత్సాన్విషయక ప్రతీత్యవిషయన్యాయకత్వం || ప్రతిజ్ఞాద్యవిషయక ప్ర
తీత్యాపి హేత్వాదిరూపన్యాయైకదేశస్య విషయాకరణ తద్ధృతితసముదాయా
త్త కన్యాయే ప్రతిజ్ఞాద్యవిషయక ప్రతీత్యవిషయత్వస్య దుర్లుటత్వాత్ || ఏక దేశ
వృత్తైర్వాన్విసజ్యవృత్తిర్ధర్తావచ్ఛిన్నానుయోగితాకాభావానంగీకారాత్ || నాపి
న్యాయవిషయతావ్యాపకవిషయితాకత్వం, ఉచ్చారణభేదేనైకానుపూర్వ్యవచ్ఛి
న్నవాక్యానామపిభేదాత్ కన్యాశ్చిదపి ప్రతిజ్ఞావ్యక్తైర్విషయితాయా ఏకవిధ
మపి న్యాయమవగాహమానేమనర్వేమజ్ఞానేమ వృత్త్యసంభవాత్ || మైవమ్ ||
సాన్విషయక ప్రతీత్యవిషయన్యాయకత్వ మేవ తత్ న్యాయత్వసామానాధికరణ్య
మాత్రేణ తాదృశప్రతీత్యవిషయత్వంవివక్షణీయం || ఏకైక ప్రతిజ్ఞాదివ్యక్త్యవిషయ
కప్రతీత్యా వ్యక్త్యంతరఘటితన్యాయస్య తన్నాన్యైక దేశహేత్వాదేశ్చావగా
హనాపి న్యాయత్వాధికరణే తత్ప్రతిజ్ఞావ్యక్తా తత్ప్రతిజ్ఞాదివ్యక్త్యవిషయక ప్రతీ
త్యవిషయత్వసత్త్వేన తాసాం తథాత్వమవ్యాహతమేవ || అథవా న్యాయత్వా
శ్రయత్వమేవ తథా, పర్యాప్త్యవివక్షయా ఏక దేశస్యాపి తథాత్వోపపత్తైః || వ
స్తుతాన్యాయత్వఘటకస్య సముదాయత్వాంశస్యాశ్రయిష్ట్యయోజకత్వేనాని

వప్రవృత్తినిమిత్తాభావః * ఏక దేశవృత్తైరితి * సాన్విషయక ప్రతీతితి * విషయ
త్వమవ్యాసజ్యవృత్తిధర్మః || సముదాయత్వరూపన్యాయత్వమ్ || ఏకైక ప్రతి
జ్ఞాదివ్యక్త్యవిషయక ప్రతీత్యా తాదృశప్రతిజ్ఞావ్యక్త్యంతరఘటితన్యాయస్యవిష
యాకరణాచ్చైత్యపిబోధ్యమ్ * నాపిన్యాయైతి * యత్కించిన్నాన్యాయవిషయ
తావ్యాపకవిషయితాకత్వాత్తావదాసీన ప్రతిజ్ఞాదివ్యక్త్యేనమానాధికరణత్వాది
నా న్యాయవిషయితాయాస్తదాన్వయస్యత్వాదుదాసీనేతివాన్వయైః * స్వేతి * ప
ర్యాప్త్యఘటితస్వరూపసంబంధేన ప్రతిజ్ఞాత్వాశ్రయస్తత్తద్వత్తోవాస్యం, తే
నన్యాయత్వాశ్రయప్రతిజ్ఞాదిభాగాదావపి ప్రతిజ్ఞాత్వాదిపర్యాప్త్యధికరణావిష
యక ప్రతీతివిషయత్వాభావాసత్త్వేపినదోషః || ఉక్తనిరుక్తా పర్యాప్త్యఘటిత
స్వరూపసంబంధేన న్యాయత్వస్య నివేశ్యతయా లాఘవాదాహ * అథవేతి *
సముదాయత్వాంశస్వేతి * సాన్విశ్రయీభూతప్రతిజ్ఞాద్యవ్యవహితౌ త్తరత్వహస్య

చేనాఁదితానుపూర్వీకత్వమాత్రం వివక్షితం తదేవద న్యాయంతగతత్వ
 చేఁదేశసాధారణమ్ ॥ ఉచితానుపూర్వీకత్వంచ ప్రతిజ్ఞాత్తరహిత్యాది ఘ
 టిఁవాక్యసంఘ కానుపూర్వీకతేమావచ్ఛిన్న భేదప్రతియోగితావచ్ఛిదకత్వం వి
 శేషభూతానచ్ఛిన్నప్రతియోగితావచ్ఛిదకతాయాః తద్దటకసముదాయపర్యాప్త
 తయా ఓక దేశస్యాపి తదాశ్రయత్వాత్ ప్రతిజ్ఞాదేస్తథాత్వమక్షతం ॥ ఉపనయ
 విశేషా తరత్వవిశిష్ట నిగమనత్వరీరేచ వైవిధ్యముటకతయా నిగమనస్యాప్యంత
 రాభివాత్తతాన్యధాఽన్యమక్షతమేవాక్తధర్తస్య ॥ విశిష్టస్యావచ్ఛేదకతాన్యలే ఏకమ
 వచ్ఛిదకమవర్తన తద్విశేషణం తన్నిష్టస్యావచ్ఛేదకత్వస్యావచ్ఛేదకం నతు స
 ముదాయేనవచ్ఛేదకత్వం పర్యాప్తమిత్యపగమేచ తాదృశానుపూర్వీకవిశేషప్ర
 కారకనిశ్చయత్వసమనియతకారణతావచ్ఛిదక విషయతాకత్వంవివక్షణీయం ॥
 తాదృశీచతాదృశవిశిష్టవైవిధ్యబుద్ధితావచ్ఛిన్న కార్యతానిరూపితకారణతా,తద
 వచ్ఛిదకత్వంద హేతాద్వినిష్టానుత్పప్రకారతావన్న ప్రతిజ్ఞాదివిషయతానామ
 వ్యవ్యాహతమ్ ॥ వినిగమనాదిరహదితఃవిషయతానిరూపితత్వేన నిశ్చయత్వవిశి
 హేత్యాదివృత్తిభిన్నత్వవిశిష్టప్రతిజ్ఞాతావరాప్తప్రవచ్ఛేదక యత్కించిద్ధర్మ
 సంఘకవ్యాపకత్వవిశిష్టసముదాయశాన్వితస్యేత్యర్థః ॥ స్యాశ్రయీధూతైత్యాద్యు
 చితానుపూర్వీకత్వాకావృదాసీనైతివ్యాప్తేరాహ * ఉచితేతి * ప్రతిజ్ఞేతి *
 పర్వతాదహసవాన్పర్వతావహ్నిమానిత్యానుపూర్వీకతేదేనలక్షణభేద ప్రత్యేకం
 పర్వతపక్షకవహ్నిసాధ్యక ధూమహేతుకావయదేనవ్యాప్తిరతః పక్షసాధ్యవైశి
 ష్ట్యావగాహి యత్కించిజ్ఞానజనక తావచ్ఛిదకతాపర్యాప్తవిధికరణప్రకారతా
 ద్యాశ్రయత్వేన ప్రతిజ్ఞాదీకప్రచేత్య ఏకవిధానుపూర్వీకతేమావచ్ఛిన్న భేదమా
 దాయ సర్వత్ర లక్షణసమన్వయః ॥ పౌగుక్తేకపదుచైతాదృశప్రకారతానివేశ
 సూచకం ॥ వైవిధ్యఃసామానాధికరణ్యమ్ * ఉక్తధర్మస్యేతి * సంసగతసాధార
 ణప్రతియోగితావచ్ఛిదకత్వం నివిష్టమితిధావః ॥ నను ఏతన్న తే నిగమనవిషయ
 తాయాపివ కారణతావచ్ఛేదకత్వం ఉపనయాదివిషయతానాం తదవచ్ఛిదకత్వ
 మితి కథం ప్రతిజ్ఞానిష్ఠత్వముచితానుపూర్వీకత్వస్యేత్యతలహ *వినిగమనైతి*
 (అథ హేతుప్రకారతాయాం ప్రతిజ్ఞాప్రకారతానిరూపితత్వాదాహరణ ప్రకార
 తానిరూపితత్వయోర్విశేషణత్వేనవచ్ఛిదకతాయా వ్యాసజ్యవృత్తిత్వాపత్తిరత

ప్రత్యేనచ కారణేభూతజ్ఞాననిరూపితసకలవిషయితానాంకారణతావచ్ఛేదకత్వా
 త్ ॥ ప్రతిజ్ఞా త్రరహేతుత్వాదివిశిష్టవైశిష్ట్యబుద్ధితావచ్ఛిన్న కార్యతానిరూ
 పితాం ప్రతిజ్ఞా త్రరహేతురిత్యాదిజ్ఞానసాధారణం తాదృశానుపూర్వ్యవచ్ఛిన్న
 వాక్యత్వవిశిష్టవైశిష్ట్యవచ్ఛిన్న కార్యతానిరూపిత తాదృశ వాక్యత్వాదిప్రకా
 రకజ్ఞాన కారణతాంఽచాద్యోదాసీనాతిప్రసంగవారణాయ కారణతాయాఽతా
 దృశభవత్వాప్యవ్యవస్థావకత్వయోర్నివేశనమ్ ॥ నచతాదృశానుపూర్వ్యవిశేషావ
 చ్ఛిన్నవైశిష్ట్యనగాహిబుద్ధితావచ్ఛిన్న కార్యతానిరూపితకారణతాయాఽపి
 తాదృశానుపూర్వ్యవిశేషప్రకారక నిశ్చయత్వసమన్వేయత్వసంభవః ॥ ప్రతిజ్ఞాత్వా
 దినా వదాథాంతరావగాహి తాదృశానుపూర్వ్యప్రకారక జ్ఞాన సమానాకారక
 జ్ఞానసాధారణత్వాత్ తాదృశజ్ఞానస్య వాస్తవప్రతిజ్ఞాద్యనిషయకత్వేనరద్ధ తితా
 నుపూర్వ్యప్రకారత్వాదితివాచ్యమ్ ॥ ప్రతిజ్ఞాత్వావచ్ఛిన్న ప్రకారతానిరూపి
 తహేతుత్వావచ్ఛిన్నప్రకారతానిరూపితైతి క్రమేణ నిగమనత్వావచ్ఛిన్న విష
 యతావచ్ఛంతంనివేశ్యతచ్ఛాలినిశ్చయత్వసమనియతత్వస్తేనవిషయితత్వాతాదృ
 శనిశ్చయత్వస్యాక్రమసాధారణత్వనక్షతిదిరహత్ ॥ నచైవముదాసీనప్రతిజ్ఞా
 ద్యానంతర్యం హేత్వాద్యంశేషగామాతే యోభ్యమస్తస్మిన్తాదృశప్రతిజ్ఞాది
 విషయితాయాఽపి నిరుక్తకారణతావచ్ఛేదకతయాఽతిప్రసంగోదుర్వాఙ్మతివా
 చ్యమ్ ॥ భృమావృత్తివిషయితాయావిననివేశనీయత్వాదితికృతంవిస్తరం ॥ అవయ
 వసామానాధికరణ్యసమ్బంధేన ప్రతిజ్ఞాప్రకారతావిశిష్టోదాహరణప్రకారతావి
 శిష్టహేతుప్రకారలెత్వాదిక్రమేణాధికస్య సామానాధికరణ్యాంశస్యానివేశనీయ
 యాఞకృతిచేత్ ॥) సంశయసాధారణవిషయితాయావిశేషనానతిప్రసక్తైర్నావ
 చ్ఛేదకత్వసంభవత్యతః * నిశ్చయత్వేతి * నచ కారణతాభేదావత్తిః ॥ అ
 వచ్ఛేదకానామసమన్వేయత్వస్తేన తద్భేదకత్వాత్ * ప్రతిజ్ఞా త్రరతి * ప్ర
 తిజ్ఞా త్రరహేతుమధగనమితివిశిష్టవైశిష్ట్యబుద్ధిత్యర్థః ॥ అనుపూర్వ్యవచ్ఛిన్నేన
 నిగమనన భిన్నం సంభిన్నం వాక్యం ఉదాసీనప్రతిజ్ఞావాక్యమ్ ॥ ప్రతిజ్ఞా
 హేతుదాహరణోపసయనిగమనవర్వతోవహ్నిమానితివాక్యవర్గగనమితి విశిష్ట
 వైశిష్ట్యబుద్ధిత్యర్థః ॥ తాదృశనిశ్చయత్వావచ్ఛిన్న కారణతానివేశేయమేవదా
 వః ॥ నచ పర్యాప్తిర్నివేశ్యా ॥ ఏతన్నతై తాదృశపర్యాప్తిరసత్త్వాత్ * భృ

వైకేశస్యానయవద్యయాత్మకసముదాయస్యచవారణాయప్రతిజ్ఞాద్యస్యతమత్వ
 మితి ॥ అథ ధూమాదాహోకవాన్పర్వతోవహ్నిమాన్ధూమాదిత్యాదిన్యాయాం
 తగఽరప్రతిజ్ఞైః ధేశే ధూమాదిత్యాదిభాగైః తివ్యాప్తిః ॥ తస్యాపిపాతుప్రతి
 పాద్యోయాద్యసవిశిష్టార్థస్తాత్రబోధకత్వేన హేతులక్షణాకాంతతయా ప్ర
 తిజ్ఞాద్యస్యతమత్వాకాంతత్వాత్ ॥ సచ తద్భటకవంచమ్యః ప్రకృతసాధ్యాన్ని
 తస్యాభోధకత్వాభవాన్నవక్ష్యమాణహేతులక్షణాకాంతత్వం తస్యేతివా
 చ్యమ్ ? ఏనమపి ధూమాద్యహేతుః సధర్మాపర్వతోవహ్నిమానిత్యాదిప్ర
 తిజ్ఞాఘటక తాదృశభాగైః ప్రసంగస్య దుర్వారత్వాదితీచేన్న ॥ ప్రకృతపక్ష
 రావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవిశేషణతాపన్న ప్రకృతసాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నాన్విత
 స్వాభోధకత్వేనైతి ప్రకృతహేతుతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నహేతువిశిష్ట హేతు
 మాప్యతీతి * నిరుక్తానుపూర్వీప్రకారజ్ఞానస్య అన్యాయే భృమరూపత్వే కథ
 మితిచోత్ ॥ భృమభిన్నస్య తివస్వోక్తత్వాత్ ॥ వాస్తవప్రతిజ్ఞాద్యానంతర్య
 విషయితాయాభిమతాః యేషయితాత్వే నావచ్ఛేదకత్వాల్లక్షణసంగతేః ॥
 * ప్రకృతైః * సత్యంతాపాదానాదేత్యధోధకభాగవ్యదాసః ॥ నన్విహ
 బోధకత్వం బోధజనకతావచ్ఛేదకయత్కించిజ్ఞానవిషయితా నిరూపకవర్ణన
 ముదాయత్వమిత్యతిప్రసంగః ॥ సచ విషయితాయాం తాదృశ బోధజనకతానవ
 చ్ఛేదకవిషయితానవచ్ఛిన్నత్వంవిశేషణం సత్యంతం నదేయమితివాచ్యమ్ ॥ త
 థాపి హేత్వర్థబోధకభాగమాత్రవృత్తివిషయితామాదాయ తద్దోషస్య దుర్వా
 రత్వాదితీచేన్న ॥ పక్షవిశేషణతాపన్న ప్రకృతసాధ్యాన్నితస్వాత్మవిషయితాయాం
 కార్యతావచ్ఛేదకీకృత్యహేత్వర్థబోధకభాగావృత్త్యానుపూర్వీ విశేష విషయితా
 యావవ జనకతావచ్ఛేదకత్వాత్ ॥ హేతుతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవిశిష్టహేతుత్వ
 తావచ్ఛిన్నవిశేష్యకనిశ్చయత్వవ్యాపక ప్రతిబంధకతానవచ్ఛేదకత్వం బహి
 ర్భూతత్వాంతార్థః ॥ ఏతేన సాక్షాత్పరంపరాసాధారణ తదనిరూపితత్వనివేశే
 నిగమనఘటకతస్తాదిభాగైః తివ్యాప్తిః సాక్షాత్తన్నివేశేవహ్నిసామగ్రివత్త్వా
 దిత్యాదావవ్యాప్తిరితినిరస్తమ్ ॥ అత్ర ప్రకృతపక్షవిశేషణతాపన్న ప్రకృత సా
 ధ్యాన్నితహేతువిశిష్టహేతుత్వవిషయితాబహిర్భూతవిషయితాశూన్య శబ్దజ్ఞాన
 జనకవాక్యత్వం హేతుత్వం కుతానోక్తమితిసప్రద్యా, ప్రతిజ్ఞాహేతుసముదా

త్వవిషయతాబహిర్భూతవిషయతాశూన్య బోధజనకవాక్యత్వరూప మౌతుత్వ
స్త్రేయ నివేశనీయతయానతివ్యసంగాత్ ॥ నిగమనఘటకస్య తస్మాదితిభాగస్యవా
రణాయ విశేష్యదశం తజ్జన్యబోధే తాదృశవిశిష్టవిషయతాబహిర్భూతవాస్తవ్యా
దివిషయతానత్తైవన తద్వారణాత్ ॥ ****

గ॥పా॥ నను ప్రతిజ్ఞావ్యవస్థతమత్వం ప్రతిజ్ఞాదిభిన్నభిన్నత్వరూపం ప్రతిజ్ఞాద్యై
క దేశసాధారణమపి భేదస్యావ్యాసజ్యవృత్తితయా సముదాయవృత్తిత్యై ఏకదే
శవృత్తితాయాఅపి దుర్వారత్యాత్ ॥ అథప్రతిజ్ఞాదిభిన్నభేదానుయోగితావచ్ఛే
దకరూపవత్త్వంతత్, తాదృశంచరూపంప్రతిజ్ఞాత్వాదికమేవ తచ్చవ్యాసజ్యవృ
త్తితి సతదేకదేశసాధారణం ప్రతిజ్ఞాద్యైకదేశపర్యాప్తం పర్యవసదత్వాదికంచ
నప్రతిజ్ఞాత్వాద్యవచ్ఛిన్నభిన్నభేదానుయోగితావచ్ఛేదకం ప్రతిజ్ఞాత్వాద్యవచ్ఛి
న్నభేదానుయోగితావచ్ఛేదకతయా విరోధేన అతథాత్వాదితిచన్న॥ప్రతిజ్ఞాద్యై
కదేశే ప్రతిజ్ఞాత్వాద్యవచ్ఛిన్నభేదసత్త్వైతాదృశభేదావచ్ఛిన్నభేదస్య ప్రతిజ్ఞా
త్వాద్యవచ్ఛిన్నైపి సత్త్వాసంభవాత్ ॥ ప్రతిజ్ఞాత్వపర్యాప్తవ్యధికరణ సముదా
యస్త్రేయకదేశానతిరక్తత్యాత్ ॥ నచ ప్రతిజ్ఞాత్వాద్యవచ్ఛిన్నభేదస్య ప్రతిజ్ఞా
ద్యైకదేశే సర్వత్రతత్తదేకదేశపర్యాప్తధర్తావచ్ఛిన్నైసత్త్వవిరోధేనప్రతిజ్ఞా
త్వాదేస్తదనుయోగితానవచ్ఛేదకతయా ప్రతిజ్ఞాద్యైవచ్ఛిన్నై తదవచ్ఛిన్నభేదా
వచ్ఛిన్నభేదసత్త్వమవిరుద్ధమితివాచ్యమ్ ॥ వ్యాసజ్యవృత్తిధర్తావచ్ఛిన్నాను
యోగితాక ఏకదేశభేదస్యాప్రామాణికతయానుపగమాత్ ॥ ఘటపటౌనఘట
ఇత్యాదిప్రతీతేరిధ్ధేః ప్రతిజ్ఞాదిభేదపంచకానుయోగితావచ్ఛేదకం యద్యద్యూ
పం తదవచ్ఛిన్నానుయోగితాకభేదప్రతియోగితావచ్ఛేదకధర్మవత్త్వవివక్షణే
చప్రతిజ్ఞాపేత్వాదిసముదాయేఽతివ్యాప్తిఃతాదృశసముదాయత్వాద్యవచ్ఛిన్నై
ప్రతిజ్ఞాత్వాద్యవచ్ఛిన్నభేదాసత్త్వాదృశసముదాయత్వస్య నిరుక్తరూపానం
తగ్గతత్తేన తాదృశసకలధర్మావచ్ఛిన్నానుయోగితాకభేదప్రతియోగితావచ్ఛేద
కత్యాత్ ॥ ప్రతిజ్ఞాత్వాద్యవచ్ఛిన్నానుయోగితాకభేదప్రతియోగితావచ్ఛేదకం
యేఽతివాస్తవేః ॥ తాదృశవిషయతాశూన్య యస్తాదృశసాన్విర్బహాధస్తజ్జనక
త్వంతుసమ్యక్ ॥ పక్షవిశేషణతాబహిర్భూతత్వవారణాయ ధూమాదాలాకవా
నిశ్శాదౌ భాగవారణాయచ పక్షవిశేషణతానివేశః ॥ ****

యద్యత్తదవచ్చిన్నప్రతియోగితాకథేదానుయోగితావచ్చెదకత్యేనాపితాదృశధ
 ర్తవిశేషణచాతిగారవమతాలఘులక్షణంతరమాహ *ప్రతిజ్ఞాద్యఘటకత్వవిశేష
 అత్రాపి న్యాయాంతగతత్యేనసతీత్యనుషజ్యతే॥ అతీన్యాయబహిర్భూతవాక్య
 వ్యవహారః ॥ ప్రతిజ్ఞాద్యకదేశవాఙ్మయ ప్రతిజ్ఞాద్యఘటకత్వనివేశనమ్ ॥
 అథ తావదన్వణసముదాయత్వరూపప్రతిజ్ఞాదిఘటకతావదన్వణానాంభేదః ప్ర
 తిజ్ఞాదాదుఘటకఃపికదేశభేదస్యసముదాయోఽనభ్యుపగమేనైవైల్లక్షణానుస
 రణాత్ ॥ నచ ప్రతిజ్ఞాదిఘటకతానవచ్ఛేదకధర్మవత్త్వనివేశాన్నదోషః ప్రతి
 జ్ఞాత్వాదేః ప్రతిజ్ఞాదిఘటకతానవచ్ఛేదకత్వేనతదుపాదాయలక్షణసమన్వయాది
 తివాచ్యమ్ ॥ ప్రతిజ్ఞాదిశరీరే ప్రమేయత్వాదినా నివేశాత్ ॥ తస్య తస్థుటకతా
 నవచ్ఛేదకతయా తదుపాదాయైవైకదేశాతివ్యాప్తేః॥ నచన్యాయాంతగతత్యే
 నసతీత్యనుషంగేన తాదృశరూపస్యన్యాయత్వవ్యాప్యత్వలాభాత్ నప్రమేయ
 త్వాదికమాదాయ దోషవిశేషవాచ్యమ్ ॥ తథాసతి ప్రతిజ్ఞాదిఘటకతావచ్ఛేదకవ
 ర్తతపదత్వప్రకారత్వాదీనాం న్యాయాంతగతతత్త్వణాదిసాధారణతయా
 న్యాయత్వవ్యాప్యత్వయైవ వారణాత్సత్యంతదలవైయభ్యావృత్తేః ॥ తావతాపి
 తత్తదన్వణసప్తతదన్విత్యాదికమాదాయాతివ్యాప్తేదుర్వారాప్తాచ్చ ॥ ఏతే
 న వణత్వవ్యాప్యతానివేశేన ప్రమేయత్వాదివారణమపిపరాస్తమ్ ॥ నచ ప్ర
 తిజ్ఞాదిఘటకతావచ్ఛేదకం యద్యద్వ్రావంతత్తదవచ్చిన్నభేదకూటసమానాధికర
 ణన్యాయత్వవ్యాప్యధర్మవత్త్వనివేశేన సామంజస్యం తత్తదన్వితీత్యాదీనాంప్ర
 తిజ్ఞాదిఘటకతావచ్ఛేదకతత్తదన్వితీనిష్ఠవణత్వ వ్యాప్యవిశేషావచ్చిన్నభేద
 కూటసమానాధికరణత్వావద్భేదకూటస్యే కాధికరణాంతర్భావేన సామానా
 ధికరణ్యావ్రసిద్ధావపి తావద్భేదానాం ప్రత్యేకసామానాధికరణ్యస్య ధర్మవిశే
 షణత్వాత్ప్రతిజ్ఞాత్వాదా భిన్నభిన్నాధికరణాంతర్భావేణ తావద్భేదసామానా
 ధికరణ్యనత్వేనోపపత్తిరితివాద్యమ్॥ ఏవమపిప్రతిజ్ఞాదిఘటకవణాదన్వయాదివృత్తి
 ద్విత్వాదైర్భిన్నభిన్నాధికరణాంతర్భావేన తావద్భేదసమానాధికరణతయా వ
 ర్తదన్వయాదావతివ్యాప్తేః॥నచన్యాయఘటకతావచ్ఛేదకత్వేనధర్మస్యవిశేషణీయ
 తయా నొక్తద్విత్వాదికమాదాయాతిప్రసంగః తాదృశద్విత్వాదినా తత్తదన్వర్థా
 నాంన్యాయశరీరేఽనివేశేన తస్యన్యాయత్వఘటకతానవచ్ఛేదకత్వాదితివాచ్యం॥

ఏవంసతి ప్రతిజ్ఞాపాత్యాదిసముదాయనిష్ఠవర్ణానాం ప్రతిజ్ఞాదిపంచకనిష్ఠ సముదాయత్వరూపన్యాయత్వశరీరే ప్రతిజ్ఞాత్వాదిదైన నివేశే ప్రతిజ్ఞాద్యైకదేశపర్యాప్త ప్రథమస్య ప్రతిజ్ఞాపాత్యాదిసముదాయరూపన్యాయైకదేశపర్యాప్త తాదృశసముదాయత్వస్య న్యాయఘటకతానవచ్ఛేదకతయేవ తాదృశ సముదాయేతివాప్త్యప్రసక్త్యా విశేష్యదలవైయధ్యాదితిచెల్ ॥ మైనమ్ ॥ ప్రతిజ్ఞాదిఘటకతానవచ్ఛేదకధర్మవత్త్వమేనసత్త్వంతార్థః తద్ఘటకతావచ్ఛేదకత్వంచసాప్తవచ్ఛిన్నావిషయకప్రతితివిషయతానవచ్ఛేదకప్రతిజ్ఞాత్వాదికత్వం అపితు సావశ్యయావిషయకప్రతిత్వవిషయప్రతిజ్ఞాత్వాద్యాశ్రయకత్వమేవ తాదృశావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న భేదకూటసామానాధికరణ్యం తాదృశావచ్ఛేదకభేదకూటవత్త్వమేవ వా ధర్మేనివేశ్యం ప్రతిజ్ఞాద్యైకదేశావిషయకప్రతిత్యా తదేకదేశాంతస్యాపగాహనెన ప్రతిజ్ఞాత్వావచ్ఛిన్నేతదవిషయకప్రతితివిషయత్వానంత్రేపి ప్రతిజ్ఞాత్వాద్యాశ్రయతత్త్వాగస్య తత్త్వాగావిషయకప్రతిత్వవిషయత్వసత్త్వాత్తద్వాగవృత్తిధర్మస్య స్వరచేనాపాదానసంభవాత్ ॥ ప్రతిజ్ఞాదిఘటకతావచ్ఛేదకత్వం సుఘటం ఏవంచ యేనరూపేణ ప్రతిజ్ఞాశరీరే తదేకదేశస్య ననివేశస్తదేకదేశవృత్తి తాదృశరూపస్యాపి ప్రతిజ్ఞాదిఘటకతావచ్ఛేదకత్వాత్ ॥ ప్రతిజ్ఞాదిఘటకవర్ణాద్యయాదివృత్త్యన్యతరత్వాదెరపి తథాత్వేన తదవృత్తిద్విత్వాదేస్తదవచ్ఛిన్నభేదాసమానాధికరణత్వాత్తాదృశ వర్ణాద్యయాదివృత్తిద్విత్వాదీనామపి నిరుక్తప్రతిజ్ఞాదిఘటకతావచ్ఛేదకత్వేనావచ్ఛేదకభేదకూటవత్త్వాభివాచ్ఛసతద్వత్ప్రతిప్రసంగః ॥ అథ ప్రతిజ్ఞాదిఘటకతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకభేదకూటసామానాధికరణ్యస్య ప్రతిజ్ఞాదిఘటకతావచ్ఛేదకభేదకూటవత్త్వస్య వా ధర్మేనివేశితేషణత్వే ప్రతిజ్ఞాపాత్యాదిఘటకసముదాయత్వస్య సావశ్యయావిషయకప్రతిత్వవిషయకప్రతిజ్ఞాదికతయా తద్ఘటకతావచ్ఛేదకత్వేన తాదృశసముదాయత్వాశ్రయ యావద్వర్ణావృత్త్యన్యతమత్వాదిరూపనిరుక్తప్రతిజ్ఞాదిఘటకతావచ్ఛేదక తావద్ధర్మావచ్ఛిన్నభేదాసమానాధికరణత్వేనచ తద్వావర్ణాయోపాత్తస్య విశేష్యదలస్య వైయధ్యాదితిప్రసంగః ॥ యదిచ నిరుక్తప్రతిజ్ఞాదిఘటకతావచ్ఛేదకతావత్ప్రతిజ్ఞాదిఘటకయావద్వర్ణావృత్త్యన్యాయానన్యవృత్త్యన్యతమత్వాద్యవచ్ఛిన్నభేదసామానాధికరణ్యస్య తాదృశప్రతిజ్ఞాత్వాదిభేదస్యచ ప్రతి

జ్ఞాత్వాదావసత్త్వేనాసంభవప్రసంగాత్ ॥ ప్రతిజ్ఞాత్వాదివరాప్తస్థితిరణావిషయకప్రతీతివిషయతావచ్ఛేదకత్వమవశ్యం ఘటకతావచ్ఛేదకశరీరేనివేశనీయమ్ ॥ తాదృశప్రతీతివిషయతావచ్ఛేదకత్వంచ తాదృశయత్కించిదేకప్రతీతివిషయతాశూన్యావృత్తిత్వం ॥ తేన ప్రతిజ్ఞాదిఘటకయావదవణవృత్తస్థితిమత్వ ప్రతిజ్ఞాత్వాదినా ప్రతిజ్ఞాదిఘటకకతిపయవణవిషయకప్రతీతివిషయత్వస్య స్వరూపసమ్బంధరూపావచ్ఛేదకత్వస్య తాదృశాన్యతమత్వ ప్రతిజ్ఞాత్వాదిసాధారణ్యేపినక్షతిః ॥ యత్కించిత్ప్రతీతినివేశాప్రతిజ్ఞాఘటకయావదవణేషేష ప్రత్యేకం ప్రతిజ్ఞాత్వాదివర్యాప్తస్థితిరణావిషయకప్రతీతివిషయత్వసత్త్వేన తాదృశవిషయతాశూన్యాప్రసిద్ధావపినక్షతిః ॥ ఏవంచ ప్రతిజ్ఞాహేత్వాదినముదాయత్వస్య తాదృశసముదాయత్వవ్యావకాన్యతమత్వస్యచనప్రతిజ్ఞాఘటకతావచ్ఛేదకత్వం ప్రతిజ్ఞాత్వాదివల్ ప్రతిజ్ఞాత్వాదివర్యాప్తస్థితిరణావిషయకప్రతీతివిషయమాత్రావృత్తిత్వాదిత తాదృశసముదాయవారకతయా విశేష్యదలసార్థకస్థిమిత్వచ్యతే ॥ తదాపి ప్రతిజ్ఞాహేత్వాద్విద్యుభయఘటితత్వముపేక్ష్య తదుభయఘటకభాగద్వియాఘటితత్వవర్తంతనివేశనమనర్థకమ్ ॥ తత్పర్వంతనివేశనంహిప్రతిజ్ఞాహేత్వాద్విద్యుభయఘటకకతిపయభాగఘటితసముదాయే సముచితతదేకతరావరకతిపయభాగఘటితసముదాయేచాతిప్రసంగభంగాయ ॥ తత్రచ ప్రథమసముదాయత్వాదా ప్రతిజ్ఞాత్వహేతుత్వాద్విద్యుభయవర్యాప్తస్థితిరణావిషయకప్రతీతివిషయమాత్రావృత్తిత్వేన ప్రతిజ్ఞాహేత్వాద్విద్యుభయఘటకతావచ్ఛేదకత్వాల్ ఉత్తరత్రచ తదేకతరఘటకతావచ్ఛేదకత్వాన్నాతిప్రసంగసంభవఇతిచేత్ ॥ సత్యమ్ ॥ ప్రతిజ్ఞాత్వాదివర్యాప్తస్థితిరణావిషయకత్వాభావం ప్రతీతౌ పృథక్పృథక్చివేశ్య తద్విషయతావచ్ఛేదకభేదాః సధర్మేనివేశ్యంతే, అపితుతత్తద్విషయకత్వాభావకూటవిశేషితప్రతీతివిషయతావచ్ఛేదకభేదవీవ ॥ ఏవంచ ప్రతిజ్ఞాకదేశహేతుభయసముదాయేహేత్వేకదేశప్రతిజ్ఞాభయసముదాయాదాచాతిప్రసంగవారణాయ భాగద్వియనివేశనం ॥ అన్యథా తాదృశసముదాయత్వావచ్ఛిన్నావిషయకప్రతీతౌ ప్రతిజ్ఞాత్వాద్యేకతరవర్యాప్తస్థితిరణావిషయకత్వనియమేన తత్తత్పర్యాప్తస్థితిరణావిషయకత్వాభావకూటవత్త్వవిరహేణ ప్రతిజ్ఞాదిఘటకతావచ్ఛేదకత్వవిరహాల్ ॥ తత్సముదాయస్య ప్రతిజ్ఞాహేత్వాద్విద్యుభ

యాఘటితత్వాచ్చ తత్ప్రాతిపద్యసంగసన్యదుర్వాచిత్యాత్ ॥ అదైవం ప్రతిజ్ఞాదిఘ
టకతావచ్ఛేదకత్వస్య హేతుత్వాదిసాధారణ్యాత్తద్వారణాయోపాత్తంసాన్వశ్య
యావిషయకప్రతీత్యవిషయప్రతిజ్ఞాదికత్వ విశేషణమసర్వకం హేతుత్వాదేహ్య
తిజ్ఞాద్యవిషయకప్రతీతివిషయతావచ్ఛేదకత్వేపి హేతుత్వాదివిషయకత్వాభావకూ
టవత్ప్రతీతివిషయతావచ్ఛేదకత్వవిరహేణ నిరుక్తప్రతిజ్ఞాదిఘటకతానవచ్ఛేదక
త్వస్యాప్యక్షతత్వాదిచేత్ ॥ పరిత్యాజ్యమేవలేత్ ॥ పరస్తు ధూమాదాలాకవాప
ర్వతావహేమాన్దూమాదిత్యాదాప్రతిజ్ఞే కదేశహేతుసమానాకారకభావ
కృతహేతుతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నహేతువిశేషితహేతుత్వ ప్రతిపాదకత్వరూప
న్యాయావయవత్వఘటిత హేతుత్వసత్త్వేన తత్ప్రతీతేర్హేతువిషయకత్వాభావ
కూటవత్త్వాత్ ప్రసక్తాతివ్యాప్తేర్వాచరణాయ తద్వాన్యవృత్తం పూర్వోపదర్శి
తం హేతుత్వంనివేశనీయమ్ ॥ అథ ప్రతిజ్ఞాత్వాదిపర్యాప్తైః సముదాయేన
త్వైవ తదేకదేశస్యాపి తత్ప్రర్యాప్త్యధికరణవిషయతాయాఅక్షతత్వాత్తదేకదె
శవిషయకప్రతీతేస్తత్ప్రర్యాప్త్యధికరణవిషయకత్వందుఘటమితి ప్రతిజ్ఞాత్వా
దివ్యాపకవిషయతాకాన్యత్వం ప్రతీతౌ నివేశ్యం తథాచైకేకప్రతిజ్ఞాదివ్యక్తిప
ర్యాప్త్యధివిశేషవిషయతారూపప్రతిజ్ఞాత్వాదౌసంగహాః ఏకైకప్రతిజ్ఞాదివిషయ
కాయాఅపి ప్రతీతేః ప్రతిజ్ఞాత్వాన్వయన్యక్త్యంతవిషయకత్వేనప్రతిజ్ఞాత్వివ్యా
పకవిషయతాకాన్యత్వేనా క్తప్రతిజ్ఞాత్వస్యతాదృశప్రతీతివిషయతావచ్ఛేదకత్వం
దుర్వాచరమితిచెన్న ॥ సవిషయతానతిరిక్తవృత్తిప్రతిజ్ఞాత్వకాన్యత్వేనప్రతీతేర్ని
వేశాత్ ప్రతిజ్ఞావ్యక్తిభేదేన ప్రతిజ్ఞాత్వస్య భేదేపి తత్తత్ప్రతిజ్ఞాత్వాన్వయయా
వద్వర్ణావిషయకప్రతీతేః సవిషయతానతిరిక్తవృత్తితత్ప్రతిజ్ఞాత్వాత్తకతయాస
ర్వస్త్వేన ప్రతిజ్ఞాత్వస్యనిరుక్తప్రతీతివిషయతానవచ్ఛేదకత్వాత్ ॥ వస్తుతస్తుప్రతి
జ్ఞాత్వాద్యవచ్ఛిన్నభేదసంచకానుయోగితావచ్ఛేదకత్వమేవప్రతిజ్ఞాదిఘటకతావ
చ్ఛేదకత్వం (సముదితప్రతిజ్ఞాహేతుత్వాద్యేకదేశాదివృత్తినముదాయత్వస్త్వేనకదె
శపర్యాప్తహేతుత్వాద్యవచ్ఛిన్నభేదానుయోగితావచ్ఛేదకత్వేపిప్రతిజ్ఞాత్వాద్య
వచ్ఛిన్నభేదసంచకానుయోగితావచ్ఛేదకత్వాసంభవనతత్సముతాయత్వమాదా
యాతిప్రసంగవారకతయావిశేష్యదలెభాగవర్తంతనివేశసార్థకమిత్యవధేయం)
ప్రతిజ్ఞాత్వపర్యాప్త్యధికరణపౌత్వైకదేశ హేతుత్వపర్యాప్త్యధికరణప్రతిజ్ఞా

॥ నను ప్రతిజ్ఞాద్యన్యతమర్థం ప్రతిజ్ఞానిభిన్నభిన్నత్వరూపం ప్రతిజ్ఞాద్యైకదే
శసాధారణమపి, ఛేదన్యవ్యాసజన్యత్వతయా సముదాయన్యత్రిత్వై ఏకదేశవృ
త్తితాయాఅపిదుర్వావృత్త్యాత్ అథప్రతిజ్ఞాదిభిన్నభేదానుయోగితావచ్ఛేదకరూ
పసత్త్వం తత్ తాదృశశుచయూపం ప్రతిజ్ఞాత్వాదిక మివ నతు తదేకదేశపర్యా
ప్రపక్షతపదత్వాదికం, తదవచ్ఛిన్నైవ్యాసజన్యవృత్తిప్రతిజ్ఞాత్వాద్యవచ్ఛిన్నభేద
సత్త్వాదితీచేన్న ॥ ప్రతిజ్ఞాద్యైకదేశే ప్రతిజ్ఞాత్వాద్యవచ్ఛిన్నభేదసత్త్వై తాదృ
శభేదావచ్ఛిన్నఛేదన్య ప్రతిజ్ఞాత్వాద్యవచ్ఛిన్నైపిసత్త్వాసంభవాత్ ప్రతిజ్ఞాత్వ
పర్యా వ్యక్తికరణసముదాయస్థైకదేశాంతిరక్తత్వాత్ ॥ నహి వ్యాసజన్యవృత్తి
ధర్మావచ్ఛిన్నానుయోగితాకైకదేశభేదఃపామ్యాణిక్కిఁగుటపటా నగుటఇత్యాది

ద్యైకదేశాదివృత్తిసముదాయత్వస్థైకదేశపర్యాప్రతిజ్ఞాత్వ హేతుత్వాద్యవ
చ్ఛిన్నభేదానుయోగితావచ్ఛేదకత్వాసంభవేన తత్సముదాయత్వమాదాయాతి
ప్రసంగస్య వారకతయా విశేష్యదలే భాగపర్యంత నివేశస్య సార్థక్యమిచ్ఛవ
ధేయమ్ ॥ నచ ప్రతిజ్ఞాఘటకయావద్యవృత్త్యవ్యాసజన్యవృత్తిధర్మస్య నప్రతి
జ్ఞాభేదానుయోగితావచ్ఛేదకత్వం అయమేకోనదాన్వసితస్రభ్యయాబలాత్ న్యూ
నవృత్తిధర్మస్థైక వ్యాసజన్యవృత్తిధర్మాకరణతానవచ్ఛేదకత్వేన తదవచ్ఛిన్నభే
దానుయోగితావచ్ఛేదకత్వాదవ్యాసజన్యవృత్తిరప్యన్యూనవృత్తిధర్మస్యాతథాత్వా
త్ తథాచ తాదృశధర్మపర్యాప్రతిభిక్రణప్రతిజ్ఞైకదేశేవ్యవయవన్యనహారా
పత్తిరితివాచ్యమ్ ॥ తాదృశధర్మస్య వ్యాసజన్యవృత్తిత్వేన విశేషణీయత్వాత్

నను ప్రతిజ్ఞాద్యన్యతమత్వమిత్యాదభ్యవిశేషణీయత్వాదిత్యంతగ్రంథిగదాధరి
యావయవద్యతీమిలపడె ॥ ననుప్రతిజ్ఞాద్యన్యతమత్వమిత్యాదభ్యనిర్భజత్వాపా
తాదిత్యంతస్యస్తానె ॥ కమదిగొకేడు వాదాంతరత్వేనదృశ్యై, సచనవ్యాఖ్యా
తగ్రభిమతంతి ధేయమ్ ॥

అవ్యాసజన్యవృత్తిప్రతిజ్ఞాత్వాదెన్నివేళేని తాదృశాన్యతమత్వంప్రతిజ్ఞాదావేవేతి
రూషయతి *భేదస్థైక* అన్యతమత్వరూపభేదస్థైక్యర్థం *నహితి* సచనద్ధర్మా
ధికరణయత్కించినవృత్తిధర్మావచ్ఛిన్నభేదసద్ధర్మపర్యవర్తింబినవృత్తిప్రతిజ్ఞా
గితాకభేదోవా నసద్ధర్మకూలవచ్ఛిన్నానుయోగితాకైకదేశాంతిరక్తత్వాత్ *నియమభాగ* సాదృశభే
దావచ్ఛిన్నభేదస్థైకదేశాంతిరక్తత్వావచ్ఛేదకరూపాన్యతమత్వాదితివాచ్యమ్ ॥ ప్రతిజ్ఞా

ప్రతితెరిసిద్ధాః॥ ప్రతిజ్ఞాదిభేదపంచకానుయోగితావచ్ఛేదకం యద్యద్యూపం తద
 వచ్చిన్నానుయోగితాకభేదప్రతియోగితావచ్ఛేదకధర్మవత్త్వవిసక్షణేచ ప్రతిజ్ఞా
 హేత్వాదిసముదాయోఽతివాప్తిః ॥ తాదృశసముదాయత్వావచ్చిన్నే ప్రతిజ్ఞా
 తావద్యవచ్చిన్నభేదాసత్త్వాత్తాదృశసముదాయత్వస్య నిరుక్తరూపానంతగత
 త్వేన తాదృశసకలధర్మావచ్చిన్నానుయోగితాకభేద ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వా
 త్ ॥ ప్రతిజ్ఞాత్వావద్యవచ్చిన్నానుయోగితాకభేదప్రతియోగితావచ్ఛేదకం యద్య
 త్తదవచ్చిన్నప్రతియోగితాక భేదానుయోగితావచ్ఛేదకత్వేనాపి తాదృశధర్మ
 విశేషణచాతిగౌరవమతొలఘులక్షణంతరమాహ * ప్రతిజ్ఞాద్యఘటకత్వఇతి *
 అత్రాపి న్యాయాంతగతత్వేనతీత్యనుషజ్యతే అతా న్యాయబహిర్భూతవాక్య
 తావద్యవచ్చిన్నభేదావచ్చిన్న భేదవత్త్వం సకలస్య ప్రతిజ్ఞైక దేశస్య వత్తి
 యోగితావచ్ఛేదకీభూతతాదృశభేదవృత్తి ప్రతిజ్ఞాత్వావద్యవచ్చిన్నభేదావచ్చిన్న
 భేదనివేశకల్పమాశంక్య నహిత్యాదెరవతరణీయత్వాత్ * యద్యద్యూపమితి *
 భాగవారణాయ వీప్సా, వ్యాపకత్వస్ఫోరకంవాతత్ ॥ ప్రతిజ్ఞాత్వాదేర్భేదపంచ
 కసామానాధికరణ్యాదసంభవః ॥ తత్సమానాధికరణభేదోక్తావేక్షకవర్ణాంత
 ర్భావేణ భాగభేదమాదాయాతివాప్తిరీతిఽవచ్ఛేదకతాద్యయనివేశః ॥ అ
 త్ర తావద్వర్ణాన్యతమత్వప్రదానః ॥ భాగవాక్యాంతరోభయభేదవారణాయ
 ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతి ॥ ధర్మవత్త్వం పర్యాప్తిసంబంధేన ॥ తేనభాగ ప్రతి
 జ్ఞాత్వాదినత్రేన్విపి నాతివాప్తిః * ప్రతిజ్ఞాత్వాదీతి * ప్రతిజ్ఞాత్వాదిపంచకత్వ
 భవః ॥ తేన హేతుత్వాదః ప్రతిజ్ఞాదిస్వభేదప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వేపి సక్ష
 తిః ॥ ప్రతిజ్ఞాత్వాదిసామానాధికరణ్యోక్తావసంభవః ॥ భేదసామానాధికరణ్యో
 క్తాచ ప్రతిజ్ఞాహేతు సముదాయాదావతివాప్తిరీతానుయోగితావచ్ఛేదకతా
 ద్యయనివేశః * యద్యదితి * తదవచ్చిన్నప్రతియోగితాక భేదకూటనివేశలాభా
 య, తేనైకావయవద్యయసముదాయతోపాదానే ఽపరావయవద్యయ ఘట
 త్వాదికమాదాయ ప్రతిజ్ఞాహేతుసముదాయాదిసామాన్యేవానాతివాప్తిః॥ ప్ర
 తియోగితావచ్ఛేదకత్వం పర్యాప్తిసంబంధేననివేశ్యమ్ ॥ అన్యథాఽసంభవాప
 త్తైః ॥ తాదృశభేదప్రతియోగిప్రతియోగికభేదనివేశే తాదృశభేదప్రతియోగివృత్తి
 రూపవత్ప్రతియోగికభేదనివేశే ప్రతిజ్ఞాత్వావద్యవచ్చిన్నానుయోగితాకభేదప్రతి

యోగితావ్యాపకప్రతియోగితాకభేదానుయోగితావచ్ఛేదకత్వాత్వా ప్రతిజ్ఞా
 పేత్వాదిసముదాయేవాక్యాంతరీభయభేదమాదాయాతివ్యాప్తిః ॥ అథ ప్రతి
 జ్ఞాపేతుసముదాయవారణార్థం భట్టాచార్యోక్తగురుతరదలప్రవేశమపేక్ష్య
 ప్రతిజ్ఞాత్వాద్యవచ్ఛిన్నానుయోగితాకభేదప్రతియోగితావచ్ఛేదకాన్యత్వనివేశ
 సమేవోచితమ్ ॥ సచ తత్ర ప్రతిజ్ఞాత్వాద్యవచ్ఛిన్నానుయోగితాకభేదానుయో
 గితావచ్ఛేదకత్వమేవ కుతోనోక్తం సజ్జోషదానివేశేన లాఘవాదితివాచ్యమ్ ॥
 తథాసతి ప్రతిజ్ఞాత్వాద్యవచ్ఛిన్నానుయోగితాకఘటభేదమాదాయప్రతిజ్ఞాసా
 తునముదాయాదావతివ్రసంగాత్ ॥ భేదఘటనివేశేచాతిగౌఠవాత్ ॥ భట్టా
 చార్యమతే తద్దలే ప్రతిజ్ఞాత్వాద్యవచ్ఛిన్నానుయోగితాకభేదప్రతియోగితావచ్ఛే
 దకత్వావచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకతాకసామాన్యభేదస్యేవ మన్తకైపి తాదృశావచ్ఛేద
 కత్వావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకభేదస్యేవ నివేశ్యతయా ప్రతిజ్ఞాపేతుసముదా
 యత్వాదేనాదృశఘటభేదప్రతియోగితావచ్ఛేదకాన్యత్వేపి తాదృశసామాన్య
 ధర్మావచ్ఛిన్నాన్యత్వాభావేన లాఘవాసపాయాత్ ॥ సచైవం ప్రతిజ్ఞాద్యన్యత
 మత్వంపరిత్యజ్య లాఘవేన ప్రతిజ్ఞాదిభేదపంచకానుయోగితావచ్ఛేదకాన్యత్వ
 మేవ ప్రవేశ్యమితివాచ్యమ్ ॥ ప్రతిజ్ఞాదినిష్ఠతావద్వర్ణాన్యతమత్వవారణాయ
 వ్యాసజ్యర్పత్రిత్వనివేశేఽతిలాఘవాభావాదితిచేన్న ॥ తస్యాపిలక్షణాంతరత్వాత్ ॥
 యథాసన్నివిష్టార్థకన్య తదఘటితయా వైయథ్యాభావాత్ ॥ లాఘవాదరేచ
 ప్రతిజ్ఞాత్వాద్యన్యతమధర్మవత్త్వస్యేవ గ్రంథకారసమ్మతత్వాత్ ॥ తస్య జనక
 తాంతం సతదౌభజసకాన్యతమపరం, కింతు తద్దౌభజసకత్వాన్యతమవత్పరమే
 వేతి మూలలభ్యత్వాత్ప్రతిజ్ఞాపేతు సముదాయవారకోక్త విశేషణానావశ్యక
 తావచ్ఛ ॥ ఏతేన ప్రతిజ్ఞాత్వాద్యవచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకభేదానుయోగితావ
 చ్ఛేదకీఘాతౌ యోయోధర్మస్తదవచ్ఛిన్నానుయోగితాకప్రతిజ్ఞాత్వాద్యవచ్ఛి
 న్నానుయోగితాకాన్యభేదప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వనివేశేనైవ ప్రతిజ్ఞాపేతు
 సముదాయత్వవారణంసంభవతి ॥ ప్రతిజ్ఞాత్వాద్యవచ్ఛిన్నానుయోగితావ్యాప్తి
 పేతుత్వాద్యవచ్ఛిన్నానుయోగితాకౌ యస్తదన్యత్వమన్యాంతార్థః ॥ అన్యథా
 తాదృశానుయోగితాకాన్యత్వపంచకనివేశేఽసంభవః ఏకైకభేదనివేశేఽతివ్యా
 ప్తిః ॥ ప్రతిజ్ఞాభేదాదేః ప్రతిజ్ఞాత్వాద్యవచ్ఛిన్నానుయోగితాకభేదానాత్మకత

యా తాదృశాన్యతమత్వకూటనివేశాపత్నైః ॥ నచాధికరణభేదేనాభావభేదాదే
క దేశవృత్తైః ప్రతిజ్ఞాహేతుసముదాయత్వావచ్చిన్నభేదాదేః ప్రతిజ్ఞాద్యవచ్చి
న్నానుయోగితాకాన్యతయా తాదృశభేదప్రతియోగితానవచ్ఛేదకత్వస్యప్రతిజ్ఞా
హేతుసముదాయత్వాదిసాధారణతయా భేదే తద్విశేషణదానేపి భట్టాచార్యో
క్తదలస్యావశ్యకతైతివాచ్యమ్ ॥ అధికరణభేదేనాభావభేదానుపగమాత్ ॥ అ
న్యథా గృంధకృతః ద్వితీయలక్షణవ్యాఖ్యానావసరే ప్రతిజ్ఞాది భేదపంచకాను
యోగితావచ్ఛేదకాన్యత్వనివేశే ప్రతిజ్ఞాఘటక తావద్వణాకాన్యతమత్వవారణా
య వ్యాసజ్యవృత్తిత్వనివేశనంవిరుధ్యత ॥ తాదృశాన్యతమత్వరూపభేదస్య ప్ర
త్యేకం భిన్నతయా ప్రతిజ్ఞాదిభేదపంచకానుయోగితావచ్ఛేదకతయోతదన్యత్వా
భావాదేవవారణాత్ ॥ తథాచ భట్టాచార్యాణాం దలద్వయఘటిత గురుతరా
రంభోవృద్ధావేతి పూర్వపక్షస్యానవకాశఇతి ॥ అథ వాధికిణకాభావస్యాధి
కరణ స్వరూపతయా ప్రతిజ్ఞాత్వాద్యవచ్చిన్నభేదస్య ప్రతిజ్ఞాహేతు సము
దాయభేదస్వరూపతయా తదన్యత్వాభావాదసంభవఇత్యప్యాయః ॥ యత్తు
అధికరణభేదేనాభావభేదాభ్యుపగమేపి ప్రతిజ్ఞాత్వావచ్చిన్నానుయోగితాక భే
దానుయోగితావచ్ఛేదకత్వస్వరూపమన్యతమత్వంసుపదమితి ॥ తన్న ॥ ప్రతి
జ్ఞానుయోగికఘటాదిచేద హేత్యాద్యనుయోగికానాం తైమామన్యతమతయాతా
దృశావచ్ఛేదకత్వాన్యతమవద్ధర్తవత్త్వవ్యంతవివక్షయోదక్షరతాపాతాత్ ॥ ప్ర
తేతా ప్రతిజ్ఞాత్వాద్యవచ్చిన్నభేదపంచకానుయోగితానవచ్ఛేదకత్వస్య ప్రతిజ్ఞా
త్వాద్యవచ్చిన్నానుయోగితాక భేద ప్రతియోగితానవచ్ఛేదకత్వమేనసాధ్యః ప
దర్శితదలద్వయోపాదానమపేక్ష్య లాఘవాత్ ॥ అథ స్వానుయోగవృత్తిధర్తావ
చ్చిన్నానుయోగితాక భేదానభ్యుపగమేన తావద్వణాకాన్యతస్యతస్యతమత్వైతి
వ్యాప్తిరథాయథోక్తార్థకం విశేషణదలమితిచేన్న ॥ ఏకత్వానవచ్చిన్నపర్యా
ప్తినంబంధేన తాదృశధర్తత్వస్యావయవస్యవహరవిషయతయా తథావిధాన్యతమ
త్వమేయత్వాదికమాదాయ తద్వ్యవహారాపాదనాసంభవేన యథోక్తార్థకవి
శేషణప్రవేశానుపగమాత్ ॥ ఏతెనోత్తరలక్షణస్య లాఘవేనైవావతరణీయత
యా శౌరవసంపాదనార్థమేవ యథోపదర్శితదలద్వయస్త్వేన భేదకూటఘటిత
స్యాక్తిర్నయక్తా యథాసన్నివేశైవైయథ్యాకదినిరస్తమిత్యాహుః ॥ ఇదం

తుబోధ్యమ్ ॥ ప్రతిజ్ఞాదిభేదవంచకానుయోగితానవచ్ఛేదకోవ్యాసజ్యవృత్తిః
 ప్రతిజ్ఞాత్వాశ్రయశ్చదశాశ్రయాదిచతుష్టయావృత్తిర్వ్యధర్మస్తదన్విత్రీరూపలక్షణే
 విశేష్యదలస్థానే ప్రతిజ్ఞాత్వాద్యవచ్ఛిన్నానుయోగితాకభేద ప్రతియోగితానవ
 చ్ఛేదకత్వం ప్రవేశ్య లఘులక్షణంసంభవతి ॥ ఇథాపిచప్రతిజ్ఞాత్వాద్యన్యతమ
 ధర్మవత్త్వరూపం లఘుజనకాంతం సతద్బోధజనకాన్యతమపరం కీలతు తత్త
 ద్బోధజనకత్వాన్యతమవత్పరమితిమూలలభ్యః ॥ తథాపి లక్షణాంతరత్వాద
 దోషఇతి ॥ ప్రతిజ్ఞాత్వాద్యవచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకభేదవంచకాన్యతమభేదప్రతి
 యోగితావచ్ఛేదకతాపర్యాప్త్యధికరణధర్మవత్త్వంప్రతిజ్ఞాత్వాద్యన్యతమత్వమ్ ॥
 యదిచాభావాధికరణకోఽభావాధికరణస్వరూపఇతి తాదృశభేదాన్యతమనిష్ఠప
 ర్వతపదాదిభేదప్రతిజ్ఞాపాతుసముదాయ భేదస్యాధికరణరూపస్య ప్రతియోగి
 తావచ్ఛేదకపర్యవసదత్వమాదాయాతివ్యాప్తిః ॥ తదా ప్రతిజ్ఞాత్వాద్యవచ్ఛిన్నే
 ప్రతియోగితాన్యతమప్రతియోగితావచ్ఛేదకధర్మవత్త్వం ప్రతిజ్ఞాత్వాద్యవచ్ఛిన్న
 విషయతాన్యతమ విషయతావచ్ఛేదక ధర్మవత్త్వంవా నివేశనీయమిత్యప్యా
 హుః ॥ తదేతత్సర్వమభిప్రేత్యాతిగౌరవమిత్యుక్తమ్ ॥ నను ప్రతిజ్ఞాదిఘటక
 తావచ్ఛేదకత్వమిత్యన్య సావచ్ఛిన్నవిషయితాశూన్యప్రతిత్వవృత్తిసాన్యప్రతి
 జ్ఞాత్వాదిపర్యాప్త్యధికరణనిరూపితవిషయితాకత్వమిత్యర్థోవాచ్యః ॥ సాన్య
 త్వం ప్రతిజ్ఞాత్వాదివారణాయేతితునయుక్తమ్ ॥ స్వపదేన ప్రతిజ్ఞాపాతుసము
 దాయత్వాదేరపుపాదానసంభవేనోభయఘటకేత్యాదైర్వైవిధ్యార్థాపాతాత్ ॥
 సచ సావశ్రయావిషయకప్రతిత్వవృత్తిప్రమేయత్వాదివారణార్థం తదితివాచ్యమ్ ॥
 వ్యాసజ్యవృత్తిత్వేనతద్వారణాత్ ॥ యత్క్రిందిదేశోభయావృత్తిత్వేనాపితద్వా
 రణాచ్చ ॥ యత్తు ॥ సావచ్ఛిన్నవిషయితాశూన్యప్రతిత్వత్వాదిస్తదర్థః ॥ తథా
 చ తద్భిన్న ప్రమేయత్వాదికమాదాయ భాగేఽతివ్యాప్తిః ॥ సచ న్యాయాంత
 గతత్వమిహ న్యాయత్వవ్యాప్త్యత్వమితి నదోషఇతివాచ్యమ్ ॥ తథాపి తత్త
 దన్విత్రీతాన్విత్రీవారణాత్ ॥ సచ ప్రతిజ్ఞాదిఘటకతావచ్ఛేదకం యద్యద్యూపంప్ర
 త్యేకం తత్తదవచ్ఛిన్నభేదకూటసమానాధికరణ న్యాయత్వవ్యాప్త్యత్వం ప్రథ
 మదలద్వయార్థః ॥ ప్రత్యేకపదోపాదానాన్నభేదకూటాధికరణాప్రసిద్ధిః ॥
 (న్యాయత్వవ్యాప్త్యత్వంచ న్యాయఘటకతావచ్ఛేదకత్వమ్) ॥ ధర్మశ్చ న్య

పునదాసః॥ప్రతిజ్ఞాద్యేకదేశవారాయ ప్రతిజ్ఞాద్విఘటకత్వనివేశనం॥తదర్థపు
 త్జ్ఞాదిఘటకతానవచ్ఛేదకధర్మవత్త్వం॥ తేన ప్రతిజ్ఞావిఘటకవిచేత దేశభేదస్య ప్ర
 తిజ్ఞాత్వాదిరూపవ్యాసజ్యవృత్తిధర్మావచ్ఛిన్నైనుపగమేపినక్షతిః॥ప్రతిజ్ఞాదిఘటక
 తావచ్ఛేదకత్వంచప్రతిజ్ఞాత్వాదిన్యూనవృత్తిత్వం॥తచ్చప్రతిజ్ఞాత్వాద్యవచ్ఛిన్న
 భేదానుయోగితావచ్ఛేదకత్వేనప్రతిజ్ఞాత్వాదినమానాధికరణత్వం॥తథాత్వంచ
 తదేకదేశవృత్తిపర్యతపదత్వాదేః,తదవచ్ఛిన్నేప్రతిజ్ఞాత్వాద్యవచ్ఛిన్నభేదసత్త్వా
 న్నతుప్రతిజ్ఞాత్వాదేః॥ హేతుత్వాదేఃప్రతిజ్ఞాత్వాద్యవచ్ఛిన్నభేదానుయోగితావ
 చ్ఛేదకత్వాత్తత్సంగ్రహాయ విశేష్యదలమ్॥నచ మిలితభేదవంచకానుయోగితావ
 చ్ఛేదకభిన్నత్వనివేశే హేతుత్వాదేః హేతుత్వాద్యవచ్ఛిన్నభేదానుయోగితా
 వచ్ఛేదకత్వవిరహాత్తాదృశానుయోగితావచ్ఛేదకభిన్నత్వమవ్యాహతమేవేతివిశే
 ష్యదలమనర్థకమేవేతివాచ్యమ్॥ధూమాదాలాకవాన్పర్వతావహిమానిత్యాది
 ప్రతిజ్ఞాఘటకభూమాదిత్యాదిభాగసాధారణస్యహేతుత్వస్యనివేశే తత్కారతిప్రసం
 గభయేనమిలితభేదవంచకానుయోగితావచ్ఛేదకత్వస్వైకత్యనివేశాసంభవాత్॥
 వస్తుతస్తు తదావ్యవృత్తపూర్వోపదర్శితహేతుత్వనివేశేనైవ తాదృశభాగవార
 యఘటకతావచ్ఛేదకత్వేనవిశేషణీయః॥ తేన నప్రతిజ్ఞాదిఘటకవర్ణాద్యయ
 వృత్తిద్విత్వాదినంగ్రహప్రసంగఇతివాచ్యమ్॥ ఉభయఘటకేత్యాదివిశేషణనైయ
 థ్యాపాతాత్॥ ప్రతిజ్ఞాహేతుసముదాయత్వాదెర్నావ్యయఘటకతానవచ్ఛేద
 కత్వాదితి॥ తత్ప్రమాదికమ్॥ సముదాయత్వరూపపర్యతపదత్వాదేర్ద్విత్వాది
 వత్స్వపదేనోపాదానాసంభవాత్॥ తస్య న్యాయఘటకతావచ్ఛేదకత్వాభా
 వేనాపి పునదాససంభవాత్॥ ప్రతిజ్ఞాఘటకత్వవైయథ్యాచ్చ॥ యదపుంభ
 యఘటకేత్యాదేన్సంభూయ స్వపర్యావృత్తిధికరణత్వాద్యర్థవర్ణానమ్॥ తద
 పునదాసేన వర్ణాప్రతిజ్ఞాఘటకభాగోభయత్వమాదాయ న్యాయాంతగతభా
 గైతివ్యాప్తమ్॥ న్యాయత్వవ్యాప్యత్వాదేర్మాతృతత్వాదిత్యతలహః * ప్రతి
 జ్ఞాదీతి * ఏకత్రేతి * ప్రతిజ్ఞాత్వావచ్ఛిన్నభేదానుయోగితావచ్ఛేదకత్వేనప్రతి
 ప్రతిజ్ఞాత్వసమానాధికరణం యత్తద్భిన్నత్వేనప్రతిహేతుత్వావచ్ఛిన్నభేదానుయో
 గితావచ్ఛేదకత్వేనప్రతి హేతుత్వం సమానాధికరణం యత్తద్భిన్నత్వేనప్రతిత్వాదిరీ
 త్యాదాహరణోపనయనిగమనఘటకతావచ్ఛేదకే నిరుచ్య తద్భిన్నాయః ప్ర

ణసంభవాన్ని లిత భేదపంచకానుయోగితావచ్ఛేదకత్వస్వేనైవ నివేశనీయత
యా నోపాదేయమేన విశేష్యదలమ్ ॥ మిలితభేదపంచకానుయోగితావచ్ఛేద
కత్వస్య ప్రతిజ్ఞాదిఘటకతావచ్ఛేదకత్వానాత్మకత్వే విశేష్యదత ఉభయాఘటిత
త్వనివేశేనైవోపపత్త్యా తద్ధటకభాగద్వయాఘటితత్వపర్యంతనివేశవైయథ్యాన్
లో ॥ ప్రతిజ్ఞాదిఘటకభాగద్వయఘటితవృత్తిసముదాయత్వస్య ప్రతిజ్ఞాత్వాద్య
వచ్చిన్నభేదానుయోగితావచ్ఛేదకత్వేన ప్రతిజ్ఞాఘటకతానవచ్ఛేదకత్వదలైవేన
వారణసంభవాత్ ॥ మిలితభేదపంచకానుయోగితావచ్ఛేదకత్వస్యప్రతిజ్ఞాదిఘ
టకతావచ్ఛేదకత్వేతు ప్రతిజ్ఞాత్వపర్యావృద్ధికరణహేత్వేన దేశహేతుత్వ ప
ర్యావృద్ధికరణప్రతిజ్ఞైక దేశవృత్తిసముదాయత్వస్య ప్రతిజ్ఞాత్వహేతుత్వాద్య
వచ్చిన్నభేదానుయోగితానవచ్ఛేదకతయా తత్సముదాయత్వమాదాయాతిప్ర

తిజ్ఞాత్వాదిరూపాధిమన్తద్యత్తేన ప్రతిజ్ఞాద్యఘటకత్వంబోధ్యమ్ ॥ నిరుక్త
ప్రతిజ్ఞాత్వన్యూనవృత్తిత్వాద్యవ్యతమానచ్చిన్నైకభేదనివేశాపిసంభవతి ॥ పూ
ర్వకల్పపరిత్యాగబీజంకల్పయతి * మిలితభేదతి * ప్రతిజ్ఞాభేదస్య పర్యవసదే
ఽవ్యాప్యవృత్త్యనుయోగితాయా హేత్వాదా 'వ్యాప్యవృత్త్యనుయోగితాయా
శ్చావచ్ఛేదకతయా ఏకజాతీయేత్యాకయేనెదమ్ ॥ అన్యథాతు ప్రతిజ్ఞాత్వాద్య
వచ్చిన్నభేదప్రతియోగితానిరూపితవిలక్షణావచ్ఛేదకత్వాన్యతమవద్భేదవీనమిలి
తభేదపంచకసామానాధికరణోక్తావసంభవత్యతితోఽవచ్ఛేదకతానివేశః * ఉ
పపత్త్యేతి * యద్యపి భాగపదముభయాఘటితత్వేపర్యావృద్ధిష్పలతాన్వద్ధమిత్వ
గ్నే వక్తవ్యం తత్ర తిత్సాధక్యచర్చాయజ్యతే తథాప్యర్థవిశేషసూచకతా
తస్యానవద్యేవేతి * ప్రతిజ్ఞాదీతి * ప్రతిజ్ఞాహేత్వేకదేశసముదాయత్వస్యహే
తుత్వావచ్చిన్నభేదానుయోగితావచ్ఛేదకత్వేనతి హేతుత్వసమానాధికరణత
యా ప్రతిజ్ఞైక దేశహేతుభయసముదాయత్వస్య ప్రతిజ్ఞాత్వావచ్చిన్నభేదా
నుయోగితావచ్ఛేదకత్వేనతి ప్రతిజ్ఞాత్వసమానాధికరణతయాచ తద్వద్భేదాన
త్వేనైవవారణాదితిభావః ॥ ఇదంతుబోధ్యమ్ ॥ పర్యతోధూమాదప్యహిమా
ధూమాదిత్యాదా ప్రతిజ్ఞాహేత్వేకదేశసముదాయత్వే హేత్వేకదేశోదాహర
ణసముదాయత్వేచ భాగసాధారణహేతుత్వావచ్చిన్నభేదానుయోగితావచ్ఛేద
కత్వాభావేన తద్వత్వతివ్యాప్తిరితి పూర్వకల్పేపి ప్రతిజ్ఞాహేత్వోన్వైతూదామి

సంగస్య వాఙ్మాయ భాగద్యయపర్యంతనివేశసాధక్యాత్ ॥ నశ్చైకప్రతిజ్ఞాత్మ
వ్యక్తై రపరప్రతిజ్ఞాత్వవ్యక్త వ్యవచ్ఛిన్నభేదానుయోగితావచ్ఛేదకలయా ప్రతిజ్ఞా
దిఘటకతావచ్ఛేదక త్వండుర్వాగమేవేతివాచ్యమ్ ॥ స్వసమానాధికరణప్రతిజ్ఞా
త్వాద్యవచ్ఛిన్నభేదానుయోగితావచ్ఛేదకత్వస్త్వేనవానుగతరూపావచ్ఛిన్నప్ర
తిజ్ఞాత్వాద్యవచ్ఛిన్నభేదానుయోగితావచ్ఛేదకత్వస్యవా విశేషణీయత్వాత్ ॥
ఘటకతానవచ్ఛేదకధర్మశ్చవాగ్ద్యసజ్యవృత్తిత్వేన విశేషణీయః, తేన ప్రతిజ్ఞాద

రణయోశ్చ ఘటకభాగద్యయాఘటితత్వపర్యంతసాధకః ముదాహరణోపనయ
యోదవనయనిగమనయోశ్చ ఘటకభాగద్యయాఘటితత్వపరీరె తద్దేవ్యధర్మ
పిసక్షతిః ॥ అక్షరలాఘవానురోధేన దీధితకృతా తథోక్తైరితి ॥ ప్రసిద్ధస్థలాభిప్రా
యేణవాభాగవర్యంతసార్థక్యప్రకారఃప్రదర్శితఇతి *స్వసమానాధికరణేతి* స్వ
మనుయోగితావచ్ఛేదకమ్ ॥నను స్వసమానాధికరణప్రతిజ్ఞాత్వావచ్ఛిన్నభేదనివే
శేన ప్రతిజ్ఞాదావవ్యాప్తివారణ ఉక్తరీత్యైక హేతుత్వవ్యక్తై రపరహేతుత్వస్య
క్రితావచ్ఛిన్నభేదానుయోగితావచ్ఛేదకత్వేన దోషఇతి స్వసమానాధికరణ
త్వస్య నివేశనీయతయా సామానాధికరణ్యనివేశేన పూర్వకల్పాదవిశేషఇతి భా
గద్యయపర్యంతనివేశవైయధ్యమితిచేన్న ॥ స్వసమానాధికరణ ప్రతిజ్ఞాత్వావ
చ్ఛిన్నభేద శుద్ధహేతుత్వాదిధర్మావచ్ఛిన్న భేదచతుష్టయైతత్వంచకం స్వస
మానాధికరణ హేతుత్వావచ్ఛిన్న భేదశుద్ధప్రతిజ్ఞాత్వాద్యవచ్ఛిన్న భేదచతుష్ట
తత్వంచక మేవంరీత్యాదాహరణాదిభేదాదికనివేశ్య పంచపంచఘటితకూటపం
చకానుయోగితావచ్ఛేదకత్వస్య మిలితభేదపంచకానుయోగితావచ్ఛేదకేత్యనేన
వివక్షణీయతయా భాగద్యయపర్యంతసాధక్యసంభవాత్ ॥ అత్ర తథావిధపంచ
వింశతిభేదానుయోగితావచ్ఛేదకాన్యత్వస్యనప్రవేశఃప్రతియోగ్యప్రసిద్ధః ॥ కిం
తు ఏకైకపంచఘటితకూటానుయోగితావచ్ఛేదకత్వవదస్యత్వపంచకస్య తాదృ
శావచ్ఛేదకత్వాస్యతమవదస్యత్వస్త్వేవేత్యవధేయమ్ ॥ అథవా స్వసమానాధిక
రణన్యాయత్వ సమానాధికరణప్రతిజ్ఞాత్వావచ్ఛిన్న భేదపంచకానుయోగితావ
చ్ఛేదకత్వస్య తేనవివక్షాసంభవాత్తత్సాధక్యమ్ ॥ వస్తుతస్తు యత్కించినను
గతరూపవిశిష్టప్రతిజ్ఞాత్వాద్యవచ్ఛిన్న భేదకూటానుయోగితావచ్ఛేదకత్వస్త్వేత
ప్రతిజ్ఞా హేతుభయసముదాయత్వాదేః ప్రతిజ్ఞా హేత్వంతరావృత్తితయాఽతి

ఘటక వర్ణాన్యతమత్వమదాయ నతదేక దేశాతివ్యాప్తిః || కేచిత్తు ప్రతిజ్ఞాది
ఘటక శాపచ్ఛేదకత్వం స్వాశ్రయవిషయకప్రతిత్వనిషయప్రతిజ్ఞాదిక తేషసతిప్ర
తిజ్ఞాద్యవిషయకప్రతిత్వనిషయతావచ్ఛేదకత్వం | సత్యంతమనివేశ్య ప్రతిజ్ఞాదివిష
యతావచ్ఛేదకవహుటవత్ప్రతిత్వనిషయతావచ్ఛేదకత్వనివేశే ధూమాద్వహిమతస్స
ధర్మావర్పతా వహిమమాన్దూమాదిద్యుదిన్యామాంతగ్గణప్రతిజ్ఞైక దేశే ధూమా
దిన్యాదిభాగైతివ్యాప్తిః || తత్రప్రకృత హేతుతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న విశిష్ట హేతు
త్వప్రతిపాదక త్వయావహేతుత్వసత్త్వసతత్ప్రతిత్వైర్లైత్వవిషయకత్వఘటితాభావ
కూటవత్ప్రతిభావాత్, అతః ప్రతిజ్ఞాద్యవిషయకప్రతిత్వవిషయతావచ్ఛేదకత్వహే
త్వవిషయకప్రతిత్వవిషయతావచ్ఛేదక త్వాద్యవచ్ఛిన్న భేదకూటవద్ధర్మ సత్త్వమేవ
ప్రతిజ్ఞాద్యఘటకత్వమిచ్ఛనేన వివక్షణీయం || తథాచాసంభవవారణాయ సత్యం
తమవచ్ఛేదకవిశేషణం, ప్రతిజ్ఞాద్యైక దేశావిషయకప్రతిత్వవిషయత్వస్య ప్రతిజ్ఞా

వ్యాప్తిరతో యాదృశప్రతిజ్ఞావిధేదసంచ కానుయోగితానవచ్ఛేదకత్వం తాదృశ
ప్రతిజ్ఞా తాదృశ హేతుభూమివృత్తిత్వస్యవా వివక్షణీయతయాశంకాయావహ
సంగతే ప్రత్యాసంభవమితి * సతదేక దేశేతి * వ్యాసజ్యవృత్తిధర్మాధికరణతా
నవచ్ఛేదకస్య న్యూనవృత్తైరేవ ధర్మస్యతదవచ్ఛిన్న భేదానుయోగితావచ్ఛేదక
త్వం అన్యథా ఏకోనర్వావితి తదుభయాన్యతరోనర్వావితిప్రతిత్వావత్తిత్వతి
ప్రసంగోన్యోధేః || వ్యాసజ్యవృత్తిత్వం న్యాయాంతగతత్వంచ వక్ష్యమాణ
కేచిత్తుమతేషి నివేశ్యమ్ || అత్ర సత్యంతమనివేశ్య విశేష్యమాత్రినివేశైశంభ
వోవాచ్యః || సచ విశేష్యదలస్య ప్రతిజ్ఞాదిపంచకవిషయకత్వాభావ కూటవ
త్ప్రతిత్వవిషయతావచ్ఛేదకత్వేన సంభవతి పర్వతపదత్వాదేరేవ ప్రతిజ్ఞాదిపంచ
కవిషయకత్వాభావకూటవత్ప్రతిత్వవిషయతావచ్ఛేదకత్వేన తద్భిన్నత్వస్య ప్రతి
జ్ఞాత్వాదావక్షతత్వాదిత్యాల్పాచ్యాన్యాదృశాధిక విశేష్యదలనివేశాసంభవం వ
త్తం ప్రథమతపతాదృశార్థనిరాకరణాయాతివ్యాప్తిమాహ * సత్యంతమితి * ప్ర
తిజ్ఞానీతి * ప్రతిజ్ఞాత్వాదీనర్వాప్రత్యక్షరణవిషయకేత్యధేః || తేనభాగనాతి
వ్యాప్తిః || పూర్వాక్త హేతుత్వనివేశే సత్యంతవైయధ్యాదాహ * ప్రకృతే
తి * అసంభవేతి * ప్రతిజ్ఞాత్వాద్వైర్లైత్వాద్యవిషయకప్రతిత్వవిషయతావచ్ఛేదక
త్వాదితిభావః * సత్యంతమితి * తథాచ స్వాశ్రయవిషయకప్రతిత్వవిషయస్య

తావద్యాశ్రయశదకదేశాంతరేన త్రైవీన తదాశ్రయసముదాయస్య తాదృశప్ర
 తీత్యవిషయత్వానసంభవేషి ప్రతిజ్ఞాత్వాద్యాశ్రయతత్తదకదేశస్య తత్తదకదేశా
 విషయకప్రతీత్యవిషయతయైవ తత్తదేశదేశవృత్తిభిరేకమేన నత్యంతనిర్వాహః ప్ర
 తిజ్ఞాదిపదస్య పర్యాప్త్యతిరిక్తస్వరూపసంబంధేన ప్రతిజ్ఞాత్వాద్యాశ్రయపర
 త్వాత్ || సత్యంతస్థస్వదేన ప్రతిజ్ఞాత్వాదేరవ్యుపాదాతుశక్యతయా అసం
 భవ ఇతివిశేష్యదలమ్ || తచ్చ ప్రతిజ్ఞాద్యైకదేశమాత్రవృత్తిపరవృత్తపదత్వాదేరపత
 దాశ్రయమాత్రవిషయకప్రతీతేస్తత్సముదాయరూప ప్రతిజ్ఞాద్యవిషయకత్వస్యా
 వ్యాహతత్వాత్ || నతు ప్రతిజ్ఞాత్వాదైరకదేశమాత్రవిషయకప్రతీతివిషయతా
 యామతిప్రసక్తస్య తస్యావచ్ఛేదకత్వానసంభవాత్ || నచైకదేశమాత్రవిషయకా
 యాలపి ప్రతీతేః ప్రతిజ్ఞాత్వాద్యాశ్రయావిషయత్వానసంభవేన తదాశ్రయ స
 ముదాయావిషయకత్వవివక్షణా ఏకైకప్రతిజ్ఞాదివిషయకాయాలపి ప్రతీతేఃప్రతి
 జ్ఞాత్వాద్యాశ్రయపరవృత్త్యవిషయకత్వేన తదాశ్రయసముదాయావిషయక
 తయా ఏకైకప్రతిజ్ఞాదివ్యక్తిపర్యాప్తప్రతిజ్ఞాత్వాదికం తాదృశప్రతీతివిషయతా
 వచ్ఛేదకత్వమేవ తదనతిప్రసక్తత్వాదితివాచ్యమ్ || స్వాశ్రయావిషయకప్రతీ
 త్యవిషయతా యాదృశప్రతిజ్ఞాత్వాద్యాశ్రయ తాదృశప్రతిజ్ఞాత్వాద్యాశ్రయమ
 ణాసముదాయావిషయకప్రతీతివిషయతావచ్ఛేదకత్వవివక్షయాప్రతిజ్ఞాదివిషయ
 కసకలప్రత్యయానామేవతాదృశసముదాయవిషయకత్వేనాదోషాత్ || అవచ్ఛేద
 కత్వంచేహసతిరిక్తవృత్తిత్వరూపమేవ నతు స్వరూపసంబంధవిశేషః, తేనప్రతి
 జ్ఞాత్వాదినా తదేశదేశమాత్రవిషయకజ్ఞానవిషయతాయాం ప్రతిజ్ఞాత్వాదేస్తథా
 విభావచ్ఛేదకత్వసత్త్వేనక్షతిః || తథావిభయతిరాచిదైకజ్ఞానవిషయతాత్వావ
 చ్ఛిన్నాసతిరిక్తవృత్తిత్వమిహ నివేశనీయం, తేన ప్రతిజ్ఞాదిఘటకేమసకలవర్ణా
 మేవ ప్రతిజ్ఞాద్యవిషయకప్రతీతివిషయత్వసత్త్వేన తాదృశవిషయతాసామాన్య
 తిజ్ఞాకత్వేనతి ప్రతిజ్ఞావిషయకప్రతీతివిషయతావచ్ఛేదకం యద్యత్తద్భేదకూట
 వత్త్వేనతీత్యాదికమేణ భేదకూటంనివేశ్యమితిభావః || అతిప్రసక్తస్యేతి || అగ్రే
 సతిరిక్తవృత్తిత్వరూపావచ్ఛేదకత్వస్యానుపదమేవ గ్రహణార్హతేన వివక్షణీ
 యాతిప్రసక్తేనతిరిక్తావృత్తిత్వరూపావచ్ఛేదకత్వసంసంభవతీత్యాశ్రయః || తేనాతిప్ర
 సక్తస్యాపి స్వరూపసంబంధరూపావచ్ఛేదకత్వేనాధికాభివాదిదమసంగతమి

తిశశంకస్యమ్ ॥ యత్తు అతిప్రసక్తస్యేత్యసామిప్రసక్తత్వేనభానస్యేత్యర్థాత్సన్వ
 రూపసంబంధరూపావచ్ఛేదకత్వమేవ నిరాకృతమిత్యాశయవణానమితి ॥ త
 త్తుచ్ఛమ్ ॥ తథానత్యగౌ పారిభాషికావచ్ఛేదకత్వనివేశే సందర్భవిరోధాత్ ॥
 సాప్తశ్రయావిషయకప్రతీత్యవిషయ తాదృశప్రతిజ్ఞాత్వాప్తశ్రయేతాదృశప్రతిజ్ఞాత్వా
 శ్రయవణానముదాయావిషయకేతి ॥ అథాత్ర పర్యతపదత్వస్య నిరుక్తఘటక
 తావచ్ఛేదకత్వం దుర్ఘటం స్వపదేన పర్యతపదత్వాదేరాదానెన, తదాశ్రయా
 విషయణీయా వహ్నిమానితిప్రతీతిస్తాదృశప్రతీత్యవిషయతాచ పర్యతపదాద్యా
 త్తకప్రతిజ్ఞాత్వాప్తశ్రయవీచ తాదృశప్రతిజ్ఞాత్వాప్తశ్రయసముదాయశ్చ పర్యతఇతిస
 ముదాయవీచ తదవిషయకప్రతీతివిషయతావచ్ఛేదకత్వంచ సపర్యతపదత్వస్యేతి
 చేన్న ॥ సాప్తశ్రయావిషయకప్రతీత్యవిషయతాయాదృశప్రతిజ్ఞాత్వాప్తశ్రయవణాన
 ముదాయత్వాప్తశ్రయే తాదృశప్రతిజ్ఞాత్వాప్తశ్రయవణానముదాయత్వావచ్ఛిన్నవిష
 యకప్రతీతివిషయతావచ్ఛేదకత్వం ప్రతిజ్ఞాఘటకతావచ్ఛేదకత్వమితినిష్కర్షః ॥
 వస్తుతస్తు ప్రతిజ్ఞాత్వస్య సముదాయత్వరూపతయా యాదృశత్వస్య ప్రతిజ్ఞాత్వ
 విశేషణతయా యత్ప్రతిజ్ఞాత్వాప్తశ్రయే సాప్తశ్రయావిషయకప్రతీత్యవిషయతాతా
 దృశ ప్రతిజ్ఞాత్వపర్యాప్తస్యధికరణావిషయకత్వేత్యాదిక్రమేణ నివేశాదయంపూ
 ర్వపక్షవీచ నావతరతీతి ॥ సాప్తశ్రయావిషయకప్రతీతివిషయత్వాభావసమానాధిక
 రణప్రతిజ్ఞాత్వపర్యాప్తస్యధికరణావిషయకత్వాదిరీత్యాఽర్థే ప్రతిజ్ఞాత్వాభేదా
 పి నవివక్షణీయఇతితుబోధ్యమ్ ॥ యత్తైవకదేశస్య పర్యాప్తస్యధికరణత్వే త
 ద్ఘటితసముదాయస్య తదధికరణత్వం దుర్ఘటమిత్యతివ్యాప్తిగతః ప్రతిజ్ఞాత్వవ్యా
 పకవిషయతాకాన్యత్వవిధివాద్యః ॥ తత్రైవచాలినిన్యాయేన తత్తత్ప్రతిజ్ఞా
 విషయతానాం ప్రతిజ్ఞాత్వవ్యాపకతానసంభవతీత్యాశంకస్య స్వవిషయతానతిరిక్త
 వృత్తిప్రతిజ్ఞాత్వకాన్యత్వమవిషయకాంతాథాఇతి సమాధానమ్ ॥ తత్తుచ్ఛమ్ ॥
 ప్రతిజ్ఞాత్వత్వసామానాధికరణైస్సానతిరిక్తవృత్తిత్వనివేశమపిక్ష్య విషయతాస
 మ్బంధేన యత్క్రించిత్యైజ్ఞానివృద్ధేదప్రతియోగితానవచ్ఛేదికాః యాయాఃప్ర
 తీతయస్తత్తద్భేదహుటవత్త్వమేవాన్యత్వాంతాథాః ॥ తచ్ఛ విషయతాభేదేపి
 దుర్ఘటం ప్రతిజ్ఞాత్వస్య యత్క్రించిత్యైజ్ఞానివృద్ధేదప్రతియోగితానవచ్ఛేదికాః
 వృత్తినివేశ ॥ ప్రతిజ్ఞాత్వపర్యాప్తస్యధికరణపర్యాప్తవిషయతాకత్వార్థావాసప్ర

త్యేకమపి పర్యాప్తినిబంధనదోషః, ఏకదేశత్వానవచ్చిన్న పర్యాప్తినిపాదా
 నాన్నోభయఘటకేత్యస్య వైయధ్యమితి || వస్తుతస్తుపర్యాప్తిసంబంధేన య
 దనుగతరూపావలక్షితప్రతిజ్ఞాత్వాదివిశిష్టం విషయతాసంబంధనతద్యద్యేదవీనని
 వేశ్యతే తేనఘటమాత్రప్రతితా ఘటపటోభయవద్భేదస్యేవ భాగమాత్రప్రతితా
 తాదృశప్రతిజ్ఞాత్వవిశిష్టవద్భేదోఽవ్యాహతపీవేతినోక్తదోషః || నవాయత్కిం
 చిత్ప్రతిజ్ఞాత్వపర్యాప్త్యధికరణావిషయకప్రతితివిషయతావచ్ఛేదకత్వస్య ప్రతి
 జ్ఞాత్వాదాసత్త్వేన్యసంభవః | అనుగతరూపవత్త్వేచ జనకతావచ్ఛేదకయ
 త్కించిజ్ఞానీయవిషయతాశ్చయవణత్వవ్యాపకతాసంబంధసాధ్యశాబ్దవత్త్వాల్
 వస్తుతస్తు లాఘవాత్ప్రతేసాధ్యవైశిష్ట్యవగాహిశాబ్దత్వావచ్చిన్నజనకతావచ్ఛేద
 కవిషయతాశూన్యయత్కించిత్ప్రతితానిరర్థః || ఏవంచ యాదృశప్రతిజ్ఞాత్వాశ్చ
 యేత్యాది వివక్షణమపిన కార్యమ్ || తాదృశవిషయతాసామాన్యశూన్యత్వస్యేక
 దేశప్రతితావేషసత్త్వాల్ || ఏతేన ప్రతిజ్ఞాత్వాద్యవచ్చిన్నవిషయతాశూన్యప్రతి
 తివిషయతావచ్ఛేదకత్వం కుతోనోక్తమ్ || అవచ్ఛేదకతాద్యయం స్వరూపసం
 బంధవిశేషః || సచానుగతరూపవిశిష్టప్రతిజ్ఞాత్వాద్యవచ్చిన్నవిషయతాశూన్య
 త్వస్య నిరవచ్చిన్నప్రతిజ్ఞాత్వావచ్చిన్నవిషయతాశూన్యత్వస్యవానివేశేప్రతిజ్ఞా
 త్వాదెరపి తాదృశప్రతితివిషయతావచ్ఛేదకత్వమేవేతివాచ్యమ్ || ప్రతిజ్ఞాత్వావ
 చ్చిన్నవిషయతాసామాన్యశూన్యత్వస్య నివేశాదిత్యపి సమాహితమ్ || ఉభయ
 ఘటకేత్యాదివిశేషణవైయధ్యాత్ || ప్రతిజ్ఞాహేతుసముదాయత్వాదేః స
 ముదాయత్వవిశేషాత్తకప్రతిజ్ఞాత్వాద్యవచ్చిన్నావిషయక ప్రతితివిషయతావ
 చ్ఛేదకత్వేనేవవారణాల్ || సచానుసూరీర్విరూపేణ ప్రతిజ్ఞాహేతుసముదాయ
 ప్రతితేః సముదాయత్వాత్తకప్రతిజ్ఞాత్వపర్యాప్త్యధికరణవిషయకత్వేపి ఘటక
 భాగనివేశసంవ్యధామ్ || ప్రతిజ్ఞేకదేశహేతుసముదాయప్రతితేః ప్రతిజ్ఞాత్వ
 పర్యాప్త్యధికరణవిషయకత్వాదితివాచ్యమ్ || తథాపి విశేషణస్యావశ్యకత్వా
 ల్ || ప్రతిజ్ఞాత్వహేతుత్వపర్యాప్త్యధికరణోభయావృత్తిత్వమాత్రేణ ప్రతిజ్ఞా
 హేతుసముదాయత్వవారణ సంభవేపి తత్ర పర్యాప్త్యనుధావనస్య నిష్ప్ర
 యోజనకతాసూచనార్థం ఘటకభాగోపాదానాల్ || తత్తద్భాగత్వేయ
 త్కించిద్విషయతా సతిరెకవృత్తితావభావాదతివాప్తిరతా విషయతాత్వేతి ||

శూన్యాప్రసిద్ధావపి స్వవ్యాపకతాదృశవిషయతాత్వావచ్ఛిన్నకర్తృత్వస్య ప్రతిజ్ఞా
తావదీసాధారణత్వేపిచనక్షతిరివిషయంతి || తదసత్ || ఏతదపెక్షయోక్తప్రతిజ్ఞాద్య
స్యతమత్వస్తేష్వ లాఘవాత్తతానిర్గురస్యనిర్పిజతాపాతాత్ * ఏతేన ప్రతిజ్ఞా
ఘటకతావచ్ఛేదకత్వం స్వసమానాధికరణసాప్తాధికరణవృత్తిప్రతిజ్ఞాత్వాదికత్వ
మిత్యపిహేయం || స్వత్త్వాననుగమేన తాదృశం స్వయంద్యద్విశిష్య తావతామ

* అప్రసిద్ధావపితి * ప్రతిజ్ఞాఘటకవర్ణాః సు ప్రతిజ్ఞాద్యవిషయకప్రతీతివిషయ
త్వావపాదనేన తద్భిన్నపదార్థమాత్మైతత్త్వత్వేనచ జగన్తాత్పరస్య తథాత్వా
త్ * స్వేతి * స్వవ్యాపకతావచ్ఛేదకతాదృశవిషయతాకర్తృత్వమథః || అత్ర వ
దంతి || ప్రత్యేకం ప్రతిజ్ఞాత్వాదిపర్యావృత్తిధికరణావిషయకత్వం పృథక్ప్రతీతా
ననివేశ్యతే భాగనివేశవైయధ్యాత్ * కింతు ప్రతిజ్ఞాత్వపర్యావృత్తిధికరణవిష
యకత్వాభావకూటవత్త్వమేవ || ఏవంచ తథావిధకూటవిశిష్టప్రతీతివిషయతావ
చ్ఛేదకత్వమేవాద్యః || ఏవంచ ప్రతిజ్ఞైకదేశపాత్వాదినముదాయాదివాఙ్మణ
య భాగనివేశసంసాధకమ్ || అథైవం ప్రతిజ్ఞాదిఘటకతావచ్ఛేదకత్వస్య హే
తుత్వాదిసాధారణ్యవారణాయోపాత్తసావ్యయావిషయకప్రతీతివిషయ ప్రతిజ్ఞా
దికత్వప్రతిజ్ఞాశ్వాశ్రయవృత్తిత్వంవా విశేషణంవ్యథం హేతుత్వాద్వైరుత్వా
దివిషయకత్వాభావకూటవత్ప్రతీతివిషయతానవచ్ఛేదకత్వేనైవవాఙ్మణాదితిచత్ ||
పరిత్యాజ్యమేవహితత్ || పరంతు ధూమాదాలాకవానిత్యాదౌ ప్రతిజ్ఞాఘటక
ధూమాదిభాగేతివ్యాప్తిస్తత్ప్రతీతైర్హేతుతావచ్ఛేదకవిశిష్టహేతువిశిష్టహేతు
త్వప్రతిపాదకత్వయాపన్యాయావయవత్వాద్యఘటితహేతుత్వవిషయకత్వేన తద
భావఘటితకూటవత్త్వాభావాదతస్తద్వాన్యవృత్తం పూర్వోపదర్శితహేతుత్వమే
ననివేశ్యమితికృతం పల్లవితేనతి * ఏతదితి * ప్రతిజ్ఞాద్యఘటకత్వేత్యథః ||
ప్రతిజ్ఞాఘటకతావచ్ఛేదకానాం సత్యంతాథా విశేషితప్రతిజ్ఞావిషయకప్రతీతి
విషయితావచ్ఛేదకత్వేన నివేశమపెక్ష్య తదవిశేషితప్రతిజ్ఞాభేదానుయోగితా
వచ్ఛేదకత్వేననివేశేలాఘవమ్ || ఏవం హేత్వాదిఘటకతావచ్ఛేదకానాం స్యా
తంత్ర్యేణైకేనత్యంతార్థవిశేషిత హేత్వాద్యవిషయకప్రతీతివిషయితావచ్ఛేదక
త్వేన నివేశమపెక్ష్య తత్త్ర్యేన ప్రతిజ్ఞాభేదవతి హేత్వాదిభేదవత్త్వంనివేశ్యమి
త్యేతిలాఘవమ్ || సచ ప్రతిజ్ఞాభిన్నం యద్దేత్వాదిభిన్నం తదన్యతాన్వితా ఏకదే

సంతభవానాం నివేశనీయతయా మహాగౌరవాత్ || ప్రతిజ్ఞాపాత్యాదినముదా

శవారణంనాస్తీత్యుక్తమితివాచ్యమ్ || ప్రతిజ్ఞాదిభేదపంచకానుయోగితావచ్ఛేద
కాన్యత్వస్య వాచ్యత్వాత్ || ప్రతిజ్ఞాదిభేదపంచకానుయోగితావచ్ఛేదకంయ
ద్యత్తదవచ్ఛిన్నానుయోగితాకభేదప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వావశి లాఘవా
నపాయాత్ || ఏవంచోభయఘటకభాగద్వయాఘటితత్వవిశేషణన ప్రతిజ్ఞాపా
తుసముదాయాదేర్వారణాన్నాభాసాక్తగురుతరవిశేషణంతరప్రవేశఇతిభావః ||
*గౌరవాదితి*సనుమిలితభేదపంచకానుయోగితావచ్ఛేదకంయద్యత్తత్తద్భిన్నత్వ
మిత్యాదినా భేదకూటనివేశస్య సిద్ధాంతకల్పపిదుర్వారత్వాత్తుల్యమితిచేన్న ||
ప్రతిజ్ఞాఘటకభాగభూమాదితిపాత్వవయవోదాహరణఘటకభాగైతత్త్రితయా
దివృత్తినముదాయత్వాదెస్సస్వసమానాధికరణసాన్వనధికరణవృత్తిప్రతిజ్ఞాత్వాదిక
త్వసత్త్వేన తద్భేదస్త్రేయత్వతే నివేశనీయతయాగౌరవమ్ || ఛట్టాచార్యమలెత
త్సముదాయత్వస్య మిలితభేదపంచకానుయోగితావచ్ఛేదకత్వాభావేన తద్భేద
స్యానివేశాదితిగౌరవస్య నతుల్యతా || నచైతేనెత్వాదిమతే భాగద్వయేత్వస్యవై
యథ్యభియా స్వసమానాధికరణత్వస్థానేస్వవ్యావకాధికరణతాకత్వస్యావశ్యం
నివేశనీయతయోక్తసముదాయత్వస్య స్వపదేన దుర్ధరతేతి తద్భేదనివేశనగౌర
వం తుల్యమితివాచ్యమ్ || ప్రయోజనాంతరాభావేన తథా వివక్షితమశక్యత్వా
త్ || భాగద్వయస్య తర్హి వైయర్థ్యమితిచెల్, ఏతన్న తే తదపిదూషణమస్తు || వ
స్తుతస్తు ఛట్టాచార్యమతేపి భాగద్వయస్య విశిష్టనివేశోనాస్తీత్యగ్రేవ్యక్తం ||
ఉభయావృత్తిత్వాధికతాయావీవాగ్రేకరణాద్యనతత్సాధక్యాం స్వవ్యావ
కాధికరణతాకత్వవివక్షణంస్యాదితిభావః || యత్తు ఏతేనెత్వాదిమతే ఉభయా
వృత్తిత్వస్య కథంసాధక్యమ్ || ప్రతిజ్ఞాపాతూభయసముదాయత్వాదేరపి స్వ
సమానాధికరణసాన్వనధికరణవృత్తిప్రతిజ్ఞాత్వాదికత్వేన ప్రతిజ్ఞాదిఘటకతావచ్ఛే
దకత్వాత్ || ఏవంచ సమానానుపూర్వకప్రతిజ్ఞాసామాన్యం తాదృశపేతుసా
మాన్యోభయాదినముదాయేపినాతివ్యాప్తైః || సాన్విధికరణవృత్తిత్వసాన్విధికరణా
వృత్తినమానానుపూర్వకప్రతిజ్ఞాసామాన్యతాదృశపేతుసామాన్యోభయవృత్తిభే
దప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వాభయసంబంధేన ప్రతిజ్ఞాత్వాదిమద్భిన్నఇతి || త
న్న || దర్శితనిరుక్తా సాన్వనధికరణత్వత్ర పర్యాప్తిప్రవేశే స్వపదేనప్రతిజ్ఞాత్వా

యవాఽణాయోభయోత్పాది, ఉభయఘటక భాగద్వయావృత్తిధర్మవత్త్వాధికం
తథాచ ప్రతిజ్ఞావిఘటక తానవచ్ఛేదకత్వేనతి, ఉభయఘటక భాగద్వయావృత్తిర్యో
ధరస్తద్వత్త్వం చలద్వయాద్ధః ప్రతిజ్ఞాద్యైకే కామయపఘటకభాగద్వయస్యాపి
యత్క్రించదు ఘయఘటక తావదసంభవత్వతఃప్రతిజ్ఞాహేత్వాద్యభయచలుష్టయ
స్య విశిష్టభయపదార్థతామహా * ఉభయంచేతి * ఇతి విశిష్టనక్తవ్య
మిత్యగ్రమేణాన్వయః * ఇతి * ఇతిరీత్యా ప్రతిజ్ఞాహేత్వాద్యోరపి ప్రతిజ్ఞాహే
తాభయత్వాదినా నఘటకత్వాంశేవిశేషణతా తాదృశభయఘటకభాగాప్రసి
ద్దేః కింతు ప్రత్యేక ప్రతిజ్ఞాత్విహేతుత్వాదినా । తథాచ ప్రతిజ్ఞాఘటకో
యోధాగః యశ్చ హేతుఘటకః తదుభయాఘటితత్వమితి క్రమేణాఘటితత్వచ
దేవుసాదానప్రసంగేనాసంభవత్వతి ॥ తదనివేశే తత్సార్థక్యాత్ ॥ తాదృశవ
రంపరాయాస్సంబంధత్వాధావాదవోపఇతిచేత్ ॥ తదాత్వనివేశాదనంతాను
గతరూపవిశిష్టప్రతిజ్ఞాత్వాద్యవచ్ఛిన్న భేదానుయోగితావచ్ఛేదకాన్యత్వమేవల
ఘీయత్వత్యతాత్పర్యమ్ ॥ (కేచిత్తస్వాధికరణస్వత్రిత్వస్వాధికరణభేదప్రతియో
గితావచ్ఛేదకత్వాభయసంబంధేన ప్రతిజ్ఞాత్వాదిమద్భిన్నత్వస్వేకమీవ భేదఇతిచే
త్తదానుగతరూపవిశిష్టప్రతిజ్ఞాత్వాద్యవచ్ఛిన్న భేదానుయోగితావచ్ఛేదకాన్య
త్వమేవలఘీయత్వావళంబః) ॥ నను భాగద్వయాఘటితత్వం భాగద్వయావిష
యకప్రతీతివిషయత్వం ప్రతిజ్ఞాదేశప్రతీతిమాదాయప్రతిజ్ఞాహేతుసముదాయా
దావపీతి తాదృశయత్క్రించత్ప్రతీతివిషయ పర్యాప్తధర్మవత్త్వం వాచ్యం
తచ్చ గుర్విత్యతాహా * భాగద్వయావృత్తితి * ప్రమేయత్వాదికంచ నప్రతీతి
భేదపంచ కానుయోగితావచ్ఛేదకం ప్రతియోగ్యవృత్తైరేవానుయోగితావచ్ఛేదక
త్వాదితి తదవశ్యభయఘటకభాగద్వయావృత్తి పర్వతపదత్వమాదాయైకదేశే
తివ్యాప్తిమిలితభేదపంచ కానుయోగితావచ్ఛేదక వ్యాసజ్యవృత్తిధర్మవనివేశే
ద్వైధా ధర్మవనివేశావత్తిరతమికధర్మంవివక్షతి * తథాచేతి * ఉక్తసముదా
యాదేశప్రతిజ్ఞాత్వహేతుత్వాన్యతరధర్మవత్త్వాదాహా * యోధర్మవత్త్వతి * వ
క్ష్యమాణాఘటితత్వదతుప్తయలాభాయాహా * ఇతిరీత్యేతి * ఘటకత్వాంశే *
అశ్రేయత్వాంశే । అపయపద్వయైకదేశ సముదాయస్య ప్రతిజ్ఞాద్యఘటకత్వై

తుష్టయం నివేశనీయం ॥ ప్రతిజ్ఞాపాతాన్వద్యైక దేశమటితనముదాయవారణాయ
 ఘటకభాగనివేశనం ప్రతిజ్ఞాదిఘటకత్వంచైకదేశసాధారణం ప్రతిజ్ఞాత్వాద్యా
 శ్రయత్వంతథాచ ప్రతిజ్ఞాత్వాశ్రయపాతుత్వాశ్రయోభయావృత్తిత్వాదిరూప
 విశేషణచతుష్టయంధమవిశేషణం పర్యవసితం ॥ నచైవంధూమాదప్సిమతః
 సధమాపర్యతోవహ్నిమాధూమాదిత్యాదిన్యాయఘటకప్రతిజ్ఞాయామవ్యా
 ప్తిః తస్య పాతులక్షణాక్రాంతభాగఘటితత్వాత్తదావ్యవృత్తస్య పూర్వాపద
 ర్మితపాతుత్వస్యనివేశేపి నిగమనైయంపదానుషంగపక్షేతత్రోపనయేచావ్యా
 ప్తిదుర్వారైవ తస్యోపనయఘటకేనాయం పదేనోపనయస్యచ తద్ఘటకేన
 తేన ఘటితత్వాదితివాచ్యమ్ ॥ అనుషంగపక్షే ఉపనయఘటకభాగనిగమనఘట
 కభాగద్వయాఘటితత్వశరీర ఉపనయాఘటకత్వేన నిగమనఘటకస్యచ నిగమ
 నాఘటకత్వేనచోపనయఘటకస్యభాగస్యవిశేష్యవాచకపదాతిరిక్తత్వేనవాభా
 గద్వయస్య విశేషణీయత్వాత్ ॥ అయంతస్మాదిత్యాదిభాగస్యచ సత్యంతేనైవ
 వారణాత్ ॥ స్వానాశ్రయాంతరితభాగద్వయవృత్త్యవృత్తేనచ ధర్మో విశేషణీ
 యః ॥ తేన పాతాన్వద్యంశపరిత్యాగేన ప్రతిజ్ఞాదాహరణాదినముదాయే న్యా
 నైవవారణాదాహా * ప్రతిజ్ఞేతి * ఏకదేశేతి * ప్రతిజ్ఞాపాతూభయఘటకత్వం
 ప్రతిజ్ఞాత్వానచ్చిన్నభేదానుయోగిత్వేనతి పాతుత్వానచ్చిన్నభేదానుయోగి
 త్వం యదిస్యాత్తదా ప్రతిజ్ఞాఘటకభాగస్యాపి ప్రత్యేకం తాదృశ భేదద్వయా
 నుయోగితయా తదవృత్తిత్వం ప్రతిజ్ఞాత్వస్యనసంభవతీత్యతాఘటకత్వమేకదేశ
 సాధారణముక్తమ్ * తథాచైతి * ప్రతిజ్ఞాత్వాశ్రయవృత్తిత్వపాతుత్వాశ్రయ
 వృత్తిత్వాభయాభావాదిర్బధ్యః ॥ తేన ప్రతిజ్ఞాపాతుసముదాయత్వాదితః
 ప్రతిజ్ఞాపాత్వైకదేశసముదాయత్వాదేరన్యతయా ఏకరూపిణ నివేశాసంభవేపి
 నక్షతిః * ఉపనయాఘటకత్వేన*ఉపనయత్వానాశ్రయత్వేన, అనుషక్తస్య నిగ
 మనాఘటకత్వంతమతాంతరమ్ ॥ ఏతన్న తేన నిగమనశరీరే విశిష్టపాతుజ్ఞాన
 జ్ఞాప్త సాధ్యసంబంధ్యవగాహిశాబ్దబొధస్తేన ప్రవేశజిహ్వాదోషః ॥ నను అ
 యంతస్మాదిత్యత్ర యథాశ్రుతే ఉపనయనిగమనఘటకత్వేనయాతివాప్తిర్నస్తి
 తా సాప్రకారద్వయేపి నుపాదితా అయం పదస్యోపనయఘటకనిగమనఘటక
 త్వాత్ ॥ విశేష్యవాచకపదత్వచ్చృత్యతాహా * అయంతస్మాదితి * సేవీతి *న
 ను స్వానాశ్రయాంతరితత్వంస్వానాశ్రయోత్పత్త్యధికరణక్షణవృత్తిధ్వంసప్రాగ

యాంతగఃతేనాతిప్రసంగః ॥ వస్తుతస్తు ప్రతిజ్ఞాహేతుఃప్రత్యాదా హేత్వాదివ
దం ప్రతిజ్ఞాద్యతిరిక్తవరం తథాచాదాహరణాదేః ప్రతిజ్ఞాద్యతిరిక్తత్వాన్నహి
షః ప్రతిజ్ఞాద్యతిరిక్తఘటకత్వంచ ప్రతిజ్ఞాద్యేకదేశవాన్వృతం ప్రతిజ్ఞాత్వాద్య
నాశ్రయత్వమేవ పర్యవసితంబోధ్యమితిదిక్ ॥

భావాన్యతరప్రతియోగిత్వంచాచ్యమ్ ॥ తథాచ హేతుత్వాదేః స్వానాశ్రయప్రతి
జ్ఞాద్యంతరితభాగద్యయవృత్తిత్వాదవాన్వృత్తిసాన్వనాశ్రయోత్పత్త్యధికరణైకక్షణ
వృత్తిధ్వంసప్రాగభావప్రతియోగిత్వాక్తౌ గౌరవాదితీచేన్న ॥ స్వాశ్రయాభూ
తైకభాగధ్వంసాధికరణక్షణోత్పత్తికత్వేనైవ స్యాన్వశ్రయభాగాంతరప్రాగభావా
ధికరణక్షణోత్పత్తికత్వాన్వయప్రతియోగిధ్వంసాధికరణోయస్సాన్వశ్రయప్రతి
యోగికప్రాగభావాధికరణస్తత్ప్రతియోగికోవాయః స్వానాశ్రయస్తత్త్వం య
త్సన్వంతదన్యత్వస్య విశేషణపదార్థత్వాత్ ॥ ప్రతిజ్ఞాదాహరణసముదా
యత్వం నిరుక్తస్వానాశ్రయహేతువాక్యస్యమేవేతి నాతిప్రసంగః ॥ విశేషణసూ
రణభయాదాహ * వస్తుతస్త్వితి * ఏకదేశేతి * తథాచ నప్రతిజ్ఞాత్వాదవచ్ఛి
న్నభేదానుయోగిత్వనివేశనిబంధనానంభవః ॥ నను హేతుత్వభిన్నం యద్ధేతు
త్వాన్వయవృత్తినముదాయాన్వంతచ్ఛిన్నత్వేనత్వపనయత్వభిన్నం యదుపనయ
త్వాన్వయవృత్తినముదాయత్వం తచ్ఛిన్నత్వమేవ లాఘవాదుచితమితిచేన్న ॥ య
ది స్వానాశ్రయేత్వాదివిశేషణం తదా హేతుత్వాన్వయతదనాశ్రయోభయావృ
త్తిత్వం ఉపనయత్వాన్వయ తదనాశ్రయోభయావృత్తిత్వమేవచనమ్యక్ ॥ వస్తు
తః స్వానాశ్రయేత్వాదేః స్వత్వస్థుతితత్వేన ప్రతిజ్ఞాదాహరణసముదాయ
ప్రతిజ్ఞానిగమనసముదాయోదాహరణనిగమనసముదాయప్రతిజ్ఞాదాహరణని
గమనైతత్ప్రయసముదాయప్రతిజ్ఞాదాహరణైకదేశసముదాయాదివారణాయ
బహూనివిశేషణానితఃప్రతిజ్ఞాత్వాన్వయతదనాశ్రయయోభయావృత్తిత్వంనిగమ
నత్వాన్వయతదనాశ్రయోభయావృత్తిత్వంచద్యయమేవేతిదీధితికృతాంరమణీయః
పంథాః * చిగితి * తాదృశధర్మస్య పర్యాప్తినంబంధేనైవావయవపదప్రవృత్తినమి
త్తత్వాన్నైకదేశేనయవన్యవహరః ॥ వాక్యాంతరసాధారణైకైకావయవవృత్తి
సముదాయత్వస్య తాదృశధర్మతయాఽతివాన్వృత్తిస్తు న్యాయాంతగఃతత్వవిశే
షణేనైవ వార్యతే ॥ స్వనిష్ఠనూనవృత్తితానిరూపకాన్యత్వస్య దానేచాఘటిత

చూచుటకు శాబ్దజ్ఞానకారణశాబ్దజ్ఞానాత్మమస్యతమశ్వేనానుగతరూపేణాచయ
 వప్రసాద్య తత్తద్విశిష్టాధానవిషయకశాబ్దబోధపరమతానాననుగమః॥ తాదృ
 శబోధజనకానాం వాక్యానామస్యరిమశ్వేనానుగమే వ్యాసజన్మస్మత్తిధర్మావచ్చి
 న్నానుయోగితాకాన్యోన్యాధావాసభ్యుపగమేనూర్వోపపద్ధితానుపపత్తిప్రసం
 గాత్॥ శాబ్దబోధానామస్యతమశ్వేనోపాత్తుంయుక్తత్వాదిప్రతిభిప్రాయేణనూ
 లోక్తావయవలక్షణమస్యథావాచ్యతానాం కేహంచిత్తమాహా * ప్రతిజ్ఞాది
 ప్రసాద్యేతి * విశిష్యనివేశ్యానాం విశిష్టార్థనిశేషాశాంసాగ్యనిశిష్టపక్షాదీనాం
 పరిచాయకమాఖ్యమేతత్ ॥ నతు ప్రతిజ్ఞాదిప్రతిపాద్యశ్వేన శేషానివేశః॥ వి
 శిష్టాధానవిశేషమనంతర్భావస్యప్రతిజ్ఞాత్వాదీనాం దుర్నిర్వచనతయా శేషాం విశి
 ష్యనివేశసావశ్యకత్వే తత్తద్విశిష్టాధానబోధనకవాక్యప్రతిపాద్యశ్వేన తత్త
 ద్విశిష్టాధానవేశస్య శిరోవేష్టనేన నాసికాస్పృశ్యత్యుత్పత్నాత్ ॥ ఏకత్వాచనా
 యైవ తత్తద్విమృక్తమ్ ॥ సచాత్రినానావయవజన్మసమూహంబంబబోధం, ప్రతి
 జ్ఞాపాత్వాదిజన్మ విశిష్టాధానబోధంచాదాయ తజ్జనకసముదాయేఽలివా
 ప్తిః, తత్తద్విశిష్టార్థబోధనిష్ఠాదేకదేబుద్ధితావచ్చిన్నజన్మతానిరూపిత జన
 కతాశ్రయేఽవయవైకదేశేచాతివ్యాప్తిరితివాచ్యమ్ ॥ తత్తద్విశిష్టాధానవిషయక
 త్వచతుష్టయంనదేయమితిదిగర్థః ॥ దీధితికారేణ జన్మత్వాంతస్య పరిచాయక
 తయా ప్రతిజ్ఞాజన్మబోధాన్ విశిష్య నివేశ్యవాక్యానామేవానుగమకేనాన్యత
 మశ్వేన నివేశోఽంగీకృతః ॥ యేషు బోధానామేవాన్యతమశ్వేన నివేశంబం
 తి తన్నతమవతారయతి * మూంధమితి * దీధితికారమతంబుడయి * తాదృ
 శేతి * అనుపపత్తిసంభవః ॥ ప్రతిజ్ఞాత్వాద్యన్యతమశ్వరూపపరిష్కారేచ పు
 నఃపునజన్మకత్వనివేశేన గౌరవరూపాబోధవివేచితాః ॥ నన్వస్యతమబోధజన
 కైకవాక్యత్వమవయవలక్షణమ్ ॥ తథాచ న్యాయేనాలివాప్తిస్త్వస్యైకవాక్యత్వా
 భావాదతితహా * విశిష్టాధానబోధమితి * నను కేవలప్రతిజ్ఞాద్యర్థవిషయకజ్ఞాన
 వ్యక్తిరేనోపాదాయ తాదృశజ్ఞానపంచకాన్యరమజనకత్వనివేశాన్వేషబోష
 ఇత్యతావిభిన్నానుపూర్వీక ప్రతిజ్ఞాదిజ్ఞానజన్మజ్ఞానానామేకోపాదానైఽన్యా
 నుపూర్వీక ప్రతిజ్ఞాదావవాప్తిస్త్వస్య తజ్జ్ఞానాజనకత్వాత్సకలోపాదానైచా
 న్యతమత్వశరీరగౌరవమితి బోషం స్ఫుటతయోపేక్ష్య స్వలాంత
 ర్బోషమాహా * అవయవైకదేశేచేతి * నను వాక్యజ్ఞానస్య జనక

శాబ్దబుద్ధితావనర్చిన్నజన్యతాన్వయతమత్వేనోపాదాయ తన్నిరూపిత జనక
తావచ్ఛేదకథమపర్యాప్త్యధికరణతాయానిచేసనియత్వాత్, తాదృశోపాధమః ప
ర్యతొవహ్నిమానిత్యాదివాక్యత్వమేవ, వాక్యత్వస్యవ్యాసజన్యత్వత్వయానేకదే
శేతివ్యాప్తిః, తాదృశశాబ్దబుద్ధితావనర్చిన్నత్వంచ, తాదృశశాబ్దబుద్ధిత్వపర్యా
ప్తావచ్ఛేదకతాకత్వం, అతఃపరితజ్ఞాహేతుసముదాయాదేనస్పృహ్యవిశిష్టవక్షావగా
హిశాబ్దత్వఘటితధర్మావచ్ఛేదకత్వేన సాతివ్యసంగః ॥ వాక్యజ్ఞానస్యజనకతా
మతేతతాదృశజనకతాయాం విషయితానందంధేన యాదృశధర్మావచ్ఛేదకత్వం యా
దృశధర్మావచ్ఛేదకత్వం విషయకత్వంవా అవచ్ఛేదకం తాదృశ ధర్మపర్యాప్త్యాశ్చ
యత్వంవిషయేమితి సానుభవః, తాదృశోపాధమః పర్యతొవహ్నిమానిత్యా
దివాక్యత్వమేవ ॥ అథాకాంతాదిమత్పదసమాహర్షరూపవాక్యత్వమేవ వ్యా
సజన్యత్వత్వదనర్చిన్నవిషయజ్ఞానత్వేనచ నశాబ్దబుద్ధిజనకత్వంసమాహర్షజ్ఞా
నస్యానుపయుక్తత్వాత్ ॥ కింతావనపూర్వీకేషాన్తా కాకాంతావచ్ఛేదకత్వంవిషయక
జ్ఞానత్వేనైవతథాత్వం, అనుపూర్వీకేషాన్త, సకలస్థానస్థానరహితానంతరూపాన
వ్యాసజన్యత్వత్వం దేవతావచ్ఛేదకత్వం సర్వాన్తావచ్ఛేదకత్వం

తామతే పరితజ్ఞానవిషయజ్ఞానత్వమేవ జనకతానచ్ఛేదకం తత్పర్యాప్త్య
ధికరణత్వస్య వాక్యేనత్రావదసంభవత్వత్వతా ॥ వాక్యజ్ఞానస్యేతి ॥ విష
యస్యానవచ్ఛేదకతావహా ॥ యాదృశధర్మావచ్ఛేదకత్వంవిషయకత్వంజేతి ॥ అ
థ తాదృశశాబ్దత్వపర్యాప్తావచ్ఛేదకతాకత్వస్యానిచేసంభవః ॥ వ్యభిచారవా
రణాయ తాదృశతాదృశానుపూర్వీకాన్తజ్ఞానోత్తరత్వస్యాపి జన్యతావచ్ఛేద
కఘటకత్వాత్ ॥ నద యత్కించజ్ఞానోత్తరత్వసహితతత్తదధుశాబ్దత్వపర్యా
ప్తజన్యతావచ్ఛేదకతాకత్వంవాద్యమ్ ॥ తాదృశశాబ్దశానుపూర్వీకవిషయితాయాం
పిజన్యతావచ్ఛేదకఘటకతయాతదనివేశే పర్యాప్త్యసంభవాదితిచైత్ ॥ త్ర కవి
త్ ॥ యాదృశయాదృశానుపూర్వీకవచ్ఛేదకత్వం హేతుత్వం తాదృశతాదృ
శానుపూర్వీకవచ్ఛేదకత్వంనాన్వయసహితోత్తరత్వసహితతత్తదధుశాబ్దత్వ పర్యా
ప్తావచ్ఛేదకజన్యతానామన్యతమత్వేననివేశః ॥ నద తాదృశశాదృశానుపూర్వీ
భేదేనాన్యతమత్వస్య శరీరగౌరవాత్తత్తదానుపూర్వీకవచ్ఛేదకత్వంనాన్వయసహితో
త్తరత్వంవచ్ఛేదకత్వం తత్తదన్వయత్వేనోపాదానముపతమితివాచ్యమ్ ॥

శవిషయితానిరూపకవర్ణనముదాయత్వమేవవివక్షణీయమణా నాతిప్రసంగఇతి
వాద్యం ॥ తత్ప్రతిజ్ఞాదివ్యక్తిభిన్నప్రతిజ్ఞాదిఘటకవణానామపి తాదృశసము
తథాసత్వేకదేశైతివ్యాప్తిప్రసంగాదితి ॥ పరేతు యత్క్రిందిజ్ఞానావ్యవహీ
తాత్తరత్వఘటితధర్మసహితతత్తదర్థవిషయకశాబ్దత్వపర్యాప్తావచ్ఛేదకతాకజ
న్యతానామన్యతమత్వైన నివేశిత్యాహుః ॥ పరంతు మతద్వయవీవాన్యవహితా
త్తరత్వస్య నివిష్టతయా విషయవిషయిత్యస్య కార్యతావచ్ఛేదకకోటిప్రవేశాని
ష్ఫలఇతి కథం తాదృశవిషయతాఘటితధర్మేనావచ్ఛేదకతాపర్యాప్తినివేశస్యం
భవతీతిహోధ్యమ్ ॥ వస్తుతస్తు ప్రతిజ్ఞాదిప్రతిపాద్య తత్తదధర్మశాబ్దత్వం కార్యతావ
చ్ఛేదకకీకృత్య యావత్సః ప్రతిజ్ఞావ్యాసుపూర్వస్యైదవచ్ఛిన్నవిషయతాన్యతమ
త్వైన కారణత్వాపగమాన్నవిషయవిషయతాఘటితధర్మే కార్యతావచ్ఛేదక
త్వపర్యాప్తిబాధఇతిసమ్యక్ ॥ కేచిత్తు తత్తదధర్మవిషయకశాబ్దబోధపృత్వత్వయ
వద్వయాప్రయోజ్య యత్క్రిందిజ్ఞస్యతాన్యతమజన్యతాశూన్యజ్ఞానవృత్తిజన్యత్వా
దినిరూపితజనకతానివేశాన్తేన దేశైతివ్యాప్తిః ॥ అవయవద్వయాప్రయోజ్య
త్వనివేశాన్న పౌత్వధర్మవిశిష్టవైశిష్ట్యావగాహితావచ్ఛిన్నే జన్యతామాదాయ
ప్రతిజ్ఞాచావన్యాప్తిః ॥ అవయవద్వయాదివారణంతు జనకతాద్వయశూన్యత్వా
దినైవేత్యాహుః ॥ యత్తు తత్తదధర్మశాబ్దత్వవ్యాప్యజన్యతాన్యతమజన్యతానివేశః
కార్యః ॥ ఉక్తరీత్యావిషయవిషయితాయానివేశేపి తద్వన్నిష్ఠ భేదప్రతియోగి
తావచ్ఛేదకత్వరూపవ్యాప్యత్వం సకలజన్యతాన్యతతమ్ ॥ లక్షణేనవ్యవహితాత్త
రత్వంసనివేశ్యతేవైయథ్యాత్ ॥ ప్రతిజ్ఞాపౌతుసముదాయాదేశ్చ జనకతాద్వ
యశూన్యత్వాదివిశేషణేనవారణమ్ ॥ సచ వహ్నిసంబంధిబుద్ధితాద్వవచ్ఛిన్న
జన్యతామాదాయైకదేశైతివ్యాప్తిః ॥ ప్రతిజ్ఞాద్వఘటకత్వంచైతన్యతే తద్విశే
షణంనాస్తీతిచాచ్యమ్ ॥ తథాపి తాదృశశాబ్దాన్యావృత్తిత్వరూపవ్యాప్యత్వస్యే
వనివేశాత్ ॥ మహానసావహ్నిమానితశాబ్దబుద్ధిసాధారణ్యాః వహ్నిమత్త్వరూ
పాసుపూర్వస్యవచ్ఛిన్నజ్ఞానావ్యవహితాత్తరత్వావచ్ఛిన్న జన్యతాయాసాస్పృశ్యవిశి
ష్టపక్షశాబ్దత్వవ్యభిచారిత్వాత్ ॥ అత్యంతాజన్యభిన్నవిషయకప్రత్యక్షాది సా
ధారణ్యవారణాయ కార్యతావచ్ఛేదకకౌటా శాబ్దత్వనివేశాన్నతత్కార్యతా
యాస్తావృశశాబ్దత్వవ్యభిచారిత్వేనాసంభవఇతి ॥ తన్న ॥ శాబ్దత్వనివేశేపిభూ

దాయఘటకతయా క్వచిదవ్యవయవవ్యక్తౌ తాదృశసముదాయతావర్యాఃప్రేమ్య
త్యైకమవయవవ్యవహారానుపపత్తిః ॥ మైవమ్ ॥ తాదృశబోధజనకతావచ్ఛేద
కీభూతయత్కించిజ్ఞానీయవిషయతానిరూపకవణాసముదాయత్వస్యవివక్షణీయ

తలం ఘటవదిత్యానుపూర్వీ పర్వతావహిన్నమానిత్యానుపూర్వీజ్ఞానోత్తరం భూ
తలఘటశాబ్దబోధవీవ ప్రతిబంధకవశేనచ పర్వతే వహిన్నశాబ్దబోధోనజాత
స్తత్ర కాద్యతానలైవినానంభవాత్ ॥ యదపి సమానాసమానానుపూర్వీక స
మానాథాక ప్రతిజ్ఞాధీనజన్యతాయా తథావిధశాత్పదీనజన్యత్వాదాచ వైల
క్షణ్యం సీవీకృత్య తత్తదథాశాబ్దబోధవృత్తివిలక్షణజన్యతాన్యతమనివేశః కా
ద్యఇతి ॥ తత్తుచ్ఛమ్ ॥ కాద్యతావచ్ఛేదకధర్తావచ్ఛేద్యతావదన్యస్య జన్యతావైల
క్షణ్యస్యాప్రామాణికత్వాత్ ॥ అన్యథాజగతీతలే యావత్ బోధాస్తత్తజ్జన్య
తావైలక్షణ్యమాదాయ న్యాయాదేననుగత్యావత్తైః తాదృశేతి * అత్ర తా
దృశైకదేశాథాబుద్ధితావచ్ఛేదజన్యతామాదాయ పూర్వీకజన్యతాత్వనివే
శోబోధ్యః ॥ పూర్వీకప్రర్యాపిమభిప్రేత్య సమాధత్తైః * తాదృశబోధేతి *
అథ తాదృశజనకతాశ్రయయత్కించిజ్ఞానవిషయవణాసముదాయత్వమేవాస్తు
కిమవచ్ఛేదకత్వాపాదానేన యత్కించిత్తవినెవశేన ప్రత్యేకమవయవవ్యవహా
రూపవత్తైః ॥ యత్తైవనంతి ప్రతిజ్ఞాపాత్వేకదేశసముదాయాదావతివ్యాప్తిః
తజ్జ్ఞానస్యతథావిధజనకతాద్యయశూన్యత్వాత్ ॥ సాన్వనవచ్ఛేదకవిషయితాయాం
తథావిధజనకతావచ్ఛేదకత్వస్య నివేశ్యతయాతద్విశిష్టతాదృశజనకతాశూన్యత్వా
చ్ఛేత్యవచ్ఛేదకత్వముక్తమితి ॥ తన్న ॥ తాదృశసముదాయత్వన్యూనవృత్తిత్వా
నిరూపకత్వనివేశ్యేతిత్థలస్యావవాహయతుంశక్యత్వాత్ ॥ మైవమ్ ॥ తాదృ
శాన్యతమబోధస్వరూపయోగ్యావయవసంగ్రహాయవచ్ఛేదకత్వనివేశాత్ ॥ కే
చిత్తవినవచ్ఛేదకత్వానుపాదానెపర్వతావహిఃసంబంధీతి నిరాకాంక్షవాక్యేతా
దృశవణాత్వసమనియతసముదాయత్వపర్యంతాక్తాతు తద్ధటితసముదాయే
తివ్యాప్తిః ॥ సాన్వనవచ్ఛేదకతథావిధజనకతావచ్ఛేదకవిషయితాశూన్యప్రతిజ్ఞావి
షయకతద్విషయకజ్ఞానవిషయత్వాత్ ॥ సచ తాదృశప్రతిజ్ఞాత్వాశ్రయనిరాకాం
క్షోత్తరపాతూత్తరేత్యాద్యానుపూర్వీవిశేషావచ్ఛేదబోధేదప్రతియోగితావచ్ఛేద
కత్వస్య నిరాకాంక్షేస్తత్వాత్ ॥ సాధ్యవిశిష్టపక్షబోధకతావచ్ఛేదకవిషయితా

తావత్ || తాదృశం దజ్ఞానః తథావినిభజనకతాద్యయశూన్యత్వేన విశేషణీయం, తేన
ప్రతిజ్ఞా సేవ్యాదీనము దాయేనాతివ్యాప్తిః || నచైవ హేత్వర్థః ప్రతిపాదకభా
గఘటితప్రతిజ్ఞావిశేషైః వ్యాప్తిః, తద్విషయకజ్ఞానై హేత్వర్థః బోధకతానియ
మాదితివాచ్యం || వ్యాప్యవ్యాపకభావానాపన్నజనకతాద్యయశూన్యతాయా నివే

ఘటితముచితానుపూర్వీకత్వం నివేశ్యం తథాచా కనిరాకాంక్షస్య న్యాయాంత
గతత్యాభావాద్వారతే కిమవచ్ఛేదకత్వనివేశేనేతివాచ్యమ్ || ఏవముచితాను
పూర్వీకుటక సేతుత్వాదిశరీరైవచ్ఛేదకత్వనివేశమపేక్ష్యైకతైత్రివ తన్నివేశే
లాఘవాదిత్యాచం || తన్న || అవచ్ఛేదకత్వాఘటితోచితానుపూర్వీకత్వనివేశే ఉ
దాసీనేతివ్యాప్తేః || తదు త్తపనిరాకాంక్ష హేత్వాదివాక్యానుపూర్వాన్య ఉచిత
తావత్ || ఇదంతుబోధ్యమ్ || తథాప్యనయవైకదేశవారణాయ తాదృశవణత్వ
వ్యాపకత్వం నివేశ్యమ్ || ఏవమపి ప్రతిజ్ఞాదాసీనసముదాయేతివ్యాప్తిః || న్యా
యాంతగతత్వేన తద్వారణమితిచేత్ || ప్రతిజ్ఞాసేతుఘటకవృత్తినముదాయ
త్వమాదాయాతివ్యాప్తిః || అనిరూపకత్వాంతేన వారణంచేత్తర్థః తథావిభజ
నకతాద్యయశూన్యత్వాదివైయధ్యమితి || యదపి వణాసముదాయత్వస్తేయక
దేశేనత్వాత్ వణాత్వసమనియతసముదాయత్వం నివేశ్యం తత్ర ప్రతిజ్ఞాసే
తుసముదాయత్వాదేస్తథావిభజనకతాద్యయశూన్యత్వాదిమజ్ఞానవిషయ వణా
త్వవ్యాపకత్వాదివ్యాప్తిరసావ్యాప్యత్వాంతనివేశః ఏవంచ వ్యాప్యదిశితథావి
భజనకతాద్యయశూన్యత్వాదివైయధ్యేపి వ్యాపకదిశితత్సాధక్యం ఏకదైవ వ
ణాత్వాంతనివేశాచ్చతత్సాధక్యమితి || తదపిననల్ || అనిరూపకత్వాంతనివే
శేనైవాపపత్తా వ్యాప్యత్వాంతనివేశస్య తథావిభజనకతాద్యయశూన్యత్వాదిసా
ధక్యకస్యచానుపయక్తత్వాదితి || నచానిరూపకత్వాంతనివేశే హేత్వర్థః బో
ధకభాగఘటితప్రతిజ్ఞాయామవ్యాప్తిః || ప్రతిజ్ఞాత్వస్య ధూమాదితి భాగమాత్ర
వృత్తిహేతుత్వనిష్ఠన్యూనవృత్తితానిరూపకత్వాదితివాచ్యమ్ || యతిరాచితాదృ
శసముదాయత్వసమానాధికరణభేదప్రతియోగితానవచ్ఛేదకత్వేనతి తద్భిన్నత్వ
స్తేయనిరూపకత్వాంతాధాత్వాత్ || నన్వేవమపి పర్యతోధూమజ్ఞానజ్ఞాప్యవ
హిమానితి బోధమాదాయ ప్రతిజ్ఞాసేతుసముదాయేతివ్యాప్తిరతఃపా *
తాదృశేతి * వ్యాప్యవ్యాపకభావానాపన్నతథావిభజనకతాద్యయత్వంచ య

శనీయత్వాత్ || వస్తుతస్తుస్వానవచ్ఛేదకవిషయితావిశిష్టజనకతానాశ్రయత్వంజ్ఞానై
 విశేషణందేయం, స్వం, జనకతా, ప్రతిజ్ఞాపాతూభయాదివిషయకజ్ఞానంచ, ప్రతి
 త్కించిత్తాదృశజనకతాస్వానాశ్రయవృత్తిత్వం స్వసమానాధికరణ భేదప్రతియోగి
 తావచ్ఛేదకత్వాభియంబుంధేన తద్విశిష్టజనకత్వాభియత్వమ్ || పితద్విశేషణంచ
 పర్యావృప్యపాదానైష్యన్యతమత్వేనుగతజన్యతానిరూపితజనకభావావచ్ఛేదకవి
 షయితాత్వేనవిషయితామదాయ ప్రతిజ్ఞాపాతాద్విసముదాయవారణాయావ
 శ్యకమితి || తన్నివేశస్య పర్యావృప్యపాదానై ప్రయోజనంవక్ష్యతే || తత్తద్భా
 గవిషయితావచ్ఛిన్నజనకతామదాయాసంభవవారణాయ తథావిధపడమ్ || న
 నూదాహరణైకథం లక్షణసమన్వయః || తజ్జ్ఞానస్య వ్యాప్యవ్యాపకభావావచ్ఛి
 తాదృశజనకతాద్వయశాలిత్యాత్ || మైవమ్ || ఉదాహరణార్థబోధీయజనక
 తాసముదాయాన్యత్వేన తాదృశజనకతాద్వయస్య విశేషణీయత్వాత్ || పాతూ
 దాహరణసముదాయాదౌచ పాత్వధర్మబోధజనకతోదాహరణార్థబోధీయైక
 జనకతైతద్వయస్య తాదృశసముదాయాన్యత్వేన నాతిప్రసంగః || అవయవఘట
 కతానవచ్ఛేదకీహూతయత్కించిజ్ఞానసముదాయత్వసమానాధికరణ భేదప్రతి
 యోగితావచ్ఛేదకత్వేనతి తద్విన్నతవస్తేన నిరూపకాంతార్థత్వాత్ || వస్తుతా
 వయవఘటకతానవచ్ఛేదకీహూతత్వంనదేయమ్ || నాపి పాతూతావచ్ఛేదకవిశి
 ష్టపాతూవిశిష్టవిషయకత్వావచ్ఛిన్నాన్యత్వం అనిరూపకత్వాంతదలంనివేశ్యతే ||
 నిష్పృయోజనకత్వాత్ || ప్రతిశ్చేకదేశపాతూభయత్వవారణంతుతత్సముదా
 యత్వభేదం నివేశ్యేన || తావతాపిలాఘవానపాయాత్ || ఉదాహరణసంగ
 హాయచ నిరూపకయత్కించిత్తాదృశసముదాయత్వనిష్ఠన్యూనవృత్తితానిరూపక
 త్వేనత్వదాహరణభిన్నత్వం నిరూపకత్వాంతార్థః || తస్మాద్వర్ణపర్యాప్తి
 సముదాయత్వమర్థఇత్యలంపల్లవిలేన || యద్వా తథావిధయత్కించిజ్ఞానకత్వవ
 దనాశ్రయత్వేనానుగతజన్యతాన్యత్వతత్సమానాధికరణ భేదప్రతియోగితావచ్ఛేద
 కతథావిధజనకత్వాభియంశాన్యత్వపరం వ్యాప్యవ్యాపకభావేతి విశేషణార్థః
 తత్తావ్యాప్తికరోభయాభావానఘటకస్సావచ్ఛేదకత్వాద్యగ్రిమవిశేషణయో
 దాహరణార్థబోధీయజన్యత్వద్విత్వేననివేశ్యతేదియజనకత్వేతి, అపరేనాపాదయే
 ఇతిసతతావ్యాప్తిః * స్వానవచ్ఛేదకైతి * తాదృశపాతాద్వివిషయితాన

జ్ఞాద్యర్థబోధజనకతానవచ్ఛేదకీధూత హేత్వాదివిషయతావిశిష్టతాదృశజనక తా
శ్రేయపన, ధూమాదాలాక వాన్మర్షతో వహ్నిమానిత్యాదిప్రతిజ్ఞామాత్ర విషయ
కజ్ఞానంచ, నతాదృశవిశిష్టజనకతాశ్రయిః, తన్నిష్ట హేత్వర్థబోధజనకతావచ్ఛేద
కవిషయతాయాఅపి విశిష్టప్రతిజ్ఞాథేబోధజనకతాయామవచ్ఛేదకత్వాత్ ॥ ఏ
తేన వ్యాప్యవ్యాపకభావానాపన్నతథావిధజనకతాద్వయశూన్యత్వప్రవేశే ధూ
మాదాలాక వాన్మర్షతో వహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాది సముదాయేతి వ్యాప్తిః
తాదృశసముదాయవిషయకజ్ఞాననిష్టప్రతిజ్ఞాథేబోధజనక తా హేత్వర్థబోధజన
కతయోర్వాప్యవ్యాపకభావసత్త్వాత్ వ్యాప్యవ్యాపకభావానాపన్నతథావిధ
జనకతాద్వయశూన్యత్వాదితీనిరస్తమ్ ॥ తాదృశవాక్యవిషయకజ్ఞానీయప్రతిజ్ఞాఘట
క హేతుసమానాకారకవాక్యవిషయతాయావిశిష్టప్రతిజ్ఞార్థబోధ జనకతావచ్ఛేద
కత్వేపి ప్రతిజ్ఞావాక్యవిషయతానంతఃపాతిన్యా హేతువిషయతాయాస్తాదృశజన

మానాధికరణాయాః ప్రతిజ్ఞాజ్ఞానత్వాద్వచచ్ఛిన్నజనకతాయాః కేవలప్రతిజ్ఞాది
జ్ఞానైస్తత్త్వాదనంభవఞ్చివిశిష్టపదమ్ ॥ అథ ప్రతిజ్ఞావిషయకసమూహంబంధనస్య
విశిష్టజనకతాశూన్యత్వాభావేన ప్రతిజ్ఞాదౌ కథంబక్షణగమనమితిచెన్న ॥ య
తిహించిత్తవస్య జ్ఞానవిశేషణతయా ప్రతిజ్ఞామాత్రవిషయక మేకం జ్ఞానమాదా
యేతిగృహణ ॥ అథ ప్రతిజ్ఞాహేతుసముదాయేతి వ్యాప్తివారణాయ సాన్వనవ
చ్ఛేదకవిషయతావిశిష్ట తాదృశజనకతాశూన్యత్వస్యజ్ఞానైనివేశే ధూమాదాలా
కవాన్మర్షతో వహ్నిమాన్ధూమాదిత్యాదౌ ప్రతిజ్ఞాయామవ్యాప్తిః ॥ తాదృశప్ర
తిజ్ఞాజ్ఞానస్యాపి ధూమాదిత్యానుపూర్వవచ్ఛిన్నజ్ఞానత్వావచ్ఛిన్న జనకతాక
త్వాత్ ॥ తాదృశజనకత్వస్య నిరుక్తాన్యతమజన్యతానిరూపితత్వాత్ ॥ సాన్వనవ
చ్ఛేదకీధూతపర్వతాదిపదవిషయితావత్త్వాచ్ఛేతిచెన్న ॥ తాదృశాన్యతమజన్యతా
నిరూపితాయాజనకతాసాన్వనవచ్ఛేదకవిషయతావిశిష్టతాదృశజనకతాశూన్యజ్ఞానీ
యాసాన్వనచ్ఛేదకవిషయతానిరూపకవాన్మసముదాయత్వమర్థః ॥ తాదృశజ్ఞానీయ
త్వసాన్వనచ్ఛేదకతోభయసంబంధేన జనకతావిశిష్టవిషయతేతియావత్ ॥ తథా
చ న్యపదం యజ్జనకతాన్యక్తిమాదాయ యదాలక్షణసమన్వయః కతేన్యస్త
దాతత్పరమ్ ॥ ఏవంచ ధూమాదాలాక వాన్మర్షతో వహ్నిమానిత్యాదిప్రతిజ్ఞా
జ్ఞానత్వావచ్ఛిన్నాయా జనకతాతదవచ్ఛేదకవిషయతావిశిష్ట తాదృశజనకతాశూ

స్వత్వం ప్రతిజ్ఞాజ్ఞానస్యాస్త్రేవెతిలక్షణసమన్వయసంభవాన్నానుపపత్తిః॥ అన్య
తమనిరూపితజనకతామూర్తిపరత్వేతు జ్ఞానజ్ఞాప్యత్వం ధూమీయమితిబొధజనక
తాయాపి తథాత్వేన తదనవచ్ఛేదకీభూతపగ్నతావహ్నిమానితిభాగవిషయితా
విశిష్టజనకతావత్వేన తాదృశప్రతిజ్ఞాజ్ఞానాసంగ్రహపత్తిః ॥ నచాత్రతాదృశవి
షయవిషయితాశూన్యత్వమేన నివేశ్యతాం కిం తాదృశజనకతాప్రవేశనేనెతివా
చ్యమే ॥ తథాసతి తాదృశాన్యతమజన్యతానిరూపితాయాజనకతా తదనవచ్ఛేదక
విషయితాశూన్యత్వనివేశేనైవోపపత్తౌ విషయితాయాంపునస్తాదృశాన్యతమజ
న్యతానిరూపితజనకతావచ్ఛేదకత్వరూపవిశేషదలవైయథ్యాకపత్తిః ॥ అస్తా
కంత్వైకదేశజ్ఞానస్యాపి తాదృశతాదృశాన్యతమజన్యతానిరూపితజనకతానవచ్ఛే
దకవిషయితావిశిష్టతాదృశజనకతాశూన్యత్వాత్ ॥ ఏకదేశవారకతయైవతద్దలసా
ధాక్యాత్ ॥ అన్యథా పరస్పరనిరూప్యనిరూపకభావాపన్న సకలవిషయితా
నాం తాదృశజనకతావచ్ఛేదకత్వేనేకదేశమాత్రవిషయకజ్ఞానీయవిషయితాయా
అతథాత్వేనజనకతానవచ్ఛేదకతయా తత్ప్రాతిపదిత్యవ్యభివాద్ధిశేషదలవైయ
థ్యాకాపాతాత్ ॥ అతఏవ తాదృశపదమప్యావశ్యకం, అన్యథైకదేశజ్ఞానస్యాపి
తాదృశవిషయితావిశిష్టయథాకధంజనకతాశాలిత్వేన తద్దలవైయథ్యాకాపాతా
త్ ॥ యత్తు తాదృశవిషయితాశూన్యత్వానివేశేవిషయితాయాఅవ్యాప్యవృత్తిత్వే
నావ్యావతేకత్వమితిజనకత్వాపాదానమ్ ॥ విషయితావిశిష్టజనకత్వంచ నా
వ్యాప్యవృత్తితినదోషఇతి ॥ తన్మండమ్ ॥ తథాసతి ప్రమేయత్వసాధారణతాదృ
శవిషయితావిశిష్టత్వంనివేశ్య తచ్ఛూన్యత్వస్త్రేన నివేశనోపపత్తేస్తాదృశజనక
తాపర్యంతనివేశవైయథ్యాన్య వజ్రలేపత్వాత్ ॥ నన్వేవం సాన్వనవచ్ఛేదకవిషయ
తావదన్యత్వస్త్రేన సమ్యక్త్వే విశిష్టజనకతాశూన్యత్వనివేశానతిప్రయోజకఇతి
చేత్ ॥ తప్ర్యాగ్నిమదూషణగణమధ్యే ఏతిద్దూషణస్యాపి గణనే కాక్షణి, ఏ
వం ప్రాతిస్వికరూపేణ తాదృశజనకత్వాభావనివేశేనసంభవంవైశిష్ట్యావచ్ఛిన్న
తాదృశజనకత్వాభావనివేశేన తాదృశజనకత్వం స్వర్థమిత్యపిదూషణమసంపద
మధ్యమేవ ॥పరేతు॥ స్వత్వస్యాననుగతతయానప్రతిస్పరమాదాయానుగతలక్షణ
నిరూపణఇతి సాన్వనవచ్ఛేదకవిషయితావిశిష్టతాదృశజనకతాత్మకంయద్యత్స్వంత
త్తదభావకూటవత్త్వమెవజ్ఞానేనివేశనీయం తాదృశచందప్రతిజ్ఞానోత్పాదయజ్ఞానా

చౌవ్యసిద్ధ, తత్రచహేతుజ్ఞానతావవచ్చిన్నాజనకతానప్రవేశ్యతే॥కింతు తదన్య
చతుష్టయీతి సభూమాదాలోకవాన్పర్వతో వహ్నిమానిత్యాది ప్రతిజ్ఞాయామ
వ్యాప్తిః ॥ ఏవంచ జనకత్వనివేశఖండనమప్రసక్తమేవత్యాహుః ॥ తదపినాత్రివ
సందర్భశుద్ధంప్రతిభాతి ॥ ఈదృశరీత్రైవప్రతిజ్ఞాహేతుసముదాయాదివారణే త
త్తదర్థవిషయకశాబ్దత్వపర్యాప్తావచ్ఛేదకతానివేశస్య వ్యర్థతావలైః ॥ అస్తాకం
తు ప్రతిజ్ఞాహేతుజ్ఞానతావవచ్చిన్నజనకత్వం సప్తపదేనోపాదాయలక్షణసమ
న్వయసంభావనావారణాయ పర్యాప్తినివేశసమావశ్యకం సన్విత్యావననుగమదోష
స్తు యతిగోచిత్రైవనదెత్తలక్షణైఃసర్వరిసమధ్యవేతి ॥ అత్రవదంతి ॥ ప్రతిజ్ఞై
క దేశసౌతుఘటితసముదాయవారణాయపర్యాప్తినివేశసమావశ్యకం॥ అన్యథాత
త్సముదాయేష్వ హేత్వర్థవిషయకశాబ్దత్వఘటితధర్తావచ్చిన్న జన్యతానిరూపి
తాయాతద్విషయకతావచ్చిన్నాజనకతాతదవచ్ఛేదకవిషయతానిరూపకనర్తకావృ
త్తిత్వస్య వహ్నిమత్పదవిషయతాయాశ్చప్రతిజ్ఞైక దేశహేతుజ్ఞానతావచ్చిన్న
జనకతావచ్ఛేదకతయా జ్ఞానే తాదృశజనకతావభావకూటవత్త్వస్యచ సత్త్వేనా
తివ్యాప్తైః ॥ పర్యాప్తినివేశేచ హేత్వర్థవిషయకశాబ్దత్వపర్యాప్తావచ్ఛేదకతా
కజన్యతాకజనకతాహేతుజ్ఞానతావవచ్చిన్నైవ ॥ తదన్యసావనవచ్ఛేదకవహ్నిమ
త్పదవిషయతావిశిష్టశ్రధావిధజనకతాశూన్యప్రకృతజ్ఞానీయ తదవచ్ఛేదకవిషయ
తానిరూపకవణాసముదాయత్వసత్త్వేననాతివ్యాప్తిః ॥ ఏవం ధూమాదాలో
కవాన్పర్వతోవహ్నిమానిత్యాచౌ ధూమాదాలోకవత్ప్రవేశితఇత్యాదిభాగైశ్చ
వ్యాప్తిః ॥ ధూమాదాలోకవాన్పర్వతఇతి భాగజ్ఞానతావచ్చిన్నజనకతాయా
హేత్వర్థవిషయకశాబ్దత్వఘటితధర్తావచ్చిన్నజన్యతానిరూపితత్వసత్త్వేన తజ్ఞా
నేతాదృశజనకతావభావకూటవత్త్వస్యత్రైవసచ తత్రతదవచ్ఛేదకవిషయతానిరూ
పకవణాసముదాయత్వసత్త్వేనాదితి॥ అత్ర తథాపి ప్రజ్ఞైకదేశే ధూమాదితి భా
గైశ్చితివ్యాప్తిః ॥ తత్ర హేత్వర్థవిషయకశాబ్దత్వపర్యాప్తావచ్ఛేదకతాక జన్య
తానిరూపితజనకతావచ్ఛేదకవిషయతానిరూపకవణాసముదాయత్వసత్త్వేన్ ॥
తజ్ఞానే తాదృశజనకతావభావకూటవత్త్వాచ్చేతి భట్టాచార్యాణామన్వరసం
గతిరితి ॥ సచ సావనవచ్ఛేదకవిషయతాబహిర్భూతాయా తత్తదర్థవిషయక శాబ్ద
త్వనిరూపచ్ఛేదక తాకజన్యతాన్యతమజన్యతానిరూపిత జనకతావచ్ఛేదకవిషయ

తా తన్నిరూపకసముదాయత్వమేవసముదితార్థః ॥ తత్ర విశేష్యదలే పర్యాప్తి
 ర్నప్రవేశ్యతే ॥ కింతు యాం జనకతావచ్ఛేదకవిషయతామదాయ లక్షణసమ
 న్వయః పర్యాప్తిఘటితార్థకతజ్జనకతాం స్వపదేనోపాదాయ తస్యాం తదనచ్ఛే
 దకవియతాస్యత్వమపేక్షితమ్ ॥ తథాచ హేత్వర్థవిషయకశాబ్దత్వఘటితధర్మావ
 చ్ఛిన్నజన్యతానిరూపితజనకతానవచ్ఛేదకవిషయతాయాస్తద్విషయకశాబ్దత్వ
 పర్యాప్తావచ్ఛేదకతాకజన్యతానిరూపితజనకతానవచ్ఛేదకీధూతవహ్నిలోకా
 దిమత్పదవిషయతాస్యత్వావధానోక్తస్థలేతివాన్తిప్రితి ॥ ఏవంసత్యనుగమే
 న ప్రతిజ్ఞాహేతువిషయితే ఉపాదాయ ప్రతిజ్ఞాహేతుసముదాయైతివాన్తిప్రిస్తు
 నశంక్యా ॥ సాన్వనవచ్ఛేదకవిషయతాస్యత్వకూటనివేశాత్ ॥ విషయతాయాయ
 జ్ఞానవృత్తిస్తద్వృత్తిర్యాజనకతా స్వపదేన తస్యోపపాదానాన్నప్రతిజ్ఞావి
 షయత్వాదా హేతుజ్ఞానత్వాదవచ్ఛిన్నజనకతామదాయైతివాన్తిప్రితి వా
 చ్యమ్ ॥ తస్య లక్షణంతరత్వాత్ ॥ ప్రకృతలక్షణపరిష్కారహవత్వే స్వపదే
 న ప్రతిజ్ఞార్థవిషయకశాబ్దత్వపర్యాప్తావచ్ఛేదకతాకజన్యతానిరూపితజనకతైవ
 హేతో లక్షణగమనాయ హేత్వర్థవిషయకశాబ్దత్వపర్యాప్తావచ్ఛేదకతాక జ
 న్యతానిరూపితజనకతాయాఅపునపాదేయతయా హేతుజ్ఞానత్వాదవచ్ఛిన్నాజన
 కతానప్రవేశ్యతే కిత్వన్యచత్వయూత్యన్యాసంగతేః ॥ అతఏవాత్ర స్వపదేన
 హేతుజ్ఞానత్వాదవచ్ఛిన్నజనకతాగృహ్యతే తథాచ సాన్వనవచ్ఛేదకవహ్నిలో
 కపదాదివిషయతావిశిష్టహేతుజ్ఞానత్వాదవచ్ఛిన్నజనకతావత్త్వేన తాదృశ జ్ఞాన
 స్య తత్కూటవత్త్వాభావాదేవ నాతివాన్తిప్రితి పర్యాప్త్యుపాదానంన్యర్థమితి
 సమాహితమ్ ॥ స్వపదేన హేతుజ్ఞానత్వాదవచ్ఛిన్నజనకత్వస్యోపాదానే ధూమా
 దాలోకవాన్సుర్వతావహ్నిమాసితి ప్రతిజ్ఞాయామవాన్తిప్రేక్ష్య ॥ తజ్ఞానస్య హే
 త్వర్థవిషయకశాబ్దత్వపర్యాప్తావచ్ఛేదకతాకజన్యతానిరూపిత జనకతానవచ్ఛే
 దకపర్వతపదాదివిషయతావిశిష్టజనకతావత్త్వాత్తాదృశకూటాభావాదితి ॥ యది
 చ సాన్వనవచ్ఛేదకేతి స్వపదేన ప్రత్యేకం తాదృశజనకతావందకమగృహ్యతే
 హేతుజ్ఞానత్వాదవచ్ఛిన్నజనకతానగ్రాహ్యేతితు యథాశ్చుతహేతుత్వాభిప్రాయే
 యోగ యోజ్యతే ॥ నచైవం నిరుక్తప్రతిజ్ఞాయామవాన్తిప్రితి ॥ తజ్జన్యశాబ్దబాధ
 స్య వివక్షితహేత్వధావిషయకత్వాత్ ॥ తథాచ సకోపిదోషఇతి విభాష్యతే

కతానవచ్ఛేదకత్వాత్ ॥ యదిచోదాసీనపదార్థవిషయతానియతవిషయితాకా
వయవస్యక్తిః ప్రామాణికీ ॥ తదా సాన్వనవచ్ఛేదకవిషయితా తథావిధజనకతా
వచ్ఛేదకత్వేన విశేషణీయా, తాదృశావయవస్యక్తివిషయకజ్ఞానే అవయవాంతర
విషయితా నైయత్సస్య ప్రామాణికత్వైత్వగతిరేవేతిధ్యేయమ్ ॥ సమానాకా
తదాప్రతిజ్ఞైకదేశహేత్వాదివాచనాత్ ॥ సాన్వనవచ్ఛేదకేత్వాది భట్టాచార్యో
క్రవిశేషణవైయస్యే ఇష్టాపత్తిరితిమంతవ్యమ్ ॥ నను యథాశ్రుతమతే సాన్వ
నవచ్ఛేదకత్వం సాన్వనతిరిక్రవ్యత్తిభిన్నత్వం తథాచ, హేతుజ్ఞానత్వావచ్ఛిన్నజ
నకత్వాసాదానెపిప్రతిజ్ఞావిషయితాయాస్తదనతిరిక్రవ్యత్తితయాతద్భిన్నవిషయ
తావిశిష్టజనకత్వాభావఫుటితకూటమక్షతమితిచేత్తహి హేతువిషయితాయాః
ప్రతిజ్ఞాజనకతాతిరిక్రవ్యత్తిత్వాదవ్యాప్తిరితిద్ ॥ యత్తు స్వస్య స్వధర్మితా
వచ్ఛేదకత్వవారణాయ ప్రతిజ్ఞాజ్ఞానే వత్వాదిప్రకారతానిరూపితవిశేష్యతా
యాఅప్యవగమే తాదృశప్రకారతాయాసాన్వనవచ్ఛేదకవిషయితాశూన్యత్వవి
రహేణ ప్రతిజ్ఞాయామవ్యాప్తిజనకతానివేశేచావచ్ఛిన్నత్వం సబంధేన తద్వి
శిష్టత్వాభావాన్నదోషఇతి ॥ తదనత్ ॥ అవచ్ఛిన్నత్వసంబంధేన తాదృశవిష
యితావైశిష్ట్యానివేశే యదిచేత్వాదిగ్రంథవిరోధాత్ ॥ ఉదాసీనపదార్థవి
షయితాయాః సాన్వనవచ్ఛేదకత్వేపి తాదృశజనకత్వస్య తదనవచ్ఛిన్నతయా
వ్యాప్తయోగేన విషయితాయాం తాదృశాన్యతమజనకతావచ్ఛేదకత్వస్యాన్త
త్ప్రపిపితత్వాపత్తిరితి ॥ యాదృశప్రతిజ్ఞానిజ్ఞానముదాసీనపదార్థవిషయకమే
వజాయతే తాదృశప్రతిజ్ఞాదివ్యక్తావవ్యాప్తిమాశంకతే *యదిచేతి * సమాధత్తై
* తదేత్వాది * ఏవంచ సాన్వనవచ్ఛేదికాయా తథావిధజనకతావచ్ఛేదకవిషయ
తా తద్విశిష్టతాదృశజనకతాశూన్యత్వం జ్ఞానవిశేషణమిత్యర్థః ॥ అత్య సాన్వనవ
చ్ఛేదక తాదృశజనక తావచ్ఛేదకవిషయితాశూన్యత్వమేవాస్తు భాగవిషయితా
యాస్తాదృశజనక తానవచ్ఛేదకత్వేన తత్ప్రాతివ్యాప్తైర్విశేష్యదలసాధకస్యం
భవాదితిబూధ్యమ్ * అగతిరేవేతి * ఇదంచాత్మాలోచనీయమ్ ॥ సాన్వనవ
చ్ఛేదకతాదృశజనకతావచ్ఛేదకవిషయితావిశిష్ట స్వనూనవృత్తి జనకతాశూన్య
త్వంగతిః ॥ పంచానామస్యవయవానాం విషయితానైయత్సవగమేపి స్వనూన్య
వృత్తిజనకతాస్థానై స్వనూనవృత్తిసాన్వనవచ్ఛేదకవిషయితానివేశ్యా ॥ వస్తుత

ఈప్రతిజ్ఞాద్యయాద్యాత్మక సముదాయస్యావయవశబ్దపర్యాప్త్యాశ్రయత్వమిష్ట
మేవ, తస్యాతథాత్వే తద్వాదరణప్రకారోపి చింతనీయః ॥ న్యాయాంతరగతత్వ
స్యాపి నివేశనీయతయానోదాసీనవాక్యసాధారణ్యమిత్యః బోధ్యమ్ ॥ అత్ర య

స్తు సావనవచ్ఛేదకేత్యాదికమవహాయ సావశ్రయత్వస్వసమానాధికరణభేదప్రతి
యోగితావచ్ఛేదకవిషయిత్వాభియాభావవత్త్వేన జ్ఞానవిశేష్యం సావనవచ్ఛే
దకతథావిధజనకతావచ్ఛేదకవిషయితానిరూపకత్వేనవాద్యోవిశేషణీయఇతి ॥
అసమానాకారకప్రతిజ్ఞాద్యయో జన్యతాభేదమతే దోషాప్రసక్తస్సమానేతి * ఇ
ష్టమేవేతి * ఏకప్రతిజ్ఞాప్రతిజ్ఞాద్యయం నెతిప్రత్యయసంభవేపి నావయవఇతి
ప్రత్యయాసంభవాత్ * తస్యాతథాత్వే * ప్రతిజ్ఞాద్యయస్యావయవత్వాసీవకారే
* పరిచింతనీయఇతి * ప్రతిజ్ఞాద్యయస్యాలక్ష్యతాపత్తే తాదృశ సముదాయత్వనిష్ఠ
న్యూనవృత్తితానిరూపకత్వం దేయమిత్యభిప్రాయః ॥ నన్వేతేనైవప్రతిజ్ఞాహే
తుసముదాయాతివ్యాప్తివారణే సావనవచ్ఛేదకేత్యా దైర్వేయధ్వప్రసంగఇతి
చేత్, ఏతత్ ప్రేక్ష్యత్వాత్ ॥ అత్రాయం భట్టాచార్యాణామాశయః ॥ ప్రతిజ్ఞా
కదేశవణవృత్తిసముదాయత్వవారణాయ తాదృశ యత్కించిజ్ఞానీయవిషయ
తానిరూపకవణత్వసమనియతసముదాయత్వనివేశాన్నప్రతిజ్ఞాహేతుసముదా
యాదావతివ్యాప్తిర్నవా సావనవచ్ఛేదకేత్యాదివిశేషణవైయధ్వమ్ ॥ ఏవంప్ర
తిజ్ఞాద్యయాదివారణాయ తత్తత్సముదాయత్వభిన్నత్వమేననివేశ్యమ్ ॥ సవైవం
సవినిష్ఠన్యూనవృత్తితానిరూపకత్వం సవ్యక్, లాభువాత్ ॥ వణత్వసమనేయ
త్వనివేశనాతివ్యాప్తిసంపాద్య సావనవచ్ఛేదకేత్యాదేస్తత్తత్సముదాయత్వ
భిన్నత్వస్యచ ప్రవేశే మహాగౌరవాదితివాచ్యమ్ ॥ ధూమాదాలాకవానితి ప్ర
తిజ్ఞాయామవ్యాప్తేస్తన్నిష్ఠసముదాయత్వే ధూమాదితిభాగమాత్రవృత్తినిరుక్తస
ముదాయత్వనిష్ఠన్యూనవృత్తితానిరూపకత్వాత్ ॥ ఉదాహరణనిష్ఠసముదాయ
త్వస్యతదేకదేశవృత్తితథావిధయత్కించిత్సముదాయత్వనిష్ఠన్యూనవృత్తితానిరూ
పకత్వాత్ ॥ ధూమాదితిభాగమాత్రవృత్తిసముదాయత్వస్యనిరుక్తసముదాయత్వ
రూపతయాప్రతిజ్ఞానిష్ఠసముదాయత్వస్య తన్నిష్ఠన్యూనవృత్తితానిరూపకత్వేనా
వ్యాప్తైరుక్తకల్పస్తేవసాధీయస్తాత్ ॥ ప్రతిజ్ఞాద్యయస్యాలక్ష్యత్వమంగీకృత్యవా
తద్వాదరణముక్తవిశేషణం హేయమ్ ॥ ఇత్థంచావచ్ఛేదకత్వనివేశనమపి సార్థకమ్ ॥

త్కించిత్త్వనివేశాదననుగమోయ రావరః ॥ ఏనం ప్రతిజ్ఞాదిఘటకహేత్వర్థవ్య
తిపాదకభాగైతివ్యాప్తిః ॥ ఏవముదాహరణస్య వాక్యద్వయాత్తకస్య సంగ్య

అన్యథా హేతుప్రతిజ్ఞైక దేశజ్ఞానస్య సావనవచ్ఛేదకతాదృశాన్యతమజన్యతాని
రూపితజనకతావచ్ఛేదకవిషయితావిశిష్టజనకతాహున్వితయా తత్సముదాయేఽతి
ప్రసంగాదితిచిద్విశేషణమండనమ్ ॥ వస్తులస్తు తత్తదగతాబ్జత్వపర్యాప్తావచ్ఛేదక
తాకజన్యతాన్యతమజనకతాశ్రయయత్కించిజ్ఞానవిషయవణతస్య వ్యాపకనము
దాయత్వంవాచ్యం తత్తద వూర్వోక్తస్వనిష్ఠన్యూనవృత్తితానిరూపకత్వం నివే
శ్యం ప్రతిజ్ఞాద్వయాదికమలక్ష్యం అవచ్ఛేదకత్వంచ త్యాజ్యమ్ ॥ ఏవంతాదృశ
జనకతాద్వయహున్విత్యాదికం తత్తత్సముదాయత్వభిన్నత్వంచవ్యర్థమితి తత్త్వం
నమ్ ॥ నను యత్కించిత్త్వంఏకమాత్రవృత్తిధర్మతథాచాధేయతానుబంధేన జ్ఞాన
వృత్తిరేకమాత్రవృత్తిరోధధర్మస్త్వవిశిష్టాయాసాని ఏధికరణయత్కించిద్వృత్తిత్వ
నుబంధేన జ్ఞానత్వవిశిష్టవిషయితాయావానివేశాన్నదోషఇత్యేతలహా * ఏవమి
తి * దోషద్వయం జన్యతానివేశపక్షే భాగే ధూమాదాలోకవాన్పర్వతఇతిప్ర
తిజ్ఞాఘటకధూమాదిత్యేకచైవేనతు పర్యతావహ్నిమానితి ప్రతిజ్ఞాఘటక పర్యత
పదే తన్మాత్రజ్ఞానస్య తథావిధ జనకతానాశ్రయత్వాదతత్త్వకం హేత్వర్థే
తి ॥ ప్రతిజ్ఞాదీత్యాదినా ధూమాద్వహ్నిసాధ్యకౌదాహరణాదిపరిగ్రహః ॥ నన్న
త్ర సాధ్యవిశిష్టపక్షవిషయిత్యాద్యన్యతమనిష్ఠప్రయోజ్యతానిరూపిత ప్రయోజక
తావచ్ఛేదక యత్కిందిష్టవిషయితాకవణనముదాయత్వంవాచ్యం తత్తద ప్రకృ
తపక్షవిశేషణతాపన్నసక్రతసాధ్యానితప్రకృతహేతువిశిష్టహేతుత్వవిషయితా
నివేశాన్నప్రతిజ్ఞాదిఘటక హేత్వర్థబాధకభాగైతివ్యాప్తిః ॥ యాదృశానుపూ
ర్వీప్రకారకజ్ఞానా తరంకదాపి తాదృశసాధ్యానితహేతుత్వవిషయితాశాలికా
ర్యానుదయః తన్ముఖ్యవిశేష్యతాయాలపి తాదృశసాధ్యవిషయితానిరూపితత్వా
వలక్షిత తాదృశహేతుత్వవిషయితాంప్రతి ప్రయోజకత్వాసంభవాత్ ॥ తాదృశవి
షయితాశాలిబాధే ప్రతిజ్ఞా తరహేతుజ్ఞానత్వేనహేతుత్వేపి హేత్వవయవస్యత
త్ప్రయోజకత్వం ॥ హేతుసాన్విర్ధవిషయితాప్రయోజకత్వనివహారాత్ ॥ హేతువి
షయితాయాం వ్యాప్త్యాదివిషయితానిరూపితత్వం దేయమ్ ॥ తెననిగమనఘటక
తస్మాత్పదేనాతివ్యాప్తిరిత్యలహా*ఏవమితి*వాక్యద్వయాత్తకస్యేతి*వాక్యచతు
ష్టయాత్తకస్యేత్యర్థః ॥ ననుసపక్షతావచ్ఛేదకాద్యవచ్ఛిన్న హేతుసాధ్యవైశిష్ట్యా

హయతత్ప్రతిపాద్య సాధ్యవిశిష్టధర్మ విషయక శాబ్దబుద్ధితావచ్ఛిన్నజన్యతాతథా
 విధహేతువిశిష్టధర్మ విషయక శాబ్దబుద్ధితావచ్ఛిన్నజన్యతాచాన్యతమజన్యతాగ
 ర్భేనివేశనీయాః॥ తథాచతద్వటకప్రత్యేకవాక్యేఽతివాప్తిః॥ ఏతాదృశార్థద్వయ
 విషయకబుద్ధిత్వంచ నసముదాయస్యాపి జన్యతావచ్ఛేదకమితి తదవచ్ఛిన్నైక
 జన్యతానివేశానంభవాత్ ॥ సచ జనకతావవాన్యతమత్వేననివేశనీయాః, తచ్చ
 రిచేచాదాహరణప్రతిపాద్య తత్తద్విశిష్టార్థబుద్ధితావచ్ఛిన్ననిరూపితజనకతా
 ద్వయం ద్విత్వేన నివేశనీయం, అతః ఏకైకజనకతాశ్చయప్రత్యేక భాగవిషయ
 కజ్ఞాసముదాయ సప్రత్యేకభాగేఽతివాప్తిరితివాచ్యమ్ ॥ ఉభయభిన్నత్వస్య
 ప్రత్యేకముభయోస్సత్త్వావిభుభయభిన్న భిన్నత్వసోభయత్రాసంభవాదన్యతమ
 త్వేనోభయోపాదానానంభవాత్, వ్యాసజన్యవత్తిధర్మావచ్ఛిన్నానుయోగితాకథే
 నగాహిశాబ్దత్వపర్యాప్తావచ్ఛేదకతాకజన్యతామాశంక్యాథాసమాజరూపబాధ
 కేన నిరాకర్యతి * తాదృశార్థద్వయేతి * (తథాచేతి*సమాదాహరణైఽవ్యా
 వ్యకథనానున్యతావ్యాప్యవ్యాపకభావానావన్నజనకతాద్వయసత్త్వాత్సావి
 నవచ్ఛేదకవిషయితావిశిష్టతాదృశజనకతాకత్వాచ్ఛేతిచెన్న ॥ తథావిధయత్కిం
 చిజ్జనకత్వేకదనాశ్చయవృత్తి తత్సమానాధికరణభేద ప్రతియోగితావచ్ఛేదకజనక
 త్వాభయశూన్యత్వం వ్యాప్యవ్యాపకభావేతివిశేషణార్థః ॥ ఉదాహరణేచ త
 థావిధం జనకతాద్వయమేవ ద్విత్వేనోదాహరణార్థబోధీయజన్యతాద్వయ ని
 వేశాత్రథావిధజనకతాద్వయశూన్యత్వపంచకనివేశాదావనావాప్తిః ప్రతిజ్ఞా
 హేతుజ్ఞానతావచ్ఛిన్నజనకత్వద్వయంచ నధతుంశక్యమితి నాతివాప్తిః ॥
 సావనవచ్ఛేదకత్వాదివిశేషణే యస్మిన్ త్వేనోదాహరణార్థబోధజన్యతాప్రవేశ్యత
 దీయజనకత్వే స్వపదేనోపాదేయే తాదృశజనకతాచోదాహరణజ్ఞానీయజనకత
 యార్థేదోనివేశ్యేతి) * ద్విత్వేనైతి * ఉదాహరణఘటకవాక్యచతుష్టయవిష
 యకప్రత్యేకజ్ఞానచతుష్టయనిష్టజనకతాదాయ తన్నిష్టచతుష్టయావచ్ఛిన్నభేద
 స్తేనవాన్యతమత్వతుతో నివేశాత్తాదృశజనకతాచతుష్టయావచ్ఛేదకవిషయితాని
 రూపకవణాసముదాయత్వస్య సంపూర్ణావసంత్యానైకదేశేఽతివాప్తిరితి
 భావః ॥ యద్యపి ద్విత్వేననివేశపి వాక్యచతుష్టయసముదాయత్వసంగ్రహః ॥
 తథాపి తథానివేశే తస్యవాక్యద్వయవృత్తినముదాయత్వనిష్ట న్యూనవృత్తితాని

దోషగమేతు, తాదృశాన్యతమత్వాశ్రయవృత్త్యైకజనకతామాదాయాతిప్రసంగస్య
దుర్వారత్వాత్ ॥ పూర్వకల్పేతు ప్రతిజ్ఞాద్యఘటకత్వవిశేషణేనైవనాతిప్రసంగావ
కాశః, యోయోధూమవానిత్యాదివృత్త్యైకవాక్యస్యవాక్య(సముదాయ)ద్వయా
త్తకోదాహరణఘటకత్వాత్ ॥ సచవాక్యద్వయపర్యాప్తముచాహరణత్వందుర్వ
చమ్ ॥ స్వఘటకయత్నదోషస్థాప్యధర్మిణిహేతుమత్తాబోధకయద్యాకన్యాయచ్చత
దనంతరప్రయుక్తం స్వఘటకతత్పదోషస్థాప్య తాదృశధర్మిణి సాధ్యవత్తాబో

రూపకత్వమితి చతుష్టయానుధావనం * దుర్వారత్వాదితి * అన్యతమత్వస్యా
వ్యాసజ్యవృత్తితయాపర్యాప్తివివక్షాయాః అసంభవాత్ ॥ ఇదంతబోధ్యమ్ ॥
తథావిధజనకతాత్వావచ్ఛిన్నభేదాన్యతమభేదప్రతియోగితావచ్ఛేదకధర్మ ప
ర్యాప్తస్థితికరణావచ్ఛేదకవిషయితత్వాదిక్రమేణ నివేశే ఉదాహరణానాన్యా
ప్తిః ॥ తదేకదేశేనాతివ్యాప్తిశ్చ ॥ భేదాన్యతమమధ్య ఉదాహరణప్రతిపాద్య
తత్తద్విశిష్టార్థబుద్ధిజనకతాద్యయభేదనివేశాత్ ॥ యద్వా ప్రతిజ్ఞాప్రతిపాద్యత
ద్విశిష్టార్థబుద్ధితావచ్ఛిన్నజన్యతాహేతుప్రతిపాద్యతద్విశిష్టార్థబుద్ధితావచ్ఛిన్న
జన్యతాపనయనిగమనప్రతిపాద్య తత్తద్విశిష్టార్థబుద్ధితావచ్ఛిన్నజన్యతానిరూపి
న్యతాచతుష్టయమన్యతమత్వేన నివేశ్య తన్నిరూపితజనకతావచ్ఛేదకవిషయతా
నిరూపకవణాసముదాయత్వాదాహరణత్వాన్యతరవత్త్వం లక్షణమ్ ॥ ఉదాహర
ణత్వంచాగ్నిమమనుగతమితి నకోపిదోషఇతి ॥ నను దీధితికృత్త లైఘ్యభయఘట
కభాగద్వయాఘటితత్వస్తే స్థికదేశసాధారణతయాఽతివ్యాప్తిమూర్ధ్వారెత్యతః
హ * పూర్వైతి * ననూదాహరణత్వస్య దుర్వచతయా కథంతద్భేదానుయోగి
తావచ్ఛేదకత్వమిత్యాశ్రయేనశంకతే * సచేతి * దుర్వచమితి * ఇతరావయ
వాసన్నితసాన్విధాబోధకత్వం నేహోదాహరణత్వమాత్తాశ్రయాత్ ॥ అతఃవ్యాప్య
త్వాదిభిమతవన్నిష్ఠవ్యాపకత్వాదిభిమతసంబంధబోధకత్వముదాహరణత్వమితి మూ
లా క్తలక్షణం పరిష్కర్యోతి * స్వఘటకేతి * స్వంవాక్యమ్ ॥ స్వఘటకయత్న
దోషస్థాప్యతావచ్ఛేదకదృష్టాంతతావచ్ఛేదకధర్మావచ్ఛిన్నవిశేష్యతానిరూపి
తప్రకృతహేతుప్రకారతాశాలిశాబ్దబోధజనకతావచ్ఛేదకత్వతథావిధ తదవచ్ఛి
న్నభేదావచ్ఛిన్నవిశేష్యతానిరూపితప్రకృతహేతుప్రకారతాశాలిశాబ్దబోధజ
నకతావచ్ఛేదకత్వాభివ్యక్తప్రకారతాశ్రయానుపూర్విఘటకవణాత్వ వ్యాపక

తదాశ్రయాధికరణకాలధ్వంసోత్పత్త్యధికరణక్షణధ్వంసోత్పత్త్యధికరణక్షణో
 త్పత్తికధ్వఃసప్రతియోగిక్షణవృత్తివృత్తిస్వఘటతత్పదోపస్థాప్యతావచ్ఛేదకదృ
 స్థాంతతావచ్ఛేదకధర్మతదవచ్ఛిన్నభేదావచ్ఛిన్నవిశేష్యతానిరూఢితప్రకృతసా
 ధ్యప్రకారతాద్యయశాలిశాబ్దబోధజనకతావచ్ఛేదకప్రకారతాశ్రయానుపూర్వీ
 ఘటకవణత్వవ్యాపకం సముదాయత్వమిత్యర్థః ॥ స్వమానుపూర్వీ ॥ మహాన
 సత్త్వవత్సరత్యాదిగా భానేతు తాదృశభేదానుయోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవి
 శేష్యతానివేశ్య ॥ ఉపితానుపూర్వీకపాతుసాధ్యవిశిష్టధర్మిణ్బోధకద్వయకస
 ముదాయత్వమపేక్షితదేవ ॥ యద్యపి ప్రకృతపాతువిశిష్టతత్తదన్యప్రకృతసాధ్య
 విశిష్టతత్తదన్యధర్మిణ్విషయకసమూహంబనబోధీయయావత్కారణతావచ్ఛేద
 కయత్క్రందిత్విషయతాశ్రయవణత్వవ్యాపకసముదాయత్వముపాధ్యాయానా
 ముదాహరణత్వంసంభవతి ॥ తథాపి సవహ్నిమాకాయోయోధూమవానితివాక్య
 న్యవారణాయ సావశ్రయాభూతసాధ్యవిశిష్టబోధకవాక్యాన్యవహితోత్తరత్వ
 హుస్యపాతువిశిష్టబోధకవాక్యవృత్తియత్సముదాయత్వం తద్భిన్నత్వనివేశే
 గౌరవాత్తన్నొక్తమ్ ॥ ఇదంతబోధ్యమ్ ॥ స్వఘటకయత్పదోపస్థాప్యధర్మి
 ణియోపాతుమత్వబోధః యశ్చపాతౌతాదృశధర్మిణ్బోధః తదన్యతరబోధజ
 నకం యద్వాక్యం యచ్ఛయదనంతరప్రయుక్తం స్వఘటకతత్పదోపస్థాప్యధర్మి
 ణి సాధ్యవత్తాబోధః యశ్చ సాధ్యతాదృశధర్మిణ్బోధస్తదన్యతరబోధజనకం
 యద్వాక్యం తదుభయత్వముదాహరణత్వం ॥ తెనయత్రీధూమస్తత్యాగ్నిరత్య
 దాహరణేనావ్యాప్తిః ॥ పాకకృతీతరభేదాదౌసాధ్యతీల్స్పష్టం ॥ ఎస్తుతస్తుపాతు
 మత్తాబోధకేత్యత్రధర్మిణ్విషయతానిరూపితపాతువిషయతాకతేనబోధయో
 రనుగమస్త్రధర్మిణ్విషయతాయాపాతుతావచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్నాధేయ
 తాసంబంధానవచ్ఛిన్నప్రకారతాన్యత్వనివేశాద్ధూమోయద్వానితిబోధస్యపా
 తుతావచ్ఛేదకసంబంధానవచ్ఛిన్నప్రకారతాన్యత్వనివేశాద్ధూమోయోయగ్నిబో
 ధప్రదాసః ॥ అయం పాతుమత్తాబోధకాంతాధః ॥ సాధ్యవత్తాబోధకాంత
 స్యాప్యసమేవాధః ॥ ఏవంసాధ్యవత్తాబోధకేత్యత్రతథావిధసాధ్యవిషయతా
 కబోధత్వేనానుగమః ॥ తత్ర సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్నాధేయతాన
 మ్బంధానవచ్ఛిన్నప్రకారతాన్యత్వం సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధానవచ్ఛిన్నప్ర

ధకం యద్వాక్యం తదుభయత్వస్త్వేన తథాత్వాత్ ॥ అథాత్మాపి ప్రతిజ్ఞా
ద్యఘటకత్వంనివేశనీయమితిచేత్, తస్మి గురుశరీరస్యతాదృశవిషయతానిరూపక
వణి సముదాయత్వస్య నివేశాపేక్షయా నిరక్రొభయఘటకభాగద్వయాఘటిత
త్వనివేశనమేవాచితమిత్యరుచీబీజమవసేయమ్ ॥ నను న్యాయజన్యజ్ఞానస్యా
పుష్పనయార్థవ్యాప్యవత్ప్రతావగాహితయా పరామర్శరూపత్వాత్పరామర్శజ
నకవాక్యత్వమేవ న్యాయత్వంకుతానోద్యతై ॥ ఏవంతాదృశవాక్యఘటకవాక్య
త్వమేవావయవత్వమస్తు కిముక్తగురుతరన్యాయతదవయవలక్షణానుసరణేనేతి

కారతాన్యత్వం విషయితయోర్నిశేషణమితి విశేషః ॥ యోధూమవాంస్తత్ర్యవ
హ్నిరిత్యాదేర్వా రణీయత్వైతు తత్సముదాయత్వభేదోనివేశ్యః ॥ మతుష్పప్రమ్యా
దేగధవత్తైవైత్యు యత్ప్రదోషస్థాప్యయాదృశధర్మపాతూభయఘటితానాం త
త్ప్రదోషస్థాప్య తాదృశధర్మసాధోభయఘటితానాంచ యాదృశయాదృశావి
ష్టాథానాం బోధకాన్యదాహరణఘటకాని సాంప్రదాయకాని తాదృశతా
దృశవిశిష్టాథాబోధానామేవ నివేశ్యః ॥ నతుయాదృశపక్షసాధ్యపాతూకానియా
దృశేయాదృశేధర్మిణి యాదృశయాదృశవిశిష్టాథవత్త్వసమూహంబనుబౌ
ధజనకాన్యదాహరణానితాదృశాని ॥ తావద్బోధానాత్ప్రత్యక్రమోక్తస్వఘటక
భాగకసముదాయవారణాయ తత్తత్సముదాయత్వభేదకూటస్య నివేశనీయతావ
త్తైః ॥ ఏవం స్వఘటకయత్ప్రదోషస్థాప్యధర్మిణిసాధ్యసామాన్యాభావసాధ్యవద్భే
దబోధా తాదృశాభావ తాదృశభేదేధర్మిణిబోధంచనివేశ్య పూర్వప్రయోగా
హంతద్ఘటకమ్ ॥ ఏతాదృశరీత్యోత్తరప్రయోగాహంత తద్ఘటకనిరుచ్యవ్య
తిరెవ్యదాహరణలక్షణంకార్యమ్ ॥ అత్యంతాభావసాధ్యకేతు తాదృశధర్మిణి
ప్రతియోగితావచ్ఛేదకానవచ్చిన్నవత్తాబోధః ప్రతియోగిని తాదృశధర్మపాతూభ
శ్యాధికోనివేశ్యః ॥ భేదసాధ్యకేత తాదృశధర్మిణి ప్రతియోగితావచ్ఛేదకబో
ధః ॥ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకేత తాదృశధర్మిణిబోధోఽధికః ॥ మతుష్పప్రమ్యా
దేగధవత్త్వపక్షేతూహ్యమ్ ॥ ఏవమితరభేదాదిసాధ్యకేపి ॥ వ్యతిరెకిన్యాయ
త్వం వ్యతిరెక్యవయవత్వంచ భిన్నమేవేతికృతమధికేన ॥ ననూదాహరణైకదే
శవారణాయ మయాపి ప్రతిజ్ఞాద్యఘటకత్వంనివేశ్యత ఇత్యత్రహా * అత్మాపీతి*
గుర్వీతి * నచ ఉపాధ్యానానాం ఉదాహరణాఘటకత్వమాత్మం దీధితికృతాం

ప్రతిజ్ఞాదిపంచకస్య విశిష్టైర్కార్థప్రతిపాదకత్వాభిమానినామాశంకాం మూల
కృత్స్నిరాకరోతి * అతపిజతి * తాదృశలక్షణముపేక్ష్య యథోక్తలక్షణానుస
రణాదేవేర్వర్త్య * పరామర్శస్య * పరామర్శమాత్రస్య * పరామర్శజనకస్య * పరా
మర్శజనకమాత్రస్య మాత్రపదాత్పూర్వోపవర్ణితస్యాయతదవయవలక్షణఘ
టక శాబ్దబోధవిశేషా క్రమేణ వ్యవచ్ఛేద్యా || సముదాయ స్వేవప్రత్యేకవా
క్యస్యాపి న్యాయత్వమిష్టమేవ పరామర్శప్రయోజకవాక్యవినన్యాయవ్యవహా
రాత్తత్త్వస్య సముదాయవత్ప్రత్యేకమాత్మేపి సత్త్వాచ్చ || ఏవంచ పరామర్శ
తు ప్రతిజ్ఞాద్యఘటకత్వచతుష్టయాదికం ఏనముభయఘటకేత్యత్ర జనకతావ్రభృ
తినముదాయత్వాంతాప్తకముపాధ్యాయానాంతు తదేకమేవేతి వివరితగౌరవం
సాన్వనవచ్ఛేదకేత్యాదివిశేషణఘటకస్య విషయితాంతస్య భేదద్వయాత్తకసన్విత
విశేష్యఘటకస్య తిన్య, సచతుష్టయస్య, భేదద్వయాత్తకాన్యతమత్వస్వేవచ
వ్యావకతాఘటకతావచ్ఛేదకవిషయతాదినముదాయత్వసప్రకాశప్రత్యాపితి వా
చ్యం || సాన్వనవచ్ఛేదకేత్యత్ర సప్తత్వస్యఘటకతయా విశేష్యచతుష్టయస్యాన్య
తమత్వగర్భస్య నివేశన గౌరవస్య దుర్వారత్వాత్ || న్యాయజన్యజ్ఞానస్వేత్వా
ద్యాశంకామిత్యంతస్యాక్రగురుతరలక్షణద్వయమపేక్ష్య పరామర్శప్రయోజక
వాక్యత్వం న్యాయత్వం తథావిధవాక్యఘటకవాక్యత్వమవయవత్వమితికర్మణ
న్యాయావయవలక్షణాలాఘవాత్ | ప్రతిజ్ఞాదిపంచవాక్యజన్యమసావాక్యాధా
బోధస్యోపనయాధావిషయకత్వేన పరామర్శరూపతయా న్యాయాదౌ క్రమే
ణ లక్షణసమన్వయఇత్యాశంకామిత్యర్థః * నిరాకరోతీతి * తస్మిన్ నిరాకృతే
స్వీయలక్షణద్వయస్యాభివ్యాప్తినిరాకరోతీత్యర్థః || తథాదమూలస్థాతివ్యాప్తివ
దస్య పరామర్శప్రయోజకవాక్యత్వస్యన్యాయత్వమతేషాన్వివ్యాప్యధూమవాన
యమితివాక్యేతివ్యాప్తిః || ఏవం తాదృశవాక్యఘటకత్వస్యావయవలక్షణత్వ
మతే తదేకదేశేతివ్యాప్తిరిత్యర్థః || సప్తమలైతివ్యాప్తిశంకైవనాస్తీత్యాహ || మూ
లే * తేనతి * నను తెనేత్యాదిమూలమసంగతంయథోక్తలక్షణాసత్త్వస్యా
లాభాదిత్యతామాత్రపదంపూరయతి * పరామర్శమాత్రస్వేతి * విశేషాదితి * ప్ర
యోజకాంతపరిచయాదితి శేషః || తథాచ యథోక్తలక్షణాసత్త్వలాభః * త
త్త్వస్వేతి * తథాచస్యవహర్తవ్యతావచ్ఛేదకసత్త్వానిబంధనావ్యవహారోభ్యాః

ప్రయోజకవాక్యత్వమేవన్యాయలక్షణమితికేచిత్తన్నతముపన్యస్యతి * యత్త్వి
తి * సంక్షేపతః * లాఘవతః సాహిత్యాయవితప్యనైనాన్వయః * పరామర్శ
ప్రయోజకేతి * వహ్నివ్యాప్యధూమవాసయమితివాక్యస్యాపీత్యాదిః * విశే
షేతి * వాక్యపంచకాత్మకసముదాయాదిత్యాదిః యాదృశవాక్యప్రయోగోనా
ధాంతరాదినిబంధననిగ్రహప్రయోజకఃతదేవన్యాయవ్యవహారవిషయఇతినియ
మాభిప్రాయేణమాషయతి * తన్నైతి * థాయామ్ * విచారనమయే * ఆకాంతా
క్రమేనైవాభిధానం * నిగ్రహప్రయోజకమితిశేషః * ఇతి * అతఃతదభిధాననిగ్ర
హాదిత్యగ్రిమేణాన్వయః * విశిష్టవైశిష్ట్యై * వక్షస్యవ్యాప్తివిశిష్టహేతుమత్వై * ఆ
కాంతా * జిజ్ఞాసా * నాస్తితి * విప్రతిపత్తితఃసాధ్యతదధానసంశయవతఃతదేకతరణో
టికజిజ్ఞాసాప్రథమముదేతి తతః ప్రతిజ్ఞావాక్యాత్పిన్నిశ్చయే తద్దేతాతత్ప్రతిజ్ఞా
చ తద్గమకతాపయికవాప్యప్రౌ తదనంతరమేవవక్షస్య తాదృశహేతుమత్వైఇతి
భావః * తదభిధానై * విశిష్టవైశిష్ట్యప్రతిపాదకవాక్యోచ్ఛారణే || అత్రాపి ప్రథ
మమిత్యనుషజ్యతే * అన్యథా * లాఘవమాత్రమాదృశ్య తస్య లక్షణత్వవగమే
* పరామర్శజనకతయేతి * లాఘవావాక్యకృత్వమప్యనంతరభావ్యపరామర్శప్రయో
జకత్వమాత్రస్య లక్షణత్వాదిత్యాదితిభావః || నను మధ్యస్థాకాంతా యనా నివ
ర్తతే సవినన్యాయః సాచ శబ్దత్వ ప్రకారికావిషయసిద్ధినిర్వాహకశబ్దా దేవ

యత్యితిభావః * లాఘవతః * సంగ్రహకలాఘవాత్ * న్యాయవిన * న్యాయవ్య
వహారవిషయవిన, సాపీత్యస్యాపసయోపీత్యధోతఃపరామర్శనీయంపూరయతి ||
* వహ్నితి * అవధ్యపెక్షానిరస్యతి * వాక్యేతి * తథాదవిశేషఃన్యాయవ్య
వహార్యతావ్యావర్తకస్తదవచ్చిన్నభేదవాప్యః భేదప్రతియోగిత్వరూపవంచ
మ్యర్థాన్వయోబోధ్యః || అన్యాదృశన్యాయవ్యవహారవిషయానత్వేదూషణాసం
గతిరతతోయాదృశేతినియమం లంఘయతుఃవిధేయంపూరయతి * నిగ్రహేతి *
* విశిష్టైతి * సమాహంబనత్వస్యార్థసమాజగ్రస్తతయా కన్యచిత్కార్యతానవ
చ్ఛేదకత్వాద్విశిష్టబోధకవశ్యకః * తద్దేతావితి * జిజ్ఞాసాదేతీత్యనువర్తతే || ఏ
వమగ్రపి || ఉపనయప్రయోగానుపపత్తినిరస్యతి * అత్రాపీతి * వన్యాకాం
క్షావిరహఇతి మూలాసంగతిః || చక్షురాదేర్వహ్నివ్యాప్యవత్తాబోధకవా
క్యస్యేవజిజ్ఞాసితవిషయకత్వాదిత్యతస్తన్నూలమవతారయతి * నిష్పతి * అవతర

నివర్తతే నతు ప్రమాణాంతరాదితి నచక్షురాచేర్న్యాయత్వమిత్యతలహా * ఆ
కాంతేతి * ఆకాంతానివృత్తివిరహాత్సర్వః * చుల్కపవేతి * వ్యాప్యవత్రాబాధక
వాక్యస్య ప్రథమం ప్రయోగేపి సాధ్యసంబంధ్యధీనానాం మధ్యస్థాకాంతా
ణామనివృత్తైరితిభావః * ముర్నిరూపం * అసంభవిజనకతాయావచ్ఛేదక నియ

ణానుసారేణార్థమాహ * ఆకాంతానివృత్తితి * నను విజాతీయ బోధజనక
త్వమేవన్యాయత్వం విజాతీయ బోధజనకత్వమేవచ వృత్తిజ్ఞాత్వాదికమ్ || ఏతా
దృశవైజాత్యస్య పరామర్శాదావకల్పనానాం పనయేతివ్యాప్తిరిత్యన్వేషామ
తముపస్యన్యతి * మూలెతన్వేత్వతి * విజాతీయబోధజనకత్వస్య న్యాయపదశక్య
తావచ్ఛేదకతయా తత్కుక్షినిక్షిప్తత్వేన వైజాత్యప్రసిద్ధిః || ఏవం పక్షణా వ
హ్నిమానితివాక్యనిష్ఠం యద్విజాతీయబోధజనకత్వం తదేవ వృత్తిజ్ఞాదిపదశక్య
తావచ్ఛేదకమిత్యాశయః || అత్ర వృత్తిజ్ఞాపదవాచ్యానాం పర్వతావహ్నిమాని
త్యాదివాక్యానాం తత్తద్వ్యక్తిత్వేన కారణత్వే చాలిసీన్యాయేన వ్యభిచారా
త్ || అనుగతానతివ్రన క్తరూపస్య దుమిలతతయా విజాతీయ బోధజనకత్వ
స్వేవాసంభావితత్వేన తస్య వృత్తిజ్ఞాపదశక్యతావచ్ఛేదకత్వాభావేన తద్వటకత
యా వైజాత్యసిద్ధేరసంభవా తద్వటకతలక్షణమసంభవగ్గస్తమిత్యాశయేన దూష
యతి * తత్రజ్ఞానేతి * ననుదుర్నిరూపమితిమూలమసంగతం జనకతానిరూపణే
నుగతరూపానపేక్షణాదహ్నివాచ్యపక్షేగాదాధర్యాం అసంభవీతి * తథాచ కించి
ద్ధర్మావచ్ఛిన్నజనకతానిరూపితకార్యతావచ్ఛేదకతయైవ వైజాత్యసిద్ధేర్వ్యక్తవ్యత
యాకారణతావచ్ఛేదకత్వస్య దుర్నిరూపత్వేవైజాత్యసిద్ధేరసంభవేనలక్షణమసం
భవగ్గస్తమితిభావః * తజ్జ్ఞానస్యేతి * తథాచ తాదృశరూపగ్రహమంతరేణ జన
కత్వం దుగ్రహమితిమూలార్థః || ఇదమాపాతతః :: తాదృశరూపగ్రహమం
తరేణాపి జనకతాయాస్సుగ్రహత్వాత్ || తద్ధర్మావచ్ఛిన్నత్వవిశిష్టజనకతాగ్రహ
ఏవ విశేషణజ్ఞానవిధయా తద్ధర్మగ్రహస్య హేతుత్వాత్ || అతఏవ దండత్వాగ్గ
హేపిద్రవ్యే ఘటకారణతాగ్రహనిర్వాహః || నను పర్వతావహ్నిమానిత్వసం
తవాక్యనిష్ఠానుపూర్వీమత్త్వస్వేవానుగతానతివ్రన క్తస్య మిలితతయాతద్యూ
పేణ విజాతీయబోధంప్రతి జనకతానంభవాత్తథావిధజనకత్వస్య న్యాయాదిప
దశక్యతావచ్ఛేదకత్వసంభవిష్యతీత్యతలహా * మూలెతత్త్వివకారణతి * తస్వేవ *

తత్త్వాత్తస్మా న సావచ్ఛేదః జ్ఞానాద్దీనత్వాదితిభావః॥ లక్షణాంతరసంభవస్య లక్షణాంతరామూషకతయా తస్యైవలక్షణత్వాదితిమూలమసంగతమతా దీధితీకృతద్భావమాచక్షే * తథాచేతి * తాదృశానుగతరూపస్వీకారచేత్యర్థః * సాధకాభావఇతి * తాదృశసర్వస్వేన న్యాయాదిపదవ్యవృత్తినిమిత్తత్వసంభవేన తత్ప్రవృత్తినిమిత్తతయాజ్ఞాననిష్ఠజాతివిశేషసిద్ధ్యసంభవాత్, య క్త్యంతరస్యచాసత్త్వాదితిభావః ॥ బాధకమిత్యస్య ప్రతిజ్ఞాదిజన్యతావచ్ఛేదకజాతావిశ్వాదిః, తేన వక్ష్యమాణసంకరస్య న్యాయజన్యతావచ్ఛేదకజాతావసంభవేపినక్షతిః ॥ అన్యథేతి మూలస్య ప్రతిజ్ఞాదిజన్యతావచ్ఛేదకజాతీస్వీకారసంకీర్ణజాతీస్వీకారప్రసంగఇత్యర్థః తస్మిన్మధ్యస్థి సంగతవివృణోతి * న్యాయేతి * న్యాయజన్యంచ జ్ఞానం విశిష్టే కార్థవిషయకం తావద్వాక్యాధ్యక్షవిషయక నమూహంబనరూపంబేత్యన్యదెతత్ * పంచెతి * జాతయఇత్యగ్నిమేతాన్యయః॥ తథాచ తత్రైవప్రతిజ్ఞాదిజన్యతావచ్ఛేదకపంచజాతీనాం సమావేశఇతిభావః ! అన్యత్రాపిసామానాధికరణ్యమాహ * ద్విత్వాదీతి * మిథోవ్యభిచారితామాహ * ఏకేకేతి * న స్వేకేకజన్యనానావయవజన్యబోధగతతత్త్వదయవజన్యతావచ్ఛేదకజాతీనాంనా

తాదృశానుపూర్వీమత్త్వస్వేన॥ ఏవకారణవైజాత్యఘటితస్య లక్షణత్వవ్యవచ్ఛేదః ॥ గాదాధర్యామ * లక్షణాంతరేతి * ఉభయారపిలక్షణత్వసంభవతీతిభావః * న్యాయాదీతి * లాఘవాదిత్యాదిః ॥ ఏవంచ విజాతీయబోధజనకత్వస్య తథాత్వం నోపగమ్యతఇతి తద్ధటకతయా వైజాత్యసిద్ధ్యభావాత్ ॥ (తథాచ తాదృశానుపూర్వాస్యైవలక్షణత్వసంభవే కిముక్తవైజాత్యఘటితత్వలక్షణేనైతి ॥ నను లక్షణస్య లక్షణాంతరామూషకతయోభయారపి లక్షణత్వమితిచేన్న ॥ అనుగతానుపూర్వీకతాయాలవశ్యకత్వేన తస్మాదేవలాఘవేన ప్రతిజ్ఞాపదశక్యతావచ్ఛేదకత్వసిద్ధౌ విజాతీయబోధజనకత్వస్య తథాత్వేనోపగమ్యతేయేతద్ధటకతయా వైజాత్యసిద్ధిస్సాధ్యదేవంచ) వైజాత్యఘటితలక్షణమసంభవదుక్తిమితిభావః ॥ నను ప్రతిజ్ఞాదా విజాతీయబోధజనకత్వస్యానుపూర్వీరూపధర్మయోగుభయారపి వినిగమనావిరహేణ శక్యతావచ్ఛేదకతాయాలవశ్యకతయా వైజాత్యాసిద్ధిమూర్త్యైవైత్యాశంక్య తత్స్వీకారబాధకం మూలవక్ష్యతి * అన్యథేతి * నను వైజాత్యస్య సానాత్వస్వీకారాన్నసంగరావకాశఇతిచేన్న॥ తథా

నాత్మోపగమార్పణసంకరావకాశశత్యతతహః * తత్రతత్రైతి * సుతరాం మా
నాభావశతి * ప్రతిజ్ఞాపాత్వాదినానావయవజన్యబోధనిష్ఠప్రతిజ్ఞాదిజన్యతావ
చ్ఛేదకజాత్యైవైత్యాదిజన్యతావచ్ఛేదకతయా సాత్వాదావపి ప్రతిజ్ఞాదిలక్షణాతి
వ్యాప్త్యా తాదృశజాతిసుతీతలక్షణకరశాసంభవేన తాదృశజాతౌలక్షణానురోధ

సతి ప్రతిజ్ఞాపాత్మాభయజన్యబోధే ప్రతిజ్ఞాజన్యతావచ్ఛేదకవైజాత్యస్వీకారా
పత్తైః || అన్యథా తత్రతాదృశ ప్రతిబంధకతాకల్పనారూపగౌరవాపాతాత్ ||
తథాచ తదవచ్ఛిన్నబోధజనకత్వస్య పాతావతిప్రసక్తిః || ఏతద్భయేనగురుభూ
తమపి ప్రతిబంధకత్వముపగమ్య తత్ర వైజాత్యానుపగమే తత్ప్రతిజ్ఞాయామ
వ్యాప్తిః || నచ తాదృశబోధే తాదృశవైజాత్యానుపగమపి నక్షతిః విజాతీయ
బోధజనకతారూపలక్షణై జనకత్వం నఫలావధానమపితు స్వరూపయోగ్యతేతి
కేవలప్రతిజ్ఞాస్య క్త్యంతరజన్యబోధంప్రతి తత్రతత్ప్రతిజ్ఞాస్యకేః ఫలావహిత్యా
భావేన స్వరూపయోగ్యతాసద్భావేన లక్షణసమన్వయాదితివాచ్యమ్ || స్వరూ
పయోగ్యతాహి తాదృశవైజాత్యానచ్ఛిన్నబోధజనకతావచ్ఛేదకధర్మవత్త్వం,
ఏవంచ కారణతావచ్ఛేదకత్వేనాభిమతస్య ధర్మస్తేవ లాభవేన లక్షణత్వస్య
ప్రతిజ్ఞాపదశక్యతావచ్ఛేదకత్వస్యచసంభవాదుక్తవైజాత్యావచ్ఛిన్న బోధజనక
తావచ్ఛేదకధర్మవత్త్వస్య గురుతయా లక్షణత్వస్య శక్యతావచ్ఛేదకత్వస్యవా
సంభవాత్తద్ధటకతయా వైజాత్యసిద్ధిరభావాన్నవైజాత్యస్య నానాత్వస్వీకారస్య
ముచితశ్చతిభావః || యత్తు తత్స్వీకారేత్వేతి ప్రతిజ్ఞాదిపదశక్యతావచ్ఛేదకత
యా సిద్ధవైజాత్యాదేః కారణతావచ్ఛేదకస్య సునిరూపతయా నానుగతయా
వస్య దుర్నిరూపతేతిభావశ్చతి || తన్న || తథాసతి తస్యేవలక్షణత్వాదిత్యస్య
తథాచ సాధకాభావశ్చతి దీప్తిస్సంగతేః || ఉక్తరీత్యాప్రతిజ్ఞాపదశక్యతావచ్ఛే
దకతయా సిద్ధవైజాత్యస్తేవ శాబ్దనిష్ఠవైజాత్యసాధకత్వసంభవాత్ || కేదిత్తు త
స్యేవేతి || తథాచ సునిరూప్యత్వే తస్యేవలక్షణత్వావతిభయేన సునిరూపిత
త్వస్య వత్తుమశక్యతయా తద్దుర్నిరూపమేవేతిభావః || కారణతావచ్ఛేదకస్యదు
ర్నిరూపత్వేపి జాతిసిద్ధిస్వీకారేవాధకమాహ * అన్యథేతి * ఏతదేవ దీప్తికృ
తా కేదిత్త్విత్యాదినాభిధాన్యతే * యుక్త్యంతరస్యేతి * ప్రవృత్తినిమిత్తాను
పవత్తిభిన్నయ్యతేః || మానాభావరూపయక్త్యభావశ్చత్యాహ * ప్రతిజ్ఞైతి *

రూప య క్త్యనవకాశాత్ || ఏకైకావయవజన్య బోధవృత్తిజాతీరుపాదా
య స్వరూపయోగ్యతాఘటితలక్షణస్య నిర్యోషత్వేపి ఉభయాదిజన్యబోధే త
జ్ఞాత్యభావనిర్వాహకప్రతిబద్ధప్రతిబంధకతాకల్పనే మహాగౌరవాత్ || తత్త
జ్ఞాత్యవచ్ఛిన్నజనకతావచ్ఛేదకత్వేన భిషత్తానాంగురుశరీరాణాం యథోక్త ధ
మాణాం ప్రతిజ్ఞాదివదప్రవృత్తినిమి తత్వాదిత్వేన తజ్ఞాతికల్పనే ప్రవృత్తినిమి
త్తలాఘవరూపాయాపిష్యుక్తేరనవకాశాదిభావః || అననుగమేన తత్తజ్ఞాతి
ఘటితలక్షణాసంభవాత్ లక్షణానుపపత్తిరూపయుక్తస్సుమారపరాహతత్వాదితి
భావవర్ణనమనుపాదేయమ్ || ఏకైకజన్యబోధవృత్తిజాతిమదాయైవ స్వరూప
యోగ్యతాఘటితలక్షణసంభవాత్ || అన్యభేత్వాదిమూలమన్యథావ్యాచక్షాణా నాం
మతమాహ * కేచిదితి * తదేత్యంలేమన్యభేత్వస్సార్థః * కదాచిదితి * హేత్వాదిజన్య
ఇత్యత్రాప్యనుషజ్యతే || తేన పరస్పరజన్యభిచారలాభః * స్వాదితి * వరైవైవేత్వార్థః ||
నియామకాభావాదితిభావః || నను నియమేన సర్వత్రైవ ప్రతిజ్ఞాదిజన్యబోధే
హేత్వాదిజన్యవ్యక్తివృత్తిజాతిమత్త్వసంగభవేన పరిస్పరజన్యభిచారితాయాదుర్లుట
త్వాన్నసంకరావకాశఇత్యత్ర బాధకాంతరంపూరయతి * సర్వమితి * సర్వ
త్ర సర్వజాతినైవజాతీనాం సమనైయత్యాదృశఏవదులభితి సర్వజాతీయత్వ
ప్రసంగోఽసంగతఇత్యేతహ * ఏకేతి * ఇత్యంత విజాతీయ శబ్దబోధజనక
త్వఘటితప్రతిజ్ఞాదిలక్షణమసంభవదుక్తికమేవేతిభావః || అత్రాచానుగతకారణా
న్యాయజన్యేతియావత్ * స్వరూపేతి * తత్త్వద్బాధావధానాపిప్రతిజ్ఞాదివ్య
వహారసిద్ధయే బేదిత్యేనైతి || తథాచ ధర్మాణామావశ్యకతయా వైజాత్యఘటిత
విజాతీయజ్ఞానజనకత్వం సీక్ష్మకృత్య తత్ర ప్రవృత్తినిమిత్తాపగమే గౌరవాదితిభా
వః || మానాభావఇత్యస్య తాత్పర్యాంతరంవదతాం మతముత్థాపయతి * అనను
గమనైతి * వైజాత్యేకోనుగతలక్షణం స్యాత్తదేవతునైశ్యర్థః || అయంచానుభ
వేషాతుః || ఏకవైజాత్యఘటితలక్షణస్యాన్యప్రతిజ్ఞాయామవ్యాప్తిరిత్యాశయః ||
* ఏకైకేతి * అనేకావయవజన్యతావచ్ఛేదకజాతిఘటితలక్షణాదావమయవాంత
రాన్యత్వప్రకృతేగౌరవమ్ || యద్యతిప్రసంజకజాతిఘటితావయవాంతరలక్షణంభవ
తి పరంతుతిదా ఏతదవయవలక్షణమపి తథావిధంభవతిబోధ్యమ్ || కదాచిత్ ||
క్వచిత్ * స్వాదితి * సంభావనామాత్రాన్నవ్యభిచారిత్వలాభఇత్యతావరైవైతి ||

గావేష్యననుగతకారణఘటితసామగ్గీణాం జాతివిశేషనియామకత్వం సంభవతీ
 లి సూక్తరీత్యాజాతిసంకరాద్యవకాశః ॥ అన్యథాఽనుమితిత్వాదిజాతైరప్యనియ
 మేన ప్రత్యక్షాదిసాధాన్యోపతైః ॥ తత్రాపి వహ్నివ్యాప్యవత్తా పరామర్శా
 దీనామననుగతత్వాత్ ॥ అనుగతస్య కన్యచిత్కారణస్య సంభవేపితస్యాతిప్య
 సక్తత్వాత్తాదృశస్య పృథ్వీపిసంభవాద్ధు ॥ సచ వ్యభిచారేణ తాదృశజాత్య
 వద్భిన్నశాబ్దబోధంప్రతి అననుగతస్య కారణత్వానంభవాత్తాదృశ జాతీనాం
 కారణనియమ్యత్వేన సంభవతీ ష్యేకస్యాన్యజాతీయతాప్రసంగోదుర్వారణివా
 చ్యమ్ ॥ అనుమితౌ పరామర్శస్తేవాననుగతకారణస్య కార్యతావచ్ఛేదకసం
 కోచేన వ్యభిచారవారణసంభవాదిత్యస్వరసవీజమవసేయమ్ ॥ సచానుగతనియా
 మకాభావస్యాకిందిత్కరత్వేఽనుగతానతిప్రసక్తరూపమంతరేణ దుర్నిరూప
 మితిమూలాసంగతిరితాచ్యమ్ ॥ స్వమలైఽనుగతనియామకాభావే, సనిర్భరః
 షీతు న్యాయజ్యోహోధాదౌ సంగరరూపబాధకవిపేతివక్త్రంశకృతయా తాదృశ
 బాధకస్య విచారానహత్యేపిక్షతివిరహాత్ ॥ ఇదంపునరిహవధేయమ్ ॥ ప్రతిజ్ఞాద్య
 వయవవాక్యాదిత్యాదిమూలంసజాతివిశేషఘటితప్రతిజ్ఞాలక్షణాభిప్రాయకంతథా
 సౌ తాదృశప్రతిజ్ఞాదిలక్షణస్యాత్ప్రేషనిరాకృతత్వేన ప్రతిజ్ఞాదిగ్రంథప్రతిజ్ఞాదిజ
 న్యంబిజాతీయంజ్ఞానమిత్యాదినా జాతిఘటితప్రతిజ్ఞాదిలక్షణమాశంక్యానేనైవదో

కస్యచిత్ * మనః తదః * తాదృశస్య * అతిప్రసక్తైవప్యనుగతస్య ॥ తాదృశజాతిః ॥
 జాతివిశేషః * అనుగతేతి * దుర్నిరూపమితి దూషణైరణిశేషః * అపి
 క్లిప్తి * తథాచాన్యధేత్యాదిదూషణవీన మణిక్యతాఽనిర్భరఇత్యర్థః ॥ ప్రతిజ్ఞా
 ద్యవయవాదితిమూలస్య ప్రతిజ్ఞాదిలక్షణపరతాఽదీధితికారోక్తాం తజ్జనకేతి మూ
 లపాతమాలంబ్యఖండయతి * ఇదమిత్యాదినా * అనైనైవేతి * దోషభేదప్రయు
 క్తాపౌనరుక్త్యశంకా నిరాకరణాయ క్లిప్తితి న్యాయపదాదేర్నానార్థత్వే
 మానాభావాజ్ఞాగతీలేయావంతోవిభిన్నవక్త్రసాధ్యక హేతుకన్యాయాస్తేషాంస
 ర్వేషామనుగతలక్షణంకార్యమ్ ॥ తచ్చ న్యాయసామాన్యవయవైమిశ్రిత్యై
 కస్యమూహంబనాత్కొబొధోజాయతే ॥ తత్ర ఏకంవైజాత్యంస్వీకృత్య తా
 దృశవైజాత్యావద్భిన్నబోధజనకత్వం న్యాయసామాన్యలక్షణం ఏవంజగతివిద్య
 మానావయవసామాన్యలక్షణమపీతి మూలకృదాశయమభిప్రేత్య ॥ అథ్యప్ర

మేణతన్ని రాకరణస్య పౌనరుక్త్యపత్తైః ॥ కింతవయవసామాన్యలక్షణపరంప్రశ్నై
కమిత్యస్యావయవాంత రాసహ కా రెణైత్యర్థః ॥ యేనాన్యజన్యబోధతో వాక్యే
కవాక్యతాధీనప్రతిజ్ఞాపాత్వాదిజన్యబోధతత్త్వే వైలక్షణ్యలాభేన తదాత్మకసము
దాయైతి వ్యాప్తిశంకానిరాసః ॥ విజాతీయత్వంచ ప్రతిజ్ఞాద్యైకదేశజన్యబోధా
వృత్తిజాతిమత్త్వమ్ ॥ ఏతేనావయవైకదేశేతి వ్యాప్తిశంకానిరాసః ॥ మూలతజ్జనక
శబ్దత్వం తల్లక్షణమితిపారః ॥ తల్లక్షణమిత్యస్యావయవలక్షణమిన్ద్రధి ॥ ఏవం
చాన్యభేత్వాదిమూలస్య ప్రతిజ్ఞాపాత్వాదిజన్యతావచ్ఛేదకజాతీనాం పరస్పరసం
కరపరత్వంఘటతఇతి ॥ యదిలక్షణానురోధమాత్రేణజాన్వీకారస్తదాతత్సాన్య
వక్షసాతుకన్యాయాదిలక్షణానురోధేనాపి విభిన్నసాధ్యాదికన్యాయజన్యబో
ధేషు విభిన్నానాం ప్రతిజ్ఞాద్యైకదేశజన్యబోధావృత్తినానాజాతీనాం స్వీకరణో
యతయా తాసాంచ తథావిధద్విత్ప్రాదిన్యాయజన్యబోధే సమావేశేన సంకీర్ణ
జాతిస్వీకారప్రసంగఇతి తాదృశసూత్రాథః ॥ యదిచ సంకరరూపబాధకభయే
న జాతికల్పనాసంభవాజ్ఞాతిఘటితన్యాయవిశేషాదిలక్షణం సంభవతీత్యన్య
ధైవ తత్సాన్యవక్షసేతుకన్యాయాదయోనిర్వచనీయా ఇత్యవ్యప్తే ॥ తదాప్యా
ప్రొదిపదవత్ న్యానూదిపదస్యాపి నానాథత్వైకతీవిచిత్రత్వసాధారణన్యా
యత్వాదినిర్వచనానురోధేన జాతిస్వీకారోప్యనుచితఇతిభాసః ॥ దీధితికారస్తుత
త్తద్భజనకవాక్యత్వం తత్లక్షణమితి మూలపాదాభిప్రాయేణ ప్రతిజ్ఞాపాత్వా
దిజన్యతావచ్ఛేదకజాతీనాం న్యాయజన్యబోధాచా సంకరపరతయా జాతినక
రప్రసంగఇతి మూలం వ్యాఖ్యాతవాక్ ॥ తాదృశ పారేతద్ధ్యంధన్యావయవసా
మాన్యలక్షణపరత్వాన్ముపపత్తైః ॥ ఏవంచ నత్యేగత్యా భిన్నప్రస్తావేజా

త్యైకమిత్యాదేరైవయథ్యేమాశ్చ క్యాథకథనపూర్వకంపరిపారతి * ప్రత్యేక
మితి * సన్దేహం న్యానూదిసామాన్యలక్షణస్యాన్యభేత్వాదినానదూషణంభవతి
త్యైకతయా * ఏవంచేతి * తదేతి * ఏవరిత్యా సామాన్యలక్షణసిద్ధావై
బాత్యైతదస్వీకారమపి స్వీకృత్య న్యాయవిశేషలక్షణమపి కార్యమితి విశే
షలక్షణానురోధేన భిన్నభిన్నవైజాత్యస్వీకారసంకరః ॥ ఏవమవయవసామా
న్యలక్షణతయోక్తత్వేన తద్విశేషమిసంకరత్వార్థః ॥ జాతిస్వీకారో సంకీర్ణ
త్యైకః * అనుచితఇతి * ఏవంచేదానీం ప్రతిజ్ఞాసామాన్యలక్షణస్యానుక్తత్వే

వ్యాప్తిః ॥ న్యాయాంతగతత్వము పెట్టు న్యాయావయవస్వ నివేశాత్పూర్తి
జ్ఞానబోధజనకప్రతిజ్ఞా పాత్యావినిషయకజ్ఞానమదాయ ప్రతిజ్ఞాపాత్యావినము
దాయ నాతివ్యాప్తిః ॥ పక్షతావచ్ఛేదకవిశిష్టత్వాదినివేశనప్రయోజనమాహ *
ఉదాహరణాచ్యుతి * యద్యపి సాధ్య తావచ్ఛేదకవిశిష్టత్వజ్ఞానజనకత్వమా
త్రాప్తే న నివేశే ఉపనయసిగమనయోరవ్యతివ్యాప్తిః ॥ తథాపి యత్కించద్ధర్మ
త్వాదిజన్యత్వాత్ ॥ ఇదంతబోధ్యమ్ ॥ పరస్పరవ్యభిచారవారణాయ కారణతానం
తద్యన్యవ్యకతయ నవిషయవిషయిత్వనివేశసంభవః ॥ తాదృశశాబ్దత్వస్యన్యూ
నన్యత్రైర్వాప్తి కామాకార్యతాయానివేశే పృథమేవయవాంతరే ద్వితీయే
పౌర్వర్థకుచితప్రతిజ్ఞాస్త్రీయపాతావతివ్యాప్తిః ॥ తత్సహనియతాయాసాధ్యవి
శిష్టపక్షేతరవిషయకబోధావృత్తైర్వా తస్యానివేశేచాప్రసిద్ధిః ॥ తాదృశ పక్షేత
రవిషయకత్వానవచ్ఛిన్నాయస్తస్యానివేశేత్వవిషయవాంతరైర్వాప్తిః ॥ తజ్జ
న్యత్రాయాపి విషయవిషయత్వానవచ్ఛిన్నత్వాత్ ॥ తాదృశపక్షవిషయత్వాఘ
టకవిషయితాశూన్యోహోక్తావపి పౌర్వర్థభాగఘటితప్రతిజ్ఞాదా పాత్యాదా
వతివ్యాప్తిః ॥ తసాద్యాదృశయాదృశానుపూర్వ్యవచ్ఛిన్నజ్ఞానస్వప్రకృతసాధ్య
విశిష్టపక్షబోధకత్వం తత్తయ తరత్వావచ్ఛిన్నజన్యతాన్యతమజన్యతానివేశాన్ ॥
వస్తుతస్తు తాదృశతాదృశానుపూర్వ్యవిషయితాన్యతమవిషయితాశాలిత్వేన జనక
త్వావగమాన్న కారణానంతర్యనివేశప్రాప్తిరితి తాదృశవిశిష్టవైశిష్ట్యవగాహి శా
బ్దత్వావచ్ఛిన్నజన్యతానివేశస్పృహ్యక్ ॥ సన్దేహమేక దేశార్థబుద్ధితావచ్ఛిన్నజ
న్యతావారణనేక దేశవారణాన్యాయాంతగతత్వమేవాస్తిభ్యతఃహ * న్య
యేతి * ప్రతిజ్ఞాభేతి * పర్యాప్తినివేశేన పర్యతోధూమాద్యహిమానితిబో
ధవారణసంభవాత్ * నిగమనేతి * (నచ మటుపోనిరథకతయా కేవల నిగమ
నాన్న సాధ్యవిశిష్టవైశిష్ట్యవగాహిబోధసంభవః ॥ యద్యప్యయమాదినిగమనాన్త
భాగేతివ్యాప్తిసంభవతి ॥ తథాపి అనుషంగపక్షానురోధేనవిశేష్యవాచకపదా
న్యోపనయనిగమనఘటకభాగద్వయాఘటితత్వస్యవాచ్యత్వాత్ ॥ వస్తుతస్తు ఏతద
వయవత్వశరీరేప్రతిజ్ఞాపాతూభయఘటకభాగద్వయాఘటితత్వమాత్రానివేశ్యం ॥
నత్వస్యత్ ॥ తథాచ పక్షతావచ్ఛేదకనివేశేపి అనుషంగపక్షేఏతద్దోషతాదవస్థాన్య
త్ నెదానిం తదతివ్యాప్తిరుద్భావయితుంశక్యేతివాచ్యమ్ ॥ అననుషంగపక్షపవ

విశిష్ట శుద్ధసాధ్యతావచ్ఛేదకవిశిష్టవైశిష్ట్యజ్ఞానజనకత్వనివేశనే, నతత్కామిప్రసం
 గః ఉపనయజన్యబోధే ఉపనయార్థవ్యాప్తిశరీరఘటకసాధ్యస్య ధర్మితావచ్ఛే
 దకాప్రచేశాత్ ॥ నిగమనజన్యబోధేచ సాధ్యాంశే సేతుజ్ఞానజ్ఞాప్యప్సస్యాధిక
 స్యభానాత్ ॥ అన్యథా పక్షతావచ్ఛేదకాంతర్భావేష్యనుషంగపక్షే ౭ నిస్తారా
 తస్యాఉక్తత్వాత్ ॥ తత్కామసయాధాధర్మకనిగమనాధాసాధ్యవైశిష్ట్యవగా
 హితజ్ఞనకత్వస్య ఉపనయసాధారణ్యపిన్యావాసయవత్సవిశేషితం తాదృశజనక
 త్వం నిగమనపివేతినాతివ్యాప్తిః ॥ ఇదానీంచ తథావిధయత్కించిజ్ఞానవిషయ
 సమాసముదాయత్వం నవివక్షితమిత్యాశయః ॥ యద్వా మతుస్సార్థక్యమ
 తేనిగమనైతివ్యాప్త్యభిధానమ్ ॥ అన్యథా పక్షతావచ్ఛేదకాంతర్భావేపి అను
 షంగపక్షఇతి పక్షిసూచననైరథాక్యావత్తైః ॥ అథవా మతుస్సార్థక్యమతే
 ప్రతిజ్ఞాయాం వ్యాప్త్యంశే సాధ్యస్య యాదృశం విశేషణత్వం తాదృశవిశేషణ
 త్వలాభాత్ ॥ పరంతు సమాధానే కించిద్ధర్మవిశిష్టసాధ్యవిశేషణత్వమాత్మనివే
 శః నతు ప్రతిజ్ఞా సాధ్యస్య యాదృశవిశేషత్వంఽస్మిన్నివేశః ॥ మతుస్సార్థక్య
 పి నిగమనైతివ్యాప్త్యసంప్రసంగద్ధత్వవైయర్థ్యాత్ ॥ ఏతల్లక్షణే సాక్షాత్పర
 మ్పరాసాధానప్రకృతపక్షవిషయత్వేన సాధ్యవిషయత్వంఽననివృత్తమ్ ॥ మతుప్
 నిరర్థకతాయామేవ అనిర్భరాత్ ॥ అన్యథాతథావిధవిశేషణత్వేనేత్యుక్తేవా ఉ
 పనయవారణాయ కించిద్ధర్మవిశిష్టత్వస్య వైయర్థ్యాపత్తైరితిధ్యేయమ్ ॥ అనను
 షంగపక్షే ॥ అన్యథాత్వయమాదినిగమనాంతభాగైశ్చనుషంగపక్షానురోధనవిశే
 ష్యవాచకపదాన్యోపనయనిగమనాభయఘటకభాగద్వయాఘటితత్వస్యవాచ్య
 త్వాత్ ॥ వస్తుతస్తు ఏతన్నాన్యాయసయవత్సవరీరే ప్రతిజ్ఞామోతూభయఘటక
 భాగద్వయాఘటితత్వహత్ప్రినివేశ్యం నత్వస్యత్ ॥ లఘుతరఘద్ధత్వనివేశేనేవై
 తద్దాషస్య సంవారత్వాత్తైవ మతుపోనిరథాకతయా కేవలనిగమనాత్సాధ్య
 తావచ్ఛేదకవిశిష్టవైశిష్ట్యవగాహిబోధాజననేపినక్షతిః ॥ (*అనుషంగపక్షఇతి*
 పక్షతావచ్ఛేదకాంతర్భావేపి జ్ఞానంజన్యందుభ్యక్రియాత్వాదిత్యాదా జ్ఞాప్యతా
 యః పంచమ్యర్థత్వాత్తత్ర ప్రకృతపక్షే సాధ్యతావచ్ఛేదకవిశిష్టవైశిష్ట్యవగా
 హితేషి ముఖ్యవిశేష్యతానివేశేనాపి సేతూరవారణాత్ నశుద్ధత్వస్యావశ్యక
 త్వమిత్యేతదనుధావనమ్) ॥ * వ్యాప్తితి * సాధ్యాధికరణత్వేనసాధ్యవైషయా

బ్రహ్మదాహరణమాక్రమ్యసరణం॥ తదవ్యుదాహరణజన్యబోధేవ్యాపకత్వం న
విధేయతావచ్చేదకఘటకతయాభాసలై ॥ అపితు శుద్ధవహ్నిత్వాద్వ్యవచ్చిన్నమే
వ సకలమేత్వధికరణేభాసత ఇతి ప్రాచీనమతమనుస్మత్య

రూపేణాధికరణస్యనివేశాత్ ॥ సాధ్యాభావవదన్యత్తిత్వయాపవ్యాప్తావభావరూ
పసాధ్యధమితావచ్చేదకప్రవేశాచ్చ ॥ సనూదాహరణస్యవ్యాపకత్వేన సా
ధ్యబోధకతయా శుద్ధత్వనివేశాదేవ వారణాకింపక్షతావచ్చేదకనివేశేనేత్యతల
హ * తదపీతి * సకలేతి * యత్తద్భజ్యవశే నెత్యాదిః ॥ యత్ర యావతాం
మేత్వధికరణానాంసంభవః తత్రతావతాం లేఖాం విభిన్నవిషయతాలాభార్థం
యత్పదంవివక్షితం సతదధాస్య మహానసత్వాదేరపిభానమ్ ॥ నన్వత్ర శుద్ధసా
ధ్యతావచ్చేదకవిశిష్టవైష్ట్యావగాహిత్వం సతావతాన్సాధ్యతావచ్చేదకనిష్ఠనిరవచ్చి
న్నప్రకారతావచ్చేదకతాకత్వమ్ ॥ తథాసతి నిగమనేతివ్యాప్తేరవారణావత్తైః॥
తత్రజ్ఞానజ్ఞాప్యత్వధమితావచ్చేదకసాధ్యతావచ్చేదక నిష్ఠావచ్చేదకతాయాని
రవచ్చిన్నత్వాత్ ॥ నాపి సాధ్యతావచ్చేదకేతరధర్తానవచ్చిన్న ప్రకారతాకత్వ
ముపనయేచ వ్యాపకతావచ్చేదకసాధ్యతావచ్చేదకభావాదేతదక్షతమితియత్కి
చ్చిద్ధర్మవిశిష్టఇత్యుక్తమితివాద్యమ్ ॥ తథాసతి భూమవాన్ భూమవ్యాపకవ
హ్నిమానిత్యుదాహరణజన్యబోధమాదాయాప్యతివ్యాప్తేస్సంగమయితం శక్య
తయా పక్షతావచ్చేదకనివేశేన తత్పరిహారస్యసుకరతయాచ ప్రాచీనమతాను
భావనాసంగతేరితిచేత్ ॥ అత్రకేచిత్ ॥ సాధ్యతావచ్చేదకతావిశిష్టప్రకారతాక
త్వం తద్వివక్షితమ్ ॥ వైశిష్ట్యేంద ॥ న్వపర్యాప్త్యనవచ్చేదకధర్తావచ్చిన్నావ
చ్చేదక త్వానిరూపకత్వస్వసామానాధికరణ్యావచ్చేదకతానిరూపకత్వాభయస
మ్బంధేన॥ నన్వం సాధ్యతావచ్చేదకతానిగమనెవస్వపర్యాప్త్యనవచ్చేదకధర్తా
జ్ఞాప్యత్వమేవేతి నాతివ్యాప్తిః ॥ సాధ్యతావచ్చేదకేతరధర్తానవచ్చిన్నసాధ్యప్ర
కారతాకత్వనివేశేలాగువేపి ప్రకృతపక్షనివేశవిద్వేషిభిరుదాహరణేవ్యాపకతా
వచ్చేదకత్వ విశిష్టసాధ్యతావచ్చేదకభానమతే తద్వారణార్థమగత్యా గౌర
వస్యాప్యంగీకారాల్ నిరవచ్చిన్నసాధ్యతావచ్చేదకత్వాన్యావచ్చేదకత్వానిరూ
పకప్రకారతానివేశసంభవాచ్చ ॥ ఏవచదాహరణతివ్యాప్తినంగమనాథం
ప్రాచీనమతానుసరణమావశ్యకమితి ॥ మేత్వధీనస్యమేతుత్వం భూమియమితి

బోధస్యవారణాయ ద్వితీయసంబంధనివేశః ॥ ఏతేన పర్వతా జ్ఞానవిషయవాని
 త్యాదిస్థలీయనిగమనైతివ్యాప్తిః ॥ సాధ్యతావచ్ఛేదకవిషయత్వస్య విషయతా
 త్వేనేవధానాత్ ॥ అవచ్ఛేదకత్వానిరూపకత్వదలే సాక్షాత్పరంపరాసాధార
 ణావచ్ఛేదకతానివేశేన ప్రకారతాయాస్తాదృశజన్యతావిధర్తావచ్ఛిన్నావచ్ఛేద
 కతానిరూపకత్వేనతదతివ్యాప్తిహరణేద పర్వతావహ్నిత్యావచ్ఛిన్నవానితిప్రతి
 జ్ఞాయాంవహ్నిప్రకారతాయాస్తాదృశవహ్నిత్వత్వఘటకధర్తావచ్ఛిన్నావచ్ఛేదక
 త్వనిరూపకత్వాదవ్యాప్తిః ॥ సాన్వనవచ్ఛేదకైత్యత్రాపి సాక్షాత్పరంపరాసాధా
 రణావచ్ఛేదకతానివేశేతు పర్వతాధూమజ్ఞానజ్ఞాప్యవాఢూమాదిత్యాదిస్థలీయ
 నిగమనైతియపదానుషంగవక్షేతివ్యాప్తిరుక్వాపైరైవేతిప్రత్యుక్తమ్ ॥ తాదృ
 శవ్యాప్త్యాద్యవచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకతానిరూపకత్వాత్ ॥ సాధ్యతావచ్ఛేదకా
 ర్యాప్త్యనవచ్ఛేదకధర్మావచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకత్వానిరూపక సాధ్యతావచ్ఛేదకా
 వచ్ఛిన్నప్రకారతాకత్వం శుద్ధసాధ్యతావచ్ఛేదకవిశిష్టవైశిష్ట్యాసాహిత్యమిత్య
 థః ॥ యత్తు శుద్ధత్వాదైవచ్ఛేదకతావిశిష్టాన్యసాధ్యతావచ్ఛేదకనిష్ఠావచ్ఛేద
 కతాకప్రకారత్వమర్థః ॥ అవచ్ఛేదకతావైశిష్ట్యంచ నన్విరూపితప్రకారతాని
 రూపితత్వస్వభిన్నత్వాభయసంబంధేన తేనోపనయవారణం ఉపనయేవ్యాపక
 తావచ్ఛేదకత్వేన సాధ్యతావచ్ఛేదకధానాదత్యయద్ధర్మవిశిష్టైత్యన్యసాధ్యతావచ్ఛేద
 తి॥ తన్న ॥ ఉదాహరణతేనైవసాధ్యతావచ్ఛేదకధానెనాతివ్యాప్తిసంగతేః పా
 చీనమతానుధావనంవ్యర్థంస్యాత్ ॥ యదిచ తత్ర వ్యాపకత్వధర్మితావచ్ఛేదకత
 య తద్భావం ప్రతియోగితాధర్మిణానాభావకత్వమాలంబ్యబూయ్యాత్ ॥ తదో
 పనయేసి తథా భానాద్యత్క్రిందిద్ధర్మవిశిష్టైత్యన్యవైయధ్యక్షమ్ ॥ వస్తుతస్తత్రా
 పి హేతుమత్వభావ ప్రతియోగిసామాన్యాభావీయ సాధ్యతాఘటకసంబం
 ధావచ్ఛిన్న వ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వనిష్ఠప్రతియోగితాశ్రియావచ్ఛేద్యతాకత్వ
 రూపదలస్తేన నివేశేనైతి ॥ అనేయేతు నిరవచ్ఛిన్నసాధ్యతావచ్ఛేదకనిష్ఠావచ్ఛేద
 కత్వాన్యావచ్ఛేదకత్వానిరూపక ప్రకారాద్వివివక్షణాన్నకోపి దోషఇత్యా
 హుః ॥ తన్న ॥ యత్క్రిందిద్ధర్మవిశిష్టైత్యన్య వైయధ్యక్షపాతాత్ ॥ నన్వేవ
 ముపనయార్థస్య వ్యాపకసామానాధికరణ్యరూప వ్యాప్తిఘటితతయా వ్యాపక
 తావచ్ఛేదకతాయాస్సాధ్యతావచ్ఛేదకాంశవిశేషణత్వేన శుద్ధత్వనివేశాదేవాప

నయస్యాపి వారణాసంభవాద్యత్కించద్ధర్మవిశిష్టైశ్చనన్యవైయర్థ్యమ్ || సచానను
 షంగపక్షే శుద్ధత్వస్య తాజ్యతయా తత్పక్షే ఉపనయవారణార్థమేవ తదావ
 శ్యకముపనయస్య పక్షద్వయేపి వారణీయత్వాదితివాచ్యమ్ || అగ్ర తత్త్వాగస్య
 చింతనీయతాభిధానాదితిచెన్న || ఉపనయాథేనాధ్యవదన్యావృత్తిత్వరూపవ్యా
 ప్తిఘాతకేత్యభిప్రాయేణతదుపాదానాత్ (నతు సాధ్యాభావపదవృత్తిత్వరూ
 పావ్యాప్తిరభావత్వరూపసాధ్యధర్మితావచ్ఛేదకప్రవేశాదనుయోగితాయామేవసా
 ధీయత్వనివేశాచ్చపేతుత్వంప్రమేయం ప్రమేయాదిత్యాదాపేతువారణాయ
 సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధస్య నివేశనీయత్వాత్) || ఉపనయాథేనాధ్యసంబంధి
 తావచ్ఛేదకరూపవత్త్వవ్యాప్తిఘాతకేతికేచిత్ || సన్దేహంవివక్ష్యావృత్తిత్వ
 స్యాదాహారణార్థతాయాఃపూర్వమభిధానైవ సాధ్యవదన్యావృత్తిత్వస్వేవ
 దాహారణార్థఘటకతానంభవాద్భట్టాచార్యాణాంప్రాచీనమతీరిత్యాదాహరణం
 వ్యర్థమితిచేన్న || ఉదాహరణాద్ధైవ్యాప్తిర్నుఘటికా కింతుపనయార్థేవతత్రత
 ద్భావేనామవావహ్నిమద్భిన్నోనవేతిసంశయాపసంకారం విశిష్టోపస్థితసక
 లపేత్వధికరణవహ్నిమత్తాబోధవశ్యకఉదాహరణాద్ధైవ్యాప్తిప్రవేశే తద్భా
 నార్థముక్తబాధస్యాన్యతాపేక్షణీయతావత్తైరితిప్రాచీనమతాదరణంనమ్యగేన ||
 యద్యపివహ్నిమత్కాలీనపర్వతిపక్షకేఉపనయాథేన వ్యాపకసామానాధికరణ్య
 రూపవ్యాప్తిభావేపి యత్కించద్ధర్మవిశిష్టైశ్చనన్య సాధకన్యమ్ || సచ సాధ్యతావ
 చ్ఛేదకావచ్ఛిన్నప్రకారతానిరూపితముఖ్యవిశేష్యత్వావచ్ఛిన్నత్వవ్యంతినివేశే
 న తత్ప్రయోజనం గతార్థం నతు విశేష్యతాయాం కించిద్ధర్మావచ్ఛిన్నత్వపర్య
 న్తస్యేత్యాశయఇతివాచ్యమ్ || తథాసతి సాధ్యవదన్యావృత్తిత్వరూపవ్యాప్తిభా
 నేపి తావత్పర్యంతం ప్రయోజనాలాభాత్ || తథాపి ప్రసిద్ధ్యలేదర్శితవ్యాప్తిని
 వేశేనైవ ప్రయోజనమితిబాధ్యమ్ || వహ్నిమన్తహాసకాలీనపర్వతిపక్షకోపన
 యేత్వగతిరేవ || మహాససత్వావచ్ఛిన్నై శుద్ధవహ్నిత్వావచ్ఛిన్నప్రకారకబాధ
 జనకత్వాత్ || యదిచ యత్కించద్ధర్మవిశిష్టై సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నప్రకా
 రతాయాం ధర్మితావచ్ఛేదకతాన్యత్వవిశేషణం, సాధ్యస్య హేత్వాది విశేషణ
 త్వే వ్యాప్తిధర్మితావచ్ఛేదకత్వేనవారణం తథాచ కోపనయైగతిరిత్యుచ్య
 తే తదా విశేషణంతరపూరణం || యదావ వ్యాపకసామానాధికరణ్యరూప

వ్యాప్తిర్న కాన్యస్యపనయాథాఘటకతా తథాచోపనయసామాన్యేనాతివ్యాప్తిరి
త్యాశయః ॥ వస్తుతస్తు యత్క్రిందిద్ధర్మావచ్ఛిన్నతేష్వనిర్భరః నిర్భరస్తుముఖ్యత్వ
ఏవ ॥ ఏవంచోపనయే సాధ్యపదన్యావృత్తిత్వభానెన వహ్నిమన్నహానస్యపక్ష
ఘటకత్వేవానకన్వాపిదోషఇతి ॥ కేచిత్తు దీధితాప్రదాహరణసామాన్యేపక్షతా
వచ్ఛేదకసాధ్యనివేతప్రయోజనందర్శితమ్ ॥ తమపద్యపనయాథా వ్యాపకసా
మానాధికరణ్యస్యైవ ప్రవేశేపిభేదఃప్రతియోగితానుబంధేన వహ్నిమానిత్య
త్రైవోపనయేవ్యాపకతావచ్ఛేదకవహ్నిత్వభానె దర్శితావచ్ఛేదకఘటకవహ్ని
తరావృత్తిత్వే స్వరూపతా వహ్నిత్వభానాత్సాధ్యతావచ్ఛేదక సంబంధావచ్ఛి
న్నశుద్ధసాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న ప్రకారతాసత్త్వాదతివ్యాప్తిమాశంక్య య
త్క్రిందిద్ధమవిశిష్టేతి నివేశ్యసమాధీయతే ॥ తథాచ సంయోగేనవహ్నిదిసా
ధ్యకొపనయసామాన్యే సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధేన శుద్ధసాధ్యతావచ్ఛేదకావ
చ్ఛిన్నప్రకారతావిచారేనాతివ్యాప్త్యసత్త్వేపిసత్తతిరిత్యాహుః ॥ అత్రేవదంతి॥
ఉపనయవాక్యాదవ్యాపకత్వస్య వ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వవిశిష్టసాధ్యతావచ్ఛేద
కసాధ్యభానెపి సాధ్యతావచ్ఛేదకపర్యాప్తావచ్ఛేదకతాకసాధ్యప్రకారతాక బోధ
జనకత్వం తత్త్రాస్యైవ వ్యాపకతావచ్ఛేదకతాయాఅవచ్ఛేదకతావచ్ఛేదకత్వా
త్ ॥ ఉదాహరణవాక్యత్తాద్యుపవ్యాపకత్వభానెపి పక్షతావచ్ఛేదకనివేశేనేవ
తద్వాపరామితి ప్రాచీనమతానుసరణంవ్యథామితి ॥ వస్తుతస్తు తాదాత్మ్యేనసా
ధ్యసాధనభావస్థలీయద్రవ్యనదవ్యాప్త్య భూమవానయమిత్యుపనయవారణాయ
యత్ర యాద్యశంసాధ్యతావచ్ఛేదకం తత్రతాద్యశసాధ్యతావచ్ఛేదకపర్యాప్తప్ర
కారతావచ్ఛేదకతాకబోధత్వమేవ శుద్ధసాధ్యతావచ్ఛేదకవిశిష్టప్రైష్ట్యావగాహి
బోధత్వంవాచ్యమ్ ॥ తథాచ ప్రాచీనమతానుసరణమావశ్యకమితి ॥ కేచిత్తు మ
హానసం తద్భిన్నంచ భూమవదవహ్నిమచ్ఛేతిబోధః పరంతు నవ్యమైవభేద
నసంబంధినః ప్రకారత్వాన్నాతివ్యాప్తిరతిః ప్రాచీనైత్యక్తమిత్యాహుః ॥ సా
ధ్యసంబంధే స్వరూపసంబంధరూపం చాతుమత్త్వావచ్ఛేద్యత్వం భానతత్వత్వ
మప్యాహుః ॥ పక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నేత్యసాన్యనివేశే యత్క్రిందిద్ధర్మావచ్ఛి
న్నే సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న సాధ్యనగాహిత్యనివేశే సాధ్యే శుద్ధ
త్వానివేశేపి నిగమనైనుషంగపక్షే నాతివ్యాప్తిరనుషంగపక్షస్యావలంబనీ

నిగమనే అయంపదాననుషంగవత్తే శుద్ధసాధ్యతావచ్ఛేదకవిశిష్టత్వంననిశ్చింత్యంవిశేషణాంతరావచ్ఛిన్నవహ్నినిదిసాధ్యకన్యాయాంతర్గతప్రతిజ్ఞాయాం శుద్ధవహ్నితావచ్ఛిన్నసాధ్యకప్రతిజ్ఞాలక్షణాతివ్రసక్తైః ప్రకృతన్యాయాంతర్గతత్వాభావేనైవవారణాదిత్యభిప్రాయమిదం || అత్యవ్యాపకత్వస్యాధికస్యోదాహరణజన్యబొధేభావేపీనక్షతిరితికైచిత్ || తన్న తేనిగమనాపెక్షాబీజంచితనీయమ్ || యత్తత్పదస్యాదాహరణస్థస్య సవక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నపరత్వమ్ || ఆపితు పక్షాన్యసాధ్యవత్సాధారణరూపావచ్ఛిన్నపరత్వమేవ పక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నేషాతు

యత్వాత్ || కేవలనిగమనాచ్ఛిబ్దబొధవివనజాయతే నిర్ధర్మితావచ్ఛేదకశాబ్దబొధానంగీకారాత్ || పరవతోవహ్నిమానిత్యాదిప్రతిజ్ఞాదా మతుబోధినిరధికతైస్పి పరవతవదేన భేదాకాంతానిర్వాహతత్యశాబ్దబొధోపపత్తైరిత్యదాహరణమాత్రాభిధానమితివదతాం మతమాహ * నిగమనఇతి * శుద్ధత్వానివేశేపర్వతలద్రేఙంధనప్రభవవహ్నిమానితివాక్యైతివాప్తిమాశంక్యనిరాకరోతి * విశేషణాంతరేతి * ప్రతిజ్ఞాయామితి * నచ తత్ర యోయోధూమవాక్ సత్రద్రేఙంధనప్రభవవహ్నిమానిత్యదాహరణంచాచ్యమ్ || తథాచ నాతివాప్తిః || యమూపావచ్ఛిన్నసాధ్యకోదాహరణాది ఘటితన్యాయాంతర్గతత్వం శుద్ధతదూపవిశిష్టవైశిష్ట్యవగాహిబొధజనకత్వరూపప్రతిజ్ఞాలక్షణశుద్ధత్వానివేశేవ్యక్షతైరితివాచ్యమ్ || పరవతలద్రేఙంధనప్రభవవహ్నిమాన్ధూమాత్ యోయోధూమవాక్ సహ్నిమానిత్యాదిపంచవాక్యాంతర్గతప్రభవవాక్యన్య ప్రతిజ్ఞాపదేనా క్రత్వాత్ * ప్రకృతైతి * తద్ధర్మావచ్ఛిన్నసాధ్యకోదాహరణాదిఘటితన్యాయశరీరే శుద్ధోద్ధర్మావచ్ఛిన్నవైశిష్ట్యవగాహిబొధజనకవాక్యత్వరూపప్రతిజ్ఞాత్వనివేశాత్ || తాదృశన్యాయాంతర్గతత్వాభావేనైత్యధః || తావతైవవాతివ్రసంగవారణోద్దలాంతరే శుద్ధసాధ్యతావచ్ఛేదకవిశిష్టవైశిష్ట్యవగాహిత్వనిచేకొవ్యధికైతిభావః * చింతినీయమితి * అననుషంగవత్తే కేవల నిగమనాన్నశాబ్దబోధః || కింతుపనయాధానసమమేవేతినిగమనేవ్యతివాప్తిస్సంభవాద్దీధితికారాణాముదాహరణమాత్రానుసరణమనర్థకమేవ ఏవమననుషంగవత్తే కేవలనిగమనాద్ధూమాద్యహ్నిరిత్యేవంశాబ్దబొధః || మతుప్సార్థక్యసంప్రదాయనుసారేణ తథాప్యవసయార్థధర్మికస్యాధికబొధవ్యక్తిమాదాయ నిగమనేతివాప్తి

మత్స్యస్య తతోలాభే ఉపసయానుతానా తదనచ్చిన్నే సాధ్యవత్త్వస్యచ ప్రతిజ్ఞా తపవలాభేనానా కాంక్షితత్వాచ్చేతి పక్షతావచ్ఛేదకప్రవేశేనోదాహరణాతిప్రసంజ్ఞః ॥ అత్యి యత్క్రిందిద్ధర్తావచ్చిన్నపిశేష్యక సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్చిన్నవైశిష్ట్యానగాహిబుద్ధితావచ్చిన్నజుకత్వముదాహరణైకదేశే సవహిమానిత్యాదివాక్యవచనతు తస్యన్యాయవయవత్వం తచ్చ సముదాయవచనతత్ప్రత్యాదృశజనకత్వమితివిశిష్య పక్షతావచ్ఛేదకానంతర్భావేపి నోదాహరణాతిప్రసంగ ఇతినాశకసీయమ్ ॥ జనకత్వస్య జనకయత్క్రిందిద్ధర్తావచ్ఛేదకవచనవచనముదాయత్వరూపస్య వివక్షితత్వాత్ ॥ ఉదాహరణసముదాయవిషయాజ్ఞానమాదామోదాహరణసముదాయవచనాతిప్రసక్తః ॥

ప్రిః ॥ యద్యపుపనయవిషయకజ్ఞానస్వేవ హేతుతా తథాపి ఉపసయజ్ఞానాంతరనిగమనజ్ఞానమాదాయాతివ్యాప్తివ్యవేతిదితాబీజంబోధ్యమ్ ॥ సాధారణయాపసాకల్యం తచ్చ తత్సమానాధికరణభూతయావద్ధర్తాశ్రయత్వం హేతుమత్త్వంవా యథామతబోధ్యమ్ * ఉపసయలి * వ్యాప్యః పక్షేవెత్తాకాంక్షావిరహాత్ * అనాకాంక్షితత్వాదితి * కోవహిమానిత్యాకాంతాయ అనుభవాత్ ॥ శబ్దజనకతామతే పక్షతావచ్ఛేదప్రవేశవైయధ్యక్షం శలకతే * అత్యేతి * నచ జనకతాయాః ప్రత్యేకవర్తనసాయితయా తాదృశజనకతాశ్రయవణత్వవ్యాపకసముదాయత్వం వివక్షణీయం తథాచోదాహరణాతివ్యాప్తిరూపైరైవ స్వనిష్ఠన్యూనవృత్తిత్వానిరూపకత్వనివేశేన తద్వారణాః ఉభయఘటకత్యాదివిశేషణవైయధ్యైపాతాదితివాచ్యమ్ ॥ ఉభయఘటకత్యాదివిశేషణస్యత్యాజ్యత్వాత్ ॥ అతపవసమాధానే తన్నిచేశయిష్యః ॥ ఏతన్తే యత్క్రిందిద్ధర్తావచ్ఛేదనివేశపిత్యసంభవోనవాచ్యః ॥ జ్ఞాయమానశబ్దస్య హేతత్వాత్తదవ్యాపకత్యాభిప్రాయేణసమాధత్తై * జనకత్వస్వేతి * తాదృశ వణవృత్తిసముదాయత్వమధః ॥ సతు తాదృశవణత్వసమనియతనముదాయత్వం ఉభయఘటకత్యాదివిశేషణైవ ప్రతిజ్ఞాపేత్వాదిసముదాయస్వేతి దేశస్య ప్రతిజ్ఞావ్యఘటకత్వేనచవారణాత్ ॥ యత్క్రిందిద్ధర్తావచ్ఛేదకప్రత్యేకం ప్రతిజ్ఞావ్యవహారనిధయే అన్యథా సమానానుపూర్వీకసకలప్రతిజ్ఞాను ఏకజనకతాశ్రయజ్ఞానవిషయతయైకప్రతిజ్ఞావ్యవహారాపత్తైః * అతిప్రసక్తేరితి * తద్వారణాయుచ పక్షతావచ్ఛేద

కావచ్చిన్న త్వని వేళవనశ్శక ఇతి శేషః ॥ అతైతత్కల్పేఁడభయఘటకభాగద్వయా
 ఘటితత్వంవ్యభం సమానానుపూర్వక ప్రతిజ్ఞాద్వయగతసముదాయతావచ్చి
 స్సైత్తిప్రసంగవారణాయ తాదృశయత్కించిచ్చాబ్ధితావచ్చిన్న కాద్యతానిరూపి
 తకారణతాశ్రయీభూత యత్కించిజ్ఞానవిషయతానిరూపక వణాసముదాయ
 త్వనిష్ఠన్యూనవృత్తితావనిరూపకత్వసాన్యవశ్యకతయా లెనైవ ప్రతిజ్ఞాసౌతుసము
 దాయేతివాన్ప్రవారణసంభవాత్ ॥ ప్రతిజ్ఞామాత్రజన్యబోధీయ కారణతాశ్ర
 యీభూతయత్కించిజ్ఞానవిషయతానిరూపక వణాసముదాయత్వనిష్ఠన్యూనవృ
 త్తినిరూపకత్వస్థైర్యవ ప్రతిజ్ఞాసౌతుసముదాయత్వేనత్వాత్ ॥ నచ తద్వృత్తిభ
 యఘటక భాగద్వయాఘటితత్వంసదీయతామితివాచ్యమ్ ॥ తథాసతి పక్షతావ
 చెప్పదకనివేశవైయధ్యాత్ ॥ కించిద్ధర్మావచ్చిన్నవిశేష్యకసాధ్యతావచ్చేద
 కావచ్చిన్నప్రకారక శాబ్దబోధతావచ్చిన్న కాద్యతానిరూపిత కారణతాశ్ర
 యీభూత యత్కించిజ్ఞానీయవిషయతానిరూపక వణాసముదాయత్వస్య సవ
 ప్నీమానితి సముదాయనిష్ఠన్యూనవృత్తిత్వనిరూపకతాయా ఉదాహరణగత స
 ముదాయత్వేనత్వాత్ ॥ ఇత్థంచజనకత్వస్యేత్యాద్యతివ్రస క్షేరిత్యంతసందర్భా
 నంగతిః ॥ నచ నిరుక్తావయవత్వరూపం యత్రాదృశశాబ్దతావచ్చిన్నజన్యతాని
 రూపితజనక తాశ్రయీభూత యత్కించిజ్ఞానవిషయతానిరూపక వణాసముదా
 యత్వం తన్నిష్ఠన్యూనవృత్తితావనిరూపకత్వనివేశాన్నాంగతిః ॥ సవప్నీమా
 నితి సముదాయత్వే నిరుక్తావయవత్వరూపత్వాభావేన తథావిధసముదాయత్వ
 నిష్ఠన్యూనవృత్తితావనిరూపకత్వసాన్యదాహరణేనత్వైవిన పక్షతావచ్చేదకనివేశా
 వశ్యకత్వాదితివాచ్యమ్ ॥ న్యాయావయవత్వాత్కం తాదృశసముదాయత్వవిశే
 షణంప్రవేశ్య తన్నిష్ఠన్యూనవృత్తితావనిరూపకత్వేనాతివాన్ప్రిసంపాద్య పున
 స్తద్వారణాయ పక్షతావచ్చేదకనివేశస్య పృక్షాలనాద్ధీతి న్యాయపరాహతత్వా
 త్ ॥ తథావిధైక దేశత్వనిష్ఠన్యూనవృత్తితానిరూపకతయానలంభన్య వణాత్వ
 వ్యాపకత్వవివక్షయైవవారణాచ్చ ॥ ప్రతిజ్ఞామాత్రఘటకతానవచ్చేదకంయత్రాదృ
 శసముదాయత్వం తన్నిష్ఠన్యూనవృత్తితావనిరూపకత్వంవాచ్యమ్ ॥ నచ పక్షతా
 వచ్చేద కావచ్చిన్నై సాధ్యతావచ్చేదకావచ్చిన్నప్రకారక యత్కించిచ్చాబ్ధి
 బుద్ధితావచ్చిన్న కాద్యతానిరూపితకారణతాశ్రయీభూత యత్కించిజ్ఞానీయ విష

యితానిరూపకవర్ణాసముదాయత్వనిష్ఠన్యూనస్య త్రిత్వానిరూపకశ్చమైన నాన్య
 యావయవత్వం తథాచ నసందర్భాన. గతిరిహివాచ్యమ్ || దీప్తితీక్ష్ణత్వైవ ప్రతిజ్ఞా
 హేతుశాస్త్రాదిని న్యాయముభయవదాధాన్య దర్శితత్వాత్ || ఏస్తుతస్తూభయ
 ఘటకేత్వాదివిశేషణం నైవప్రవేశ్యతే కింతుకించిద్ధర్మానచ్చిన్నే సాధ్యతావచ్ఛేద
 కావచ్చిన్నప్రకారకయత్కించిచ్చాబ్జబుద్ధితావచ్చిన్నకార్యతానిరూపితకార
 ణతాశ్రయీభూతయత్కించిజ్ఞానీయవిషయితానిరూపకవర్ణాత్వవ్యాపక సము
 దాయత్వనిష్ఠన్యూనస్య త్రిత్వానిరూపకత్వరూపలఘుతరవిశేషణమేవ, తేనైవస
 కలమాషణవారణాత్ || ఏతేన ప్రతిజ్ఞాద్యయత్కసముదాయే ప్రతిజ్ఞాత్వస్య
 వహారేణ తస్యాపి లక్ష్యతయా తద్వారణాయ తాదృశవిశేషణం నదేయమితి స
 మాధానంపరాస్తమ్ || అలౌకికంసమాధానమ్ || తథానతి వహ్నిమన్తహాసనకా
 లీనపర్వతోవహ్నిమానితి ప్రతిజ్ఞాయామవ్యాప్తిః యత్కించిద్ధర్మావచ్చిన్నవి
 శేష్యకవహ్ని తావచ్చిన్నప్రకారకశాబ్దతావచ్చిన్నకార్యతానిరూపితకారణ
 తాశ్రయీభూతయత్కించిజ్ఞానీయవిషయితానిరూపక వర్ణాసముదాయత్వవ్యా
 పకం వహ్నిమన్తహాసనమితిసముదాయత్వం తన్నిష్ఠ న్యూనస్య త్రిత్వానిరూపక
 త్వస్య తాదృశప్రతిజ్ఞాత్వేనత్వాత్ || తద్ఘటకీభూతశాబ్దబోధే పక్షతావచ్ఛేద
 కావచ్చిన్నవిశేష్యకత్వనివేశిపి వహ్నిమత్పర్వతకాలీన పర్వతోవహ్నిమానితి
 ప్రతిజ్ఞాయామవ్యాప్తిరతానిరూపకత్వాంతంపరిత్యజ్య ఉభయఘటకేత్వాది వి
 శేషణఘటితన్యాయావయవత్వనివేశే ఉదాహరణైతివ్యాప్తేః పక్షతావచ్ఛే
 దకానుసరణసంగతిరితి || (యద్వా ఉక్తైతివ్యాప్తివారణాయ నిరూపకత్వాంత
 ఘటకశాబ్దబోధే పక్షతావచ్ఛేదకావచ్చిన్నవిశేష్యకత్వోపాదానాత్సవహ్ని
 మానితిభాగవృత్తి సముదాయత్వవారణాదుదాహరణైతివ్యాప్తీసంగతి రనిరూ
 పకత్వాంతప్రవేశాద్భ ప్రతిజ్ఞాద్యయత్కదాసకతి) || సన్వత్త్ర భట్టాచార్యైర్జన
 కతాశ్రయయత్కించిజ్ఞానమేవోక్తం తథాచ తేహంవిషయితాయాంతాదృశజన
 తావచ్ఛేదకతాపర్యంతంవివక్షణీయం ప్రయోజనాభావాదిత్యభిప్రాయో లక్ష్య
 తే || ఇదంతుచింత్యతే||ప్రతిజ్ఞాసహకారేణావయవాంతరస్యాపి తాదృశశాబ్దబో
 ధతావచ్చిన్నజన్యతానిరూపితజనకతాశ్రయీభూతసమాహంబనజ్ఞానవిషయ
 తయా హేత్వవయవైతివ్యాప్తిరతానివయితాయాంజనకతావచ్ఛేదకత్వమావ

శృంగ తాదృశజన్మతానిరూపితజ కతావచ్ఛేదకవిషయితాచ ప్రతిజ్ఞానిరూపితా
 నపాత్వవయనిరూపితేతిసంతాపిస్తానిరూపితా || ఇత్థంచపక్షతావచ్ఛేదకానివేళేపి
 నాదాహరణతీవ్యాప్తిః || కిందిద్ధరావచ్చిన్నవిశేషకసాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్చిన్న
 ప్రకారకశాబ్దత్వావచ్చిన్న జన్మతానిరూపితాదాహరణజ్ఞాననిష్ఠజనకతాయాంస
 వహ్నిమానిత్యేకదేశవిషయత్రైవావచ్ఛేదికానితూదాహరణవిషయతేతితాదృశవి
 షయితానిరూపకవర్ణ త్వేనతిసముదాయత్వస్యతత్కారభావాత్, ఏవంత్యభయఘ
 టకేత్యాదివిశేషణత్వజ్యతా, యద్వాతాదృశవిషయతానిరూపకవర్ణసముదా
 యత్వప్రవేశే ఉదాహరణత్వస్య తాదృశవణాన్మత్తిస్వినాతివ్యాప్తిరితిసాధ్యసా
 ధనవిశిష్టధర్మిబోధకవాక్యద్వయఘటకభాగాఘటితత్వమపి విశేషణంతథాసతిజ
 నకతావచ్ఛేదకత్వపర్యంతావినక్షణపుదాహరణవారణాదిత్యైత్ ॥ ౬౪ ॥
 జనకతావచ్ఛేదకత్వం విషయితానూనదేయమేవ కింతు యత్కించిజ్ఞానతేనా
 వయవాంతరావిషయకజ్ఞానమేవ గ్రాహ్యం తేనపాత్వవయవేనాతివ్యాప్తిరిత్యా
 హుః || తత్తుచ్చమ్ || తథాసత్కుదాహరణజ్ఞానస్యాప్యవయవాంతరవిషయకత్వాద్య
 చ్చిందిజ్ఞానశబ్దే గ్రాహ్యతాదేవాతివ్యాప్తివారణపక్షతావచ్ఛేదకవైయథ్యాస్య
 వజ్రలేపత్వాత్ ॥ అవయవాంతరశబ్దేనపాతరేవగ్రాహ్యతేనాదాహరణమిత్వే
 కశేషస్య కర్తృమశక్యత్వాత్ ॥ ఉభయఘటకేత్యాదివిశేషణవైయథ్యాపాతాచ్చ
 వస్తుశస్త్ర ప్రతిజ్ఞాభేదాదాహరణభేదద్వయానుయోగితావచ్ఛేదకాన్యత్వమేవ
 ప్రతిజ్ఞాద్యఘటకత్వమితిసదాపః || అన్యేతు జనకతావచ్ఛేదకత్వంసప్రవేశ్యమే
 వ ॥ కింతు పాత్వవయవవారణాయ తాదృశజనకతాశ్రయయత్కించిజ్ఞానీయసం
 నగతాన్యవిషయతాపర్యాప్తస్థితకరణపర్యాప్తసముదాయత్వమేవ వివక్షణీ
 యమ్ ॥ ప్రతిజ్ఞాద్యఘటకత్వంతు ప్రతిజ్ఞాద్యఘటకతానవచ్ఛేదకతత్త్వముదా
 యత్వభిన్నధర్మవత్త్వముతంగజోనీలఇతి ప్రతిజ్ఞాఘటకగజోనీలఇతి భాగప్ర
 తిష్ఠేకదేశప్రతిజ్ఞాభయసముదాయవారణాయోభయఘటకేత్యాదివిశేషణసాఫ
 ల్యముదాహరణాతివ్యాప్తిశ్చ యథాస్థితేవేతి ఉదాహరణఘటకభాగద్వయాఘ
 టితత్వముపేక్ష్య లాఘవాత్పక్షతావచ్ఛేదకసవేశ్యత్వాహుః || జనకతావచ్ఛేద
 కత్వం విషయితాయాం పాతవారణాయ నివేశ్యమ్ ॥ తాదృశవిషయితానిరూ
 పకవణాన్మత్తిసముదాయత్వవత్తేఉభయేత్యాదివిశేషణసార్థక్యమిత్యపి కెచిత్ ॥

॥ అత్యోపాధ్యాయాః ॥ ప్రతిజ్ఞా సమాకారేణావయవాంతరస్యాపి తాదృశ బోధజనకత్వాత్తత్రాతివ్యాప్తివాంఠాయ పక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవిశేష్యకసాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నప్రకారకశాబ్దబోధత్వావచ్ఛిన్నకార్యతానిరూపిత కారణతా యాదృశానుపూర్వీ ప్రకారకజ్ఞానత్వేనావచ్ఛిద్యతే అవయవతావచ్ఛేదకతాదృశానుపూర్వీమత్త్వం ప్రతిజ్ఞాత్వమిత్యేవ సూత్రాధోఽభ్యుపేయః ॥ అత్రావచ్ఛేదకత్వమనతిరిక్తవృత్తిత్వమ్ ॥ పరస్వతోవహ్నిమా౯ పరస్వతోదహనవానిత్యాదివాక్యజ్ఞానానాం విభిన్నకారణతావత్కే ఏకైకానుపూర్వీప్రకారక జ్ఞానత్వస్యావ్యాపకతయా౯సంభవఇత్యతపిక కారణతాపక్ష౯౯వలంబనీయః ॥ తథాచ నిగమనానుపూర్వీసాధారణాన్యతమప్రకారకజ్ఞానత్వవ్యవక్రృతపక్ష౯౯ప్రకృతసాధ్యప్రకారకశాబ్దబోధజనకతావ్యాపకతయానిగమనెతివ్యాప్తిరతానతిరిక్తవృత్తిత్వనివేశః ॥ తథాచ ప్రతిజ్ఞామాత్రవృత్తినికలానుపూర్వీన్యతమప్రకారక జ్ఞానత్వస్య తత్సమనియతతయా తాదృశాన్యతమవత్త్వమాదాయలక్షణమన్వయః ॥ పక్షతావచ్ఛేదకానివేశే నిగమనైయత్కించిద్ధర్మానవచ్ఛిన్నై సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నప్రకారకశాబ్దబోధత్వావచ్ఛిన్నకారణతాయాసంత్రైవిన ప్రతిజ్ఞాజ్ఞానత్వాసంత్రైవినవా౯సంభవఇత్యతః పక్షతావచ్ఛేదకప్రవేశః ॥ ఏవం సాధ్యతావచ్ఛేదకానుసరణస్యాపి కృత్యంబోధ్యమ్ ॥ అనుషంగవత్కేతుశ్చుద్ధసాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నప్రకారకత్వమావశ్యకం తేననిగమనజ్ఞానమాదాయనానంభవః ॥ అథవా అవచ్ఛేదకత్వం స్వరూపసంబంధవిశేషవ పరంతస్యన్యూనానతిరిక్తవృత్తిధర్మవ సీక్రియతే ఏవంచ పక్షతావచ్ఛేదకాద్యననుసరణే ప్రతిజ్ఞానుపూర్వీప్రకారకజ్ఞానత్వాపేక్షయా తాదృశకారణతాయాఅతిప్రసక్తత్వేన తత్రస్వరూపసమ్బంధరూపావచ్ఛేదకత్వంసంభవతీత్యసంభవవారణాయ తదనుసరణమిత్యాహుః ॥ అత్రేదంద్రష్టవ్యమ్ ॥ న్యాయావయవవత్త్వమత్ర న్యాయాంతగతత్వేనతి ప్రతిజ్ఞాద్యఘటకత్వమాత్రంసతూభయఘటకభాగద్వయాఘటితత్వంప్రయోజనాభావాత్ప్రతిజ్ఞాసేతుసముదాయనిష్ఠానుపూర్వీప్రకారకజ్ఞానత్వస్యతాదృశకారణతాన్యూనవృత్తిత్వే నానవచ్ఛేదకతయా౯తివాన్యపైరభావాత్ తాదృశకారణతాయాః ప్రతిజ్ఞామాత్రజ్ఞానైపి సత్త్వాత్ ప్రతిజ్ఞా౯ఘటకత్వమపిమతం గజాపిలజ్ఞత ప్రతిజ్ఞే౯కదేశవారణాయ (చాచ్యం తదతిక్లిష్టం అన్యతమత్వ

ప్రకారకజ్ఞానత్వనివేశాద్గజానీలశత్రుత్వముపూర్వం అన్యతమాంతరగతతయా త
 ద్వద్వేదవిరహాత్ || కేచిత్తుదర్శితరీత్యా నిష్కషేఽవచ్ఛేదకత్వమన్యూనవృత్తి
 త్వమాత్మం విభిన్నకారణతావత్తే ఏకైకకారణతా ఏకైకానుపూర్వీప్రకారక
 జ్ఞానత్వవ్యాప్తైస్సమతంగజానీలశత్రుత్వం ప్రతిజ్ఞాయాం గజానీలశత్రుత్వభాగజ్ఞానెపి తా
 దృశకారణతాయాస్సత్తైస్స తత్ర మతంగజానీలశత్రుత్వప్రతిజ్ఞామాత్మవృత్త్యానుపూ
 ర్వీప్రకారకజ్ఞానత్వసాన్యసత్త్వాదవ్యాప్తిరితితదావరణం ప్రబలసాధ్యమివ భాతీ
 త్యాహురితిదిక్) ఏవమపి మతంగజానీలశత్రుత్వం ప్రతిజ్ఞాయామవ్యాప్తివారణంప్ర
 లయసాధ్యమివభాతి || గజానీలశత్రుత్వభాగజ్ఞానెపి తాదృశకారణతాయాస్సత్తైస్స
 సతత్ర మతంగజానీలశత్రుత్వం ప్రతిజ్ఞామాత్మవృత్త్యానుపూర్వీప్రకారకజ్ఞానత్వస్య స
 త్త్వాదితిదిక్ || అత్ర పేత్వవయవాదివారణాయ విషయితాయాం తాదృశకారణ
 తావచ్ఛేదకత్వప్రవేశేపి సవక్షతావచ్ఛేదకానుసరణస్యవైయధ్యక్షమ్ || తథాహి ||
 అవచ్ఛేదకత్వమనతిరిక్తవృత్తిత్వం తథాచకారణతానతిరిక్తవృత్తి విషయితాని
 రూపకవణసముదాయత్వంతత్త్వమితిఫలితమ్ || ప్రతిజ్ఞాపేతుసముదాయనిష్ఠా
 నుపూర్వీవిషయితాయాస్తాదృశశాబ్దత్వావచ్ఛిన్నకార్యతానిరూపితకారణతానతి
 రిక్తవృత్తిత్వాత్తత్రాతివాప్తివారణాయోభయఘటకేత్యాదివిశేషణమావశ్యకం ||
 ఉదాహరణవిషయితాయాశ్చ కించిద్ధర్తావచ్ఛిన్నవిశేషకసాధ్యతావచ్ఛేదకావ
 చ్ఛిన్నప్రకారకశాబ్దబుద్ధిత్వావచ్ఛిన్నకార్యతానిరూపితకారణతానతిప్రసక్త
 త్వాత్తత్రాతివాప్తిరతః పక్షతావచ్ఛేదకానుసరణమావశ్యకమ్ || మతంగజానీ
 లశత్రుత్వం ప్రతిజ్ఞాయామపినావాప్తిః || తద్విషయితాయాస్తాదృశకారణతానతిప్రస
 క్తత్వాత్ || తదెకదేశే గజానీలశత్రుత్వత్వాత్ప్రతిజ్ఞామాత్మాఘటకత్వం
 ప్రవేశ్య వారణీయేతి భట్టాచార్యాణామాశయశత్రుత్వాత్తదర్శినో విదాఃకుర్వం
 తు || సన్యేవమపి ప్రతిజ్ఞాద్యఘటకత్వంవ్యర్థం భాగవారణాయలాఘవేన తాదృ
 శవర్ణత్వసమవ్యావకసముదాయత్వస్యవాచ్యత్వాత్ || ఏవం పర్యణావహిణీమా
 నిత్యసంతవాక్యఘటకసముదాయస్యేవ తాదృశసముదాయత్వం సప్రతిజ్ఞామా
 త్రస్యేత్యనంభవోఽతాజ్ఞానే యత్కించిత్యనివేశః || ఏవంచ యాదృశప్రతిజ్ఞా
 జ్ఞానం పాత్వాదివిషయకమేవ తజ్ఞానవిషయితాయా ఉభయత్రాపి సత్త్వాన్న
 కైవలప్రతిజ్ఞామాత్మవృత్తిసముదాయత్వస్య తదావ్యవకతానంభవతీత్యనాయత్యా

ఏవమేతల్లక్షణప్రవిష్టన్యాయావయవత్వశరీరే ప్రతిజ్ఞాత్వాద్వినియోగముదాహరణం
తిప్రసంగవారణాయోభయఘటక భాగద్వయాఘటితత్వమేవ నివేశనీయమ్ ॥ స
తు ప్రతిజ్ఞాద్యఘటకత్వమపి ప్రయోజనాంతరవిరహాత్ ॥ ఉదాహరణైకదేశే
తాదృశవాక్యైతిప్రసంగస్య లఘుతరప్రకృతపక్షతావచ్ఛేదకవైశిష్ట్యనివేశనై

జనకతావచ్ఛేదకయత్కించిజ్ఞానీయవిషయితాయాః అవశ్యనివేశ్యతయానాదా
హరణాతివ్యాప్తిః ప్రసజ్యతఇత్యతఉదాహరణాదిత్యస్య తదేకదేశాదిత్యర్థమభి
ప్రేత్య సవహిమానిత్యైకదేశే తాదృశవిషయితానిరూపకత్వసత్త్వాదతివ్యాప్తిం
ప్రద్యయతి * ఏవమితి * ఉభయేతి * యత్పుష్పకల్పవీతత్కల్పేచోభయ
త్వాదివిశేషణమననుషంగపక్షఏవ, అనుషంగపక్షేతు సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛి
న్నై శుద్ధత్వాపాదానాదేవవారణాదితి ॥ తన్న ॥ అనిరూపకత్వాంతినివేశ్య
దూషితత్వాత్పక్షతావచ్ఛేదకనివేశోత్తరం ప్రయోజనాభావేన వ్యాపకత్వమా
త్రస్య హేయత్వాత్కేవలప్రతిజ్ఞాజన్యబోధమాదాయ కల్పద్వయేపి ప్రతిజ్ఞా
హేతుసముదాయవారణాయానుషంగపక్షేవ్యుభయేత్వాదివిశేషణస్యావశ్యకత్వా
త్ ॥ అననుషంగపక్షేతు అయమాదినిగమనాంతభాగవారణాయ శుద్ధత్వనివేశ
వశ్యకః ॥ విశేష్యవాచకపదాన్యోభయఘటక భాగద్వయాఘటితత్వాదితి ॥ వస్తు
తస్తేవేతల్లక్షణై పక్షవిశేష్యకసాధ్యప్రకారకశాబ్దబుద్ధిత్వవర్త్యప్రజన్యతావచ్ఛే
దకతానివేశః తత్పక్షే విశేష్యవాచకపదాన్యత్వస్యవైయధ్యాత్పరిత్యాగోప
తి సతాదృశభాగైతివ్యాప్తిరితిదిక్ ॥ సను ప్రతిజ్ఞాద్యఘటకత్వనివేశేపి సవ
హిమానితిభాగోవార్యతఇతి పక్షతావచ్ఛేదకం వ్యర్థమిత్యతలహ * నత్వీతి *
ఏవంచ గురుతరప్రతిజ్ఞాఘటకత్వనివేశోఽన్యాయ్యితిభావః ॥ అథ న్యాయావ
యవశ్యదేన న్యాయాంతరేతత్వైసత్యభయఘటక భాగద్వయాఘటితత్వమాత్రని
వేశే, రమాధనఃపూజ్యః, సదాశివోపంద్యః ఇతిప్రజ్ఞైకదేశేమాధనఃపూజ్యఃశివో
పంద్యఇతిభాగైతివ్యాప్తిః ॥ రమాధవాదిప్రతిపాద్యస్తేవ మాధవాదిప్రతిపా
ద్యత్వాన్తాదృశశాబ్దత్వావచ్ఛిన్నజనకతావచ్ఛేదకవిషయితాకత్వస్య తాదృశభాగ
సత్త్వాత్ ॥ సత్త్వైల్లక్ష్యమేవపక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవిశేష్యకసాధ్యతావచ్ఛే
దకావచ్ఛిన్నప్రకారకశాబ్దత్వావచ్ఛిన్నసత్త్వనివేశానివేశానితాన్యాయముదా
యమేవ ప్రతిజ్ఞాత్వవ్యవహారేణ తాదృశసముదాయేపి నియామకసత్త్వైవతద్వ్య

నవారయిరముచితత్వాత్ || యద్యన్యవం నీలపర్వతావహ్నిమానిత్యాది ప్రతి
 వహారస్యేష్టత్వాదితివాచ్యమ్ || తస్యలన్య త్వేతత్ప్రావయవలక్షణలక్ష్యతాయా
 ఆవశ్యకతయా అవయవలక్షణావాప్తిః || రమాధవఃపూజ్యఇత్యాది సముచాయ
 త్వవచ్చిన్నభేదస్య మాధవఃపూజ్యఇతిభాగేనలైవన సప్తస్థిశ్చసప్తభేదాసలైవన
 ప్రతిజ్ఞాద్యన్యతమత్వరూపావయవత్వాభావాత్ || ప్రతిజ్ఞాద్యఘటకత్వఘటితావ
 యవత్వాభావాచ్చ || సహ సభాగస్తన్నాన్యాయాంతగత ప్రతిజ్ఞాద్యన్యతమ
 న్యాయావయవఇతిసంగచ్ఛతే || తస్మాద్భావ్యశానుపూర్వీవిశిష్టవాక్యే న్యాయా
 వయవత్వస్య వ్యవహారస్తాదృశన్యాయావయవవిశేషవ ప్రతిజ్ఞేతివక్తవ్యమ్ || ఏ
 వంచరమాధవఃపూజ్యఇత్యానుపూర్వీవిశిష్టవ వాక్యే న్యాయావయవత్వస్యవహ
 రేణ తస్యేవతదవయవత్వం నతు తదైకదేశస్య తాదృశానుపూర్వీవిశిష్టవాక్యేన
 వచ ప్రతిజ్ఞాత్వమితివక్తవ్యమితి తదైకదేశస్య ప్రతిజ్ఞాలక్షణాలక్ష్యతయా త
 త్ప్రాతివ్యాప్తిరన్యజ్జరితపాలైవ | అతఏవ సను మతంగజానీలఇతి న్యాయాంత
 గతస్య గజానీలఇతిభాగస్య న్యాయాంతగతప్రతిజ్ఞాన్యవహరానిమిత్తత్వే
 న తత్ప్రాతివ్యాప్తిరన్యాలక్షణాంతరమాహ ప్రతిజ్ఞాద్యఘటకత్వఇతి గోపాలనా
 భానాం ద్వితీయావయవలక్షణావతరణమపిసంగచ్ఛతే || అన్యథా ప్రతిజ్ఞేకదేశ
 స్య ప్రతిజ్ఞాలక్షణస్యేవావయవలక్షణస్యాపి లక్ష్యత్వేనతత్ప్రాతివ్యాప్తికథనమన
 జ్ఞతమేవస్యాదితి || సచాత్రప్రతిజ్ఞాద్యఘటకత్వనివేశాన్నాతివ్యాప్తిరితివాద్యం
 నతు ప్రతిజ్ఞాద్యఘటకత్వమపీతినందర్భవిరోధాత్ || ఏవంసహ్నిమానిత్యుదా
 హరణైకదేశస్య తతఏవవారణ పక్షతావచ్ఛేదకానుసరణవైయధ్యాన్వేతిచే
 న్ను || ఈదృశైకదేశవారణాయ ప్రతిజ్ఞామాత్రాఘటకత్వమేవ నివేశ్యం సతూ
 దాహరణాఘటకత్వమపి ప్రయోజనాభావాదుచాహరణైకదేశస్య లఘుతిర వ
 క్షతావచ్ఛేదకనివేశేనైవవారణాదితిభట్టాచార్యాణామాశయాదితి || సను యది
 ప్రతిజ్ఞాద్యఘటకత్వం సనివేశ్యతే తదా నీలపర్వతావహ్నిమానిత్యాదిస్థలీయప్ర
 తిజ్ఞాలక్షణస్య పర్వతావహ్నిమానితి తదైకదేశేతివాప్తిః || సచప్రతిజ్ఞామా
 త్రాఘటకత్వముక్తమేవేతివాచ్యమ్ || యత్రభాగతద్యతాస్సమానాథతయా
 పక్షతావచ్ఛేదకనివేశేపి నాతివ్యాప్తిర్వారయతుంశక్యతే తత్రత్యప్రతిజ్ఞావిశేష
 ఏవ తదుపాదానం ససర్వత్రైత్వాశయసశంకతే * యద్యపీతి* సన్వనుషంగజ

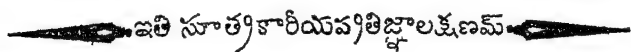
క్షేత్రదేశే పర్యతావహ్నిమానిత్యాదిభాగేషి వ్యావృత్తిస్సంభవతి ॥ తథాపి స
కలప్రతిజ్ఞైకదేశే న తథాప్రతిజ్ఞేయాపాదానే ప్రయాసాధిక్యేనోదాహరణాను
భావనమితి ధ్యేయమ్ ॥ సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నప్రకారకత్వనివేత ప్రమాద
నమాహ * ఉపనయాచ్ఛేతి * సాధ్యవైశిష్ట్యమాత్మనివేతేషి పర్యతాద్రవ్యవాక్
భూమాదిత్యాదిన్యాయాంతరగాత్రే ఉపనయే తత్త్వసీమప్రతిజ్ఞాలక్షణాతివ్యాప్తిరి
తి సాధ్యతావచ్ఛేదకవిశిష్టతైశ్చిన్యసంగాహిత్యనివేతఇత్యవధేయమ్ ॥ ***

— ఇతి సూత్రకారియప్రతిజ్ఞాలక్షణమ్ —

యథాశ్రుతసత్యవార్తస్యావాసీనవాక్యసాధారణ్యమక్షతిమేవ. న్యాయాన్తర్గతవా
క్యజన్యస్యేవతదనంతర్గతతాదృశవాక్యజన్యస్యాపి శబ్దబోధసోపనాయకజ్ఞానా

క్షేనిగమనైకదేశేఽయంవహ్నిమానితిభాగైతివ్యాప్తేస్సంభవత్కాః ప్రతిజ్ఞాద్రవ్యభు
టకత్వనివేతనమావశ్యకమితి చెన్న ॥ పక్షవిశేష్యకసాధ్యప్రకారకబోధేఽయం
వహ్నిమానిత్యానుపూర్వీప్రకారకజ్ఞానస్థేయ హేతుర్యయా నిగూహనేతాదృశాను
పూర్వాప్యవవాధావేనానతిప్రసంగాదృథాశ్రుతాభివ్యాయేణదేవం * సకలేతి *
పర్యతావహ్నిమానిత్యాదిస్థలీయప్రతిజ్ఞాలక్షణ్యతదేకదేశే గీర్వాణగురుణా
పునపాదయితు మశక్యత్వాదితిభావః ॥ ఇదంతబోధ్యమ్ ॥ తాదృశ జనకతావ
చ్ఛేదకవిషయితానిరూపకవర్ణాత్వవ్యాపకసముదాయత్వనివేతేషిప్రతిజ్ఞాదాసీ
నసముదాయేఽతివ్యాప్తిః ॥ న్యాయాంతరగాత్రత్వేన తద్వాన్తరేపి ప్రతిజ్ఞాహే
తుఘటకసముదాయేఽతివ్యాప్తిః ॥ తద్వాన్తరేయ తాదృశ సముదాయత్వనిష్ఠ
మ్యనవృత్తిత్వానిరూపకత్వం ననివేతయితుంశక్యతే ప్యాగ్దూషితత్వాత్ కింతు
భయఘటకేత్వేన ॥ ఏవంనతి ప్రతిజ్ఞాదవదేఽతివ్యాప్తిరవశేష్యతే సాపియత్కి
చ్ఛిన్నప్రతిజ్ఞాత్వాశ్రయతదనాశ్రయోభయఘటకభాగద్యయాఘటితత్వం ప్రదేశ్య
వారణీయేతి * ఉపనయఇతి * ద్రవ్యవ్యాప్యధూమస్యాపి ద్రవ్యత్వేన సాధ్య
త్వాదితిభావః ॥ విషయితానమవాయాభ్యాం సాధ్యసాధనభావస్థలే జ్ఞానవ్యా
ప్యజ్ఞానవానిత్యుపనయైకదేశేఽతివ్యాప్తిరతస్సాధ్యతావచ్ఛేదకరూపవైశిష్ట్యమే
వనివేత్యమ్ ॥ ఇదమత్యావధాతవ్యమ్ ॥ పర్యతావహ్నిమానితిప్రతిజ్ఞాత్యాదావన్య
యితావచ్ఛేదకమేవ తథానిధివిషయితానిరూపకవర్ణాత్వవ్యాపకసముదాయే

దివ్యసూరరామస్వయయోజితావదతస్తదర్థమాహుఃప్రకృతిశివహ్నివ్యాప్యధూ
మసాధ్యకానుమితేరపికదాచిదుద్దేవ్యతయో నక్షత్రమాణాతిప్రసంగవారణాసంభ
వాదుద్దేవ్యపదంప్రకృతాక్షకతయోవ్యాపజ్జైః ఉద్దేవ్యేతీతిశివహ్నిసాధ్యకోపనయ
స్యశత్రూన్యకన్యాయాంతర్గతాపనయస్య॥ఏతేనసత్వస్తదలపత్వమావిష్కృతం ॥
వహ్నివ్యాప్యధూమసాధ్యకత్యాదిసాన్యసాధకానుమితిమదాయ విశేషస్యదల
తేనసప్రతియతే ॥ తద్ధర్మంధమితానచ్చదకీకృత్య ప్రతిజ్ఞాపదస్య తాదృశసము
దాయత్వతేన తద్ధర్మబాధకత్వాత్ ॥ ప్రతిజ్ఞానేకదేశఇతి వ్యవహారేతు ప్రతి
జ్ఞాతేన ఏకదేశత్వానవచ్ఛేదకత్వమేకదేశతేనప్రతిజ్ఞాత్వాద్యనవచ్ఛేద్యత్వంవాప్ర
తిజ్ఞాత్వసామానాధికరణ్యనైకదేశభేదోవా,వర్వతపదంప్రతిజ్ఞేతిప్రయోగస్తాద్దే
వ్యతావచ్ఛేదకవ్యాప్యత్వవిశిష్టపర్యాప్తినఃబంధేన విధేయాన్వయాదపి వాక్యతే
పల్వతపదే ప్రతిజ్ఞాత్వమితితు విధేయతావచ్ఛేదకవ్యాప్యత్వవిశిష్టపర్యాప్తినం
బద్ధావచ్ఛిన్నాధేయతానంబద్ధేనవిధేయాన్వయాదితి,ప్రతిజ్ఞాఽఽరభ్యతేత్యాదౌ
స్వసమానాధికరణ స్వవిషయకకృతిధ్వంసాసమానకాలీన కృతేర్విషయత్వ జన్య
త్వాభ్యామన్వయః ఆద్యకృతేర్నకలవణానుకూలత్వాత్ ॥ ప్రతిజ్ఞాభవిష్యతిత్యా
దౌ ప్రతిజ్ఞాప్రాగభావప్రతియోగ్యుత్పత్తికత్వం భవిష్యత్వం తచ్చ ప్రతియో
గిత్య సాధికరణకాలధ్వంస ప్రతియోగి ప్రాగభావప్రతియోగివృత్తి వర్ణాధీన
శాబ్దబోధాననుకూలత్వోభయసంబంధేన ప్రాగభావవత్త్వం, ప్రతిజ్ఞాధ్వస్తే
త్యాదౌ ప్రతియోగిత్య స్వప్రతియోగివణాధికరణకాలధ్వంసాధికరణకాలాత్పు
న్నవణాధీనశాబ్దబోధాననుకూలత్వోభయసంబంధేన ధ్వంసవత్త్వమితిదిక్ ॥

ఇతి సూత్రకారియప్రతిజ్ఞాలక్షణమ్

* తదర్థమితి * ప్రయోజకాంతంప్రతిజ్ఞాదిప్రతిపాద్యవిశిష్టార్థబోధ పరిచాయకమా
త్యమ్ ॥ వాక్యపదంచోభయఘటక భాగద్వయాఘటితత్వే నత్యుచితానుపూర్వీ
కావయవాఘటకపరమ్ ॥ యద్యపి వాక్యసార్థర్థఇతివిగ్రహస్తధాః ఫలతా వా
క్యభేదస్య జనకే లాభాత్తల్లాభస్తత్ర విశేష్యభాగస్యవైయథ్యాత్పరిత్యాగః॥
* అన్యేతి * ఉద్దేవ్యత్వమిచ్ఛావిషయత్వం తథాచ పర్వతేవహ్నివ్యాప్య ధూ
మసాధ్యకానుమితిముద్దిశ్య తద్విరోధివ్యాపకాభావవత్తాగ్రహనివృత్త్యర్థం క
థంచిదావ్ యత్ర పర్వతపక్షకవహ్నిసాధ్యకధూమహేతుకన్యాయప్రయోగస్త

న త్రవం స్ఫుటికృతం*వాఙ్మాయ*ప్రతిజ్ఞావ్యవహారవిషయతావాఙ్మాయ*ప్రకృత్య
తద్యయం*ప్రకృతప్రతిజ్ఞాపదార్థః*ఘటక న్యాయానుమిత్యోః ఏకసాధ్యాదీకత్వ
ప్రతిపాదకం ప్రకృతపదద్యయం(సాధ్యపక్షవిశేషనియః త్రితార్థకం ప్రకృతపదద్య
యం) ప్రకృతన్యాయావయవత్వపర్యంతానివేశే వహ్నివ్యాప్యధూమసాధ్యకప్ర
తిజ్ఞానురోధేన తత్సాధ్యకానుమితేరపి ప్రకృతపదేన వివక్షణీయతయా తామా
దాయ దర్శితౌపనయే, ప్రకృతానుమితపర్యంతానివేశే వహ్నిసాధ్యక న్యాయ
స్యాపి ప్రకృతన్యాయేత్యనేన వివక్షణీయతయా తదవయవత్వమాదాయతత్ర ప్ర
తిజ్ఞా వ్యవహారస్య దుర్వారత్యాదుభయత్ర ప్రకృతత్వనివేశః || (తిథాచసతి
తత్పక్షసాధ్యకన్యాయంతర్గతత్వఘటితప్రతిజ్ఞాపదార్థగర్భే తత్సాధ్యపక్షకా
నుమితేరేవాంతర్భావాన్నాతిప్రసంగః ఏతదేవ) తథాచసతి అభిన్నసాధ్యపక్ష
కన్యాయానుమిత్యంతర్భావే యాదృశోలక్షణార్థస్తంస్ఫుటయతి * సాధ్యాపితి *
యత్తు తాదృశోపనయేవహ్నివ్యాప్యధూమసాధ్యక ప్రతిజ్ఞావ్యవహారవాఙ్మాయ

త్ర్యత్యోపనయే వహ్నివ్యాప్యధూమసాధ్యకప్రతిజ్ఞావాక్యతాభిన్నత్వేన సామా
న్యతాపి ప్రతిజ్ఞావ్యవహారాధావాదతివ్యాప్తిరీత్యర్థః * ప్రతిజ్ఞావ్యవహారేతి *
పక్షసాధ్యవిశేషానియంత్రితసామాన్యప్రతిజ్ఞావ్యవహారేత్యర్థః || దీధితికారణై
కదేవ ప్రకృతపదద్యయప్రయోజనచదర్శితం నతః ప్రత్యేకం పృథగకత్రయాదృ
శేత్యస్య నిష్కాసనేనృత్ర తాదృశేత్యస్యాపి నిష్కాసనాత్ || అతస్సన్యయం
పృథక్ప్రకృతపదయోఃప్రయోజనమభిధారైకదేవైకత్రయాదృశేత్యస్యాన్యత్రా
దృశేత్యస్యచ ప్రవేశపర్యవసానమాహ * ప్రకృతన్యాయేత్యాదిగా * ప్రతిజ్ఞా
ద్యనురోధేన * ప్రతిజ్ఞాయాం లక్షణగమనానురోధేన || అత్ర భట్టాశారైః
ప్రతిజ్ఞాసామాన్యలక్షణాభిప్రాయకతయా దీధితిర్లాపితా యేతు ప్రతిజ్ఞావిశే
షలక్షణాభిప్రాయకతయా దీధితిం లాపయంతి తస్తత్ముత్థాకయతి * య
త్తివతి * భట్టాచార్యమలై ప్రకృతపదయోరుపాదానెవ్యభిన్నపక్షసాధ్యకార్థక
తయా ఏకత్ర తన్నిష్కాసనెనృత్ర తన్నాప్తి ఏతస్తతేచ లక్షణపక్షకా
నుమితౌ న్యాయేద ద్విధానివేశిత్యైకత్రప్రకృతేత్యస్య నిష్కాసనేవ్యవ్యత్రతి
త్వత్వమేవేతిత్యా ప్రథమదీధితిఫక్కికాలావనె దూషణమాహ * తితాన్యధ్యే
త్యాదిగా*ప్రతిజ్ఞేతి*తథాచపర్యతేవక్షేపహ్నాసాధ్యేపర్యతావహ్నిమానితివా

న్యాయే, వహ్నిసాధ్యకప్రతిజ్ఞావ్యవహారవారణాయానుమితౌ ప్రకృతత్వనివేశన
 మితి ప్రకృతత్వయమిర్వర్తతి ॥ తద్వింత్యమ్ ॥ తత్సాధ్యపక్షకప్రతిజ్ఞావ్యవహా
 రవిషయస్యాత్మని రాష్ట్రచక్రే ప్రతిజ్ఞాపదార్థభుక్త్యాన్యాయానుమితౌరుభయత్రి
 సమభివ్యాహృతసాధ్యపక్షాన్వయనివేశనూచనాయ ప్రకృతత్వయం తత్సాధ్య
 పక్షార్థకమిత్యస్తేయభిధాతుముచితతయా తదుపేక్ష్య ప్రతిజ్ఞావ్యవహారవిష
 యతావచ్ఛేదకీహాత్రైకధర్మశరీరే ద్విధానివిష్టయోసాన్యధ్యపక్షయోరభేదమాత్రేలా
 భాయ తథాచైత్యభిధానసందర్భవిరోధాత్ ॥ యాదృశేత్యాదేఃస్వస్యేత్యాదిః ॥
 తాదృశేత్యాదేఃస్వనిష్ఠమిత్యాదిః*పర్యవసితార్థః* ప్రతిజ్ఞాపదప్రతిపాద్యతావ
 చ్ఛేదకతయా మూలాభిప్రాయవిషయః ॥ ఏవంచసతి ప్రతిజ్ఞాదిపదస్య నానార్థ
 త్వం నవిషయ గత్యంతరవిరహాదతి ప్రాగైవాక్రంగంధకృతైవ ॥ తత్సాధ్య
 తావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నతత్సాధ్యకత్వస్య న్యాయాద్యంకేననివేశనే ఉక్తోపనయపి
 వాతిప్రసంగః॥ యత్పక్షకానుమితిసమానవిషయకత్వంతత్పక్షక న్యాయంతగః
 క్త్యం ప్రతిజ్ఞై భవత్సమ్మత్యవ్యవహారైనుమిత్యన్యూనాశ్చిరిక్తవిషయకజ్ఞానజనక
 త్వేనతిన్యాయావయవత్వఫలకయోర్న్యాయానుమిత్యోపర్యవతపక్షకత్వపహ్ని
 సాధ్యకత్వయోరన్వయాన్నపర్యవేశ్యే వహ్ని వహ్నివ్యాప్యభూమేవాసాధ్యేవ
 హ్నివాప్యభూమవానయమితిప్రతిజ్ఞావ్యవహారఇతిభావః*సమభివ్యాహృతైతి*
 సమభివ్యాహృతస్థాపిష్టాపెత్త్యర్థః ॥ స్వం ప్రకృతపదత్వయమ్ * అభిధాతు
 మితి * తథాచానుమితౌ న్యాయేచప్రకృతపదయోస్తత్సాధ్యపక్షకత్వనివేశార్థ
 కత్వే తత్పనిపనయేతత్తత్త్వనియప్రతిజ్ఞావ్యవహారవారణసంభవాత్ ॥ యాదృ
 శపక్షకేత్యాదినా సామాన్యరూపేణానుమితిన్యాయభుక్త్యాశ్చాత్మనిధవిషయసా
 ధ్యాదీనామైక్యవివక్షాయా నిర్బిజతావతైరితిభావః ॥ నన్వేషం కథముపనయ
 వారణంసతిస్ ప్రమ్యభావేన పూర్వదలస్య యత్రకుత్రచిత్సత్త్వై తత్ప్రత్యరదల
 సత్త్వాత్ ॥ యత్రకుత్రచిదుత్తరదలసత్త్వై తత్ప్రపూర్వదలసత్త్వంచేత్వతస్సవి
 స్వేతి స్వనిష్ఠమితిచపూరితమ్ ॥ స్వం ప్రతిజ్ఞాత్వేనాభివతమ్ ॥ ఇదానీం పృ
 థక్ యాదృశసాధ్యకత్వస్య వ్యాప్యత్తిమాహ * యత్సాధ్యకత్వస్వేతి * యా
 దృశసాధ్యకత్వస్య న్యాయాంకేననివేశేననుమితావపి తాదృశసాధ్యకత్వం నా
 స్తేయవిషయ తస్యనివేశనీయత్వాత్ ॥ తథాచ యాదృశంలక్షణమవశిష్టం తా
 దృశలక్షణముపనయవాక్యే ఉపపాదయతి * యత్పక్షకేతి * నను యత్పక్షకా

తస్మిన్సాక్షతత్వానితి తన్ని వేశనమ్ ॥ దృష్ట్యావ్యాప్తధూమవానయమిత్యాకారక
 దృష్ట్యావ్యాప్తధూమవానయమిత్యాకారక సాధ్యతావచ్చేదకనివేశనమ్ ॥ ఏ
 తల్లక్షణఘటక న్యాయావయవత్వశరీర ఉదాహరణాద్యఘటకత్వనివేశస్య సిమా
 ఘటకత్వనివేశన న్యాయప్రయోగానంగీకారవత్ ప్రయోజనాంతర విరహాత్ప్రతిజ్ఞా
 ఘటకత్వమాత్రస్య తదేక దేశసాధారణస్యనివేశనీయతయా వహ్నివ్యదిసాధ్యక
 న్యాయాంతరగతస్య యత్క్రిందిధర్మకవహ్నివ్యదిసాధ్యకానుమిత్యన్యూనాపతితి
 క్తవిషయకబాధజకస్య సవహ్నిమానిత్యదాహరణైక దేశస్యవాఙ్మయైకధ
 నఃమితిసమానవిషయకత్వంశాబ్దబోధవీచకధమ్కౌపనయైతివాప్తిరితిచెన్న
 వ్యాపారానుబంధివిషయతయా తద్విషయకత్వాక్తైః ॥ యదాస్వనమానవిషయ
 కత్వమిత్యన్యూనమానవిషయకశాబ్దబోధజనకజ్ఞానవిషయత్వమిత్యర్థఃకర్తవ్యతిశా
 దృష్ట్యావ్యాప్తధూమవానయమిత్యాకారక దృష్ట్యావ్యాప్తసాధ్యతావచ్చేదకనివేశనమ్ ॥ ఏకధర్మావచ్చిన్నపక్షకత్వ
 నివేశస్య వ్యాప్తుతిం వక్తృభూమికాదూరచయతి * ఏతదితి * సిమాధయిష
 యా న్యాయప్రయోగాంగీకారే యోయోధూమవాన్ సవహ్నిమాన్ యథావ
 ద్విత్యేత్యుదాహరణసంభవేన సవహ్నిమానితిభాగస్యాపిపక్షతావచ్ఛేదకావచ్చి
 న్నే ప్రకృతసాధ్యప్రకారకబోధజనకత్వసత్త్వేనైకధర్మావచ్చిన్నపక్షకత్వనివే
 శేవ్యతివాప్తిరతఉదాహరణఘటకత్వసాధ్యకత్వేనైకధర్మావచ్చిన్నపక్ష
 కత్వనివేశవ్యాప్తిర్నిసంభవత్వేవేత్యతస్తదనంగీకారవత్సానుసరణమ్ ॥ ఏవం
 చతత్వత్ ప్రయోజనాధావేన తదనివేశాదుదాహరణైక దేశైతివాప్తివార
 ణాయైకధర్మావచ్చిన్నపక్షకత్వనివేశనమితిభావః * న్యాయఘటకత్వమాత్రస్య
 తి * నచ రమాఘటకత్వమాత్రమాధవత్వాదిత్యాదౌ మాధవఃపూజ్యతిభాగైతి
 వ్యాప్తిః ॥ అగ్ర సమాధానసమాప్త్యాత్ ॥ ప్రతిజ్ఞాఘటకమాత్రేతిపాఠే మా
 త్రేపదంన్యూనాపతితి క్తబోధజనక మేతూపనయనిగమనాఘటకత్వస్యవైయర్థ్యం
 వక్తృమ్ * తదేక దేశైతి * ప్రతిజ్ఞాఘటకతానవచ్ఛేదకధర్మకత్వమితియావత్
 ఘటకతావచ్ఛేదకత్వంచ ప్రతిజ్ఞాత్వన్యూనవృత్తిత్వేనతి ప్రతిజ్ఞావృత్తిత్వంతేన ప్ర
 తిజ్ఞాభేదానుయోగితానవచ్ఛేదకత్వాక్తౌ ప్రకృతపక్షకత్వవైయర్థ్యేపినక్షతిః ॥
 సవహ్నిమాన్ యథాపామాణమయిత్యుదాహరణైక దేశవాఙ్మయైకధర్మైతి ॥
 అగ్రైవ్యతైవలక్షణంఘటకత్వస్యపక్షతావచ్ఛేదకాదినివేశప్రయోజనస్య పూజ

ర్థావచ్ఛిన్నపక్షకత్వనివేశనమ్॥వస్తుతాఽనుమిత్యన్యూనానతిరిక్తవిషయకత్వం
ప్రకృతపక్షేప్రకృతసాధ్యవైశిష్ట్యానగాహిన్వసతితాదృశవైశిష్ట్యవిషయతావిలక్ష
ణవిషయతాశూన్యత్వరూపమనుమితిమనంతర్భావైవాగ్ధానిష్ఠచనీయమ్ ॥ త
త్ప్రకృతపక్షాదినివేశ్యావృత్తిరిగ్రేదర్శనీయేతి కింవాన్వత్త్యన్వలాంతరాను
సరణేన ॥ యత్తు ॥ పక్షవిశేషమనంతర్భావ్యానతిప్రసక్తస్య న్యాయత్వస్యదు
ర్వచతయా పక్షప్రవేశనమితి తదనన్తే ॥ తథానతిహేతువిశేషమనంతర్భావ్యా
పి తస్య దుర్వచతయా యాదృశహేతుకేత్వస్యాః వస్తుముచితత్వాత్ ॥ యదిచ
న్యాయపదోపాదానాదేవ తద్దేతునియంతి తన్యాయలాభఇతి సతదభిహితమి
త్యుచ్యతే తదా పక్షప్రవేశస్యానశ్యకత్వేపి న్యాయపదాదేవ పక్షవిశేషనియ
ంతితన్యాయలాభఇతియాదృశపక్షకత్వత్వభిధానస్యానుపయక్తత్వేతి*హేతోర్వా
యామితి *అనతిరిక్తవిషయకత్వం పక్షతావచ్ఛేదకపక్షిష్టై యత్సాధ్యతావచ్ఛేద
కవిశిష్టవైశిష్ట్యవిషయకత్వం తద్విలక్షణవిషయితాశూన్యత్వం నతు ప్రకృతాను
మిత్యవిషయావిషయకత్వం స్వయమేవాగ్రేదూషణీయత్వాత్ తాదృశవిషయ

ర్శనీయత్వాత్, మాస్త్విదానీం తద్వాన్వత్తిరిత్యాన్యయేనాహ *వస్తుత ఇతి *
పక్షేతి * కిఞ్చిద్ధర్మావచ్ఛిన్నవిశేష్యకానుమిత్యాదిఘటితస్య నన్యాయత్వఘటక
ప్రతిజ్ఞాత్వఘటకాన్యూనానతిరిక్తవిషయకత్వనిర్వాహః ॥ నిర్ధార్మితావచ్ఛేద
కకస్తృత్యస్యపరోక్షజ్ఞానాధావాత్ ॥ అనతిప్రసక్తస్య మహానసం వహ్నిమది
త్యాదిన్యాయావృత్తైస్తథాచపర్యతోవహ్నిమాఢూమాత్ యోయోధూమవాఢ
సవహ్నిమాఢూవహ్నివాన్వప్రధూమవానయమితిమహానసాదిపరేదంపదఘటితపం
చకస్య న్యాయత్వాపత్త్యా తదాద్యవాక్యే ప్రకృతలక్షణాతివ్యాప్తిర్బిధ్యా ॥త
స్యాలాకాల్ యోయోధూమవాఢసవహ్నిమానిత్యాదివాక్యచతుష్టయఘటక
జాక్య వ్యావృత్తస్య యత్కించిద్ధర్మవిశిష్టహేతుత్వప్రతిపాదకత్వాది రూప
యత్కించిద్ధర్మవిశిష్టఘటితశాతూదాహరణాదిలక్షణసత్త్వాత్ ॥ తథాచ పర్య
తోవహ్నిమాఢూమాత్ యోయలలాకవాఢ సవహ్నిమానిత్యాదివాక్యఘ
టకాద్యవాక్యేఽతివ్యాప్తిః ॥అనతిరిక్తవిషయకత్వేనాన్యథానిర్ధానిరస్యతి * అ
నతిరిక్తేతి * ప్రకారాంతరేణ తన్నివేశనెవక్ష్యమాణిత్వాఽతివ్యాప్త్యలగ్న
తావత్తరతస్తంనిషేధతి * సత్త్వేతి * అనతిరిక్తవిషయకత్వమిత్యనుషజ్యతే ॥

తావిలక్షణత్వంచ, తాదృశవిషయతాశాలినిశ్చయతావవచ్చిన్నానివర్త్య సంశయ
నివర్తకతావచ్చేదకత్వరూపనిర్వృత్త్యై వీవంచా క్షేపేత్వవయవజన్యబోధస్యా
నుమిశ్చివిషయపహ్నినిష్టధూమజ్ఞానజ్ఞాప్యణ్ణివిషయకత్వేపి తాదృశ విషయతా
విలక్షణవిషయతాశూన్యత్వమక్షతమేవేత్యతి ప్రసక్తేరితిభావః * నిగమనవార
ణాదేతి * నిగమనజన్యబోధస్యాపి పక్షతావచ్చేదకవిశిష్టేసాధ్యతావచ్చేదకవిశి
ష్టవైష్ట్యావగాహిత్యేనాన్యూనవిషయకతయాఽతివ్యాప్తి ప్రసక్తేరితిభావః * ని
గమనోతస్తాద్వహ్నిమానిత్యాదివాక్యసన్నిధానోసాక్షాదితి * అవయవాంతరభ
హిర్భావేనేత్యర్థః * సమూయత ఇతి * తథాచ కథంతజ్జన్యబోధస్యాన్యూనవిష
యకత్వమితిభావః * న్యూనతాభంగాయ * ఆకాంతాపూరణాయ || పక్షతావచ్చేద
కవిశిష్టపక్షే తాదృశసాధ్యవత్తాబోధనే కస్తాదృశవహ్నిమానితి జిజ్ఞాసా నివర్తతే
వహ్నిమానిత్యభిధానేన తాదృశాకాంతోత్పగతాజాయత ఇత్యనుభవన్ ద్దమే
వేతిభావః * అనుషంగాదితి * నిగమనసమభివ్యాహృతత్వేనానుసంధానోప
గమాదిత్వర్థః || తథావతదుతర్భావైవనిగమనావయవత్వంపర్యవస్యశీత్యన్యూ
నవిషయకబోధజనకచ్యాయావయవత్వమాదాయ తాదృశసముదాయాతివ్యా
ప్తికేతి * ప్రకృతానుమిత్యవిషయావిషయత్వకల్పేప్రకృతానుమితావాహికానిష్ఠం
జ్ఞానజ్ఞాప్యణ్ణిభాసతే నవహ్నినిష్టమితిశేతుజన్యబోధస్య తద్విషయకత్వాభా
వోనాస్తీత్యవ్యాప్త్యలగ్నకతాపతావపీత్యధః * తాదృశేతి * హేతాధూమ
జ్ఞానజ్ఞాప్యణ్ణి వహ్నినిష్టత్వాభాసేన వహ్ని తాదృశధూమజ్ఞానజ్ఞాప్యత్వసంశ
యనివర్తకతావచ్చేదకవిషయతాశూన్యత్వాదితిభావః || అయం పదాంతర్భావ
యైవ నిగమనత్వస్య వక్తవ్యతయా వ్యాచక్షే * తస్మాదితి * అవయవాంతరభ
హిర్భావః || సమభిన్నానయమాఘటకత్వమ్ || ఏతచ్చ వహ్నివ్యాప్త్యధూమవాసయ
మయం తస్మాద్వహ్నిమానితివహ్నివ్యాప్త్యధూమవాసయంతస్మాద్వహ్నిమానితివా
సకథకసంప్రదాయ ఇతిచూచనాయ * క ఇతి * ఏతాదృశప్రశ్నప్రతిపాద్యాకించి
ద్ధర్మావచ్చిన్నపక్షోద్దేశకతాదృశవహ్నివిధేయకజ్ఞానేచ్ఛా పక్షతావచ్చేదకావ
చ్చిన్నోద్దేశకధూమజ్ఞానజ్ఞాప్యవహ్నివిధేయకబోధవిషయణితితాదృశబోధజన
కాదేవ నివర్తతే నాన్యభేదిభావః || సను వహ్నివ్యాప్త్యాలోకవాన్పర్యంతావ
హ్నిమానిత్యాదావిశిష్టపర్యటేవహ్నిజ్ఞాపకకిమిత్యాకాంతాప్రసక్త ఇత్యతఉత్ప

ప్రిప్రసక్తిరితిభావః || నిగమనంచ సవరామర్శశాతురితి యథాశృతాగ్రహ
 మూలగ్రాధస్య సత్యంతదలవిరహేణ నిగమనాతివ్యాప్తిరిత్యర్థపరత్వం ప్రతి
 యతే తచ్చనఘటతే నత్యంతస్య న్యాయావయవత్వ రూపత్వాత్తస్యచ నిగ
 మనసాధారణత్వాత్ యథాశృతస్యాపి సత్యతార్థస్య ప్రతిజ్ఞాయామివత
 త్రాప్యక్షతత్వాత్ అసతిరిక్తవిషయకత్వవిశేషణేనైవ తద్వాణాచ్ఛేద్యనతి
 రిక్తవిషయకత్వవిశేషణస్య నిగమనాతివ్యాప్తివారకతాపరత్వేన తాదృశగ్రం
 థమత్రైవ వ్యాఖ్యాతుం ధూమికామారచయతి * ఇర్థమేవచేతి * అన్యూనాన
 తిరిక్తేతి * తథాచ న్యాయావయవత్వపర్యవసితనిరుక్తపరామర్శప్రయోజక శా
 బ్దిజ్ఞానజనకత్వసత్త్వస్యనూనాసతిరిక్తవిషయకజ్ఞానజనకత్వం నాస్తీతి పర్యవస
 తార్థః || అబాధితత్వాదిపరతాయా ఉద్విగ్ధతద్బాధేనాపి నిర్వాహాన్నిగమనజ
 న్యశాబ్దిబోధే తద్బాధార్థంలక్షణాదరోనయిక్తజతి మూలం క్తం తద్విషయక
 గతత్యతి || తత్ర తాదృశాకాంతానబాయతే ప్రతిజ్ఞాతలలోకోపేక్షతా రదు తర
 మానసజ్ఞానాపి తద్విషయసిద్ధిరితిభావః || కస్తాదృశేవహ్నిమానిత్యాకాంతా
 మానియతత్వాత్ || సామాన్యతాకాంత్రోధాచకతాన్యభిచారో దర్శితః || య
 ద్వా తత్రసామగ్గీవశేన ప్రతిజ్ఞాపాత్వర్యయోర్విప్లవైప్లావగాహిబాధ సత్ర
 ఉపనయార్థబోధేవ్యాప్త్యాదివిప్లవే ప్రతిజ్ఞాప్యహ్నిమాకాన్వయత్యతిమానసం త
 త్ర సతాదృశాకాంతేతి || ఉత్సగపదోపాదానం || (ధర్మితావచ్ఛేదకవిషయ
 తసాధ్యప్రకారకమానససామగ్గీనత్వంవా || తేననిగమనఘటవిషయకసాధ్య
 వత్తాబోధేపి తథావిధమానసస్త్వేన తాదృశాకాంతానివతకత్వేపిసక్షతిః) ||
 నన్యేవంకారక్రదండవానితి సమవాయేన గతత్వవిశేషితదండవిశిష్టజ్ఞానయా
 రక్తాభిన్నదండబోధకప్రతిజ్ఞానివృత్త్యనువవత్తిరితిచేన్న || తత్రానియత్నోద్దీచ్య
 మానసబోధస్త్వేననిసక్తతత్వాత్ || ప్రతిజ్ఞాయాశ్చ మానసజ్ఞానాపయికపదా
 ర్థాపస్థాపకత్వాదితి || మణికారస్యాప్యయంపదానుషంగస్వరసోస్తీత్యభిప్రా
 యకమిత్యంచేతి దీప్తితిమవతారయతి * నిగమనంచేతి * సత్యంతస్య నిగమనాతి
 వ్యాప్తివారకత్వాసంభవే కథం తద్వాదగుమిత్యాశంకాయాం పూరితవిశేషణా
 దిత్యాహ * అసతీతి * ఏతద్విశేషణమేవాతివ్యాప్తివారణక్షమమితి * అబా
 ధితత్వాదీతి * అబాధితత్వాదీతి మణిసందర్శనశ్చం విశేషణైవత్యేనకారణా

తయోతిరి క్రవిషయకత్వం నవిచారనహం ఏనం వంచమ్యంతభాగార్థస్యాతిరిక్త
స్య విషయతయా తథాత్వాప్రతిపాదనై న్యూహస్వంచత్వతః పూరయతి * త
ద్వోభాషణమితి * అబాధితత్వాదిబోధాపయిక్యేర్థః * విశిష్టపాతుసంబంధ
స్య*వ్యాప్తిపక్షధర్మతావిశిష్టపాతుజ్ఞానజ్ఞాప్యత్వస్య || తస్యచాబాధితత్వాదివ్యా
ప్యతయా తద్వోభాపయికత్వంబోధ్యమ్ || మిశ్రమతమువన్యస్యతి * యత్త్వేతి *

న్యూనవిషయకత్వదలన వారణం నాస్తీతిలభ్యతే తచ్చాయంపదానుషంగమావే
దయతీతిరీత్యా మణికారస్వరసలాభః || నను మూలకృతానిగమనస్యాబాధితత్వా
దిబాధజనకత్వం ప్రదర్శయతివ్యాప్తిరాప్రతితాదనచనయ్యుక్తం నిగమనేతద్వో
భకపదాధావాత్ || సచాబాధితత్వప్రతీతిద్వయోచ్చరితత్వనిర్వాహాయ సాధ్య
పదలక్షణయా తద్వోభకభివాచ్యమ్ || వహ్నిప్రతీతీచ్ఛయా భూమపవోచ్చారి
తత్వస్త్రేవోదీచ్ఛమాససాదిబాధేనైవ తన్నిర్వాహే లక్షణాస్వీకారస్యాయ్యుక్త
త్వాదిత్యాహ * అబాధితేతి * లక్షణాదరః * లక్షణావృత్తైరాదరః || నతు ల
క్షణస్యాదరకత్వేర్థః || సందర్భవిరోధాత్ || అబాధితత్వం సాధ్యనిష్ఠ పక్షనిష్ఠా
ధావాప్రతియోగిత్వపక్షాపృతిసాధ్యాభావవ్యాపకత్వరూపాసత్ప్రతిపక్షితత్వ
సూచిపదగోహ్యమ్ * వ్యాప్యతయేతి * సంబంధోపదర్శనమబాధితత్వాదిన్త్యుతి
చ్ఛారాతన్తానసజననాయ || వస్తుతస్తు సామానాధికరణ్యాదిమాత్రస్త్రేవ స్థార
కసంబంధేనాసంభవాదాన్యవ్యత్యపర్యంతానుధావనమ్ || తదనుమానలాభాయ
ఏవంచ హృదోపహ్నిమాక జలార్థమాద్యేత్యాదావబాధితత్వాదన్యభిచారా
త్ వ్యాప్తిపక్షధర్మతయోర్నివేశసంగతిరితిబోధ్యమ్ || కేచిత్తు || నిగమనఘటకత్వ
త్వదస్యాబాధితత్వాదివిశిష్టపాతు లక్షణ, తథాచాబాధితత్వాదిపాతుజ్ఞానజ్ఞా
ప్యసహిప్రకారకస్తతాబోధః, యదావనిగమనాదాన్యప్రతివిశిష్టపాతుజ్ఞాన
జ్ఞాప్యత్వేన హ్నోదైర్బాధస్తతమికవాక్యతయా ప్రతిజ్ఞాపాతుభ్యాం బాధ
తస్య హ్నో భూమజ్ఞానజ్ఞాప్యత్వస్య బోధనే కింప్రయోజనమిత్యాకాంతా
యామబాధితత్వాదిబోధకత్వ తత్ప్రయోజకత్వంకల్ప్యతే, తథాచనిగమనస్యాబా
ధితత్వాదిబోధాపయిక విశిష్టపాతుసంబంధబాధజనకత్వాదితిమూలార్థః || అత్ర
నైగమనబోధస్యాబాధితత్వాదిబోధాపయికత్వంకల్పమివశక్యమ్ || పాతు
లబాధితత్వాదిమాక సాధ్యనిష్ఠపాతుజ్ఞానజ్ఞాప్యత్వబోధకవాక్యానంతరీత్యు
క్తమితిసాధ్యనిష్ఠపాతుజ్ఞానజ్ఞాప్యత్వఘటకపాతుత్వాదిత్యనుమానం.

పృథివీతరేభ్యోభిద్యతేఇత్యనమస్తం ఇతరపదం పృథివీతరవరం ఇతరాదినసంబ
ద్వికార్థబోధకపదానాం సమభివ్యాహృతతత్త్వవాపస్తాప్య తత్తదధాతరత్వా
దినా నిరూఢలక్షణా అతావాదివాక్యస్వారసిక లక్షణావిరచాపినక్షతిః ॥

ప్రతిజ్ఞాదౌ సర్వత్రైకేనైవపదేన సాధ్యాదినిదే శఇతినియమః॥ తెనాగ్రయ

భవాదిత్యాహుః ॥ ఇతరత్వస్య కెవలాన్వయితయా బాధమాశంక్యహా * ఇత
రాదీతి * పూర్వకల్పే ఉపస్థితేపి బాధితత్వేమానసస్య నిశ్చయత్వసంపాదకం
వ్యాప్యత్వమితి) * నిరూఢేతి * నీలవర్ణతాపహ్నిమానిత్యాదిప్రతిజ్ఞాద్యను
రొధేన వాదివాక్య నిరూఢలక్షణాస్వీక్రియతే ॥ నను పృథివీతరభ్యిరన్యాస
మస్తత్వే ప్రతిజ్ఞాదిఘటకసాధ్యవాచకపదసమానానుపూర్వీకసాధ్యవాచకపదేనై
వాహారణాదిప్రయోగఇతి నియమాద్యన్నేతరేభ్యోభిద్యత ఇత్యాకాశప్ర
దర్శనస్య యత్రతయా తథాసభిధాయ యన్నపృథివీతరేభ్యోభిద్యతే ఇత్యన్యా
నుపూర్వీప్రకారేణ సాధ్యనిదేశానంగతఇత్యతలహా * ప్రతిజ్ఞాదావీతి *
ఏకేనైవసమానానుపూర్వీకపదేనైవ సాధ్యాదినిదేశశబితే నియమానసర్వత్రై
త్యధః ॥ సర్వత్రైత్యకైః క్వచిత్స్థితే సంభవేపి నవ్యతిరెవ్యదాహరణై తథా
ప్రకృతే యదితరత్ తత్ నవ్యవిపృథివీతరేభ్యో భిద్యతఇత్యాదౌ యన్నై
తరభిన్నం తన్నపృథివీత్యాద్యదాహరణాదేరపి కథకసంప్రదాయసిద్ధత్వాత్ ॥
అన్వయ్యదాహరణైతు పదభేద ప్రయక్తార్థభేద భిమప్రదాసాయైకేనే
త్యాదినియమః ॥ తేనాక్రనియమాసంగీకారేణ ॥ అత్రైకేనైవపదేన సతు పద
ద్వయైవైత్యర్థః ॥ తేన ప్రతిజ్ఞావాక్య ఇతరేభ్యోభిద్యతఇతి పదద్వయేన సాధ్య
నిదేశశైలిపినక్షతిః ॥ తెనేతరపదస్య పృథివీతరాధికత్వేనైతి వ్యాఖ్యానమశు
ద్ధం తథాసతి తెనేత్యాదితః ప్రాకప్రతిజ్ఞాదావీతి పజ్జుసంగతిప్రసంగా
త్ ॥ పదద్వయేన సాధ్యాద్యనిదేశనియమనిరాకరణేపి యన్నపృథివీతరభ్య
ఇత్యాదిపృథివీపదఘటితాదాహరణకథంతాయానివృత్తైః ॥ సాధ్యవాచకపద
ద్వయస్య ప్రాథమికత్వేన తత్కథంతాయాఅనువయాత్తన్నిరాకరణసాన్యమవ
యత్రత్యాచ్ఛ ॥ నను లక్షణాయానిరూఢత్వం నవాదివాక్య తదుపగమపీఠం
కింతు స్వాంత్రైశ్చప్రయోగైతి న్యాయవీవ, సహి నిరూఢలక్షణికనీలాదిపదే
తరపదేన నీలవర్ణతాదిపక్షకప్రతిజ్ఞానుకరా, ఇహతు తథావిధేతరపదాన్యపృథివీ

న్నపృథివీతరేభ్యోభిద్యత ఇత్యుదాహరణప్రయోగాదిరోధః ॥ విశేష్యవాచకం
 పృథివీతివదాంతగుప్తపూరణీయం శ్చుతవదం నమస్తమిన్యేనవా * ఉదాహ
 రణవారణాయేతి * తజ్జన్యబోధేపిపక్షసాధ్యశ్రయత్వాత్తక్తతత్సంబంధరూపాను
 మితివిషయసకలపదార్థభానెనాన్యూనవిషయకత్వసత్త్వాదిత్వభిమానః * తత్ *
 అసతిరిక్తేతిపదమ్ ॥ అన్యూనవిషయకత్వంహిసప్రకృతానుమితివిషయతావ్యాపకవి
 షయతాకత్వం సర్వస్థాత్కాలత్వవానయం కాలపరిమాణవాన్ సర్వస్థాదిత్వత్ర
 హేత్వవయవేతివ్యాప్తిః ॥ నాపి పక్షతావచ్ఛేదకవిశిష్టపక్షవిషయకత్వం హే
 తుత్వంప్రమేయాదావ్యత్యవత్ప్రమేయాదిత్యాదౌహేత్వవయవేతివ్యాప్తిః ॥
 నాపి పక్షతావచ్ఛేదకవిశిష్టపక్షవిషయకత్వేనతి సాధ్యతావచ్ఛేదకవిశిష్ట సాధ్యవి
 షయకత్వం తద్వైవిధ్యవిషయకత్వంవాప్రమేయనిష్ఠహేతుత్వం ప్రమేయం ప్ర
 మేయాదిత్వత్రహేతావతివ్యాప్తిః ॥ తజ్జన్యబోధే ప్రమేయత్వత్వరూప సాధ్య
 తావచ్ఛేదకవిశిష్టస్య ప్రమేయపదార్థతావచ్ఛేదకస్య ధర్మిని వైవిధ్యభానాది
 తి పక్షతావచ్ఛేదకవిశిష్టే సాధ్యతావచ్ఛేదకవిశిష్టవైవిధ్యవగాహిత్యం తద్వా
 చ్యం తథాచ నోక్తదాహరణేతివ్యాప్తిరిత్యాశయేనదూషయతి * తచ్చుచ్ఛ్రు
 తి * నను భ్రాంతిః పృథివీపదస్య విశేష్యవరత్వం ఇతరపదస్య పృథివీతర
 రత్వమవగత్య తాదృశోదాహరణాన్పృథివీత్వవిశిష్టసాధ్యవత్త్వం ప్రత్యేతీత
 తరపదఘటితానుకరేతి విశేషం మనసికృత్యాహ * విశేష్యేతి * ప్రకృతాను
 మిత్యనివర్త్యసంశయానివర్తకత్వరూపస్యానతిరిక్తవిషయకత్వస్య సత్త్వదశా
 యాం కీదృశమన్యూనవిషయకత్వంనివేశ్యత ఇతిపృచ్ఛతి * అన్యూనవిషయకత్వం
 హీతి * సర్వస్థాదితి * పక్షతావచ్ఛేదకకోపా సర్వస్థాదిత్వస్యానివేశేహేత్వవ
 యవేనాతివ్యాప్తిస్సంభవతి ॥ తజ్జన్యబోధేసర్వజ్ఞానజ్ఞాప్యత్వస్యాతిరిక్తసాధ్య
 భాత్ ॥ అతస్తత్ర సర్వస్థాదితినిదేశః ॥ ఏవంచ ప్రకృతానుమితావపి సర్వజ్ఞా
 నజ్ఞాప్యత్వభానాద్ధేతుజన్యబోధేపి తద్భానేప్యనతిరిక్తవిషయకత్వమక్షతమితి
 భావః ॥ ఏవమగ్రేపి ॥ పంచమ్యంతస్య పక్షతావచ్ఛేదకకొటినివేశసేవమేవప్ర
 యోజనందృష్టవ్యమ్ ॥ కాలికసంబంధేనహేతుతయా విభక్త్యభేదహేతుత్వాన్వ
 యాయ కాలత్వేతి ॥ ప్రమేయహేతుత్వే ప్రమేయం తాదాత్మ్యేన పక్షతావ
 చ్ఛేదకంబోధ్యమ్ ॥ ప్రమేయనిష్ఠహేతుత్వమితిపారాంతరం ప్రమేయాదిత్వ

తాత్పర్యవ్యాప్తిరిత్యతతహా * తాత్పర్యభిమతాతి * తాత్పర్యశేతి * అన్యూనవివ
 యకేత్తిర్థః * అతివ్యసక్తత్వాత్ * తథాచాయమిత్యాకాఠిక సాధ్యవత్త్వతా
 త్పర్యభిమపిషయసర్వసామపదఘటితోపనయైరివాప్తత్వాత్ ॥ తాత్పర్యభి
 మపశాయామపినాతివ్యాప్తివ్యస కిరిత్యాహ * సచతాపతాపీతి * ఉదాహరణశ్చ *
 ఉదాహరణత్వపర్యాప్త్యసకరణస్య * యన్మైత్యాద్యేతి * యన్మైత్యాదిభాగార్థ
 న్యైతి * అభవ్యయాత్ * పృథివీరేఖ్యోబిద్యతి ఇన్యతాద్యుపబాధైవప్రవేశాత్ ॥ తథా
 చాన్యూనవిషయిక తాద్యుపబాధజనకత్వమేక దౌస్తేయవ సతు యన్మైత్యాదిఘ
 టితసముదాయస్య ఏక దేశస్యటన్యాయావయవత్వాభావాదేవ సాతివ్యసంగశ
 జ్ఞాన్యాయాంతగతత్వస్యైక దౌసాధారణస్యనివేశచానతిరిక్తవిషయకత్వ
 నిచేశపి తాద్యుపబాధాంతకైకదేశవివాదివ్యాప్తిరితిభావః ॥ తాత్పర్యభిమ
 తా యన్మైత్యాదికమతర్భావ్య యద్భిన్నా వృద్ధివీ ఇలరెభ్యోబిద్యతి ఇన్య
 వ్యయబోధస్సంభవతి నాశకనీయం ॥ జలం నద్రవ్యం గంధవదిత్యాదౌ బలభి
 న్నద్రవ్యం గంధవదిత్యన్వయబోధస్యామభవవిరుద్ధతయా సజ్ఞోద్దేశ్యతావచ్చే
 దకకబోధస్యాప్యత్పిన్నత్వాత్ ॥ యదితరభిన్నస్యనివ్యసదిత్యాకాఠికౌ యద
 ర్థవిశేషకకోఘోషనసంభవతి ॥ అయంసపచతిపురుషఇతిత్యి ఇదంపదాధేక
 పాకకత్వపురుషైదిబోధస్యామభవవిరుద్ధతయా అభావప్రతియోగితావచ్ఛేదక
 త్వేనాభ్యాతార్థభావన్యైః పవతి చైత్రీకవాయమిర్వాసితః పాకకత్వచైత్రాదినా
 ద్యుపబాధస్యాననుభవేనేతరవిశేషణవిశేషణలయా తద్భావస్యేనవాత్ప్రత్యు
 త్తర్జ్ఞానికత్వం పంచమగ్రథాఇతి మతే తస్య విశేష్యత్వేనైవధానాత్ ॥ ప్రమ
 మసిన్ధుపాశుత్వం తదథోకబోధ్యః ॥ తథాపదంసాధ్యంబోధయత్వీతి తాత్పర్య
 భిమసంభవార్థం స్వినామేతి ॥ సాధ్యవాప్యవ్యబోధజనకత్వేన తాత్పర్యవిష
 యసచేదత తథాపదమితి తథాభిమసంభవః ॥ యేతు తాత్పర్యభిమం ప్రకారే
 ణ కల్పయిత్వాకోదాహరణైరతిరిక్తవృత్తిర్యవిషయకత్వపదానివేశేతివా
 త్తీసంగమయతి తన్నతాన్యనుక్రమేణదర్శయతి * తాత్పర్యభిమతాతి * స
 ఇవదం యత్పదార్థజలాదివిశేషితస్వార్థం బోధయత్వీతి తాత్పర్యభిమతాత్ప్ర
 ర్థః ॥ భూతల యద్భిన్నం తమానయేత్వాదౌ తాత్పర్యం ప్రసిద్ధమ్ * ఇతరే
 తి * సన్వేపంపశ్యమ్యుగోధావతిత్యాదౌ దర్శనవిశేషణమృగవిశేషణలయా

న్నత్వాత్ || అత్ర కేటిత్ || అన్యూనవిషయకత్వం వక్షతావచ్ఛేదకవిశిష్టవిషయక
త్వేనతి సాధ్యతావచ్ఛేదకవిశిష్టవిషయకత్వమేవ, నతు వక్షతావచ్ఛేదకవిశిష్టేసా
ధ్యతావచ్ఛేదకవిశిష్టవైశిష్ట్యవగాహిత్యం ఏవంచదర్శితవ్యతిరెక్యదాహరణజన్య
బోధసాధిపి తాదృశాన్యూనవిషయకత్వాదతివ్యాప్తిః ప్రసజ్యతే || నచైవమపి
సాధ్యతావచ్ఛేదకవిశిష్టసాధ్యవక్షతావచ్ఛేదకవిశిష్టవక్షణుటితైక వాక్యార్థబోధ
కత్వముదాహరణైక దేశస్థేన నతు తన్నుపధివీత్వాదిభాగఘటితసముదాయ
స్యేత్యవయవత్వవిశేషణప్రవేశాదేవనాతివ్యాప్తిశంకేతివాచ్యమ్ || తాదృశాన్యూ

ఖ్యాతార్థభానస్యానుభవసిద్ధస్య విలోపప్రసంగః || ధావతిమృగస్తంపశ్యేత్వా
దిశాబ్జబోధోపకృమే వాక్యభేదోదుర్వారః || అథ మృగకర్తృకం యద్ధావ
నం తత్ప్రశ్యేతిబోధోప్యత్ప్రతివైదిత్యాత్ || నీలాఘటాభవతీత్వాదా నీలక
ర్తృకం యదసాధారణధర్మాత్తకం భవనం తదాశ్రయోఘటఇతిశాబ్దబోధస్యాన్య
త్రస్వయం స్వీకారాదితిచెన్న || ఆమంత్రయ శిష్యాధావతితిస్తి తండులఃపద
తీత్యాతా తథాప్యగతిరేవేతిచేన్న || ధాత్వభేదతరవిశేషణతావచ్ఛేదకతయా
ఖ్యాతార్థభానస్యానభ్యుపగమాత్ || ప్రకృతేచ ధావనాశ్రయమృగాదేః స్వక
ర్తకత్వసంబంధేన దర్శనాద్యన్వయః || ఏతత్ప్రయోగస్యా(పప) త్పత్తయేతం
డులఃపచతీతి ప్రయోగవారణాయచాఖ్యాతార్థేవిశేషితనామార్థక్రియయోః సా
క్షాదన్వయబోధానంగీకారాత్ || క్రమాదముంనారదఇత్యబోధినఇత్యాదాధా
త్వర్థజ్ఞానె నారదస్య కర్తృతాసంబంధేన ససాక్షాదన్వయః కింతు తాదాత్మ్యస
మ్బంధావచ్ఛిన్నప్రకారితాయాపేక్షిపదార్థే సాన్వయినస్తస్యాన్యేనాభి
ధానాన్నారదపాత్పృథమాప్రాతిపదికార్థమాత్రే తదనుశాసనాత్ || తాదృశ
ప్రకారితాయామేవాకృతిజ్ఞానప్రయోజ్యత్వంకృమాత్పదార్థేన్వేతీతి నకో
పిదోషః || అతఏవ చైత్యోధావతి మృగఃపశ్యతీత్వాదికాప్రతిజ్ఞా || నచ పు
ష్పంజిఘృతి చైత్యిత్వాదావాత్తనశ్చైత్రపదార్థత్వేపి పశ్యచైత్రః పు
ష్పంజిఘృతీత్వాదా శరీరవిశేషవిన తదర్థోవాచ్యః || ఆత్మనస్తదర్థత్వేలస్తిసార
భవశ్యేతి ప్రయోగవారణాయ రోకికవిషయితాయావిన సంబంధత్వాదయో
గ్యతాపత్తైః || తథాచ నమవాయేన తత్రధాత్వధాన్యశ్రయత్వాన్వయోదుర్బట
ఇతివాచ్యమ్ || అవచ్ఛేదకతాసంబంధావచ్ఛిన్నాశ్రయత్వాదేరాఖ్యాతార్థత

నవిషయకత్వఘటితధర్మావచ్ఛిన్ననిరూపితజనకతాపర్యంతానివేశాత్ ॥ వాక్యా
ర్థద్వయవిషయకసమాహారంబనబోధజనకతామాదాయాతివ్యాప్తైః ప్రసంజనా
త్ నహి తాదృశసమాహారంబనబోధజనకత్వమేకదేశేవర్జవస్యతి అపితు స

స్య గంధరోకికసాక్షాత్కారానుకూలఘ్రాణసమీపపుష్పనయనాదెర్వాజిఘ్ర
త్వర్థత్వస్యావగమేనాదోషాత్ ॥ అక్షైవమిదంగురుభ్యఃపూర్వభ్యోనమోవాకం
ప్రశాస్తృహే ॥ వందేమహిషతాంవాచమమృతామాత్మనఃకలామిత్యాదౌనైయా
యికానాం కాగతిః ॥ శాబ్దికానాం వాణీప్రాప్తిరూపేదం పదార్థవిషయ
కాశానూః స్వసమానకర్తృకాయానమఃపదఘటితవాక్యప్రయోగోత్తరకాలీన
తయా బోధసంభవాదితీచేన్న ॥ వాక్యాంతరార్థఘటకతయాతత్త్వియాపదస్యే
దంపదస్య తత్త్వోపసంధానవైయర్థస్యాశావిశేషణేదంపదార్థప్రకారకత
త్త్వియావిశేష్యకబోధప్రసంగస్యచవారణాయ తత్ర శాబ్దికానాం వాక్యభే
దస్యేష్టతయా నైయాయికానామదోషాత్ ॥ పచతిభవతీత్యాదౌచపాకః కృతి
భావనాశ్రయతేతినబోధః ॥ పచతిపదేఽఖ్యాతాథాన్వభావకస్యప్రసంగాత్ ॥
నాపి పాకకర్తాభావనాశ్రయితీబోధః ॥ ఆఖ్యాతార్థస్యోద్దేశ్యత్వాభావాత్ ॥
కింతు పాకకృతిరుత్పత్త్యాశ్రయితేత్యాకారః ॥ నను పాకకృతిరుత్పత్త్యాశ్రయే
త్యేవ బోధోస్త్వితిచేన్న ॥ ప్రత్యయార్థయోరన్వయస్యాప్రవృత్తేన్నత్యాత్ ॥ అ
క్షైకకర్తృకపాకకర్తృకం భవనమిత్యేవబోధోస్త్వితిచేన్న ॥ సంఖ్యాకాలాన్వ
యప్రత్యయార్థస్య విశేష్యత్వేనైవ ప్రకృత్యధాన్వయాత్ ॥ నపచతిభవతీత్యా
దిస్తు ఆధేయతాయావృత్త్యానియామకసంబంధావచ్ఛిన్నాభావాసత్త్వాదేవనప్ర
యోగః ॥ చైత్రఃపచతి భవతిత్వంపచసి భవతీత్యాదిప్రయోగానాం ప్రామాణి
కత్వే న్వికర్తృకత్వసంబంధేనైవ చైత్రసంబోధాన్వహీనాం పాకాదావన్వయే
తిదిక్ * అనివేశాదితి * పక్షతావచ్ఛేదకవిశిష్టే సాధ్యతావచ్ఛేదకవిశిష్టవైశి
ష్ట్యావగాహిత్యాబ్ధిత్వస్య కదాచిత్కార్యతావచ్ఛేదకత్వేపి నిరుక్తాన్యూనవిషయ
కశాబ్ధిత్వస్యాతథాత్వేనవానివేశాసంభవాదిత్యర్థః ॥ నను ప్రమేయస్థహే
తుత్వంప్రమేయం ప్రమేయాదిత్యాదౌ హేత్వవయవేతివ్యాప్త్యాప్రాయంకల్పః
పూర్వమేవ దూషితః తదిదాసీంతత్కల్పమనుసృత్యాతివ్యాప్తిలాపనేసందర్భా
సంగతిరిత్యతపహ * అథవేతి * అథాత్రే ప్రథమకల్పపరిష్కారప్రకారః ॥ కి
మనతిరిక్తవిషయకత్వః సతావత్ప్రకృతపక్షే సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధేన ప్ర

కృతసాధ్యనిష్ఠయానివర్తనా సంశయానివర్తకత్వం ప్రమేయనిష్ఠ హేతుత్వం
 ప్రమేయంప్రమేయాదిత్యాదౌ హేతావతివ్యాప్తిః || పక్షసాధ్యవిషయతాన్య వి
 షయతాశూన్యత్వోక్తౌ సంసగతామాదాయాసంభవఇతిచెన్న || పక్షతావచ్ఛే
 దకావచ్ఛిన్నవిశేష్యతానిరూపితసాధ్యప్రకారతాశూన్యత్వస్యాక్రత్యావత్ || ఘా
 మాద్యహిమశస్సధరైత్యాదిప్రతిజ్ఞాయామవ్యాప్తైర్వా రణాయ ప్రకృత పక్షా
 ఘటక జ్వేన ప్రకృతసాధ్యప్రకారతానివేశ్యా విశిష్టహేతుసంబంధఘటకసాధ్యప్ర
 కారతాయా తాదృశవిశేష్యతానిరూపకత్వాన్ననిగమనేతివ్యాప్తిః || పరస్
 తః ప్రమేయాకాలీనహిమనితిప్రతిజ్ఞాసంగ్రహాయ సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛి
 న్న ప్రకారతాప్రవేశ్యా హేతుత్వం ప్రమేయవద్ధైతుత్వాజ్ఞేయత్వాద్యేత్యా
 దౌ హేత్వవయవవారణాయాన్యూనదలే సాధ్యతావచ్ఛేదకనివేశః || హేతుత్వం
 ప్రమేయంవాప్రమేయంప్రమేయాదిత్యాదౌధర్మి తావచ్ఛేదకాప్రవేశేన తాదృశ
 విశేష్యతానిరూపితసాధ్యప్రకారతాసత్త్వాన్నతివ్యాప్తిప్రసంగః || పక్షతావ
 హిమమాన్ వహిమత్పర్యతావృత్తిధర్మశూన్యత్వాదిత్యాదౌ హేత్వవయవే ధ
 ర్మితావచ్ఛేదకప్రవేశేన ప్రకృతపక్షముఖ్యవిశేష్యకత్వంచాచ్యమ్ || తద్భన్య
 నిరూపకత్వస్యాసాధ్యాఘటకపక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న విషయత్వానిరూపక
 త్వాధియసంబంధేన తాదృశముఖ్యవిశేష్యతావత్త్వం తేనహేతుత్వంప్రమేయం
 ప్రమేయత్వత్వవద్ధైతుత్వాన్వృత్తిధర్మశూన్యత్వాదిత్యాదిహేతౌనాతివ్యాప్తిః || సా
 ధ్యాఘటకత్వనివేశాత్పర్యతఃపర్యతకాలీనహిమానిత్యాదౌనావాప్తిః (ప్రకృ
 తపక్షఘటకస్యతిరేకవ్యాప్తిఘటకప్రకృతసాధ్యా భావవ్యాపకత్వానవగాహిత్యం
 ప్రాప్త్యం, తేన సాధ్యాఘటితవ్యతిరేకవ్యాప్తిబోధకనిగమనవ్యుదాసః) || న్యా
 యావయస్వాసాదానా త్రచేకదేశవ్యుదాసః || అథవా ప్రకృతపక్షే ప్రకృ
 తసాధ్యవిషయకత్వం యద్భహిర్భూతవిషయితాశూన్యత్వంతే || తాదృశవిషయ
 తాశాలినిశ్చయత్వవ్యాపకప్రతిబంధకతానవచ్ఛేదకత్వం బహిర్భూతత్వాంతార్థః ||
 వహిసామగ్రీతలొకవాన్పర్యతావహిమాన్ వహిసామగ్రీతాన్విత్యాదౌ
 తాదృశానతిరిక్తవిషయకప్రకృతసాధ్యశాబ్దబోధజనకస్య హేతుత్వం ప్రమేయం
 ప్రమేయాదవ్యవృత్తవత్ప్రమేయాదిత్యాదౌ తథావిధ ప్రకృతపక్షశాబ్దబోధ
 జనకస్య హేతౌర్వారణాయాన్యూనవిషయకత్వఘటకదలద్భయనివేశః || నచ

ముదాయవ ॥ అథవా న్యాయంతగతత్వమేన సత్యంతాధః ॥ అతవీవ మి
 శ్రాణౌఘటశబ్దౌ గుణః దృవ్యకర్తాన్యతేనతి సత్త్వాదితత్తాదాహరణై య
 దిప్రతిజ్ఞారూపశబ్దవవ దృష్టాంతత్వేన ఉపాదీయతే తదాతత్తాత్తివాప్తివార
 తార్థత్వాదిత్యాదినాశాబ్దజ్ఞానపదస్యవ్యాప్తిదానసంగతితదదానెతత్తాత్తివాప్తి
 ప్రమేయనిష్ఠం హేతుత్వం ప్రమేయం ప్రమేయాదిత్యాదాహేతావతివాప్తిః ॥
 పక్షసమానాథేనా యే హేతవస్తదన్యత్వస్యనాచ్యత్వాత్ ॥ ఉత్తరకల్పసిద్ధా
 న్తకల్పేచ హేతుత్వే ఆధేయతాసంబంధేన ప్రమేయస్య సాధ్యత్వే స్వరూపా
 దిసంబంధేన ప్రమేయాదితిహేతావతివాప్తిస్తదన్యత్వంవినాఽవారణాచ్చ ॥ గ.
 గనెసి సర్వత్వేనాధేయతాసత్త్వాత్కాలికసంబంధేనవా హేతుత్వాన్నదోషః ॥
 నవస్య స్వధమితావచ్ఛేదకత్వవారణాయ నిరవచ్ఛిన్నవిశేషస్థితాంతరోపగమే
 చతాదృశవిషయతానవచ్ఛిన్నజన్యతానిరూపితజనకత్వం నివేశ్యమ్ ॥ యద్యపి తా
 దృశబహిర్భూతలింగవిషయతాశూన్యత్వమగ్రేవ క్రవ్యం పూర్వోక్తవహ్నిసామ
 గ్రాన్యితిహేతాః ఇదంజలం నిస్సేహత్వప్రకారకప్రమాదిషయత్వశూన్య
 త్యాదిత్యాదా యన్నజలం తన్నిస్సేహత్వప్రకారక ప్రమాదిషయత్వత్యాదా
 హరణస్య హేతుత్వం ప్రమేయాత్క్షేయత్వసప్రమేయాదిత్యాదాచ హేతౌ
 ర్వారణాయ నిరుక్తాన్యూనవిషయత్వనివేశ్యతి సువచం ॥ తథాప్యన్యూనానతి
 రిక్తపదం విహాయేతిమూలానురోధాత్తత్తాగత్యివరైపరిశీలితఃపంథాః * అతవ
 వేత్వాది * ఘటశబ్దఇత్యారభ్యవారణార్థత్వాదీత్యంతోమిశ్రగ్రంథః ॥ ఘటశబ్దఇతిశ
 బ్దపదంఘాత్తరాకారోత్తరటకారోత్తరాకారత్వరూపానుపూర్వ్యవచ్ఛిన్నస్య
 పక్షత్వస్థిరకం నతు నివిష్టంవైయభ్యాత్ * ప్రతిజ్ఞారూపశబ్దః * తదాకారకశ
 బ్దః ॥ ప్రతిజ్ఞారూప్యచైనెనెతిప్రవృత్తైః ॥ తేన ప్రతిజ్ఞాశబ్దస్యాదాహరణైక
 దేశత్వాభావేపిపక్షతిః ॥ తదాకారకశబ్దత్వేన తదుపాదానమితియావత్ ॥ ఘ
 టశబ్దౌ గుణఇతిప్రతిజ్ఞాబాధస్య ఘటశబ్దౌ గుణఇతి శబ్దశబ్దస్యేత్యర్థః ॥ అత్ర
 చానుమిత్యన్యూనానతిరిక్తవిషయకశాబ్దబాధజనకత్వమిత్యేత్ర శాబ్దపదం వ్య
 ర్థమ్ ॥ అనుమిత్యన్యూనానతిరిక్తవిషయకజానజనకత్వస్వేవ సమ్యక్త్వాదితియ
 ద్యుచ్యేత తదాఘటశబ్దౌ గుణఇతి ప్రతిజ్ఞాఘటీతస్యానుఘటకీదాహరణైకద
 శే యాయో దృవ్యకర్తాన్యతేనతి సత్త్వావా సగుణో యథాఘటశబ్దౌ
 గుణఇతిశబ్దరూపదృష్టాంతఘటకీధాతఘటశబ్దేతివాప్తిస్తద్విశేష్యకగుణత్వా

వనీతధానరూపశ్రావణప్రత్యక్షే ఘటశబ్దో గుణశత్యాకారకేతాదృశశబ్దస్యవిషయ
విధయా జనకత్వాత్ ॥ దృష్టాంతఘటకశబ్దస్యాపి ప్రతిజ్ఞాఘటకశబ్దసమానాను
పూర్వీకతయా శ్రావణస్య తాదృశానుపూర్వీరూపవక్షతావచ్ఛేదకప్రకారకత్వే
న గుణత్వరూపసాధ్యప్రకారకత్వేనచ ప్రకృతానుమిత్యన్యూనానతిరిక్తవిషయ
కత్వాచ్చ సత్తాదిభానవిరోధినామగ్రివశాదావ సత్తాదృభానాదనుమిత్యన్యూ
నానతిరిక్తవిషయకత్వమ్ ॥ అత్ర ప్రతిజ్ఞాప్రత్యక్షమాదాయ తిద్ధఘటక యావదప్ర
జ్ఞేయ నాతివ్యాప్తిరభిహితా తస్యోగ్రిమవణాద్యయావగాహిత్యేనాతిరిక్తవి
షయకత్వాత్ ॥ నన్వేనమపి ప్రతిజ్ఞాఘటకీధూతఘటశబ్దవవాతివ్యాప్తిః కుతా
నాభిహితా తస్యాపి గుణత్వేనరూపేణ స్వవిషయకప్రత్యక్షజనకత్వాదిత్యుదా
హరణాభిధాననిర్విజమితిచెన్న ॥ గుణజ్ఞేన ప్రతిజ్ఞాఘటశబ్దప్రత్యక్షంనోత్ప
త్తుమహతి ప్రతిజ్ఞాశ్రవణాత్పూర్వం గుణత్వరూపవిశేషణోపస్థితైరభావాత్
విశిష్టబుద్ధౌ విశేషణజ్ఞానస్య కారకత్వాత్ ॥ ఉదాహరణఘటకస్యచ ఘటశబ్ద
స్య గుణత్వేనప్రత్యక్షంసంభవతి ॥ తత్పూర్వం ప్రతిజ్ఞయైవ గుణతోపస్థితైరి
తి తావత్ప్రకృతానుసరణమ్ ॥ నచ కోగుణభిజ్ఞానయైవ గుణతోపస్థితైరేన
రూపేణ ప్రతిజ్ఞాఘటకఘటశబ్దప్రత్యక్షంసంభవతీతి తావత్ప్రకృతానుసరణం కి
మభవమితివాచ్యమ్ ॥ ప్రతిజ్ఞావాక్యాత్పూర్వం నియమతో జిజ్ఞాసాయాస్సగ్య
త్రసత్త్వేనమానాభావాత్ ॥ అతఏవ జిజ్ఞాసాబోధకవాక్యానివిషయ పంచవా
క్యానామేన న్యాయత్వమురీకృతంసవినైః ॥ నను ఘటకీధూతాదినా ప్రతిజ్ఞాయా
కభంశ్రవణం ఘటాద్విదానాంపూర్వమనుపస్థితైరితిచెన్న ॥ అనుపస్థితస్య గుణత్వ
స్య భానానంగీకారేష్యనుపస్థితానాం ఘటాద్విదానాం భానస్య సిద్ధాంతసిద్ధత్వా
త్ ॥ ప్రత్యక్షభిన్నఘటాద్విదానా శబ్దజ్ఞానేపి విశేషణజ్ఞానముద్రయా ఘటాద్వి
జ్ఞానస్య హేతుత్వాత్ ॥ ఇహాపిఘటాద్విదిర్వికల్పకంస్వీకార్యమితి ॥ ఇదంత
బోధ్యమ్ ॥ ఉత్తరత్వంధ్వంసమన సచానుపస్థితాపి పూర్వవణాస్య సంసగణాః ॥
ఉత్తరవణాప్రత్యక్షం తత్సంసగణా పూర్వవణోపసీతభానాత్కకమ్ ॥ ఏవం
పూర్వవణాపేక్షియోత్తరవణోపసీతభానాత్కకం తృతీయవణాప్రత్యక్షోత్తరమి
తిరిత్యా చరమవణాప్రత్యక్షమిద్యేకవివక్షా ॥ ధ్వంసస్య సంసగణత్వేనానా
భావాత్పదప్రత్యక్షే అనుపూర్వీనభానతే కింతు ధ్వంసంజ్ఞాత్వాధ్వంసరూపపూ

ప్రివ్రసక్తిః విషయవిధయా శాఖావ్యవస్థాపకత్వాత్తాదృశ దృష్టాంతరూపశబ్ద
స్వేతి, పక్షతావచ్ఛేదకవిశిష్టవిషయకత్వమేవాన్యూనవిషయకత్వం ఏవంచతా
దృశాదాహరణైకదేశాతివ్యాప్తివారణాయోవ సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధేన సా
ధ్యతావచ్ఛేదకమాత్రవిశిష్టసాధ్యప్రకారకత్వార్థకమనతిరిక్తవిషయకత్వమితితజ్ఞ
న్యబోధస్య సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధేన సాధ్యప్రకారకత్వాత్ || మాత్రపదా
న్తర్భావాన్నిగమనప్రసాదః తజ్జన్యబోధే విశిష్టహేతుసంబంధస్యాధికస్య
సాధ్యాంశే భానేన శుద్ధసాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నసాధ్యప్రకారకత్వాత్ || ఏ
వం హింసావ్యవస్థామవానయమిత్యాదుప్రసయజన్యబోధస్య వ్యాప్తిఘటకా
ధికరణాంశే సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నప్రకారకత్వేపి సాధ్యాంశే వ్యాపకత్వ
స్యాధికస్య భానేన తత్కాపి నాతిప్రసంగః, || నచైవమపి యన్నపృథివీతరాన్య
దిత్తుదాహరణైకదేశేతిప్రసంగః తజ్జన్యబోధే పక్షతావచ్ఛేదకవిశిష్టపక్షవిష
యకత్వస్య శుద్ధసాధ్యతావచ్ఛేదకవిశిష్టప్రకారకత్వస్యచ సత్త్వాదితివాచ్యమ్ ||

త్వవణో= త్తరత్వప్రకారకం మానసమిత్యవరః పంథాఇతి * దృష్టాంతరూపశబ్ద
స్వేతి * ననూదాహరణఘటకస్య ఘటశబ్దో గుణఇతివాక్యస్య ప్రతిజ్ఞావాక్య
రూపదృష్టాంతబోధకత్వస్వేతిసంబంధేనకథంబ్రూపత్వమితిచెన్న || దృష్టాంతో
రూప్యత్వేనెనెతిపుత్రత్వా దృష్టాంతరూపత్వస్య దృష్టాంతబోధకేత్యథా
త్ శాబ్దపదేదత్తేద శాబ్దబోధస్య హేతువైప్రాయగహితాన్నితివ్యాప్తి
త్వవస్థంభకనిగర్వః * సాధ్యేతి * అభావే ప్రతియోగితాసంబంధేనభేదస్యభా
నాత్ * మాత్రేత్వాది * నన్వన్వయవ్యాప్తివిశిష్టసంబంధబోధస్థలేహేతువ్యాప
కతావచ్ఛేదకహింసాత్పభానాత్సాధ్యతావచ్ఛేదకేతరానవచ్ఛిన్నప్రకారకత్వంని
గమనైక్షతమితిచెన్న || నిరవచ్ఛిన్నసాధ్యతావచ్ఛేదకావరాన్తావచ్ఛేదకతా
నిరూపకత్వస్య తదర్థత్వాత్ || సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్నప్రకారతాని
వేశాదేవ వ్యతిరేకవ్యాప్తేసాధ్యాభావనదవృత్తిత్వరూపవ్యాప్తేర్వానిగమనా
ర్థఘటకత్వేనహింసాత్ || యత్రచ యాదృశంసాధ్యతావచ్ఛేదకం తత్ప్రత్యక్ష
సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్నప్రకారతావచ్ఛేదకతాత్వంవా వివక్షితమ్
ప్రకృతపక్షవిశేషకత్వావచ్ఛిన్నై ప్రకృతసాధ్యప్రకారకత్వాభావాదేవవ్యతిరే

పక్షతావచ్ఛేదకత్వానన్విన్నవిశేష్యకత్వావచ్ఛేదేనతాదృశసాధ్యప్రకారకత్వస్య
 జలద్యయనిష్క్రష్టార్థత్వాత్ తాదృశోదాహరణభాగజన్యబోధస్యేతరభేదాం
 శే నిర్ధర్మితావచ్ఛేదకతయా తాదృశప్రకారకత్వవిరహాత్ || సాధ్యతావచ్ఛేదకస
 మ్బంధనివేశనంచ యత్ర కాలికసంబంధేన కాలపరిమాణస్పందతావదేసాధ్య
 తాసమవాయేషచ తస్మైవహేతుతా తత్రత్యాపనయాయవ్యాప్యాంతాతిరి
 క్తభాగవారణాయ || సిమాధయిషయాచ న్యాయప్రయోగోనాభ్యుపేయత ఇతి
 యత్రసాధ్యతావచ్ఛేదకవిశిష్టసాధ్యస్యసాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధేన హేతుతాత
 త్రత్యాపనయాయ తాదృశభాగైతిప్రసంగఇత్యస్య నావకాశః || నచైవమపి
 నిగమనీయ తస్మాదిత్యంశాతిరిక్తాంశేతివ్యాప్తిదుఃర్వారైవేతి వాచ్యమ్ || త
 స్మాదిత్యంశార్థమనంతర్భావ్య వ్యవహితయోఃపక్షసాధ్యవద్యాచకపదయోరన్వయ
 బాధాజనకత్వాదితిరిత్యా ఉక్తస్థలపివ్యావృత్తిదానంసంగమయంతి || అయంప
 దాననుషంగపక్షే నిగమనేనతిరిక్తవిషయకత్వవ్యావృత్తిర్నసంగచ్ఛతే ఇత్యా
 శంకతే *యసిచితి* అయమాదీత్యాదినా ఇదమాదిపరిగ్రహః * వాక్యైకవా
 క్యసంబంధి* ఉపనయనిగమనవాక్యయో రేకవాక్యతయైత్యర్థః *విశిష్టలాభాత్* ప

కినిగమనవారణమ్ * పక్షతేతి * అన్యూనవిషయకం సదనతిరిక్తవిషయక మి
 త్యుద్దేశ్య విభేదభావమహిమ్నావచ్ఛేద్యావచ్ఛేదకభావలాభః * తాదృశే
 తి * శుద్ధసాధ్యతావచ్ఛేదకవిశిష్టేత్యర్థః || శుద్ధత్వమనుషంగపక్షే నిగమనవార
 ణాయ || సన్వేపం దర్శితసాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధోపాదానఫలంసంభవతీత్యత
 ఆహ * సాధ్యతేతి * తత్రత్యేతి * కాలపరిమాణవ్యాప్య కాలపరిమాణవాస
 యమిత్యావ్యవసాయశుద్ధహేతుమత్తాబోధకస్య కాలపరిమాణవాసయమితి
 భాగస్యవారణాయేత్యర్థః * తస్మాదితి * అయంతస్మాద్విహిమానితి నిగమన
 స్యాయంపహిమానిత్యంశేతిత్యర్థః || పక్షపదార్థోపస్థిత్యవ్యవహితసాధ్యోప
 స్థాపకత్వరూపాసత్త్వభావేనేత్యాశయః || ఇదమాదీత్యాదినా నచ నాత్ర గం
 ధఇత్యాదావత్రేత్యాదిపరిగ్రహః * వాక్యయోరితి * యద్యవ్యగ్నిహోత్రం జ
 హోతి యవాగూంపచతీత్యాదౌ అగ్నిహోత్రహోమసాధనీభూత యవాగూపా
 కానుకూలకృతిమానిష్టసాధనాగ్నిహోత్రహోమకఇతిబోధస్త్వికార్యః, అన్యథా
 యవాగూపాకస్య వైయర్థ్యప్రసంగాత్ || తత్రాదృష్టానంగీకారాత్ || ఏవంచ

క్షతావచ్ఛేదకవిశిష్టే సాధ్యవత్తాలాభాద్విశేషాకాంతానివృత్తైః ॥ నచ పక్షవా
చకపదానసుషంశ తస్మాన్మైతరాణీత్యాదినిగమనవిరోధః అనుయోగ్యమిశ్రిత
నశ్శభశాబ్దబోధసాన్యైవృత్తప్రన్నతయా తస్మాత్సాన్యబోధకత్వేనవాక్యత్వాభా
వాదితివాచ్యం॥ ఏతన్నతై తాదృశనిగమనానభ్యుపగమాత్ ॥ యద్యవ్యనతీరిక్త
విషయకత్వానివేశే అన్యూనవిషయకబాధజనకత్వం తజ్జనకజ్ఞానవిషయత్వంవా
న్యాయావయవత్వవిశేషితం పర్యిజ్ఞాపేత్యాదిజన్యబోధమాదాయ పేత్యాదా
వతిప్రసక్తం॥తథాపి ప్రకృతపక్షే ప్రకృతసాధ్యవైశిష్ట్యానగాహిత్యరూపాన్యూన
విషయకత్వావచ్ఛిన్నజన్యతానిరూపితజనకతావచ్ఛేదకయత్కించజ్ఞానవిషయ
తావద్వ్యవసాయదాయత్వనివేశేనాయందోషఇతిస్థలాంతరేవాన్యవృత్తిమాహాత
దేత్యాదినాభానెకజ్ఞానై, సామాన్యతఃఅధికరణత్వరూపసామాన్యధర్తావచ్ఛి
న్నేవిశేషరూపానవచ్ఛిన్నైకతివాసాధ్యవత్ప్రభావాత్ సాధ్యవత్త్వవిషయక

తత్తద్వాక్యార్థజ్ఞానసహితం యోగ్యతాజ్ఞానం, ఏకవాక్యార్థ విశిష్టాప
రవాక్యార్థప్రతిఘటితతాత్పర్యజ్ఞానంచకారణమ్ ॥ తత్తద్వాక్యార్థజ్ఞానాప
యికాకాంతావాక్యద్యయసన్నిధానంచోపయజ్యతే ॥ నతు వాక్యద్యయాకాం
తా ॥ తథాచాక్రమ్ “సాన్యభావోధేనమాప్తానామంగాంత్యాద్యపేక్షయా ॥
వాక్యానామేకవాక్యత్వం పునస్సంహత్యజాయతే” ఇతి ॥ తథాప్యత్రైవ వాది
తాత్పర్యాద్వాక్యేకవాక్యతానామవయవాంతరేణితిబోధ్యమ్॥ఏకవాక్యతాచ
యత్కించదేకవిషయతాప్రయోజకత్వం విషయతాంతరనిరూపితత్వన్యతద్విశేష
ణత్వాత్ * విశిష్టేతి * శుద్ధపర్యతత్వావచ్ఛిన్నే తాదృశవహిత్యానవచ్ఛిన్న
బోధేచ్ఛాయా విశిష్టపర్యతత్వావచ్ఛిన్నతద్బాధజనకేన నివృత్త్యసంభవాద్దీ
ధితో యదిచేతి * తాదృశేతి * తస్మాదితరేభ్యోభిద్యతఇత్యేవ నిగమనోపగ
మాత్ ॥ ఇయంతస్మాన్మైతరాణీతితు నపక్షపదఘటితతయా సంప్రదాయవిరొ
ధాత్ ॥ న్యూనతాంశంకతే * యద్యపీతి * భానమ్, విషయతా, తథాచ భా
నై భానాదిత్యతానన్వయాదాహ * జ్ఞానఇతి. * సాధ్యసామానాధికరణ్యఘ
టకాధికరణస్య సాధ్యాధికరణత్వేననివేశేఅధికరణత్వావచ్ఛిన్నై సాధ్యభానం
భృత్యాద్య సాధ్యేనరూపేణనివేశే నిరవచ్ఛిన్నైతద్భానమాహ * విశేషేతి *

దృష్టాంతహేతుత్వసంభవఇతి సంశయాభావాన్నాన్యవిషయసంభవతీత్యతలహ
 * తాదృశసిషాధయిషయేతి * జల్పస్థలేనంశయస్యావశ్యకత్వేపి వాదస్థలనతథే
 తి సంశయమంతరేణాపి అనుమితాన్సాధీనానుమితినిర్వాహాయ ప్రయోగసంభవా
 దితిభావః || నను సిషాధయిషయాన్యాయప్రయోగోపగమే పంచమ్యర్థహేతు
 త్వేయాదృశసంబంధేన ప్రకృత్యర్థస్యాన్వయస్తత్సంబంధేన వహ్నిసాధ్యక
 హేతుత్వపక్షకవహ్నిహేతుకన్యాయాంతగతహేతుత్వవయవేతిన్యాప్తిర్దురావి
 రైవేతి సిషాధయిషయాన్యాయప్రయోగా నాగీకర్తవ్యఇత్యేకక్రవాన్వృత్తి
 ర్నసంగచ్ఛతే ఇత్యతస్థలాంతరమనుసరతి * యత్రచైతి * పగ్వతత్వసామానా
 దికరణ్యేన సాధ్యసిద్ధేభ్యతాద్దేభ్యతా తత్రైతత్వవ్యతత్వేనాపి దృష్టాంతతా న
 సంభవతి ఏతత్పర్యవత్వేన సాధ్యవత్తానిశ్చయస్యాపి తాదృశానుమితివిరోధితాన్వ
 యతావచ్ఛేదకసంబంధేన జన్యజ్ఞానవిషయతాత్వప్రమాజన్యజ్ఞానరూపసాధ్యప్ర
 కారకత్వాత్ || పర్యతాధూమవావహ్నోరిత్యాదివారణాయ భ్రమభిన్నజ్ఞాన
 జన్యజ్ఞానవిషయత్వస్య భ్రమభిన్నత్వఘటితస్యపంచమ్యర్థత్వాత్ || యదిచజ్ఞాన
 జ్ఞాప్యతేషవ ప్రకృత్యర్థభానం తదాస్వవిషయకప్రమాజన్యజ్ఞాన నిరూపితత్వస
 మ్బంధేన జన్యజ్ఞానవిషయతాత్వసాధ్యకోక్తహేతావతిన్యాప్తిరితి ముఖ్యత్వ సా
 ధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధయోర్నివేశేపి పర్యాప్తినివేశ్యావశ్యకఇతిపక్షతావచ్ఛే
 దకనివేశోదుర్వారః * సంశయేతి * సంశయేన త్వేవజ్ఞానాదయాత్ || సంది
 ధ్ధేభ్యన్యాయప్రవర్తతఇతిసిద్ధాంతాత్ || విపరీతోద్భావకపరవిజిగీషయాన్యా
 యప్రయోగోజల్పః * వాదేతి * ప్రథమతఃసంశయనివర్తకసాధ్యనిశ్చయసత్వే
 పి అనుమితైవానుమితిచరమకారణపరామర్శప్రయోజకన్యాయసంపాదికెతి
 భావః || జగదీశేనతున్యాయలక్షణే సాధ్యసంశయకాలీనత్వం విశేషణముపా
 త్తం తచ్చ సిషాధయిషాన్తలే ప్రతిజ్ఞాదివాక్యపంచకస్యాలక్ష్యత్వమభిప్రేత్య||
 పరేతు తస్యలక్ష్యత్వమభిప్రేత్యసిషాధయిషాసాధ్యసాంశయికవిప్రతిపత్త్యన్వ
 తరకాలీనత్వం తదర్థఇత్యాహః || ఏవం సిద్ధిసత్త్వే సిషాధయిషావిరహే ప్రతి
 జ్ఞాదిపంచవాక్యైతిన్యాప్తివారణాయ సిషాధయిషాకాలీనత్వందేయమితి తేనో
 క్తం తత్ర సిద్ధ్యసత్త్వేన్యాయైవాప్తిరతః పక్షతాకాలీనత్వం తదర్థఇతి త
 దుభయమపి నృధేత్సుపక్షితమ్ * యాదృశేతి * హేతుత్వంపహ్నిమద్యహేతు

దతః పగవతత్వావచ్ఛేదేనేతి * తత్కారాదాహరణశ్చేతి * యద్యపి పరవతత్వావచ్ఛేదేన వహ్నిమత్తావగాహిన్యామనుమితౌ పగవతత్వవ్యాపకత్వసాధికస్య వహ్నింశే భానాత్తాద్యశబ్దప్రాంతఘటితౌదాహరణజన్యబోధేన తదభానాద స్యానుమితి న్యూనవిషయకత్వమేన || తథాపిపక్షతావచ్ఛేదకవిశిష్టే సాధ్యతావచ్ఛేదకవిశిష్టే వైశిష్ట్యావగాహిత్యరూపం నిర్వాచ్యముద్దేశ్యానుమిత్యనున్యన విషయకత్వమవ్యాహతమేవేతిభావః || యద్యపి పక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవిశేషకసాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవైశిష్ట్యావగాహిత్యావచ్ఛిన్నజన్యతానిరూపితజనకతావచ్ఛేదకవిషయతానివేశే ఉదాహరణైకదేశీయతాద్యశబ్దవిషయతాన తు సముదాయైకతీ న్యాయావయవత్వనివేశాన్నాతివ్యాప్తిప్రసంగః || తథాపి ప్రతిజ్ఞామాత్రాఘటకత్వగర్భ న్యాయావయవత్వంప్రకృతలక్షణప్రకృష్టం తద్వయ

రిత్యాదౌ నిరూపితత్వంసంబంధః * పరవతత్వావచ్ఛేదేనేతి * అవచ్ఛేదకావచ్ఛేదేన హేతుమత్తాబాధకోత్తరోపనయః, ఉదాహరణయత్పదన్యపక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నైతరత్వగ్రాహకోదృష్టాంతప్రయోగవన, ప్రతిజ్ఞయా యాద్యశబ్దాభిజన్యతే నదృష్టాంతేనైతరణవౌదాహరణేన తాద్యశబ్దాభిజన్యతేనాకాంతితత్వాత్ || తేననపూర్వగ్రింభవిరోధః || తత్ర సామానాధికరణ్యేనప్రతిజ్ఞాయాముదాహరణ తాద్యశబ్దానుత్పత్తైరుక్తత్వాదితి * నిర్వాచ్యమితి * అన్యూనవిషయకత్వశరీరే సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్నత్వసాధినివేశాదితిభావః * జన్యతేతి * ఉదాహరణవారణాయజన్యతావిషయితయోర్నివేశః || * ప్రతిజ్ఞామాలైతి * ప్రతిజ్ఞాత్వసమానాధికరణత్వేనప్రతిజ్ఞాత్వావచ్ఛిన్నభేదానుయోగితానవచ్ఛేదకధర్మవత్త్వమర్థః || హేతాద్విద్యఘటకత్వంతుననివేశ్యతే ప్రయోజనాధావాదితిభావః || అత్రచానతిరిక్తవిషయకత్వనివేశపక్షే సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధవిషయకతాద్యశనిశ్చయానివర్తనసంశయానివర్తకత్వం తదగ్రవివక్షణీయమ్ || తావలైవచసామానాధికరణ్యేన తత్సాధ్యకప్రతిజ్ఞాయాంస్వార్థమాత్రబోధమాదాయదర్శితౌదాహరణైకదేశేన నావచ్ఛేదకావచ్ఛేదేన తత్సాధ్యకప్రతిజ్ఞాలక్షణాతివ్యాప్తిః || అథావచ్ఛేదకావచ్ఛేదేన సాధ్యాభావసంశయస్యాపి తాద్యశబ్దబోధనివర్తతయా కథంనాతివ్యాప్తిః || నచ తాద్యశనిశ్చయనివర్తతావచ్ఛేదకతానవచ్ఛేదకం యత్సంశయస్ఫుర్తివిషయితాన్మత్తిరూ

పం తద్విశిష్టావచ్చిన్ననిరూపితప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకవిషయితాహున్యత్వంతద
 థః ॥ తాదృశంద పక్షతావచ్ఛేదకవ్యావకతావిశిష్టసాధ్యాభావప్రకారితాత్వ
 మితిసదోషఇతివాచ్యమ్ ॥ ఏవమప్యవచ్ఛేదకావచ్ఛేదేన సాధ్యాభావసంశయ
 ప్రతిబంధకతాయాపి తథావిధనిశ్చయత్వవ్యావకతయోక్తరూపస్యతన్నివర్త్య
 తావచ్ఛేదకతానవచ్ఛేదకత్వాసంభవాదితిచేన్న ॥ తాదృశనిశ్చయత్వవ్యాపికా
 సాధ్యసామానాధికరణ్యేన సాధ్యవత్తానిశ్చయత్వావ్యాపికాయాప్రతిబంధకతా త
 దనిరూపకసంశయః అవచ్ఛేదకావచ్ఛేదేన సాధ్యాభావసంశయస్తమాదాయ
 అసతిప్రసంగాత్ ॥ అత్రాపి తన్నిరూపితనివర్త్యతావచ్ఛేదకానవచ్ఛేదకత్వా
 దిసాగ్రక్తవివక్షామావశ్యకమన్యధాక్తసంశయస్య సామానాధికరణ్యేనసాధ్యా
 భావసంశయత్వేన తన్నివర్త్యతయాఽసంగ్రహపత్రైః ॥ తాదృశనిశ్చయత్వవ్యా
 పకప్రతిబంధకతాకత్వసామానాధికరణ్యేన సాధ్యవగాహితావచ్చిన్నప్రతిబ
 ధ్యత్యావిధయహున్యసంశయఏవమానివేశ్యః ॥ అవచ్చిన్నత్వం స్వరూపసంబద్ధవి
 శేషః ॥ నచైవమప్యసంభవఇతివాచ్యమ్ ॥ అవచ్ఛేదకావచ్ఛేదేన సాధ్యావగా
 హితావిరూపిశిష్టతప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకవిషయితాహున్యత్వస్య వాచ్యత్వాత్
 సామానాధికరణ్యేన ప్రతిజ్ఞాయాం తజ్జన్యబాధస్య ద్వేవాదవచ్ఛేదకావచ్ఛేదేన
 సాధ్యావగాహితేఽతివ్యాప్తిమర్వా రెతిచెత్తహి తాదృశానగాహితా బహి
 ర్భూతతాదృశవిషయితాహున్యత్వస్యవాచ్యత్వాత్ ॥ ఉక్తసమూహంబనబోధే
 చ తాదృశబహిర్భూతసామానాధికరణ్యేన సాధ్యావగాహితాయాస్సత్వేనసదో
 షః ॥ తద్బహిర్భూతత్వంచ పక్షే తాదృశసాధ్యావగాహితావచ్చిన్నప్రతిబంధ
 కతావచ్ఛేదకత్వం తదవచ్చిన్నప్రతిబంధకతానవచ్ఛేదకత్వంవా యథావనీషము
 పాదేయమ్ ॥ నచైతాదృశప్రయాసఃకిమర్థఇతివాచ్యమ్ ॥ సాధ్యతావచ్ఛేదకసం
 బద్ధశాస్త్రావనిషయకత్వదలేన ప్రవిష్టః ప్రయోజనాభావాదిత్యగ్నిమగ్రఃథద
 ర్శనేనైతాదృశరీతేరేవాభిప్రతత్వాత్ ॥ సచ సగ్రంథః సామానాధికరణ్యేన
 ప్రతిజ్ఞాపర ఇత్యవచ్ఛేదకావచ్ఛేదేన ప్రతిజ్ఞాలక్షణ తద్దల తన్నివేశేనబాధ
 కమితివాచ్యమ్ ॥ సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబద్ధనివేశ్య ప్రయోజనసత్త్వేన తద
 భావకథనాసంగతేః ॥ తద్దలే సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబద్ధనివక్షాయాఅవచ్ఛేదకా
 వచ్ఛేదేన ప్రతిజ్ఞాలక్షణేఽత్యావశ్యకత్వే తాంవిస్తృత్యదీధితికృదుక్తపూర్వప్ర

జ్ఞాయం వర్షతదృశ్యదాహరణైకదేశపీత్యాశయః ॥ అవచ్ఛేదకావచ్ఛేదేన సా
ధ్యసాధనకన్యాయనిష్పప్రతిజ్ఞాలక్షణే అవచ్ఛేదకావచ్ఛేదేన సాధ్యవైశిష్ట్యావగా
హిత్యరూపాన్యూనవిషయకత్వ నివేశే నైతదావ్యవృత్తిసంగతిరిత్యపరితాపేణ
వ్యావృత్త్యంతరమాహ * సత్యంతస్యవేతి * అత్రాయమాశయః ॥ ఏతల్లక్షణఘ
టకన్యాయావయవత్వశరీరే ఉభయఘటకభాగద్వయాఘటితత్వం శనివేశనీయం.

యోజనం లాపయిత్యా తత్సర్వరణమాత్రేణ తన్నిరస్య దీధితికృతాం ప్రయోజనా
న్తరాభిధానస్య పామాదికత్వావత్రేష్ఠ ॥ యద్యపి సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధవి
షయకతాదృశనిష్పయానివర్త్య సంశయానివర్తకబోధసామానాధికరణ్యైన సా
ధ్యానవగాహిత్యేన విశిష్టాక్రమ్యాసమంతరేణైవావచ్ఛేదకావచ్ఛేదేన త
త్సాధ్యకప్రతిజ్ఞాలక్షణం సువదమ్ ॥ తథాపి విశేషణాంతరపూరణమపేక్ష్యావచ్ఛే
దకావచ్ఛేదేన సాధ్యావగాహిత్యఘటితాన్యూనవిషయకత్వదలప్రవేశవీవ. సా
దితి తదుపేక్షేతి ॥ సామానాధికరణ్యైన తత్సాధ్యకప్రతిజ్ఞాలక్షణాన్యావచ్ఛేదకా
వచ్ఛేదేన తత్సాధ్యకప్రతిజ్ఞాయాంతరమతివ్యాప్తిః ॥ శుద్ధసాధ్యతావచ్ఛేదకసం
బంధవిషయకప్రతిజ్ఞార్థనిష్పయే సామానాధికరణ్యమాత్రేణ సాధ్యాభావసంశ
యవిరోధితాయా అసత్త్వేనైవాదోషాత్ ॥ ఏవంచేదానీమన్యూనవిషయకత్వదల
ఏవానాయత్సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్నత్వం సాధ్యప్రకారతాయాంఘ్రి
వేశ్యమ్ ॥ తథాచపక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛేదేన తత్సాధ్యకప్రతిజ్ఞావారణాయ అ
వచ్ఛిన్నసాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్నసాధ్యావగాహిత్యం నివేశ్యసామా
నాధికరణ్యైన తత్సాధ్యకప్రతిజ్ఞాయాస్సామానాధికరణ్యైన. ప్రతిజ్ఞాయామతివ్యా
ప్తివారణాయ పక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నసాధ్యావగాహినిం నివేశ్యావచ్ఛేదకా
వచ్ఛేదేన తత్సాధ్యకప్రతిజ్ఞాయాశ్చలక్షణం ఫలితం న్యాయత్వఘటకప్రతిజ్ఞాయా
మేతన్నివేశే ఉదాహరణైకదేశానవార్యత ఇతి విశేష్యదల తన్నివేశ్యమిత్యా
శయేనాహ * అవచ్ఛేదకావచ్ఛేదేనేతి * యద్వైతికవచిత్పాఠః ॥ అన్యూనవి
షయకత్వదలే ఆపాతతత్సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధనివేశ్యదర్శితవ్యావృత్తినిరా
కరణమయక్రమిత్యాశంక్య ఉభయఘటకేత్యాదివిశేషణసత్త్వేన పూర్వవ్యావృత్తి
స్తశ్చరిత్యాగెచాగ్రిమాపీత్యాశయవానాహయద్వేత్యవతారణీయమ్ ॥ ననుషా
త్వార్థవిశిష్టసాధ్యవైశిష్ట్యబోధమాదాయ ప్రతిజ్ఞాపాశుసముదాయేతివ్యా

అనతిరి క్రవిషయక త్వవిశేషణనైవతాదృశభాగద్వయఘటితసముదాయాతిప్రసం
గవారణాత్ || నచ శబ్దజ్ఞానస్తేనైవ శాబ్దబోధజనకతయాజనకత్వమత్రజనకజ్ఞాన
విషయత్వమేవవాచ్యం ఏవంచ తాదృశ సముదాయవిషయకజ్ఞానమప్యేకదే
శప్రతిజ్ఞావిషయకత్వేన తథావిధబోధజనకమితిసముదాయైతిప్రసంగఇతివా
చ్యం || తాదృశబోధజనకతావచ్ఛేదకీధూతయత్కించదేకజ్ఞానవిషయతానిరూపక
వణాసముదాయత్వస్తేనైవ వివక్షణీయత్వాత్ || సద తాదృశవణాసముదాయ
త్వం తాదృశవణాత్పర్యాపకసముదాయత్వం తాదృశంచ ప్రతిజ్ఞాపాతుసము

ప్తిరతహా * అనతీతి * సముదాయఃప్రతిజ్ఞాపాతుసముదాయః || తథావిధ
బోధఃప్రతిజ్ఞామాత్రార్థబోధః || సదప్రతిబంధకవశాద్ధైత్వధావిషయకోబో
ధ్యః * తాదృశబోధేతి * ప్రతిజ్ఞామాత్రవిషయతాయాపివాచ్యేదకత్వేన తా
దృశసముదాయవిషయతాయాఅనవచ్ఛేదకతయాతివ్యాప్త్యభావాదితిభావః ||
* తాదృశేతి * ప్రతిజ్ఞామాత్రాఘటకత్వనివేశకల్పే వేత్సర్థబోధకభాగఘటిత
ప్రతిజ్ఞామాత్రార్థబోధవృత్త్యైకదేశార్థబుద్ధిత్వావచ్ఛిన్నజన్యతానిరూపిత జనక
తామాదాయ పాత్వవయవైకదేశేతివ్యాప్తిరతావ్యాపకత్వనివేశః * తాదృ
శేతి * ప్రతిజ్ఞాపాతువిషయకజ్ఞానజన్యప్రతిజ్ఞామాత్రార్థవిషయకశాబ్దబోధని
ష్ఠజన్యతానిరూపితజనకతావచ్ఛేదకవిషయతాప్రతిజ్ఞామాత్రనిరూపితైవ తన్ని
రూపకవణాత్వసమనైయత్వస్య తాదృశసముదాయత్వైస్తత్త్వాన్నితివ్యాప్తిః
ప్రతిజ్ఞాపాతుజన్యప్రతిజ్ఞాపాత్వధాశాబ్దబోధనిష్ఠ జన్యతానిరూపిత జనకతావ
చ్ఛేదికాప్రతిజ్ఞాపాతునిరూపితవిషయతాపిభవతీతి తన్నిరూపకవణాత్వసమని
యతత్వస్య తత్సముదాయత్వైస్తత్త్వాదతివ్యాప్తిరతానతిరిక్తైతిపదసార్థక్యం ఏ
వంచ తాదృశబోధస్యాతిరిక్రవిషయకత్వాన్నితివ్యాప్తిరితి || నచ ప్రతిజ్ఞాపా
త్వంతరజన్యశాబ్దబోధనిష్ఠపాతువిశేషితపాతుత్వవిషయకశాబ్దబోధత్వావచ్ఛి
న్నజన్యతానిరూపితజనకతావచ్ఛేదకవిషయతానిరూపకవణాత్వసమనియతస
ముదాయత్వస్య పాత్వవయవైస్తత్త్వాత్తత్త్వాతివ్యాప్తివారణాయానతిరిక్రపదసా
ధాకస్యసంభవాద్యథాశ్చతన్యావయవత్వపరిత్యాగోవ్యధాఇతివాద్యమ్ || అ
నతిరిక్రపదానుపాదానై నిరుక్తాన్యనవిషయకత్వావచ్ఛిన్నజన్యతానిరూపితజ
నకతాయాఃపాతుజ్ఞానేనైవత్వేనాతివ్యాప్త్యభావాత్ || పాత్వంతసముదాయ

దాయత్వమపీతి తత్సముదాయాతివ్రసంగపవేతి తాదృశభాగద్వయాఘటితత్వ
 మవశ్యమేవనివేశ్యమితివాచ్యమ్ ॥ అనతిరిక్తపదసాధకాన్యతాదృశయత్కిం
 చిదేకజ్ఞానవిషయితాశాలవణత్వసమనైయత్వమేవ నివేశ్య ప్రతిజ్ఞాపాత్యాది
 సముదాయత్వస్యవారణీయత్వాత్ ॥ సమానాధాకప్రతిజ్ఞాద్వయాది విషయక
 యత్కించిజ్ఞానవిషయితాశాలవణత్వసమనైయత్వస్య తాదృశ ప్రతిజ్ఞాద్వ
 స్య ప్రకృతపక్షవిశేషకపాతజ్ఞానజ్ఞాప్య ప్రకృతసాధ్యప్రకారకశాబ్దబోధత్వ
 స్తేన జన్యతావచ్ఛేదకతయా తద్భటకాన్యూనవిషయకత్వస్యాపి తథాత్వేనతద
 వచ్చిన్నజన్యతానిరూపితజనకతావచ్ఛేదికాసముదాయనిరూపితవిషయితాపిభవ
 తీతి తత్ప్రాతివ్యాప్తివారణాయానతిరిక్తపదసార్థక్యాదితి * నివేశ్యేతి * అన్య
 థా ప్రతిజ్ఞాపాతుసముదాయస్యోక్తరీతైవవారణ తన్నివేశనమనర్థకంస్యాది
 త్యర్థః ॥ అత్యేదంబోధ్యమ్ ॥ ఏతత్కల్ప ఉభయఘటకభాగద్వయాఘటితత్వవ
 తుప్తయంతు ననివేశాహం ప్రయోజనాభావాత్ ॥ కింతు ప్రతిజ్ఞాసాత్మాభయ
 ఘటకభాగద్వయాఘటితత్వమాత్రం తథాచయద్యపి తదుపాదానెవ్యయమాది
 నిగమనాంతవారకతయానతిరిక్తవిషయకత్వసార్థక్యసంభవాద్ధేత్వతావారణ
 పినక్షతేరితితత్త్వాగప్రదర్శనంవ్యర్థమ్ ॥ తథాపి తెనైవ పాత్వంతవారణాత్పశ్చ
 తదైవయర్థమభిప్రేత్య ప్రథమతపీవ తత్త్వాగోదర్శితః ॥ యద్యవ్యయమాది
 నిగమనాంతైనతిరిక్తవిషయకౌ బోధో నాస్త్యేవాయం వహ్నిమానిభాగ
 స్యాబోధకత్వాత్ ॥ ప్రతిజ్ఞాయాంతుసాస్తీతితమాదాయ తజ్జనకతావచ్ఛేదకవి
 షయితానిరూపకవణత్వవ్యాపకసముదాయత్వమాత్మోక్తా ప్రతిజ్ఞాపాత్మాభ
 యఘటకభాగద్వయాఘటితత్వమావశ్యకమ్ ॥ ప్రతిజ్ఞాదాహరణసముదాయత్వా
 దివారణాయ ప్రతిజ్ఞాత్వాశ్రయతదనాశ్రయేత్వాద్యధాత్వం తథాపియథాశ్రుత
 దీధితే స్తథాలాభాత్ప్రకారాంతరస్యాదూషకత్వాద్వా సమనైయత్వమేవనివేశి
 తమితి ॥ సన్నేవం సమానార్థకప్రతిజ్ఞాద్వయాదివిషయకజ్ఞానస్య నిర్వక్తవ్యాన్యూ
 నానతిరిక్తవిషయకయత్కించిచ్చాబ్దబోధజనకతయా తత్ప్రాతివ్యాప్తిరిత్యాశం
 కామిష్టాపత్త్యానిరాకురుతే * సమానాధాకేతి * ఉభయఘటకత్వాదివిశేషణ
 నివేశనకల్పేపి తస్య లక్ష్యతాయాపీవస్వీకార్యత్వాత్ ॥ తాదృశసముదాయత్వ
 నిష్ఠనూనవృత్తిత్వానిరూపకత్వ రూపవిశేషణంతు అనతిరిక్తపదవైయధ్యభి

యాచివర్యాప్తసముదాయత్వేనత్వేన నక్షతిః తదుభయాదపి ప్రతిజ్ఞావ్యవహారాత్ || అపితు ప్రతిజ్ఞైకదేశస్యాపితాదృశబోధనిష్ఠవహ్నిసంబంధిబుద్ధిత్వాద్యవచ్చిన్నజన్యతానిరూపితజనకతావచ్ఛేదకీభూతయత్క్రించదేశజ్ఞానవిషయతాశ్రయవణాసముదాయత్వమాదాయైవ ప్రతిజ్ఞాత్వప్రసంగఇతి ప్రతిజ్ఞాద్యఘటకత్వంప్రతిజ్ఞామాత్రాఘటకత్వమేవవానివేశనీయమ్ || అన్యూనానతిరిక్తవిషయకశాబ్దుబుద్ధిత్వస్యకించిజన్యతానవచ్ఛేదకతయా తదవచ్చిన్నజన్యతానిరూపితజనకతానివేశాసంభవాత్ || ఇత్థంచాననుషంగపక్షేవ్యయంతస్తాదవహ్నిమానితిభాగే ప్ర

యా నమణికృత్సద్దుతిమితిభావః * తాదృశబోధనిష్ఠైతి * ప్రకృతానుమిత్యన్యూనానతిరిక్తవిషయకప్రతిజ్ఞాప్రతిపాద్యసంపూర్ణార్థవిషయక బోధనిష్ఠైత్యర్థః * ప్రతిజ్ఞామాత్రాఘటకత్వమేవేతి * ప్రతిజ్ఞాత్వసమానాధికరణత్వేనతిప్రతిజ్ఞాత్వావచ్చిన్నభేదానుయోగితావచ్ఛేదకాయోస్తద్భిన్నధర్మవత్త్వమేవేత్యర్థః || నచైతత్కల్పే ఉదాహరణాదిఘటకసవహ్నిమానిత్వాదిభాగవారణమశక్యమితివాచ్యమ్ || పూర్వకల్పే స్వరూపయోగ్యతారూపజనకతానివేశేష్యేతత్కల్పే ఫలావధానరూపజనకతాయానివేశనీయత్వాత్ || నన్వన్యూనానతిరిక్తవిషయకత్వావచ్చిన్నజన్యతానివేశేనేవైకదేశాతివ్యాప్తివారణసంభవే ప్రతిజ్ఞామాత్రాఘటకత్వమపిసవేశ్యతే ప్రయోజనాభావాదిత్యాశంకానిరస్యతి * అన్యూనేతి * నను ప్రతిజ్ఞామాత్రాఘటకత్వేనతి అన్యూనానతిరిక్తవిషయకశాబ్దబోధవృత్తిజన్యతానిరూపితజనకతావచ్ఛేదకవిషయతానిరూపకవణాత్వసమనియతసముదాయత్వంవర్జవసితం తత్ర వ్యాపకత్వంవ్యర్థం శేత్సర్వబోధకభాగఘటితప్రతిజ్ఞాథల శేతుజ్ఞానస్య తాదృశబోధానుపధాయకత్వాదితిచెన్న || అతిసాన్నిధ్యేన తద్విషయకప్రతిజ్ఞావిషయకసమూహాలంబనే ఫలావధానం సంభవతీతి శేత్సేకదేశైతివ్యాప్తిర్నతూదాహరణాదిఘటకవహ్నిమన్తహసనాదివిషయకప్రతిజ్ఞావిషయకజ్ఞానఇత్యభిప్రాయాత్ || అత్రచ శేత్సర్వబోధకభాగఘటితప్రతిజ్ఞాయామపి ప్రతిజ్ఞామాత్రార్థబోధనీవాభిసంధిస్తేన తత్ర ప్రతిజ్ఞాశేత్సర్థబోధమాదాయ శేతౌ సంపూర్ణాలక్షణోపరి అతివ్యాప్తైగ్రభిధానేషినసంబర్భాసంగతిః || అన్యూనవిషయకత్వావచ్చిన్నజన్యతానివేశేన తదావరణాత్తత్వే అవయవాఘటకైత్యస్యవైయధ్యమ్ || తత్రచ స్వరూపయోగ్యతారూపజన

తిజ్ఞాది హేత్వంతభాగేపి వ్యావృత్తిసంభవతీతి * అవయవాఘటకేతి * నచ త
 దువాదానేపి ధూమాదాలోకవాన్పర్యతో వహ్నిమానిత్యాదిప్రతిజ్ఞార్థమాత్రవి
 షయక బోధనిష్ఠ ధూమవిశేషిత హేతుత్వవిషయక శాబ్దతావచచ్ఛిన్న కా
 రణధూమాదిత్యాది హేతువిషయక జ్ఞానవిషయతామాదాయా వయవాఘటకే
 తాదృశ హేతావతివ్యాప్తివారణాయానతిరిక్తవిషయక బోధనిష్ఠ పక్షతా
 వచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవిశేష్యకసాధ్యతావచ్ఛేదక విశిష్టవైశిష్ట్యావగాహిత్యరూపా
 న్యూనవిషయకతావచ్ఛిన్నజన్యతానిరూపితజనకతావచ్ఛేదకయత్కించిజ్ఞానవి
 షయతానిరూపకవణఃసముదాయత్వనివేశస్యావశ్యకతయా అవయవాఘటకత్వ
 నివేశనం నిష్ప్రయోజనమితివాచ్యమ్ ॥ తాదృశ హేతువారణాయ అవయవా
 ఘటకేత్యనైవ అవయవైకదేశమాత్రవిషయకజ్ఞాననిష్ఠజనకతావ్యావృత్తావయవత్వ
 పర్యాప్త్యవచ్ఛేదకయత్కించిధర్మవ్యాపకవిషయతాకాన్యజ్ఞానవృత్తితావచ్ఛి
 న్నభేదస్త్రేవాన్యూచానతిరిక్తవిషయకబోధజనకతాయాం వివక్షణీయత్వాత్ ॥

కతాయావప ప్రవేశాత్ప్రతిజ్ఞైకదేశవారణాయ వ్యాపకత్వం హేత్వంతరవార
 ణాయ వ్యావృత్త్యవసతిరిక్తవిషయకత్వంచ నివేశనీయమితిభావః ॥ అవయవా
 ఘటకత్వం ప్రతిజ్ఞాద్యఘటకత్వం ప్రతిజ్ఞామాత్రాఘటకత్వంవా, అత్యానతిరిక్తవి
 షయకత్వోపాదానెవ్యన్యూనవిషయకతావచ్ఛిన్నజన్యతానివేశావశ్యకతాంప్ర
 దర్శ్యావయవాఘటకత్వనివేశవైయధ్యుమాశంకతే * నచైతి * అన్యూనవి
 షయకత్వ నిష్టావచ్ఛేదకతాకత్వమేవ జన్యతాయాం నివేశ్యం నల్పవచ్ఛేదక
 తాపర్యాప్తిరితివక్ష్యతే ॥ అన్యథా ప్రతిజ్ఞాహేతుసముదాయేతివ్యాప్త్యప్ర
 సక్తేః ॥ తాదృశసముదాయజనితో యోవిశిష్టవైశిష్ట్యావగాహిబోధస్తన్నిష్ఠ వి
 శిష్టవైశిష్ట్యావచ్ఛిన్నజన్యతాయానిరుక్తాన్యూనవిషయకత్వపర్యాప్తజన్యతావచ్ఛే
 దకతాకత్వాభావాత్ ॥ వ్యావృత్తాంతంహోపలక్షణంనతులక్షణఘటకమ్ ॥ ఏకదే
 శవారణాయ పర్యాప్తినీవేశః ॥ అత్ర ప్రతిజ్ఞాత్వహేతుత్వాదీనాంపంచానామే
 వావయవత్వపర్యాప్తావచ్ఛేదకతయా తాదృశపంచధర్మవ్యాపకం న్యాయత్వమే
 యత్వాద్యవచ్ఛిన్నవిషయత్వమేవైతి తాదృశవిషయతాకాన్యత్వస్య కేవలం ప్ర
 తిజ్ఞాదివిషయకజ్ఞానేపినత్యైవనాసంభవశత్యతాయత్కించిధర్మైతి ॥ తాదృశ విష
 యతాకం యజ్ఞానంతదస్త్యేత్యర్థః ॥ ఏవంచ ప్రతిజ్ఞాత్వావచ్ఛిన్నవిషయతాయా

అవయవత్వపర్యాప్త్యవచ్ఛేదకీర్మాణ పృతిజ్ఞాత్వరూపయత్కించిధర్మవ్యాపకత
యాప్రతిజ్ఞాజ్ఞానే తాదృశవిషయతాకత్వసత్త్వేన సతాదృశవిషయతాకాన్యత్వమ
స్తీతిభావః ॥ హేత్వాదినిష్ఠసముదాయత్వవ్యాపకవిషయతాక భేదకూటనివేశా
న్నాసంభవః ॥ నచ పూర్వోక్తప్రతిజ్ఞామాత్రాఘటకత్వశరీరే ప్రతిజ్ఞాత్వసా
మానాధికరణ్యాప్రవేశాన్నాతివ్యాప్తిప్రసక్తిరితికింతథావిషక్షణనెతివాద్యమ్ ॥
ఏవమపి తథావిషక్షణ ప్రతిజ్ఞామాత్రాఘటకత్వసంపూర్ణమైన నివేశ్యమిత్య
భిప్రాయాత్ ॥ నిష్ప్రయోజనమితి ప్రక్షణేకదేశస్య తావతాపివారణాత్ ప్ర
తిజ్ఞాత్వపర్యాప్త్యవచ్ఛేదకత్వనివేశే ప్రతిజ్ఞాత్వమాత్రనివేశేనైవ నిర్వాహే
శేషవైయధ్యుంస్యాదతావిషయత్వపర్యాప్త్యుపాదానమ్ ॥ తేనాయమాదినిగ
మనాంశభాగేప్రతివ్యాప్తిసంగతిః ॥ అసంభవవారణాయ వ్యాపకత్వనివేశః ఆ
నుపూర్వ్యవచ్ఛిన్నవిషయతాయావ్యాపకత్వానవచ్ఛిన్నవిషయతాకాన్యత్వనివృ
త్తిః ॥ నను తథాఽథూమాదాలాకవాక్ పర్వత్యత్యాదౌ ధూమాదితి హేత్వ
వయవేతివ్యాప్తిః ॥ ధూమజ్ఞానజ్ఞాప్యత్వవిషయకశబ్దబుద్ధిత్యావచ్ఛిన్న జన్య
తానిరూపితజనకతాయాఅపి తత్రహేతుత్వరూపయత్కించిధర్మవ్యాపకవిషయ
తాకాన్యజ్ఞానవృత్తిత్వావచ్ఛిన్నభిన్నత్వాత్ ॥ మైవమ్ ॥ హేత్వవయవసమానా
కారప్రతిజ్ఞాఘటకధూమాదితిభాగస్య వివక్షితహేతుత్వానాకాంతత్వోపదిష్ట
యజ్ఞానస్య హేతుత్వవ్యాపకవిషయతాకాన్యత్వాత్ ॥ ప్రతిజ్ఞాఘటకధూమాదితి
భాగజ్ఞానవృత్తిజనకతామపేక్ష్య ధూమాదితి హేత్వవయవవిషయక జ్ఞానవృత్తిజన
కత్వస్యాభిన్నత్వాత్ ॥ తథాచోక్తం తాదృశ ధర్మశ్చ హేత్వవయవాదివృత్తి
సముదాయత్వం తత్రచ నప్రతిజ్ఞాద్యేకదేశమాత్రవిషయకజ్ఞానవిషయత్వం ఆ
నుపూర్వీసామేపి సముదాయత్వస్య భిన్నత్వాదితి ॥ అత్రైదంబింత్యలె దీధితి
కృత్యాం నైతాదృశోఽభిప్రాయః ॥ అన్యసపదవైయథ్యాత్ ॥ కత్వదంబినా
పి తత్త్వలీయహేత్వవయవేతివ్యాప్తివారణసంభవాత్ ॥ హేత్వవయవజ్ఞానని
ష్టజనకత్వస్య ప్రతిజ్ఞాఘటకధూమాదితిభాగజ్ఞానవృత్తిజనకతాజన్యత్వాదితి ॥ క
చిత్తు పర్వతత్యావచ్ఛేదేన వహ్నోసాగ్ధ్యత్వ ఉదాహరణఘటకే సహ్నిమా
యథాపర్వతఇతిభాగేతివ్యాప్తిః ॥ ఉదాహరణఘటకత్వమనివేశ్యావయవత్వ
పర్యాప్త్యవచ్ఛేదకంనిరుచ్య తాదృశావచ్ఛేదకం యత్తాదృశభాగత్వం తదుపా

దాయ తాదృశజ్ఞానే ఉక్తవిశేషణస్యోపపాదనాత్ ॥ సామానాధికరణ్యేనవహ్ని
 శబ్దబొధజనకతాయాఽనున్యసపదేన వారణాఽచ్చత్వాహుః ॥ పస్తుతస్తు కార
 ణత్వం కారణతావచ్ఛేదకధర్తభేదేనభిద్యతే ॥ తాదృశధర్తశ్చానుపూర్వీవిశేషవి
 వః! ఏవంచావయవాఘటకేత్యస్యావయవత్వపర్యాప్త్యవచ్ఛేదకత్యాద్యధికరణే
 పి నానున్యసపదవైయర్థ్యం వహ్నిస్సంయోగవత్సధర్తా పర్యతస్సంయోగీదహ
 నాదిత్యాదౌ హేత్వవయవవారణాయ తత్సాధికర్యసంభవాత్ అన్యథా హేతు
 మాత్రాజన్యాసతిరిక్తవిషయకహేతువిశేషితహేతుత్వవిషయక శబ్దబుద్ధితావన
 చ్చిన్నజన్యతానిరూపితజనకతావచ్ఛేదకవిషయతానిరూపక వణాసముదాయ
 త్వస్య హేతౌసత్త్వాదతివ్యాప్తేః ॥ అనున్యసపదవాచేద తాదృశశబ్దబొధస్య
 నిరుక్తానున్యసవిషయకత్వాభావాన్నాతివ్యాప్తిః ॥ తాదృశానున్యసవిషయక శా
 బ్దబొధకజనకతావచ్ఛేదకత్వస్య ప్రతిజ్ఞాద్యఘటకభాగవిషయితాయామేవ స
 త్త్వేన హేత్వవయవవిషయితాయామసత్త్వాత్తత్రతాదృశభాగహేత్వవయవయో
 రానుపూర్వీభేదేన తదనచ్చిన్న విషయితయోద్భేదాత్ ఏవం ప్రతిజ్ఞాఘ
 టకభాగజ్ఞానస్థాయానిరుక్తాసతిరిక్తవిషయకశబ్దబొధనిష్ఠజన్యతానిరూపితజన
 కతాయాఅవయవత్వపర్యాప్త్యవచ్ఛేదకయత్కించిద్ధర్తవ్యాపక విషయితాకాన్య
 వృత్తిత్వేపి హేత్వవయవజ్ఞాననిష్ఠజనకతాతద్భిన్నైవ దహనాదితి హేత్వవయవ
 జ్ఞాననిష్ఠజనకతాయాం దహనపదోత్తరపంచమీపదత్వరూపానుపూర్వాస్వీవా
 వచ్ఛేదకతీయావహ్నిపదోత్తరపంచమీపదత్వరూపవహ్నిరితిభాగవత్త్వానుపూ
 ర్వీరూపావచ్ఛేదకస్య తతోన్యతయా కారణతావచ్ఛేదభేదేన కారణతాభేదాది
 తినానున్యసపదవైయర్థ్యమ్ ॥ నచైతత్సలీయహేతువారణాయానున్యసపదనివే
 శే ధుమాదాలాకవానితి దీధితివిరోధఇతివాచ్యమ్ ॥ తత్రత్యాదివదేనైతద్ద్య
 హణై తద్విరోధాభావాత్ ॥ సచ తథాప్యత్రైవ ప్రతిజ్ఞాహేత్వభోధయవిష
 యకసమూహాలంబనబోధస్యానున్యాతిరిక్తవృత్తైజనకతయా హేతావతివ్యా
 ప్తిదుర్వార్వరైవేతివాచ్యమ్ ॥ ముఖ్యవిశేష్యతాద్వయానిరూపకత్వేన బొధవి
 శేషణాత్ ॥ యత్యోత్రైవ ప్రతిజ్ఞాహేతుభయవిషయకజ్ఞానాత్కథంచిత్యప్రతిజ్ఞా
 ధర్మామాత్రబొధస్తత్ర ప్రతిజ్ఞామాత్రవిషయత్రైవ జనకతావచ్ఛేదికేతి సప్రతి
 జ్ఞాహేతుసముదాయే హేతౌవాఽతిప్రసంగః ॥ సాంప్రదాయకాస్తుప్రతిజ్ఞాఘ

టకభాగసాధారణహేతుజ్ఞానకారణతాయా హేతుత్వవ్యావకవిషయతాన్వజ్ఞాన
 వృత్తిత్వేనైవ హేతువారణాదన్యూనపదవైయధ్యక్షమితి నశంక్యమ్ ॥ తద్ద
 లవిసక్షణీయైతాదృశాధ౯ ౭ వయవాఘటకపదస్య స్వరసతః సంపాదకత్వా
 త్ ॥ తాదృశావచ్ఛిన్నజన్యతాఘటితస్య లక్షణాంతరత్వాత్ ఏతదన్వరసేనే
 వవా కల్పంతరానుసరణాదిత్యాహుః ॥ యత్తుక్తే శ్చిచ్ఛంకితం తాదృశాన్యూ
 నవిషయకత్వావచ్ఛిన్నజన్యతానిరూపితజనకతాభిధానే హేతుముపేక్ష్య ప్రతి
 జ్ఞాహేతుసముదాయేనతిరిక్తవిషయకత్వదలవ్యాన్వృత్తిదానెనందర్భవిరోధః ॥
 హేత్వంతాధ౯విషయకశాబ్దబోధనిష్ఠహేతువిశేషితహేతుత్విషయకశాబ్దబో
 ధత్వావచ్ఛిన్నజన్యతానిరూపితజనకతావచ్ఛేదకవిషయతానిరూపకవణా సము
 దాయత్వస్య హేతౌసత్త్వాత్తత్కాతివ్యాప్తేః ॥ అనతిరిక్తపదోపాదానేచహే
 త్వంతాధ౯విషయకశాబ్దబోధస్యాతిరిక్తవిషయకతయా తద్వాఽణాసంభవాచ్ఛ
 తస్తాత్స్పందర్భవిరోధపరిహారాయాన్యూనవిషయకత్వావచ్ఛిన్న జన్యతావివక్షణ
 స్యావశ్యకతయా౭వయవాఘటకత్వంవ్యర్థమితి ॥ తదపేశలమ్ ॥ ఆన్యూనవిష
 యకత్వావచ్ఛిన్నజన్యతానభిధానే కీదృశబోధమాదాయ హేతావతివ్యాప్తిఃప్ర
 సజ్యతే, హేత్వవ్యర్థవిషయకసమూహాలంబనబోధస్యక్రవిశేషణేన హేతుద్ధాత్వ
 ర్థవిశిష్టవైష్ట్యానగాహిబోధమాదాయేతిచేత్ ॥ ఉక్తవిశేషణస్థానే పక్షముఖ్య
 విశేష్యతాభిన్నముఖ్యవిశేష్యతానవచ్ఛిన్నత్వవిశేషణంప్రవేశ్యాతివ్యాప్తివార
 ణస్యసుకరత్వాత్ ॥ ఏవంచావయవాఘటకత్వం వహ్నిమత్పదవారణాయావశ్య
 కమ్ ॥ హేతుత్వంప్రమేయం ప్రమేయాదిత్యాదౌ ప్రతిజ్ఞాహేత్వర్థబోధమా
 దాయహేతివ్యాప్తావపి నహేతుసామాన్యేనేతి ॥ వస్తుతన్మాపేక్షాబీజవిశేష
 ణస్య నావశ్యకతాహేతుమాత్కాతివ్యాప్తిరాదాధ్యక్షప్రకాశనార్థత్వాదితి కథ
 మవయవాఘటకత్వంవ్యర్థంస్యాదితివదంతి ॥ అత్రాన్యూనపదదానె లాఘవేనా
 న్యూనవిషయకత్వావచ్ఛిన్న జన్యతానివేశాదవయవాఘటకత్వంవ్యర్థమిత్యాశయే
 నవస్తుతస్త్వితిగ్రంథావతారః ॥ సంప్రదాయమతే దీధితికారాణాంపక్షతావచ్ఛే
 దకవిశిష్టత్యాదినిర్వచనవిరోధోవ్యవతారతత్కతిబోధ్యమ్ ॥ కేచిత్తన్యూనాన
 తిరిక్తవిషయకశాబ్దబోధనిష్ఠజన్యతానిరూపితజనకతావచ్ఛేదకవిషయిత్యేత్యా
 పచ్ఛేదకత్వమనతిరిక్తవృత్తిత్వంబోధ్యమ్ ॥ లెనానతిరిక్తపదానుపాదానై

న్యూనాతిరిక్తవిషయకపాత్వంతార్థవిషయకశాబ్దబోధనిష్ఠపేతువిశేషితపాతుత్వవిషయకశాబ్దత్వావద్భిన్నజన్యతానిరూపితజనకతావచ్ఛేదకయత్కించజ్ఞానవిషయితానిరూపకవణానముదాయత్వస్యపాత్వవయవే సత్త్వాత్తత్రైవాతివ్యాప్తిః కుతానోక్తేతిరూపణం సమాహితం॥పేతుమాత్రజన్యపాత్వర్థమాత్రవిషయకశాబ్దబోధనిరూపితజనకతావతిపేతుమాత్రవిషయకజ్ఞానె పేతువిషయితాయాస్సత్వేప్యన్యూనవిషయక శాబ్దబోధజనకతాయాలసత్వేన తస్యాస్తదనవచ్ఛేదకత్వాత్ ॥ అతఏవ దీధితికారాణాం పేతుముపేక్ష్య ప్రతిజ్ఞాపేతుసముదాయేనతిరిక్తవదాపాదానవ్యావృత్తిరపి సాధుసంగచ్ఛతే ॥ సముదాయవిషయకజ్ఞానమాత్రేనన్యూనవిషయకశాబ్దబోధజనకతాయాస్సత్వేన సముదాయవిషయతాయాస్తదనవచ్ఛేదకతయా తత్రాతివ్యాప్తివారణాయానతిరిక్తవదసార్థక్యసంభవాత్ ॥ జనకత్వంచాత్ర స్వరూపయోగ్యత్వంవివక్షితం నతు ఫలోపహితమ్ ॥ తేన ప్రతిజ్ఞాజ్ఞానాత్కదాచిత్రాదృశశాబ్దబోధాజననేషి తద్విషయితాయా జనకతానతిరిక్తవృత్తిత్వరూపావచ్ఛేదకత్వక్షతిః ॥ నచైతదేశమాత్రవిషయకజ్ఞానజనకతావ్యావృత్తత్వం కుతః కమితివాచ్యమ్ ॥ లేథాసతి ధూమాదాలాక వానిత్యాదౌధూమాదితి పేత్వవయవేతివ్యాపైస్తాదృశాన్యూనానతిరిక్తశాబ్దబోధనిష్ఠజన్యతానిరూపితజనకతావచ్ఛేదకవిషయితానిరూపకవణానముదాయత్వస్యతత్రసత్త్వాత్ ॥ తద్వివక్షణేన ప్రతిజ్ఞాఘటకభాగజ్ఞానవృత్తిత్వావద్భిన్నభేదస్య పాత్వవయవజ్ఞాననిష్ఠజనకతాయామసత్త్వాదతివ్యాప్త్యవ్యభావాత్ ॥ తత్ర కారణతావచ్ఛేదకధర్మభేదాభావేన కారణతాయావికాల్పే ప్రతిజ్ఞాఘటకధూమపదోత్తరపంచమీత్వమపేక్ష్య పాత్వవయవనిష్ఠ ధూమపదోత్తరపంచమీత్వరూపానుపూర్వావ్యభిన్నత్వాత్ ॥ సచాన్యూనవిషయకత్వావచ్ఛిన్నజన్యతానిచశాదేవ పేతోర్వాఙ్ణాదవయవత్వపర్యాప్తీత్యాదివ్యర్థమితివాచ్యమ్ ॥ అనతిరిక్తవిషయకశాబ్దబోధనిష్ఠనిరుక్తాన్యూనవిషయకత్వావచ్ఛిన్నజన్యతానిరూపితజనకతావచ్ఛేదకవిషయతాశ్రయవణానముదాయత్వస్య వాచ్యతయా వ్యక్తతే ప్రతిజ్ఞాఘటకపేతుసమానానుపూర్వీకభాగవృత్త్యానన్పూర్వ్యవచ్ఛిన్నవిషయితాయాలఘటకవిషయతాత్వేనతాదృశాన్యూనవిషయకత్వావచ్ఛిన్నజన్యతానిరూపితజనకతావచ్ఛేదకతయా తన్నిరూపకవణానముదాయత్వస్య

హేత్వవయవేపినత్రైవినాతిప్రసంగసత్త్వాత్ ॥ హేత్వవయవానుపూర్వ్యపేక్ష
 యా ప్రతిజ్ఞాఘటకనిష్ఠానుపూర్వార్వాః భేదాభావన తద్విషయతాయావికార్యద
 తోఽనయవత్ప్రసర్యాప్త్యవచ్ఛేదకేత్యన్యవశ్యకత్వాత్ ॥ అతఏవ తదుపాదా
 నేపిత్యాదిసాఽశంకైర్నకదేశవ్యాప్త్యుత్తజనకతానివేశ్య భట్టాచారైస్సమహి
 తం సతు నిరుక్తాన్యూనవిషయకత్వావచ్ఛిన్నజన్యతానిరూపితజనకతా తత్రనా
 స్తీతివదంతి॥ అగ్రైతన్త లెవహ్నిమాద్రూమాదిత్యాదౌ హేత్వవయవోపేక్షాబీజమ
 సంగతమ్ ॥ హేతుమాత్రవిషయకజ్ఞానేపి హేత్వధావగాహ్యన్యూనవిషయకశా
 బ్దబోధస్వరూపయోగ్యతారూపజనకతాసత్త్వాపిచిచ్ఛేన్న ॥ అన్యూనానతిరిక్తవి
 షయకశాబ్దబోధజనకతానతిరిక్తవృత్తివిషయితానిరూపకవణత్వే సమనియతా
 సముదాయత్వం సముదాయార్థః ॥ తత్రానతిరిక్తపదానుపాదానేఽన్యూనవి
 షయకోయోయోబోధప్రజ్ఞనకతా తాదృశబోధజనకతాసామాన్యంవా యాద్మ
 శానుపూర్వ్యవచ్ఛిన్నయత్కించిద్విషయతావ్యాపకతాదృశానుపూర్వ్యవచ్ఛి
 న్నవిషయితానిరూపకవణత్వసమనియతైత్యాత్యధాభిప్రాయేణ తదుక్తేః ॥
 అతఏవచాంతేఽన్యూనవిషయకత్వావచ్ఛిన్ననిరూపితజనకతాయా హేతుప్రతి
 జ్ఞాఘటకభాగసాధారణానుపూర్వ్యవచ్ఛిన్నవిషయితావ్యాపకత్వాసంభవేపియ
 త్కించిద్విషయితావ్యాపకత్వసంభవాత్తాదృశవివక్షయా హేత్వవయవోనవార
 యితంశక్యతైశ్చత్యభిధానసంగతిః ॥ సహి హేతుప్రతిజ్ఞాఘటక భాగవిషయిత
 యోరైకత్వంసంభవతి ॥ ప్రథమవిషయితాయాః పదాంతరవిషయితానిరూపిత
 త్వాత్ ॥ ద్వితీయవిషయితాయాస్తు తన్నిరూపితత్వాదితి ॥ ఏతచ్ఛాపేక్షాబీజ
 ముత్పాదయితు మేవఅనతిరిక్తపదానానెతు సవివక్షానిష్ప్రయోజనత్వాత్ ॥
 నాపి సామాన్యపదార్థవివక్షా ॥ తథాసతి తథాపి ధూమాదాలోకవానిత్యగ్రిహ
 గ్రింథాసంగతేః ॥ సామాన్యాంతః పాతిప్రతిజ్ఞాజ్ఞానత్వావచ్ఛిన్నజనకతాయా
 హేత్వవయవవిషయితావ్యాపకత్వాత్ ॥ అనతిరిక్తవృత్తిత్వరూపమవచ్ఛేదక
 త్వమస్తి తదపివానాస్తి స్వరూపసంబంధరూపమేవ తన్నివిష్టమ్ ॥ ఏతదభిప్ర
 త్యైవా తపివెత్త్యాదుప్రవృత్తంభకాభిధానమ్ ॥ తత్రా ద్యేహేత్వర్థవిష్టవైష్ట్య
 బోధజనకతాయాః ప్రతిజ్ఞాహేత్వానుపూర్వ్యవచ్ఛిన్నవిషయితావ్యాపకత్వేషి
 అన్యూనానతిరిక్తవిషయకబోధజనకతాయాంప్రతిజ్ఞానుపూర్వ్యవచ్ఛిన్నవిషయి

అవయవత్వంచేదం న్యాయాంతరగతత్వవిశేషణసూన్యం॥ తేన ప్రతిజ్ఞాసమానా
కారోదాసీనవాక్యజ్ఞానే ప్రతిజ్ఞాజ్ఞానీయ కారణతాయాస్సత్త్వేపితత్సంగ్రహః

తావ్యాపకత్వనద్యావేన తాదృశవిషయితావసమనైయత్యాన్నాతివ్యాప్తిః ॥ య
త్క్రించిజ్ఞానవిషయతాయాం స్వసామానాధికరణ్యనివేశాచ్ఛాలినీన్యాయేన త
త్తత్ప్రతిజ్ఞాత్వస్య తత్తజ్ఞానవిషయతాసూన్యవృత్తిత్వేపినాసంభవః ॥ ద్వితీయ
పక్షేతు అంతిమాన్యూనవిషయకత్వావచ్ఛిన్నజన్యత్వానివేశనిరాకరణంభో
మేయః ॥ మేత్వవయవవిషయతాయాస్తాదృశజనకతావచ్ఛేదకత్వాత్ ॥ య
ద్వా మేతూపేక్షాబీజంప్రాగ్వత్ ॥ అనతిరిక్తపదోపాదానేతు అన్యూనానతి
రిక్తవిషయకశబ్దబోధజనకతానతిరిక్తవృత్తివిషయతానిరూపకవణత్వవ్యాప
కసముదాయత్వమేవాధః ॥ అనతిరిక్తపదానుపాదానేచ ప్రతిజ్ఞామేతుజన్య
బోధమాదాయైవాశివాప్తిరతస్తన్నివేశః ॥ యద్యపి తదుపాదానేపి ప్రతిజ్ఞా
మాత్రజన్యశబ్దబోధజనకతాప్రతిజ్ఞామేతూభయవిషయితావ్యాపి కేతి పునరతి
వాప్తిస్తథాపి ఏతదస్వరసాదేవాయమాదినిగమనాంతాతివాప్తివారణఫలక
త్వమనతిరిక్తపదస్య ॥ మేత్వంతరవారణంతు తాదృశసముదాయత్వనిష్ఠన్యూ
నవృత్తిత్వానిరూపకనివేశాదేవ భట్టాచార్యాణాం సమనైయత్యాభిధానంచయ
థాశ్చతాభిప్రాయేణైతిప్రతిభాతి ॥ నన్వవయవత్వం న్యాయాంతరగతత్వఘటి
తం తత్ప్రత్యక్షప్రవచ్ఛేదకంచ నపర్యతోపహ్నిమానితివాక్యత్వం తస్యోదాసీన
సాధారణ్యోత్ ॥ కింతు తత్తద్వాక్యత్వం తథాచ తత్తత్ప్రతిజ్ఞావిషయతానా
మేవ తద్వాక్యపకత్వాత్తన్నిరూపకాన్యజ్ఞానవృత్తిత్వస్యోదాసీనజ్ఞానసాధార
ణకారణతాయాం నత్వాదసంభవఇత్యతలహా * అవయవత్వంచేతి * ప్రతిజ్ఞా
ద్యఘటకత్వదలసత్త్వేన ధూమాదిత్వేకదేశసముదాయత్వన్యూనవయవత్వవర్యా
ప్రవచ్ఛేదకత్వేపి తద్వాక్యవృత్తిః ॥ నచోదాసీనవాక్యవృత్తివిషయతాయాఅ
పి తాదృశానుపూర్వవచ్ఛిన్నవిషయతాత్వేన వ్యాపకత్వసంభవాన్నాన్యాయాం
తరగతత్వోపాదానేపినక్షతిరితివాచ్యమ్ ॥ ఏకదేశవిషయతాయావిషయతాత్వేనప్ర
తిజ్ఞాఘటకధూమాదితిభాగవిషయతాయావాతాదృశానుపూర్వవచ్ఛిన్నవిషయ
తాత్వేనవ్యాపకత్వాదతివ్రసంగఇతి ॥ స్వవిషయతాత్వేనవ్యాపకత్వనివేశాద్వా
వాక్యభేదేన విషయతాభేదాత్ ॥ కేచిత్తు తాదృశజనకతాయామేవావయవఘ

తాదృశోదాసీనవాక్యేపి తథావిధావయవత్వపర్యాప్తైః ॥ వస్తుతస్తు అవయవ
త్వఘటకవిశేషదలసరిత్యాగమాత్రేణైవ వ్యావృత్తిస్సంగచ్ఛత ఇతి తాదృశ
జనకతాపర్యంతనివేశనై పృతిజ్ఞాఘటకత్వదలవరిత్యాగసంభవేపితత్పరిత్యాగస్య
ప్రకృతానుపయక్తత్వమిన్యేతల్లాభాయైవ అవయవాఘటకేత్యభిహితమితి ॥ క
చిత్తు యత్ర పృతిజ్ఞైకదేశస్యాపి కథంచితృతిజ్ఞానమానార్థకత్వం సంభవతి
తత్త్రైకదేశేతిప్రసంగవారణాయావయవాఘటకత్వ నివేశన మావశ్యకమిత్యా
హుః ॥ తదనన్త ॥ పృతిజ్ఞాప్రతిపాద్య విశిష్టార్థబోధకతాయామిక దేశేనంభవేపి
తస్మాత్తస్య తథావిధబోధపరత్వాభావాత్ తథాత్వే సముదాయప్రయోగా

టకత్వం తద్వ తాదృశబోధవృత్తియత్కించిజ్ఞానజన్యతాశూన్యజ్ఞానవృత్తిజన్య
త్వాననిరూపకత్వం పృతిజ్ఞైకదేశధూమాదితి పదజ్ఞానవృత్తిజనకతాయాం తా
దృశజన్యతాశూన్యధూమవిశిష్టమేతుత్వమాత్ర జ్ఞానవృత్తిజన్యతానిరూపకత్వా
న్నాతిప్రసంగఇతిపాహుః ॥ సన్దేవమగ్రపక్షతావచ్ఛేదకవిశిష్టేనాధ్యతావచ్ఛే
దకవిశిష్టవైశిష్ట్యవగాహిత్యమిత్యన్యూనవిషయకత్వనిర్వచనవిరోధిత్యత ఆహ ॥
* వస్తుతస్త్వీతి * విశేషదలైతి * ఉభయఘటకేత్యాదిదలైత్యర్థః * ప్రకృతా
నుపయక్తత్వమితి * తథాచావయవాఘటకేత్యపిన్యర్థమేవ పరంత్విదాసీము
భయఘటకేత్యాదిదలవైయధ్యైకకథనైవ వ్యావృత్తిస్సంభవతీతి అవయవాఘటక
త్వవైయధ్యైకసంభవేపి తత్కథనమిదాసీమనుపయక్తం తదకథనేపి వ్యా
వృత్తిసంభవాదిత్యర్థః ॥ అదితిఃపుత్రవతీత్యాదౌ దితిః పుత్రవతీత్యాద్యేకదేశవా
రణాయసమానైతి ॥ రమేశ్వరఃపూజ్యస్సౌదామినీద్రవ్యమిత్యాదౌ మేశ్వరఃపూ
జ్యదామినీద్రవ్యమిత్యాది తథావిధబోధజనకతావచ్ఛేదకత్వైవ తత్త్రేచ్ఛావిష
యవిషయతానివేశనదూషయతి * పృతిజ్ఞైతి * (మతంగజానీలఇతి వాక్యాన్తజే
నీలత్వబోధో జాయతామితివక్తృతాత్పర్యంవాచ్యమ్ ॥ తథాచాశ్రయత్వస్య
ప్రకారకవక్తృచ్ఛావిషయత్వాభయసంబంధేన పక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నై ప్ర
కృతసాధ్యప్రకారకత్వావచ్ఛిన్నబోధజనకతావచ్ఛేదకతావిశిష్టాయాయత్కిం
చిజ్ఞానీయవషయతాతన్నిరూపకవణాపర్యాప్తసముదాయత్వమర్థః ॥ మతం
గజవిషయతానిరూపితాగజశబ్దవిషయతైవోభయసంబంధేనావచ్ఛేదకతాయా
ఆశ్రయోనతు తదనిరూపితగకారాదివిషయతైతి, సనుగజానీలఇతివాక్యాదు

నుపపత్తేః || కథంచిత్ప్రయోగసి వైయధ్యేన తత్ర సముదాయమంతర్భావస్య
 న్యాయత్వానంగీకారాత్ || అవ్యక్తార్థపరవాక్యవారణాయ వాస్తవతథావిధ
 తాత్పర్య సత్తాయా లక్షణే నివేశనీయతయా ఏకదేశమాత్ర
 స్య తాదృశార్థపరత్వాభావే నాతిప్రసంగానవకాశాదితి * హేత్వంతస్యేతి *
 కథితాన్యూనవిషయకత్వావచ్ఛిన్నజన్యతానిరూపితజనకతానివేశేన తత్తద్భాగ
 ప్రతిపాద్య విశిష్టార్థబోధజనకత్వమాదాయ కేవలహేత్వాదావతివ్యాప్తిర్నసం
 భవతితినిగమనమాత్రం హేతుమాత్రంచోపేక్షితం || అన్యూనానతిరిక్తవిషయకే
 తస్య ప్రకృతానుమితివిషయస్యాన్యూనవిషయస్సన్ననతిరిక్తోవిషయో యస్యే
 తివ్యుత్పత్తైరనుమితి విషయనివృద్ధదప్రతియోగితానవచ్ఛేదకత్వేనత్యనుమితివిష
 యాతిరిక్తావృత్తియద్విషయత్వంతత్త్వమితియథాశృతార్థమాక్షిపతి*యద్యపీతి*

క్రబోధోజాయతామితిచ్ఛయా మతంగజానీలఇతి ప్రయోగోభవత్యేవ వినాపి
 వక్రిచ్ఛాశుకాదేశప్రయోగదర్శనాదత్రగజానీలౌమతంగజౌనీలఇతివాక్యయో
 ర్నాకాంతాధేదః, యతస్తస్యాం మతం శబ్దఘటకచరమవర్ణోత్తరత్వేగకారో
 నవిశేషణీయః కింతుతాదృశవర్ణోత్తరవర్ణాస్తరానుత్తరత్వేనజనకతా, యద్వానీల
 వదస్యగజపదవిషయతానిరూపితతాదృశవిషయతానిరూపితవర్ణాస్తరవిషయత్వాని
 రూపితగకారవిషయతాఘటితవిషయతాత్వేనగజానీలఇతివాక్యవిషయతాసాధా
 రణ్యేనైవ|| యద్వా నీలవదస్య గజపదసమభివ్యాహరోవిశేషవ్యాపికయాగజో
 నీలఇత్యానుపూర్వాస్య మతంగజానీలఇత్యాదిసాధారణాకాంతాత్వేన, ఏవం
 దర్శితతాత్పర్యజ్ఞానతాదృశాకాంతాజ్ఞానయోగపి పరస్పరసహకారిత్వసంభవా
 న్నాత్రసార్థకమిత్యాశంకాం నిరాకరోతి*కథంచిదితి* మతంగజానీలఇతి వా
 క్యాధీనశాబ్దబాధాపయికాజ్ఞాయాఫలతోసత్త్వవ్యంజకం) || యదిమేష
 గః పూజ్యఇతివాక్యాత్తాదృశబోధోజాయతామితిచ్ఛయామపిరమేశ్వరఃపూజ్య
 ఇతిప్రతిజ్ఞాతత్ర తత్సార్థక్యశంకానిరాచప్తై*కథంచిదితి * న్యాయత్వానంగీకా
 రాదితి*తథాచావయవాఘటకత్వంవ్యర్థమేవతిభావః||ననుతత్పరత్వానివేశేతత్ప
 దసార్థక్యంస్యాదిత్యతస్తరత్వస్యావశ్యకతామాహ *అవ్యక్తార్థపరైతి* తచ్చనా
 నార్థకహర్యాదిపదఘటితం లక్షణయాజలాద్యర్థకవహ్నాదిపదఘటితంచబోధ్యం
 తత్తద్భాగేతి ప్రతిజ్ఞాఘటక హేతుసమాన్యకభాగత్వర్థః|| తథాచాన్యూనా

యద్యపి ప్రకృతపక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న పక్షక ప్రకృత సాధ్యతావచ్ఛేద
కావచ్ఛిన్నసాధ్యకయత్కించదనుమిత్యవిషయవిషయకత్వంపర్వణోపహిమా
నిత్యాది ప్రతిజ్ఞాజన్యనిఖిలబోధానామేవేతి తాదృశానుమితివిషయత్వ సామా
న్యాభావావివక్షణీయః తథాచ కేవలాభిధేయత్వాద్యవచ్ఛిన్నపక్షకస్థలప్య
తిరిక్తావ్యసిద్ధిరస్త్యేవ||తథాప్యప్రసిద్ధింస్ఫుటికర్తుంఅభిధేయత్వాద్యవచ్ఛిన్నపక్ష
కప్రమేయత్వాదిసాధ్యకస్థలే విశ్వమేవానుమితివిషయఇత్యేతల్లాభాయనర్వమి
త్యుక్తమ్ || సర్వభోగ్యదర్శపూర్ణమాసావిత్యలైవ ప్రకాశంతకతిపయపదార్థ
మాతృవృత్తిసర్వత్వావచ్ఛిన్నతాత్పర్యేణాపి విశేష్యవాచకపదాంతరాసమభి

సతిరిక్తవిషయకత్వాదినిరుక్తౌ తాదృశవిషయకత్వావచ్ఛిన్నజన్యోపాదాన
సావ్యవశ్యకతయాసతిరిక్త విషయకత్వానుపాదానై నకుత్రాపిపేతావతివ్యా
ప్తిరిత్యర్థః || తత్తద్భాగేత్యస్య తత్తద్దేత్వితివార్థః || ఏతచ్చ ప్రతిజ్ఞాద్యఘటక
త్వకథనం నిరుక్తాన్యూనవిషయకత్వావచ్ఛిన్నజన్యతానివేశలాభాయైవ || తతః
పర్యాప్త్యనివేశాన్నానతిరిక్తపదవైయర్థ్యమితిభావేనాన్యూనవిషయక బాధ
వృత్తిజనకతానివేశేచ తాదృశ ప్రతిజ్ఞార్థబోధవృత్తిపాతువిశిష్టపాతుత్వబాధ
త్వావచ్ఛిన్నజనకతామాదాయ పేత్వవయవే పేతువిశిష్టసాధ్యమాత్ర బాధ
త్వావచ్ఛిన్నజనకతామాదాయనిగమనేచాతివ్యాప్తిస్సాన్వదిత్యర్థః || ఏతచ్ఛావ
తారికాయాముక్తమ్ || సర్వమభిధేయం ప్రమేయమితి దీధితికృదుక్తసర్వపద
వైయర్థ్యశంకతే * యద్యపితి * అనుమితివిషయాతిరిక్తావిషయకత్వస్య య
త్కించదనుమితేర్విషయత్వాభావవన్నిష్ఠవిషయతాకత్వస్యానుమితేర్విషయత్వం
యత్ కియత్కించ తద్దధావవన్నిష్ఠ విషయతాకత్వస్యవాఙ్భావరూపత్వే విషయ
తాయాః స్వరూపసంబంధరూపత్వేనాసంభవఇతి తత్సామాన్యాభావనివేశే స
ర్వపదవైయర్థ్యమితిత్యర్థః * కేవలేతి * అభిధేయత్వసామానాధికరణ్యేన తత్త
దభిధేయేనానుమితిసంభవేపి తాదృశానుమితివిషయత్వసామాన్యాభావసాన్యప్ర
సిద్ధిరిత్యర్థః * స్ఫుటికర్తుం*సామాన్యాభావపర్యంతాదివక్షణేపి శిష్యేణ గ్రా
హయితుం || సర్వమభిధేయమిత్యత్రాభిధేయపదప్రయోజనమాహ * సర్వభ్య
ఇతి * పుత్రపౌత్రాదిన్వగపశ్వాదిసర్వఫలోద్దేశేనెత్యర్థః || కర్తవ్యావితి శే
షః * ప్రకాశంతేతి * పూర్వవాక్యజన్యశ్చబాధవిషయత్వం పూర్వోపస్థిత

వ్యాహృత సర్వపదప్రయోగసంభవాత్సర్వం ప్రమేయమిత్యుక్తావనుమితివిషయతాయా కేవలాన్వయిత్యావధానభేదేయమిత్యుక్తమ్ ॥ ఏవంచ కించిద్ధర్మావచ్ఛిన్నాంశేఽభేదేన సాధ్యః విశేషణకబోధపరసర్వశబ్దస్య తద్ధర్మవ్యాపకవిధేయవ్యాప్య సర్వత్వబోధకతాప్రస్తుతైరభిధేయత్వవ్యాపక సర్వత్వలాభాన్నానుమితైః తిపయవస్తుమాత్రవిషయకత్వశఃకేతిభావః * అతిరిక్తాప్రసిద్ధిః * ప్రకృతానుమితివిషయాతిరిక్తాప్రసిద్ధిః ॥ ప్రమేయత్వం పక్షనిష్ఠాభావప్రతియోగినవేతినంశయసమ్భవశత్యత సత్త్వింగ్రహాయాన్యూనానతిరిక్తవిషయకత్వమన్యథానిర్వక్తే * ప్ర

త్వంవా ప్రకృంతత్వం ॥ యద్యపి మిలితానాం తావత్ఫలానాం సదర్శపౌణః మాసకతః వ్యతాప్రయోజక కామనావిషయకత్వం సర్వపదేన మిలితత్వేన ఫలానుపస్థానాత్ ॥ తథాపి యావద్ధర్మావచ్ఛిన్నాః ప్రకృంతాః ప్రత్యేకం తావద్ధర్మావచ్ఛిన్నానామేవోపస్థితో వాక్యభేదప్రసంగఇతితావత్సముదాయత్వరూపసర్వత్వేహోపస్థితిమాత్రం ఫలతాతుప్రాప్తిసికేతిబోధ్యమ్ ॥ ఉద్దేశ్యతావచ్ఛేదకవ్యాపక సర్వత్వ తాత్పర్యాసంభవసూచనాయక తిపయేతి ॥ విధేయవ్యాప్యత్వం వ్యభిచారితానంబంధేన విధేయశూన్యత్వం ఉద్దేశ్యతావచ్ఛేదకవ్యాపక సర్వత్వ మాత్రబోధకత్వేనరోష్టి ఘటస్సుందరఇతిప్రయోగప్రసంగః నిఖిల ఘటవృత్తిసర్వత్వస్య ఘటత్వవ్యాపకత్వాదితి విధేయవ్యాప్యత్వముక్తమ్ ॥ తథాచతత్ర సౌందర్యవ్యాప్యత్వాభానాన్నతత్ప్రయోగః ॥ ఏవంవ్యాప్యత్వమాత్రోక్తా ఘటచతుషయమాత్రవృత్తిసర్వత్వమాదాయ దర్శితప్రయోగప్రసంగతాదవస్థమితి ఉద్దేశ్యతావచ్ఛేదకవ్యాపకత్వనివేశః ॥ తాదృశసర్వత్వస్యచోద్దేశ్యతావచ్ఛేదక ఘటత్వావ్యాపకత్వాన్నోక్తాపత్తిః ॥ ప్రకృతేచాభిధేయపదసమభివ్యాహృతసర్వపదసాభిధేయత్వవ్యాపక సర్వత్వబోధకత్వముక్తప్రస్తుతైరితి జగన్తాత్రవృత్తిసర్వత్వమేవాభిధేయత్వవ్యాపకం నకతిపయమాత్రవృత్తిసర్వత్వమితి తాదృశసర్వపదస్య నకతిపయవృత్తిసర్వత్వబోధకత్వమితిభావః ॥ యద్యపి సర్వంగగనం శబ్దవదితి వ్యవహారవారణాయ తద్ధర్మసమానాధికరణభేదప్రతియోగిత్వమపి ప్రవృత్తినిమిత్తశరీరే ప్రవేశ్యం భేదశ్చ సామానాధికరణ్యనిరూపకతోష్విభయసంబంధేన ప్రతియోగితావిశిష్టాన్యోగ్యాహుః ॥ తేన చ్చిత్వాద్యవచ్ఛిన్నభేదసత్త్వే పినక్షతిః ఏకధర్మగవరత్వజ్యచ నాపరధర్మావచ్ఛిన్నతాత్పర్యేణ తాదృశప్రయో

కృష్ణా * స్వవిషయతావ్యాపక ప్రకృతానుమితివిషయతావ్యాపక విషయతా
కత్వమిత్యర్థః ॥ స్వవిషయేనుమితివిషయామ్యానత్వస్య స్వవిషయత్వేతద్విష
యతావ్యాపకత్వపర్యవసితత్వాత్ స్వవిషయేనుమితివిషయానతిరిక్తత్వస్యచ
తద్విషయత్వే స్వవిషయతావ్యాపకత్వపర్యవసితత్వాదితిభావః ॥ యద్యపి స
మూహంబనాత్మక ప్రకృతపక్షకవహ్నివిధేయ కానుమితివిషయతాయావిశ్వవృ
త్తితయాపర్యతావహ్నిమానితి ప్రతిజ్ఞాజన్యబోధో నతాదృశానుమితివిషయతా
నమనియతవిషయతాకః వాక్యాంతగసహితతజ్జన్య సమూహంబనబోధజనక
యత్కించిజ్ఞానవిషయవణాసముదాయత్వం సతన్మాతృపర్యాప్తం యత్కించ
చిత్ప్రకృతానుమితివ్యక్తివిషయతాసమనేయత్వస్య వివక్షణేపిచ నిగమనాద్యతి
వ్యాప్తిదుర్వారానైవ తజ్జన్యబోధస్యాపి పర్యతావహ్నిమాన్ ధూమజ్ఞానజ్ఞా
వ్య మహ్నిమాన్శ్చేత్యాకారకసమూహంబనానుమితి విషయతాసమనియతవి
షయతాకత్వాత్ ॥ తథాపి ప్రకృతపక్షకప్రకృతసాధ్యవ్యాప్యవత్తా పరామర్శ
త్వావచ్ఛిన్నజనకతానిరూపితజన్యతావచ్ఛేదకవిషయతాత్వేన యద్విషయతా

గః ॥ తథాపి తద్ధర్మవ్యాపకవిధేయవ్యాప్యపర్యాప్తికధర్మత్వేన ప్రవృత్తినిమి
త్రత్వపక్షవిషయతత్ప్రవేశః సత్వేతత్పక్షఇత్యాశయః ॥ ద్వేధానుమితివిషయతా
నివేశే గౌరవాదాహ * స్వేతి * స్వంశాబ్దబోధః అనుమితివిషయతావ్యాపక
త్వనంపత్తయే ప్రకృతేతి * సమూహేతి * పర్యతావహ్నిమాన్ సర్వం ప్రమే
యమిత్యాకారికేత్యర్థః ॥ సమూహంబనశాబ్దబోధవిషయతాయాస్తత్సమనై
యత్ప్రేష్యాహ * వాక్యాంతగసహితదితి * యత్కించదితి * అసమూహంబ
నప్రకృతానుమితిః * యదితి * ప్రతిజ్ఞాజన్యశాబ్దబోధసామాన్యపరం ॥ తేన
తత్రచాబ్దబోధవిషయతాయాః పరామర్శజన్యతావచ్ఛేదకవిషయతాత్వావ్యా
పకత్వేపినక్షతిః ॥ తాదృశపరామర్శజన్యతావచ్ఛేదకవిషయతావ్యాపకతావచ్ఛే
దకస్వనిరూపకన్యత్రివిషయతాత్వకత్వాక్తావా ఏకైకశాబ్దబోధపరం ॥ ఇదంత
చింత్యతే ॥ పరామర్శవైశిష్ట్యస్తేవకార్యతావచ్ఛేదకత్వం నతు విషయవిషయ
కత్వస్యాపి తత్రప్రవేశః ॥ యత్తుపక్షతాకార్యతావచ్ఛేదకవిషయతాత్వేన సమ
నైయత్వమితి ॥ తన్న ॥ ధూమలింగకేచ్ఛావిరహవిశిష్టసిద్ధివిశిష్టాన్యానుమితిత్వ
స్తేవ తత్కార్యతావచ్ఛేదకత్వాత్తత్రాపితదప్రచాళత్ ॥ బాధాభావజన్యతా

సమనైయత్యంతత్వస్యవిషక్తితత్వాన్నదోషః ॥ సస్వేపంసత్వక్రస్థలీయోపనయో
 ౭తివ్యాప్తిః తజ్జస్యబోధస్యాపి విశ్వవిషయకత్వేన. తథావిధానుమితివిషయ
 తానమనియతవిషయతాకత్వాదిత్యతో విషయతాపదస్య ప్రకారత్వాభిప్రాయే
 తాన్యథా తదర్థనిర్వక్తి * ప్రకృతేతి * తాదృశోపనయజన్యబోధే ప్రకారీభ
 వతో౭భావత్యాదేస్తాదృశానుమితావప్రకారత్వా న్నతత్ప్రకారతాయాస్సమనై
 యత్యమితి నాతివ్యాప్తిరితిభావః * సకలైతి * సకలాభిధేయవృత్తిధర్మవదిదం
 ప్రవ్యమితియోజనా ॥ తాదృశానుమితావిష తత్త్వలీయోపనయజన్యబోధే విశ్వ
 స్తేవాభిధేయ త్వేన ప్రకారతయా తత్ప్రకారతాయాస్సమనైయత్యమక్షతమో
 మేధవత్యతివ్యాప్తిరితిభావః ॥ సను విశేషణానవచ్చిన్నప్రకారతానాం సమనై
 యత్యంవివక్షణీయమతానాతివ్యాప్తిః ॥ ఉపనయజన్యబోధే౭భావత్యాదౌ
 తాదృశప్రకారతాసత్త్వాదుకానుమితేస్తాదృశప్రకారతాయాశ్చ తత్రాసత్త్వా
 దిత్వతో౭నుమితావపి తేషాంతథావిధప్రకారతాఘటనాయస్థలాంతరై౭తివ్యాప్తి
 ప్తిమాహ*సకలాభిధేయేతి*తత్రాభావత్యప్రతియోగిత్యత్వాదీనాంస్వరూపత్య
 వచ్చేదకవిషయతాత్వేన సమనైయత్యమితికేచిత్ ॥ వస్తువస్తువ్యాప్యవత్తావరా
 మర్కత్వేతిలిఖనస్వరసాత్ వ్యాపకసామానాధికరణ్యస్య వ్యాప్తిత్వే హేతు
 తావచ్చేదధర్మసంబంధభేదేషి సావచ్చిన్నవ్యాపకసామానాధికరణ్యస్వాశ్రయ
 త్వోభయసంబంధేన ధర్మవత్త్వంవ్యాప్యత్వమనుగతం ॥ సాధ్యాభావవదవృత్తి
 త్వస్య వ్యాప్తిత్వేన హేతుతావచ్చేదకసంబంధాన్యహేతువృత్తియోగికసంబంధా
 నవచ్చిన్నత్వస్య పరిచాయకతయా హేతుతావచ్చేదకసంబంధవిషయతాయాః
 కారణతావచ్చేదకకొటినివేశే ప్రయోజనాభావాన్నకొపిదోషః ॥ ఏవం వింగ
 భేదానియుక్తిత పక్షతాకల్ప పక్షతాకార్యతావచ్చేదకత్వమపి సంభవతీతి ॥ స
 కలాభిధేయోత్యనేన గగనస్యాపిసంగ్రహః * విశ్వస్తేవేతి * వ్యాప్తిఘటకే
 భూతాభావత్యాదీనామపి అభిధేయత్వేనానుమితౌ ప్రకారత్యమితి సూచనా
 ము దృష్టాంతకథనం కేవలాన్వయ్యనురోధనచేత్సర్వత్రాపిసాధ్యే పక్షనిష్ఠాభా
 వప్రతియోగిత్యధీరేవ బాధస్తదావిశేషణానవచ్చిన్నైతి విశేషణపదంఅవచ్చిన్న
 త్వసామాన్యాభావలాభాయ * తేషాం * అభావత్యాదీనాం సనునిరవచ్చిన్న
 ప్రకారతా సమనైయత్యనివేశేపక్షే౭త్యంతాభావాప్రతియోగ్యాకాశాభావవ

పక్షతావచ్ఛేదకతాన్వద్భవతి తథాత్వమితిభావః || దృవ్యమితి వివరణకోటివ్యసీ
 ధ్యర్థం*విశిష్టపక్షబోధకఇతి* ఉపనయ స్తేదంపదేనవిశేష్యమాత్రపరామర్శైః
 న్యూనవిషయకత్వం నసంభవతీతి భ్రమనిరాకరణాయ||వ్యాప్తిశరీరే సాధనసా
 ధ్యప్రకారేణైవ తదధికరణాంతర్భావః సత్వధికరణత్వేనాపీత్యనుమితౌ తస్యత
 త్వస్యవా స్వరూపతఃప్రకారత్వవిరహేపి నాసంగతిః || హేతురవ్యక్రేదంత్యం
 నమవాయేన దృవ్యమేవమాబోధ్యః|| గుణాదస్తథాత్వేహేతుతావచ్ఛేదకగుణ
 త్వాదః స్వరూపతః ఉపనయజన్యబోధే భానేకధితప్రకారతాసమనైయత్యాను
 పపత్తైః || నచాభేదేన విషయతానమనేయత్యక్తావనుమితివిషయతాత్వసమని

త్వైవ పక్షత్వేపి ఉపనయాతివ్యాప్తినంభవాత్సకలాభిధేయనిష్ఠేతివ్యర్థమ్ || మై
 వమ్ || కేవలవిషయతానాం నమనైయత్వపక్షేవ్యుపనయాతివ్యాప్తింవక్తుంతదు
 పాదానం || ప్రమేయత్వానుషంగత్యాగబీజమాహ * దృవ్యమితి * అన్యూన
 విషయకత్వమ్* అనుమితివిషయతావ్యాపకవిషయతాకత్వం సమనేయత్వఘట
 కమ్|| ననునిరవచ్ఛిన్నప్రకారతానాంసమనైయత్వనివేశపక్షేకథముక్తౌపనయేఽ
 తివ్యాప్తిః||తస్యవ్యాప్తిబోధకత్వేనతద్ఘటక హేతుసామానాధికరణ్యసాధ్యసామా
 నాధికరణ్యఘటకాధికరణానాం హేతుధికరణత్వేనసాధ్యాధికరణత్వేనైవనివేశే
 తాదృశాధికరణత్వస్యాధికరణతాత్పర్యవా స్వరూపతావపనయజన్యబోధేభానే
 నానుమితౌత్వభానేన నిరవచ్ఛిన్నప్రకారతాసమనైయత్యాభివాదిత్యాశంకా
 సాధ్యేనసాధనేనైవచాధికరణప్రవేశంసీక్వత్వనిరస్యతి*వ్యాప్తి*అత్రిసకలాభి
 ధేయనిష్ఠాత్వంతాభావాపత్తియోగ్యాకాశాభావవదిదం దృవ్యమిత్వత్రానుమితౌ
 దృవ్యత్వం స్వరూపతాప్రకారః సాధ్యతావచ్ఛేదకరూపేణైవ ప్రకారత్వాది
 త్యాశయేనేదంత్యముక్తం ఇదంత్యస్య స్వరూపతవప పక్షతావచ్ఛేదకత్వే ఉద్దే
 శ్యవిధేయభావస్సౌరకత్వేన ఘటకత్వేవా తస్యహేతుత్వేవా తస్యహేతుత్వస్వ
 రూపతేఇదంత్యస్యవానుమితానభావాల్ సాధ్యతావచ్ఛేదకీధాత దృవ్యేతరావృ
 త్తిత్వఘటకతయా స్వరూపతాదృవ్యత్వంభాసత్యతిదృవ్యంహేతుకృతమ్ || దృ
 వ్యత్వంనహేతుః || సిహేధయిషయా న్యాయప్రయోగాపత్తైః * కథితైతి * అ
 నుమితౌ స్వరూపతా గుణత్వాద్యభానేనావపనయబోధేద తథా తద్భావేనాతి
 వ్యాప్తైరలగ్నకతాపత్తిరితిభావః || ఉక్తౌపనయైతివ్యాప్తినిరసితుంశంకతై * న
 చైతి * ఏవంచానుముతివిషయత్వావపనయజన్యబోధవిషయత్వయోర్నిరూప్య

యతస్సవిషయతాత్పరత్వాత్ నాయం దోషఇతివాచ్యమ్ ॥ షోత్సర్థః ఘటితా
 ర్థకప్రతిజ్ఞాఘటకస్యాంతరగతః షోతుజన్యబోధవిషయతాయామనుమితిని
 రూపితవిషయతాత్పరభావాదనుమితివిషయతాత్పర్యాప్య స్సవిషయతాత్పరః తాన్వి
 భావాదేవ తాదృశబోధవారణసంభవేనా న్యూనవిషయకత్వాంశవైయధ్యాప
 తైః ॥ నహి సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నసాధ్యవిశిష్ట ప్రకృతపక్షతావచ్ఛేదకావ
 చ్ఛిన్నవిషయతాబహిర్భూతవిషయతా అనుమితినిరూపితా ॥ సమూహాలంబనా
 నుమితినిరూపితత్వమాదాయ నాతివ్రసంగావకాశః ప్రకృతపరామర్శజన్యతా
 వచ్ఛేదకవిషయతాత్వస్వేన నివేశనీయత్వాదన్యధానంభవాపాతాదితి ॥ ఉప
 నయవిశేషాతివ్యాప్త్యభిధానంచోపలక్షణవరం అన్యూనవిషయకేత్యస్య నిరుక్తా

నిరూపకభావభేదేన మహా భేదఇతినమనైయత్ప్రమితి నాతివాన్తిరితిభావః॥
 * షోత్సర్థేతి * ధూమాదాలాకవాన్ సర్వతోవహ్నిమా ధూమాదిత్యాది
 న్యాయస్థలీయషోతుజన్యేత్సర్థః * అన్యూనేతి * నిగమనార్థబోధన్య సర్వ
 స్యాప్యనుమితివిషయతాశాలిత్వే బాధకాభావాదన్యూనవిషయకత్వ మాత్రాపా
 దానే నిగమనవారణాసంభవాత్ అనతిరిక్తవిషయకత్వమావశ్యకమిత్యాశయే
 నాన్యూనవిషయకత్వమాత్రవైయధ్యాభిధానబోధ్యమ్ ॥ ప్రతిజ్ఞార్థః షోత్స
 ర్థః సమూహాలంబనమాదాయ షోత్సంతవారణాయవానతిరిక్తవిషయకత్వసార్థ
 క్యంబోధ్యమ్ * సమూహేతి * షోతుజన్యబోధమాదాయ దీధితిరిత్యాన్తి
 ప్రసంగందర్శయితుం సమూహాలంబనానుధావనమ్ ॥ అనతిరిక్తవిషయకత్వా
 పాదానేపి ప్రతిజ్ఞాజన్యబోధకత్వావచ్ఛిన్నజన్యతాకమాదాయ దోషాస్తీతి త
 త్త్యాగః * ప్రకృతేతి * యద్యపి యత్కించదనుమితివిషయతాత్పరమవ్యాపక
 స్సవిషయితాత్పరత్వనివేశాన్నాన్యూనవిషయకత్వవైయధ్యన్ షోతుప్రతిజ్ఞార్థ
 సమూహాలంబనమాదాయ షోత్సంతవారణాయానతిరిక్తవిషయకత్వస్యావశ్యక
 త్వాదిత్యేతదారంభోవ్యర్థస్తథాపి సమూహాలంబనానుమితిశాబ్దబోధావాదా
 య ధూమాదాలాకవానిత్యాదౌ షోతావతివైయధ్యస్తయపెక్షితమ్ ॥ అనంభవః
 పూర్వోక్తసమూహాలంబనానుమితిమాదాయ న్యూనతాభంగాయ ॥ అన్యూన
 విషయకత్వవ్యాఖ్యానజీవంపూరయతి * ఉపనయేతి * దోషదవ్యయమపియథాశ్చ
 తనిష్కృష్టానతిరిక్తవిషయకత్వకల్పయోర్బోధ్యమ్ ॥ షోత్సవయవజన్యబోధ

భక్తత్వే సర్వస్థాత్కాలత్వవాసయం కాలపరిమాణవా సర్వస్థాదిత్యత్ర పాత్వ
 మయవేష్యతివ్యాప్తిరోపిధ్యా తజ్జన్యబోధవిషయతాయాః విశ్వవృత్తిత్వేనాను
 మితివిషయతావ్యాపకత్వాత్ || ఏవం తాదృశాన్యూనానతిరిక్తవిషయకత్వస్య
 కించిజన్యతానవచ్ఛేదకత్వేన తదవచ్ఛిన్నజన్యతావివక్షణాసంభవేన ప్రతిజ్ఞాపే
 తుజన్యసమూహాలంబనబోధమాదాయ తస్మిన్ప్రపాత్యర్థవిషయకత్వావచ్ఛిన్నజ
 న్యతానియాపితజనకతాశ్రయే ధూమాదాలోకవాన్సర్వతోపహ్నిమాన్ ధూమా
 దిత్యాదౌ పాత్వమయవేతివ్యాప్తిదుర్వారా తస్యానవచ్ఛిన్నప్రకారతా
 వ్యాపకప్రకారతాకత్వవివక్షయాపి వారణాసంభవాదిత్యపిబోధ్యం || ఏతద్దోష
 వారణాయ ప్రథమతోఽనుమిత్యన్యూనవిషయకత్వమన్యథానిర్వక్తి* తథాపి
 ప్రకృతేతి* ఏతచ్చ పక్షతావచ్ఛేదకవిశిష్టార్థకం తదనుపాదానె ప్రమేయాదావ
 చ్యత్వవాసయప్రమేయః ప్రమేయాదిత్యాదౌపాత్యవయవే, యత్కించిధర్మ
 వచ్ఛిన్నత్వోపాదానెపి ఘటాన్యత్వవహ్నిపఘటాన్యతరస్తాత్ ఘటాన్యత్వవ
 విషయతాయా ఆలౌకాద్యవృత్తిత్వాద్ధూమాదాలోకవానిత్యాదిప్రసిద్ధపేక్షివ
 యవోపేక్షా || పూర్వోక్తసమూహాలంబనమాదాయ మాషణాంతరమాహ* ఏ
 వమితి * ప్రమేయాదిత్యాకారకపాతువాక్యఘటక ప్రమేయఇత్యేకదేశేత్య
 ర్థః * ప్రమేయాదిత్యాదావితి * పాత్వవయవఇత్యనేనాన్వయః || ప్రతిజ్ఞార్థ
 బోధమాదాయ దోషస్తుఫలోపధాననివేశేపిసువారణానసమూహాలంబనానుధా
 వనం ప్రతిజ్ఞాజన్యబోధపాత్వధర్మవిషయకత్వావచ్ఛిన్నజన్యతావర్తతే ఇతిద్యో
 తనాయేత్యన్యైః|| తజ్జన్యబోధేచ పంచమ్యథేప్రమేయభావే ప్రమేయత్వసాన్ని
 భానెన సాధ్యతావచ్ఛేదకీహూత ప్రమేయత్వత్వవిశిష్టప్రమేయత్వరూపసాధ్యస్య
 ప్రమేయరూపవత్తే వైశిష్ట్యానగాహిజనకత్వస్య ప్రమేయాదితి వాక్యఘటకేప్ర
 మేయేతిభాగైస్తావద్భవత్వతివ్యాప్తిరితిభావః || వస్తుతస్తు తాదాత్మ్యేన ప్రమే
 యస్య సాధ్యత్వే ప్రమేయాదితిపాతావతివ్యాప్తిః || అన్యూనవిషయకత్వకలే
 సంబంధానివేశస్య వక్ష్యమాణత్వాత్ || నను పాతుజన్యబోధస్య ప్రమేయా
 శేనిర్ధర్మతావచ్ఛేదకతయాకించిధర్మవచ్ఛిన్నవిశేష్యకత్వంనివేశ్యాపిపాతావతి
 వ్యాప్తిశ్శక్యతేవారయితుమిత్యతఃస్థలాంతరే వ్యావృత్తిమాహ* యత్కించిదితి*
 ఘటాన్యత్వంకపాలనవర్తతే తత్ర కపాలరూపం ఘటస్త్వవర్తతే ఏవంచ స్వరూప

త్ససర్వాఘటాఘటాన్యత్వవానిత్యాకారికా, యా సామానాధికరణ్యసంబంధేనఘటాన్యత్వసాధ్యకపరిజ్ఞాతద్వః టి తస్యా యాన్తర్గతైరూపఘటాన్యతరత్వావచ్చిన్నాం శే సామానాధికరణ్యసంబంధేన విశేషణతాపన్నఘటాన్యత్వఘటితతాదృశసంబంధావచ్చిన్నపేతుతాకే విశిష్టాన్యకరూపపేతుపరిపాదకే పేత్వవయవే ౭తివ్యాప్తిః ॥ ఘటత్వాదౌ సామానాధికరణ్యసంబంధేన రూపవతి వ్యభిచారవార్యతయా ఘటాన్యత్వాత్కవిశేషణస్య ధర్మిణ్భేదేన విశేష్యస్య

సమవాయోభయఘటితసామానాధికరణ్యసంబంధేన ఘటాన్యత్వవిశిష్టఘటరూపాన్యతరత్వకపాలీయరూపఘటాన్యతరదేవ తాదృశాన్యతరత్వావచ్చిన్నజ్ఞానజ్ఞాప్యఘటాన్యత్వస్య సామానాధికరణ్యసంబంధేన పక్షతావచ్ఛేదకఘటకత్వంబాధవారణాయ సమవాయస్వరూపఘటితసామానాధికరణ్యస్య సాధ్యతాఘటకసంబంధత్వమ్ ॥ సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధేన ప్రకృతసాధ్యావగాహిత్యపర్యంతసత్త్వేనీవాన్యత్త్విదానాయ పక్ష్యమాణానతిరిక్తవిషయకత్వరక్షణాయచ తస్య పేతుఘటకసంబంధత్వం స్వరూపాసిద్ధ్యాదివారణాయ తస్యేవపేతుతాఘటకసంబంధత్వంచోక్తమ్ ॥ తాదృశపేతుమేవదర్శయతి * రూపఘటాన్యతరత్వావచ్చిన్నాంచైతి * పేంప్రవయవే ఘటాన్యత్వవద్యూపఘటాన్యతరత్వాదిత్యాదౌ ॥ నను కేవలరూపఘటాన్యతరత్వేన సామానాధికరణ్యసంబంధేన పేతుత్వమస్తిత్యాశంక్య ఘటాదిరూపస్యావ్యవస్థాంతరగతతయాసామానాధికరణ్యేన తస్య ఘటత్వాపాసత్త్వేనవ్యభిచారమాహ * ఘటత్వాదావీతి* ఘటాన్యత్వరూపవిశేషణప్రవేశేచ తద్దేవశిష్ట్యం కపాలరూపత్వేన తస్యసామానాధికరణ్యసంబంధేన ఘటత్వాదాపసత్త్వాన్నవ్యభిచారః ॥ నను ఘటాన్యత్వస్యేవ ఘటాన్యత్వవిశిష్టరూపత్వేనవా స్వరూపసమవాయోభయఘటితసామానాధికరణ్యసంబంధేన పేతుతా౭స్తు కిం విశేషదలప్రవేశేనెత్యతలహా * ధర్మిణ్భేదేనేతి * రూపభిన్నస్య ఘటస్యాపి ప్రవేశేనెత్యర్థః * విశేష్యస్య * రూపఘటాన్యతరస్య ॥ ఘటమాత్రవిశేష్యత్వే ఘటాన్యత్వంవ్యర్థం రూపమాత్రవిశేష్యత్వే పక్షవిశేష్యకత్వనివేశేనాపి వారణాంసంభవతీత్యన్యతరదుపాత్తమ్ ॥ తథాచవ్యభిచారావారకత్వేపి వహ్నిమాణ్ వహ్నిమదన్యావృత్తైరితివద్ధర్మి భేదాన్నత్రయర్యమిత్యర్థః ॥ ఘటాన్యత్వంతునపేతుః ! సిషాధయిషాయాతనుసరణావత్తే॥

ఘటాన్యత్వసమానాధికరణసత్తాసమానాధికరణే ఘటరూపాదౌ వ్యభిచారవా
రకతయాచ విశేష్యతావచ్ఛేదకస్య సాధృక్కిమిత్వవధేయమ్ ॥ సామానాధిక
రణ్యసంబంధస్య వృత్త్యనియామకతయావ్యాపకత్వాఘటకత్వేపి నిత్యద్యవ్యావృత్తిధర్మశూన్యత్వా
త్తిధర్మశూన్యత్వాన్నిరవయవంగగనం నిత్యం నిత్యద్యవ్యావృత్తిధర్మశూన్యత్వా
త్ వహ్నిమత్స్యతావృత్తిధర్మశూన్యత్వాదాలాకవాన్పర్వతో వహ్నిమాన్స్వ
హ్నివిశిష్ట పక్షతావృత్తిధర్మశూన్యత్వాదిత్యాదౌ హేత్వవయవైతివ్యాప్తి
వారణాయ పక్షతావచ్ఛేదకవైశిష్ట్యనివేశనమావశ్యకమ్ ॥ అఖండాభావఘటక
తయా హేతుఘటకద్రవ్యత్వపర్యతత్వాదీనామవైయర్థ్యమ్ ॥ సాధ్యతావచ్ఛేదక
విశిష్టసాధ్యనివేశనప్రయోజనమాహ *వంచమ్యైతి* హేతుత్వప్రమేయాదావ

చను సామానాధికరణ్యస ఘటాన్యత్వవిశిష్టస్తేనైవ హేతుత్వమస్తు ఏవంచ రూ
పఘటాన్యతరస్తేన ఘటాన్యత్వవైశిష్ట్యేన రూపేణహేతుత్వసంభవే కిమన్య
తరత్వేనరూపేణ హేతుత్వనేత్యాశంకాం తథానతి సత్తాయాఅపి కపాలంత
ర్భావేణ ఘటాన్యత్వవిశిష్టతయా తస్య ఘటత్వఘటరూపాదౌ సత్తైవవ్యభి
చారస్సాన్విదితి మనసికృత్యపరిహరతి * ఘటాన్యత్వేతి * ఘటాన్యత్వవిశిష్టస్తే
న హేతుత్వేతు సామానాధికరణ్యసంబంధేనాపి సఘటరూపాదౌ వ్యభిచారజ
త్యుపలక్షితస్య హేతుత్వబోధ్యమ్ ॥ విశిష్టహేతు కేచనప్రయోజనమితి తత్రా
గః * విశేష్యతావచ్ఛేదకస్య * రూపఘటాన్యతరత్వరూపస్య * వృత్తితి * సామా
నాధికరణ్యసంబంధేన సాధ్యత్వే వ్యాప్తిరెవసంభవతి తస్య వృత్త్యనియామక
తయా హేతుసమానాధికరణాభావీయతత్సంబంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగిత్వాప్రసి
ద్ధైరిత్యుదాహరణాభావాన్నన్యాయిత్యాశయః ॥ సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధే
న ప్రతియోగివైయ్యధికరణ్యఘటతాయావ్యాప్తిర్నిష్క్రష్టతయా తత్కల్పే ఉ
దాహరణంసంభవతీత్యాశయేనాహ * వ్యాపకత్వాఘటకత్వైతి * విశేష్యతా
వచ్ఛేదకతాపర్యాప్తిపర్యంతవ్యావృత్తిదానాయాహ * వహ్నిమదితి * పక్షము
ఖ్యవిశేష్యతాననివృత్త్యాశయః * హేత్వవయవే * హేత్వవయవైకదేశేననుని
త్యావృత్తిధర్మశూన్యత్వాదిత్యస్తేన సమ్యక్తే వద్రవ్యపదమసంభవకమ్ ॥ ఏవంచ
హ్నిమదవృత్తిధర్మశూన్యత్వాదిత్యస్తేన సమ్యక్తే వపర్యతపదమసంభవకమిత్వ
తతసా * అఖండేతి * ప్రమేయాదావ్యత్యవదితి * అత్రీవాచ్యస్తేన సాధ్య

చ్యవత్సవత్సమేయాదిత్యాదౌ హేతుజన్యబోధస్య విభక్త్యర్థహేతుత్వే ప్ర
మేయూర్వాత్కప్రకృత్యర్థవైశిష్ట్యానగాహిత్యేపి ప్రకృతసాధ్యతావచ్ఛేదకవి
శేషవైశిష్ట్యానగాహిత్యాన్నాతివాప్తిరితిభావః ॥ పక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవి
శేష్యతానిరూపితసాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న ప్రకారతాకత్వమేవ పర్యవసితా
భావః ॥ సంబంధశేషశ్చేతద్దలనప్రవేశ్యః ప్రయోజనవిరహదతః పంచమ్యర్థే
ప్రకృత్యర్థస్య యాదృశసంబధైనానన్వయస్తస్యవృత్త్యనియామకతయా వ్యాపక
త్వం సతువాచ్యత్వస్య తిథాసతి జన్యత్వపక్షకోక్తసాధ్యసౌతుకస్తలేత్యనైన
వాచ్యత్వసాధ్యకస్తలస్తేన పరామర్శే తత్తన్త్రీయహేతౌవాన్యత్రిదానాసంగ
తిస్సాన్యత్ ॥ ప్రమేయాదిత్యస్య ప్రమేయపదస్య లక్షణయా ప్రమేయజ్ఞానబో
ధకతయా వాచ్యత్వబోధకత్వాసంభవాత్ ॥ వాచ్యస్యసాధ్యత్వేతు ప్రమేయ
జ్ఞానస్యాపివాచ్యతయా సాధ్యబోధకత్వంసంభవతీతిభావః ॥ అత్త్ర ప్రమేయా
ద్వాచ్యత్వసమానాధికరణధర్మసాధ్యః ॥ అన్యథాహేత్వేకవాక్యత్వాభావేన
స్వాధ్యానవతారాత్ ॥ ప్రమేయాద్వాచ్యత్వనదిత్యత్త్ర పారే వాచ్యత్వే ప్రమే
యాదిత్యస్యాన్వయేపి తద్వత్ ॥ తాదాత్మ్యసంబంధేన సాధ్యంతత్త్రైవచ హే
తువాక్యాభావస్యైతి తాదృశధర్మస్యసాధ్యత్వానుపగమేపి నక్షతిరిత్యపి
సంభవతి * పక్షతేతి * ప్రమేయసిద్ధహేతుత్వం ప్రమేయం ప్రమేయాదిత్యా
దౌ హేతువాత్తాయ నిరూప్యనిరూపకభావనివేశః ॥ నన్వత్త్ర సాధ్యతావచ్ఛే
దకవైశిష్ట్యనివేశోన్యభావః ॥ స్వరూపసంబంధేన వాచ్యసాధ్యకస్తలే హేతావ
తివాప్తిరివారణతాయ సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధేన సాధ్యప్రకారతాయావననివే
శ్యత్వాత్ ॥ సహక్రమబంధానివేశేపి పంచమ్యర్థే ప్రకృత్యర్థస్య నిరూపి
తత్వసంబంధేనైవాన్వయాలైనసంబంధేన ప్రమేయాద్వాచ్యసాధ్యక ప్రమే
యాదితిహేతావతివాప్తిః ॥ తస్య ప్రకృతిపక్షే సాధ్యతావచ్ఛేదకీభూతనిరూపి
తత్వసంబంధేన సాధ్యకత్వబోధకత్వాపితి సాధ్యతావచ్ఛేదకనివేశలవశ్యకత్వైతి
వాద్యమ్ ॥ తత్సంబంధస్య నైత్యనియామకతయా తత్సంబంధావచ్ఛిన్న ప్రతి
యోగిత్యావశ్యేన్ద్ర్యా నన్వయస్తేనవాధావాదిత్వాశంకానిరన్వతి * సంబంధవి
శేషశ్చేతి * ప్రకృత్యర్థహేతుసాధ్యః ॥ నను జ్ఞాప్యశ్చప్రమేయం ప్రమేయత్వా
దిత్యాదౌ స్వరూపసంబంధకారికవిశేషణతాభ్యాం సాధ్యసాధనభావేనాత్మావ

తావఘటకత్వేపి నైతద్వాన్యవృత్త్యసంగతిః ॥ యదిదజన్యగ్రహవిషయత్వరూ
ప పంచమ్యుక్తైకదేశజన్యత్వే ప్రకృత్యర్థస్య హేతుజ్ఞానస్యాన్వయః సతుపరం
పరాసంబంధేనతాదృశవిషయత్వే ॥ తదజన్యత్వపక్షకోక్తసాధ్యహేతుకస్థలేవ్యా
వృత్తిర్బోధ్యా ॥ పక్షముఖ్యవిశేష్యకత్వవ్యంతానివేశాత్ సతుతాదృశవిషయ
త్వతావచ్ఛిన్నపక్షకస్థలే హేతుజన్యబోధస్య తాదృశవిశిష్టపక్షే ఇతరవైశిష్ట్యా
నవగాహిత్యాత్ * తాదృశవిషయతావిలక్షణాతి* సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధావ
చ్ఛిన్నసాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న ప్రకారతా నిరూపిత పక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛి
న్నవిషయతావిలక్షణత్యథాకం ॥ తద్విలక్షణత్వం సతద్భిన్నత్వం వ్రతిజ్ఞాజన్య
బోధీయసాధ్యాదివిషయతాయాస్తద్భిన్నత్వేనాసంభవాపాతాల్ ॥ తాదృశవిష

తివ్యాప్తిః ॥ సదస్వరూపాసిద్ధిః ॥ విషయతాయాఽనియతత్వాత్ ॥ సమానకాలీన
త్వస్య సాధనతాఘటకసంబంధత్వాద్వేతి తత్సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధనివేశావ
శ్యకఇతిచెన్న ॥ ఉత్తరదలాలత్వాత్ ॥ సనూక్తస్థలీయహేతు సాధ్యతావచ్ఛే
దకవైశిష్ట్యానివేశవాన్యవృత్తిర్నసంగచ్ఛతే యతః ప్రమేయాదిత్యత్ర ప్రమేయ
పదం లక్షణయా ప్రమేయజ్ఞానపరం జన్యజ్ఞానవిషయత్వం పంచమ్యుక్తస్తదేకద
ేశజన్యత్వే ప్రమేయజ్ఞానరూపసాధ్యవైశిష్ట్యబోధకత్వేపి పక్షతావచ్ఛేదకీధూత
విషయతాతావచ్ఛిన్నై సాధ్యవత్త్వాబోధకత్వాదిత్యాశంకతే * యదిచేతి * ప
రంపరాసంబంధేన * స్వజన్యజ్ఞాననిరూపితత్వసంబంధేన * వ్యావృత్తిరితి * క
చిత్తు పూర్వంప్రమేయాద్వాన్యవృత్త్యమేవ సాధ్యంప్రమేయాదిత్యేవ హేతుస్తత్ర
ప్రమేయపదస్య ప్రమేయజ్ఞానపరత్వేపి ధర్మపారతంత్ర్యేణ ప్రమేయస్య జన్య
త్వేష్యన్వయఇత్యభిప్రేత్యేదమిత్యాహుః ॥ పక్షముఖ్యవిశేష్యత్వోపాదానేపి
వ్యావృత్తిరిత్యభిమానంనిరాకరోతి * సత్వితి * ఇతరేతి * సాధ్యేత్వర్థః ॥ ప
క్షతావచ్ఛేదకే విశేష్యతావచ్ఛేదకతాపర్యాప్తినత్వేనైవ ॥ వస్తుత్వస్తు కేవల
విషయతాత్వావచ్ఛిన్నపక్షకోక్తస్థలేపి నైకప్రకారతాభంగావత్తాన తత్ర జన్య
జ్ఞానాత్మకసాధ్యవైశిష్ట్యసాధానాదితిసూచనాయేతరపదం, ఏవంచ తాదృశవిశిష్ట
పక్షఇతి విశిష్టపదమనతిప్రయోజనం వైశిష్ట్యానవగాహిత్యవనిర్భరాల్ * తద్భి
న్నత్వేన * పక్షనిష్ఠవిశేష్యతాభిన్నత్వేన ॥ ప్రకారతాయావిశేష్యతాన్యత్వ
నియమాల్ * తాదృశేతి * పక్షతావచ్ఛేదకప్రకారతానిరూపితవిశేష్యతాయా

యతాభిన్నముఖ్యవిశేష్యతాశ్చాన్యత్వనివేశనానంభవోద్ధారే నిగమనాతివ్యాప్తితాదవస్థాత్ ॥ అన్యూనవిషయకత్వదలవైయథ్యాఽచ్చ భూమాదాలోకవాస్పర్శతోవహ్నిమాణ్ భూమాదిత్యాదౌ హేత్వవయవజన్యబోధీయహేతుత్వనిష్ఠముఖ్యవిశేష్యతాయాస్తాదృశవిషయతాభిన్నత్వాత్ ॥ ఏతేన తాదృశవిషయతాసంతఃపాతిత్వప్రకృతపరామర్శజన్యతానవచ్ఛేదకత్వంవాతదిత్యపినిరస్తం ॥ ఉక్తస్థలే ఆలాకాద్యంశే హేతుత్వప్రకారతాయావన తాదృశవిషయతాంతఃపాతిత్వాత్ ప్రకృతపరామర్శజన్యతానవచ్ఛేదకత్వాచ్చ హేతుజన్యబోధీయ తద్విషయతాయాంతఃపాతిత్వాత్ ॥ నచతథావిధవిషయతానవచ్ఛేదకకోట్యప్రవిష్టభర్తావచ్ఛిన్న

అతిరిక్తత్వమతే తద్భేదోపనివేశ్యః ॥ అన్యూనవిషయకత్వావచ్ఛిన్న జన్యతాయాం తాదృశముఖ్యవిశేష్యకత్వానవచ్ఛిన్నత్వంవానివేశ్యం పూర్వమనతిరిక్తవిషయకత్వాపహదానేయంపదానుషంగపక్షే నిగమనెవ్యావృత్తైరుక్తత్వాదిదానీం తన్నిచేతేపి తద్దోషతాదవస్థ్యమేవేత్యాహ * తాదవస్థ్యాదితి * నను ప్రకారతానవచ్ఛేదకతాపర్యాప్తినిచేశాన్నిగమనవావృత్తిరిత్యతపహ * అన్యూనెతి * నిగమనవారకం ప్రకారాంతరమపినిరస్యతి * ఏతేనెతి * కేచిత్తు తాదృశవిషయతాశాలినిశ్చయత్వావరకారణతానవచ్ఛేదకత్వమనంతఃపాతిత్వం ఏవంచ నాన్యూనవిషయకత్వదలవైయథ్యానంభవానిగమనాదివ్యతివ్యాప్తిరిత్యాహుః ॥ తదనల్ ॥ వహ్నివ్యాప్యభూమాదాలోకవత్సభర్తాపర్వతోవహ్నిమాఘ్నామాదిత్యాదౌ నిగమనేతివ్యాప్తేః ॥ నచ జ్ఞాప్యత్వవిషయతానిరూపితనిరుక్తవహ్నివిషయితైవ సేతివాచ్యం ॥ వహ్నివిషయతాయాంతఃపాతిత్వమాన్వర్సత ఇతి విశిష్టబుద్ధినిరూపితకారణతానవచ్ఛేదకత్వాత్ తాదృశకారణతాయాశ్చ తథాత్వాత్ ॥ అతః కారణతాయాం తత్వమనియతత్వం దేయం తథాచాన్యూనదలవైయథ్యాఽమ్ ॥ అనంతఃపాతిత్వమఘటకత్వమ్ ॥ న్యవిషయతాశూన్యప్రతీతివృత్తితద్విషయతాకత్వమవ్యాపకత్వమితియావల్ * తద్విషయతాయాంతఃపాతిత్వాత్ * అనంతఃపాతిత్వాత్ జన్యతానవచ్ఛేదకత్వాచ్చ ॥ నచ తాదృశవిషయతాశూన్యత్వస్యతాదృశప్రతిజ్ఞాజన్యబోధిస్తేన స్వరూపయోగ్యతామాదాయ హేతావతివ్యాప్తిరితి తాదృశావగాహితౌత్త కాన్యూనవిషయకత్వావచ్ఛిన్న జన్యతానివేశితవ్యక ఇతివాచ్యమ్ ॥ జన్యతాయాం గురుతరతాదృశావచ్ఛిన్నత్వనివేశమపేక్ష్యలాఘు

విషయతాశూన్యత్వనివేశాన్నచోషణత్వపి సాధు, యత్రప్రమేయసామాన్యస్యపక్ష
తాపచ్ఛేదకాదిఘటకతా తత్త్రితాదృశవిషయతానచ్చేదకకోట్యప్రవిష్టాప్రసిద్ధేః
విలక్షణావచ్ఛేదకతానివేశేపి ద్రవ్యవ్యాప్యధూమాదాలాకవా పర్వతావహి
మాః ధూమాదిత్యాదౌ న్యాయంతగతనిగమనాదావతివ్యాప్తిస్తజ్జ్యబోధ
విషయతావచ్ఛేదక ధూమత్యాదేస్తాదృశవిషయతావచ్ఛేదక కొటిప్రవిష్టత్వనియ
మాత్ || అపితు తాదృశవిషయతాశాలినిశ్చయశాస్త్రవచ్చిన్నానివర్త్యసంశయని
వతఃకతానచ్చేదకత్వమేవతత్ || నిగమనాదిజన్యబోధీయజ్ఞానజ్ఞాప్యత్వాదివిషయ
తాయాస్తాదృశనిశ్చయత్వావచ్చిన్నానివర్త్య జ్ఞానజ్ఞాప్యత్వాదిసంశయప్రతిబంధ
కతావచ్ఛేదకతయాతద్వారణం || ఉక్తమౌత్పన్నయవజన్యబోధనివర్త్యస్య హేతు
త్వం ధూమీయం నవేశ్యాదిసంశయస్య ధూమాదిజ్ఞానజ్ఞాప్యత్వఘటిత పక్షతావ
చ్ఛేదకావచ్చిన్నపక్షకసాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్చిన్నప్రకారకనిశ్చయ నివర్త్యత
వేన తాదృశవిషయత్వావచ్చిన్నత్వనివేశేనైవ విషయతాత్వేన ముఖ్యవిశేష్య
త్వావచ్చిన్నజన్యతాకహేతువారణసంభవాత్ || యథాసన్నివేశేనైవైవిధ్యపిత
ద్వస్యానతిప్రయోజకతయా న్యూనతానుద్ధారాదితి * యత్ర * సకలాభిధేయ
వృత్తి ధర్మఃపరిత్యాదౌ * విలక్షణతి * వైలక్షణ్యనిరవచ్చిన్నంతథావ తా
దృశవిషయతానిరూపితనిరవచ్చిన్నావచ్ఛేదకత్వశూన్యధర్తనిష్ఠ నిరవచ్చిన్నావ
చ్ఛేదకతాకవిషయతాశూన్యత్వమథః || ప్రమేయావచ్చిన్నవిషయతావారణో
య ద్వితీయవైలక్షణ్యనివేశః || సచ తాదృశధర్తనిష్ఠనిరవచ్చిన్న విషయతాశూ
న్యస్త్విమేవాస్తు || పర్వతత్వప్రకారతానిరూపితవిశేష్యతామూదాయాసంభవా
త్ || ధూమాదాలాకవానిత్యాదిస్థలీయనిగమనై వ్యాప్త్యాదివిషయతానత్వాత్సక
లాభిధేయనిష్టాధావప్రతియోగ్యాకాశాభావవదితినిగమనేవ జ్ఞాప్యత్వాదివిషయ
తానత్వాదాహ * ద్రవ్యేతి * నైగమనైవోధేనబాధితత్వాదిభాసానాస్తీత్యాశయే
నేదమ || సచ నిగమనవారణాయతథావిధవిషయతావచ్ఛేదకతాన్యావచ్ఛేదకతా
కవిషయతాశూన్యత్వమేవాస్తు || ధూమవ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వావచ్చిన్నపహిత్య
విషయతాయాస్తాదృశద్రవ్యత్వవిషయతాన్యత్వాదితివాద్యం || ఆన్యూనవిషయక
త్వవైయథ్యాత్ * ఉక్తైతి * ధూమాదాలాకవానిత్యాదిస్థలీయైర్వర్తక || యది
విషయవిశేష ప్రతిజ్ఞాజన్యబోధానాగసంస్థాసంశవిరోధివిషయతా తదాతాదృ

యా తాదృశ బోధవిషయతాయా సతథావిధ విషయతావిలక్షణైశ్చన్యూనప
దన్య వ్యావృత్తిసంగతిః ॥ సర్వేషామేవ సంశయానాం స్వవిరోధి విషయత
థావిధ విషయతాశాలి సమూహంబన నిశ్చయనివర్తనీయతనూ తాదృశ నిశ్చ
యానివర్త్య సంశయాప్రసిద్ధితః తాదృశ నిశ్చయతా వచచ్ఛిన్నైతి ॥ ఇత్థం
చాధికమవగాహమానేపి నిగమనజన్యబోధే సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న సా
ధ్యవిశిష్ట పక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న పక్షవిషయక త్వస్యాక్షతతయా ధూమజ్ఞా
సజ్ఞాప్యత్వాదిసంశయస్య తాదృశవిషయతాశాలినిశ్చయనివర్త్యత్వాన్వపపత్తిరి
త్యపి సమాహితం ॥ అవచ్ఛిన్నత్వంచాన్యూనవృత్తిత్వం వ్యాపకత్వపర్యవసీతమ
తాజ్ఞాసజ్ఞాప్యత్వం ధూమీయం నవేతి సంశయనిరూపిత ప్రతిబంధక తాయాం
ధూమజ్ఞాసజ్ఞాప్యత్వాదిరిక్తప్రతిజ్ఞాప్రతిపాద్యభాగవిషయతాఘటితధర్మస్య స్వ
రూపసంబంధరూపావచ్ఛేదకత్వవిరహేపి నాన్యూనపదవ్యావృత్త్యసంగతిః ॥

శనిశ్చయానివర్త్యసంశయప్రసిద్ధైరాహా * ఇత్థం చెతి * నాన్యూనపదవ్యావృ
త్త్యసంగతిరితి * అత్యేదబోధ్యమ్ ॥ పక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న విశేష్యతాని
రూపితసాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నప్రకారతానిష్ఠావచ్ఛేదక తాకప్రతిబంధక తా
నివేశనే ధూమాదాలాకవాణ పర్వతోవహ్నిమానితి ప్రతిజ్ఞాయామవ్యాప్తిః ॥
వేతుత్వం ధూమీయం నవేత్వాదిసంశయస్య తన్నిరూపిత ప్రతిబధ్యతాశూన్య
త్వాల్ ॥ ఉత్తరకల్పేన వహ్నిమానిత్యాదిప్రతిజ్ఞాయామపి పర్వతత్వావచ్ఛిన్న
విశేష్యతానిరూపితవహ్నిసంబంధావచ్ఛిన్నప్రకారతానిష్ఠావచ్ఛేదకతాకప్రతిబ
ద్ధకతాయావేవ లక్షణఘటకతయా సంబంధీవహ్నిమాన్న వేతినంశయస్యతన్నిరూ
పితప్రతిబధ్యతాశూన్యత్వాల్ ॥ ఏవం సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నప్రకారతాని
రూపితపక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న విశేష్యత్వావచ్ఛిన్న ప్రతిబంధకత్వాద్యపా
దానెవ్యూహ్యమ్ ॥ ఏతాదృశబోధవారణాయైవ వ్యాపకత్వరూపమవచ్ఛిన్న
త్వోనివేశ్యం నత్వన్యూనపదవ్యావృత్త్యసంగతివరిహారాయేతి ॥ అథ దీధితికా
రోక్తాన్యూనపదవ్యావృత్త్యసంగతావపినక్షతిః ॥ ధూమాదాలాకవానిత్యాదౌ
ప్రతిజ్ఞాపాతూభయాధాబోధనిష్ఠపౌత్వర్థవిషయకత్వావచ్ఛిన్నజన్యతానిరూపి
తజనకతావచ్ఛేదక విషయి తానిరూపకవర్ణానుసూదాయత్వమాదాయవేతుమా
త్రైతివ్యాప్తైర్వారణాయ స్వయమన్యూనవిషయకత్వావచ్ఛిన్న జన్యతానివేశ

అస్మామాన్యజ్ఞానాన్కండితస్య నిగమనాదిజన్యబోధస్య సంశయాప్రతిబంధకత
యా తజ్జనకత్వమాచార్యాతిప్రసంగస్యవారణాయ తాదృశసంశయానివర్తకత్వ
ముపేక్ష్య తన్నివర్తకతావచ్ఛేదకవిషయతాశూన్యత్వేన బోధోవిశేషితః॥ ప
క్షతావచ్ఛేదకాద్యనివేశే తదనవచ్ఛిన్నపక్షాదివిషయతాశాలినిశ్చయసముదాయ
స్యకమపి సంశయంప్రతిప్రతిబంధకతయాతాదృశనిశ్చయత్వావచ్ఛిన్ననివర్తనం

లాభార్థతయా తత్ప్రబోధాదానస్యనక్తవ్యత్వాదితీతేన ॥ ఏవమపి స్వరూప
సంబంధరూపప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకతానివేశనే ధూమాదాలాకవాన్పర్వతా
వహ్నిమానిత్యాదిప్రతిజ్ఞాయామవాప్తేర్ముఖం రావరత్నాల్ ॥ నిదుక్తావచ్ఛేదకని
వేశే కేవల ప్రతిజ్ఞార్థబోధవత్ప్రతిజ్ఞావేత్తాభయార్థబోధన్యాపి తద్ధటితా
నతిరిక్తవిషయకత్వాభావేన దర్శితాతివాప్తేరసత్త్వాచ్చ ॥ సను తథాపితాదృశ
విషయత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబంధకతానిరూపితప్రతిబంధకతాశూన్యసంశయప్రతిబంధ
కతావచ్ఛేదకవిషయతాశూన్యత్వమేవకుతానకృతమ్ ॥ అవచ్ఛిన్నత్వంస్వరూప
సంబంధవిశేషః ॥ తథానత్వనాహార్యాప్రామాన్యజ్ఞానానాన్కండితనిశ్చయత్వా
నివేశేనచలాఘవాల్ ॥ ధూమాదాలాకవానిత్యాదిప్రతిజ్ఞయాశ్చసంగ్రహార్థం
విషయితాయాం సావ్యశ్రయత్వసావ్యనాశ్రయవిషయితానిరూపకత్వాభయసంబ
ధేన ప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకత్వవత్త్వవనివేశ్యత్వాదిత్యన్యూనవిషయకత్వం
వ్యర్థమితి చెన్న ॥ తథానతి నిగమనైతివాప్తేః పహ్నిజ్ఞానజ్ఞాప్యనవేతి
సంశయస్య తాదృశాప్రతిబంధకత్వేవక్రసంబధేన తత్ప్రతిబంధకతావచ్ఛేద
కత్వవత్త్వావిషయితాయాఅభావాల్ ॥ ధూమజ్ఞానజ్ఞాప్యవహ్నిమాన్నవేతి సంశ
యప్రతిబంధకతాయాశ్చ తాదృశవిషయత్వావచ్ఛిన్నత్వాల్ ॥ యదిచ ప్రతిబం
ధకతాయాం తాదృశవిషయత్వానంతఃపాతివిషయత్వావచ్ఛిన్నత్వం విశేష ము
చ్యతే॥ తదా సిద్ధమన్నమితి న్యాయాపాతాద్గ్రంథకారో వ్యాపకత్వరూపమవచ్ఛి
న్నత్వమన్యూనవిషయకత్వావచ్ఛిన్నజన్యతాంచ వ్యాచకారైవేతిసకించిదెతత్
తన్నివర్తకతానవచ్ఛేదకవిషయత్వాక్తా ననిగమనవారణమితితదవచ్ఛేదకవిష
యితాశూన్యత్వముక్తమ్ * వ్యాపకత్వేతి * తాదృశనిశ్చయత్వవ్యాపకప్రతిబం
ధకత్వశూన్యేత్వవ్యర్థః * సముదాయస్యేతి * కేవలపక్షవిషయకత్వస్య దృవ్య
త్వవృద్ధివీత్వమేయత్వాదినా పక్షవిషయకత్వానసాధారణతయా తాదృశ పక్షవిష

శయాప్రసిద్ధిరతస్తన్నివేశజతి, ఇత్థంచానతిరిక్తవిషయకత్వఘటకసాధ్యతావచ్చేదకావచ్చిన్నసాధ్యవిశిష్టపక్షతావచ్చేదకావచ్చిన్నవిషయతాయాం స్వనిష్ఠత్వనివేశేనేన న్యూనవిషయకదర్శితహేతుజన్యబోధవారణసంభవే పృథగన్యూనవిషయకత్వవిశేషణమనధికమిత్యపి సమాహితం॥ తాదృశవిషయతాయాం స్వనిష్ఠత్వవిశేషణ నిగమనాదీజన్యబోధస్యజ్ఞానజ్ఞాప్యత్వవిశేషితసాధ్యవిశిష్ట పక్షవిషయతాశాలిత్వనియమాత్ స్వనిష్ఠనిరుక్తవిషయతాశాలినిశ్చయత్వవ్యాపకప్రతిబంధకతాకజ్ఞానజ్ఞాప్యత్వాదినంశయాన్యనంశయాప్రతిబంధకతయానతిరిక్తవిషయతాకత్వావత్తైదుర్వారత్వాత్ ॥ సత్యంతస్య న్యాయావయవత్వమధః నిగమనైవ పక్షవాచకపదమనుషజ్యతేఇతి తద్వాసరణమనతిరిక్తవిశేషణప్రయోజనమితి మతమనుసృత్య లఘుశరీరమనతిరిక్తవిషయకత్వం నిర్వక్తే * ప్రకృతేతి * ప్రకృతహేతుకాయాప్రకృతసాధ్యసిద్ధాంతపయికావ్యాప్తిస్తదవిషయకత్వమిత్యర్థః, యద్యపి నచ్చిన్నవిశేషితప్రకృతహేతుతావచ్చేదకావచ్చిన్నహేతువిశిష్టప్రకృతపక్షతావచ్చేదకావచ్చిన్నవిషయకనిశ్చయత్వం ప్రకృతపక్షతావచ్చేదకావచ్చిన్నపక్షప్రకృతసాధ్యతావచ్చేదకావచ్చిన్నసాధ్యకానుమితి జనకతానతిరిక్తవృత్తి, తద్యపి నచ్చిన్నావిషయకత్వమితి తుపర్యవసీతం॥ తాదృశంచరూపం తద్దేతుతావచ్చేదకావచ్చిన్న తద్దేతువ్యాపకప్రకృత సాధ్యసామానాధికరణ్యత్వం తత్రతాసాధ్యతావచ్చేదకావచ్చిన్నసాధ్యాభివ్యవహకాభావప్రతియోగితాత్వంచ॥ నిగమనస్థతత్పదస్యచవ్యాప్తిపక్షధర్మతావిశిష్టహేతుపరతయా తజ్జన్య

యకనిశ్చయత్వవ్యాపకప్రతిబంధకత్వాప్రసిద్ధిరిత్యర్థః* ఇత్థంచ* గ్రన్థదూషణస్య భిధానీయత్వేచ॥ స్వపదంయాదృశశాబ్దబోధమాదాయలక్షణం సంగమనీయంతాదృశశాబ్దబోధవరం నిగమనజన్యబోధవృత్తిత్వవిశిష్టతాదృశప్రకారతామాదాయరూపయతి* తాదృశేతి* నిగమనాదీతి* నిగమనజన్యబోధీయసాధ్యాదివిషయతాయాజన్యత్రాభావాత్ । వ్యాప్త్యవిషయకత్వకల్పహేత్వం తైతి వ్యాప్తిశంకాం పరిహర్తుంతంకల్పమవకారయతి * సత్యంతస్యేతి* నిగమనచైతి* తథాచాన్యూనవిషయకత్వనిర్వాహః* యద్యపి నచ్చిన్నప్రకారతానిరూపితప్రకృతహేతుప్రకారతానిరూపితప్రకృతపక్షవిశేషత్వం తాదృశజ

బౌధన్య తాదృశరూపావచ్ఛిన్నవిషయకత్వాన్నాతివ్యాప్తిః అన్వయవ్యతిరేక
వ్యాప్తిర్విశిష్టైకతరనివేశే అన్వయిని వ్యతిరేకిణివానిగమనేతివ్యాప్తిరితిని
రుక్తరూపావచ్ఛిన్నత్వేనద్వయోరనుగమః॥యదచయత్సతత్వయోర్నివేశాన్నా
నుగమశ్చకృత్యభిభావ్యతే॥తదాఅభావద్వయమేవబోధేనివేశనీయంఏతల్లాభామై
వచాపయికాంతమితిధ్యేయం ॥ యద్యప్యదాహరణజన్యబోధన్య సనిరుక్తరూ

సకతాయాః స్వరూపసంబంధరూపావచ్ఛేదకత్వవదిత్యేవోచితం నిశ్చయత్వా
ద్యనివేశే నలాఘవాదితివాచ్యం । వహ్నిసమానాధికరణభూమికాతీనపర్వతోవ
హ్నిమాఽధూమాదిత్యాదౌ తథావిధాం సాధ్యసామానాధికరణ్యత్వావచ్ఛి
న్న హేతుప్రకారతానిరూపితపక్షవిశేష్యతామాదాయాతివ్యాప్తేః * అభావ
ద్వయం * అన్వయవ్యాప్త్యవిషయకత్వవ్యతిరేక వ్యాప్త్యవిషయకత్వాభయం
ఏతత్కల్పేదౌపయికాన్తవైయధ్యుమాశంక్యాహ * ఏతదితి * కెచిత్ప్రకృత
పక్షవిశేష్యతానిరూపితసాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నధర్మితానిరూపితయతిగ్రం
చిత్ప్రకారతా సూన్యత్వమనతిరిక్తవిషయకత్వమ్ । నవపర్వతోధూమాద్ధూమ
ప్రాగభావాదావహ్నిమాఽధూమాదిత్యాదౌ ఆవ్యాప్తిస్తజ్జన్యబౌధన్య తా
దృశజ్ఞాప్యత్వ ప్రకారతాకత్వాదితివాచ్యం । సాధ్యతావచ్ఛేదకపర్యాప్తధర్మ
తావచ్ఛేదకతానివేశాత్ । ఏనంచ తాదృశార్థితాత్వేనతన్నిరూపితప్రకారతా
నివేశాన్నావ్యాప్తిః । యద్యపినిగమనేజ్ఞాప్యత్వప్రకారతానిరూపకత్వఃసాధ్య
ధర్మితాత్వేనేవ నతుపక్షవిశేష్యతా నిరూపితసాధ్యధర్మితాత్వేన కించపక్ష
విశేష్యతానిరూపిత సాధ్యధర్మితాకత్వమప్రసిద్ధం తథాపిపక్షవిశేష్యతా ని
రూపితనిష్ఠసాధ్యధర్మితాత్వనివేశాన్నదోషః । నిగమనేతైకత్రిద్యయమితి రి
త్యానవహ్నిత్వజ్ఞాప్యత్వయోభావసంభవభివదంతి । హేత్వజన్యత్వముచిత ని
రుక్తాత్యేనాదాహరణాదిభ్యుదానభిమూలానురౌఢాదిగత్యా వ్యాపకత్వమేవా
నుగమనీయం । అత్రేతువ్యాప్త్యనుగమేపి తస్మాదనుగతింస్ఫుటయతి*యద్యపి
త్యాదిసానాతిప్రసంగభివ్యంజిత *తథాచైతత్కల్పై యోయోధూమవాక్ సవ
హ్నిమాఽయథావర్జితభివ్యుదాహరణం సస్వీకార్యం అన్యథాతస్యనిరుక్తాన్య
సవిషయకత్వేన వ్యాప్తిబోధనేతాత్పర్యాభావాదతివ్యాప్తేదుర్వారత్వా పా
తాదితి । ఆతపివానుపదంసిషాధయిషాధీనన్యాయప్రయోగానుపగమభివదంత్యతి

పానద్భిన్నవిషయకత్వం॥తథాపిసిమాధయిమాధీనన్యాయప్రయోగానువగమేన
తత్ర పక్షతానచ్ఛేదకవిశిష్టైసాధ్యతానచ్ఛేదక విశిష్టవైశిష్ట్యావగాహిత్యరూపా
సన్యాసవిషయకత్వవిరహః దేవనాతిప్రసజ్ఞః, హేత్వస్తభాగవసత్ప్రస్తాభావాన్నాతి
వ్యాప్తిరిత్యవధేయం॥వహ్నివ్యాప్తివిశిష్టస్యాతాకస్యపర్వతత్వావద్భిన్నవిశేషణ
త్వే (సిమాధయిషయాన్యాయప్రయోగానువగమే) తద్విశిష్టపీఠ్యతే తద్వృత్తే
ఽర్థతాలాభేనాథత సత్ర ప్రకృతపక్షేప్రకృతసాధ్యగమకతాలాభాన్న హేత్వన
యవాభిధానప్రయోజకా కాఙ్క్షాషురఇత్యతిస్పృధైతి*తస్యాః*ప్రతిజ్ఞాయాః॥న
న్యేవమపి యత్రప్రకృతహేతుకప్రకృతసాధ్యకవ్యాప్తిరేవాంతర్భవతిపక్షగర్భేత
త్యత్యప్రతిజ్ఞాయాఅసక్తహేతుకత్వాశంకాంపరిహరతి*వహ్నితి*విశిష్టేతి*పక్షతా
నచ్ఛేదకవిశిష్టపక్షేత్వార్థః*తాదృశవ్యాప్తితి*ప్రకృతహేతుకప్రకృతసాధ్యసిద్ధౌ
పయికవ్యాప్తిత్వార్థః *ఉదాహరణైతి *యద్భవతి దర్శితస్థల విశిష్టపక్షోపస్థాపక
పదాత్ప్రకృతహేతువిశిష్టపక్షవృత్తిత్వస్యాప్యథాతః ప్రతిత్యా ఉపనయాదిప్ర
యోజకా కాంత్రాయాలప్యనవకాశః॥తథాపిధూమవత్త్వస్థానేధూమవత్సాధ్యర్థస్య
నివేతనే తస్యాస్పంధవత్తి ఉదాహరణమాత్మోపాదానం*అన్యథా*తి కాంత్రా
దివిరహేష్యభిధానైతి*అతిప్రసంగాత్ * హేతుద్వయాదేరప్యభిధానప్రసంగాత్

* సిమాధయిషేతి * తదుపగమేతు । అనాయత్యాఉదాహరణాఘటకత్వం అ
నుగతివ్యాపకత్వావిషయకత్వే సత్యన్యూనవిషయకత్వంవానివేశ్యమితిభావః ।
న్యాయాంతరగతత్వోపేక్షాబీజమాహ* హేత్వంతేతి * తస్యశుద్ధపర్వత వృ
త్తిత్వ లాభేసి నప్రకృతపక్షవృత్తిత్వలాభఇత్యతావిశిష్టేతి । తద్వృత్తివిశిష్టా
లాకవృత్తిర్నతుశుద్ధాలాకవృత్తిః । శబ్దబాధేతుల్యవిత్తివెద్యత్వాప్రసరేపి
మానసస్తవోధఇత్యావేదసాధ్యమథ తత్ప్రకృతం * అథతేతి * ప్రకృత
సాధ్యవ్యాప్తివిశిష్టప్రకృతపక్షవృత్తిత్వం తాదృశగమకత్వాభావవ్యావర్తకత
యా తథావిధగమకతామానసేప్రసపునయ్యతే ॥ ఇదముపలక్షణం ॥ తాదృశస్థల
సందేహావాన్నాన్యాయాసంభవోపి దృష్టవ్యః *నధర్మైతి* ఏతేనవ్యాప్తివిశిష్ట
స్యాలాకాదేర్విశిష్టపక్షావృత్తిత్వశంకానుచ్ఛేదాద్దైత్వాకాంతేతిసూచితం * త
స్యాఃప్రతిజ్ఞాయాఇతి * ప్రకృతహేతుసాధ్యకశబ్దజ్ఞానజనకత్వా నమిత్యావ
యికత్వగుటకతయాతత్యప్రయోజనతాత్పర్యంతస్యాః*కాంత్రాయాః*ఉక్తరీత్యా

అతవవ అనాకాక్షితానభిధానాదెవ*ఏక దా*ఏక వ్యాయప్రయోగదశాయాం.
 ఉభయవ్యాప్తితి అన్వయవ్యాప్తివ్యతిరేకవ్యాప్తిదవ్యయేత్యర్థః || వ్యాప్తిదవ్యయ
 స్యక్రమేనైవాభిధాతుం శక్యతయాప్రథమోషన్యస్తవ్యాప్తిప్రతిత్వేన సమీహి
 తనిర్వాహేణ వ్యాప్త్యంతరాకాంతానుదయాదితిభాషః || ఏతేనాన్వయవ్యతిరే
 కోదాహరణా కాంతాఘటితాన్వయవ్యతిరేకిహేతులక్షణానంతరమవరత్లక్షణ
 మభిధాన్యతోమణికృతః ప్రథమలక్షణానిర్భరబీజమావిష్కృతం, అతవవైతాద్య
 శాతిప్రసంగస్యప్రథగభిధానం||౫||వహ్నిదిసాధ్యకప్రతిజ్ఞాయామవ్యాప్త్యా
 ధోషవణితలక్షణమాక్షిపతి *యదిచేతి* అత్రచాసంభవాసంభవమావిష్కృతం
 కతిపయప్రతిజ్ఞాజన్యబోధస్య యథోపవణితానుమిత్యన్యూనానతిరక్తవిషయ
 కత్వం వ్యవస్థాపయతి *మైత్రశత్యాదినా * అయంగారిత్వత్ర గోత్వస్య సా
 ధ్యత్వేవతే సాధ్యతావచ్చేదకగోత్వత్వ విశిష్టప్రకారకజ్ఞానజనకత్వాసమ్భవా
 దాహ. *తాదాత్మ్యేనైతి * నను భవతు, గోసాధ్యకప్రతిజ్ఞాతాదృశీ తథాపియ
 ది సమవాయేన గోత్వస్య, సాధ్యత్వేపి తథావిధప్రతిజ్ఞాసమ్ప్రదాయానుమతా
 తదా తత్సాధ్యకతాదృశప్రతిజ్ఞాయాదర్శితబోధజనకత్వాసమ్భవాత్ సామ్య
 తస్తథాకారప్రతిజ్ఞాయాస్తథాత్వాభిధానమసంగతమిత్యాశంకాయాం తస్యాః
 గోత్వాదిసాధ్యకత్వంనిరాకరోతి*గోత్వత్వాద్యనుపస్థితేతి*తాదృశప్రతిజ్ఞావా
 క్యాదిత్యాదిః,తత్రేతిశేషః*అనుపవత్తైరితి* ప్రతిజ్ఞాయాఃసాధ్యతావచ్చేదకాపహ్నా
 పనయాకాంతాసత్వాదాహ *ఉదాహరణమాలైతి* అతివ్యాప్తిభానస్తేనత
 త్ప్రయోజ్యత్వాత్ *ఏతేన* ఏకదానవ్యాప్తిదవ్యయాభిధానమితిదీధితికారోక్తే
 న* అన్వయేతి * అన్వయవ్యతిరేకోదాహరణాకాంతాజనకశబ్దజ్ఞాన జనకావ
 యవత్వరూపం *తలక్షణం* హేతులక్షణం | వక్షసవక్షసతోవివక్షాసతోహే
 తోర్వచనమిత్వేవంరూపమ్ | ఆన్యథేశ్యాదినా దోషకధనేనాతపివేశ్యాదినా
 దోషాంతరకథనమసంగతమిత్యాశంకాంవారయతి * అతపివేతి * నన్వతి * అ
 యంగారితి ప్రతిజ్ఞాయాగోసాధ్యకత్వం యదుక్తంతదేదీధితికారస్సన్వయమేవ
 ద్దీధియతీతినన్విత్యవతారణతాత్పర్యంయాదృశప్రతిజ్ఞావాక్యాన్వోక్ష్యతోపస్థితిస్త
 త్తన్వోత్వస్యసాధ్యత్వసంభవాద్గోత్వాదేరిత్వసంగతమిత్యాశంకానిరస్యతి *త
 త్రేతి * ననుప్రతిజ్ఞాయాః సాధ్యతావచ్చేదకరూపేణసాధ్యబోధకత్వ నియ

వకత్వనియమాల్ అన్యథా సుందరమహ్నితావచ్ఛిన్నసాధ్యకస్థలేపి వహ్నిమా
 నిత్యాకారకప్రతిజ్ఞాప్రసంగాదితిభావః॥ యద్యపి సమవాయేనర కత్వవిశిష్టదం
 డావచ్ఛిన్నసాధ్యకర క్రదండిమానిత్యాదిప్రతిజ్ఞాయాపసమవాయేన ర కత్వవిశి
 ష్టసాధ్యతావచ్ఛేదకబోధకతాసమ్భవః॥ తథాపి తత్ర సాధ్యతావచ్ఛేదకఘటకవ
 దాథానామైవ విశకలితానాం తాదృశప్రతిజ్ఞావాక్యాదుపస్థితైః తదధీనసాధ్య
 తావచ్ఛేదకవిశిష్టసాధ్యవిషయకమానవబోధేనాపి తత్ర విశిష్టసాధ్యసంశయప్ర
 యోజ్యజ్ఞాసావిషయసిద్ధిసమ్భవః వ్యక్తతేతు విశకలితానామపి గోత్వత్వాదిఘ
 టకపదాథానాం నొపస్థితిరితివిశేషః ॥ గోత్వాదేస్సాధ్యత్వే దోషాంతరమా
 హాపదాథేతి * జాలేపదార్థతావచ్ఛేదకత్వంపదాథాంతరాన్వయిత్వాన.
 మ్భవప్రయోజక తేనాభిహితం ॥ ఇదముపలక్షణం ॥ అన్వయితావచ్ఛేదకయా
 పేణానుపస్థితత్వమపి తథాబోధ్యం ॥ నను పర్యతోవహ్నిమానిత్యాద్యాకారక
 ప్రతిజ్ఞానమహ్నిసాధికాఅపిత్వభేదేన వహ్నిమత్సాధికైవ తథాచ తజ్జన్యబోధ
 మోఽసంగతః । యత్రసమవాయేనర కరూపవిశిష్టదండాదేః సాధ్యతావచ్ఛేద
 కత్వంతత్సలీయాయాఃప్రతిజ్ఞాయార క్తరూపసంబంధ్యభిన్నదండబోధకత్వాల్ ।
 అన్యథానామాధానయోరితి వ్యుత్పత్తిభంగావత్తైః తాదృశదండస్తుసాధ్యతామ
 వచ్ఛేదకఇత్యాశయేనశంకలైః * యద్యపీతి * ప్రతిజ్ఞాయాఇతి * రక్తాభేదావ
 గాహిశాబ్దబోధజనకత్వేఇతిశేషః । అనుమానెలింబాన్తానసానుభావనమ్ ।
 ఈదృశస్థలతాత్పర్యవిషయాభూతసాధ్యతావచ్ఛేదకోపస్థితిమాదాయతత్ప్రయో
 జకస్యాపి జిజ్ఞాసానివర్తకత్వముపేయమ్ । అన్యగతికత్వాల్ । వదాథాంత
 రం జ్ఞానజ్ఞాప్యత్వం ఇతరపదాధాప్రకారకశాబ్దబోధంప్రతిస్వాతంత్ర్యేణోప
 స్థితేః కారణత్వేపి ససంబంధకస్థలవదనుభవానురోధేనైతాదృశస్థలపి కథంచి
 దుపస్థితేదపయోగఇత్యుక్తావప్యాహ * ఇదమితి * తథావదాథాంతరాన్వ
 యిత్వా సంభవప్రయోజకమ్ । అన్యథాబాధాప్రతిబధ్యతావత్తిః । తథాచగో
 త్వస్యజాతిరూపత్వేనస్వరూపతాభానెస్వరూపతోభానమానవదాథే వదా
 థాంతరస్య జ్ఞానజ్ఞాప్యత్వస్యాన్వయోనసంభవతీత్యధాః । ఇదంతుబోధ్యమ్ ।
 వదాథాతావచ్ఛేదకజాతొఇతి జాతిపదముపాదదతాదీధితికృతైవ స్వరూపతా
 భానమానతయా ఇతరపదాథాన్వయో దుర్వచఇత్యుక్తమితి భట్టాచార్యా

విషయతాయాః అథాదేన సహ్నిమత్సాధ్యకానుమితివిషయతాతో నవైలక్షణ్య
మతానతత్రావ్యాప్త్యవకాశః ఇత్యతతహ * తద్దైవతి * తాదృశప్రతిజ్ఞాయావ.
హిసాధ్యకత్వేనేవైత్యర్థః * ఇత్యుపనయసంగమాత్ * ఇత్యాకారకస్యాపనయ.
స్య తాదృశప్రతిజ్ఞాఘటితస్యాయోతగతత్వాపవత్రైః, వహ్నిమతసాధ్యత్వేవ.
హిమద్వాప్యవ్యవానిత్యాకారకస్యేవోపనయస్యసమ్భవాదితిభావః * శాబ్దజ్ఞా
నె * వహ్నిమానిత్యేతాదృశప్రతిజ్ఞావాక్యజన్యజ్ఞానై * అథేదగతి * భానతఇత్యనుష
జ్యతేనతునహ్నిస్సంయోగితిశేషః నామార్థయోధ్యేదాన్వయబోధస్యాప్యత్వ
న్నత్యాదితిహృదయం॥ తథాచ తాదృశప్రతిజ్ఞాజన్యబోధేనిరుక్తమన్యూనవిషయ,
కత్వమనతిరిక్తవిషయకత్వంచ, నసమ్భవతీతిభావః * భేదేశశుద్ధప్రతియోగివిశేషి
తేవా * ఇత్యాదౌ * ఇత్యాదిప్రతిజ్ఞానూం ఆదిపదాదితరభ్యోభిద్యతే ఇ
తరభిన్నమిత్యాదిపరిగ్రహః * వైలక్షణ్యం * అనుమితివిలక్షణబోధజనకత్వం॥ శుద్ధ
భేదసాధ్యకానుమితౌ భేదస్యానుయోగితయా, ఇతరావద్భిన్నభేదసాధ్యకాను
మితౌ అనుయోగితయా తద్విశేషితస్యతస్యవిశేషణతావిశేషణ, భిద్యతఇతి ప
తిజ్ఞాజన్యబోధేద ఆఖ్యాకాంతౌపస్థాప్యభేదాశ్రయత్వస్య, ఇతరేభ్యోభిద్యత
ఇత్యాది జన్యేషంచమ్యంతాధేతరప్రతియోగికత్వవిశేషిత భేదాశ్రయత్వ
స్య తేనసమ్మంధేన, భిన్నమిత్యాది జన్యేచ, నిష్ఠాంఠోపస్థాప్య భేదాశ్రయ
త్వావచ్ఛిన్నస్య, ఇతరభ్యో భిన్నమిత్యాదిజన్యచేతరప్రతియోగికత్వవిశేషిత
తాం పునస్తత్కథన మనుచితమితి, । నహిజాతైః కించియాపేణభానమప్రసిద్ధం
యేనజాతావిత్కుక్తిమాత్రేణస్వరూపతాభానమానత్వలభ్యతఇతి ఛట్టాచార్యా
తాం సతత్కథనాసంగతిః । ఏకవాక్యతాజ్ఞానహీనంప్రత్యేవవ్యాఖ్యానాదెరుప
యోగాదిత్యనేయ * వహ్నిమతఇతి * ప్రతిజ్ఞాపనయయోరెకరూపావచ్ఛిన్న
సాధ్యబోధత్వానియమాత్ । హృదయమిత్యన్వరసనూచనాయ నచ, తదస్యా
స్యస్తిన్నితిమతుప్ ఇతినులైసస్యాస్తిన్నిత్యనేననాథోవికల్ప్యతే । పౌ
నరుక్త్యప్రసంగాత్ । నచసంబంధవాక్సంబంధావచ్ఛిన్నాధికరణత్వవ్యాపృష్ట
ధగర్థితాదృశాధికరణతాయాః సంబంధరూపత్వాత్ । తస్మాన్మతుపోభేద సం
బంధేనాన్వయప్రయోజకాకాంతాఘటితమాత్రస్యాపిలాభాయాస్తిన్నితి తత్రా
క్షం । తదథశ్చసమభివ్యాహృతపదోపస్థాప్యాధికరణభేదసంబంధేనాన్వయ

భేదాశ్రయతావచ్చిన్నస్య, ఇతరభిన్నమిత్యాదిజన్యేచాభేదేన ఇతరప్రతియో
గికవిశేషితభేదాశ్రయతావచ్చిన్నస్య, ఇతరేభ్యోఽన్యదిత్వాదిజన్యేచ ఇతరప్ర
తియోగికత్వవిశేషితభేదావచ్చిన్నస్య, ఇతరాన్యదిత్వాదిజన్యేచ అభేదేనేతర
ప్రతియోగికవిశేషితభేదావచ్చిన్నస్య, అభేదేనవత్సంశేవిశేషణత్వాదితిలనుమి
తేస్తాదృశబోధవైలక్షణ్యాదితిభావః || ఇదముపలక్షణం || ఈదృశదిశాప్రకృతేవిధే
యాంశేభానఇవఉద్దేశ్యతావచ్ఛేదకాంశేభానేపి వైలక్షణ్యమవసేయం || గంధాద్య
వచ్చిన్నపక్షకానుమితౌ గంధాదెస్సాత్మాద్విధేయధర్మతావచ్ఛేదకత్వాత్ గం
ధవతిఇతరేభ్యోభిద్యతే ఇత్వాద్యాకారకతాదృశప్రతిజ్ఞాజన్య బోధేచగంధాది
సంబంధస్తేనైవతథాత్వాదితి || ఉద్దేశ్యానుమితపదస్య యాదృశవిశిష్టార్థజోధఃప్ర
తిజ్ఞయాజన్యతే తాదృశ విశిష్టార్థబోధపరతేత్వభిప్రేక్ష్యమాధత్తై * యాదృ
శేతి * యాదృశరూపావచ్చిన్నపక్షకయాదృశరూపావచ్చిన్నసాధ్యకసమ్ప్రదా
యసిద్ధప్రతిజ్ఞాః యాదృశరూపావచ్చిన్నపక్షే యాదృశ రూపావచ్చిన్న ప్రకా
రక బోధజనికాః తాదృశరూపావచ్చిన్నే తాదృశరూపావచ్చిన్నప్రకారకబో
ధానినర్త్యసంశయానినర్తకతాదృశబోధాన్యతమ బోధజనకత్వేనతి తాదృశ

భావబోధకాస్తతుప్రసాదితి । ప్రత్యోధనీత్యాదావస్యేత్యర్థేమతుప్ నాస్తిన్ని
త్యైర్థేఇతిప్రవాదశ్చసంబంధసంసర్గకాబ్ధిభానానువగమవరః । అన్యథాక్షేత్రా స
ధనీత్యాదౌవృత్తనియామకసంబంధావచ్చిన్నాభావప్రత్యయాపత్తైః । ప్రతియో
గ్యన్వయసత్వాత్ । యద్యపిసంబంధపారతంత్యేణ తత్సంబంధేన వహ్నిభానమభి
ప్రేత్యైవమణిక్యతానిరుక్తాన్యూనానతిరిక్తవిషయకత్వనివేశే నైతాదృశపూర్వప
క్షానవతారపవేతి । తథాపి ఐర్వతోపహ్నిసంబంధేనవేతినంశయస్యవక్షేసాధ్యతా
వచ్ఛేదకసంబంధేన సాధ్యవత్తానిణయానిర్వర్త్యస్య నివర్తకత్వాదవ్యాప్తైః ।
యత్రవిషయవిశేషే నియమతః సంయోగసంబంధావచ్చిన్నతడంకురాభావరూప
బాధగోళాకోత్రరవీవవక్షేతడంకురసంబంధ్యభేదబొధస్తత్ర ప్రతిజ్ఞాయామన్యూన
విషయకబొధజనకత్వాసత్వేనావ్యాప్తేశ్చవితేనవ్యాప్త్యవిషయకత్వరూపావతి
రిక్తవిషయకత్వనివేశోపివశంక్యః । ఏవంపాకకృతిమానిత్యాదౌభావకృతానిర
ర్థకత్వనూహ్యం । భేదస్యవిశేషణతావిశేషేణవత్సంశేవిశేషణత్వాదిత్యన్వయః
ఏవంతస్యేత్యాదావపి శాబ్దిబొధస్యభేదాశ్రయత్వప్రకారకతయానుమిత్యపేక్ష

హూపావచ్చిన్నపక్షక తాదృశహూపావచ్చిన్నసాధ్యకన్యాయంతగతత్వంప్రతి
 జ్ఞాత్వమిత్యథః, అత్రచజనికాఇత్యంతం బోధపిశేషస్య పరిచాయకమాత్రంన
 తు తదధఃస్య లక్షణనివేశః॥ బోధాశ్చ విషయవిశేషాన్వివేశ్యవిశిష్టైవోపా
 దేయాః అతానాత్తాశ్రయశంకావకాశః- ఏవంచ ప్రతిజ్ఞాప్రతిపాద్యవిశిష్టార్థా
 నామననుగమేన ఏకధర్మావచ్చిన్నపక్షసాధ్యకనిఖిలప్రతిజ్ఞాసాధారణమపి ప్ర
 తిజ్ఞాత్వం నైకంసంభవతీతిబోధానామస్మతమత్వేనానుగమః తేనరూపేణజన
 కతాంశవ ఏవ బోధానాంవిశేషణతా నతునివర్త్యత్వాంశేపి బోధానామననుగ
 మేపి తాదృశతాదృశ బోధనివర్త్యత్వాభావకూటఘటిత ధర్మసాన్యనుగతత్వా
 తేతాదృశతాదృశభేదకూటవచ్చిన్నత్వరూపాద్యన్యతమత్వవన్నివర్త్యత్వసామా
 న్యాభావస్థలే తాదృశతాదృశబోధనివర్త్యత్వాభావకూటస్యలాఘవేననివేశయి
 యాఏకంవైలక్షణ్యమవరించ పంచమ్యర్థధూతేతరప్రతియోగికత్వ ప్రకారకత
 యేత్యాదికమూహ్యమ్ । ఏవమన్యభేదవతీఇతరభేదవతీఇతరభేదవతీత్వాది
 ప్రతిజ్ఞార్థబోధః అనుషంగపక్షేనైతరాణీతి ప్రతిజ్ఞార్థబోధశ్చద్రష్టవ్యః । యా
 దృశవత్త్వోపాదానప్రయోజనంపూరయతి * ఇదమితి * ప్రతిజ్ఞాజన్యబోధజనక
 త్వస్య ప్రతిజ్ఞాత్వేతత్తాశ్రయాదాహ * అత్రచేతి * బోధేతి * ప్రతిజ్ఞాజన్య
 త్వేన తాదృశబోధపరిచయ స్తజ్జనకత్వం ప్రతిజ్ఞాత్వంతథాచదీధిర్థం యాదృశవ
 త్తకెత్యారభ్యనంప్రదాయసిద్ధాఇత్యంతంపరిచాయకమితిభావః * ఏవంచేతి*భి
 ద్యతేభిన్నమిత్యాదౌప్రతిజ్ఞార్థబోధానాంవిశిష్టోపాదానచేత్యర్థః । అన్యతమ
 త్వేనానుగమః సఫలోభవతీతి శేషః। అన్యథాప్రతిజ్ఞార్థత్వేనానుగమయ్య తాదృ
 శాద్భవిషయక శాబ్దబోధానివర్త్యనంశయానివర్తకప్రతిజ్ఞార్థబోధజనకత్వ మిత్య
 స్తే ప్రవసమప్రకృతేనన్యతమత్వనివేశోవ్యర్థవినాసాదితిభావః * ఏకేతి* విభిన్నసా
 ధ్యాదిష్ఠలీయ ప్రతిజ్ఞాసాధారణమనుగతంలక్షణంతునాస్తేవ ఇదానీమేకధర్తావ
 చ్చిన్నసాధ్యకనిఖిలప్రతిజ్ఞాసాధారణలక్షణమప్యనుగతం నిర్వక్తృమశక్యమేవన్యా
 దతోనన్యతమత్వనివేశనమిత్యర్థః * కూటఘటితధర్తస్యేతి* తాదృశకూటవత్సం
 శయప్రతిబంధకత్వసామాన్యాభావవిశిష్టబోధనిష్ఠస్యతాదృశబోధనిష్ఠవత్తే ప్రమా
 ణజన్యతానిష్ఠస్యవాస్యతమత్వస్యేత్యర్థః*తాదృశేతి* నచాత్కరీత్యాతాదృశాన్య
 తమబోధనిష్ఠనివర్తకతాకత్వసామాన్యాభావవత్సంశయసాన్యసిద్ధిః! ఏవంతాదృ

తుముచితత్వాత్ ॥ ఏవంచ తాదృశాభావకూటనివేశసూచనామైవాన్యతమేనాపీ
 త్యక్తం ॥ ఏతేన సామాన్యాభావనివేశసూచనాయాపికారణి కస్యచిదాప్య
 ఖ్యానమనాదేయం॥ విశేష్యదశే అన్యతమత్వనివేశనమపి యత్ర ప్రతిజ్ఞార్థా
 శాన్యతమత్వ వ్యాపకప్రతిబంధకతానివేశోపిసంభవతీతివాచ్యమ్ । తాదృశతా
 దృశవిశిష్టార్థానిచ్చయత్వ వ్యాపకతాన్యతమవ్యాపకతాశ్చయ ప్రతిబంధకతాక
 త్వసామాన్యాభావస్య పర్యవసితవ్యాపకతాభేదకూటవద్భిన్నత్వ ఘటితస్య కిం
 వాతాదృశనిచ్చయత్వవ్యాపక ప్రతిబంధకతాన్యతమనివర్తకతాకత్య సామాన్యా
 భావస్య ప్రతిబంధకతాభేదకూటవద్భిన్నత్వఘటితస్యాభిప్రేతత్వాత్ । నచైవ
 మపితాదృశతాదృశబోధభేదకూటవద్భిన్నత్వరూపేతిగ్రంథానంగతిరితివాచ్యం॥
 అన్యతమత్వస్య ప్రతియోగితావచ్ఛేదకభేదప్రతియోగితావచ్ఛేదకరూపత్వాత్ ।
 నివర్త్యత్వ సామాన్యాభావస్యనివర్త్యత్వ నిష్ఠాన్యతమత్వావచ్ఛిన్నాభావరూ
 పత్వాదిత్యసంగత్య భావాత్ । నస్తుతస్తుతాదృశతాదృశబోధః ప్రతిజ్ఞార్థమో
 త్రబోధస్తదవ్యక్తిత్వేనైవాన్యతమత్వఘటకత్తి అన్యతమనిరూపితనివర్త్యత్వ
 సామాన్యాభావఇతియథాశ్చయమేవసమ్యక్ సచస్పనివర్తకతాన్యూనవృత్తితా
 దృశతాదృశనిశ్చయాన్యతమత్వకత్వనివర్త్యత్వ సామాన్యాభావాంతార్థః । సంశ
 యవిశేషణంఏవంచతత్తదవ్యక్తిత్వేనసంమాదీనాముపాహనాత్తత్తదనివర్తక
 త్వ కూటనివేశాన్నాననుగమితివాచ్యమ్ ॥ తథాపిసంబంధీహమాన్నవేతి
 సంశయస్యస్వపదేనోపాహనసంభవాదవాస్తవైః * తాదృశేతి * తాదృశతా
 దృశనిశ్చయత్వ వ్యాపకప్రతిబంధకతానిరూపితప్రతిబంధకత్వాభావకూటస్త్యేవ
 త్యేథః * అన్యతమేనాపీతి * అన్యతమమధ్యే కేనాపీత్యథాత్తాదృశకూటలా
 ఖః ॥ ఏతేనతాదృశబోధనివర్త్యత్వేనతి తాదృశశాబ్దబోధనివర్త్యత్వం య
 దన్యతమబోధనివర్త్యత్వంతదానుకలసంశయాసంగ్రహేణాసంభవఇత్యపాస్తమ్
 * ఏతేనేతి * పున్యత్వత్రిబలాదేవసామాన్యాభావబలాదపి కారవైయధ్యం చే
 త్యపిబోధ్యం ॥ అన్యతమత్వ ఘటితలక్షణంతుభేదాదిసాధ్యకస్థలవివాదరణీయం
 నతువస్తునిదిసాధ్యకస్థలపి తత్రతాదృశశాబ్దబోధానివర్త్యసంశయానివర్తక
 త్వ బోధజనకత్వస్త్యేవసమ్యక్తాత్ ॥ అన్యథాతాదృశశాబ్దబోధాన్యతమత్వాప్య
 సిద్ధాంతవ్యాప్తిరిత్యాహ * విశేష్యదశేతి * అన్యతమబోధకచేతిత్యర్థః ॥

నాం నానాత్వం తత్రైవ, పర్వతాదిపక్షకే వహ్నిదీపాధ్యక్షస్థలపర్వతాదౌ
 వహ్నిదీపదభేదరూపేణైకవిభబోధస్తే య పృతిజ్ఞాయా జననాన్నతత్ర తన్ని
 వేళః ॥ ఏతేనేకవిభబోధమాదాయాన్యతమత్వస్యానంభవేపి నక్షతిః శబ్దాభేద
 స్యాప్రయోజకత్వాత్ ॥ వహ్నిత్వావచ్ఛిన్నసాధ్యకపృతిజ్ఞాయా ఘటపద్మాత
 లాదిఘటితధర్మావచ్ఛిన్నవిశేష్యకః పర్వతత్వావచ్ఛిన్నపక్షకపృతిజ్ఞాయాచతా
 దృశధర్మావచ్ఛిన్నప్రకారకోపి బొధోజన్యతే తన్నివత్ప్రశ్న భూతలఽఘటప
 న్నవేత్వాదినంశయోపేతి పృతిజ్ఞాయాం ప్రకృతపక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నపక్షక
 త్వస్య ప్రకృతసాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నసాధ్యకత్వస్య వానుపాదానే తావ
 ద్బోధానివత్ప్రసంశయాప్రసిద్ధిరతస్తదుపాదానం ॥ యత్క్రిందిద్యూపావచ్ఛిన్న
 పక్షసాధ్యకపృతిజ్ఞాదిప్రతిపాద్యవిశిష్టార్థబోధజనకత్వస్య యత్క్రిందిద్యూపా
 వచ్ఛిన్నపక్షసాధ్యక న్యాయాంతగతత్వస్య నివేశనేఽతిప్రసంగః ప్రిగృహ
 దర్శితవేతి యాదృశరూపావచ్ఛిన్నపక్షసాధ్యక పృతిజ్ఞాప్రతిపాద్యవిశిష్టార్థ
 బోధానివత్ప్రసంశయానివర్తకబోధజనకత్వం తాదృశరూపావచ్ఛిన్నపక్షసా
 ధూమాదాలాకవానిత్యాదౌ పృతిజ్ఞార్థవిషయకనిశ్చయత్వవ్యాపకప్రతిబంధ
 కతాకత్వాభావవనివేశ్యం సతుతత్కూటంబిపంచ పర్వతోవహ్నిమాఽధూమా
 దిత్వాదావక్రనిరూప్యనిరూపకభావావన్నవిషయకత్వ నివేశనంతదుభయత్రత
 త్ప్రయోజనాభిప్రాయే నిరూప్యనిరూపకభావపర్యంతనివేశ ప్రయోజనస్య
 ధూమాదాలాకవానిత్యాదావపి సంభవాదితిబోధ్యమ్ ॥ పర్వతోవహ్నిమాఽ
 ధూమాదిత్వాదౌ న్యూనవిషయకత్వ మపిహేయమితి బోధ్యం । అత్యయాదృ
 శపదసాధ్యకాకత్వాదిపరిచాయకఘటకస్య ప్రకృతపక్షసాధ్యకార్థకత్వేవవత
 త్ర యాదృశరూపావచ్ఛిన్నపక్షే యాదృశరూపావచ్ఛిన్న ప్రకారకబోధలాభా
 న్నివర్తకత్వాన్వయినాం జనకతాన్వయినాంచ బొధానాయాదృశ రూపావ
 చ్ఛిన్నసాధ్యపక్షవిషయకత్వస్యలాభఇతి ప్రథమతః పరిచాయకప్రవిప్లయోః ప్ర
 కృతపక్షసాధ్యయోః ప్రత్యేకప్రయోజనమాహ * వహ్నిత్వేతి * పక్షతావచ్ఛే
 దకావచ్ఛిన్నత్వానివేశే ఘటపద్మాతలసమానకాలీనః పర్వతోవహ్నిమానితి
 సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నత్వానివేశే పర్వతోఘటపద్మాతలకాలీనపహ్నిమాని
 తిచబోధేఇత్యర్థః * సంశయోపేతి * సంశయాప్రసిద్ధౌహేతుః । ననుప్రకృ

శ్చక్రన్యాయాంతరగతత్వం నివేశితం । అధికంత్యతి న్యాయేన సాధ్యాంశే హ
 తుజ్ఞానజ్ఞాప్యతస్యమనగాహమానెపి నిగమనాదిజన్యబోధే ప్రతిజ్ఞాప్రతిపాద్య వి
 శిష్టార్థవిషయకత్వస్యాక్షరతయా నిగమనాద్యతివ్యాప్తివారణాయ తద్రూపా
 వచ్చిన్నవిశేష్యక తద్రూపావచ్చిన్నప్రకారకబోధానివర్త్య సంశయానివర్తక
 తత్వరూపతాదృశబోధానతిరక్తవిషయకత్వం బోధవిశేషణం॥ ఇత్థంచ ప్రతిజ్ఞాజ
 న్యబోధానివర్త్యస్య వహ్నిధూమజ్ఞానజ్ఞాప్యోనవేత్వాదిసంశయస్యనివర్తక
 తయా తాదృశబోధవారణం॥ నచ ప్రతిజ్ఞాజన్యబోధస్య పర్యతత్వాద్యవచ్చిన్నవి
 శేష్యక వహ్నిమత్వాద్యవచ్చిన్నప్రకారకబోధత్వేనైవాపాదేయతయా నిగమ
 నాదిజన్యబోధస్యాపి తథాత్వాత్తన్నివర్త్యతప్తముక్త సంశయస్యాక్షరతమేవ
 తపక్షసాధ్యయారకతరస్య నివేశితాదృశశబ్దత్వావచ్చిన్న నివర్తకతానివశే
 ఽవచ్చిన్నత్వం వ్యాపకత్వమేనవాచ్యమ్ । ఏవంచ తాదృశ బోధత్వవ్యాపక ని
 వర్తకతాయా అప్రసిద్ధిరేవాభిధానీయానతుసంశయాప్రసిద్ధిరితిచెన్న ॥ నివర్త
 కతాయాంస్వరూపసంబంధరూపావచ్చిన్నత్వం నివిష్టమిత్యభిప్రాయాత్ * ప్యా
 నుపదశితపవాతిప్రసంగఇతియోజనా * వహ్నిసాధ్యకోపనయస్యవహ్నివ్యా
 వ్యధూమసాధ్యకప్రతిజ్ఞార్థ బోధజనకత్వాద్యహ్ని సాధ్యకన్యాయాంతరగత
 త్వాచ్చ ప్రతిజ్ఞాత్వావత్తిరూపోఽతిప్రసంగ ఇత్యర్థః । ననుతాదృశాన్యతమ
 బోధజనకత్వమేవాస్తుఇత్యతలతా * అధికంత్యతి * అక్షరతయేతి * పర్యవ్ర
 త్తినివేశాదితిభావః । నిగమనాదీత్వాదినాఽనతిరక్త విషయకత్వముటక సాధ్యతావ
 చ్ఛేదకసంబంధనివేశవ్యావృత్తిస్థలస్య హేతుత్వం ప్రమేయం ప్రమేయాదిత్వా
 దా హేత్వనయవస్యపరిగ్రహః * సంశయాప్రసిద్ధిరితి * నచైవం నిగమనాతి
 వ్యాప్తిశంకాయాః అనవకాశఇతివాచ్యం । దత్తాత్తరత్వాత్ ॥ యత్ప్రపర్యతత్వా
 ద్యవచ్చిన్న విశేష్యతానిరూపిత సంబంధప్రకారతానిరూపిత వహ్నిత్వావచ్చి
 న్నప్రకారత్వావచ్చిన్న నివర్తకతాయాఉపాదానే నిగమనజన్యబోధీయతాదృ
 శవహ్నిత్వావచ్చిన్న ప్రకారతాయా అపివహ్నిత్వావచ్చిన్న విశేష్యతాత్వేన
 స్వరూపసంబంధరూపనివర్తకతావచ్ఛేదకత్వమితి తస్మిన్ నిగమనార్థముటక
 వ్యాప్త్యాదిముటకైకపదార్థైతథావిధావరపదార్థాభావ సంశయస్యవహ్నిసం
 బంధీవహ్నిమాన్మవతి సంశయస్యచ తాదృశనిశ్చయత్వావచ్చిన్నానివర్తకత్వా

తివాచ్యం॥ అపామృతాన్యజ్ఞానానాసందితతాదృశవిశిష్టార్థవిషయక నిశ్చయ
 తావనచ్చిన్నానివర్త్యత్వస్వేన నివేశనీయత్వాత్ ఉక్తసంశయస్య ధూమజ్ఞాన
 జ్ఞాప్యత్వానివషయకవహ్నిమత్పర్యవతనిశ్చయానివర్త్యత్వేన తథావిధ నిశ్చయ
 తావనచ్చిన్నానివర్త్యత్వాక్షితైః॥ ఏతేన సర్వేషామేవసంశయానాం వహ్నిమ
 త్పర్యతాదివిషయకసమూహాలంబనాత్తకన్యవిరోధనిశ్చయనివర్తనీయతయా తా
 దృశబోధానివర్త్యసంశయాప్రసిద్ధిరిత్యపి నిరస్తం॥ తాదృశనిశ్చయత్వనిష్ఠానివ
 త్కతావచ్చేదకత్వంచ నన్వరూపసంబంధరూపంకింత్యనతిరిక్తవృత్తిత్వం తేన
 సంబంధీ వహ్నిమాన్మవేత్త్యాద్యాకారకైకదేశసంశయంప్రతి వహ్నిసంబంధ్య
 భిన్నవర్షతాదినిశ్చయత్వేనాప్రతిబంధకత్వేపి తాదృశసంశయనివర్తకప్రతిజ్ఞా
 జన్యబోధస్యనాసంగ్యహః॥ అతఏవ ధూమాదాలోకవావర్షతోవహ్నిమాని
 త్యాదౌ మౌతుజన్యబోధనివర్త్యం మౌతుత్వంధూమీయం నవేతిసంశయంప్ర
 తిప్రతిజ్ఞాప్రతిపాద్య విశిష్టార్థవిషయకనిశ్చయత్వేనాప్రతిబంధకత్వేపి సచే
 వ్యదళవైయధ్యం॥ వహ్నిమత్త్వాద్యవచ్చిన్నప్రకారకనిశ్చయత్వావచ్చిన్ననివ
 త్త్యస్య పర్యవతత్వాద్యవచ్చిన్నవిశేష్యకనిశ్చయత్వావచ్చిన్ననివర్త్యస్యచాప్ర
 సిద్ధితోవిశిష్యవిశేష్యప్రకారోభయనివేశనం॥ యద్యవ్యత్యప్రతిజ్ఞాప్రతిపాద్య
 స్య విధేయవిశిష్టభూమింఏవ యాదృశవిశిష్టార్థేత్వపాదానసంభవఇతియాదృ
 శ విశిష్టార్థబోధికా ఇత్యుపేక్ష్య విశేష్యప్రకారయోః ఖండశఉపాదాన

త్ ॥ విశేష్యదలం తాదృశశాబ్దబోధాన్యతమదలం * వహ్నిమత్త్వాదీతి * పూ
 ర్వమేకతరధర్మావచ్చిన్నవిషయతాకత్వనివేశనోపక్షః అయంచ ధర్మద్వయ
 స్యప్రత్యేకావచ్చిన్నవిషయతయోర్నివేశఇతి భేదః ॥ యద్వా పూర్వమేకతర
 ధర్మావచ్చిన్న విషయతాకత్వావచ్చిన్న నివర్తకతాయా ఇదానీంచ తా
 దృశ విషయతాకత్వవ్యాపక నివర్తకతాయా నివేశఇతి భేదః ॥ నన్వభేదనం
 బంధేన సాధ్యవద్విశిష్ట పక్షవిషయకత్వ రూపవిశిష్టవిషయకత్వమేవానతిరిక్తవి
 షయకత్వ ఘటకబోధవిశేషణమితి భిమసాధారణనిరూప్య నిరూపకభాషా
 వన్నవిషయతాశాలిత్వేన బోధానాం నివేశస్య పక్షే యాదృశ విశిష్టనత్త్వ
 బోధికాఇతి గ్రంథేన దీనితికృతాం ప్రదర్శనవైయధ్యమిత్యాశంకతే * య
 ద్యపీతి * యాదృశ విశిష్టార్థబోధజనకా ఇత్యుక్తౌ వాసవ విశిష్ట విష

మాచనాయ వత్తే యాదృశ విశిష్టార్థబోధికా ఇత్యభిధానమనుచితమ్ ॥ త
థాపి ధూమాదాలోకవాన్పర్వతోవహ్నిమాన్ధూమాదిత్యాదౌ ప్రతిజ్ఞార్థమే
త్వర్ధవిషయకసమూహంబనబౌధజనకమేత్వంతే మేతౌవా న్యాయావయవ
త్వంపరిత్యజ్య న్యాయంతగతత్వనివేశనపత్తే ప్రతిజ్ఞాజన్యబోధనిష్టై కదేశవి
షయకబుద్ధిత్వావచ్ఛిన్నజన్యతానిరూపిత జనకతామాదాయకదేశేచాతివ్రసం
గవారణాయ విశిష్టార్ధవిషయకసోధత్వావచ్ఛిన్నజన్యతాప్రతియోగిక జనకత్వని
వేశే పర్వతౌ వహ్నిమానిత్యాదిప్రతిజ్ఞాయాఅనంగ్రహః నిష్క్రిందిమాన్య ప
ర్వతాదౌవహ్నిమత్త్వాద్యవగాహిభౌమాత్త కళాబ్దబోధసాధారణ్యానురోధేనత
త్తత్పదార్థానాం పరస్పరముపశ్లేషేషగూహితవ్వనైవ తాదృశప్రతిజ్ఞాజన్యతా
వచ్ఛేదకత్వావగమాత్ తత్తద్విశిష్టార్ధవిషయకత్వస్యాతథాత్వాదిత్తిః అనతిరి
క్తవిషయకబోధనిష్ఠతాదృశపరస్పరోపశ్లేషావగాహిత్యావచ్ఛిన్న జన్యతా ప్రతి
యోగిజనకతాయానివేశనూచనాయ తథాభిధానం తాదృశపరస్పరోపశ్లేషావ
గాహిశాబ్దత్వై జన్యతాపచ్ఛేదకతాపర్యాప్తస్యనివేశాన్నానతిరిక్తవిషయకత్వ
దత్తవైయథ్యమిత్వవధేయం ॥ భేదాదిసాధ్యకస్థలే పృథీవీతరేభ్యోభిద్యతే ఇ

యితాశాలిబోధప్రదర్శనేజనకతాస్వపి బోధేపివాస్తవవిశిష్టవిషయతాశాలిత్వ
లాభాదనుంభవంవత్తం ధూమికామాదచయతి ॥ తథాపీత్యాదినా ॥ మేత్వర్థక
మాత్రవిషయకబోధోపాదావైతస్యవాస్తవప్రతిజ్ఞాత్వా విషయకత్వేనాన్యత
మాంతగతత్వాభివక్తృత్వగ్రిమరిత్యామేత్వర్ధవిజ్ఞసాధ్యవైశిష్ట్యావగాహి బోధ
న్యనానతిరిక్తవిషయకత్వమితిసమూహంబనానుసరణమ్ ॥ న్యాయావయవత్వ
ముఖయముటకేత్యాదివిశేషణాముటితమిత్యాశయేన మేత్వంతే తన్నివేశ మభి
ప్రేత్యచమేతావిత్వక్రం ॥ ఏకదేశేవ్యతివాప్తస్తిమాహ * ప్రతిజ్ఞాజన్యేతి * ఏ
కదేశేచేతి * ప్రతిజ్ఞాముటకేధూమాదిభాగే అలొకవానితిభాగే వహ్నిమానితిభా
గేచెత్కర్త * ఆతథాత్వాదితి * యెనరూపేణ విషయితాయా అవచ్ఛేదకత్వం
తస్యాస్తేనేన రూపేణస్వరూపసంబంధరూపావచ్ఛేదకతయానివేశః అన్యథావి
శిష్టవిషయితానివేశేకథంతాస్యాత్తన్నివేశేవ్యగ్రిమాయాయోగ్యతాయానిర్వహ్ని
వర్వతపర పర్వతౌవహ్నిమానితి వాక్యవారణాయావశ్యకత్వాదితి బోధ్యమ్ ॥
* వైయథ్యమితి * పర్యాప్త్యుపాదానెచనిగమనజన్యబోధసాధ్యధానగాహి

త్యాదిప్రతిజ్ఞాప్రతిపాద్యభేదాశ్రయత్వాదిరూపయత్కించిదేకార్థవిషయక నిశ్చయప్రతిబధ్యభేదాదికోటికసంశయంప్రతి వృథాసేతరాణీత్యాదిప్రతిజ్ఞాజన్యభేదాదిప్రకారకనిశ్చయస్య ప్రతిబంధకతయా సకస్యాశ్చిదపిప్రతిజ్ఞాయాస్తాదృశసంశయానిషత్కాబోధజనకత్వమతస్తద్విశిష్టార్థనిశ్చయ నివర్త్యతాన్వభావకూటనివేశనం || ప్రతిజ్ఞాజన్యబోధస్య స్వసమానాకారానుమితౌసిద్ధివిధయాప్రతిబంధకత్వాత్ తాదృశానుమితేషు సిమాధయిమాకాలీన తాదృశబోధాప్రతిబధ్యతయా తాదృశాప్రామాణ్యజ్ఞానానాస్కందితప్రతిజ్ఞాప్రతిపాద్యవిశిష్టార్థనిశ్చయత్వావచ్ఛిన్న ప్రతిబంధక తాన్యత్వాదసంభవత్యతౌ జ్ఞానసామాన్యముపేక్ష్య సంశయపర్యంతానుభావనమ్ || సచానుమితేస్తాదృశ నిశ్చయత్వావచ్ఛిన్న ప్రతిబంధక తాకాన్యత్వేపి తదప్రతిబంధక సిమాధయిమాకాలీన బోధజనకత్వమాదాయ ప్రతిజ్ఞాయాం లక్షణమన్వయస్సంభవతీతి, సంశయపదమనర్థకం

త్వాత్తద్వైవిధ్యంస్యాదితిభావః || సనుపర్యాప్తవ్యనివేశే ధూమాచాలాకవాక్పర్యతోవహ్నిమాక ధూమాదిత్యాదౌ ప్రతిజ్ఞాహేతుసముదాయేతివ్యాప్తిర్దుర్వారైవతాదృశవాక్యదన్వయజన్యవిశిష్టవైష్ట్యావగాహిబోధనిష్ఠహేత్వార్థవిశిష్టప్రతిజ్ఞార్థవిషయకత్వావచ్ఛిన్న జన్యతాయాః ప్రతిజ్ఞార్థవిషయకత్వావచ్ఛిన్నతయా తన్నిరూపితజనకతాశాలిత్యాత్ | సచతాదృశవిశిష్టవైష్ట్యబోధోనానతిక్రవిషయకః | వహ్నిధూమజ్ఞానజ్ఞాప్యోనవేతి సంశయస్తేనప్రతిజ్ఞాద్యర్థబోధానివర్త్యతయాతన్నివర్తకత్వాదితివాచ్యమ్ || ఏవమపి ధూమాదప్సహేతి సధర్తాపర్యతోవహ్నిమాక ధూమాదిత్యాదౌ హేత్వంలేతి వ్యాప్తైః | విశిష్టవైష్ట్యావగాహిబోధనివర్త్యత్వస్య వహ్నిధూమజ్ఞానజ్ఞాప్యోనవేతి సంశయేన తస్యేనతదనివర్త్యసంశయానివర్తకత్వస్యాక్షతత్వాదితిచేన్న || ఏవమపి తాదృశప్రతిజ్ఞార్థవిషయక నిశ్చయత్వవ్యాపకనివర్తకతాన్యస్య పర్యతాధూమజ్ఞానజ్ఞాప్యవహ్నిమాన్నవేతి సంశయస్యనివర్తకతయైవాదోషాదితినపర్యాప్తినివేశితవ్యకగతి || సనుధూమాదప్సహేతి తన్నివర్తతసధర్తాపర్యతావహ్నిమాక ధూమాదిత్యాదౌ హేత్వంలేతివ్యాప్తిః | తత్ప్రతిజ్ఞావైష్ట్యావగాహిబోధనివర్త్యతాయా ఉక్తసంశయేక్షతత్వాదితిచేన్న | ఉపసయానుత్థానైవతాదృశప్రతిజ్ఞాయావివాసత్వాత్ | సనుపర్యతోవహ్నిమాక ధూమాదిత్యా

స్వయావయోగ్యతాయాపజనకతాయాపనివేశనీయతయాఽవ్యాప్తైరవ్యసవకాశా
దితివాచ్యం || అనివతఃకత్వంహి ప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకీర్ణతవిషయతాశూన్య
త్వం సతతు ప్రతిబంధకత్వాభావః తథానతి అప్రామాణ్యజ్ఞానాస్కందిత బోధ
మాదాయ నిగమనాతివ్యాప్తితాదవస్థ్యాల్ తథాచ సిషాధయిషాకాలీనసిద్ధైః
ప్రతిబంధకత్వేపి ప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకీర్ణత విషయతాశూన్యత్వేనానుమిత్యని
వతఃకత్వాసంభవాల్ || సచ సిద్ధైఃపూర్వం పరతావాసిషాధయిషాయాడిత్వా
దస్థైః ద్వితీయక్షణప్రకమక్షణేవా సిషాధయిషావిరహవిశిష్టత్వముత్తమేవేతిసి
షాధయిషాయామపిసిద్ధౌ అనుమితిప్రతిబంధకత్వముత్తమేవేతికథంతస్యాప్రా
మాణ్యజ్ఞానానాస్కందితతాదృశవిశిష్టాద్ధనిశ్చయత్వావచ్చిన్నప్రతిబంధకతాకా
న్యత్వమితివాచ్యం || యాదృశసిద్ధైఃపూర్వం పరతత్త్వ సిషాధయిషాత్పదః తాదృ
శసిద్ధైరేవాప్రతిబంధకత్వాల్ || ప్రత్యక్షనిశ్చయేపివిశేషదర్శనకాలీనవివరీతనిశ్చ
యస్యాప్రతిబంధకతామతేతస్యాపిప్రతిజ్ఞాథానిశ్చయత్వావచ్చిన్నాప్రతిబంధకత
యా ఉక్తదిశౌ సంభవఇతి ప్రత్యక్షసామాన్యముపేక్ష్య సంశయపర్యంతానుభా

దాపాత్పర్థవిశిష్టప్రతిజ్ఞాథావిషయకబోధజనక పాత్వం తైఃతిచ్ఛాప్తిరేవనా
స్తిసాధ్యతావచ్ఛేదకప్రకారతావచ్ఛేదకతావచ్ఛాప్తినివేశాదితి చేన్న || అనతి
రిక్తవిషయకత్వదలేనేవవారణాత్తత్త్వర్యాప్తిరపిననివేశిత ఇత్యభిప్రాయాల్ |
* అవ్యాప్తైరపీతి * సిషాధయిషావిరహకాలీనబోధజనకేషత్వాదిః * సిద్ధైః * ప్ర
తిజ్ఞాజన్యబోధన్య * అప్రతిబంధకత్వేపి * అనుమిత్యప్రతిబంధకత్వేపి | పునఃసం
శయత్వనివేశనైయథ్యంశంకతే * నచేతి * తస్యాః * అనుమితిః * తస్యాపి * ప్ర
త్యక్షస్యాపి || ప్రతిజ్ఞాథానిశ్చయసత్త్వేపి తద్బేదవ్యాప్యవత్తానిశ్చయాదినాజని
తేతద్బేదప్రత్యక్షే తాదృశప్రతిబంధకతాకాన్యత్వంబోధ్యమ్ | ననుప్రతిబంధక
త్వాభావస్తేననివేశః సమ్యక్ | ప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకవిషయతాపర్యంత నివ
శేఽసంభవాల్ | వహ్నిమత్వాద్యవచ్ఛేదేనఘటాభావావగాహిగ్రహేణవహ్ని
మత్త్వాదౌ ఘటవ్యాప్త్యవగాహిగ్రహేణవాసహితస్య ప్రతిజ్ఞాథాబోధన్యవ
ర్వతోఘటవాన్నవేతి సంశయనివతఃకత్వాల్ | గ్రాహ్యత్వస్యకేవలాన్వయిత
యా గ్రాహ్యభావావగాహిత్యేనాననుగమేనచ తత్తదభావావగాహిత్యేన ప్రతి
బంధకత్వనివేశాసంభవాల్ | ప్రతిబంధకత్వాభావనివేశేత్వవచ్ఛేదకధర్మక

పసా ॥ అత్రచ తత్త్వశిష్టార్థవిషయకనిశ్చయత్వానవచ్చిన్నసంశయప్రతిబంధక
త్వసూన్యత్వస్య జ్ఞానవిశేషణత్వావగమేనైవాతిరిక్తవిషయకస్య హేత్వంతాది
భాగజన్యబోధస్య తథావిధమామజ్ఞానజ్ఞాప్యత్వాదినసంశయప్రతిబంధకతాశ్రయ
స్య వారణసంభవాత్తాదృశ ప్రతిబంధకతాత్వేనైవ తథావిధ నిశ్చయత్వావ
చ్చిన్నప్రతిబంధకతాకాన్యసంశయప్రతిబంధకతానివేశః సతు తథావిధనిశ్చయ
త్వావచ్చిన్నప్రతిబంధకతాకాన్యసంశయప్రతిబంధకతాత్వేనైవ గౌరవాదిత్యవ

ర్థసూన్య కాశీనప్రతిజ్ఞాజన్యబోధమాదాయలక్షణసమన్వయసంభవాదితి ప్రే
మం । జ్ఞానవైశిష్ట్యానవచ్చిన్నప్రతిబంధకతాయా ఏవోపాదానాత్ । పరేతుతా
దృశసంశయప్రతిబంధకత్వాభావవిశిష్టాప్రామాణ్యగ్రహభావ విశిష్టబోధజనక
త్వమథః । అప్రామాణ్యగ్రహభావనివేశాత్తాదృశనిగమనపునానః ॥ సచై
వం ప్రత్యక్షసామన్యాపాదానెసి తాదృశబోధానివర్తన్య విశేషదర్శనకా
శీనవిపరీతనిశ్చయస్యాప్రతిబంధకంయద్విశేషదర్శనకాశీనజ్ఞానంతత్సర్వరూపయో
గ్యత్వసత్వేన లక్షణసమన్వయసంభవాత్సంశయవర్జితానుభావసవైయర్థమి
తివాచ్యం । విశేషదర్శనకాశీనస్వాధుబోధజనకత్వమాదాయనిగమనాతివా
ప్తైరతస్తాదృశప్రతిబంధకాప్రామాణ్యగ్రహభావవిశిష్ట విశేషదర్శనాభావ విశిష్ట
బోధజనకత్వస్య వాచ్యతయాసంశయపదసార్థక్యాదితి ప్రతిబంధకత్వాభావనివే
శపక్షంరేచయంతోఽత్రసంశయాం శేవిశిష్టభేదకూటనివేశమపేక్ష్యప్రతిబంధక
తాయాం తాదృశనిశ్చయత్వానవచ్చిన్నత్వ నివేశైలాఘవమాదర్శయంతి *అత్ర
చేత్వాదినా * అనవచ్చిన్నత్వమవ్యాపకత్వం తాదృశతాదృశనిశ్చయ నిష్టభేద
ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వకూటంకూటోపాదానప్రయోజనంస్ఫుటమేవ! స్వరూ
పసంబంధావచ్చిన్నత్వాభావనివేశే విశేష్యదలవైయర్థ్యావత్రైః । సంబంధీ వ
హిమాన్నవేత్వాదినసంశయప్రతిబంధకతామాదాయావ్యాప్తేశ్చజ్ఞానంబోధః॥
* హేత్వంతాదీతి * నిగమనఘటక హేతుభాగభితితునార్థః ॥ తత్రాన్యూన
విషయకత్వాభావాత్ । కేచిత్తు, అప్రామాణ్యగ్రహభావవిశిష్టతాదృశతాదృశ
శాబ్దత్వవ్యాపకప్రతిబంధకతాకాన్యసంశయప్రతిబంధకత్వం నిరుక్త శాబ్దత్వా
వ్యాపక సంశయప్రతిబంధకత్వాభావోవా యుక్తః । అనాహార్యనిశ్చయత్వ
యోగనివేశేన లాఘవాదితి పరిమూర్ఖ్యంతి తేషామనుపశ్చాన్నితిజ్ఞానమితి

భేయం || ఉక్తమేతువారణాయ తాదృశబోధాన్యతమేతి || ప్రకృతప్రతిజ్ఞాజన్య
తావచ్చేదకీభూతం యాదృశయాదృశబుద్ధిత్వం తాదృశతాదృశబుద్ధిత్యావచ్చినాన్
శ్చతమజన్యతానిరూపితజనకతాపర్యంతస్య వివక్షణీయతయోక్తసమూహంబ
నబోధమాదాయనతత్కాతిప్రసంగఇత్సుక్తప్రాయమ్ * గవాభేదస్యేత్యాది * నక
లషష్ఠ్యంతైస్సమం బోధావిశిష్యాధర్తవాన్యఇత్యగ్రిమస్యాన్వయః || యద్యపితా
దాత్త్యేనంబంధేన గోసాధ్యకస్తతః అనుమిత్యన్యూనానతిరిక్తవిషయక బోధ
జనకత్వం ప్రతిజ్ఞాయాస్సంభవతీతిప్రాగభిహితం తావలైవ గవాభేదః ప్రతిజ్ఞా
ప్రతిపాద్యఇత్యస్య లాభాత్తత్ర తాదృశబోధమాదాయ లక్షణం కర్తవ్యమితి
స్ఫుటమేవ || తథాపి తత్రతాదృశవేవ బోధోలక్షణఘటకః సత్వన్యవిధోబోధ
ఇతి స్ఫుటికతుల్యంతదుపాదానమ్ || తాదాత్మ్యేన వహ్నీసాధ్యేయంవహ్ని
రిత్యేవ ప్రతిజ్ఞాజాయతే తత్రచనవహ్నిమదభేదబోధోలక్షణఘటకః ఇత్యత
స్సంయోగేనసమవాయనవతి || తాదాత్మ్యాతిరిక్తసంబంధేనైత్యధః || వహ్నివి
త్యాదిసప్తమ్యంతత్రయం సాధ్యఇతిప్రాక్తనేనాన్వితం * వహ్నిమదభేదస్యేతి *
అత్యాప్యేతాదృశబోధస్య తాదృశప్రతిజ్ఞాజన్యతాయాః ప్రాగుపదర్శితత్వేపి

ప్రకృత్యైతివిరోధః । మితీపదన్యత్యాది త్వేనావాచకత్వాత్ । శాబ్దబోధాదెరపి
సమ్యమతేసంశయాదిరూపతయా యథాస్థితస్తేవ జ్యోయస్తావచ్చ * ఉక్తైతి *
ధూమాదాలాకవానిత్యాదిస్థలీయేత్యధః || నను బోధాన్యతమత్వనివేశే శా
త్వధర్మబోధకభాగఘటితప్రతిజ్ఞాస్థలీయశాతావతివ్యాప్తిరతస్తత్పరిత్యజ్యజన్య
తాన్యతమత్వంనివేశయతి * ప్రకృతేతి * వక్షే సాధ్యవైశిష్ట్యావగాహిత్యం నా
న్యూనవిషయకత్వం కేంతు తాదృశతాదృశబుద్ధిత్యమితిభావః * ఉక్తైతి * ధూ
మాదాలాకగోకపర్యతోవహ్నివాక్ శాతుత్వంచ ధూమీయమిత్యైత్యర్థః
జన్యతాయాం తాదృశవిషయత్వావచ్చిన్నత్వం నివేశ్యమితి పూర్వాభిధానే
నైవ జన్యతాన్వనీయతమత్వంబుద్ధమితి ప్రాయవదమ్ । సత్వన్యవిధఇతిస్ఫుటిక
రణాయతాదృశస్తలేన్యతమత్వంనలక్షణఘటకమితి దీధితికృతైవన్యంజితమ్ । తా
దాత్మ్యేతి కావికాదిసంబంధసంగ్రహాయ * వక్షేతి * వదతీత్యాదౌకాలానభా
వతే । అతీతత్వాద్యవివక్షాయామేవ వర్తమానే లడిత్యనుశాసనప్రవృత్తైః । అ
తీతవాపాక్షిత్ పక్ష్యతీతితత్రసప్రతిజ్ఞా । ఏవం త్వంపవసీత్యాదికాసాభవిష్యతి

అన్యవిధబోధాసంభవమావిష్కృతుఁ మేతదుపాదానమ్ * పాకకృతిమత్తవ్యసేతి
తి || పాకకృతినమవాయస్యేత్యర్థః || పచతీతి ప్రతిజ్ఞాత్స్తద్బోధాదితి భావః * పా
కకత్యభేదస్యేతి * పాకకృత్యవచ్చిన్నాభేదస్య పాకకృతిమత్తావచ్చిన్నా
భేదస్యైత్యర్థః || పక్తాపాకకృతిమానిత్యాదివ్యతిజ్ఞాతః తద్బోధాదితి భావః ||
* ఇతరభేదవత్త్వవత్త్వస్యేతి * ఇతరభేదాశ్రయతాసంబంధస్యేత్యర్థః || ఇత
రేభ్యోభిద్యతే ఇత్యాదితః తాదృశబోధోచయాదితి భావః * ఇతరాన్యభేదస్యే
తి * ఇతరభేదావచ్చిన్నాభేదస్యేత్యర్థః || ఇతరాన్యేతి ప్రతిజ్ఞాత్స్తద్బోధాది
భావః * ఇతరభేదవత్త్వస్యేతి * ఇతరభేదనంసగఁ స్యేత్యర్థః నేతరాణీత్యతః తద్బో
ధాదితి భావః * ఇతరభిన్నాభేదస్యేతి * ఇతరభేదాశ్రయత్వావచ్చిన్నాభేద

సతుపచతీతి యుష్మదర్థః కృత్యోర్నధ్యమాద్యుపస్థాపితత్వేసి ఉద్దేశ్య విధేయ
భావేన ఉద్దేశ్యవాచకపదస్య విధేయవాచకపదపూర్వవృత్తిత్వావశ్యకత్వాత్ |
అన్యథా శాలాదిపదాద్యేకస్తాదవృత్తాదా శాలాదిబోధావలైః || కథంచీదేక
త్రాపరబోధేసి వివిక్తపక్షానుసంస్థానాత్ | ఏవమేకవిభక్త్యంతపదరూపాపి వి
భక్త్యంతం పక్షీకృత్య క్రియానామార్థసాధ్యకా పచతి రాజ్ఞ ఇత్యాదికాశ
సేతిబోధ్యమ్ * ఇతరేతి * ఇతరేభ్యోన్యా ఇతరేభ్యోభిన్నా ఇతరభేదవతీతరేభ్యో
భేదవతీ నేతరాణీతి చద్రష్టవ్యమ్ * భిద్య ఇతి * భిద భాతోరకర్తకతయాతదుత్తరభా
వాఖ్యాతానర్థక ఇతి తునశంక్యమ్ | భేష్యతే అభిదివాకుమూల ఇతి ప్రియో
గవశాత్తస్యసకర్తకత్వాత్ | ఏవం భేదప్రియోజకోవ్యాపారవపధాత్వర్థః | భే
దస్తవ్యవయవవిభాగః | అతఏవభిద్యతేకుమూలః స్వయమేవేతికర్తకత్వప్రియో
గఇత్యేసి నశంక్యమ్ | వ్యావర్త్యవ్యావర్తకయోర్భేదకవ్యవహాదర్శనేన
అన్యోన్యాభావప్రియోజకవ్యాపారేసి తచ్చక్తిసిద్ధేః | అతఏవభిద్యతే హృద
యగ్నింధిరివచనవిజ్ఞడతాదాత్త్వాభిమాననివర్తకం జ్ఞాయమానభేదమపి వ్యా
పారవిశేషప్రియోజ్యం ధాత్వర్థః మేనిరెసాంఖ్యః | వ్యాపారప్రియోజ్య
త్వాద్యంశస్తు ప్రతిజ్ఞాజన్యబోధేన భాసతేతాత్పర్యాగోచరత్వాత్ | నచ ఫల
మాతృతాత్పర్యేణగమ్యతే గ్రామఇతిప్రియోగప్రసంగః | భిద్యత ఇత్యాదావ్యా
ప్త్యాదివిశిష్టశాతుమత్పరూపవ్యాపారస్యవిషయితయా భేదావచ్చిన్న జన్యతా
ప్రియోజకత్వేన తత్ప్రియోజకస్యోపసయాంతనిర్వాహ్యతయా భా కదర్శనేసిగ

ప్రత్యేకః ॥ ఇతరభిన్నేత్యానిప్రతిజ్ఞాతస్తదోపధాదితిభావః ॥ అనతిరిక్తవిషయకత్వదశాధః పూర్వవదేవ అన్యూనవిషయకత్వం తావదోపధనివర్త్యయావత్సంశయానివర్తకత్వం దర్శితమేతజన్యబోధస్య జ్ఞానజ్ఞాప్యత్వం ధూమీయం నవేత్యాదిప్రతిజ్ఞాజన్యబోధనివర్తకనియసంశయప్రతిబంధకత్వేపి తాదృశయావత్సంశయాంతర్గతవర్వతావహిమాన్నవేత్యాది సంశయానివర్తకత్వేన వారణసంభవాదివదతోమతమాహ * తావదితి * తత్తద్విశిష్టార్థవిషయకేత్యధః * తావదోపధనివర్తకయావత్సంశయేతి * తత్తద్విశిష్టార్థబోధాన్యతమయత్కించిదోపధనివర్తకయావత్సంశయేత్యధః ॥ తేనభేదాదిసాధ్యకస్థ

మ్యతఇత్యాదౌ తదభావస్యనిర్విజత్వాత్ । వ్యాపారావిశేష్యఫలబోధనేకర్తృప్రత్యయోచుర్ముఖఇత్యపి న, ఫలవ్యాపారయోగ్యధర్మత్వధాతామతేఫలవిషయకవ్యాపారవిషయకబోధంజనయత్వితీశక్తినివేశ్య ఫలవాచకాత్కర్తృప్రత్యయమువగమ్య ఫలమాత్రతాత్పర్యఘటితసామగ్ర్యాంధాతుకర్తృప్రత్యయయోరానుపూర్వీజ్ఞానస్యప్రవేశ్యత్వాదితిదిక్ । మతాంతరమవతారయతి * అనతితి * పూర్వవదేవేతి * తావదోపధానివర్తకయావత్సంశయానివర్తకేతి యావత్పదఘటితపాఠే సామాన్యభావనివేశ్యవలాఘవేనోచితః ఇతిబోధ్యమ్ * దర్శితమేత్యితి * ధూమాదాలోకవానిత్యాదినేత్యాదిః । ఇను తావద్విరోధైర్నివర్త్యాసంశయాయావంతః ఇత్యధేవక్ష్యమాణదోషాదాహ * తత్తద్విశిష్టార్థేతి * ఘటవద్భూతలాదిసంశయానామపిఘటవద్భూతలాదివిషయకప్రతిజ్ఞార్థబోధనిష్ఠనివర్తకతాకత్వేన తత్సంశయానివర్తకబోధానానాతిరిక్తవిషయకత్వం నివర్తకతాయోచాన్యతమబోధత్వవ్యాపకత్వంనివేశయితుమశక్యమేవ అత్యంతిక్తత్వముక్తమ్ । నచ యత్కించిదోపధత్వవ్యాపకత్వనివేశేపి భేదసాధ్యకయావత్ప్రతిజ్ఞాసునలక్షణమనన్వయసంభవః పృథివీతరభిన్నైతి ప్రతిజ్ఞాజన్యబోధస్య పృథివీతరేభ్యోభిద్యతఇతిప్రతిజ్ఞాదిప్రతిపాద్యాధాతావత్సంశయానివర్తకత్వాదితివాచ్యమ్ ॥ యత్కించిత్పదేనాన్యతమబోధఘటకీభూతయావదోపధానామపి ప్రత్యేకం సంగ్రహసంభవేన సకలప్రతిజ్ఞాసంగ్రహసంభవాత్ । యత్తునిరుక్తాన్యూనానతిరిక్తవిషయకస్యసకలప్రతిజ్ఞార్థావగాహి నమూహాలంబనబోధస్య తాదృశత్వాన్లక్షణమనన్వయఇతి తత్తుచ్చమ్

రే భేదతదాశ్రయత్వాదికోటికనానావిధసంశయానామేవ ప్రకృతసాధ్యవక్షక
ప్రతిజ్ఞాభావోధనివర్త్యయావత్సంశయాంతగతతయా (తావత్సంశయనివర్తక
తాయాః పృథివీనేతరాణి పృథివీతరభోవ్యభిదన్యతైశ్చత్వాది ప్రత్యేకప్రతిజ్ఞాజన్య
బోధేనసత్త్వేపిసక్షతిః ॥ తాదృశసకలవాక్యజన్యసమూహంబనబోధన్య తా
వత్సంశయనివర్తకత్వాత్) ॥ తావత్సంశయనివర్తకత్వం. సకస్యాపీతినిరస్తం॥
తావత్సంశయనివర్తకతాయాః పృథివీనేతరాణిపృథివీతరభోవ్యభిదన్యతైశ్చత్వాది
ప్రత్యేకప్రతిజ్ఞాజన్యబోధేనసత్త్వేష్యేతాదృశ సకలవాక్యజన్యసమూహంబన
బోధన్య తావత్సంశయనివర్తకత్వాత్ ॥ తత్రచ నిరుక్తానతిరిక్త విషయక
త్వస్యాపిసత్త్వాత్ తజ్జనకత్వమాదాయైవప్రత్యేకప్రతిజ్ఞా సులక్షణసమన్వయో
(వా)బోధ్యః॥ అత్రచ న్వమతాపేక్షయా గౌరవమేవాన్వరసంపీడబోధ్యమ్॥

తథానతితావత్ప్రతిజ్ఞాభావవిషయకబోధత్వవ్యాపకనివర్తకతాకయావత్సంశయ
నివర్తకత్వేనేన ఘటవద్భూతలాదిసంశయమాదాయ దోషవారణాదన్యతమయ
త్కించిత్త్వయోరైవీయథ్యాత్ । అథ సమూహంబనభావప్రసిద్ధిస్థలేలక్ష
ణసమన్వయార్థ తథాకృతం । ఏవం తత్తద్విధానివర్త్యతాఖ్యాతవద్యావత్సం
శయనివర్తకత్వమపి సమూహంబనసంశయాప్రసిద్ధిస్థలగ్రస్తత్వాన్నకృతమితిచే
దుక్తిరీత్యా తత్ర కథంలక్షణసంగతిరితి । ధూమాదాలాకవాన్పర్వతో వహ్ని
మాఢూమాదిత్యాదౌ హేత్వవయవవారణాయ సంశయే యావత్సంశయేః *
నానావిధేతి * ఘటవద్భూతలాదివిషయకనానావిధోదాసీఫసంశయానామిత్య
భావంతి కచిత్ తదసత్ । ఉదాసీనవిషయకత్వేవ్యవ్యాప్తివారణసంభవాత్
* గౌరవమేవేతి ॥ అత్ర ధూమాదాలాకవాన్పర్వతో వహ్నిమానిత్యాదౌ ప్ర
తిజ్ఞాహేత్వధానసమూహంబనబోధన్య నిరుక్తాన్యూనానతిరిక్తవిషయకతయా
తజ్జనక హేత్వవయవైతివ్యాప్తిః । తస్య ధూమీయహేతుతాబోధకతయా హే
త్వవయవసాని తజ్జనకత్వాత్ । తత్తద్విశిష్టార్థబుద్ధితావచ్ఛిన్నత్వస్య జన్యతా
యాం నివేశేననుగమాత్ ॥ అతోన్యతమత్వేన తాదృశజన్యతానుగమస్యా
వశ్యకత్వే నిరుక్తాన్యూనవిషయకత్వరూపబోధవిశేషణంవ్యర్థమితిబోధ్యమ్ । అ
త్రనిష్కర్మానుసారిణః । తేనభేదతదాశ్రయత్వాదికోటికనానావిధసంశయానా
మేవ ప్రకృతవక్షసాధ్యకప్రతిజ్ఞాభావోధనిర్వృతయతావత్సంశయనివర్తకతా

యాః ప్రత్యేకం ప్రతిజ్ఞాదిఃస్వబోధేనత్యైవ సకలవాక్యజన్యస్యసమూహా
 లంబనబోధస్య తావత్సంశయసివర్తకత్వాత్ తత్రచ నిరుక్తానతిరిక్తవిషయక
 త్వేనత్యైవత్రజనకత్వమాదాయైవ ప్రత్యేకప్రతిజ్ఞాను లక్షణసమన్వయోబోధస్య
 ఇతిపాతః । నన్నేవమపి ధూమాదాలాకవాక్ వర్షతోవహ్నిమాకాధూమాది
 త్యాదౌ షాత్వంలేషేతౌవాతివ్యాప్తిదుర్వారైద తస్యాపి నిరుక్తాన్యూనానతి
 రిక్తవిషయకప్రకృతప్రతిజ్ఞార్థషాత్వధోభయవిషయక సమూహాలంబనబో
 ధజనకత్వాత్ । నచాన్యూనానతిరిక్తవిషయకబోధస్య ప్రకృతప్రతిజ్ఞాప్రతిపా
 ద్యాధ్యక్షవిషయకత్వావచ్ఛిన్నజన్యతానవచ్ఛేదకవిషయితాశూన్యత్వేన విశేష
 తాన్నదోషఇతివాచ్యమ్ । తథాసతి భేదసాధ్యకప్రతిజ్ఞాను తత్తన్మలీయ నిఖిలప్ర
 తిజ్ఞార్థవిషయకసమూహాలంబనబోధమాదాయైవ లక్షణసమన్వయస్యవాచ్య
 తయా తాదృశసమూహాలంబనబోధస్య నిఖిలజన్యతామాదాయ వరస్పదానవ
 చ్ఛేదకవిషయితాశూన్యత్వేనావ్యాప్తైరితిచేన్న । ఉక్తభేదాదిసాధ్యకస్థలవీవా
 న్యతమత్వఘటితం లక్షణం తత్రైవచతాదృశవిషయితాశూన్యత్వనివేషోననంభ
 వతి । ధూమాదాలాకవానిత్యాదౌతు బోధే తాదృశవిషయితాశూన్యత్వమావ
 శ్యకం లక్షణస్యాన్యతమత్వాఘటితత్వాత్ । గంధాదృశమతీవృధిపీఠత రెభ్యోభి
 ద్యతైషత్యాదౌతుతత్తత్ప్రతిజ్ఞాప్రతిపాద్యాధ్యక్షవిషయకత్వాన్యతమావచ్ఛిన్నజ
 న్యతానవచ్ఛేదకవిషయితాశూన్యత్వం నివేశ్యం । నతూక్తభేదాదిసాధ్యకతన్నివే
 శః వైయథ్యాత్, నాపి ధూమాదాలాకవానిత్యాదౌ, అన్యతమవిషయత్వాప్ర
 సిద్ధౌ ఉభయత్రాపివిషయితాశూన్యత్వంవిషయిత్వావసాదవచ్ఛిన్నత్వ రూపంజన్య
 తావిశేషణం కార్యం లేన ప్రతిజ్ఞార్థమాత్రబోధమాదాయధూమాదా లాక
 వానిత్యాదౌ షాత్వానాతివ్యాప్తిః । లక్ష్యభేదేన లక్షణభేదస్యేష్టత్వాత్ । న
 న్నేవంవిశేషణదానేనిరుక్తాన్యూనవిషయకత్వనివేశ వైయధ్యక్షమితిచేదన్యూనవి
 షయకత్వదలేనాప్తేన వివక్షణాత్ । స్వరూపనంబంధరూప ప్రతిజ్ఞార్థవిష
 యకత్వావచ్ఛిన్నత్వ నివేశ్యాన్నిగమనేతివ్యాప్తిరితః నిరుక్తానతిరిక్తవిషయక
 త్వనివేశిత్యాహుః ॥ వస్తుతస్తు, నిరుక్తాన్యూనానతిరిక్తవిషయకబోధత్వవ్యాప
 కముఖ్యవిశేషత్వావచ్ఛిన్న జన్యతానిరూపిత జనకతాశాలివాక్యత్వమేవలక్ష
 ణమిదంచసర్వానుగతం । ధూమాదాలాకవాన్పర్వతోవహ్నిమానిత్యాది స్థితి

ననువిషయతానంబంధేన పాకాద్యవచ్చిన్నకృత్యాదెభ్యత్రసాధ్యతాతత్వకీడ్మశో
 పసయశనతావత్పాకకృతివ్యాప్యనానిత్యాకారకఃతత్త్రతత్పురుషఘటకపాకాదిపద
 స్యపాకాదివిషయకాదిలాక్షణికతయాపాకవిషయశ్శాభిన్నకృతిత్వాద్యవచ్చిన్న
 నిరూపితవ్యాప్తైరేవలాభాల్ పృథక్తసాధ్యతావచ్చేదకావచ్చిన్న నిరూపితాయా
 వ్యాప్తైరలాభేనాధాంతరప్రసంగాదిత్యతఃపాకః * చైత్యిజ్ఞతిఃసాధ్యః*విశిష్టసా
 ధ్యతశ్చేతః*విషయిత్వానుయోగిత్వయోరితి*కృతిభేదాంతశ్చిత్తాదిః || సంబంధవిధి
 యైవేత్యేనకారణవిశేషణవిధయావ్యవచ్చేదః||విషయత్వాద్యవస్తాపకవదాభా
 నేన తయోర్విశేషణత్వాసంభవాదితిభావః || నిపాతాధేననామాధాన్యభేదా
 న్విషయవియోపుష్పత్వత్వవిదద్ధతయా నేతరాణీత్యాదౌ ప్రథమాయాఅనుయోగి

యప్రతిజ్ఞాపేత్వర్థ విషయకసమూహాలంబనబోధీయపేత్వర్థముఖ్యవిశేష్య
 తాతుసకాద్యశ బోధత్వవ్యాపికాకేవలప్రతిజ్ఞార్థబోధేతదభావాల్ | ఇతితా
 ద్యశసమూహాలంబన నివపేత్వర్థ విషయకత్వావచ్చిన్నజన్యతాయాలక్షణాఘ
 టకత్వావచ్చిన్నపాతావతివ్యాప్తిః || నచైవమన్యూనవిషయకత్వంవ్యధాం || తస్య
 పాయత్వాదిః(తస్యలక్షణాంతరత్వాదితి) ననుచైత్యిఃపచరీత్యాదౌ దుపసయస్య
 దుర్వచత్వేనన్యాయాభావాత్ప్రతిజ్ఞాత్వమేవ ప్రసంభవతీతి దీధితికృతాంతత్రల
 ణోపవర్ణనమసంగతమిత్యభిప్రాయోవాశంకతే * నన్వీతి * అధాంతరతి *
 యమూపావచ్చిన్న సాధ్యబోధికాప్రతిజ్ఞాతద్యూపావచ్చిన్న సాధ్యవ్యాప్య
 స్తేవవత్తే ఉపనేయత్వాదితిభావః * నిపాతాధేనైతి * నిపాతాతిరిక్తనామా
 థాన్య తాద్యశనామాధేభదసంబంధేనాన్వయోఽపుష్పత్వన్నమితి నజ్ఞోనిపా
 తత్వేన తదధానభావేనేతరపదాధాన్వయేబాధకాభావాల్ | హృదయమిత్య
 స్వరసః | సచానుయోగితాయాస్సంసగతావాదినా అనుయోగితానేతరీయైతి
 భేదానుయోగితావ్యావవానితి ద్వివిధబోధంప్రతితత్సంసగతకశాబ్దసామగ్ర్యః
 ప్రతిబంధకత్వంకల్ప్యమితి గౌరవం | తత్ప్రకారతావాదినాతుభేదానుయోగి
 తాసంబంధావచ్చిన్నేతరాభావవానిత్యేక విధబోధం ప్రత్యేవతిలాఘవమితి ||
 యఃపాకకృతిసామగ్రిమాణఃపాకకృతిమానిత్యుదాహరణోపదర్శితపాక విష
 యకాభిన్నకృతి వ్యాప్యత్వవిశిష్టైవక్షధర్మత్వోపదర్శకః పాకకృతివ్యాప్య
 వానిత్యుపసయః సువచశ్చాశ్యశంకాం వారయితుంఅన్యతత్ప్రానుదాహరణత్వం

తాథాకత్వమసిద్ధమితిహృదయమ్ * యథోపదర్శితైతి * ప్రతిజ్ఞాపస్థాపితైత్య
 ధణః * ఉపనేయత్వాల్ * ఉపనయేనబోధనీయత్వాల్ తాదృశవ్యాపైరేవాకాంక్షి
 తత్వైన యఃపాకకృతిసామగ్రిమాన్వేషచతీత్యుదాహరణేన ప్రతిపాదనాత్తాదృ
 శవ్యాప్తివిశిష్టస్య పక్షధర్మతాకాంక్షయైవోపనయప్రయోగఇతిభావః * సువచ
 షివైతి * తథాశబ్దేన తాదృశవ్యాప్తివిశిష్టపేతుమతవవోపస్థాపనాదితిభావః || న
 ను మణికృతా ధాల్పిత్యయాథాంవితర్క్య తస్మాత్తథేనిగమనస్య నిరాకర
 ణీయతయా తథా పదఘటితోపపయేపి తద్దోషగ్రాసఇత్యన్యసనుమతస్తాదృ
 కోపనయఇత్యతవితస్తమనుస్మత్యాహ * నవ్యానామితి * నను తత్పదేనయ
 థోపదర్శితసాధ్యస్యేన తాదృశసాధ్యవ్యాప్తివిశిష్టపేతారపి పరామర్శసంభవ
 ఇతివ్యాప్త్యాదిపదప్రయోగవైయధ్యమిత్వాశయేనాహ * తద్వాన్వేతి * న
 ను పక్షాదేరపి ప్రకాంతత్వాత్తస్యేన కథంనోపనయస్థ తచ్చబ్దేన పరామర్శ
 ఇత్యతరహ * యోగ్యతైతి * తాత్పర్యవశాదిత్యధణః || వ్యాప్తివిశిష్టపేతుమ
 త్వన్వేవాకాంక్షితత్వైనతత్పరకాయావతత్యగ్రహాదితిభావః * తదా * తచ్చబ్దేన

సూచయన్నాహ * ప్రతిజ్ఞాపస్థాపితైతి * అన్యసాధ్యేన్వయః | రక్తదండాది
 సాధ్యకోపనయాదినంగ్రహాయ ప్రకృతసాధ్యోపేక్షా * వితర్కేతి * యదిత
 థాశబ్దస్య ప్రకాంతంయద్విశేష్యం సవీవార్థస్తదోపనయజన్యబుద్ధా హే
 తుమతవవిశేష్యత్వాత్తస్మాద్దేతుమానిత్యధణఃస్యాల్ | హేతుమతిచ హేతా
 వాహేతుమద్వైజ్ఞాప్యత్వాన్వయోనసంభవతి | అననుభవాల్ | యదిప్రకాం
 తప్రకారోధస్తదోపనయజన్యబోధవిశేష్యస్య పక్షస్యసామాన్యతాన్వయ
 వ్యాప్తౌప్రవేశేన ప్రకారతయోక్తవీవదోషః | యదిప్రకాంతసాదృశ్యం | తదా
 కేవలాన్వయిని ప్రకాంతాయ ఉపనయజన్యబోధవిశేష్యప్రత్యాసృజ్యా ప్రసిద్ధి
 రితి నిగమననిరాకరణేన ప్రకాంతందృష్టాంతరూపంవిశేష్యం తదభేదస్య బా
 ధాల్ | కేవలాన్వయినితత్సాదృశ్యాప్రసిద్ధ్యేనోపనయనిరాకరణసిద్ధేరితి * ప్ర
 కాంతత్వాదితి * వ్యాప్తివిశిష్టహేతుమత్పక్షబోధకః సఇత్యేవోపనయః త
 తోనేతితునశంక్యం | తథాప్రకరమాభావాల్ || ఏవంతాదాత్త్యసంబంధేన హే
 తాతద్వాన్విత్యేవోపనయః నతు నచాయమిత్యనుమితౌవ్యక్తీకృతమ్ | యోగ్య
 తాయావీకతరాథాబోధకత్వానంభవాదాహ * తాత్పర్యేతి * శాబ్దబోధేతు వ

*సాధ్య స్వేతి*ప్రథమకల్పం*తదావ్యవస్థ స్వేతి ద్వితియక జ్ఞేయమభిప్రేత్య||వర్ష
 తోవహ్నిమానిత్యాచేర్నావ్యయస్యవహ్నిసాధ్యకత్వం నిరాకృత్య సహ్నివ్యా
 వ్యధూమవాంశ్వామిమిత్యాద్యాకారకోవనయంనిరాకుర్వతాంమతమాహ* క
 చిత్త్వేతి * విప్రతిపత్తా కోటిత్వం తజ్జన్యస్త్వతివిషయత్వం తజ్జన్యప్రత్యేకశా
 బ్దబోధప్రకారత్వంవా నతుతదధీన సంశయప్రకారత్వం||అతానసంశయంచేత్వ
 స్య వైయధ్యం|| తత్ప్రదర్శనంచ సంశయే కొటితానిరాపహకత్వేన తస్య న్న
 తోజ్ఞానాయామతంత్రితాద్విత్వవధేయమ్ || యద్యపి వహ్నిమతఉపస్థితిదశా
 యాంవహ్నిరప్యవస్థితయాతాద్యశవిప్రతిపత్తివాక్యాదవహ్నికోటికసంశయో
 భవితుమహతి||తథాపి సావితం త్రైగూణ కొట్ట్యవస్థితిస్సంశయేప్రయోజకత్వభి
 ప్రాయోజ్యదమిత్వవధేయమ్ || అథవా విప్రతిపత్తివాక్యాచ్ఛబ్దవీచనసంశయఇతి
 మతానుసారేణైదం || వస్తుతా వహ్నిభావస్య కోటితాయామేవవహ్నికోటి

హ్నిమతాఽభేదఇతి మతేఽన్యూనాతిరిక్తవిషయకత్వం యథాశ్చుతమస్తీతి స్య
 రనతైవ దీధితికృతాకేచిత్త్వత్వక్తం తదవతారయతి * పర్వతఇతి *తత్తద్వి
 శిష్టార్థబోధగర్భలక్షణంతుప్రతిజ్ఞాథానాం నానాత్వవేత్త్యాశయః || * వ
 హ్నితి * వహ్నిమతః సిద్ధౌలథాతవ వహ్నిసిద్ధైవహ్నిభావావసంశయ
 నివృత్త్యాదిగంభవాత్ | నచ యమ్రాపావచ్చిన్న ప్రకారప్రదశికాప్రతిజ్ఞా త
 ద్రాపావచ్చిన్నప్రకారఘటితార్థతాత్పర్యక వీచాపనయఇతి నియమాత్ప్ర
 తిజ్ఞాయా వహ్నిసాధ్యకత్వానిరాకరణైపి ఉపనయస్య తథాకారత్వం నిరాకృ
 తమేవేతివాచ్యం | మతుపో నిరధాకత్వవాదినం ప్రతి ఉక్తనియమానంగీక
 ర్తృతత్సాధకక్యవాదినం ప్రతిచప్రతిజ్ఞాయాస్తథాత్వనిరాకరణాత్ | వాక్య
 ద్వయాభిప్రాయేణాహ * తజ్జన్యేతి * యథాశ్చుతార్థానిరస్య*నివృత్తి *
 ననువిప్రతిపత్తా కోటిప్రదేశానం కిమథామిత్వతలహ *తత్ప్రదర్శనంచేతి *
 తథాచసాధారణధర్మాద్యనత్వేపి నక్షతిః * తస్య* విప్రతిపత్తికోటిత్వస్య ||
 * సావితం త్రైగైతి * తద్విశిష్టబుద్ధౌ తన్మఖ్యవిశేషకజ్ఞానత్వేన హేతుత్వా
 దితిభావః | ననుశాబ్దబోధజనకవహ్నివదార్థోపస్థితైవసావితం త్రైగైక కొట్ట్య
 పస్థితిరూపాయాస్సవాత్కుతో నవహ్నికోటికసంశయఇత్వతలహ*అథవేతి*
 విప్రతిపత్తికోటిత్వంచ తద్భటకపదజన్య స్త్వతికోటిత్వం | పరోక్షజ్ఞానం నిశ్చ
 యాత్తకమేవేతిసిద్ధాంతమనుదుధ్యాహ * వస్తుతఇతి* ననుతథాపివహ్నిమద్భ్య

కసంశయఉపపద్యతే || నతు వహ్నిమద్భేదస్య సప్తసాన్వభావప్రకారకజ్ఞానస్త్రేష్ఠి
 ప సప్తసంశయత్వాత్ ప్రకృతేన వహ్నిభావోనాపస్థితః అపితు తద్వద్భేదవి
 వేతి శహ్నిభావస్య కోటిత్వాసంభవత్ వహ్నిసంశయోనసంభవతిత్యభిప్రాయః || ఏతత్సూదనాయైవచ వహ్నిమద్భేదస్య కోటిత్వమభిహితమ్ || తదభి
 ధానస్య ప్రయోజనాంతరాభావాత్ || యదాప్య ధర్మిణితత్ప్రకారకబోధావయి
 కాకాంత్రావత్పదజన్య తదుపస్థితీరేవధర్మిణి తత్కొటిక సంతయజనికా పర్వతా
 వహ్నిరభావఇత్యాదితావాక్యాద్వహ్నిద్యుపస్థితౌపర్వతాదౌ వహ్నిదిసంశ
 యానుదయాత్ తథాచ పర్వతోవహ్నిమానిత్యాది బాక్యస్థవహ్నిదిపదమపి
 నపర్వతాదౌ వహ్నిదేర్భేదాన్వయాపయి కాకాంత్రావదితి సతాదృశవిప్రతి
 పత్తివాక్యాద్వహ్నిదికోటిక సంతయఇతిపరమాధాన్యః || నపీనమతమనుస్మత్యా
 మా * వహ్నిమదాప్యైవైతి * పాహురితి * ప్రశజ్ఞేనాత్మాస్వరసాభావము
 చిత్తః || ఫలోపధాయక తారూపజనకతానివేశితకయా ప్రసక్తాం తాదృశ శబ్ద
 బోధానుపధాయక ప్రతిజ్ఞాయామవ్యాప్తిం యోగ్యతావిషయనిరాకరోతి *
 యత్యచేతి * అంతరేతి * వేత్స్వధాన్వివిషయక శబ్దబోధసామగ్ధ్యనుత్తర
 మిత్యధాన్యః || ఏతేన ఫలోపధాన్వివిషయకశబ్దావయవాంతరాధాన్విషయక శబ్దబో
 ధమాత్మోపధాయక ప్రతిజ్ఞాయామవ్యవ్యాప్తిః ప్రసజ్యతే అనతిరిక్తవిషయక శబ్ద
 బోధానుపధాయకత్వాదితినూచితమ్ * తాదృశేతి * తాదృశ శబ్దబోధజనక
 జ్ఞానవిషయేత్యధాన్యః || ఆకాంత్రానివేశాత్ పర్వతోవహ్నిస్సంబంధిత్యాదినిరా
 కాంత్రావాక్యవృద్ధాసః || నచ పర్వతోవహ్నిమానిత్యాదిశబ్దాం ప్రతినిరాకాం

దంకోటికృత్వా వహ్నికోటిక సంతయోనానుపవహ్నిబాధకాభావాదప్రహ్ని
 భావమహానసీయవహ్నికోటిక సంతయవదతతహ * యద్వైతి * ననుయయాప్ర
 తిజ్ఞయావయవాంతర సహకారజైవ బోధోజనితః తాదృశప్రతిజ్ఞాయాంతరి
 క్తవిషయకబోధజనకత్వాత్తత్ప్రాయోపైదీధితావకథనాన్నునతేత్యాశంక్య
 తత్సంగ్రహాధాన్యమంతరావదన్యాధాన్యమాహ * వేత్స్వైర్ధైతి * ఏవంచవిశేష
 భావవతాం మధ్యేసామాన్యభావవతోపి ప్రవిష్టత్వమితి అజనితాన్వయబోధ
 కప్రతిజ్ఞాయా అనంగ్రహః | న్యూనతాంస్ఫుటికరోతి * ఏతేనెత్యాదినా * ని
 రాకాంత్రైతి * ననునిరాకాంత్రావాక్యస్య కథంన్యాయాంతరగతత్వమితిచైత్

క్షతాద్యశవాక్యవిషయకజ్ఞానత్వేనాజనకత్వాత్తాద్యశశాబ్దిబౌధజనకతావచ్ఛేద
కవిషయతాకత్వనివేశవేనైవోపపత్తావాకాంతానివేశనమఫలమితివాచ్యమ్ ॥ ప
ర్యతావహ్నిమానిత్యాదివాక్యానుపూర్వీప్రకారక భ్రమాత్తకతాద్యశనిరాకాం
క్షవిషయకజ్ఞానస్యాపి తథావిధశాబ్దిధీజనకతయా తదీయవిషయతాయాఅపి జన
కతావచ్ఛేదకత్వేన తజ్జనకతావచ్ఛేదక ప్రకారతాశ్చయానుపూర్వీరూపాకాం
క్షాశాలిత్యనివేశస్యావశ్యకత్వాత్ ॥ తచ్చాలిత్యంచ తద్భటితవణసముదాయ
త్వం తజ్జనకతావచ్ఛేదకీధూతభ్రమాన్యయత్కించిజ్ఞానస్యతివిషయతానిరూప
కవణసముదాయత్వమితితుపర్యవసితార్థః ॥ హృదోపహ్నిమానిత్యాదిభ్య
మానుమితిసమానవిషయకతాద్యశబౌధజనకవాక్యస్య వారణాయయోగ్యతాని
వేశనీయా॥యోగ్యత్వంచాబాధితార్థకత్వంప్రకృతసాధ్యశిష్టప్రకృతపక్షబౌధ
కత్వమితియావత్॥వైశిష్ట్యంచవాస్తవం నతు వైజ్ఞానికమ్॥ యద్యపిస్వాతంత్ర్య
ణ యోగ్యతానివేశోనిరర్థః అన్యూనవిషయకత్వావచ్ఛిన్న జన్యతాప్రతి
యోగికజనకతాయాఅవశ్యం వివక్షణీయతయా వాస్తవవైశిష్ట్య ఘటితసాధ్యవిశి
ష్టపనయఘటకవహ్నిపదసంబంధిపదాయంపదానామైవ న్యాయాంతగతతి
యా తెషేవానుపూర్వీభ్రమస్యాభిప్రేతిత్వాత్ । పితృప్రతిజ్ఞావిషయకనిరా
కాంతవిషయకభ్రమపరత్వం నసంభవతీతి నిరాకాంతవిషయతానూ జనకతా
నవచ్ఛేదకత్వాదితి ప్రత్యుక్తం । తచ్చాలిత్యస్యాంత్యవణవవిశ్వాంతైరాహ
* తచ్చాలిత్యంచేతి * అనుపూర్వీఘటకవణత్వవ్యాపకసముదాయత్వంచ న
ప్రత్యేకం ప్రతిజ్ఞాసుతథాసతి యత్కించిద్భానవిషయవణత్వవ్యాపకత్వ మేక
జేషేపీత్యతః ప్రతిజ్ఞాఘటకవణే తద్ఘటకవణత్వభ్రమాత్తకాకాంతావాణా
య భ్రమాన్యత్వం పాగుక్తరీత్యాదియత్కించిత్ప్రకారతాస్థానివిషయతాంచ ని
వేశయన్ గురుతరమాకాంతాఘటకత్వంపరిత్యజ్యతి * తజ్జనకేతి * భ్రమాన్య
త్తిత్వ నివేశేవిశిష్టప్రతిజ్ఞావిషయతాయాఅపి భ్రమన్యత్తిత్వాదసంభవఇతి భ్రమా
న్యేతి । యత్కించిత్త్యనివేశవ్యావృత్తిః పూర్వవత్ । అన్యూనవిషయకత్వదలవా
స్తవవైశిష్ట్యనివేశేభ్రమసాధారణజన్య తాకప్రతిజ్ఞాయా మసంభవమాహ* అ
న్యూనేతి * యద్యపివాస్తవవైశిష్ట్యఘటితాన్యూనవిషయకత్వేపి యాద్యశవిశి
ష్టార్థ విషయతానిరూపితయాద్యశవిశిష్టార్థవిషయతాత్వేన స్వరూపసంబంధ

ష్టపక్షవిషయకత్వరూపస్యాసంపదయితత్వనివేశాసంభవేతి ఆయోగ్యవాక్యప్రతి
 పాద్యవిశిష్టాభావప్రసక్త్యా సప్రదాయసిద్ధప్రతిజ్ఞాప్రతిపాద్యవిశిష్టాభావో
 ధానిసప్రతిసంశయానివృత్తకత్వరూపానతిరిక్తవిషయకత్వనివృత్తతక్షణస్యతత్త్రా
 తివ్యావ్యవసరకైః ॥ తథాపి వాస్తవప్రతిష్ఠానుబంధానతిరిక్తవిషయకత్వనివృత్త
 సూచనాయ యోగ్యతాపాదాశం॥ ఆదిపదాత్రాత్మధ్యవిశేషపరిగ్రహః తేన ని
 స్రాత్పర్యకస్య శుకాదుర్విచారితప్రతిజ్ఞానమానాకారకవాక్యస్యాథాంతరపరితా
 ద్యుశవాక్యస్యచక్షురదాశః ॥ నన్వాకాంతాదినివేశే శాబ్దవాక్యపదయోరైవయ
 ధ్యక్షం ఒకాంతాదేజ్ఞానాంతరౌపయికత్వవిరహాత్ వాక్యాతిరిక్తైరన్తర్వాప్త
 ఆనుమితిజనకవరామర్కాదౌ శాబ్దభీజనకయోగ్యతాజ్ఞానాదావతిప్రసంగాన
 వకాశాదిప్రతికాంతాదిమత్త్వలాభాధికతయాతాద్యుశవదాపాదానంసార్థక
 యతి * తల్లాభశ్చైతి * తల్లాభః శాబ్దబోధంప్రతి ఆకాంతాదిమత్తవీవ వాక్య
 స్య జనకతియా ఆకాంతాదిమత్త్వలాభః॥ తాద్యుశపదద్వయోపాదానాదితిభావః ॥
 శాబ్దపదస్యయోగేన శబ్దజన్యాధికత్యైవ తల్లాభః ఆకాంతాదిరహితస్యాపి శ
 బ్దస్య శబ్దజన్యప్రతిపాతృత్వాదవ్యాజాతివిశేషావస్థాపకేతి ॥ రూఢ్యానుభ
 వనిష్ఠశాబ్దత్వరూపజాత్యవచ్ఛిన్నోపస్థాపకాధికం॥ శాబ్దబోధంప్రతి ఆకాంతా
 దిరహితస్యాపియోగ్యతాజ్ఞానాదేవేత్యుతయో వాక్యపదానుపాదానై కమ
 శాబ్దపదాన్నతల్లాభశ్చైతి వాక్యపదాపాదానాపేక్షేతిభావః ॥ యత్తుతల్లాభశ్చైతి
 అన్యున(సానతిరిక్త)విషయకశాబ్దత్వావచ్ఛిన్నోపయికాకాంతాదిమత్త్వలాభ
 రూపావచ్ఛేదకత్వం సంభవతి ॥ తథాపి తద్వివక్షాయా నభ్యుత్పత్తిబలభ్యుతా
 అన్యూనవిషయకబోధజనకతావదాత్ తదప్రతిలే కింతుస్వారిసిక లక్షణాదిల
 ధ్యుతితత్త్వరిక్త్యాః ॥ విశిష్టాభావోధశ్చ ప్రమాత్తకవనఃకాద్యుశవాక్యంప్రతి
 జ్ఞానమానాకారకవాక్యం । వాక్యపదేనాకాంతాదిమత్త్వలాభే శాబ్దపదాపే
 ఖ్యాదీధిక్యత్రైవింశతితాతాం స్ఫుటికరైః * శాబ్దపద
 స్యతల్లాభేవాక్యే పదాపేక్షావ్యుత్పాదయతి* శాబ్దబోధం * జ్ఞానాదే*
 యోగ్యతాజ్ఞానాదే । ఏవంచ భట్టాచార్యవ్యాఖ్యానయాంశాబ్దవాక్యపదయోరు
 భయోరెవాకాంతాదిమత్త్వలాభకత్వం యత్ప్రతిమలేచ వాక్యపదాదాకాం
 తాదిలాభః । శాబ్దపదాద్విజాతీయశాబ్దలాభశ్చైవమతయోర్భేదశ్చైతిబోధ్యం ॥

శ్చైత్యధః || శాబ్దపదసాధ్యవివేకత్యై శబ్దజన్యజ్ఞానతావనచ్చిన్నాధఃకల్పే శబ్దజన్యతావచ్చేదకజాతివిశేషానువృత్తిత్యై తదవచ్చిన్నజన్యతావచ్చేయోగిక జనకతాలాభోనభవతీత్యతః క్తం జాతివిశేషావస్థావకేతి || తథాచ శాబ్దదిశి శాబ్దపదేష శాబ్దత్వజాలేః కారణదిశచ వాక్యపదేనాకాంతాదియత్త్వస్యలాభాత్తాదృశశాబ్దతావచ్చిన్నావయికాకాంతాదియత్త్వలాభఇతిభావఇతివ్యాఖ్యానమ్ || తదనత్ | అనచ్చేదకతావచ్చిన్ననివేశాన్నిరుక్తాన్యూనవిషయకతావచ్చిన్నజన్యతానివేశమాప్రేక్షేవోపపత్త్యా శాబ్దత్వనివేశనే ప్యయోజనాభావాత్తదుపస్థితైవయోజకత్వాత్ || నచ తత్తదధఃవిషయకత్వస్యశాబ్దత్వనిష్ఠజన్యతావచ్చేదకతాయామేవావచ్చేదకతయాజన్యతాయాం తదవచ్చిన్నత్వవిశేషాత్ అన్యూనవిషయకశాబ్దతావచ్చిన్నత్వేనైవ జన్యతానివేశనీయేతివాచ్యమ్ || వినిగమనావిరహేణశాబ్దత్వనిశ్చిత్తతత్తదధఃవిషయకత్వస్యాపి జన్యతావచ్చేదకత్వాత్ || ౧౭ || నన్నన్యూనానతిరిక్తపదపరిత్యాగే అనుమితివిషయకశాబ్దధీజనకమిత్యవశిష్యతే తథాచ పర్వతోపహ్నిమానిత్యాదిప్రతిజ్ఞావాక్యస్యానుమిత్యబోధకతయా

జాత్యుపస్థావకేతి వక్తవ్యవిశేష పదోపాదానఫలందగ్ధయతి || శాబ్దపదసేత్తి || ఆకాంతాదికంచాచితానుపూర్వీకత్వకుటకప్రతిజ్ఞాయాంహావిశేష్యదతావానివేశ్యం | ఇదంతుబోధ్యం | ప్రతిజ్ఞోత్తరహేతుత్తరోదాహరణోత్తరోపసయోత్తరనిగమనతావచ్చిన్నభేదప్రతియోగితావచ్చేదకత్వం నాచితానుపూర్వీకత్వం కింతునిగమన పూర్వోపసయపూర్వోపాహరణ పూర్వహేతుపూర్వత్యావచ్చిన్నప్రతియోగితాక భేదప్రతియోగితావచ్చేదకత్వం హేతు పూర్వత్వాంతం వాప్రతిజ్ఞాత్వానివేశనలాభువాత్ | ఏవంచపర్వతోపహ్నిః సఖంధీతి నిరాకాంతవాక్యపున్దానఇతి పక్షైర్యథాశ్చలైవసంగచ్ఛతే | నాన్యూనంతర్గతతాదృశవాక్యేపున్దితానుపూర్వీకత్వసంభవాత్ | నచప్రాగభావానుపగమేతత్పూర్వత్వం తదుత్పత్తిక్షణోత్పత్తికధ్వంసప్రతియోగిత్వముత్పత్తికుటితతయాగుర్వితివాచ్యమ్ | సంసర్గతయాతన్నివేశేన లక్షణగ్రహస్యతద్గ్రహంవిశాఖిభావాత్ | సామాన్యలక్షణాయాముత్పత్త్యనుగమప్రకారస్యధర్మితత్వాచ్చ | తస్మాద్విశేష్యతః ఏన నివేశః || ౧౮ || ఉక్తరీత్యాకారణానంతర్యస్యజన్యతావచ్చేదక కౌటిప్రవేశమతేన్యూనవిషయకత్వస్యాపి జన్యతావచ్చేదకత్వ

వ్యాప్తిః ప్రాశంకాంపరిజహిమన్తనుమితిః వయోవిషయోయస్యేతి మధ్యమవద,
 లాపినమాసాభిప్రాయేణ సముదిలక్షణపర్యవసితాథంవ్యాచక్షేతథాచేతిః
 దృష్టాంతవతఇతి * అన్యోగిమేవోహహరణస్యేకాదినాన్వయః । అ
 న్వయ్యదాహరణస్య లింగబాధకత్వాదన్వృత్తిరేకవర్ణంతానుభవనమ్ । యో
 యోధూశవాణసవహ్నిమానితి వ్యతిరెక్కుదాహరణస్య పక్షస్థిభావాదిరూ
 పలింగాబోధకత్వాత్ పక్షవిషయకత్వమాత్రనివేశేనైవ తాదృశోదాహరణవార
 ణసంభవేన పక్షముఖ్యవిశేష్యకత్వవర్ణంతస్య వివక్షణీయస్య వ్యావృత్తిదానా
 య యథా హాదభిన్నమిత్యాదిదృష్టాంతఘటితతదనుసరణం ॥ దృష్టాంతానుబ
 తోదాహరణవ్యావృత్తిమాహ * హాదావృత్తితి * ఉపసయవారణాదేతి *
 పక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నపక్షవిశేష్యకత్వనివేశస్యప్రయోజనాంతరవిరహాపేక్ష
 తదర్థమేన తన్నివేశేననుషంగపక్షేనిగమనాతివ్యాప్తిర్నసంభవోత్పభిప్ర
 యేణ నిగమనోపేక్షా తస్మాత్ ఇతరభ్యోభిద్యతేతత్వాదినిగమనస్యపక్షవిశే
 ష్యకబోధజనకత్వాభావాన్నిగమనసామాన్యేనాతివ్యాప్తైస్సంభవ ఇత్యభిప్ర
 యేణవా॥వస్తుతః పక్షముఖ్యవిశేష్యకత్వనివేశేపి గోత్వంసాస్మాభావవత్ గో
 త్వాభావాదిత్యత్ర యత్రసాస్మాతత్రగోత్వమిత్యుతోదాహరణే పక్షముఖ్యవి

మిత్యనుశయోనాన్యోనానతిక్రపదందిహయేతిమూలమ్ * అవ్యాప్తిరితి * అ
 నుమితిజ్ఞానమిత్యాది ప్రతిజ్ఞాయాంలక్షణగమనాత్ * ప్రయోజనాంతరేతి *
 లింగావిషయకత్వనివేశాత్పశ్యాదితిశేషః । పక్షతావచ్ఛేదకనివేశేపి లింగావిష
 యకొకొదాహరణేతివ్యాప్తైర్దుఖ్యత్వనివేశేతదన్వయధ్యాలోపితదర్శమేన*ని
 గమనాతివ్యాప్తివారణార్థమేన నిగమనైవతుబద్ధసంబంధితైవపక్షభావమభిప్ర
 త్యేదం । ఉపసయాతివ్యాప్తైరేతద్వివక్షయా దుర్వావతానూచనాయైవకారః*వ
 ట్తేతి*ఇతరభేదాశ్రయిత్యేనబోధః । అజ్ఞాతాథాశ్రయతాయావన ముఖ్యవి
 శేష్యత్వాత్ । సమీధమిణోనివేశః । ఉపసయసామాన్యేత్యతివ్యాప్తిస్థివత్వేవేతి
 భావః । పూర్వనిగమనేతివ్యాప్తిర్నాస్తీతివక్త్రం ప్రయోజనాంతరాభావేపి
 తద్వారణార్థమేన పక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నముఖ్యవిశేష్యత్వం దేయమిత్యు
 క్తమ్ ॥ ఇదానీం పక్షతావచ్ఛేదకవైశిష్ట్యనివేశస్య ప్రయోజనాంతరం దర్శయ
 న్నైవ నిగమనాతివ్యాప్తిర్నాస్తీత్యాహ * వస్తుతఇతి * ఏవంన నిగమనవిశే

శైష్యబౌధజనకైతివ్యా ప్తిదుకారాన్వయైవ. పక్షమాల్యముఖ్యవిశేష్యకత్వనివేశే
చవిత్వపక్షకస్తతే మాత్రాధాన్యప్రసిద్ధ్యాన్వయాప్తిరివక్షతా వచ్చేదకాననచ్చి
న్న ముఖ్యవిశేష్యత్వానిరూపకత్వ మేవవివక్షణీయం తిథాచ నిగమనేననుషం
గవత్కైన్వ్యా పిర్నుసంభవ త్యేవేత్వవధేయంలింగత్వస్య కవలాన్వయితయాసా

మేపి. నాతీన్యా ప్తిరితిథావః *పక్షతావచ్చేదకాననచ్చిన్న ముఖ్యవిశేష్యత్వాని
రూపకత్వమేవతి* ముఖ్యత్వనివేశఫలంసుగమమ్ | అత్రేదంబౌధ్యమ్ | యత్ర
సమవాయసంబంధావచ్చిన్న గొత్వాభావసాన్యధ్యః కాలికసంబంధావచ్చిన్న
గొత్వాభావా హేతుస్తత్ర యత్ర గొత్వం తత్ర గొత్వమిత్యదాహరణైతి
వ్యాప్తిః | తత్రల్పముఖ్యవిశేష్యతాద్యయన్యపక్షతావచ్చేదకీధూత గొత్వత్వా
ననచ్చిన్నత్వాసంభవాత్ | నను సమవాయావచ్చిన్నగొత్వాభావస్య సాన్యత్యై
కాలికసంబంధావచ్చిన్నగొత్వాభావోవ్యభిచారిత్వవ్యతిరేక్యదాహరణాభావా
త్ కాన్తివ్యా ప్తిః | నచ కాలికసంబంధావచ్చిన్నగొత్వాభావవినసాన్యః సమ
వాయావచ్చిన్నగొత్వాభావా హేతుస్తత్ర నవ్యభిచారఇతివాచ్యమ్ | తాదృశ
సాన్యస్య కవలాన్వయితయా సాన్యవధ్యేదాప్రసిద్ధ్యా ప్రతియోగివైయ్యధికర
ణ్యవిశేష్టసాన్యాభివముఖ్యతవ్యతిరేకవ్యాప్త్యప్రసిద్ధేః | తద్దటితసాన్యాభివము
ఖ్యతీతిత్రదవ్యప్త్యప్రసిద్ధేర్న | ఘటాదెరపికాలికసంబంధేన గొత్వవత్తయా
తత్రసమవాయేనతదసత్త్వాత్ | మైనమ్ | సమవాయతాదాత్మ్యముఖ్యత సామా
నాధికరణ్యసంబంధేన గొత్వాభావస్య హేతుత్వాత్ | యద్వాక్కుద్దసమవాయ
సంబంధావచ్చిన్నగొత్వాభావవినః గొత్వత్వవిశిష్టగోత్వనిరూపితసమవాయన
మృంధావచ్చిన్నగొత్వాభావాన్వయః | నచవిశేషరూపేణసంసగతాస్వికా
రాపత్తిరితివాచ్యమ్ | విశిష్టవైశిష్ట్యబోధస్తలానురూధేన తాదృశ, విశిష్టసమవా
యస్య సంసగతాయాస్సర్వైరుపగమాత్ | అథసమవాయావచ్చిన్నాధా
రతాసంబంధావచ్చిన్నగొత్వాభావాన్వయస్తత్రైకస్య సాన్యత్వేన్వయస్య హే
తుత్వంద్రష్టవ్యమ్ || యద్వా గొభేదసాన్యధ్యః సమవాయావచ్చిన్న గొత్వాభా
వా హేతుస్తత్రోదాహరణైతివ్యాప్తిః | యదిచ గొత్వవధ్యేదోనాస్తిగు
రుభుధూవావచ్చిన్నప్రతియోగితాకత్వాత్ | యద్యుపావచ్చిన్నప్రతియోగితాక
భేదసాన్యధ్యః కించిద్యుపావచ్చిన్నతద్యుపబౌధకంచ నోదాహరణమితిమన్య

తే తదా పరమమహద్భేదస్సాధ్యః పరమమహత్వాభావోపేక్షాః పరమమహత్వంపక్షః తత్ర యత్ర పరమమహత్త్వం తత్ర పరమమహత్వమితి తదా హరణైతివ్యాప్తిర్దుర్వారైవ । పరమమహత్త్వత్వస్య జాతిత్వాన్నిగురుధర్మావచ్ఛిన్నభేదస్వీకారప్రసంగః । అత్ర కేచిత్ప్రమాదధతి । ముఖ్యవిశేష్యతాద్వయశూన్యత్వం తద్దలార్థః ఇతి తదవతే నక్షమంతైతధాసతి నిగమనోపేక్షానిర్బిజాస్యాదితి । తదవతేనమృష్యంతి । నహి విశేష్యతాద్వయశూన్యత్వం ద్విత్వావచ్ఛిన్నతదధావః । కింతు ఏకవిశేష్యతాశూన్యత్వేనత్యవగవిశేష్యతాశూన్యత్వంఏకవిశేష్యతాశుపక్షనిష్టైకముఖ్యవిశేష్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నావరముఖ్యవిశేష్యతాశూన్యత్వేనతిపక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నముఖ్యవిశేష్యతాశూన్య యోబోధస్తజ్జనకత్వం వర్తవసీతాధః । అత్ర యత్ర గోత్వం తత్ర గోత్వమిత్యదాహరణవారణాయోనత్యంతమ్ । యత్రసాస్మా తత్రగోత్వమిత్యదాహరణవారణాయ విశేష్యమ్ । అత్రనియతసమూహంబనంనాస్తేవేతిహృదయమ్ । తేనోదాసీనపరిజ్ఞావిషయకజ్ఞానజన్యశాబ్దబోధస్యాదాసీనవాక్యార్థవిషయతానియతప్రతిజ్ఞార్థవిషయతాకర్తృపి నక్షతిః । ఇత్థంచనిగమనజన్యబోధస్య తాదృశవిశేష్యతాశూన్యత్వాభావాన్నిగమనోపేక్షాసంభవతీతినికించినవపన్నమితి । అపరేతునమాదధతి । సాన్యముఖ్యవిశేష్యతానిరూపకత్వసంబంధేన పక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవిశేష్యతాకత్వం । సాన్యముఖ్యవిశేష్యతానిరూపకత్వసంబంధేన స్వీయపక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవిశేష్యతానదన్యత్వం స్వీయపక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నయత్కించిద్విశేష్యతాభిన్నముఖ్యవిశేష్యత్వానిరూపకత్వంవా తద్దలార్థః । అత్రసతాద్భూతాదాహరణితిప్రసంగః । అసమ్భవవారణాయ భేదప్రతియోగివిషయతాయాః స్వీయత్వనివేశః । ఏవంచ నిగమనోపేక్షాపీతి । నచ యత్కించితృక్షవిశేష్యతాభిన్నముఖ్యవిశేష్యతానిరూపకత్వాభావనివేశేనైవ విశ్వపక్షకైప్రసిద్ధవారణ సంభవే పక్షతావచ్ఛేదకనివేశసం నావశ్యకమితివాచ్యమ్ । అఖండభావఘటకత్వేనసాధక్యాదితి । అత్రకేచిత్ । యత్కించితృక్షవిశేష్యతాభిన్నముఖ్యవిశేష్యతానిరూపకత్వమేవ సమ్యక్ । నతు పక్షతావచ్ఛేదకస్యాప్యవశ్యనివేశః ప్రయోజనాభావత్ । యత్ర గోత్వంతత్రగోత్వంయత్రగోత్వంతత్రసాస్మాత్త్యదాహరణాదేస్తేనైవ వాచ

శ్లో ౧ । విశ్వపక్షకస్తతప్రతిజ్ఞాజన్యబోధస్య యత్కించద్విశేష్యతాభిన్న ఘట
 త్వావచ్ఛిన్నముఖ్యవిశేష్యత్వమాహాయ తదనిరూపకత్వ సత్త్వేనానుపత్త్య
 భావాత్ ॥ నిగమనవారణాయ తన్నివేశేత్వసందర్భఇతి వస్తుతస్త్విత్యాదినా భ
 త్తాచార్యణాం నిగమనాపేక్షావీజవణానం సందర్భవిరుద్ధమేవైత్యాచ్యుః । త
 దవతనమృష్యంతి । యత్కించత్పక్షవిశేష్యతాభిన్నముఖ్యవిశేష్యకత్వానిరూ
 పకత్వస్య తద్దలాభాత్వే వహ్నిమత్పర్వతకాలీనః పర్వతోవహ్నిమానితప్రతిజ్ఞా
 యామవ్యాప్తిః । పక్షతావచ్ఛేదకఘటకీధూతపర్వతస్యవిశిష్టపద్మతాభిన్న త్వేన
 పక్షతయా తన్నిష్టవిశేష్యతాన్యముఖ్యవిశేష్యతాకత్వాభావస్య తజ్జన్యబోధే
 సత్త్వాత్ ॥ నచ భేదప్రతియోగివిశేష్యతాయామపి ముఖ్యత్వం నివేశ్యతఇతి న
 దోషఇతివాచ్యమ్ । దలద్వయే ముఖ్యత్వమపేక్ష్య తస్యాం పక్షతావచ్ఛేదకా
 వచ్ఛిన్నత్వనివేశనలభావాత్ ॥ అస్తువా ముఖ్యవిశేష్యతాద్వయనివేశః తథా
 పి స్వస్య స్వధమితావచ్ఛేదకత్వవారణాయ ధమితావచ్ఛేదక ప్రకారతాని
 రూపితవిశేష్యత్వాంతరమావశ్యకం తథాచాసంభవః । పర్వతోవహ్నిమానితా
 భస్మాపి విశేష్యతాద్వయశాలిత్వాత్ ॥ అతః పక్షతావచ్ఛేదకనివేశనమౌవశ్య
 కమ్ । నచ పక్షతావచ్ఛేదకానవచ్ఛిన్నవిశేష్యతామాహాయ సుపవదోషఇతివా
 చ్యమ్ । పక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నయత్కించద్విశేష్యతాభిన్నకించద్ధర్మావచ్ఛి
 న్నముఖ్యవిశేష్యత్వానిరూపకత్వస్తేన వివక్షణీయతయా అనుపపత్త్యభావా
 త్ ॥ పక్షతావచ్ఛేదకానివేశాసంభవతాదవస్థానీతి ॥ ధమితావచ్ఛేదకావ
 చ్ఛిన్నవిశేష్యతాధమితావచ్ఛేదకప్రకారతానిరూపితవిశేష్యతాయా అ
 న్యత్వే విధేయకోటిప్రవిష్టపదార్థేయప్రకారతాచేత్వాది అగ్రిమఖట్టాచార్యలే
 ఖపవ ప్రమాణమితి దిగితి ॥ అన్వేతు సమాదధతి ॥ స్వనిరూపకత్వస్వభిన్న
 పక్షతావచ్ఛేదకతాపర్యాప్త నిధికరణధర్మావచ్ఛిన్నముఖ్యవిశేష్యతానిరూప
 కత్వోభయాసంబంధేనపక్షతావచ్ఛేదకతాపర్యాప్త నిధికరణధర్మావచ్ఛిన్నము
 ఖ్యవిశేష్యతావదస్యత్వమపి బోధవిశేషణం దేయమ్ ॥ ప్రతిజ్ఞాసామాన్యసంగ్ర
 హాయ స్వనిరూపకత్వేతి ॥ ధూమాదాలోకవాక్ పర్వతోవహ్నిమానిత్యాదా
 వాలోకప్రకారతానిరూపితపర్వతత్వావచ్ఛిన్నవిశేష్యతాం స్వపదనాపాదా
 యావ్యాప్తిరితిభేదప్రతియోగితావచ్ఛేదకకోటా పర్యాప్తినివేశః । తత్త్వేనవి

శిష్టపర్వతత్వానవచ్చిన్నవిశేష్యతాం నవపదేనాపాదాయ తదన్యాయాకప్రకార
తానియాపిత కేవలపర్వతత్వానవచ్చిన్నవిశేష్యతానత్వేనావ్యాప్తిరితి ద్వివీయసం
బంధే పర్యాప్తినివేశః ॥ నచ ప్రమేయగోత్యత్యైవ పక్షతాయాం పూర్వవద్ధే
త్వభావస్య సాధ్యతావాతుతాచ తత్ర న్యతిరెక్కుదాహరణాదిభయ సంబంధన
పక్షతావచ్ఛేదకపర్యాప్త్యనికరణధర్మానవచ్చిన్నముఖ్యవిశేష్య తావదన్యత్వస
త్వాదతివ్యాప్తిరితివాచ్యమ్ ॥ ఇటాచార్యోక్తపక్షతావచ్ఛేదకానవచ్చిన్నైత
దలస్య పక్షతావచ్ఛేదకతాపర్యాప్త్యనికరణధర్మానవచ్చిన్నవిశేష్యత్వాభవా
న్నతాదృశధర్మానవచ్చిన్నవిశేష్యత్వానిరూపకత్వమథః ॥ ఏవ చ నిరుక్త
దాహరణజన్యబాధస్య పక్షతావచ్ఛేదకైకదేశగోత్యత్వానవచ్చిన్నవిశేష్యతా
చాలిత్వేపినాతివ్యాప్తిః ॥ ధూమాదాలాకవాన్పుష్పతావచ్ఛేదకానవచ్చిన్న
వలపర్వతత్వానవచ్చిన్నవిశేష్యతామాదాయావ్యాప్తిరతిపాద్యమి కానవచ్చిన్న
స్తనివేశః ॥ ప్రకృతపక్షతావచ్ఛేదకానవచ్చిన్నవిశేష్యతామాదాయా సంభవో
తాద్వివీయానవచ్చిన్నాంతనివేశః ॥ తత్రచప్రమేయగోత్యపక్షకన్యతిరెక్కుదా
హరణవారణాయ పర్యాప్తినివేశఇతి ॥ పరంతు సంబంధితత్వానవచ్చిన్నపక్షక
హి సాధ్యకనిగమఫవారణం లింగవిషయకత్వంవినాత్వకృమేవేతిబోధ్యమ్ ॥ అ
త్ర విధేయకోటావధికావగాహిత్యాబాధానుపగమపక్షముపగమ్య సంబంధీవ
హిమానితి ప్రతిజ్ఞానుపగమసంభవాన్తతుపొనిరధికత్వమతే ఉపనయాథని
గమనాథయోద్వయోరెవబాధాదననుషంగపక్షీయనిగమనాపేక్షాపీ సం
తిరితిబోధ్యమ్ ॥ పరేతుసమాదధతి ॥ పక్షతావచ్ఛేదకపర్యాప్తావచ్ఛేదకతాకా
న్యముఖ్యవిశేష్యత్వానిరూపకత్వమేవ తద్దలాథః ॥ యత్రగోత్యం తత్ర గో
త్యమిత్యాదౌ వ్యాపకత్వభావస్వీకారాద్గోత్యవ్యాపకత్వవిశిష్టగోత్యస్వేవవిశే
ష్యతయా తస్యాః పక్షతావచ్ఛేదకపర్యాప్తావచ్ఛేదకత్వాభావేనైవ తద్వ్యుదా
సఇతి ॥ యత్తు ॥ ఏవంసతి పక్షతావచ్ఛేదకపర్యాప్తావచ్ఛేదకతాక ముఖ్యవిశే
ష్యతాకత్వనివేశేనైవ యత్రగోత్యం తత్రసాన్నేత్యాద్యుదాహరణవారణసంభ
వాత్పక్షతావచ్ఛేదకానవచ్చిన్నముఖ్యవిశేష్యత్వానిరూపకత్వపర్యంతవివక్షానై
యథ్యాదితి ॥ తన్న ॥ యత్రగోత్యం తత్రగోత్యమిత్యాదౌ తథావిధగోత్య
విశేష్యత్వాంతరమాదాయాతివ్యాప్తిః ॥ గోత్యాభావవా సున్నాభావవా

యాన్యకా లి. గావిషయకత్వజ్ఞానైవ్యగ్రద్దమితి వ్యకృతలింగావిషయకత్వం
వివక్షణీయం తథాననిర్వచిత్యాశయేనాహ*యద్యపివ్యక్తైతి*లింగాతావచ్ఛే
దకావచ్ఛిన్నా విషయకత్వవివక్షణౌ వృధివీత్యతరేభ్యో భిద్యతఇత్యాది ప్రతిజ్ఞా
యాః గానగ్రహః తజ్జన్యదోధేర్వరూపతపీవవృధివీత్వాదిరూపలింగా భానాది
శ్చాన్యమైస్సహ ౩ కేదోషరూపా *గంధసతీతి*తథేతి*తథా*ఇతరేభ్యోభిద్యతై
*ఉపనయాసంభవఇతి*తథాచతాదృశప్రతిజ్ఞాదిఘటితన్యాయపనసంభవీతిత్వా
వ్యాప్తిశంకెతిభావః*ఇదమా*ఇదుపద్యేన*గద్దవ త్వేనైతి*ఉపనయస్థేదంశబ్దసన్
ప్రతిజ్ఞాపదశిఃతవక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నపరత్వాదితిభావః*గంధవత్వాన్వయే
తి*గద్దవదభేదాన్వయస్యేర్వర్త*ఆయోగాదితి*ఉద్దేశ్యత్వవిధేయత్వావచ్ఛేదక
యోరైక్వేతదేదాన్వయబాధసామ్యత్వత్వత్వత్వత్వత్వత్వత్వత్వత్వత్వత్వత్వత్వత్వ
వన్యన్వయబాధ ప్రచంగాదితిభావః *సాధ్యాభావేతి *సాధ్యాభావవ్యాపకో
యోగం సాధావః తదభావత్వేనైక్యధాః తథాచభిన్నరూపేణ గంధాదేరుద్దేశ్య
త్వాదా యత్రగోత్వం తత్రసాక్షేత్వాదా సాన్నాత్వవ్యాపకత్వాభావేపి గో
త్వే సాన్నావ్యాపకత్వలాభేన ఆతివ్యాప్తైశ్చైతి తత్ర ఆలోకవాక్ పర్వతో
వహ్నిమానిత్వాదాపు క్తరీత్వావ్యాప్తిః ॥ ఇదంతసమాధానంభవిష్యతి ॥ ప
రమంశ్చేదకావచ్ఛిన్నముఖ్యవిశేష్యత్వానిరూపకత్వదలస్య పక్షతావచ్ఛేదక
త్వ
రూపకత్వమథః ॥ యత్రగోత్వం తత్రగోత్వమిత్యుదాహరణౌ తత్పదసమభి
వ్యాఖ్యానగోత్వపదం యత్పదసమభివ్యాహృతగోత్వపదాదికంభిన్నభిన్నమేవ
భిన్నభిన్నగోత్వత్వనిష్ఠావచ్ఛేదకతానిరూపక విశేష్యతాప్రయోజకమితి నాతి
వ్యాప్తిః ॥ విశిష్యపక్షతావచ్ఛేదకనిష్ఠావచ్ఛేదకతాప్రయోజకతాయాః గోత్వప
దయోః సత్త్వాదతివ్యాప్తిరితి యత్కించదితి ॥ తచ్చ ప్రయోజకతావిశేషణం
తేన యత్ర గోత్వం తత్రగోత్వమిత్యాదావిశేష్యతాదైవ్యకేపి ప్రయోజకతా
భేదాన్నక్షతిరితి ॥ మతుపసాస్పృశకస్య వ్యవస్థాపనాదాహ * గంధవదభేదే
తి * గంధాభావఇతి * సాధ్యాభావవ్యాపకీభూతో యో మోతుతావచ్ఛేదకావ
చ్ఛిన్నాభావస్తప్రతియోగిత్వంవ్యాప్తిః ॥ అన్యథాఘామహాన్వహ్నిరిత్వాదా
ఘామాభావవ్యాపకో యోపహ్నిఘామోభయాభావస్తప్రతియోగిత్వాదతివ్యా

త్వ విధేయత్వానచ్చేదకగర్భేనైవభావాన్నన్వయబోధానుపపత్తిరితిభావా
 నను హేత్వభావాభావత్వేన హేతుమస్తావకపవనానాం ప్రభుత్వం సమం
 క్యాత్వేన రూపేణవత్తేహేతుభావమతలాహ * సమమేవ * సమం సమం
 తావచ్చేదకహేత్వభావత్వాద్యవచ్చిచ్ఛాభావత్వేన హేత్వస్వయబోధా దేవేన
 భావః * నచ నేయః పృథివీతి * ఇహోచ్యయేనాభావాభావత్వేన హేతుబోధా నిధి .
 వః || యద్యపిపృథివీత్వ హేతుకస్తలేతాద్యశోపనయప యోగో యజ్యశోస్థిపీ ప
 దాత్స్వరూపతవీపస్థితస్య పృథివీత్వరూపపదార్థావాచ్ఛాదకత్వ ఇహో
 భావావేతన్వయానుభవేన హేత్వభావాభావత్వేన హేత్వలక్షణం . నచహే
 తుమధ్యేహాభావాపి హేతురేవాహ్యోన్య భావాభావస్యప తియోగితానచ్చే
 దకరూపత్వాత్ ఏవం(చ) హేతుమద్భేదవిన సాధ్యాభావవ్యాపకతాయత నేతర
 భేదస్సన్న పృథివీత్యుదాహరణేన బోధ్యాఇతి పృథివీభేదాద్ధ వత్స పృథి
 వీత్వబోధకస్తాద్యశోపనయోయుజ్యతివేతివాచ్యం || ఏవమపి పృథివీత్వాదితి హే
 తువాక్యోపస్థితపృథివీత్వత్వవిశిష్ట హేతుకానుమిత్యో పయితద్యూపవిశిష్టవద్వై
 దత్వావచ్చిన్నే సాధ్యాభావవ్యాపకతాయా ఏవాకాంక్షితతయా తస్యావీవయ
 త్రైతరభేదాభావస్తన్న పృథివీత్యుదాహరణే నోపదేశనీయతయా తద్యూ
 పవిశిష్టవద్భేదత్వావచ్చిచ్ఛాభావత్వేన హేతుమత్తాయా ఏవాపనేయత్వాత్తా

పైః || వ్యాపకత్వస్యోపనయవాక్యభావముటకత్వలాభాయ వ్యాపకతావచ్చేద
 శేతి * తాదృశేతి * నచ నేయః పృథివీత్యాకారకేత్వధాః * స్వరూపతవీవ
 తి * ఏలేనాన్వయితావచ్చేదకరూపేణానుపస్థితేస్తస్యాభా వాలక్షేపయ్యేగి
 సంశేధేనాన్వయశ్చితిసూచితమ * పదార్థతావచ్చేదకస్యేతి * ఏతేనైకత్రా
 నితస్యాపరత్రాన్వయోనసంభవతీతిసూచితమ || పన్నేపమపి యత్రనేతిరభేదస్త
 త్ర నపృథివీత్వమిత్యుదాహరణే నపృథివీత్వాభావే సాధ్యాభావవ్యాపకతాబో
 ధాత్తత్ర తాద్యశోపనయాసంగతిదుర్వారైవత్యాశః క్యా నన్ద్యశోదాహరణ
 స్థలతంసంగమయతి * ఏవమితి * యత్ర నేతిరభేదస్తన్న పృథివీత్యుదాహరణ
 స్య నిరాకాంక్షత్వాదన్యాదృశసాకాంక్షోదాహరణేతదసంగతిమాహ * ఏవమ
 పీతి * ఆకాంక్షితతయేతి * తద్యూపావచ్చిన్న హేతుకానుమితో తద్యూపావ
 చ్చిన్నత్వవిశేషిత తదవచ్చిన్నవద్వైదే సాధ్యాభావవ్యాపకతావిషయకపరామ

దృఢోపనయాసంగతేః అన్యథావృధిపితరభ్యోభిద్యతే గంధసమవాయికారణ
 తావచ్చేదంరూపవత్వాదిత్యాదావపి తథోపనయప్రయోగావత్తైరితి॥తథాపి తా
 దాత్మైస్సవృధిపీపేతుకస్థలాభిపాప్రయోజనం॥ ఆదిపదాన్నచనేయం గంధసతి
 త్యాకారకస్య నచసాత్రోగంధవత్త్యాకారకస్యోపనయస్యవరిగ్రహః ॥ అత్రేషా
 త్వభావాదా సాధ్యాభావవ్యాపకత్వాభానేపి సక్షతిః ప్రాచీనమతే ఉదాహర
 ణాదేవవ్యాప్తిలాభేన పక్షధర్మతామాత్రస్యఉపనేయత్వా దతపివ ప్రాచీనా మి
 త్యుక్తం॥ సాధ్యాభావవ్యాపకత్వాదాచవ్యాపకాంతముపలక్షణార్థకం॥ నను
 నచ నైయం వృధిపీత్యాదికఃప్రాచీనానుమతౌపనయోసంగతఃఫణ్భావస్య
 ర్భస్తేన జపకత్వాదితిధావః * తాదృఢోపనయేతి* వృధిపీత్వత్వానుపస్థాపకో
 పనయేత్సధః *అన్యథా*యేనరూపేణ యస్య హేతువాక్యాద్ధేతుపక్షిస్త
 ద్రూపావచ్చిన్నత్వాదిశేషిత తదవచ్చిన్నభేదేసాధ్యాభావవ్యాపకతాయావవా
 కాక్షితత్వావగమే యత్ర నేతరభేదస్తన్నవృధిపీత్వదాహరణద్వారేతి శే
 షః * తాదాత్మ్యేనైతి * నచ వృధివ్యాపివ హేతుత్వేపి వృధిపీథేదాభావస్య
 ప్రతియోగితావచ్ఛేదకవృధిపీత్వరూపతయా కథంవృధిపీథేదాభావత్వేన వృధిపీ
 ధానమితివాచ్యమ్ ॥ భేదాభావస్య ప్రతియోగితావచ్ఛేదకరూపత్వవత్ప్రతియో
 గిరూపత్వస్యాపి స్వీకారాత్ ॥ అతపివ మధురానాథేనాపి అన్యోన్యాభావా
 భావస్య ప్రతియోగిరూపత్వం స్వీక్రియతఇతి నాపసిద్ధాంతః ॥ గంధవద్ధేతు
 కోపనయంప్రదర్శ్య గంధహేతుకంతమాహ * సదనాత్రేతి * నన్వేనమపి స
 చనేయంవృధిపీత్వపనయోసంగతః ॥ సాధ్యాభావవ్యాపకతాయాః బోధక
 శబ్దానావేనాధానాదిత్యతతహ * అత్రేతి * ప్రాచీనైతి * యథాన్వయ్యుపనె
 యం పక్షధర్మతామాత్రం తథావ్యతిరేక్యపనయనుపి తదేవేతిధావః ॥ నన్యమ
 తచ వ్యావ్యః పక్షేవతేనవేతి ఆకాంతానురోదేన వ్యాప్తివిశిష్టవైశిష్ట్యబో
 ధకవీవాపనయః ॥ ఇదంతబోధ్యమ్ ॥ న్వతంత్రప్రేత్వభావధర్మికసాధ్యాభా
 వవ్యాపకతాగ్రహవిశిష్టతదధాః వత్తాగ్రహద్యయసాధారణకారణతాయాన్వపస్థా
 పనాద్ధేత్వభావాధావః పక్షేవతేనవేతి ఆకాంతయైవ నవీనానాం దర్శితౌ
 పనయః సువచఇతి ॥ నను దీధీకౌ సాధ్యాభావవ్యాపకత్వసంగతమతతహ ॥
 * సాధ్యాభావేతి * ఉపలక్షణార్థకమితి *ప్రతియోగితావచ్ఛేదకకోట్యప్రవి

ప్రతియోగ్యనుయోగ్యపరాగతైవ కాష్టానుభవేభానాఽన్యోన్యభావబోధే స
మానవిభక్తికప్రతియోగ్యనుయోగివాచక పదసమభివ్యాహరస్య సంసర్గా
భావబోధేన సప్రమ్యన్తానుయోగివాచకపదసమభివ్యాహర స్యాపేక్షితత్వాల్
ప్రకృతేచానుయోగివాచకపదాభావేన పృథివీభేదగంధాభావాదిబోధానుంభవా
దితి సవినానుమతశ్చతరత్వవ్యాప్తకీర్మాతాభావప్రతియోగి పృథివీత్వవతీతాద్భు
తగంధవతీచేయమిత్యాద్యాకారకోపనయపవాదరణీయః కత్రహేతోఃపక్షతావ
చ్ఛేదకత్వే దశైతత్పుత్నత్తివిరోధోదుష్పరిహరవేత్త్యాలూచ్యనవ్యమతేనమా
ధానమాహ * యదిచెతి * ఉచ్యతేఇత్యగ్నిమేణాన్వయః * తద్విశిష్టఇతి *
తద్దమంధమితావచ్ఛేదకీకృత్యఇతగావిశేషితగ్ధమావచ్ఛిన్నాభేదాన్వయ
బోధస్తేన వ్యుత్పత్తివిరుద్ధత్వాదిత్యధః * నానుపపత్తితి * ప్రకృతేఉద్దేశ్య
తావచ్ఛేదకాద్యమటకవ్యాప్తైర్విధేయతావచ్ఛేదకమటకతయాభానాదిభావః॥
తథాచ గంధవతీతరేభ్యోభిద్యతే గంధాదిత్యాదిన్యాయస్యాపి నిష్ప్రత్యూహత
యా లింగవిషయకతాద్భుతస్యాయాంతరగతప్రతిజ్ఞాయామవ్యాప్తిదుర్వార్తైవే

ప్రముదాహరణార్థమత్యమిత్యధః * నఞ్జఞ్జేతి * సచ నేయంపృథివీత్వాది
త్యాదా సచ పృథివీనేయమితియోజనాతత్ర సచ పృథివీత్వత్రనపృథివీభేదార్థః
ప్రథమాంతానుయోగివాచకపదాభావాల్ ॥ నేయమితిసఞ్జో నాత్యంతా
భావః ॥ సప్రమ్యంతానుయోగివాచకపదాభావాదిత్యధః ॥ ఇదంతబోధ్యం
సచ నేయంపృథివీత్వాదానన్వయబోధనిరాకరణమసంగతమ్ ॥ ప్రతియోగ్యభా
వాన్వయాతుల్యయోగ్యేమావిత్యుత్పత్తైః । ఇయంశపృథివీతిప్రతియోగ్యన్వయ
సత్త్వాదభావాన్వయరూపత్వాచ్చ అతోసఞ్జఞ్జాంతరవిశేషణతానాపన్నాన్యో
న్యభావబోధేసఞ్జఞ్జాంతరవిశేష్యతానాపన్నసంసర్గాభావబోధేచోక్తవ్య
త్పత్తి । అన్యోన్యభావాత్యంతాభావబోధేచాన్యోన్యభావప్రతియోగివాచక
పదతదత్వంతాభావానుయోగివాచకపదయోః సమానవిభక్తికత్వమ్ ॥ అత్యంతా
భావాత్యంతాభావబోధేచాత్యంతాభావప్రతియోగివాచకస్య ప్రథమాంతత్వం త
దత్వంతాభావానుయోగివాచకస్య సప్రమ్యంతత్వంచావశ్యకం తేన సచ నేయం
పృథివీ సచనాత్రగంధఇత్యధయోర్నకోపివ్యుత్పత్తిభంగః ॥ అన్యథా ఒహుతర
సఞ్జోద్వయప్రయోగవ్యాకోపాపతైరితిదిక్ * దర్శితవ్యుత్పత్తిః * ఉద్దేశ్యతావచ్ఛే

తిభావః॥ నను పక్షావిశేషణతయా యల్లింగవిషయత్వం తచ్చూన్యత్వం విపక్ష
 ణీయమతానాకావ్యాప్తిరుక్తస్తలేపక్షవిశేషణతయైవవింగవిషయతానల్యైవ విశి
 ష్టాభావసత్వాదిత్యతలహా * పక్షావిశేషణత్యైవనెతి * అయంపన్నీసామగ్రిమా
 న్నపౌర్నిత్యాదావతి * అవ్యాపకమిత్యగ్నిమేణాన్వయః॥ అథపక్షావిశేషణత్వం
 పక్షనిరూపిత విశేషణతాభిన్నత్వం తస్యవింగవిషయతావిశేషణత్యై చాయంప
 హ్ని సామగ్రిమాన్నపౌర్నిత్యాదావవ్యాప్త్యాశంకానవకాశః తత్తాపి పక్షవిశే
 షణతాపన్నసాధ్యనిరూపితవిశేషణతా త్తక్లింగవిషయతాయాః పరంపరయాపక్ష
 నిరూపితత్వాత్ గంధవత్పృథివీతరేభ్యోభిద్యత ఇత్యాదావపి మత్స్వర్ణసంబంధాం
 శే విశేషణీభూతగంధవిషయతాయాః గంధసమానకాలీన రూపవత్పృథివీతరే
 భ్యోభిద్యత ఇత్యాదౌ తద్విషయతాయాః సాక్షాత్పక్షనిరూపిత విశేషణత్వానా
 త్తక్ త్యైవ సాక్షాత్పరంపరాసాధారణనిరూపితత్వస్యైవనివేశనీయత్వాదితిచేన్న
 పక్షావిశేషణత్వం యద్యుక్తాథాకం తదానిగమనాతివ్యాప్తైః॥ నచనిగమనే అ
 యంపదాననుషంగపక్షేఽక్షయక్త్యాపక్షతావచ్ఛేదకానవచ్ఛిన్న ముఖ్యవిశేష్య
 తాకాన్యత్వపర్యంతస్యేతదనురోధేనైవనా పక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న ముఖ్యవిశే
 న్యకత్వస్య విషయకాంతాథాన్యవిపక్షణీయతయానాతివ్యాప్తిరితివాద్యం॥ ఏవ
 ణ్యుష్యనుషంగపక్షేతత్తాత్వివ్యాప్తయైవారావరత్వాత్ అతఃపక్షతావచ్ఛేదక ప్రకార
 తానిరూపకవిశేష్యతానిరూపితప్రకారతాకాన్యత్వమేవతదథోవాచ్యః పక్షతా
 థకవిధేయయోరైకైవశబ్దబోధఇతిప్రసృత్తిః * పక్షనిరూపితత్వాది * య
 త్సాక్షాత్పరంపరాసాధారణపక్షవిషయతానిరూపితత్వవద్విశేషణత్వంతద్భిన్నం
 యల్లింగవిషయత్వం తచ్చూన్యత్వమథః ॥ మతుపోనిరథాకత్వపక్షేప్యాహ
 * గంధసమానెతి * తదానిగమనెతి * అననుషంగపక్షేపి సంబంధిత్యైవ పక్ష
 భానాత్ ॥ ఉపనయనిగమనయోరెకవాక్యతయైవబోధాచ్చ । అథాత్రకిముషన
 యోపేక్షాపీజమ్ । నహివ్యాపకత్వనిరూపకతయా హేతువిషయకత్వం తస్యాపి
 పరంపరయా పక్షవిశేషణత్వాత్ ॥ యది నిరూపితనిరూపితమాత్రసాధారణమే
 వ పక్షనిరూపితత్వం నత్వధికపరంపరాసాధారణమపినివేశ్యత ఇత్యచ్యతే॥ తదా
 నిగమనే విశిష్టహేతుసంబంధభానేవైశిష్ట్యఘటకవ్యాపకత్వనిరూపకతయాపక్షా
 విశేషణవింగవిషయతానల్యైవనాతివ్యాప్త్యసంగతైః॥ తాదృశశింగవిషయతాయాః

వచ్చెదక ప్రకారతాంతఃపాతినసరైవ ప్రకారతా తాదృశవిశేష్యతానిరూపితాఞ్చ
యాస్తువిశేషః కస్యచిత్సాక్షాత్కృత్యచిత్తరంపరయాతథేతి విధేయ కొఃప్రవిష్ట ప
దార్థప్రకారతాచ సధమితావచ్ఛేదకప్రకారతానిరూపితవిశేష్యతానిరూపి
తావిధేయనిరూపితవిశేష్యతాయాధమితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నతయా ధర్మితావ
చ్ఛేద ప్రకారతానిరూపితవిశేష్యతాయాశ్చ స్వస్వస్వధమితావచ్ఛేదకత్వే
సతదనవచ్ఛిన్నతయా విధేయత్విధమితావచ్ఛేదకప్రకారతానిరూపకవిశేష్య
తయోర్భేదాదితనిగమనాదిజన్యబాధీయ విధేయకోటిప్రవిష్ట లింగవిషయతాన
పక్షతావచ్ఛేదక ప్రకారతానిరూపకవిశేష్యతానిరూపితవిశేషణతా త్తికేతిన ని
గమనాద్యతివ్యాప్తిః ఏవంచ వహ్నిసామగ్నిమాన్వహ్నిరిత్యాదావవ్యాప్తిః ॥

వ్యాపకతాఘటకాధికరణాత్మకపక్షనిరూపితత్వాత్తత్ర తత్సంగతిరిత్యుక్తావోపన
యోపేక్షాదుఘటా, ఏవముక్తార్థకపక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నావిశేషణత్వరూప
పక్షావిశేషణత్వోక్తావపి అధికావధికవరంపరానిరూపితత్వయో రెకతరనివేశే
నుసంగపక్షేనిగమనసంగ్రహః ॥ ఉపనయవరిహరశ్చనసంభవతి ॥ ఎస్తుతస్తుగం
ధవ్యాపకసత్తాసమానకాలీనరూపవలీతరేభ్యోభిద్యతే గంధాదిత్వాదిప్రతిజ్ఞాసం
గ్రహయాతివరంపరాసాధారణనిరూపితత్వప్రవేశే తదుపేక్షాదుఘటాపైవ ఏతే
నాన్వయవ్యాప్తిఘటక మేతుసామానాధికరణ్యఘటక మేతువిషయతాతథావిధవి
షయతాభిన్నేత్యుపనయోపేక్షేత్యపాస్తమితమైవమ్ ॥ అతివ్యాపకంచోపనయ
స్వేతి యథాశ్చురగంధాలాచనమేవేతి * పక్షతావచ్ఛేదకేతి * పక్షతావచ్ఛే
దకవిషయతాద్వివిధా విధేయధమితావచ్ఛేదకతాత్తికావదన్యాచ ॥ తత్రప్రకా
రతావచ్ఛేదకతానైవ అన్యథా నిగమనాతివ్యాప్తైః ॥ విధేయప్రకారతాయాః
పక్షతావచ్ఛేదకనిష్ఠావచ్ఛేదకతారూపప్రకారతానిరూపక విశేష్యతానిరూపక
విశేష్యతానిరూపితత్వాత్ ॥ అత్ర తదన్యలింగవిషయతావచ్ఛేదకతాన్యానివే
శ్యా అన్యథావచ్ఛేదకతామాదాయప్రతిజ్ఞాయామవ్యాప్తైః ॥ తథాచ పక్షతా
వచ్ఛేదకనిష్ఠప్రకారతానిరూపకవిశేష్యతానిరూపిత ప్రకారతాన్యధమితావ
చ్ఛేదకతాభిన్నలింగవిషయతాశూన్యత్వంపర్యవసితార్థః ॥ ఏవంచవిశేష్యతా
వచ్ఛేదకతావచ్ఛేదకగంధత్వాదావపి విషయతాద్వయమితిలింగప్రదోపాదానం
తువిధేయప్రకారతామాదాయాసంభవనారణాయ విధేయప్రకారతాయాః త

ప్రసన్నతపీవేతి ఏతేన పర్వతోవహ్నిమా ధూమాదిత్యాది ప్రసిద్ధన్యాయాం
 తగతోపనయేతివ్యాప్తిప్రసంజక త్వేన నైతద్వివక్షణం శంకాప్రథమరోహ
 తి॥ సచాయంబోమోఽతివ్యాపకంచోపనయస్యత్వనేనస్వయమేవపక్ష్యతఇతినా
 నుపపత్తిరితివాచ్యం॥ఉపనయవారణార్థకతయైవలింగావిషయకత్వవిశేషణస్య
 స్వయంపాగ్వాప్తిఖ్యాతతయా ఉపనయమాత్రఏవయాద్యశవివక్షాయామతివ్యా
 ప్తిస్తాద్యశవివక్షాయాం సందర్భవిరోధస్య జాగరూకత్వాదిత్యపి సమాహితం
 సచైవమతివ్యాపకంచోపనయస్యేతిగ్రంథానంగతిః॥ తాదృశగ్రంథస్యధూమవా
 న్సహ్నిమా ధూమాదిత్యాదిన్యాయాంతగతోపనయవిశేషపరత్వాత్ తత్రాపే
 తోరెవపక్షతావచ్ఛేదకతయా పక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నాంశేయద్విశేషణత్వం
 తస్యాపిపక్షతావచ్ఛేదక ప్రకారతానిరూపకవిశేష్యతానిరూపితత్వాత్ ఏవం
 పరంసరానిరూపితత్వమపీత్యాహ *విధేయేతి* నధమితేతి*కింతుధమితావ
 చ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవిశేష్యతానిరూపితైవేతిశేషః *స్వస్యేతి* సచ ధమితావ
 చ్ఛేదకతాప్రకారతావచ్ఛేదకతయారైక్యపినక్షతిః తదవచ్ఛిన్నవిశేష్యతాత్వేన
 తన్నిష్ఠప్రకారతానిరూపితత్వానుపగమేనాదోషాదితివాచ్యమ్ ॥ గౌరవాపత్తేః
 పక్షవిశేషణత్వం యథాశ్చుతమిత్వభిమానేన కేమాంచిద్దూషణముద్ధరతి *ఏతే
 నేతి* *ఏతేననిరవచ్ఛిన్నవిశేష్యతాం వ్యవస్థాప్య పక్షవిశేషణత్వస్య నిరుక్తార్థ
 కత్వస్వీకారణైత్యర్థః *సమాహితమితి* ఉక్తరీత్యా ప్రసిద్ధోపనయవారణా
 త్ ॥ సను తాదృశవిశేష్యతాస్వీకారైతివ్యాపకంచేత్యుపనయాతివ్యాప్తిప్రద
 శకదీధిత్వనుగతిరిత్యాశంకతే *సచైవమితి* *పక్షతావచ్ఛేదశేతి* *విధేయ
 తాత్తకేత్యాదిః ॥ తథాచ విధేయధూతధూమస్య పక్షతావచ్ఛేదకతయాపక్షతా
 వచ్ఛేదకనిష్ఠప్రకారతేత్యనేన ధూమనిష్ఠవిధేయతాయాగ్రహణసంభవాదితిభావః
 ఏతేన స్వస్య స్వధమితావచ్ఛేదకతావారక ప్రకారతాశ్రయణాపి నక్షతిః॥
 ఏవముపనయాథాఘటకవ్యాపకతాఘటకసామానాధికరణ్యఘటక ధూమప్రకార
 తాయాః పక్షతావచ్ఛేదకనిష్ఠప్రకారతాశ్చేనోపాదానమాహ *ఏవమితి* *అ
 త్రవిధేయతాస్యత్వం ॥ పక్షతావచ్ఛేదకనిష్ఠప్రకారతాయాం విశేషణం తేన విధే
 యతాస్యపక్షతావచ్ఛేదకప్రకారతానిరూపితవిశేష్యతానిరూపకప్రకారతాస్యత్వ
 శ్చ విధేయతాయాం సత్తాన్నాతివ్యాప్తిరితినశంక్యమ్ ॥ భట్టాచార్యాణాం మ

వ్యాపకనిరూపకతయా హేతువిషయతాయాలపిసాన్వితక పక్షతావచ్ఛేదకప్ర
కారతానిరూపకాధికరణ నిష్ఠవిశేషవ్యతానిరూపిత ప్రకారతాత్వకతయా అతి
వ్యాప్తిసంగతిః ॥ యత్తుపక్షతావచ్ఛేదకహేతుకవ్యతిరెక్కువనయవర్ధంతవరత
యా తాదృశగ్రంథసంగమనమవ్యవస్థాపనయజన్యబాధేవ్యాప్తిఘటకతయా
లింగవిషయత్వసత్త్వనాతివ్యాప్తిర్నసంభవతీత్యభిమానేనకేషాంచిన్తతంతదేతే
ననశ్యద్దేయం *పక్షావిశేషణత్వేన సాధ్యావిశేషణత్వేనచేతి* పక్షతావచ్ఛేదక

తే ప్రకారణావిధేయతయోర్నాభేదః । కింతు సాహచర్యమాత్రమిత్యన్య పక్ష
తాగ్రంథేవ్యక్తత్వాత్ ॥ విధేయనిష్ఠప్రకారతాయాలపి విధేయత్వాన్యత్వాత్ ॥
(నచ తాదృశప్రకారతాన్యత్వం విధేయతాయామవ్యాహతమితివాద్యం ॥ విధేయ
తాప్రకారతయోరేకవిశేషవ్యతానిరూపితతయా తాదృశవిశేషవ్యతానిరూపక విష
యతాన్యత్వస్యానస్తావన్యతరౌభావప్రతియోగికౌటా ప్రకారత్వనివేశాత్ ॥ న
స్తుతస్తు ధమితావచ్ఛేదకతాభేదనివేశాత్పక్షతావచ్ఛేదకప్రకారతానిరూపితసం
సగ్ధనిరూపకత్వాన్యైవ్యాప్తిదుర్వారైవైతి) *వ్యతిరెక్కువనయేతి * గంధ
వతీతరభ్యోభిద్యతే గంధాదిత్యాదావితరత్వవ్యాపకీభూతాభావప్రతియోగిగన్ధ
తీయమితి నహ్నుభావవాక్ ధూమాభావవాక్ నహ్నుభావాదిత్యాదౌధూమ
వ్యాపకనహ్నుభావవానయమిత్వాదువనయైత్యథాః ॥ ఏతేన ఏనమవ్యాధినా
హేతురన్వయవ్యాప్తిఘటకత్వేపి తస్య పక్షావిశేషణతాం నిరాకృత్యాన్వయ్య
వనయాతివ్యాప్తీసంభవేన తథాచ వ్యతిరెక్కువనయవర్ధంతానుసరణవైయధ్యే
మశ్చద్ధావీజంబోధ్యమ్ ॥ యత్తు కిం తావత్పక్షావిశేషణత్వేన లింగావిషయత్వం
నతావత్పక్షవిశేషణతాన్యలింగావిషయత్వాభావః గంధవతీతరభ్యో భిద్యతఇత్యా
దౌ ప్రతిజ్ఞాయాం పక్షవిశేషణతాన్యత్వస్యగంధత్వాంశే విశేష్యత్వరూపలింగ
విషయత్వస్య సత్త్వనాప్యోప్రీతాదవస్థాత్ ॥ ప్రకారతావిశేషవ్యత్వయోరేవమి
థానిరూప్యనిరూపకభావౌ నతువిశేష్యత్వయోరీతి పక్షనిష్ఠవిషయత్వానిరూపి
లలింగావిషయత్వాభావస్యాపి వస్తుమశక్యత్వాత్ । నాపి పక్షవిశేషణతాతీరిక్తం
యద్ధేతుతావచ్ఛేదకధర్మానచ్చిన్నవిషయత్వం తదభావౌర్థః । ఉక్తప్రతిజ్ఞాయాం
గంధత్వాంశవిశేషవ్యత్వస్య గంధత్వానవచ్చిన్నత్వాన్నావ్యాప్తిరితినశంక్యమ్ । సు
రభిగంధవతీతరభ్యో భిద్యతే గంధాదిత్యాదౌ ప్రతిజ్ఞాయామవ్యాప్తైః । సౌతే

ప్రకారతానిరూపితవిశేష్యతానిరూపితప్రకారతానిన్న త్వేనతిసాధ్యతా వచ్చేద
కప్రకారతానిరూపితవిశేష్యతానిరూపితప్రకారతానిన్నయల్లింగవిషయత్వంత
భాంశే గంధత్వావచ్చిన్నవిశేష్యత్వసత్త్వాత్ ప్రకృతపక్షవిషయత్వావ్యాపకలిం
గవిషయత్వాభావార్థావత్ప్రసంగం ॥ ప్రమేయత్వనిష్ఠహేతుత్వం ప్రమేయప్రమే
యాదిత్యాదౌ హేతావతివ్యాప్తిః హేతుజన్యబోధీయలింగవిషయత్వస్య పక్ష
విషయత్వావ్యాపకత్వాభావాత్ । జ్ఞానభేదేనవిషయతాభేదవిరహాత్ । ఏవంఽన్య
ప్రమిత్యాదిప్రతిజ్ఞాయానువ్యాప్త్యభిధానాసంగతిశ్చ । పక్షవిషయత్వావ్యాప
కత్వేనతి సాధ్యవిషయత్వావ్యాపకం యల్లింగవిషయత్వంతదభావసత్త్వాత్ ॥ ప
క్షతావచ్ఛేదకావచ్చిత్వవిషయతావచ్ఛేదకతాభిన్నం యత్సాధ్యతావచ్ఛేదకా
వచ్చిన్న విషయతావచ్ఛేదకతాభిన్నం యల్లింగవిషయత్వం తదభావఇత్యసిన
త్ ॥ అతివ్యాపకంచాపనయస్యేతిగ్రంథానంగత్యాపత్రైరితిప్రకాశికాకారేణ మ
హతాప్రబంధేనాభ్యధాయి ॥ తదప్యేతేనపరాస్తమ్ ॥ నచ తథావిప్రమేయత్వని
ష్ఠహేతుత్వంవాచ్యంప్రమేయత్వాదిత్యాదౌ హేతావతివ్యాప్తిర్దురన్యరైవతి
వాచ్యమ్ । హేతువాక్యజన్యబోధే హేతుప్రకారతాయాహేతుత్వత్వావచ్చిన్న
విశేష్యతాయావినిరూపితత్వం నతు హేతుత్వత్వప్రకారతానిరూపితవిశేష్య
తాయాఇతిసామంజస్యాత్ ॥ నచప్రమేయవద్యాచ్యంప్రమేయాదిత్యాదౌ హేతా
వతివ్యాప్తిః । ప్రమేయవిషయతాయాః పక్షతావచ్ఛేదకప్రకారతానిరూపితవిశే
ష్యతానిరూపిత ప్రకారతాన్యత్వాభావాదితివాచ్యమ్ । ప్రకృతపక్షవిశేష్యక
త్వదలేన తద్వాంశాదితి । అథాత్రగంధవతీతరేభ్యోభిద్యత ఇత్యాది ప్రతిజ్ఞాను
గంధత్వనిరూపితవిశేష్యతాయాః ప్రకారత్వానన్యత్వమతే తదన్యత్వముక్తం త
థాచ గంధవతీతరేభ్యోభిద్యత ఇత్యాదౌ ప్రకారతావిశేష్యతయోర్భిన్నత్వమ
తే తథావిధలింగవిశేష్యతామాదాయావ్యాప్తిః । తదనవచ్చిన్నత్వనివేశేచ త
థావిధ గంధప్రకారతాయాః ప్రకారతానవచ్చిన్నత్వాదవ్యాప్తిః । వస్తుతాదం
జీవురుషవదృశ్యతలమితరేభ్యోభిద్యత ఇత్యాదావవ్యాప్తిః । పురుషత్వావచ్చిన్న
విషయతాయాః పక్షతావచ్ఛేదకప్రకారతానిరూపకవిశేష్యతానిరూపిత ప్రకా
రతాన్యత్వాత్ । అతీవస తాదృశప్రకారతాన్యలింగతావచ్ఛేదకావచ్చిన్నవిషయ
త్వవిషయకైసిననిస్తారః ॥ మైవమ్ । గంధవతీత్యాదౌపక్షతావచ్ఛేదకవృత్తిప్రకారతా

చూచున్మమిత్వర్థః॥సాధ్యావిశేషణతయేత్వస్యయథాశ్రుతార్థకత్వేనిగమనేపర
 ఘృరియాసాధ్యవిశేషణతయేవవిజ్ఞానాదతివాప్యప్రప్రవత్తైః॥సచేవమపిజ్ఞానవిష
 యవాక్ ధూమాదిత్యాదిన్యాయాంతర్గతనిగమనెతివాప్తిస్తదవస్థేనజ్ఞానవిషయ
 త్వరూప సాధ్యతావచ్ఛేదక ప్రకారతానిరూపకవిశేష్యతానిరూపితత్వస్యపాతు
 ప్రకారతాయాంసత్వాత్ ఏవంవహ్నిసాధ్యకేనిగమనజన్యబోధీయపాతజ్ఞానజ్ఞా
 యావద నిరవచ్ఛిన్నవిశేష్యత్వావచ్ఛిన్నత్వం తన్నిష్ఠావచ్ఛేదకతాయాస్తుగంధ
 త్వనిష్ఠావచ్ఛేదకతాకత్వమేవేతి ఏవం ద్వితీయేపి ప్రకారత్వం పురుషత్వావచ్ఛి
 న్నవిశేష్యత్వావచ్ఛిన్నతత్వాభయత్యగంధతావచ్ఛిన్న విశేష్యతాయా అ
 సత్త్వాన్నదోషః । తాదృశవిశేష్యత్వం తద్వాన్తరణాయ తాదృశవిశేష్యతాని
 రూపితప్రకారతాన్యత్వం తాదృశప్రకారతాత్వ విశిష్టభిన్నత్వంవైశిష్ట్యంచసాన్వి
 శ్శ్రీయత్వ సాన్విశ్శ్రీయాధూతప్రకారత్వావచ్ఛేదకవిశేష్యతాత్వాన్యతర సంబద్ధే
 నేతి సదోషః *యథాశ్రుతార్థైః*సాక్షాత్సాధ్యనిరూపితవిశేషణతాభిన్నత్వా
 క్తానహ్నికాలీనదగ్ధవ్యసామగ్నిమాణ వహ్నోరిత్యాదావవాప్తైః సాక్షాత్పురం
 పరాసాధారణనిరూపితత్వం నివేష్యదశితాథాకత్వేన సాధ్యతావచ్ఛేదకఘటక
 ప్రకారతామాత్రపవసాధ్యతావచ్ఛేదకప్రకారతానిరూపక విశేష్యతానిరూపిత
 త్వం నతు తద్ఘటకవిధేయధూతపంచమ్యంతాథా నివిష్టప్రకారతాసుస్సన్య స్వ
 ధమితావచ్ఛేదకత్వవారణాయాంతరా ధమితావచ్ఛేదక వృత్తిప్రకారతాని
 రూపితవిశేష్యతాస్వీకారాదితినాతిప్రసంగః *నత్వాదితి* యద్యపి పంచ
 మ్యథాజ్ఞానజ్ఞానప్రత్యావేశే ధూమస్యవిధేయతయోక్తయక్త్యాజ్ఞాప్యత్వత్వ ప్రకా
 రతానిరూపకవిశేష్యతానిరూపితత్వం పాతుప్రకారతాయాంసంసంభవతి ॥ తథా
 పి ధూమజ్ఞానజ్ఞానప్రత్యప్రకారతానిరూపితవిశేష్యతానిరూపితత్వేబాధకాభావా
 ద్ధూమానన్నితపంచమ్యథాభానాచ్ఛాతివాప్తిప్రసంగతిః ॥ ఏవం జన్యజ్ఞానవిష
 యత్వసాధ్యకే పిబోధ్యమ్ ॥ వక్షుస్థాభావప్రతియోగిత్వంచసాధ్యేఽబాధితత్వ
 మసంభవాత్ ॥ కింతు తాదృశాభావప్రతియోగితానవచ్ఛేదక సాధ్యతావచ్ఛే
 ఛేదకవత్త్వం ఏవంచ ధూమజ్ఞానజ్ఞానప్రత్యమాత్రం నతదున్నాయకమ్॥ అలా
 కాదిసాధారణతయా తద్వ్యభిచారిత్వాత్ ॥ అపితు తద్విశిష్టవహ్నిత్వాదికమే
 వేతి నిగమనె తద్భావమేవ స్వీకార్యం వహ్నిత్వాప్రకృత్యు నైవైధ్యమ్

వ్యత్యవిశిష్టవహ్నితావదిప్రకారకవిషయతాయాంసాధ్యతావచ్చేదకాదిప్రకారతా
 త్వస్యాధికంతిత్వాదిన్యాదేనా క్షతతయాతాదృశప్రకారతాఘటక హేతువిషయ
 తాయాఃనిరుక్తవిశేష్యతానిరూపితప్రకారతాకాన్యత్వవిరహ త్రత్యాప్యతివ్యాప్తి
 తాదవస్థస్మితివాచ్యం॥ శుద్ధసాధ్యతావచ్చేదకప్రకారతానిరూపకవిశేష్యతాయా
 పహ్నినుయోగికత్వవిశిష్టసమవాయన తద్విశిష్టధర్మః॥ తాదాత్మ్యసంబంధే
 న తద్విశిష్టవహ్నిరావతడున్నాయకః ॥ అథవా వహ్నిత్యే యా ఆధేయతావ్య
 క్తిస్తద్భూతితసామానాధికరణ్యసంబంధేన తాదృశజ్ఞాప్యత్వవిశిష్టధర్మోవహ్నిత్వమే
 వ తథాచ నిగమనసామాన్యైతివ్యాప్తిశిత్వాత్తా * ఏవమితి * సాధ్యతావ
 చెచ్చేదకావచ్చిన్నాది నిరూపిత ప్రకారతాన్వేయేతదుపాదాశుచ విధేయ
 శోటప్రవిష్టత్యేపి సాధ్యతావచ్చేదకవృత్తి ప్రకారతాశబ్దేన విశిష్ట వహ్నిత్వ
 వృత్తి ప్రకారతాగ్రహణ భవత్వేవేతి సూచనాయ ॥ (అతః వహ్నితావదిప్ర
 కారఘటక విషయతాయాం సాధ్యతావచ్చేదకావచ్చిన్నాది నిరూపితప్రకార
 తాలభ్యేతి దళాంతరేప్యవమేన విశిష్ట హేతువిషయతావచ్చిన్న జనకతాని
 రూపితజన్యతావచ్చేదకవిషయతాయా ఆలూకాదౌ వ్యభిచారాభావాన్నిగమ
 నసామాన్యైతివ్యాప్తిశ్చిన్త్యా) * శుద్ధేతి * ఉక్తస్తతః సాధ్యరూప జ్ఞానవిష
 యాం శే ధూమాదిత్యంతాథాధూమజ్ఞానజన్యజ్ఞానవిషయత్వరూపధూమాదివిశిష్ట
 సాధ్యతావచ్చేదకప్రకారతానిరూపకవిశేష్యతానిరూపితత్వస్య హేతుప్రకారతా
 యాం సత్త్వాన్నవోషః ॥ శుద్ధత్వంచ యత్ర యాదృశం సాధ్యతావచ్చేదకం త
 త్రతాదృశతత్పర్యావృత్తత్వంఫలతః ప్రకారతావిశేషణం తేనజ్ఞానజ్ఞాప్యత్వరూపఘ
 చవ్యక్తైక దేశజ్ఞానే ప్రకృత్యథాన్వయపత్యేపి నక్షతిః ॥ ధూమజ్ఞానజన్యజ్ఞా
 నవిషయవాక్ ధూమాదిత్యాదౌ నిగమనైతివ్యాప్తిస్తునశంకా॥ నిగమనజన్య
 బాధేవ్యాప్తిభాసనశుద్ధసాధ్యతావచ్చేదకప్రకారకత్వాత్ ॥ తుల్యవిత్తివేద్యత్వా
 దినాధూమేజ్ఞాపకతాయాఅవగమాత్కృతఇత్యాకాంతానుపగమాచ్చ * ద్వ్యణు
 కేతి * ద్వివ్యత్వవ్యాప్యవ్యాప్యతయా దధిత్యస్యనపరమాణువృత్తిత్వంమూర్తత్వం
 తునజాతిరితిభావః॥ ననునిరుక్తవత్తావిశేషణత్యేన నిరుక్తసాధ్యవిశేషణత్యేనచ
 యల్లింగప్రకారత్వం తచ్ఛాన్యత్వస్య వాచ్యత్వాన్నదధిద్రవ్యం దధ్న ఇతిదోష
 త్రయస్యాప్యవకాశఇతిచెన్న । సిషాధయిషయాన్యాయప్రయోగోఽగమే దధిద

ఏవవివక్షణీయత్వాత్॥ సనుపక్షధర్మలింగావిషయక త్వవివక్షణాదధిద్యస్యం ద
 ధ్ను ఇత్యాదౌ నావ్యాప్త్యవకాశః దధిద్యస్యమితిబోధస్యదధిద్యస్యవివక్షణకవిషయ
 కస్య దధిసమవేతదధ్యవిషయక త్వసంభవాదతః స్థలాంతరమాహ * ప్రమేయ
 త్వమితి * సనుప్రమేయత్వంప్రమావిషయత్వం తచ్ఛవిషయభేదాద్భిన్నం ఏవం
 చ ఘటాదినిష్ఠప్రమేయత్వ విషయకస్యప్రమేయత్వ మభిధేయమితిబోధస్యప్ర
 మేయత్వరూప పక్షనిష్ఠప్రమేయత్వా విషయకస్యసంభవాన్న తత్కారవాన్తిర
 తః స్థలాంతరమనుసరతి.* గొత్వాభావఇతి * సనుపక్షతావచ్ఛేదకవిశిష్టపక్షవిష
 యతా సంతఃపాతిలింగవిషయతాశూన్యత్వనివేశేనాపదర్శిత మేతదపక్షకప్రతి
 జ్ఞాయా అసంగ్రహః తదంతఃపాతిత్వంఽ పక్షతావచ్ఛేదక ప్రకారతానిరూపిత
 సంసగతానిరూపకత్వం పక్షతావచ్ఛేదక ప్రకారతాపక్షవిశేష్యతాసాధారణ
 మిత్యాలోచ్య అతివాన్తిప్రమాహ * అతివ్యాపకంచేతి * పక్షతావచ్ఛేదకవిశి

ధిమద్దన్న ఇత్యాదౌ సమవాయేనసాధ్య సాధనభావే తథావిధ సాధ్యప్రకారతా
 మాదాయావ్యాప్తిః । తదనుపగమేపి కాలికసంబంధేన దధనిసాధ్యేకాలికసమ
 వాయోభయసామానాధికరణ్యేన దధనిహేతాత్మ కక్రమేణావ్యాప్తిః । పక్షధ
 మిక హేతుతావచ్ఛేదక సంబంధేన హేతు మత్తాగ్రహస్య పక్షేసాధ్యతావచ్ఛేద
 కసంబంధేనసాధ్యవత్తానిశ్చయరూపసిద్ధిభిన్నత్వాదితి.* సనుపక్షతేతి * ప్రకా
 శికాకారేణాదంపూర్వమేవవివక్షితం తత్రచ్చ దధిద్యస్యమిత్యాదిగ్రంథాసంగతిరితి
 స్వయంతద్గ్రంథంయోజయి త్వేదమభిహితమితి భేద్యం ॥ సన్వసంతః పాతిత్వమ
 వ్యాపకత్వం తథాచ ప్రమేయత్వనిష్ఠ హేతుత్వంప్రమేయం ప్రమేయత్వాదిత్యా
 దౌ హేతావతివ్యాప్తిరితి తద్వాన్వచస్తే * పక్షతావచ్ఛేదకేతి * సన్వయమా
 భాసోసంగతః । దధిద్యస్యమిత్యాదిస్థలత్రయేపి దధితావిదప్రకారతానిరూపిత
 సంసగతానిరూపకతాత్వస్య దధితావిద్యవచ్ఛిన్న విశేష్యతాయా మసత్త్వా
 దవ్యాప్తైరవారణాదిత్యేన్న ॥ దధితావిదనిష్ఠావచ్ఛేదకత్వాపేక్షయా ప్రకారతా
 యాః అవచ్ఛిన్న విశేష్యతాపేక్షయా అనవచ్ఛిన్న విశేష్యతాయాశ్చభిన్నత్వే
 ి తత్రప్రకారతానిరూపకావచ్ఛేదకతానిరూపకసంసగతావ్యక్త్యైర్భేదోనాం
 గీక్రియతే తథాదతాదృశసంసగతానిరూపకవిషయతాభిన్నలింగవిషయతాశూ
 న్యక్షతమేవేతితత్సంగతః । నచైవంసన్వస్య స్వధర్మితావచ్ఛేదకత్వాపత్తిః ।

అవచ్చిన్నవిశేష వృతాంతాదృశసంసగతానిరూపితత్వాదితివాచ్యమ్ || తథా
సత్యపిథమితావచ్ఛేదకప్రకారతానిరూపితత్వాభావే నాదోషాత్ || అథవా
సంసగతావ్యక్త్యభేదేపి తన్నిష్టే అవచ్చిన్నవిశేషవృతానిరూపకతావచ్ఛే
దకనిరవచ్చిన్న విశేషవృతానిరూపకతావచ్ఛేదకధర్మాభిన్నా స్వీక్రియేతె
తథాద ధర్మితావచ్ఛేదకనిష్ట ప్రకారతాయాం అనవచ్చిన్న విశేషవృతానిరూ
పకతావచ్ఛేదకధర్మావచ్చిన్నసంసగతానిరూపకత్వస్తేవ సత్త్వేన నిరవ
చ్చిన్నవిశేషవృతానిరూపకతావచ్ఛేదకధర్మావచ్చిన్నసంసగతానిరూపితత్వా
భావాన్నన్వస్య స్వధర్మితావచ్ఛేదకత్వాపత్తిః | తాదృశధర్మశ్చధర్మితావ
చ్ఛేదకప్రకారతానిరూపితత్వాదిః | నచైవం పక్షతావచ్ఛేదకావచ్చిన్నవిశేష
తాదావారా హేతువిషయతాయాఅపి తాదృశసంసగతానిరూపితత్వేనోపసయ
సామాన్యనిగమనసామాన్యయోరతివాద్యైః సందర్భవిరోధఇతివాచ్యమ్ || తా
దృశసంసగతానిరూపితత్వస్య సాక్షాన్నిరూపితత్వరూపస్య నివేశాత్ | గం
ధసమాన కాలీనరూపవసీత్యాదౌ గంధాదేః పక్షతావచ్ఛేదకఘటకస్యాపిపక్షతా
వచ్ఛేదకత్వాత్ || అన్యథా పక్షతావచ్ఛేదకశబ్దేన పక్షతావచ్ఛేదకఘటకస్తేవ
వివక్షణాదితి || వస్తుత్స్తు సంసగతాభేదేపినక్షతిః || ధర్మితావచ్ఛేదకఘటక
ప్రకారతానిరూపిత సంసగతానిరూపక విషయతాన్యత్వేనతి సాధ్యతావచ్ఛే
దకావచ్చిన్నప్రకారతానిరూపితసంసగతానిరూపకవిషయతాన్యత్వేనతి సంస
గతాన్యాయా సాధ్యతావచ్ఛేదకప్రకారతానిరూపితవిశేషవృతానిరూపకవిషయ
తాన్యాలింగవిషయతా తదన్యత్వంవివక్షితమ్ || ఉక్తస్థలేచదధిత్వప్రకారతానిరూ
పితసంసగతానిరూపకవిషయతాదధిత్వప్రకారతానవచ్చిన్నదధివిశేషవృతాచత
ధన్యాసాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్చిన్నప్రకారతానిరూపితసంసగతానిరూపక విష
తాసాధ్యప్రకారతాపక్షతావచ్ఛేదకీభూతదధిత్వావచ్చిన్నవిశేషవృతాచ తదన్యా
చ యిల్లింగవిషయతాతచ్ఛాన్యత్వమాదాధాభానసంగతిరితి దిక్ || అతివ్యాప
కంచైతి ప్రదర్శితార్థశం ధూమవావహ్నివాన్యధూమవానిత్యుపసయే పక్ష
తావచ్ఛేదకప్రకారతానిరూపితసంసగతానిరూపకలింగవిషయత్వం కేవలధూ
మఇతి జ్ఞానీయమేవ హేతుత్వం ప్రమేయం హేతుత్వాదిత్యాదౌ తాదాత్మ్య
సహేతౌనాతివాద్యైః || తాదాత్మ్యేన వ్యాప్త్యనంగీకారాత్ || హేతవ్యత్యా

చైతి * పక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న పక్షవిశేష్యతానిరూపితాయా సాధ్యతావ
చ్ఛేదకావచ్ఛిన్న సాధ్యప్రకారతానిరూపిత వైశిష్ట్యవిషయతా తద్బహిర్భూత
లింగవిషయతా సౌన్యత్వమిత్యర్థః ॥ అథ తద్బహిర్భూతత్వం ససాక్షాత్ప
రంపరాసాధారణం యతన్నిరూపకత్వం తచ్ఛూన్యత్వం ॥ పక్షతావచ్ఛేదకప్ర
కారతాయా ఉక్తయక్త్యా తదనిరూపకత్వాత్ కథంచిన్నిరూపకత్వాపపాద
నేపి యత్ర సంయోగేనవహ్నిసాధ్యతా వహ్నిసంయోగత్వేన హేతుతాతత్త్వ
త్వ ప్రతిజ్ఞాయామవ్యాప్తిః । హేతుభూతవైశిష్ట్యవిషయతాయాః స్వనిరూపక
త్వవిరహాత్, ఏవంసాక్షాత్పరంపరాసాధారణానుగతనిరూప్యనిరూపకభావాపిదు
ర్వచః పరంపరయానిరూపితత్వస్య తన్నిరూపిత నిరూపితత్వాత్కత్తకత్వాత్ ॥
ఏతేనతాదృశవైశిష్ట్యవిషయతానిరూపకవిషయత్వానిరూపితత్వం తాదృశవిషయ
తాబహిర్భూతత్వం తచ్చ వైశిష్ట్యవిషయతాసాధారణం తన్నిరూపకప్రకార

భావాచ్చ ఏతేన హేతుప్రమేయం ధూమాదిత్యాచౌ పంచమ్యర్థప్రకార
కోహేతుజన్యోబోధః పౌమాణికస్తదాహేతావతివ్యాప్తిః పరాస్తా * పక్షతే
త్యాది*గోత్యాభావాదిపక్షకోక్తప్రతిజ్ఞాసంగ్రహాయప్రథమంనిరూపితత్వాంతం
ఉక్తవహ్నిసామగ్గీసాధ్యకాయా అత్తజ్ఞానవాజ్ఞానాదిత్యాదివిషయతానంబం
ధేన జ్ఞానసాధ్యకాయాశ్చ తస్యాస్సంగ్రహాయద్వితీయంతత్ ॥ పర్యతా వహ్ని
మా వహ్నిసంయోగాదిత్యాదేః సంగ్రహాయవైశిష్ట్యనివేశః * నిరూపకత్వమి
తి * వైశిష్ట్యవిషయతానిరూపకత్వవర్థః ॥ గోత్యాభావే పృథివ్యాదిపక్షకోక్త
ప్రతిజ్ఞయోః సంగ్రహాయ సాక్షాత్పరంపరయేత్సుభయోపాదానమ్ * పక్షతేతి*
ధర్మితావచ్ఛేదకతాభిన్నత్వాదితిభావః * కథంచిదితి * స్వనిరూపకవిషయ
తాద్వారా అగ్నిమరీత్యా స్వతంత్రప్రకారతాయాఅనుగమేనవా * స్వనిరూప
త్వేతి * స్వస్తిన్నరంపరయాపి స్వనిరూపకత్వాసంగీకారాత్ ॥ సను లింగతావ
చ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవిషయతాప్రవేశ్యా సంసర్గతావచ్ఛేదకసంయోగత్వాదేరభా
నాన్నదోషః ॥ యది అవచ్ఛేదకావచ్ఛేదేన వహ్నిసాధ్యకప్రతిజ్ఞాయాం పక్ష
తావచ్ఛేదకవ్యాపకతావచ్ఛేదకసంసర్గతావచ్ఛేదకరూపలింగతావచ్ఛేదకంభా
సతే ॥ తదా విషయతావచ్ఛేదకతాపర్యాప్తిర్నివేశ్యేత్వతలహ * ఏవమితి *
పర్యతావహ్నిమా వహ్నిసంయోగాదిత్యాదావవ్యాప్తిముద్ధరతాం మతమాహ
* ఏతేనైతి * తాదృశనిరూప్యనిరూపకభావస్య దుర్వచత్వేనేత్యర్థః * తద్వ * త్తా

తావిశేష్యతా నిరూపితత్వమాదాయతన్నిరూపకవిశేష్యతాప్రకారతాసాధారణం
 ఐంశెత్తుకృతపిననిస్తారణితచేన్ను ॥ తథావిధవైష్ణవవిషయతాశాలినిశ్చయత్వ
 సమనియత ప్రతిబంధకతానవచ్ఛేదకత్వమేన తద్భూతాతత్వం ॥ నిగమనజ
 న్యబోధీయ మౌతువిషయతాచ యాదృశ ప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకకోటా నిజే
 శ్యతే తాదృశీనకాపిప్రతిబంధకతాతథావిధనిశ్చయత్వ వ్యాపికామౌత్వవిషయ
 క తాదృశవైష్ణవ విషయతాశాల్పజ్ఞానసాధారణ్యాల్ అతస్తథావిధమౌతువిష
 యతాయాస్తద్భూతాతత్వస్వపత్తిరిత్యనుషంగపక్షేపి ననిగమనాతివ్యాప్తిః

దృశవైష్ణవవిషయతానిరూపకత్వంచ *ననిస్తారణిత*విషయత్వానిరూపితైత్యత్ర
 నిరూపితనిరూపితత్వాదప్రవేశే వృథివ్యాదిపక్షకప్రతిజ్ఞాయాం సాక్షాన్నిరూపిత
 త్వప్రవేశే గంధసమానకాలీనరూపవదాదిపక్షకప్రతిజ్ఞాయామవ్యాప్తిరిత్యర్థః
 * తథావిధేతి * అవచ్ఛేదకత్వం స్వరూపసంబంధవిశేషః ॥ అత్ర తథావిధవై
 ష్ణవవిషయత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబంధకతాప్రవేశే నిశ్చయత్వాదన్యవివేశేన 'తా'భువేపి
 అధికంత్యితి న్యాయేననిగమనెపి వైష్ణవవిషయతావచ్ఛిన్నాయాఃపక్షస్తస్మాదప్
 హ్నిమాన్మవేతి సంశయప్రతిబంధకతాయాః అవచ్ఛేదకైవ లింగవిషయతేతి ని
 గమనాతివ్యాప్తేః ॥ నను ధూమాదాలోకవానిత్యాదావవ్యాప్తిః మౌతుత్వం
 ధూమీయం నవేతి సంశయప్రతిబంధకతాయావైష్ణవవిషయతానవచ్ఛిన్నత్వేపి
 లింగవిషయతాయాం పక్షోపహ్నిమాన్మవేతి సంశయప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకత్వ
 సత్త్వాల్ ॥ ఏవం తాదృశనిశ్చయత్వవ్యాప్త్యప్రతిబంధకతానివేశే ధూమజ్ఞానజ్ఞా
 ప్యవహ్నిమాన్మవా పర్వతఇతిసంశయప్రతిబంధకతాయాస్తాదృశనిశ్చయత్వవ్యా
 ప్యతయా తదనవచ్ఛేదకీధూతలింగవిషయతాశూన్యబోధమాదాయ నిగమనేతి
 వ్యాప్తిరతావ్యాపకత్వనివేశఇత్యాహ *నిగమనఇతి*సచతదనవచ్ఛిన్నప్రతిబం
 ధకతావచ్ఛేదకత్వం బహిర్భావః కుతోనోక్తఇతివాచ్యమ్ ॥ స్వరూపసంబంధ
 రూపావచ్ఛిన్నత్వప్రవేశేధూమాదాలోకవాన్ పర్వతఇత్యాదావవ్యాప్తేః ॥ స
 చ తాదృశవైష్ణవవిషయతాంతఃపాతివిషయతావచ్ఛిన్నత్వనివేశేననిస్తారః ॥ త
 త్రైవమౌతావతివ్యాప్తేః ॥ ఏతేనతాదృశనిశ్చయత్వావ్యాపకప్రతిబంధకతాయా
 స్తాదృశనిశ్చయత్వావ్యాపకత్వేనతే తాదృశనిశ్చయత్వావ్యాప్త్య ప్రతిబంధకతా
 యాశ్చ నివేశోపాస్తేః ॥ తాదృశనిశ్చయత్వవ్యాప్తిచారిప్రతిబంధకతానివేశేతు

తాదృశనిశ్చయత్వ వ్యాపకత్వమాత్రస్య ప్రతిబంధకతావిశేషణ త్వై భూమాదా
 లోకవాక్ పరస్మాదసహిమాన్ భూమాదిత్యత్ర పౌత్వవయవేతివ్యాప్తిః తా
 దృశపౌతునిష్ఠాయాః పౌతుత్వం భూమీయం నవేతిసంశయప్రతిబంధకతావచ్ఛే
 దకతాదృశబోధవిషయతాయా నిరుక్తవిషయతాబహిర్భూతత్వానుపపత్తైః అత
 సాదృశనిశ్చయత్వవ్యాప్త్యేవమపి ప్రతిబంధకతావిశేషణం॥ నచ పక్షతావచ్ఛేద
 తావచ్ఛిన్న ముఖ్యవిశేష్యతాకత్వనివేశస్యావశ్యకతయా వైతాదృశాతివ్యాప్తి
 సంభావనేతివ్యసం వ్యాప్యత్వనివేశసమితి వాచ్యం॥ తథాప్యనుషంగవత్కేధూ
 మాద్యహి మలస్సధర్మాః పరస్మాదసహిమాన్ భూమాదిత్యాది న్యాయస్థలీయ
 నిగమనెహేతుత్వం ప్రమేయాదావద్యత్వవత్ ప్రమేయాదిత్యాదిన్యాయస్థలీయ

భూమాదాలోకవానితి ప్రతిజ్ఞాయామవ్యాప్తిః ॥ పౌత్వస్యత్వనివేశస్యాన్యాయ
 నానతిరిక్తవిషయకాంతభాగత్యాగపక్షీయత్వాదెతత్పక్షే సమవ్యాపకత్వమభి
 ప్రేతం తత్ర వ్యాప్యత్వాపాదానప్రయోజనమాహ * తాదృశ నిశ్చయత్వ
 వ్యాపకత్వమాత్రస్యేతి * తాదృశ భూమాదిరూపః * తథాపీతి * నిగమనఘ
 టక తచ్ఛబ్దస్య లింగమాత్రపరత్వం సాధ్యవదన్యావృత్తిత్వ రూపావ్యాప్తి
 స్తద్భుతకేతివాచిప్రేక్ష్యదమతివాప్యవ్యభిధానం భూమాదాలోకవానిత్యా
 దాచ ఆలోకో భూమజ్ఞానజ్ఞావాప్యనవేతి సంశయస్సేవ పౌతుత్వం భూమీ
 యం నవేత్యా లోకనిష్ఠవిశేష్యతాక సంశయస్యాపి ప్రతిబంధకతాయాః
 వ్యాపకత్వేపి నిషేధకోటిప్రవిష్టవహ్నినిష్ఠభూమజ్ఞానజ్ఞాప్యత్వవిషయితాతదనవ
 చ్ఛేదికైవసమానవిషయకత్వేన ప్రతిబంధకతామలైతితదుపేక్షా ॥ ననుహిన్న
 భూమజ్ఞానజ్ఞాప్యకేతినిశ్చయేపి హిన్నావ్యాప్తివిశిష్ట పక్షధర్మతావిశిష్ట భూ
 మజ్ఞానజ్ఞావాప్యనవేతి సంశయోజాయతే తదుచ్ఛేదాయచతస్మాద్యహిమానితి త
 త్పదస్య వ్యాప్త్యానిశ్చిష్టార్థకత్వమావశ్యకం తథాచవ్యాప్తిఘటకభూమాధిక
 రణత్యత్రభూమవిషయతాయా స్తద్భిన్నతయా నాతివ్యాప్తిమణిక్వద్భిన్నత్వ
 దస్య వ్యాపకసామానాధికర్యా రూపవ్యాప్యత్వవిశిష్ట పౌతుపరతాయా ఏవా
 వలంబనీయత్వాదిత్యతలహ * పౌతుత్వమితి * ఇదముపలక్షణమ్ ॥ ప్రమేయా
 దావచ్యత్వ సమానాధికరణజ్ఞేయత్వాదే సాధ్యత్వేక్షిత్రపౌతురపిబోధ్యః॥ య
 ద్యపిసమవ్యాపకత్వ మపేక్ష్యగ్రాఘవాత్ తాదృశనిశ్చయత్వపర్యాప్తికావచ్ఛే

డకతాక ప్రతిబంధక తైవప్రవేశ్యా॥తథాపి నిగమనాదివారణాసంభవాత్ ॥ అ
 తావచ్చేదకావచ్చేదెన సాధ్యవత్తానిశ్చయత్వం పక్షతావచ్చేదకావచ్చిన్నవిశే
 ష్యతానిరూపితవిశేషణతా సంబంధావచ్చిన్నసాధ్యాభావ ప్రకారతాశూన్య
 త్వేనతి తాదృశవిశేష్యతా నిరూపితపక్షతావచ్చేదకవ్యాపకతావిశిష్ట సాధ్యతా
 వచ్చేదక సంబంధావచ్చిన్న సాధ్యప్రకారతాశాలిజ్ఞానత్వం సామానాధికరణ్య
 న సాధ్యవత్తానిశ్చయత్వంచ తాదృశవిశేష్యతానిరూపితపక్షతావచ్చేదకవ్యాప
 కత్వవిశిష్టవిశేషణతాసంబంధావచ్చిన్న సాధ్యాభావప్రకారతాశూన్య త్వేనతితా
 దృశవిశేష్యతా నిరూపితసాధ్యతావచ్చేదకసంబంధావచ్చిన్న సాధ్యప్రకారతా
 శాలిజ్ఞానత్వం నశుసావచ్చిన్నప్రతిబంధకతానిరూపితప్రతిబంధ్యతావచ్చేదకత్వ
 స్వనమానాధికరణత్వోభయసంబంధేన విషయితావిశిష్టవిషయితాశూన్యత్వంఏక
 ధర్మైకవిరుద్ధకోటిత్వయ ప్రకారకాన్యజ్ఞానత్వంవానాహార్యత్వానివేశేనలఘు॥
 తత్రస్వరూపసంబంధరూపావచ్చేదకత్వాభావాత్ । నచతాణవహ్ని ఏదిసా
 ధ్యకప్రతిజ్ఞాయామహ్యఃప్తిః । తాదృశనిశ్చయత్వస్యతాణవహ్నిమాన్ వహ్ని
 సామాన్యాభావవాన్ నవేతి సంశయసాధారణ్యాత్ ॥ పర్యాప్తిమప్రవేశ్యసా
 ధ్యతావచ్చేదకావచ్చిన్నప్రతియోగితాకాభావనివేశేపర్వత స్తాణవహ్నిమాన్
 తారణవహ్నిమాన్ నవేతి నిశ్చయాసంగ్రహః, సాధ్యతావచ్చేదకాన్యధర్మానవచ్చి
 న్నాభావనివేశే అంతతః పర్వతఃతారణవహ్నిమాన్ భావవాంశ్చైతి నిశ్చయాసం
 గ్రహఇతివాచ్యం । నిశ్చయవిశేషేషసామాన్యాభావాప్రకారకత్వస్యాపి నివేశో
 త్ ॥ భేదాదికోటికసంశయవారణంతూహ్యం । సాధ్యవత్తానిశ్చయస్యనివర్త్య
 త్వేనతి నివర్తకో యో నిశ్చయస్తద్విషయతావచ్చేదకం యద్యూపావచ్చిన్నా
 భావత్వం తద్యూపావచ్చిన్నాభావత్వావచ్చిన్నాప్రకారకత్వం వానుగతంనివే
 త్యం । 'ఏవంసాధ్యవిశిష్టశుద్ధపర్వతావగాహ్యనవగాహినాః' 'నీలపర్వతోవహ్ని
 మాన్ నవేతిసంశయయోః సంగ్రహసంగ్రహప్రకారఃపరిచింతనీయః । వైశిష్ట్యప
 దోపాదానేనచ తాదృశవైశిష్ట్యవిషయతా ఘటితనిశ్చయత్వస్య తత్రతత్రనా
 లాభః॥తథాపి పర్యాప్త్యర్థపర్యాలోచనాయాంమహాగౌరవంబ్రష్టవ్యం ॥ కిం
 చభ్రమసాధారణధర్మస్తేన పర్యాప్త్యధికరణతయా తన్నివేశే హృదావహ్ని
 మానిత్యాదావతివ్యాప్తిః । సాధ్యపర్వతావగాహిజ్ఞానవృత్తిత్వస్య ప్రతిబంధక

హేత్వనయవేదాతివాప్యైదుర్వాస్తావత్త్వన్ని వేతస్యావశ్యకత్వాదితి || సచధ
మితావచ్ఛేదకనిష్ఠప్రకారత్వం సప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకమపితుతత్త్వనిష్ఠవి
శేష్యతావచ్ఛేదకత్వమేవ తథాచ గంధవతీతరెభ్యోభిద్యతే ఇత్యాదిప్రతిజ్ఞా
జన్యబోధీయహేతు ప్రకారతాయాస్తద్వహిభూతత్వాద్విరితివాచ్యం ||
విశేష్యతావచ్ఛేదకతాయా ఏవప్రకారతాత్వాపగమేన తాదృశబోధేతదన్యప్ర
కారతానభ్యుపగమాత్ || ఏవంసతిప్రసక్తస్యభూతలంఘటవదిత్యాది జ్ఞానస్యభూ
తలత్వాం శేతద్ధమితావచ్ఛేదకత్వస్యప్రకారాంతరేణవారణసంభవాత్ | అస్తువా
విశేష్యతావచ్ఛేదకతాఖ్యవిషయతాప్రకారతాత్వానైవతథాపివక్షతిః తాదృశవిష
యకాబహిభూతవిషయతాశూన్యత్వంజ్ఞానవిశేషణముపేక్ష్యతాదృశబహిర్భూ
తవిషయతానవచ్ఛిన్నజన్యతానిరూపితజనకతాయావాక్యవిశేషణత్వాపగమేన

తాయాం నివేశేమహగౌరవం | అత్రపర్యతోధూమాదప్సహిమానితిప్రతిజ్ఞాయామ
వ్యాప్తిః | ధూమాదప్సహిమావహిన్నసామాన్యభావవాన్మ వేతిసంశయానురో
ధేనతాదృశనిశ్చయత్వేవచ్ఛేదకతావర్యాప్తి రైతిసంశంక్యం | ధూమాదప్సహిమాని
తి(వహ్నిభావవాసీతి) విశిష్టబుద్ధిప్రతిబంధకతామాదాయపర్యాప్త్యవపత్రైః | ఆ
ప్రేదంచింత్యతే || సమనైయత్యోపాదానేపి హేతుత్వంవహిన్నమదప్సహిరిత్యా
దాహేతువారణాయైతత్కల్పేహేత్వస్యత్వమావశ్యకంతథాచతేనైవోక్తహేతు
వారణాల్ వ్యాప్యత్వవివక్షణంవ్యర్థం | తథాచసాధ్యవిశిష్టపక్షవిషయకనిశ్చయ
త్వవాపకత్వమాత్రనివేశేనేవోపపత్తౌ పృథక్యోగ్యతాపిసవివక్షణీయా (స
మనైయత్వపక్షే సాధ్యవిశిష్టపక్షవిషయకత్వనివేశాసంభవనసాధ్యవత్పక్షా వగా
హిత్యస్య పృథగ్నిదేశావత్తైరితి) || ఇదం పునరిహవధేయమ్ || పక్షతావచ్ఛే
దకావచ్ఛిన్న విశేష్యతానిరూపిత సాధ్యతావచ్ఛేదక సంబంధావచ్ఛిన్న సా
ధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న ప్రకారతాసామాన్యవచ్ఛిన్న ప్రతిబంధకత్వైవ నివే
శ్యాతావత్తైవ దశితహేతునిగమనయోర్వా రణసంభవాన్నిశ్చయత్వానివేశ లా
ఘమదుర్వాసం | ప్రకృతసాధ్యవిష్టప్రకృతపక్షవిషయతాసామాన్యవచ్ఛిన్నత్వం
వావివక్షణీయమితి నయోగ్యతానివేశః | హేతుత్వం వహిన్నమదప్సహిరిత్యా
దా దోషస్తుసమానాతి *సప్రతితి* కవలగంధవతీతి జ్ఞానస్యకుత్రాన్యప్రతిబం
ధకత్వాల్ *తదితి* భూతలత్వైత్యర్థః | ప్రకారాంతరంచస్వధమితావచ్ఛేదక

త్వంస్వప్రకారతానిరూపితవిశేష్యతానిరూపితసాన్యవృత్త్యవచ్ఛేదకత్వంస్వప్రకారతానిరూపితవిశేష్యతానిరూపితత్వావచ్ఛేదకతాత్వాశ్చయత్వం. వానిరూపితత్వస్యావ్యాసజ్యవృత్తిత్వేనస్వనిష్ఠప్రకారతాత్వేనైవతాదృశవిశేష్యతానిరూపితత్వం సత్వవచ్ఛేదకతాత్వేనేతి । స్వప్రకారతానిరూపితత్వేనస్వావచ్ఛిన్నవిశేష్యతాత్వస్యనావచ్ఛేద్యావచ్ఛేదకభావఇతివా॥ సనుస్వస్యస్వధర్మితావచ్ఛేదకత్వావగమేకోదోషఇతి ఘట్ । ఇచ్ఛాసత్త్వేధూతలంఘుటనదిత్యాదితాధూతలంఘూతలంనవెతినంతయాపత్తైః । ఆస్థాకంతుసామగ్గీఘటకబాధనిశ్చయాసత్త్వాన్నదోషః । సను ఇచ్ఛాయాఅసత్త్వేతాదృశబాధవశాదుక్తసంశయాదుపవత్తిస్తుసన్వస్యాహార్యత్వేనైవతదాపత్త్యనుపపత్తైః ధూతలధూతలత్వ ప్రకారకజ్ఞానానువ్యవసాయాపత్తైశ్చ । సనుయదిధర్మితావచ్ఛేదకతాయాః ప్రకారతారూపత్వం తవోద్దేశ్యతావచ్ఛేదకతానిరూపకసంసగతానిరూపకవిషయతాన్యత్వేనతి సాధ్యతావచ్ఛేదకనిష్ఠవిధేయతావచ్ఛేదకతానిరూపిత సంసగతానిరూపకవిషయతాన్యత్వేనతి సంసగతాన్యలింగ విషయతా శూన్యత్వమేవాస్తాం । బహిర్భూతజ్ఞానివేశేనలాఘవాత్ । ఉద్దేశ్యతావిధేయతా వచ్ఛేదకతేనాత్మాత్మరంపరాసాధారణ సంసగతానిరూపకత్వంతు సాత్మాదేవ । అన్యధానిగమనజన్యబోధీయలింగవిషయతానాం విశేష్యతాదిదావ్యరాతన్నిరూపకతయా బహిర్భూతవానుపపత్తైః ॥ గంధవత్తిగంధనమానకాలీనరూపవతీత్యాదైః । పథిద్రవ్యందధ్నుఇత్యాదైశ్చ సంగ్రహయప్రథమంసత్వంతమ్ । తాదృశసంసగతానిరూపకత్వస్యావచ్ఛేదకతావిశేష్యతయోః సత్త్వత్ । ప్రకారతామదాయావ్యాప్తివారణాయావచ్ఛేదకతాప్రకారతయోరైక్యమతావలంబః । వహ్నిసామగ్నాదిసాధ్యకప్రతిజ్ఞాసంగ్రహయద్వితీయంసత్వంతమ్॥ తత్ప్రనిగమ నేజ్ఞానజ్ఞాప్యత్వవిశిష్టవహ్నిత్యాదేర్విధేయతావచ్ఛేదకతయా తివ్యాప్తిరతః సాధ్యతావచ్ఛేదకనిష్ఠేతి ఏవంచ కపాలంఘుటనద్బలాదిత్యాదౌ కాచిక సమవాయసంబంధాభ్యాం సాధ్యతాధనభావే ప్రలయఃప్రలయత్వాదిత్యాదౌ కాచికైకకవిశేషణతాద్యాంచ తత్ప్రనివాన్యాప్తిః । సాధ్యవిధేయతాయాః సంసగతానిరూపకత్వాత్ । పర్వతావహ్నిమానహ్నిసంయోగాదిత్యాదావవాన్యాప్తిరతః సంసగతాన్యత్వనివేశః । వసుశః శాబ్దబోధేనహ్నిమతోఽభద్రఇతిసిద్ధాంతితత్వాత్ ప

విశేష్యతావచ్ఛేదకతాభిన్నగంధాదివిషయతాయాః ప్రతిజ్ఞాజన్యబోధేన త్వేషిత
సాః ప్రతిజ్ఞాజన్యతావచ్ఛేదకకోటినిపేశే పయోజనాభావేన తన్నిస్థధర్మితా
వచ్ఛేదకతాయావీవ తత్ప్రనివేశనీయతయా అవ్యాప్త్య సవకాశాల్ తాదృశబహి
ర్మాతవిషయతాసామాన్యహుస్యత్వ నివేశితనుమితి సమానవిషయకత్వ నివేశ
నస్య మూలోపాత్తస్య వైయ్యక్త్యప్రసంగః ఇతి తాదృశలింగవిషయతా సూ
స్యత్వనివేశనం॥ అఖండాభావస్య ఘటకతయానలింగంశవైయ్యక్త్యం॥ ఉక్తరీత్యా
బహిర్మాతత్వనిర్వచనాయా సవిద్యేమాత్కల్పాంతరమాశ్రయితే * వస్తుతత్వతి *

త్వాంశై భేదసంబంధేన విశేషణతాపన్నాంశై విషయతాన్యత్వం వివక్షణీయమ్॥
ఏవంవృద్ధివీతరేభ్యోభిద్యతే ఇత్యాదైః సంగ్రహాయయాదృశపక్షసాధ్యక ప్రతి
జ్ఞా యద్రూపావచ్ఛిన్నే యద్రూపావచ్ఛిన్నబోధికా స్తద్రూపనివృత్త్యం సాధ్య
తావచ్ఛేదకనివృత్త్యశబ్దేన వివక్షణీయమ్ ॥ అత్రైవసకలప్రతిజ్ఞాసంగ్రహః॥ తత్త
ద్రూపనివృత్తవిధేయతావచ్ఛేదకతానియామకసంసగతానిరూపకవిషయతాన్యత్వః
కూటనివేశాల్ । ఏవంచ ధూమవాక్ వహ్నివ్యాప్యధూమవానిత్యుపసయేషి
నాతివ్యాప్తిరితి॥ మైవమ్॥ ఉద్దేశ్యతాదినిరూపితావచ్ఛేదకత్వనివేశస్య సాక్షాత్త్వ
రంపరాసాధారణనిరూపితత్వస్య మాషణగ్రస్తత్వాల్ ॥ ననునిరుక్తవిషయతా
బహిర్మాత విషయతాహుస్యత్వోక్త్యేన సామంజస్యేలింగవదంవ్యర్థమిత్యేతా
అహ * తాదృశేతి * అనుమితీతి * పక్షముఖ్యవిశేష్యత్వరూపేత్యర్థః * వై
య్యక్త్యేతి * హ్యవోనిర్భూమోనిర్వహ్నిత్వాదిత్యాదాపుకోదాహరణ జన్య
బోధన్యనిరుక్త ప్రతిబంధకతానవచ్ఛేదకవిషయతాశాలిలైస్ వారణసంభవాల్
అఖండాభావఘటకతయాలింగనివేశేతు తత్సార్వకమిత్యాహ * తాదృశేతి *
కల్పాంతరమవతారయతి * ఉక్తేతి * విద్యేమాదితి * ఉత్తరకల్పై తాదృశవి
షయతాత్వేన పక్షవిశేషణతాపన్నేతి కారణతావచ్ఛేదకగ్రాహకప్రమాణేనకా
రావిశేషణతాపన్నఏవకారణతావచ్ఛేదకత్వస్యతద్విశేషణతాపన్నఏవతదవచ్ఛే
దకత్వస్య విషయకరణాల్ ॥ తద్గ్రాహకమానంచ తాదృశవిశిష్టం కారణమితి
జ్ఞానం అసతిబాధకే ఉద్దేశ్యతావచ్ఛేదకేవిధేయతావచ్ఛేదకత్వభానాల్ వక్యతే
పుష్టదైశ్యతావచ్ఛేదకాదా విధేయతావచ్ఛేదకత్వ భానాదిత్యభిప్రాయః బహి
ర్భూతత్వాన్తాపూరణేనతన్నిర్వచనాయాసానెతిభావః ॥ లింగత్వంచేతుత్వం త

లింగత్వమితి వ్యాప్తిరిత్యర్థః॥నన్వత్సాననుగతయోరన్వయవ్యతిరేకవ్యాప్త్యా
 స్థుటకవ్యాపకత్వయోర్వాటికతరమాత్రవిషయతాయాఉపాదానెఅన్యతర బో
 ధకోపనయాదావతివ్యాప్తిరిత్యాశంకయా తాదృశవ్యాప్తిఘటకవ్యాపకతాదన్వ
 య విషయత్వయోగనుగత రూపేణాభావం నివేశయతి *తథాచైతి* ప్రకృతహే
 తుతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నస్యేతి గమకత్వాన్వితం॥వ్యాప్తివిషయకత్వమిత్యత్రవ్యా
 ప్తిపదువ్యాపకత్వ విషయతానిష్ఠసాధ్యతా వచ్ఛేదకాదివిషయతావ్యావృత్తవిల
 క్షణౌపయికతానివేశనూచనాయ॥ అధకిమిదం తాదృశగమకతౌపకయికత్వం
 నతావత్ప్రకృతహేతుతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న హేతుకప్రకృతసాధ్యతావచ్ఛేదకా
 వచ్ఛిన్న సాధ్యకానుమితిత్వాన్వచ్ఛిన్న జనకతావచ్ఛేదకత్వం, పక్షధర్మత్వావి
 షయకౌదాహరణజన్యబోధీయవ్యాపకత్వాదివిషయతాయా అనుమితిజనకతావ
 చ్ఛేదకకొట్య ప్రవిష్టతయా తత్రాతివ్యాప్తైః ॥ సచ హేతువ్యాపకత్వాదివి
 షయతాత్వేనైవ తద్విషయతానాం జనకతావచ్ఛేదకకౌటానివేశా దనుమిత్య
 జనకస్యాపి తాదృశజ్ఞానస్య విషయతానాం తాదృశరూపాకాన్తానాం తథాత్వ
 మక్షతమెవేతివాచ్యం ॥ తాదృశవిషయతాత్వేన పక్షవిశేషణతాపన్నే హేతువి
 శేషణతాపన్నసామానాధికరణ్య విశేషణతాపన్నసాధ్యాదివిషయతా నిరూపిత
 వ్యాపకత్వవిషయతాయాఏవకారణతావచ్ఛేదకఘటకత్వాదతాదృశ్యాస్తదవచ్ఛే
 దకత్వాభావాత్ ॥ యద్యూపావచ్ఛిన్నవిషయతాజనకతావచ్ఛేదికా తద్యూపావ
 చ్ఛిన్నవిషయతాహుస్యత్వ నివేశేచ సాధ్యతావచ్ఛేదకాద్య వచ్ఛిన్నవిషయతా
 యా అప్యనుమితి జనకతావచ్ఛేదకకోటి ప్రవిష్టతయా తాదృశ విషయతాహు
 న్యత్వస్యతాదృశసృజ్ఞాజన్యబోధేవ్యసత్త్వాదసంభవః॥యద్యూపావచ్ఛిన్ననిరూ
 పిత వ్యాపకత్వవిషయతాజనకతావచ్ఛేదికాతద్యూపావచ్ఛిన్ననిరూపితవ్యాపక

చ్చవ్యాప్తిరెవనతువ్యాప్తిపక్షధర్తతాకత్వం ఉదాహరణజన్యబోధే పక్షధర్త
 త్వాభానాదిత్యాశయేనాహ *వ్యాప్తిరితి* *ననువ్యాప్త్యవిషయకత్వా నివే
 శేష్యమ్యుదాహరణేతివ్యాప్తిః ఏతత్కల్పేపక్షవిశేష్యకత్వాన్వితత్వతః
 హ *తద్ఘటకైతి* *అసంభవవారణాయవ్యావృత్తాంతంవైలక్షణ్యహేతుగర్భం
 గమకత్వమనుమితి జనకత్వంబేపయికత్వమవచ్ఛేదకత్వమిత్యాశయేనాహ *న
 త్వావదితి * తత్రేతి * ఏతత్కల్పేపక్షముఖ్యవిశేష్యకత్వస్యా నివేశనీయత్వా

తావనగాహిత్యనివేశే చ కించిద్రూపావచ్ఛిన్నవ్యాపకత్వంసాధ్యస్యవక్షస్య వా
ఘటకంయత్రతత్త న్నీయప్రతిజ్ఞాయాలసక్రహః॥యత్త్వతత్త్వనివేశాదనుగమానవ
కాశశ్చేతిచేన్న—॥పక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నముఖ్యవిశేష్యతానిరూపితవిషయ
తానిరూపితాయావిషయతాతన్నిరూపితవిషయతానిరూపితవిషయతాశ్చేవిశేష
ణవిధయాప్రకృతానుమితి జనకతావచ్ఛేదకతావచ్ఛేదకతాయాః పర్యాప్త్యధికర
ణధర్మనత్వేనహేతువ్యాపకతా విశిష్టసాధ్యవిషయత్వ సాధ్యాభావవ్యాపకత్వ
విశిష్టహేతుధావవిషయత్వేనుగమయ్యతదభావస్యనివేశనెనానువవత్త్యభావాత్

త్ । పక్షేత్యాదికథనం తాదృశవిషయతాయాలతిరిక్తత్వ సూచనాయ *కించిది
తి* పర్వతలలాకవ్యాపకద్రవ్యకాలీనసహ్నిమాక అలాకవ్యాపకద్రవ్యవాక
పర్వతావహ్నిమానిత్యాదావిత్యర్థః । ననుతథాపిచతుర్థవిషయతానిరూపితయ
ద్రూపావచ్ఛిన్న విషయతానిరూపితయద్రూపావచ్ఛిన్నవ్యాపకత్వావగాహి
త్వం ప్రకృతానుమితిజనకతానతిరిక్తవృత్తితదవచ్ఛేదకంవా తద్రూపావచ్ఛిన్న
విషయతానిరూపితద్రూపావచ్ఛిన్న వ్యాపకతానవగాహిత్యం వివక్షితమ్ ॥
వహ్నిధూమవ్యాపకఇతిజ్ఞానమాదాయ తాదృశవ్యాపకతావగాహితాయాల
తిరిక్తవృత్తిత్వేపి తాదృశవిషయతానిరూపితత్వేన విశేషణీయత్వాన్నదోష ఇ
త్యతలహ *యత్త్వతత్త్వేతి* పక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నేత్వాది*యత్తువిశే
షణ విధయైత్యసాన్యసహదానేపి తాదృశానుమితిజనకతావచ్ఛేదకతావచ్ఛేదక
తావర్యాప్త్యధికరణత్వేన ధర్మానుగమఃకార్యఇతితత్తుచ్ఛమ్ ॥ తథానతి ప
క్షాదివిషయతానిరూపితత్వసహితహేతువ్యాపక సాధ్యవిషయతాత్వస్త్వేన తా
దృశపర్యాప్త్యధికరణతయోదాహరణైతివ్యాపైర్వజ్రలేవత్వాత్ ॥ అస్తాకం
తు చతుర్థవిషయతానిరూపితత్వవిశిష్టాం శేవిశేషణతావన్న త్వలభాన్నదోషః
చతుర్థవిషయతానిరూపితత్వస్యస్వవిశిష్టాం శేవిశేషణత్వాత్ ॥చతుర్థవిషయతా
నిరూపితత్వహేతువ్యాపకత్వవిశిష్టసాధ్యాది విషయతాత్వయోధామికతావచ్ఛే
దకప్రకారభావావన్నయోరేవావచ్ఛేదకతావచ్ఛేదకతయాధర్మితావచ్ఛేదకవ్యా
ప్తప్రకారతావన్నధర్మనిష్ఠపర్యాప్తిరేవానుగమఘటికానతుతత్సాధారణధ
ర్మనిష్ఠపర్యాప్తిరితిసూచనాయవా విశేషణవిధయేతి ॥ ఏతచ్చ జనకతావచ్ఛే
దకవిషయతావృత్తైరేవ జనకతావచ్ఛేదకతావచ్ఛేదకత్వాదినియమమనురుద్ధ్య

॥ త. హ. హి ॥ ప్రకృతానుమిత జనకతావచ్ఛేదికాయా అన్వయిపరామళికాయా
 హేతువ్యాపకత్వావచ్ఛిన్నసాధ్యవిషయతాయాః పక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న విశే
 ష్యతానిరూపిత హేతువిషయతానిరూపితాధ్యైత్వ విషయితానిరూపితాధికరణ
 విషయతానిరూపిత వ్యవర్త వ్యతిరేకిపరామళికాయసాధ్యాభావవ్యాపకత్వావచ్ఛి
 న్న హేత్వభావవిషయ తాయాః పితాద్యుప విశేష్యతానిరూపిత సంసర్గికాయ
 విషయతానిరూపిత హేతువిషయతానిరూపిత ప్రతియోగిత్యవిషయతానిరూపిత
 త్వేన సాధ్యాభావ వ్యాపకతావిశిష్ట హేత్వభావ విషయతాస్త్వసాధి హేతు
 వ్యాపకతావిశిష్టసాధ్యవిషయతాత్వ వన్నిరుక్తవిషయత్వే విశేషణవిధయా అను
 మితిజనకతావచ్ఛేదకతావచ్ఛేదకతాయాః పర్యాప్త్యధికరణత్వాత్ ॥

వస్తుతిస్తు జనతావచ్ఛేదకతాయాఇత్యేవసాళః ॥ తాదృశవిషయతావృత్తైరేవ జ
 నకతావచ్ఛేదకత్వాదితిచనియమః । అతఏవ వ్యాప్యవత్క్షోభయవైశిష్ట్యా వగాహీ
 నిశ్చయతావవచ్ఛిన్నకారణతాపత్రియోగికకార్యతాయా అవచ్ఛేదికాజ్ఞానవృత్తి
 జాతిరిత్యనుమితిలక్షణేసావవచ్ఛిన్నవిధేయకత్వాదిరూపపరంపరాయా సంబంధ
 త్వేమానాభావాన్నవహ్నిత్వాదః కార్యతావచ్ఛేదకత్వమితి జ్ఞానవృత్తిత్వవై
 యథ్యమాశంక్య జన్యతావచ్ఛేదకవిషయతావృత్తైరేవ ధర్మస్య విషయతావిశేష
 ఐతయాజన్యతావచ్ఛేదకత్వమితినియమమనుదుధ్యవహ్నిత్వాదివారకతయాతత్వా
 థాక్యము క్రమ్॥ఏవంకార్యతాగ్రహీయస్వసమానాధికరణవిషయత్వైకమేవకార్య
 త్వైకనియామకంఅనుమితిఃపరామర్శకార్యైతితద్గ్రహేననుమితి నిష్ఠవిషయత్వై
 క్యాచ్చుతదైక్యమితితత్తైగ్రహోక్తత్వాత్తద్గ్రహ్యాఇహాపికారణత్వైకబోధ్యమ్ ॥
 తదీయవిలక్షణతావచ్ఛేదకతాసామానాధికరణ్యంచ తదవచ్ఛేదకతానియామక
 మితిసాసిద్ధిః । తదీయావచ్ఛేదకతాసామానాధికరణ్యమాత్రనిబంధనాయాంచత
 దవచ్ఛేదకతాయాం శుభర్తస్యామ్యానానతిరిక్తవృత్తిత్వాపేక్షా అతథాభూతా
 యాంచ తదపేక్షేతి జనకతావచ్ఛేదకతాపర్యాప్త్యధికరణత్వేన నవిశేషణమా
 త్రానుగమఇత్యతాపితథావిధపర్యాప్త్యపేక్షాబోధ్యా॥ననుసంసంగవిషయతా
 యాఃపంచమవిషయతామధ్యేనవేశేవ్యతిరేకపరామర్శీయసాధ్యాభావవ్యాపక
 హేత్వభావవిషయతాయాఃపంచమీత్వాన్వసవపత్రి తన్నివేశేన్వయపరామర్శీయ
 హేతువ్యాపకసాధ్యవిషయతాయాస్తదనుపపత్తిరిత్యతలహా *వక్ర్యైతి* తథా

చ న్యతి రేకవ్యాప్తిస్తలే భూమపర్వతయోధ్యస్య యోగస్తస్మిన్ స్థవిషయతామంత
 రాభ్యవ్య పర్వతవిషయతానిరూపిత సంయోగవిషయతానిరూపిత హేతువిషయ
 తానిరూపితప్రతియోగిత్యవిషయతానిరూపితతాదృశహేతుభావవిషయతా పం
 చమీ, అన్యయవ్యాప్తిస్థలైశు సంయోగవిషయతామంతరాభ్యవ్యతాదృశసాధ్యవిష
 యతాపంచమీత్యర్థః । న్యతి రేకపరామర్శీయవిషయతాయాశ్చ తుర్థవిషయతాని
 రూపితత్వేన న్వయపరామర్శీయవిషయతాయాస్తన్నిరూపితత్వం దృష్టాంతః ॥
 తేన వినిగమనావిరహేణ పక్షవిశేష్యతానిరూపితసాంసగికవిషయతానిరూపి
 తహేతువిషయలెత్యాదిక్రమేణ తద్విశేష్యతానిరూపితహేతుతావచ్ఛేదకసంబం
 ధావచ్చిన్న హేతువిషయలెత్యాదిక్రమేణచ కార్యకారణభావాద్వయోరపి పం
 చమీత్వాపసత్తిః ॥ ఏవంసత్వాధేయతావిషయతాయాఅననుగమావత్తిరితిచేత్ ॥
 కాక్షతిః ॥ ప్రతిజ్ఞాజన్యబోధే తదభానాత్ ॥ ప్రమేయత్వవ్యాపకవాచ్యత్వస
 మానాధికరణధర్మవాక్ పర్వతావహిమాన్ ధూమాదిత్యాదౌ ప్రతిజ్ఞాయామ
 వ్యాప్తిః ॥ ధూమవ్యాపకవహిమాన్మానాధికరణధూమవాక్ ప్రమేయత్వవ్యాప
 కవాచ్యత్వసమానాధికరణధర్మవాక్ పర్వతఇతిపరామర్శీయపక్షతావచ్ఛేదకకో
 టి ప్రవిష్టపంచమవిషయతాంశేవి శేషణవిధయానుమితిజనకతావచ్ఛేదకతావర్యా
 వ్యధికరణం యత్ప్రమేయత్వవ్యాపకవాచ్యత్వవిషయతాత్వం తద్వద్విషయతా
 యాఃప్రతిజ్ఞాజన్యబోధే నత్వాదితి పక్షతావచ్ఛేదకావచ్చిన్నత్వనివేశః ॥ తత్రా
 పి పక్షతావచ్ఛేదకనిష్ఠావచ్ఛేదకత్వమాదాయ తద్దోషతాదవస్థస్యవారణాయ ప
 క్షవిషయతానిరూపితావచ్ఛేదకత్వాన్యవిషయతాలాభార్థంతన్నివేశః ॥ యదితు
 పక్షతావచ్ఛేదకప్రకారతాయాం పక్షతావచ్ఛేదకావచ్చిన్నత్వవిశిష్టవిశేష్యతా
 నిరూపితత్వం నాంగీక్రియతే॥ అన్యథా సప్తసప్తధర్మితావచ్ఛేదకతావత్తైః ॥ కిం
 తు హేతుత్వాదిప్రకారణాయామేవ ॥ తదాతత్తైవవిపక్షణీయం నతు అవచ్ఛే
 దకతాన్యత్వమితి ॥ యత్తు పర్వతత్వవ్యాపకద్రవ్యత్వవాక్ పర్వతావహిమాన్
 ధూమాదిత్యాదౌ వహిమాన్వాచ్యధూమపర్వతత్వవ్యాపకద్రవ్యత్వపర్వతకా
 లీనాయమితి జ్ఞానమాదాయావ్యాప్తిః పక్షతావచ్ఛేదకావచ్చిన్నత్వముక్త
 మితి ॥ తన్ను ॥ తస్య పక్షముఖ్యవిశేష్యకత్వాభావేనాజనకత్వాత్ ॥ ఏవంధూమ
 వ్యాపకసమానాధికరణధూమవాచ్యత్వఇతి జ్ఞానస్యాజనకత్వాన్నపర్వతా భూ

మవ్యాపకకాలీనవహ్నిమానిత్యాద్యసంగ్రహః ॥ అథైవమపి ఉక్తస్థలే పక్షవిష
యతానిరూపితావచ్ఛేదకతాన్యసంగ్రహే విషయతానిరూపిత ధర్మవిషయతాని
రూపితాధేయత్వవిషయతానిరూపితవిషయతాయాం పంచమ్యాం ప్రమేయత్వ
వ్యాపకవాచ్యత్వాధికరణవిషయతాత్వమితి తద్విషయతావత్ప్రేనావ్యాప్తిరే
వ ॥ ఏవం ప్రమేయత్వవ్యాపక వాచ్యత్వవత్ జ్ఞేయత్వపదభిధేయత్వవత్పర్య
తోవహ్నిమానిత్యాదిప్రతిజ్ఞాయాం అవచ్ఛేదకతాన్యసంగ్రహే విషయతామాదా
య ప్రమేయత్వవ్యాపకవాచ్యత్వవిషయతాపంచమ్యైవైత్యవ్యాప్తిః । నచ ద్వితీ
యవిషయతాయాం సంసర్గతాన్యత్వం నివేశయితుం శక్యతే వ్యతిరేక్యదాహర
ణాతివ్యాప్తేః । వ్యతిరేకవ్యాప్తిః పుటకప్రతియోగిత్వస్య సంసర్గతాన్యత్వో ॥ చ
తుర్థవిషయతాయామభావావృత్తిత్వకల్ప సంసర్గేభూతప్రజ్ఞయోగిత్వవిషయ
తామపరిగృహ్యచేత్సావ్యతే తదా వహ్నిభావవ్యాపకమేయత్వోవాక్ పర్య
తోవహ్నిమానితి ప్రతిజ్ఞావ్యాప్తేః । ఏతేన పక్షతావచ్ఛేదకతాఘటకసంగ్రహే
సంసర్గతాన్యత్వోక్తావపినిస్తారః । యత్ర పక్షతావచ్ఛేదకతాత్వోక్తావసం
సర్గస్తత్రవ్యతిరేక్యదాహరణావారణాదితిచేన్న ॥ అవచ్ఛేదకతానిరూపితసం
సర్గతాన్యత్వోపాదానాత్ ॥ ధూమవాక్ వహ్నిభావవ్యాపకీధూతాభావప్ర
తియోగిధూమవానిత్యాదిపరామర్శ అవచ్ఛేదకతానిరూపితప్రకారతానిరూపిత
సంసర్గతయోర్భేదవీచ ॥ నచ ప్రమేయత్వవ్యాపకవాచ్యత్వవద్ధుటకాలీనపర్యతో
వహ్నిమాన్ ప్రమేయత్వవ్యాపకవాచ్యత్వవద్ధుజ్ఞేయత్వవద్ధూమాదిత్యాదౌ నీ
లధూమత్వాదేర్భేదాదుతావచ్ఛేదకతామతే ప్రతిజ్ఞాయామవ్యాప్తిః వహ్నివ్యా
ప్యతథావిధధూమవాన్పక్షాతిపరామర్శీయ పక్షవిషయతానిరూపితావచ్ఛేదక
తాన్యధూమవిషయతానిరూపితసంసర్గవిషయతానిరూపితజ్ఞేయత్వవిషయతాని
రూపితప్రమేయత్వవ్యాపకవాచ్యత్వవిషయతాయాః పంచమీత్యాదితివాచ్యమ్ ॥
తృతీయతురీయవిషయతయోరవచ్ఛేదకతాన్యత్వోపాదానాత్ ॥ యత్ప్రమేయ
త్వవ్యాపకవాచ్యత్వపదవిహ్నికాలీనహృదోనిధూమో మేయత్వవ్యాపక వా
చ్యత్వపదవిహ్నిభావాదిత్యాదౌ ప్రతిజ్ఞాయాంధూమవ్యాపకతథావిధవహ్ని
భావవాక్పక్షాతి వ్యతిరేకపరామర్శీయపక్షవిషయతైత్యాదిక్రమేణ మేయత్వ
వ్యాపకవాచ్యత్వవిషయతాయాః పంచమీత్యాదివ్యాప్తిరతిః చతుర్థవిషయతా

యద్యపి యథా పరంపరయా పక్షవిశేషభాత్వానిరూపితోదాహరణజన్య బో
ధీయహేతువ్యాపకతావిశిష్టసాధ్యాదివిషయతానానుమితజనకతావచ్ఛేదికా త
థా తన్నిరూపితవ్యాపకత్వాదివిషయతాపితథేతి తదీయసాధ్యాదివిషయతావి
శేషణతయావ్యాపకత్వ విషయత్వ నిరూపితత్వస్యానుమిత జనకతావచ్ఛేదకతా
వచ్ఛేదకప్రవేశోనసంభవతిజనకతావచ్ఛేదకవిషయతావృత్తైరెవధర్మవ్యతాదృశవి
షయతావిశేషణతయా జనకతావచ్ఛేదకతావచ్ఛేదకత్వసంభవాదితి నిరుక్తపక్ష
విషయతాపంచమవిషయతాం శేవిశేషణతయా అవచ్ఛేదకత్వపర్యావృత్త్యధికరణం
యత్సాధనాదివ్యాపకత్వ విషయతానిరూపితత్వ సహితంసాధ్యాదివిషయతాత్వం
తన్నోదాహరణ జన్యబోధీయసాధ్యాది విషయతాసాధారణం తథాచోదాహ

యాం వ్యాపకత్వవిషయత్వానిరూపితత్వం దేయం తథాచ పక్షవిషయతానిరూ
పితసంసర్గవిషయతానిరూపితహేతువిషయతానిరూపిత ప్రతియోగిత్వవిషయతా
యాశ్చతుర్థ్యాః వ్యాపకత్వవిషయత్వానిరూపితత్వేపి పంచమ్యావ్యాపకతాద్వ
యవిశిష్టవహ్నివిషయతాయాఅనంత్యాన్నితివ్యాప్తిరితి || తన్ను||అభావావృత్తిత్వ
కల్పే ఆలూకవహ్నికాలీనహృదో నిర్భూమలూకవ్యాపక వహ్నిభావాది
త్యాచా ద్వితీయహేతువిషయతామాదాయావ్యాప్తితాదవస్థాతో || అత్రగురు
ధర్మస్య ప్రతియోగితానవచ్ఛేదకతయాతాదృశవహ్నిభావరూప హేతురేవా
ప్రసిద్ధఇతిబోధ్యమ్ || ఉక్తరీత్యానుగమేవ్యుదాహరణైతివ్యాప్తిమాశంకతే
*యద్యపీతి*అనిరూపితాంతం హేతుగర్భం ధూమవ్యాపకవహ్నిసమానాధికర
ణధూమవాక్ పక్షఇత్యేవజనకజ్ఞానం తత్ర పరంపరయా పక్షవిషయతానిరూ
పితాయా హేతువ్యాపకతావిశిష్ట సాధ్యాది విషయతాసాజనకతావచ్ఛేదికా,
అతోమహానసం ధూమవద్ధూమవ్యాపకవహ్నిమన్తహాససావ్యచ్చ ధూమవద్ధూ
మవ్యాపకవహ్నిమచ్ఛేతు్యదాహరణార్థబోధీయాసానావచ్ఛేదికా పక్షవిషయ
తయానిరూపితత్వాదితిభావః * తన్నిరూపితేతి * పక్షవిశేషభాత్వానిరూపి
తసాధ్యవిషయతానిరూపితేత్యర్థః || వ్యాపకత్వవిషయతాయాః పరామర్శీయ
త్వ విషయతా అనతిరిక్తత్వప్రమేణ తద్విశిష్టపాధ్యవిషయతాయాః జనకతావ
చ్ఛేదకప్రవేశశంకావారణాయ * తదీయేతి * ఉదాహరణజన్యబోధీయేత్యర్థః
* తన్నైతి * సచ హేతువ్యాపకతావిశిష్టసాధ్యాదివిషయతాత్వం పరామర్శీ

రణతాపాన్తర్యగ్భవం ॥ తథాపి నిరుక్తజనకతావచ్ఛేదకతావచ్ఛేదకతా ప
 ర్యాప్త్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నవిషయత్వావచ్ఛిన్నాపృథివిబంధకతాతదవచ్ఛే
 దకవిషయతాత్వేనోదాహరణజన్యబోధీయ హేతువ్యాపకసాధ్యాది విషయతా
 యాః సంగ్రహోబోధ్యః॥ అనుమితజనకతావచ్ఛేదకపరామర్శేయసాధ్యాదివి
 షయతాయాః హేతువ్యాపకత్వాదివిషయతానిరూపిత సాధ్యాదివిషయతాత్వేన
 సాధ్యంహేతువ్యాపకం నవత్వాది సంతయప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకత్వాత్ తా
 దృశప్రతిబంధకతాయాం తాదృశరూపేణోదాహరణ జన్యబోధీయ సాధ్యాదివి
 యవిశిష్టసాధ్యవిషయతావృత్త్యనుమితజనకతానిరూపిత నిరుక్తావచ్ఛేదకతా ప
 ర్యాప్త్యధికరణంతచ్ఛాదాహరణజన్యబోధీయవిశిష్టసాధ్యాదివిషయతాసాధా
 రణమేవ విశిష్టసాధ్యాదిరూపవిషయతాభేదాదితివాచ్యమ్ । భూమాత్త కపరామ
 ర్శసాధారణ్యాయతాదృశవిశిష్టఘటకతత్త్వదార్థవిషయతాకూటస్థేనవరసంపరి
 రూప్యనిరూపకాభావావచ్ఛిన్నజనకతావచ్ఛేదకేనవేదనీయత్వాత్ । ఏవంచతాదృశ
 హేతువ్యాపకత్వవిషయతానిరూపితత్వసహితసాధ్యాదివిషయతాల్పఘటికాయా
 జనకతావచ్ఛేదక ధర్మఘటక పంచమవిషయతానిష్ఠనిరూపితత్వవ్యక్తైశాను
 మితి జనకతావచ్ఛేదకకోటి ప్రవిష్టతయా తాదృశవ్యక్తైర్భిన్నతయోదాహరణజ
 న్యబోధీయవిషయతాయాం తదనంత్రేనాతివ్యాప్తిరస్థేవేతిభావః * నిరుక్తైః
 సద తాదృశ పంచమవిషయత్వావచ్ఛిన్నమేవ ప్రతిబంధకతాయాం నివేద్యం
 కింతాదృశధర్మవదిష్టవిషయత్వావచ్ఛిన్నత్వేనైతివాచ్యమ్ ॥ తథాగతి ముఖ్యత్వస
 త్త్వేపి గోత్యాభావఃప్రమేయత్వవ్యాపక వాచ్యత్వవత్సాన్నిభావవాగ్గోత్యా
 భావాదిత్యాదౌ ప్రతిజ్ఞాయామవ్యాప్తైః॥ తత్రతాదృశపంచమవిషయతానిష్ఠాసా
 న్నాభావః ప్రమేయత్వవ్యాపకవాచ్యత్వవాన్నవేతినంతయనిరూపితప్రతిబంధక
 తావచ్ఛేదకతాపి భవతీతి తాదృశధర్మరూపేణతాదృశవిషయతానిష్ఠప్రతిబంధ
 కతావచ్ఛేదకత్వప్రవేశాత్ ॥ సంశయాయప్రతిబంధకతామాతాయపంచమ విష
 యతాయాం తదవచ్ఛేదకత్వం ప్రదర్శయేత్తదుదాహరణజన్యబోధీయవ్యాపకత్వ
 విషయతాయా ముపపాదయతి * అనుమితీతి * అత్ర వదంతి యోయంప్రతి
 బంధకతాఘటిత పరిష్కారః సనసర్వసమ్మతః తథాహివ్యాపకత్వవిషయతాని
 రూపితత్వస్య భిన్నత్వేపి నిరూపితత్వస్యానుగతతయా తేనరూపేణ తస్యప్ర

షయతాయా అవ్యవచ్ఛేదకత్వాత్ ॥ ముఖ్యవిశేష్యతానివేశాద్గోత్వాభావః ప్ర
మేయత్వ వ్యాపకవాచ్యత్వవత్సాన్నిభావవాక్ గోత్వాభావాదిత్యత్రి తాదృశ
విశిష్టసాధ్యక ప్రకృతానుమితజనకపరామశీయ సాన్విత్తకవక్షవిశేషణతాపన్న
గోత్వాభావవిషయతానిరూపితాధేయత్వ విషయతానిరూపితాధికరణ విషయతా
నిరూపిత సాన్నిభావవిషయతా నిరూపితవిషయతాంశేవిశేషణదిధయాలవచ్ఛే
దకతావచ్ఛేదకతాయాః పర్యాప్త్యధికరణధర్మవత్ ప్రమేయత్వవ్యాపక వా
చ్యత్వ విషయతాయాఃప్రతిజ్ఞాజన్యబోధేన త్వేపి నక్షతిః॥జనకతాచ సాధ్యవ్యా
వేశే క్షత్యభావాత్ । అన్యథా నిరూపితత్వస్య భిన్న త్వేభ్యమవ్యమాసాధార
ణైకప్రతిబంధకతాపిదుర్వచాస్యాత్ । తథాచ శేతువిషయతానిరూపితవ్యాపక
త్వవిషయతా నిరూపితసాధ్యవిషయతాత్వమనుగతమేవేతి నానువవత్తిరితి తా
దృశవరిష్కారవైయధ్యమితి * ముఖ్యతి * సాన్విత్తకేతి * నన్వంగోత్వాభావః॥
అత్యగోత్వాభావమాప శేతువిషయతామాదాయపంచమిగ్రహ్య*విషయతా
యాఇతి*తథాచ పరామశీయాయా సస్యాః ప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకత్వవత్
ప్రతిజ్ఞాజన్యబోధీయ ప్రమేయత్వవ్యాపక వాచ్యత్వవిషయతాయాః ప్రతిబంధ
కతావచ్ఛేదకత్వ మిత్యాశయః । నచ సాధ్యతావచ్ఛేదకాంశవిన శేతువ్యాపక
తావచ్ఛేదకత్వావగాహి పరామశీస్తేన జనకతయా నావ్యాప్తిరితి ముఖ్య
త్వం వ్యధం ॥ ఏకవ్య క్రిసాధ్యకే భేదఘటితవ్యాపకతాభిప్రాయేణతదుక్తైః ॥
ఏవంలింగవిశేష్యకపరామర్శస్యాపి శేతుశ్చేముఖ్యత్వ నివేశేవ్యనిస్తారాత్పక్ష
విశేష్యకపరామర్శవినశేతురితి నవ్యమలెనాయమనుగమోబోధ్యః । అత్యవ
దంతి ॥ ప్రమేయత్వవ్యాపకవాచ్యత్వవత్సాన్నిభావవ్యాప్త్యగోత్వాభావవాక్
గోత్వాభావఇతి పరామర్శీయగోత్వాభావమాప లింగవిషయతాయా ఉపాదా
నేపి నక్షతిః శాత్వశిశివిశేషణమాతవ్యాపైః ప్రకారతావచ్ఛేదకతయాతద్విష
యతాయా మవచ్ఛేదకతాన్యత్వాభావాత్ ॥విశేష్యతావచ్ఛేదకతాభేదం నివేశ్య
ముఖ్యత్వసాధకస్య ప్రక్షాలనాద్ధీకన్యాయగ్రస్తత్వాత్ । తథాచ యథాశు
తాభిప్రాయేణైదం ప్రయోజనమితి ॥అత్యేదంబింత్యం ॥ పర్యతలలాకవ్యాపకః
హిమాధూమాదిత్యాదౌ ప్రతిజ్ఞాయామవ్యాప్తిః । ధూమవ్యాపకాలోకవ్యా
పక వహ్నిసమానాధికరణధూమవాక్ పర్యతలలాకవ్యాపక పరామశీయపర్యతత్వావచ్ఛే

పృథా వసచ్చిన్న ధర్మితాకాన్యపరామర్శియాగ్రాహ్యః॥ తేన తద్దర్మికపరా
 మర్శహదాయాపి నో క్రపృతిజ్ఞాయామవ్యాప్తిః ॥ నచ సాధ్యాభావవ్యాపక
 హేత్వభావప్రతియోగి హేతుమానితి పరామర్శీయ పక్షవిశేష్యతానిరూపిత
 హేతువిషయతానిరూపిత ప్రతియోగిత్వవిషయతానిరూపితాభావ విషయతాని
 రూపితవ్యాపకత్వవిషయతాయాఅపినిదు క్తవిషయతాత్వాత్ తాదృశవిషయత్వవిశే
 షగతయాఽవచ్ఛేదకీధూతం సాధ్యాభావవ్యాపకత్వవిషయతాత్వమపీతివహ్నుః
 భావవ్యాపక ప్రమేయత్వవాన్సర్వతో వహ్నిమానిత్యాది ప్రతిజ్ఞాయామవ్యా
 న్నముఖ్యవిశేష్యతైత్యాదిక్రమేణయా పంచమీ ఆలూకవ్యాపకవహ్నివిషయ
 తాతదం శేవిశేషణవిధయాజనకతావచ్ఛేదకతావచ్ఛేదకతాపర్యాప్త్యధికరణం
 దాలూకవ్యాపకవహ్నివిషయతాత్వం తద్విషయతాశూన్యత్వస్య తజ్జన్య శాబ్ద
 బోధేఽసత్త్వాత్ ॥ అథసాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్చిన్నవిషయతానిరూపితాధికరణ
 విషయతానిరూపితాభేయత్వవిషయతానిరూపితహేతువిషయతానిరూపిత పక్ష
 తావచ్ఛేదకావచ్చిన్నవిశేష్యతాశాలినిశ్చయత్వావ్యాపికాయానిదుక్తపంచమీవి
 షయతాతదం శేవిశేషణవిధయాఅనుమితిజనకతావచ్ఛేదకతాపర్యాప్త్యధికరణం
 తద్విషయతాశూన్యత్వనివేశాన్నా క్రపృతిజ్ఞాయామవ్యాప్తిః ॥ ఆలూకవ్యాపక
 త్వవహ్నివిషయతాయా న్నాదృశనిశ్చయత్వవ్యాపకత్వాత్ ॥ హేతువ్యాపకత్వ
 విశిష్టసాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్చిన్న విషయతాయాః సాధ్యాభావవ్యాపకత్వవిశిష్ట
 హేత్వభావవిషయతాయాశ్చ తాదృశనిశ్చయత్వావ్యాపకత్వాత్తత్ర లక్షణసమ
 న్వయః । కేవలసాధ్యసమానాధికరణహేతుమాణ పక్షతావచ్ఛేదకవిశిష్టపక్షణతి
 జ్ఞానేపి తాదృశనిశ్చయత్వ సత్త్వేనతత్ర తాదృశవిశిష్ట విషయతాయా అసత్త్వా
 దితిచేన్న । తథాసతి ముఖ్యపదస్య పక్షతావచ్ఛేదకావచ్చిన్నైత్యన్యకించిదావ్యస
 వకత్వ విశిష్టనిరూపితత్వస్య దీధితికారోక్తసాధ్యతాహేతుతావచ్ఛేదకో పా
 దానన్యచవైయ్యధ్యాపతైః ॥ తథాహి- గొతావ్యాభావః ప్రమేయత్వవ్యాపక
 వాచ్యత్వవత్సాస్మాభావనా గొతావ్యాభావాదిత్యాదౌ ప్రమేయత్వ వ్యాపక
 త్వవిశిష్టవాచ్యత్వ విషయతాయాః ప్రమేయత్వవ్యాపకవాచ్యత్వసమానాధిక
 రణ ధర్మవానిత్యాదౌ తాదృశవాచ్యత్వ విషయతాయా వహ్నుభావవ్యాప
 క ప్రమేయత్వవాన్సర్వతోవహ్నిమానిత్యాదౌ వహ్నుభావవ్యాపకత్వ విశిష్ట

ప్రమేయత్వవిషయతాయాద్యవ్యతివ్యాప్త్యసంయోగవద్యత్తిధర్మవానిత్యాదౌ
 సంయోగవ్యాపకత్వవిశిష్టద్రవ్యత్వవిషయతాయాగుణవ్యాప్త్యరూపవానయంస్వ
 శఽవానిత్యాదౌ రూపవ్యాపకత్వవిశిష్టగుణవిషయతాయాశ్చ తాదృశనిశ్చయత్వ
 వ్యాపకత్వాత్ । కింతుతాదృశనిశ్చయత్వావ్యాపకీభూతమేతుతావచ్ఛేదకావచ్ఛి
 శ్చవ్యాపకతావిశిష్టసాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవిషయతైవైతితామాదాయతత్ర
 లక్షణస్తేనగమనాదితి॥ కించగోతావ్విభావఃగోతావ్విభావవ్యాపకవాచ్యత్వవత్సా
 న్నాభావవాగ్గోతావ్విభావాదిత్యాదౌ ప్రతిజ్ఞాయామవ్యాప్తిః॥ తాదృశనిశ్చయ
 త్వావ్యాపికాయా గోతావ్విభావవ్యాపకతా విశిష్టసాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవి
 షయతాతదంశే యథా తాదృశవిషయతాత్వమవచ్ఛేదకతాపర్యాప్త్యవ్యధికరణం
 తథాగోతావ్విభావవ్యాపకతావిశిష్టవిషయతాత్వరూపసామాన్యధర్మాపి తత్పర్యా
 ప్త్యవ్యధికరణమితీతత్ప్రతిజ్ఞాజన్యబోధేతద్విషయతాసూన్యత్వాన్సత్త్వాత్ ॥ నచత
 దంశే అవచ్ఛేదకతాపర్యాప్త్యవ్యధికరణధర్మవ తాదృశనిశ్చయత్వావ్యాపకత్వే
 నవిశేషణీయః గోతావ్విభావవ్యాపకత్వవిశిష్టసాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న విష
 యతాంశే తాదృశసామాన్యధర్మసాన్యవచ్ఛేదకతాపర్యాప్త్యవ్యధికరణత్వేపి తాదృ
 శనిశ్చయత్వావ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వవిరహాత్ ॥ తాదృశవిషయతాత్వస్తేనతా
 దృశత్వేన తద్వద్విషయతాసూన్యత్వస్య తత్రసత్త్వాదేవ । నాతివ్యాప్తిరితి వా
 చ్యమ్ । ఏవమపి గోతావ్విభావవ్యాపకవాచ్యత్వవత్సాన్నాభావవానితి ప్రతిజ్ఞా
 యామవ్యాప్తైదుకర్వాన్త్యాత్ ॥ యత్ర ప్రమేయవత్సాన్నాభావసమానాధి
 కరణగోతావ్విభావవాగ్గోతావ్విభావవ్యాపకగోతావ్విభావవ్యాపకవాచ్యత్వస్య ప్ర
 మేయత్వేన భానం తత్ర గోతావ్విభావవ్యాపకతావిశిష్ట వాచ్యత్వత్వావచ్ఛిన్న
 విషయత్వా సత్త్వేన తాదృశవిషయతాత్వస్య తాదృశనిశ్చయత్వావ్యాపకతావ
 చ్ఛేదకతయా పంచమవిషయతాయామవచ్ఛేదకతాపర్యాప్త్యవ్యధికరణత్వేనచా
 నుగతతద్వద్విషయతాసూన్యత్వస్య తత్రాభావాత్ ॥ ఏవం ప్రమేయత్వవ్యా
 పకవాచ్యత్వసమానాధికరణధూమవాగ్ ప్రమేయవానితిప్రతిజ్ఞాయామవ్యాప్తిః
 యత్ర ప్రమేయత్వవ్యాపకవాచ్యత్వస్య ప్రమేయత్వేనభానం తత్ర ప్రమేయ
 త్వసమానాధికరణధూమవాగ్ ప్రమేయసమానాధికరణధూమవానితి నిశ్చయే
 తాదృశనిశ్చయత్వసత్త్వేన ప్రమేయత్వవ్యాపకత్వత్వావచ్ఛిన్నప్రకారతానిరూపి

వాచ్యత్వత్వావచ్ఛిన్నవిశేష్యతాయా అనంత్యన తాదృశ విశేష్యతా త్వస్యో
 క్తరూపాకాంతత్వాత్ ॥ అథ సాధ్యతావచ్ఛేదకఘటకతావచ్ఛేదకతాతి రిక్తాన
 వచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకతాకసాధ్యవిషయతానిరూపితాధికరణవిషయతేత్యాదిక్రమేణ
 తాదృశనిశ్చయత్వోనిరుచ్యతాదృశనిశ్చయత్వావ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వంవాచ్యమ్
 ఉక్తస్తలే ప్రమేయత్వస్య ఘటకతానవచ్ఛేదకతయనదోషః । ఏవం పక్షతావ
 చ్ఛేదకతావచ్ఛేదకతాతిరిక్తానవచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకతాకపక్షవిశేష్యతాశాలినిశ్చ
 యత్వోనిర్వాచ్యమతోనా క్తదోషఇతిచేన్న । ఏవమపిగోత్వాభా వోగోత్వాభా
 వన్యాపకప్రమేయత్వవత్సాన్నిభావవాక్ప్రమేయత్వవ్యాపకవాచ్య త్వ సమా
 నాధికరణధూమవాన్సర్వతావహ్నిమానిత్యాది ప్రతిజ్ఞాయామవ్యాప్తిర్యజ్జలే
 పత్వాత్ । ప్రమేయత్వస్యాపిసాధ్యతావచ్ఛేదకతాఘటకతావచ్ఛేదకత్వాత్ ॥ ప
 క్షతావచ్ఛేదకఘటకతావచ్ఛేదకత్వాచ్చ । అథ(అత్యాహుః) యద్రూపావచ్ఛి
 న్మన్యో యస్య సాధ్యతావచ్ఛేదకఘటకత్వం తద్రూపాతిరిక్తరూపానవచ్ఛిన్న
 తన్నిష్టావచ్ఛేదకతాకసాధ్యవిషయతేత్యాదిక్రమేణతాదృశనిశ్చయత్వంవాచ్యం
 తథాచాక్తస్తలే ప్రమేయత్వవ్యాపకవాచ్యత్వరస్వరూపేణతాదృశరూపస్యసాధ్య
 తావచ్ఛేదకఘటకతయోక్తనిశ్చయత్వస్య వాచ్యతావతిరిక్తప్రమేయత్వావచ్ఛి
 న్మవాచ్యత్వనిష్టావచ్ఛేదకతాకసాధ్యనిష్టవిషయతాకతయా తాదృశనిశ్చయతా
 వ్యాపకత్వస్యాసత్త్వావచ్ఛిన్నదోషః ॥ ఏవం యద్యద్రూపావచ్ఛిన్నస్య యస్య
 యస్య పక్షతావచ్ఛేదకఘటకత్వం తద్రూపాతిరిక్తానవచ్ఛిన్న తత్తన్నిష్టావచ్ఛేదక
 తాకపక్షనిష్టవిశేష్యతాశాలినిశ్చయస్య నిరుచ్య తాదృశనిశ్చయతావ్యాపకతా
 వచ్ఛేదకత్వ వాచ్యమితిచేత్తిర్హి పక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న ముఖ్యవిశేష్య
 తేత్యాదినివేశాదేవాపవత్తైః(నివేశాపేక్షయాకిం లాఘవం) । నచ తాదృశ సరి
 మ్మారానాదరెతలొకవ్యాపకవహ్నిసాధ్యకప్రతిజ్ఞాయామవ్యాప్తిరితివాచ్యం
 వహ్నివ్యాప్యజ్ఞాయామవాన్సర్వతఇతిపరామర్శీయధూమవ్యాపకవహ్నితావచ్ఛి
 న్నవిషయతారూపాయా పంచమి తస్యాం వహ్నితావచ్ఛిన్నవిషయతాత్వంధ
 ర్తస్తద్విషయతాశూన్యతావస్త్వాదవ్యాప్తిరథావచ్ఛేదకతాపర్యాప్తిరుపా
 త్తా సాచ సాతువ్యాపకత్వాదివిశిష్టప్రకృతసాధ్యాదివిషయతాత్వేవేతి పరస్
 తలలొకవ్యాపకవహ్నిమానితిప్రతిజ్ఞాయామవ్యాప్తిపూర్వపక్షవినావతరీత్య

ప్తిరితి వాచ్యం॥ కించిదావ్యపకత్వవిశిష్టవిషయతాం శేవిశేషణతయా వచ్చేదక
త్వస్తేన నిజేశసేయత్వాత్॥ వస్తుతస్తుచతుర్థవిషయతాయాంతభావనిష్ఠప్రకా
తాభిన్నత్వస్యనిజేశసేయత్వాన్నకోపివాషః॥ వ్యాపకత్వవిషయతాయాశ్చాత
థాత్వాత్ వ్యతిరేకపరామర్శీయపంచమవిషయతాయావలభావప్రకారత్వాత్

లం సమాధానప్రత్యాయైతి * కించిదితి * పంచమవిషయతాయాం వ్యాపక
త్వావచ్ఛిన్నత్వం దేయమిప్యథాః॥ ఏవంచపాతుపక్షయోస్సంబంధవిషయతా
మంతర్భావైవ పంచమీతినావ్యాప్తిః ॥ నను పక్షముఖ్యవిశేష్యతామరభ్య
చతుర్థవిషయతా తదంశే విశేషణవిధయాజనకతావచ్ఛేదకతాపర్యాప్త్య
ధికరణత్వేన ధర్మోనుగమనీయః । సచ పాతువ్యాపకసాధ్యవద్విషయతాత్వం
సాధ్యాభావవ్యాపకపాత్యభావ విషయతాత్వంచతుర్వదాహరణ్యాపివారణం
ఏవంచ కించిదావ్యపకత్వవిశిష్టనిరూపితత్వమపినదేయమితిచెన్న ॥ ఏవంసతి
యోయోధూమవానిత్యాద్యదాహరణే ధూమవాన్ ధూమవ్యాపకవహ్నిమా
నిబోధస్య ప్రాచామలై సిద్ధతయా తద్వారణేపి యత్రధూమస్తత్రవహ్నితి
త్యుదాహరణే ధూమవ్యాపకవహ్నిమహాసనాదావితీబోధస్య తాదృశ విష
యతాపూన్యస్య జనకేతివాప్తిః ॥ సనేతత్కల్ప ఉత్తరకల్పేచ వహ్నిభా
వవ్యాపకీధూతాభావవాన్ పర్యతావహ్నిమాన్ధూమాదిత్యాదౌ వహ్నిభా
వవ్యాపకధూమాభావప్రతియోగిమాన్ పక్షైతి పరామర్శీయపక్షవిషయతాని
రూపితసంసర్గవిషయతానిరూపితపాతువిషయతానిరూపితప్రతియోగిత్యవిష
యతానిరూపితాయా తాదృశపంచమీవహ్నిభావవ్యాపకాభావవిషయతా త
స్యాః ప్రతిజ్ఞాజన్యబోధేసత్త్వాదవ్యాప్తిరితిచెన్న ॥ తత్పర్యాప్తేధూమాద్య
ఘటితతాదృశవిషయతాత్వేననుపగమాత్ ॥ లాఘవాదాహ * వస్తుతస్త్వితి *
* ప్రకారత్వాత్ * ప్రకారతారూపత్వాత్ ॥ అథేతత్కల్పేగోత్వంప్రమేయంగో
త్వాభావాదిత్యాదౌ యత్ర గోత్వాభావస్తత్రప్రమేయత్వమితి సాధ్యముఖ్యవి
శేష్యకబోధజనకోదాహరణేతివాప్తిః ప్రమేయత్వవ్యాప్యగోత్వాభావవద్గో
త్వమితి పరామర్శీయపక్షముఖ్యవిశేష్యతామరభ్య సంసర్గవిషయతావఘటి
తచతుర్థవిషయతాయా పాత్యభావవృత్తితయా తద్ఘటితపంచమవిషయతాఅధిక

రణవిషయతైవేతి తాద్యశోధన్తోపేతు వ్యాపకత్వవిశిష్టసాధ్యవద్విషయతాత్వ
 మేన తదవచ్ఛిన్నవిషయతాశూన్యత్వస్యోక్తోదాహరణజన్యబోధేసత్వాత్ ॥ న
 చ చతుర్థవిషయతాయాం హేత్వభావత్వానవచ్ఛిన్నత్వంవివక్షితమ్ ॥ తథా
 నతి ధూమవ్యాపకమేయత్వవాక్ హ్యవొనిధూమో నిర్విహిత్యాదిత్యాదౌ
 ప్రతిజ్ఞాయామవ్యాప్తైః ॥ ధూమవ్యాపకసహృద్యభావవాక్ తాద్యశోహృదయతి
 పరామర్శీయాయా హేతుసంసర్గవిషయత్వాఘటితచతుర్థవిషయతాయా వ
 హ్నిత్యావచ్ఛిన్నాయా హేత్వభావత్వానవచ్ఛిన్నత్వాత్ ॥ తాద్యశచతుర్థవిష
 యతానిరూపితపంచమీధూమవ్యాపకత్వవిషయతాపీతి ప్రతిజ్ఞాజన్యబోధస్య త
 చ్ఛూన్యత్వాభివాత్ ॥ తృతీయవిషయతాయాస్సంసర్గతాన్యత్వనివేశేపి నైత
 ద్దోషవారణసంభవః ॥ తావతాపి హేతుసంసర్గవిషయతాఘటితప్రతియోగి
 త్వసంసర్గవిషయత్వాఘటితచతుర్థ్యా వహ్నిత్యావచ్ఛిన్నవిషయతాయాహే
 త్వభావత్వానవచ్ఛిన్నత్వాత్ ॥ నాపి చతుర్థవిషయతాయాం సాధ్యాధికరణ
 ప్రతియోగితాన్యతరవృత్తిత్వంవివక్షితమితీశంక్యమ్ ॥ తథాప్యక్తస్తతే ధూమ
 వ్యాపకత్వస్యసాధ్యవత్తయా తన్నిష్ఠచతుర్థవిషయతానిరూపితపంచమీధూమ
 వన్నిష్ఠాభావప్రతియోగిత్వవిషయతా తస్యాం తాద్యశోధమే సధావిధవిషయతా
 త్వం తద్విషయతాశూన్యత్వాభావాదవ్యాప్తైర్వజ్రలపత్వాత్ ॥ అథ హేతు
 భూతాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకానవచ్ఛిన్నత్వం చతుర్థవిషయతాయాంవి
 వక్షితమితిచేత్ ॥ ఏవమపి హేతుసంసర్గవిషయత్వాఘటిత వహ్నిరూపప్రతి
 యోగిసంసర్గవిషయత్వాఘటితనిరుక్తవిశేషణాక్రాంత చతుర్థీ ధూమవ్యాప
 కత్వవిషయతాతన్నిరూపితపంచమీధూమవద్వత్ప్రభావప్రతియోగిత్వవిషయ
 తైశ్చక్తరీత్యావ్యాప్తైః ॥ నచ తృతీయవిషయతాయాం హేత్వాధేయత్వాన్య
 తరవృత్తిత్వం దేయం పక్కతేచ తృతీయావహ్నివృత్తిరేవేతి నదోషఇతి వా
 చ్యమ్ ॥ పృథివీత్వవ్యాపకమేయత్వవద్దగనం పృథివీత్వాభావవత్ అవృత్తిత్వా
 దిత్వాదౌ పృథివీత్వవ్యాపకాధేయతాశూన్యం తాద్యశగగనమితి పరామర్శీ
 యతృతీయవిషయతాయాఅధేయతాయాఅధేయతావృత్తితయా తన్నిరూపితా చ
 తుర్థవిషయతాత్వవిషయతాయాస్తాద్యశధర్తానవచ్ఛిన్నతయోక్తక్రమేణ ప్ర
 తిజ్ఞాయామవాప్తేః ॥ నచ చతుర్థవిషయతాయాం వ్యాపకత్వత్వహేతుప్రతి

యోగితావచ్ఛేదకాస్యతర ధర్మానవచ్ఛిన్నత్వమేవనివేశ్యతే తథాచోక్తస్థ లేఖ
 ధేయత్వవిషయతైవ పంచమీతినావ్యాప్తిరితివాచ్యమ్ ॥ వాచ్యత్వం స్వరూపన
 వ్యంధావచ్ఛిన్నఘటవృత్తిత్వవత్ స్వరూపసంబంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగిత్వ
 విశేషాధావాదిత్యాదౌ వ్యతిరేకిపరామర్శీయాయాస్తథావిధ చతుర్థావిషయ
 తాయాలపసిద్ధేవ్యతిరేక్యదాహరణౌదానతివ్యాప్తైః ॥ ఏనంపర్వతావహీన్న
 మాన్వసీసమానాధికరణభూమాదిత్యాదౌ హేతుతావచ్ఛేదకఘటకవహీన్నివి
 షయతాత్వం పంచమీవిషయతావృత్తితాదృశోధర్మస్తద్వద్విషయతాయాఏవ
 బోధనత్వాల్ పర్వతా నహీమాన్ ఇతి ప్రతిజ్ఞాయామవ్యాప్తిరతాద్వితీయ
 విషయతాన్విష్టహేతుతావచ్ఛేదకప్రకారతాత్వసంసగతాత్వాన్యతరధర్మవన్ని
 వ్యనిరూపకతాకవిషయతానిష్ఠాధేయత్వత్వావచ్ఛిన్న విషయతాత్వ హేతుతావ
 చ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవిషయతాత్వాన్యతరధర్మావచ్ఛిన్ననిరూపకతాకవిషయతేత్యా
 దిక్రిమేవావశ్యం వాచ్యతయా ధూమవ్యాపకమేయత్వవాక్ హృదోనిర్ధూమో
 నిర్వహీత్వాదిత్యాదౌ ధూమవ్యాపకవహ్నిభావవానితి పరామర్శీయ పక్ష
 ముఖ్యనిశేషస్థామరభ్య పంచమీ ధూమసమానాధికరణౌధావప్రతియోగిత్వ
 విషయతైవేత్సుక్రకృమేణ ప్రతిజ్ఞాయామవ్యాప్తేరితిచెత్ ॥ గోత్వంప్రమేయం
 గోతావభావాదిత్యాదౌ గోత్వాభావవ్యాపకప్రమేయత్వసమానాధికరణ గో
 తావభావవర్గోత్వమితిదృష్టాంతగోచరపరామర్శస్య యోగ్యపంచమీవిషయతా త
 న్నిష్ఠతాదృశిధర్మవన్నిష్టవిషయతాశూన్యశీన్య యతిగోత్వాభావస్తత్రప్రమేయ
 త్వమితిహదాహరణేనతాన్నిప్రధమోదోషః ॥ వస్తుతాహేత్వభావాప్రవేశ
 స్వ వాచ్యతయా నేతిచ్చంకానమారోహతితిబోధ్యమ్ ॥ తాదృశహృదోనిర్ధూ
 మోనిర్వహీత్వాదిత్యాదౌ ధూమవ్యాపకాభావప్రతియోగివహ్నిభావవాని
 త్యేసపరామర్శః కారణముపగమ్యతే నతు ధూమవ్యాపకవహ్నిభావవాన్
 ఇతి పరామర్శస్త త్రచతుర్థిప్రతియోగిత్వవిషయతైవేతినద్వితీయోపిబోషః ॥
 అస్తువా ధూమవ్యాపకప్రమేయత్వవాక్ హృదౌ ధూమవ్యాపకవహ్నిభావ
 వాక్ పృథివీత్వవ్యాపకమేయత్వవర్గసం పృథివీత్వవ్యాపకాధేయత్వాభావవ
 దిత్యాదిపరామశాన్దేరపి కాగణత్వం అభావత్వానవచ్ఛిన్నప్రతియోగిత్వరూ
 పసంసగతవిషయతాం హేతుసంసగతవిషయతాఘటితామదాయ లక్షణసం

గతేః || సంసర్గవిషయత్వాఘటితా ధూమవ్యాపకత్వవిషయతాం వంచమీమా
 దాయోక్తదోషఇతిచైత్ || 'చతుర్థవిషయతాయాహేతుభూతాభావప్రతియో
 గితావచ్ఛేదకానవచ్చిన్నత్యేనాపి విశేషణీయత్వాత్ || వాచ్యత్వం ఘటవృత్తి
 త్యాద్యుక్తస్తతః ఘటవృత్తిత్వాభావవ్యాపకప్రతియోగిత్యాభావవానితి వరామ
 ర్శీయచతుర్థవిషయతాయాం ప్రతియోగిత్యత్వావచ్చిన్నవిషయతాభిన్నప్రతి
 యోగిత్యత్వావచ్చిన్నప్రతియోగితాత్వావచ్చిన్నవిషయతాత్వకతయానదోషః ||
 ఏనం చతుర్థాభావరూపవ్యాపకతావిషయతాయాభావత్వావచ్చిన్నత్వా
 న్నదోషః | ఏనం వ్యాపకతీయస్వరూపసంబంధవిషయతామాదాయవ్యాప్తి
 వారణాయచతుర్థాం సంసర్గతాస్యత్వమపిదేయమ్ || ప్రతియోగిత్యప్రకా
 రకవరామర్శమాదాయ తత్ప్రసిద్ధిర్బాధ్యా || యది ధూమవ్యాపకతావచ్ఛేదక
 వహ్నిత్వమేన ధూమవ్యాపకత్వంతదాతు హేతుసంసర్గవహ్నిసంసర్గయో
 రైకతరసంసర్గవిషయతాఘటితా వంచమీతథావిధవహ్నిత్వావచ్చిన్నవిషయ
 తా|| హేతుభూతాభావ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకావృత్తిత్వం చతుర్థవిషయతా
 యాం నివేశ్యం తేన సంసర్గవిషయత్వాఘటితవిషయతామాదాయచతుర్థ్యా
 వహ్నిత్వాదివృత్తిత్వేపిపక్షతిరితిదిక్ || ధర్మితావచ్ఛేదకాన్యత్వరూప హేతుతా
 వచ్ఛేదకకోటిప్రవిష్టవదాధవిషయతావారకవిశేషణాన్నతృతీయదోషః || అ
 భావనిష్ఠత్వంచ అభావత్వావచ్చిన్నత్వమ్ || తేననాభావపక్షకప్రతిజ్ఞాయాఅసం
 గ్రహః || అభావత్వం సప్తమవదాధమాత్యవృత్తినివేశ్యం నతు హేత్యభావ
 త్యాదివైయథ్యాత్ || నచైవంగీత్యాభావః ప్రమేయత్వవ్యాపకవాచ్యత్వవత్సా
 న్నాభావవాగ్గోత్యాభావాదిత్యాదౌ ముఖ్యత్వానుపాదానెపిగోత్యాభావద్వ
 యలింగవిషయతామాదాయచతుర్థ్యాః సాన్నాభావనిష్ఠవిషయతాయాభావవృ
 త్తితయాఽవాన్త్యభావాస్తుభ్యత్వంవ్యర్థమితివాచ్యమ్ || తథాపి ఆధేయత్వం ప
 క్షః || సాధ్యం పూర్వోక్తమేన ఆధేయత్వాదిత్యాదౌ ప్రమేయత్వవ్యాపకవా
 చ్యత్వవత్ సాన్నాభావవ్యాప్యాధేయతావదాధేయత్వమితి పరామర్శీయవ్యాప్తి
 ఘటక ఆధేయతావిషయతా మాదాయాభావావృత్తిచతుర్థీ సంసర్గవిషయ
 తావాచ్యత్వవిషయతాచ తన్నిరూపితపంచమీప్రమేయత్వవ్యాపకవాచ్యత్వవి
 షయతావ్యాపకత్వవిషయతావేత్తవ్యాప్తిర్ముఖ్యత్వనివేశాత్ *అతివ్యాప్త్యభా

వేతి*అన్యథా వహ్నీభావాభావతావచ్ఛిన్నైర్ధూమవ్యాపకతాననగాహిత్యై
 నాతివ్యాప్త్యాపత్రైరితిభావః ॥ ద్రవ్యత్వవ్యాప్యసంయోగవానితితనోక్తం విశి
 ష్టేషి పక్షే సంయోగవత్తాయాఅథతాలాభేన హేత్వభిధానాకాంత్యావిలయా
 పత్తైః * ద్వితియేతి * రూపతావచ్ఛిన్ననిరూపితాఇత్యాదిః ॥ అథ పక్షతావ
 చ్ఛేదకావచ్ఛిన్నముఖ్యవిశేష్యతైత్యాద్యనుగమస్య భట్టాచార్యకృతస్య దీప్తి
 కారాభిప్రేత్యై ఏతద్దీప్తిత్వసంగతిః ॥ పృథమేద్రవ్యత్వవ్యాప్యగుణవాక్ ద్ర
 వ్యత్వవ్యాప్య సంయోగవద్వృత్తిధర్మవానయమితివరామశీయజనకతాయా
 మవచ్ఛేదకీహూతాపంచమిషయతాగుణతావచ్ఛిన్ననిరూపితవ్యాపకత్వ విశిష్ట
 వ్యవస్థవిషయతైవనతుసంయోగతావచ్ఛిన్ననిరూపితవ్యాపకతావిశిష్టద్రవ్యత్వావ
 చ్ఛిన్నవిషయతాతత్త్వాన్యత్వంచనప్రతిజ్ఞాజన్యబోధస్యేతిహేతుతావచ్ఛేదకప
 దంవ్యర్థం॥ఏవంద్వితియేస్పృశవ్యాప్యరూపవాక్ గుణవ్యాప్యరూపవానయమితి
 పరామశీయజనకతాయా మవచ్ఛేదకీహూతా రూపవ్యాపకతా విశిష్టస్పృశ
 తావచ్ఛిన్నవిషయతైవ నతురూపవ్యాపకతా విశిష్టగుణతావచ్ఛిన్న విషయ
 తైతిసాధ్యతావచ్ఛేదకపదమివ్యధర్మ ॥ అథోక్తస్థలేతాదృశ పరామశీయప
 క్షతావచ్ఛేదకీహూత తాదృశధర్మావచ్ఛిన్న ముఖ్యవిశేష్యతానిరూపితాయాధ
 మనిష్ఠవిషయతా తన్నిరూపితాధేయత్వవిషయతానిరూపితాధికరణవిషయతా
 నిరూపితాపంచమిద్రవ్యత్వవ్యాప్య సంయోగతావచ్ఛిన్న విషయతా ఏవంద్వి
 తియేరూపవ్యాపకతావిశిష్టగుణవిషయతైతి తన్నిష్ఠ విషయతాత్వస్య జనకతావ
 చ్ఛేదకతాపర్యాప్త్యధికరణత్వేన తద్వద్విషయతాశూన్యతాన్వభావా దవ్యాప్తైస్త
 దుభయోపాదానమితిచెన్న । నన్వస్యసన్విధమితావచ్ఛేదకతావత్త్యా ద్రవ్యత్వ
 వ్యాప్యసంయోగ సమానాధికరణధర్మాద్యవచ్ఛిన్నవిశేష్యతా నిరూపితప్ర
 కారతాయా స్తాదృశసమానాధికరణ ధర్మాదానసంగీకారాత్ । అన్యథాత
 దుభయోపాదానెపి ప్రమేయత్వవ్యాపక వాచ్యత్వసమానాధికరణధర్మవాక్
 పర్వతోపహ్నిమాక్ ధూమాదిత్యాదౌ ప్రతిజ్ఞాయామవ్యాప్తైః । తాదృశ పక్ష
 తావచ్ఛేదకా వచ్ఛిన్నవిశేష్యతానిరూపిత విషయతాయాఽపక్షతావచ్ఛేదకే ఉ
 పగమేన తత్ప్రమేణప్రమేయత్వవ్యాపక వాచ్యత్వవిషయతాత్వస్యపర్యాప్త్య
 ధికరణతయాతద్వద్విషయతాశూన్యత్వస్య తజ్జన్యబోధేనసత్త్వాత్ । నన్వనుమి

తా తజ్జనకీఘాత పరామ శేణవాప్రకృతపక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న విశేష్యక
 త్వం, సనివేశ్యతే ప్రయోజనాభావాత్ । తథాచేదంత్యావచ్ఛిన్నోద్దేశ్యకద్య
 వ్యత్యత్యావచ్ఛిన్న విధేయకానుమితిజనకోయః అయంద్రవ్యత్యవ్యాప్యసంయో
 గవానితి ఇదంత్యావచ్ఛిన్న విశేష్యకపరామశేణస్తస్యాక్రకృమేణచ పంచమీ
 యానంయోగత్యావచ్ఛిన్ననిరూపిత వ్యాపకత్వవిశిష్ట ద్రవ్యత్వవిషయతాతత్వం
 సంయోగత్యావచ్ఛిన్నగుణహేతుకానుమితి జనకతావచ్ఛేదకతాపర్యాప్త్యధిక
 రణ ధర్మస్తద్వద్విషయతాశూన్యత్వస్య ప్రథమప్రతిజ్ఞాజన్యబోధేనస్త్యావద
 వ్యాపిరతాహేతుకతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న హేతుకత్వస్యానుమితౌ లాభాయ
 హేతుకతావచ్ఛేదకపదోపాదానమ్ ॥ ఏవమిదంత్యావచ్ఛిన్నోద్దేశ్యకోయోగుణ
 త్యావచ్ఛిన్నవిధేయకానుమితి జనకఃగుణవ్యాప్యరూపవానయమితిపరామశేణ
 స్తస్యాక్రకృమేణ పంచమ్యాంవిషయతాయాం రూపవ్యాపకతావిశిష్టవిషయతా
 త్వం గుణత్వేన స్పృశవిధేయకానుమితి జనకతావచ్ఛేదకతా పర్యాప్త్యధిక
 రణం తద్వద్విషయతాశూన్యత్వస్య ద్వితీయప్రతిజ్ఞాజన్యబోధేనస్త్యావదవ్యాప్తి
 రతస్తత్యసాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవిధేయకత్వలాభాయసాధ్యతావచ్ఛేదకపదో
 పాదానమితిచేన్న । తథాసతిప్రమేయత్వవ్యాపకవాచ్యత్వసమానాధికరణధర్మ
 వాక్ పర్యతోనహ్నిమానితి ప్రతిజ్ఞాయామవ్యాప్తిః । తాదృశపరామశేణ
 పర్యతత్యావచ్ఛిన్న ముఖ్యవిశేష్యతామారభ్య పంచమ్యాంప్రమేయత్వ వ్యాప
 కవాచ్యత్వవిషయతాత్వసత్త్వాత్ ॥ ఏవం ధూమవ్యాపకాలాకసమానాధికరణ
 ధూమవాక్ పర్యతోనహ్నిమాన్ధూమాదిత్యాదౌప్రతిజ్ఞాయా మవ్యాప్తిరతః
 అనుమితౌపరామశేణచప్రకృతపక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న విషయకత్వంనివేశ్యం
 తాదృశపరామశేణ ప్రకృతపక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నముఖ్యవిశేష్యతామారభ్య
 ప్రమేయత్వ వ్యాపకత్వవిశిష్టవాచ్యత్వ విషయతానపంచమీ కింతు ధూమవ్యా
 పకత్వ విశిష్టనహ్నివిషయతైవేతి నావ్యాప్తిః । నచేవమపి సంయోగత్యావచ్ఛి
 న్నహేతుకాయా గుణత్యావచ్ఛిన్నహేతుకాయాశ్చ ద్రవ్యత్వవ్యాప్యసంయోగ
 వద్వృత్తిధర్మవానయం ద్రవ్యత్వవానిత్యనుమితే రేకాకారతయా తాదృశా
 నుమితిజనక సంయోగత్యావచ్ఛిన్నప్రకారకపరామశేణపంచమీ విషయతా
 మూదాయావ్యాప్తివాదణాయ హేతుకతావచ్ఛేదకపదం తథాచ గుణత్యావ

చిచ్ఛన్న ప్రకారకపరామర్శీయ పంచమవిషయతామూదాయ నావ్యాప్తిరితి
వాచ్యమ్ || సంయోగతావనచ్చిన్న పాతుక తాదృశానుమిత్యప్రసిద్ధైః || ద్రవ్య
త్వవ్యాప్త్య సంయోగవదవృత్తిధర్మవానయం ద్రవ్యత్వవాక్ సంయోగదిత్యా
దిన్యాసప్రయోగాభావాత్ | అతపవదీధితికృతా వహ్నివ్యాప్త్యధూమవాక్ ప
ర్వతావహ్నిమానిత్యాదినాన్యాయప్రయోగఇత్సక్తమ్ || తథాచభట్టాచార్యా
ణాం కథమనుగమప్రకారఇతి || అహోచ్యతే || న్యాసప్రయోగాసంభవేనపరాధా
నుమిత్యప్రసిద్ధ్యా తాదృశానుమితి జనకపరామర్శీయనిరుక్తపంచమవిషయతా
యా అస్యప్రసిద్ధత్వేన తచ్ఛాన్యశాబ్దబోధ జనకత్వరూపప్రతిజ్ఞాలక్షణస్యోక్త
ప్రతిజ్ఞాయామవ్యాప్తై స్తదుపాదానం || తథాచానుమిత్య ప్రసిద్ధానపిగుణత్వా
వచ్చిన్న పాతుకతాదృశపరామర్శానుమితి ప్రసిద్ధ్యాతామూదాయైవ లక్షణగ
మనా న్నావ్యాప్తిః || అథవా పరాధానుమితీరేవగ్రాహ్యేతి సనియమః కిం
తుస్వాధికానాధారః కిం సంయోగతావనచ్చిన్న పాతుకతాదృశపరాధానుమితే ర
ప్రసిద్ధత్వేపి సంయోగతావనచ్చిన్న పాతుకతాదృశసాధారణానుమితేః ప్రసిద్ధత
యా తామూదాయతత్ప్రతిజ్ఞాయా మవ్యాప్తిరితః పాతుకతావచ్ఛేదకవదంత
థాచద్రవ్యత్వవ్యాప్త్యసంయోగ వదవృత్తిధర్మవానయంద్రవ్యత్వవ్యాప్త్య సం
యోగవానితి పరామర్శస్యగుణత్వావచ్చిన్నాప్రకారత్వేపి తాదృశధర్మవా
నయం ద్రవ్యత్వవ్యాప్త్యగుణవానితి పరామర్శస్యేవతథాత్వే నతేదీయజుక్తవి
షయతాశూన్యబోధజనకత్వావచ్చిన్నావ్యాప్తిః | ఏవంగుణవ్యాప్త్యరూపవానయం
స్పృశవాక్ రూపాదిత్యాదౌ గుణవ్యాప్త్యరూపవానయం గుణవానిత్యనుమితి
జనకపరామర్శమాదాయావ్యాప్తిరతసాధ్యతావచ్ఛేదకవదం ప్రకృతసాధ్యతా
వచ్ఛేదకావచ్చిన్నవిధేయకత్వలాభాధికమితి || వస్తుతస్తు, పాతుకవ్యావకతావి
శిష్ట సాధ్యవిషయతాసాధ్యాభావవ్యావకతావిశిష్టపాత్యభావవిషయతయోర్నతా
ద్యూప్యేణనివేశః కింతుపంచమవిషయతాత్వేనపసాచతాదృశసాధ్యాదివిషయతా
తదన్యావాభవతు పరంతునయథాకథంచితే పంచమవిషయతాత్వేన కింతుపక్ష
తావచ్ఛేదకావచ్చిన్నేత్యాది క్రమేణ తథాత్వేనేతి సూచనాధికం తత్పదమ్ ||
ఉపాత్తై తస్మిన్స్తత్రీ పక్షతావచ్ఛేదకావచ్చిన్న విశేష్యతానిరూపితా గుణ
తావచ్చిన్న విషయతాగ్రాహ్య | యథాపంచమసాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్చిన్న

విషయతాభవతి । నతుపక్షతావచ్ఛేదకనిష్ఠప్రకారతాతస్యాస్తదవచ్ఛిన్నవిశేషస్య
 త్వానిరూపితత్వాదితి । తాదృశప్రకారతాయాస్తాదృశవిశేషత్వానిరూపితత్వ
 ప్రకృత్యాదకోవ్యయమేవగ్రంథితి । అపరేతుతచ్ఛేత్వాదినావిశిష్టాన్వయవ్య
 తిరేకవ్యాపకత్వానవగాహిత్యయోర్నివేశకల్పాపిభట్టాచార్యానంమతః । దీధి
 తౌవాకారాద్యభావేస్వయంవిశిష్టాపి తదవగాహిత్యేనేత్యాద్యభిధానాల్
 ఏవంచ తత్కల్పనవాచ్యంగ్రంథోనత్వనుగత రూపావచ్ఛిన్ననివేశకల్ప ఇ
 త్యామః ॥ తథాసతితచ్ఛేత్వైతద్వాన్వితస్యానాన్తానుగమవిరోధభక్త్య
 పసంహారస్యచాసామంజస్యసర్వగ్రంథస్యానుగమపరత్వేతాదృశధర్మకభక్త్యా
 కాంతాయాం తచ్ఛేత్వాదినావిశిష్టతదుభయావగాహిత్యప్రదర్శనసంగతిః వి
 శిష్టాపీత్యభిధానంచ పౌనరుక్త్యమాత్రసూచకమితిపరిభాతి ॥ పరేతుద్రవ్య
 త్వవ్యాప్యసంయోగవదవ్యతిభిదమేవాన్ ద్రవ్యత్వవ్యాప్యగుణవానిత్యన్వయ
 వ్యతిరేకపరామర్శీయపేతుతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవిషయత్వైవద్విషయాదివిష
 యతాశబ్దేనగ్రహ్య ॥ ఏవం గుణవాన్వయరూపవాన్ స్పృశవాన్వయరూపవా
 నిత్యన్వయవ్యతిరేకపరామర్శీయాపంచమీసాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నపే
 త్యభావత్వావచ్ఛిన్నాన్వితరవిషయతాగ్రహ్యేతికృధక్సూచకద్వయలాభా
 యయధాశ్చైత్యవ్యాప్యత్వభిధానం ॥ తథాచొక్తం పక్షవిశేషతామాదా
 యాన్వయవ్యతిరేకవ్యాపకత్వావచ్ఛిన్నవిషయతయోఃపంచమీత్వం సాధ్యతావ
 ఛ్ఛేదకాదినివేశ ఏవసంభవతిత్వైతద్వాన్వయత్వసంగతిరితిధ్యేయమితివదంతి ॥
 ఇదంపునరక్త్రాలోచనీయమ్ ॥ భట్టాచార్యాణాంమతే ఏకధర్మవిశేషతావ
 స్తుస్యావరధర్మవిశేషణతావస్త్వస్యప్రకారత్వవిశేషవ్యత్యయోభేదాన్నాయ
 మనుగమః సాక్షీయాన్ ॥ తథాహి । అన్వయపరామర్శీయపక్షముఖ్యవిశేషస్య
 తామారభ్యపేతువ్యాపకతావిషయతానిరూపితసాధ్యవిశేషతానవమీవ్య
 తిరేకపరామర్శస్థలే సాధ్యాభావవ్యాపకపేత్యభావవిషయతాపక్షవిశేషతా
 మారభ్యాప్తమీతిపక్షసంసర్గమాదాయాపిసనిస్తారభిచేత్ ॥ అత్రామః ॥ వ్యతి
 రేకపరామర్శేయథాపక్షవిశేషతానిరూపితసాంసర్గికవిషయతాధర్మవాత
 థైవాపరాపిపేతాప్రతియోగిత్యవిషయతానిరూపితాప్రతియోగిత్యపేత్యభావ
 విషయతానిరూపితావాసాంసర్గికవిషయతాధర్మవ్యేతినననమీత్వానుభవత్తిరితి

అనుగమప్రకారస్తు పరిచింతనీయతి ॥ ఇదంతప్రత్యవధేయమ్ ॥ ఖట్టాచార్యా
ణామయమనుగమప్రకారోఽవచ్ఛేదకతావచ్ఛేదకసాధారణకారణతావచ్ఛేదక
తామంగీకృత్య, అథావచ్ఛేదకతావచ్ఛేదకసాధారణావచ్ఛేదకతాస్వీకారేనాయ
మనుగమః సాధీయానితిచెన్న ॥ పక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నముఖ్యవిశేష్యతాని
ష్టానుమితిజనకతావచ్ఛేదకతాయాం నిరూపితత్వసంబంధావచ్ఛిన్నావచ్ఛేదక
తాయాః అవచ్ఛేదకతావచ్ఛేదకతావచ్ఛేదకతావచ్ఛేదకతావచ్ఛేదకతాపర్యా
ప్రస్థితికరణత్వేన ధర్మానుగమస్య కరణీయత్వాత్ ॥ హేతువ్యాపక సాధ్యవి
షయతావిశిష్టాధికరణవిషయతావిశిష్టాధేయత్వవిషయతావిశిష్టహేతువిషయతావి
శిష్టపక్షవిషయతాశాలిత్వేన జనకత్వాత్తత్సంగతిః ॥ సర్వత్రైవైశిష్ట్యనిరూపిత
త్వసంబంధేనబోధ్యం ॥ సంసర్గావచ్ఛిన్నహేతువిషయతా విశిష్టపక్షవిషయ
తాశాలిత్వేన హేతువిషయతావిశిష్టసంసర్గావిషయతావిశిష్టపక్షవిషయతాశాలి
త్వేనవా వినిగమనావిరహేణ జనకతయా ససాధ్యాభావవ్యాపకహేతుభావవి
షయత్వాలాభతి ॥ జయదేవతరాలంకారవృత్తయస్తు, కిమిదంగమకత్వాప
యికమిత్యాశంక్య పక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నముఖ్యవిశేష్యతైత్యాదికృమేణపరి
చయవిషయతాంశే విశేషణవిధయా వ్యక్తతానుమితిజనకతావచ్ఛేదకతాపర్యా
ప్రస్థితికరణధర్మావిషయత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబంధకతావచ్ఛేదక విషయతాత్వేన
దాహరణజన్యబోధీయవిషయతాయాఃసంగ్రహితిఖట్టాచార్యాణామభిధానం
తత్రాక్షిపంతి॥సన్నివమసంభవదుక్తికమ్॥యతావ్యాప్త్యంశేనిశ్చయత్వానివేశ
ప్రయుక్తలాఘవానురోధేనవ్యాప్తివిశిష్టవైశిష్ట్యవగాహినిశ్చయత్వేనైవానుమి
తిజనకతాయా వ్యవస్థాపితతయా తాదృశపంచమవిషయతాంశే తాదృశజనకతా
వచ్ఛేదకతాపర్యాప్రస్థితికరణం వ్యాపకత్వనిష్ఠావచ్ఛేదకతానిరూపిత సాధ్యని
ష్టావచ్ఛేదకతాత్వమేవ, తదవచ్ఛిన్నత్వంచ నవహ్నిర్ధామవ్యాపకోసకేతి
సంశయప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకతాయాం, వహ్నిర్ధామవ్యాపకఇతిజ్ఞానీయవిష
యతాసాధారణవ్యాపకత్వప్రకారతానిరూపిత వహ్నిత్వావచ్ఛిన్న విశేష్యతా
త్వస్తేవ తాదృశసంశయప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకతావచ్ఛేదకత్వాదితి ॥ నచతా
దృశరూపవదిష్టయత్వావచ్ఛిన్నత్వావలక్షితవిశేష్యత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబంధకతా
విశేషణీయా తథాచానుమితిజనకపరామర్శీయతాదృశరూపవతీయాఽవచ్ఛేదక

తా తదవచ్చిన్నవ్యాపకత్వావచ్చిన్నప్రకారతానిరూపితసాధ్యది విశేషవ్యత్యాస
 వచ్చిన్నాం వహ్నిధూమవ్యాపకోనవేత్వాదిసంశయప్రతిబంధకతామదామై
 వ లక్షణసమన్వయాన్నోక్తదోషకతివాచ్యమ్ ॥ ఏవంసతి పక్షతావచ్ఛేదకావ
 చ్చిన్నముఖ్యవిశేషవ్యత్యాసితే శేషి గోత్వాభావఃప్రమేయత్వవ్యాపకవాచ్యత్వవ
 త్సాన్నాభావవాక్ గోత్వాభావాదిత్యాదౌ ప్రతిజ్ఞాయా మవ్యాపైదుర్వా
 రత్వాత్ ॥ తత్రాన్వయపరామర్శీయప్రమేయత్వవ్యాపకవాచ్యత్వప్రకారతా
 నిరూపితసాన్నాభావవిశేషవ్యత్యాసాతిపి నిరుక్తరూపవద్విషయత్వావచ్చిన్నత
 యా తాదృశప్రతిజ్ఞాయాన్నాన్నాభావవిశేషకతాదృశవాచ్యత్వప్రకారక సంశ
 యాదిప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకవిషయతాసూన్యబోధజనకత్వాత్ ॥ సవసాధ్యతా
 వచ్ఛేదకావచ్చిన్నవిషయతానిరూపితాధికరణవిషయతానిరూపితాధేయతా విష
 యతానిరూపితపేతుతావచ్ఛేదకావచ్చిన్నవిషయతానిరూపిత పక్షతావచ్ఛేద
 కావచ్చిన్నవిషయతాశాలినిశ్చయత్వావ్యాపకత్వేన తాదృశవిశేషవ్యత్యాసవచ్చి
 న్నప్రతిబంధకతావిశేషాన్నాయందోషః ॥ సాధ్యతావచ్ఛేదకఘటకపదార్థ
 విషయసంశయాదిప్రతిబంధకతాయాస్తాదృశనిశ్చయత్వావ్యాపకత్వవిరహాత్ ॥ ఏ
 వం యత్ర ప్రమేయత్వవ్యాపకవాచ్యత్వత్వవ్యత్యాసభావత్వాదినా పక్షతాపే
 తుతాచ సాన్నాభావసాన్యధ్యస్తత్తీన్రీయప్రతిజ్ఞాయాం పక్షవిషయతానిరూపితసం
 సర్గవిషయతానిరూపిత పేతువిషయతానిరూపితసంసర్గవిషయతానిరూపిత
 తాదృశవాచ్యత్వవిషయతాం పంచమవిషయతాత్వేనోపాచార్యయత్ర వాతేన
 రూపేణ కేవలపక్షతావచ్ఛేదకఘటకతా తిత్రత్యప్రతిజ్ఞాయాం పక్షవిషయతాని
 రూపితసాంసర్గికవిషయతానిరూపితపేతువిషయతానిరూపితతదీయ సాంసర్గి
 కవిషయతానిరూపితవిషయతా త్వేనపునఃపక్షవిషయతామదామైవావ్యాప్తిరపి
 ప్రత్యుక్తా ॥ తత్తద్విషయత్వావచ్చిన్నవిశేషవ్యత్యాసవచ్చిన్నప్రతిబంధకతాయా
 స్తాదృశనిశ్చయత్వావ్యాపకత్వాభావాత్ ॥ యదిచ ప్రమేయత్వవ్యాపకవాచ్య
 త్వఘటితస్య విశేషణవైయధ్యేనననిఃకలెతిమన్యతే తదా ఘటవృత్తిగ ధకా
 లీనఘటః గంధవిశేషవాక్ ఘటవృత్తిగంధవతతత్వాదౌ తాదాత్మైకసహేతుతా
 యాం పక్షవిషయతానిరూపిత సంసర్గవిషయతానిరూపిత పేతువిషయతాని
 రూపిత సంసర్గవిషయతానిరూపితవిషయతాం కేఘటవృత్తిగంధవిషయతాత్వం

తాదృశధర్మః ఇతి ప్రతిజ్ఞాయామవాన్ పినిరాసోద్రష్టవ్యః | గంధస్యచ వ్యభిచార
 రిత్వాద్విశిష్టస్య సౌతుత్వమ్ || ఏవం ప్రమేయత్వవ్యాపకవాచ్యత్వసమానాధిక
 రణభూమవాన్ పరిత్యజ్యమాన్ భూమాదిత్యత్రాపి అవ్యాప్తిశ్చ ప్రత్యు
 క్తేతివాచ్యమ్ || పక్షవిశేషస్యైతాయాం ముఖ్యత్వోపాదానాసంగః || గోత్యా
 భావపక్షప్రమేయత్వవ్యాపకవాచ్యత్వవత్సాక్షాత్ ససాధ్యకగోత్యాభావసౌ
 తుకప్రతిజ్ఞాయామవాన్ ప్రివారణరూపశత్రుయోజనస్య నిరుక్తవిశేషజ్ఞానైవస
 మ్భవాత్ || తథాపి తాదృశపరిమిషయకాయాం ప్రకృతానుమితిజనకతాన
 చ్చైదకతామాత్రనివేశేనైవోపపత్తౌ తదుక్తే విశేషణవిధయా జనకతావచ్ఛదక
 తాపర్యాప్త్యధికరణధర్మవత్త్వనివేశస్య వైయథ్యావలైశ్చేతి || అత్రాహుః ||
 వ్యాప్తివిశిష్టవైశిష్ట్యసహాపిత్వేనైవానుమితికారణత్వమ్ || తద్విశిష్టవైశిష్ట్యా
 వగాహిత్వం తదవచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకత్వవిశిష్టసంసర్గావగాహిత్వమ్ || న
 తా తన్నిష్ఠవిలక్షణావచ్ఛదకతానిరూపకప్రకారతాకత్వమ్ || అంతరాభాసమా
 నపదార్థనిష్ఠప్రకారతావిశేషస్యైతయాశ్చావచ్ఛేద్యావచ్ఛేదకభావోనత్యభేద
 ఇత్యభిప్రాయోయంగ్రంథః || పక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నముఖ్యవిశేషస్యైత్యా
 దివంచమవిషయతాంశవిత్సంగతస్య పక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నముఖ్యవిశేషస్యతా
 నిరూపితవిషయతావిశిష్టవిషయతావిశిష్టవిషయతావిశిష్టవిషయతాంశే ఇత్యర్థః ||
 ద్వితీయతృతీయవిషయతావైశిష్ట్యసంస్థానిరూపితత్వం స్వనిరూపితవిశేషస్యతానిరూ
 పితప్రకారత్వావచ్ఛిన్నానిరూపితత్వాభియం సంబంధావచ్ఛిన్నం స్వనిష్ఠావచ్ఛే
 దకతాకప్రతియోగితాకభేదవత్త్వసంబంధేనద్వితీయవిషయతాహిసంసర్గాతాప్ర
 కారతావాతస్యావన విశేషస్యతానిరూపితత్వాత్ || తద్విశిష్టాపితత్వైవ || తథాపి ||
 యది స్వపదేన సంసర్గాతాధీయతే తత్ర ప్రకారతాయామేవస్థానిరూపితత్వ
 విరహాత్ || ప్రకారతాయత్రాధీయతే || తత్రాపి ప్రకారతాయామేవ ప్రతి
 యోగితావచ్ఛదకతాఘటకద్వితీయసంబంధవిరహాత్ || తస్యావన తాదృశభేదవ
 త్త్వసంబంధేన స్వవిశిష్టత్వాత్ || యద్యపి స్థావచ్ఛిన్నానిరూపితత్వమేవ ద్వి
 తీయసంబంధస్సంభవతి తథాపి సంసర్గాతాయత్రస్వపదేనధృతా తత్రసంబంధ
 ప్రసిద్ధ్యర్థం గురుతరారంభః, ప్రతియోగిత్వీయసంసర్గాతాయాః స్వపదేనాపా
 దానైసి పంచమీత్వప్రసిద్ధయే అయమేవసంబంధఉక్తః || ఉక్తక్రమేణవిశేష్య

తాయా స్రభాత్వసంభవపి తామదాయ దూయాగ్నినిరాకరణీయః॥ నిరూపితత్వం
 చ సర్వత్రసాక్షాదేవ ॥ నాతోఽన్యవహితప్రకారతానంసగతోపాదానదో
 షః ॥ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాఘటకసంబంధేనస్వవైశిష్ట్యం విశేషణత్వాదౌ
 ప్రసిద్ధమ్ ॥ ఏవం చతుర్థవిషయతావైశిష్ట్యం నన్విరూపితప్రకారత్వానవచ్ఛి
 న్నత్వసన్విరూపితవిశేష్యతానిరూపితప్రకారత్వానవచ్ఛిన్ననిరూపితప్రకారత్వా
 నవచ్ఛిన్నత్వాభయసంబంధావచ్ఛిన్నభేదవత్త్వసంబంధేన, ఏతాదృశసంబంధే
 న తద్విశిష్టాపంచమవిషయతావిశేష్యతైవ, పూర్వాయుక్తైః ॥ ఏవంచజనకతావ
 చ్ఛేదకంప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకతావచ్ఛేదకంచవిశేష్యతాత్వమేవేతి నానంభవః
 నచేవమపి సాధ్యతావచ్ఛేదకవాచ్యత్వాదిప్రకారతానిరూపితసాన్నాభావాదివి
 శేష్యతాయాలపి నిరుక్తపంచమవిషయతాత్వేన గోత్వాభావప్రమేయత్వవ్యా
 పకవాచ్యత్వవత్సాన్నాభావవాగ్ గోత్వాభావాదిత్యాదిస్థలీయ ప్రతిజ్ఞాయాం
 ముఖ్యవిశేష్యతానివేశ్యేష్యవ్యాప్తితావదస్య నిమితివాచ్యమ్ ॥ నన్విసన్వి న్విధమి
 తావచ్ఛేదకత్వస్య ప్రకారాంతరేణ వారణీయతయా తాదృశవిశేష్యతాతఃప్ర
 కృతపేతువ్యాపకత్వప్రకారతానిరూపితత్వవిశేష్యతాయావా తత్వవనభేదోప
 గమన విశేషణవిధయా జనకతావచ్ఛేదకతావచ్ఛేదకతావర్జ్యాన్త్ర నిధికరణం
 యత్ప్రకృతపేతువ్యాపకత్వప్రకారతానిరూపితత్వసహితం తాదృశవిశేష్యతా
 త్వం తదవచ్ఛిన్నప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకవిషయతాశూన్యబోధజనక క్షేపావ్యా
 ప్తైరభావాల్ ॥ ఏతేన పంచమవిషయతాయాం ప్రకృతానుమితి జనకతావచ్ఛే
 దకత్వనివేశేనేవావపత్తౌ తాదృశరూపవత్త్వపర్యంతనివేశనమఫలమితిశక్త్యా
 నవకాశః॥ తాదృశరూపవత్త్వస్యప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకత్వం తావిశేషణవిధయాని
 వేశపివాక్తప్రతిజ్ఞాయాన్సంగ్రహ సంభవనతదనివేశేతస్యా ఏవదుఃసంగ్రహత్వా
 వత్తైః॥ గోత్వాభావప్రమేయత్వవ్యాపకవాచ్యత్వ వద్గోత్వాభావవత్సాన్నాభావ
 వాగ్ తాదృశగోత్వాభావాదిత్యాదౌ పేతుతావచ్ఛేదకకొటిప్రవిష్టపదార్థవిష
 యతాంప్రమేయత్వవ్యాపకవాచ్యత్వవద్గోత్వాభావవద్గోత్వాభావసాన్నాభావ
 వాగ్ గోత్వాభావాదిత్యాదౌ శ్రుత్యమేకపక్షతావచ్ఛేదకకొటిప్రవిష్టవిషయ
 తాంచాదాయదోషఃప్రతిబంధకతాయాంప్రకృతపేతుతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవిష
 యతానిరూపితప్రకృతపక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవిషయతాశాలినిశ్చయత్వావ్యా

అన్వయవ్యతిరేకవ్యాప్తిఘటకవ్యాపకతాదన్వయవిషయతయోర్విశిష్టాభావదన్వయ
నివేశపరోనాయంగ్రంథః, తథాచసలిప్రకృతపేతుతావచ్ఛేదకేత్యాద్యనుగతశ
జ్ఞేనోభయోక్తితానయధ్యాపాతాల్ విశిష్టాపి తదుభయావగాహిత్య
స్య, తచ్ఛేత్యాదినాదర్శనీయతయాప్రథమతపవ విశిష్ట తదుభయావగాహిత్యా
ధాకత్యావపణానానాచిత్యాల్*తచ్ఛేతి*తాదృశగమకత్యావయకవిషయత్వం
చేత్యధాః*పాతాచితి*పాతువ్యాపకతావిశిష్టసాధ్యవిషయత్వమిత్యర్థః॥ అతో
నోక్తానుగమవిరోధః *పాతుధూతాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకేతి* తాదృశ
ప్రతియోగితావచ్ఛేదకంచ ధూమాది భావపేతుకస్థలే ధూమాభావత్వాదికం వ
హ్నాభావాది పాతుకస్థలేచ వహ్నిత్వాదికం ఎతదసంగ్రహభయేనైవ పా
త్యిభావత్వావచ్ఛిన్నఇతిన్మాత్రం ॥ తథాసతితయం నిర్భూమోనిగ్నహ్నిత్వాది
త్యాదాయత్రీభూమస్తత్యవహ్నిర్ధూమవ్యాపకవహ్నాభావవాంఛాయమిత్యా
ద్యాకారకయోరెవోదాహరణోపనయయోః ప్రయోగాద్యహ్నిత్వాద్యవచ్ఛి
న్నఎవసాధ్యాభావవ్యాపకతాయాస్తతఃప్రతితిర్మతువహ్నాభావాద్యభావత్వా
ద్యవచ్ఛిన్నఇతితత్ప్రతివ్యాప్త్యభావాప్రతిపాదనేనన్యునతాపత్తైః, పేతుతావ
చ్ఛేదక సాధ్యతావచ్ఛేదకనివేశసప్రయోజనమాహ* ద్రవ్యత్వేతి* ప్రతిజ్ఞానం
గ్రహమేతి* ప్రథమోపదర్శితప్రతిజ్ఞావిషయసంయోగత్వావచ్ఛిన్న నిరూపిత
వ్యాపకతాయాఅపిసంయోగత్వేన గుణపాతుకద్రవ్యత్వత్వావచ్ఛిన్నానుమితే
ద్వితియప్రతిజ్ఞావిషయగుణత్వావచ్ఛిన్న వ్యాపకతాయాగుణత్వేన, స్పర్శసా
ధ్యక, రూపత్వావచ్ఛిన్న పాతుకానుమితేః ప్రయోజకతయావచ్ఛేదకద్వ
యానుపాదానై తత్రతత్ప్రతివ్యాప్తైరితిభావః॥ సన్దేవచంగత్యావిషయకత్వవిశే
షణేనైవోదాహరణస్యాపి వారణేపూర్వోక్తానుమితీ గమానవిషయకత్వ విశే
షణస్యవ్యాప్త్యిర్నసంగచ్ఛతఇతి సత్యంతోత్తరవిషయాంతభాగవరిత్యాగస్త్యే
వకతానివేశ్యవారణీయఇతినకాప్యనుపపత్తిః॥ అన్యేతువిశేషణవిశేషణమితిరి
త్యావ్యాప్త్యవగాహిపరామర్శస్త్యేవానుమితీకారణత్వమ్ । అంతరాభాసమా
నపదార్థీయప్రకారతావిశేష్యతయోచ్చాభదఇన్విభిష్యామేజ్ఞాదం । తథాచనా
ధ్యాదివ్యాపకత్వప్రకారతానిరూపిత విశేష్యత్వాదికమేవజనకతావచ్ఛేదకం॥త
దేవచప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకమితినకాప్యనుపపత్తిరిత్యన్వత్సర్వం పూర్వవదితివ
దన్తి,ఇతి కృతంపల్లవిలేన*త్రిసంత్వంతోత్తరేతి*మహాలాక్ష్మప్రతిజ్ఞాపక్షణమ్

వాఁడవశ్యకత్వేనాన్యూనానతిరక్త పదమాత్రపరిత్యాగపరముల విరోధిత్యా
 లాచ్యతాదృశ మూలస్యచ తథావిధసముదాయపరిత్యాగపరత్వమేవాహ *అ
 న్యూనేతి * నన్వేతతత్త్వ పాతువారణాయైవ వక్ష్యశేష్యకత్వ పర్యవసిత
 తాదృశ విశేషణోపాదాన మావశ్యకం తజ్జన్యబోధన్య వ్యాపకత్వావిషయశ్చై
 నలింగత్వావిషయకత్వదానైనావారణాదితికథం సముదాయపరిత్యాగ ఇత్యుత
 హ* పాతుత్వమితి *పంచమ్యర్థపక్షక ఇతి* తథాచపక్షముఖ్యవిశేష్యకత్వమపి
 తాదృశపాతుజన్యబోధే అక్షతమితిసతేన తద్వారణసంభవఇతిభావః॥ పంచమ్య
 న్నాన్యత్వస్య నివేశేఘటాదండాత్ పటోసదండాదిత్యాది ప్రతిజ్ఞాయాలసం
 గ్రహమాలాద్యకల్పంతర మాహ * పాత్వనేతి * అవశ్యవాచ్యత్వాదితి*
 తథాచతతమన నకలపాతువారణైకక్రసముదాయదశ. పరిత్యాగో నక్షతిమా
 వహతితిభావః॥ ననుజ్ఞాపకత్వం పంచమ్యర్థః సచప్రకృత్యర్థస్య విశేషణతయైవ
 భాసతేనతు విశేష్యతయా తథాదకథంపంచమ్యర్థపక్షకన్యాయంతరగత సా
 తోపక్షముఖ్యవిశేష్యకబోధజనకత్వమతలహ*సంఖ్యేతి*విభక్త్యర్థస్యేకత్వా
 దేశప్రకృత్యర్థస్యవిశేషణతయాబోధలనుభావికతస్యవిశేష్యత్వేఘటమిత్యా
 దితవకత్వం కమత్వంచ ఘటియమిత్యాద్యాకారకస్య సర్వానుభవ విరుద్ధస
 మూహంబన బోధస్యావత్తైరతః సంఖ్యేతిరిక్తైతి సుబద్ధవిశేషణం॥తిజర్థస్యే
 ప్రసాధనత్వాదః ప్రకృత్యర్థస్యవిశేషణతయాభానాత్ ప్రత్యయార్థసామాన్య
 పేక్షా॥విశేష్యత్వేనైవేత్యత్యయ క్రిమాహ*ప్రాతిపదికార్థయోరితి *సమా
 నవిభక్తిక నామార్థయోఃక్రియావిశేషణీభూత ద్వితీయాంతనామార్థభాత్వర్థయో
 శ్చాభేదాన్వయబోధోత్పత్త్యాభేదేనేతి॥తయోరపి విభక్త్యర్థమంతరాకృత్య వ
 రంపరయా భేదాన్వయబోధాత్సాక్షాత్తాదితి * అప్యత్పత్తై గృహ్యమాణత్వాది
 తి * భూతలం ఘటఇత్యాదానాధారాధేయభావాది సంబద్ధైన ఘటభూత
 లాద్యోఃతండులః పచతీత్యాదౌచ, క్రియాకర్తాదిభావేనతండుల, హాకాద్యోర
 ఘాతనత్వంతాదు తరత్యర్థః॥ తేనజనకత్వేనసతీత్వంతస్యనత్వాగః॥ఘటాదండా
 దితి ప్రతిజ్ఞానుపగమేత్వాహ*పటఇతి*తిజర్థస్యేతి * స్వగతామోయజతే
 త్యాదౌ విధ్యర్థకవిజ్ఞప్రత్యయః తిజ్ఞరూపస్తదర్థజప్రసాధనత్వం తస్యభా
 త్వర్థభానం *సమానేత్యాది * నీలాఘటః స్త్రాకంపంచతిత్యాదౌ ॥

న్వయబోధానుదయాదితిభావః॥ తథాచ సంఖ్యాతిరిక్తసుబధ్ధాన్యప్రాతిపదికా
 ధణవిశేషణైర్విభక్త్యర్థసాన్ధిరాఽభి నేన ప్రాతిపదికాధణస్య భూతలతం
 డులాదేః ఘటపాకాదావాధారాధేయత్వీకర్తృత్వాదిసంబంధేన సాక్షాదేవా
 న్వయబోధస్య భూతలేఘటః స్తండులంపంచిత్యాదితః స్వీకరణీయితయా
 తాదృశపున్యత్ప్రతివిరోధఇత్యాశయః॥ నచ భూతలేఘటఇత్యాదౌ ఘటాధికరణంభూ
 తలమిత్యాద్యాకారకవివాదస్వయంబోధ ఉపేయతేనాతఉపదర్శిత పున్యత్ప్రతివిరో
 ధఇతివాచ్యంతథానతి శాబ్దబోధైర్నుభవసిద్ధస్య ప్రథమాంతార్థముఖ్యవిశేష్య
 కత్వస్య భంగప్రసంగాత్ ॥ ననువిభక్త్యధః సంసగతయైవ భానత్యేతువిశే
 ష్యతయా ఘటాదావాధేయత్వాది సంబంధేన భూతలాది ప్రకారకబోధేన సృష్ట
 మ్యాదివిభక్త్యంతిభూతలాదివాచకపదసమభివ్యాహరస్యనియామకత్వాన్నోక్తా
 తిప్రసంగః, ॥ నచైవంభూతలే ధూమాదిత్యాదిభాగమాత్రస్యాననుభావకత్వ ప్ర

* ఆధేయత్వేతి* భూతలే ఘటఇత్యావాధారతావద్యూతలవాక్ ఘటఇత్యేవజ్ఞా
 ధస్యాత్తత్ర దీప్తితిక్మద్భేదతనామాధానయోరితి పున్యత్ప్రతివిరోధఇత్యధః ॥ న
 ప్రమ్యుధోఽధికరణత్వమేవ తత్రఘటాన్వయః । ఘటాన్వితాధికరణత్వస్య భూ
 తలఇతిప్రత్యయాధణస్యవిశేషణవిభయాఽన్వయ స్వీకారేపి నపున్యత్ప్రతివిరోధ
 ఇత్యాశుంకలే * నచేతి * నోక్తాతిప్రసంగః * నభూతలంఘటఇత్యాదితాభూ
 తలవాక్ ఘటఇత్యాదిబోధప్రసంగః, ఆధేయతాసంబంధేన భూతలప్రకారకఘ
 టవిశేష్యకబోధేన ప్రమ్యుత భూతలపదసమభివ్యాహృత ఘట పదజ్ఞానస్వే
 వ హేతుత్వాదితి భావః ॥ భూతలే ఇత్యాదితా ధూమాది ప్రత్యేకం వాక్య
 ప్రయోగే బోధాన స్వాదిత్యధః । దృష్టత్వాదిత్యధికదూషణాభిధానం చై
 త్రస్వేత్వాదిదూషణస్య భాద్యలాభాధానం । కేవలభూతలేఇత్యాదౌ భూతలేర
 విశేషణతయాలిభికరణత్వస్వేనభానాన్నానుభావకత్వావ త్రితినమాధానస్సో
 తాయవిభక్త్యధః, సంసగతయైవేతి పక్షం పరిత్యజ్యతగ్రవిశేషణతయా
 పిధానమంగీకృత్య నామాధానయోరితి పున్యత్ప్రతిపరిభూయభేదసంబంధేనేన నా
 మాధానయోరన్వయముపసమ్యోక్తసమభివ్యాహరజ్ఞానకారణత్వాన్వగమేన భూ
 తలంఘటఇత్యాది ప్రయోగాపత్తింవారయతామనరిచైత్రస్వేత్వాదిదూషణాత

సంగః॥ ఇష్టత్వాత్ ॥ అస్తువావిభక్త్యర్థాధికరణత్వజ్ఞాపకత్వాదివిశేషితస్తేనవ్యభి
 శ్చక్త్యర్థస్యతుల్యవిత్తివేద్యాభేయత్వజ్ఞాపకత్వాదిసంబంధేనానవ్యయః ఇత్యతావి
 భక్త్యర్థస్యాదిశేష్యత్వేనేదం మైత్రస్యేత్యాదౌ మైత్ర్యాదివిశేషితస్వత్వాదియా
 వస్యాభావ పరియోగినోఽవాంతరవాక్యాదనుపట్టిత్యాసభావాన్వయ బోధా
 నుసపత్తిమాహ * చైత్రస్యేదమిత్యాది * మైత్ర్యాదేరభావానభావోధ్యతే స
 తుస్వత్త్వస్యేత్యాసంకాం నిరాచీకీర్ణతా తదుపగమే చైత్రీయధనేపిసంయోగ
 సమవాయాదినా చైత్ర్యాద్యభావనలైవనయత్రచైత్రస్యేదమితి వ్యవహారః త
 త్ర సచైత్రస్యేత్యపి వ్యవహారః స్యాదితి సూచయితుం చైత్రస్యేత్యుక్తమ్ ॥
 నను చైత్ర పరియోగికాభావ బోధనే ప్రథమాంత చైత్రపద సమభివ్యా
 హరవివ నియామక ఇత్యతాహ * మైత్రస్యేదమిత్యాది * నచస్వత్వాదిసంబ
 ధేనైవ ప్రకృత్యర్థస్యాభావా దశితస్థలే నభావోధ్యతే తథాచ నాక్రాంతి
 ప్రసంగ ఇతివాచ్యం ॥ పృత్త్యనియామకతయాస్వత్వాదెరభావపరియోగితా వ
 చ్ఛేదకసంబంధత్వాభావాత్, నామాభావపరియోగికాభావస్యానుయోగినస్త
 మింవినానభావోధయతు మశక్యత్వావచ్ఛ ॥ పృత్త్యనియామకసంబంధస్యాభావపరి
 యోగితావచ్ఛేదకత్వాపగమేపిస్వత్వాదిసంబంధావచ్ఛిన్నాభావస్యప్రప్రాప్త్యం
 తనమభివ్యాహృతనభావోధనేఅనుయోగినస్తవ్యవసేక్షణాపి ద్వయోరిదంనే
 దమేకస్యేత్యాదావగతౌ ॥ తథాపి॥ స్వత్త్వస్యవిశేష్యత్వేననిరూపక నిష్కథే
 దాపరియోగినిరూపితంయత్స్వత్త్వంతదభావాధననిష్ఠస్తత్రప్రతీయతేఅపరియో
 గ్యంతమేకపదార్థః సర్వత్రసమభివ్యాహృతపదార్థః సంసగీనిష్కథేదాపరి
 యోగిన్వేదావస్వసజాతీయద్వితీయరహితత్వస్థైర్యక పదార్థాత్వాత్ స్వత్త్వం ష
 ష్యర్థః తథావిధంచైకమాత్రనిరూపితంస్వత్త్వంసతూభయనిరూపితంత్వనిరూ
 రమవతారయతి * అస్తువేతి * అధికరణత్వంభూతలేఇత్యత్ర జ్ఞాపక ఏం ధూ
 మాదిత్యత్ర*స్యాదితి*నచైత్రస్యేదమితి* మైత్రధనేపివతాద్యశవ్యవహారోభవతీతి
 నేష్టాపత్రితి సూచనాయమైత్రస్యేత్యపుక్తమితిబోధ్యం॥ తాదృశస్వత్త్వమేక
 మాత్రనిరూపితం * యదీతి * స్వమిత్యనువర్తతే * తాదృశేతి * సమభివ్యా
 హృతపదార్థైత్యర్థః ॥ యదిసంబంధభూతస్వత్త్వావశ్యాయస్వామినిష్కథేదాపరియో
 జీవకపదార్థః స్తథాస్యాహ*ఏకమాత్రస్వత్త్వవదితి* ఇదమేతాదృశధనాసత్త్వ

షకస్త్రైకపురుషస్య తన్నిరూపకపురుషాంతరనిష్ఠభేద ప్రతియోగితయా తథావి
 ధభేదాప్రతియోగ్య ప్రసిద్ధైతితాదృశస్వత్వాభావ ఉభయధనే అబాధితః ||స్వ
 త్త్వసంబంధేన ఏకపదార్థాన్యాధావాయదినభావోధ్యతేతదాతు స్వస్వామిని
 స్థభేదాప్రతియోగ్యేకపదార్థోవాచ్య సత్రయదినస్వమభావస్యానుయోగీధనం,త
 దాఽప్రసిద్ధిఃప్రమేయమాత్రస్త్రైవభావస్వామికంయద్ధనంతత్సాస్వామినిష్ఠభేద
 ప్రతియోగిత్యాత్,యవిధనాంతరమేకమాత్రనిరూపితంస్వత్త్వవత్తదాతస్యసమ
 భివాన్యహృతపదార్థాన్యాధావాదేకపదన్యతాదృశార్థా సంబంధినిష్ఠభేదాప్రతి
 యోగిబాధకత్వపున్యత్ తిథంగః||ఏకమాత్రస్వత్త్వవద్ధనాంతరస్వామిచేత్త్రమైత్రా
 భయధనేనేదమేక స్వేతివ్యవహారానుపపత్తిశ్చ||ఏతదభిప్రాయేనైవద్వయోరిదమి
 త్యాద్యస్యసృతం|| ఇదమత్యావధేయం|| నేదమేక స్వేతిత్రస్వనిరూపకనిష్ఠభేదా
 ప్రతియోగినిరూపితయత్క్రిందిత్స్వత్త్వస్యాభావ బోధనేఏకమాత్రధనేతి తథావి
 ధననాంతర నిష్ఠస్వత్వాభావ సత్త్వాత్తాదృశప్రయోగప్రసంగః తాదృశస్వత్త్వ
 సామాన్యస్యచైకాధావానసంభవతి ప్రతియోగితావచ్ఛేదకస్యస్వత్త్వఘటితత్వై
 నాననుగమాత్ అభావకూటస్యచానర్వజ్ఞదుజ్ఞేయత్వమిత్యేకత్వసంఖ్యావచ్చి
 త్న ఏకపదార్థాంతదన్వితస్వత్త్వస్యచోభయస్వత్వానిరూపితవిశేషణతావిశేష
 ణ్యస్వత్త్వస్య నమతేతత్వేతాదృశసమవాయనవాఽభావఃప్రతీయతఇత్యవగంత
 వ్యం,తథాచ ఉభయానిరూపిత స్వత్త్వసంబంధేన ప్రకృత్యర్థాభావబోధోపి
 దోషాభావప్రకాశనార్థం ఏకత్వరక్షార్థం స్వత్త్వసంబంధేన తథావిధచైత్రమై
 త్రయోః ప్రత్యేకస్యతత్ప్రసత్వాత్ | అథత్రయాణామిదం నద్వయోరిత్యత్ర కీదృ
 శోబోధః | సజాతీయత్వతీయరాహిత్యస్య దుర్వచత్వాదితిచెన్న | తస్యతత్ప్ర
 స్వనిరూపక నిష్ఠభేదప్రతియోగితానవచ్ఛేదకీభూతప్రకృత్యర్థతావచ్ఛేదక రూప
 త్యాత్ * ఏతదభిప్రాయేనైవ* సజాతీయద్వితీయరాహిత్యమేకపదార్థఇత్యభి
 ప్రాయేనైవ|అత్రసజాతీయద్వితీయాంతర్గతైక స్వత్వాభావపరతయాపిద్వయోరి
 దంనైక స్వేతి వ్యవహారలనుభవిక సన్నిర్వాహాయ వక్ష్యమాణప్రకారాదరచ
 దీధితికారియస్వత్త్వసంగతామతదూషణస్యాప్యధ్ధారోభవతీత్యాశయేనదూ
 షయతి * ఇదమత్రైతి * ద్వయోరిదంనేదమేక స్వేతిఇదం పదద్వయనమూహ
 లంబనాభిప్రాయేణ *ఉభయస్వత్త్వైతి *ఏకమాత్రస్వత్త్వవద్ధనాంతరాప్రసిద్ధే

సంభవతి ఉభయానిరూపితత్వం చ నన్వినిరూపితత్వం నన్విభిన్ననిరూపితత్వం క
యసంబంధేన కిందివిశిష్టం యత్తదన్యత్వమితి ॥ ననున్వత్వస్య విశేష్యత్వేపి
నెదం మైత్రీస్వేత్వాదితః కథం నన్వత్వసంగకాభావబోధః సంసంగకాభావబా
ధమాత్ర ఏవనజ్ఞానుయోగిని నప్తమ్యపేక్షణాదిత్యతతహా * చైత్రానపచతీ
తి* నామాధావృత్తియోగికాభావబాధవీవానుయోగినస్సప్తమ్యపేక్షణాదితిభా
వః॥ యథాశ్చుతలంగావిషయకత్వనివేశేన గంధవతీతరభ్యోభిద్యతే గంధాదిత్యా
దావవ్యాప్తిం ప్రకారాంతరేణ వారయతామతమాహా * పాతువిషయకేతి* కా
సాంచిత్ప్రతిజ్ఞానాం పాతువిషయకజ్ఞానజనకత్వేపి ప్రతిజ్ఞాత్వస్య పాతువిషయక
జ్ఞానజనకత్వానియతత్వాత్తన్నియతన్యాయావయవతావచ్ఛేదకానిపాతుభ్యోపన
యత్వనిగమనత్వాన్నేవనతుప్రతిజ్ఞాత్వమితి నావ్యాప్తిః పాతుబోధకప్రతిజ్ఞానిష్ఠ
తత్ప్రతిజ్ఞాత్వాదస్తాదృశజ్ఞానజనకత్వనియతత్వాదవ్యాప్తితాదనస్థ్యమతావయ
వతావచ్ఛేదకేతి॥ అభావపాతుకవ్యతిరేక్యదాహరణస్య లింగావిషయకజ్ఞానజన
కస్య సంభవాదుదాహరణత్వస్య తాదృశజ్ఞానజనకత్వానియతత్వాదుదాహరణా
తివ్యాప్తిరతడదాహరణాన్వేతి॥ ప్రతిజ్ఞాత్వాదేపాతుపక్షసాధ్యభేదేన భిన్న
త్వాద్గంధవతీతరభ్యోభిద్యతే గంధాదిత్యాదావవ్యాప్తితదవస్తేవ తాదృశప్ర
తిజ్ఞానిష్ఠప్రతిజ్ఞాత్వస్య పాతువిషయకజ్ఞానజనకత్వనియతత్వాత్ పాత్వాదిభే
ద్యయోర్తద్భేదయవీకస్తస్యేతి క్రమేణ వ్యధికరణసంబంధావచ్ఛిన్నాభావస్తేవ
ప్రత్యయః । అత్ర నన్వినిరూపకవ్యక్తివృత్తిభేదావృత్తియోగ్యన ఎకపదార్థఇతి
తునసత్ । నిరూపితత్వసంబంధేన తద్విశిష్టస్వత్వస్వేత్వేన సత్త్వాత్ ॥ ఎకమాత్ర
స్వత్వస్యాప్రసిద్ధః సంబంధవిశేషస్యావశ్యకత్వేన గౌరవాత్ ॥ ఇదమత్రావధా
తవ్యమ్ ॥ నవ్యమితేఉభయానిరూపితత్వత్వేన సంసంగకతావిరహేపి నానుపప
త్తిః । తథాపి ఎకత్వ సంఖ్యావచ్ఛిన్నఎకపదార్థః । ఉభయానిరూపిత స్వత్వ
స్వీకారే ఉభయానిరూపితత్వం పశ్యర్థః । నానాస్వత్వస్వీకారస్వత్వాసమానా
ధికరణస్వత్వంతదర్థః ॥ సామానాధికరణ్యంచైకకాలావచ్ఛేదనైకధర్మివృత్తిత్వ
మితి ॥ ఇదంతుచింత్యతే ॥ ద్వయోర్తద్భేదనైకస్వేత్వర్థఇత్యపరే పశ్యర్థాప్రసి
ద్ధ్యావలైః ॥ భట్టాచార్యమతేతునాయందోషఇతి * అభావేతి* అయం నిర్మా
మో నిర్వహిత్వాదిత్యదిష్టలీయస్య యోయోధూమవాకా నవహిమానిత్యా

దేవప్రతిజ్ఞాత్వాద్యధేదేతు ప్రకృతహేతువిషయకజ్ఞానజనకత్వ నియతావయవతా
 వచ్చెదక నైవవాక్యస్థిర్మానాహేతుక హేత్వసమువాది సాధారణహేతుత్వా
 దేవప్రతిజ్ఞాత్వాదిత్యస్స చూచనాయకచిదితి || జిజ్ఞాసా ఫలోపధాయకత్వ
 స్యావ్యాప్తిమాశంక్యాహః *జిజ్ఞాసేతి* ఉదాసీనాతివాప్తివారణాయన్యాయా
 విషయత్వస్యావశ్యం నివేశనీయతయావాక్యభిన్నాతివాప్తిప్రసక్తైర్వాక్యవ
 దోపాదాన ముఖ్యక మిత్యాశంకాయాం వాక్యపదస్తేన న్యాయావయవార్థ
 కతామాహ * వాక్యత్వమితి * గ భవతీతరేభ్యోభిద్యతే గుఢాదిత్యాదావవ్యా
 ప్తివారణాయలింగావిషయకేతి*పూర్వోపదర్శితార్థకమితి*సాధ్యతావచ్చేద
 కావచ్చిన్న సాధ్యవిశిష్టపక్షతావచ్చేదకావచ్చిన్నపక్షవిషయతాబహిర్భూతలిం
 గివిషయతాశూన్యార్థకమితి*గణః | *అభావహేతుకేతి* నహ్నభావ హే
 తుకేత్యర్థః యోధూమవాక్ స వహ్నిమానిత్యుదాహరణస్య లింగావిషయ
 కత్వాదితిభావః || భావకౌలకస్య వ్యతిరేక్యుదాహరణస్య హేత్వభావ
 త్వేనైవ వ్యతిరేకబోధతయాస లింగావిషయకత్వసంభవః ఏవమభావహేతుక
 స్యాన్వయ్యుదాహరణస్య సత్యధాత్వసంభవః ఇత్యభావహేతుకత్వవ్యతిరేకత్వా
 నుధావనం *లింగసాధ్యమితి*లింగమస్యా స్తీతిప్రత్యక్షత్వా లింగిపదస్యలింగత్వని
 రూపకార్థకత్వాదితిభావః || వక్ష్యమాణోదాహరణేసాధ్యవిషయకత్వ స
 త్వాదతివాప్తిపైరాహ *తద్విషయకత్వమితి*తద్వద్విశేషక *తద్వన్త్యభివిశేష
 కం నిస్తేహత్వశూన్యత్వస్సేహవసత్తద్ధాతుత్వ ఉదాహరణజన్యబోధస్యసలిం
 గావిషయకత్వసంభవశ్చి తత్ప్రకారక ప్రమాణవిషయత్వి శూన్యత్వానుధావనం

దేవ ప్రతిజ్ఞాత్వాద్యధేదేతితితు సవిజాతీయ జ్ఞానజనకత్వరూపప్రతిజ్ఞాలక్షణస్య
 వైజాత్యాప్రమాణానన దూషయిష్యమాణత్వంసూచితమ్ | సాధ్యాదేరపి హేతు
 త్వదాహః*ప్రకృతేతి*సమయసంబంధాదిన జిజ్ఞాసానుదయస్యమూలేష్వక్తత్వా
 దాహః*అవ్యాప్తిమితి*తాదృశబహిర్భూతత్వతచ్ఛానిశ్చయత్వసమనియతప్ర
 తిబంధకతానవచ్చేదకత్వం | అశ్చ స్వరూపసంబంధరూపావచ్చేదకత్వనివేశని
 గమనోజ్ఞేయత్వాద్యావ్యత్యవసానన్యశం హేతుత్వంవాచ్యం జ్ఞేయత్వాదిత్యాదా
 చహేతావతివాప్తిపైర్వాక్యపకత్వవాప్యత్వయోర్నివేశః *ముఖ్యేతి*జలత్వాద్య
 భావప్రతియోగితావచ్చేదకీడుటకతయా జలభావసేవాతస్తత్ప్రతివాప్తితాద

తచ్ఛభావస్యతియోగిక తయాతితిరిక్తమితిహృదయం॥ జలత్వసంఘాదశాయం,
జలాన్యత్వస్య సందిగ్ధతయా తత్ప్రకారకప్రమావిషయత్వే, మహిసందిగ్ధమితి త
చ్ఛాన్యత్వస్య హేతుతయోపన్యాసోనసంభవతీతి ప్రథమసాధ్యేతయపేక్షితం
ఉత్పత్తికాలేజలస్యాపి నిస్తేహతయాద్రస్యత్వసాధ్యః జలాన్యత్వ ప్రకారకప్ర
మావిషయత్వసూన్యత్వ హేతుక స్థలాంతరమనుసృతం॥ అక్రయక్త్యాజలత్వసా
ధ్యోపేక్షా॥ యత్తుజలాన్యత్వప్రకారక ప్రమావిషయత్వసూన్యత్వమపి లాఘవాజ్ఞ
లత్వస్వరూపమేవేతిజలత్వస్యసాధ్య త్వేనో దాహరణజన్యబోధస్యసాధ్యవిషయ
కస్య లింగావిషయకత్వసంభవఇతిద్రష్ట్యత్వసాధ్యకానుభావనమితి॥ తన్న॥ జలాద్య
న్యత్వప్రకారకప్రమావిషయత్వసూన్యత్వజలత్వస్వరూప త్వేయన్నదగ్ర్యం త
జ్జలాన్యత్వప్రకారకప్రమావిషయత్వదాహరణజన్యబోధస్యాన్యత్వ ప్రతి
యోగితావచ్ఛేదకతయాలింగవిషయక త్వేనాసంగతేః॥ పూర్వవద్యావ్యవధయ
కత్వస్యలింగావిషయకవదాధా త్వే ఉదాహరణస్యవ్యాప్తిబోధకతయతత్ప్రతి
గివిషయకత్వ విశేషణవాన్యత్వైర్గుసంభవతీత్యాశయేన తన్నతే స్థలాంతరే, వ్యా
ప్యతిమాహ * లింగేతి* పూర్వైతి* ఉక్తానుగతరూపావచ్ఛిన్నైత్యధాః* హే
తువారణాయేతి* ఇతరేషాంత్రయాణాంవ్యాప్తి విషయకత్వేనేవ వారణాదితిభా
వః * ప్రకృతేతి * హేతుతావచ్ఛేదక హేతుత్వవిషయతానాం భేదనివేశేసా
ధ్యస్య హేతుతావచ్ఛేదకాదిరూపత్వే హేతుతావచ్ఛేదకాదివిషయతాభిన్న సా
ధ్యవిషయత్వాప్రసిద్ధ్యావ్యాప్తిరితివిశిష్టవిషయతాబహిర్భావనివేశః ॥ తాదృశ

వస్థ్యమ్ * జలస్యాపీతి * తథాచావయవిజల హేత్వసిద్ధిరితిభావః * ఉక్తయ
క్త్యా * సాధ్యన్యజలత్వస్య సందిగ్ధత్వే జలాన్యత్వస్యాపి సందిగ్ధతయాసందిగ్ధా
హేతురపీతి యక్త్యా । ననుపక్షవిషయత్వానిరూపితవ్యాపకత్వవిషయతాయాః
హేతుతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నస్య ప్రకృతసాధ్యగమకతాపయికత్వాభావాన్న
దాహరణవారణంభవతీత్యతలహ * ఉక్తైతి * నిరుక్తవంచమవిషయతాంచే త
థావిధవర్యాప్తిమద్ధమవిషయతాసూన్యత్వమిత్త్యధాః * సాధ్యస్యేతి * అ
యథావహ్నిమా వహ్నిసామగ్రిమత్తాద్విదిత్యాదా । నను తద్భహిర్భావస్తన్ని
రూపకత్వాభావఃసాక్షాత్పరంపరాసాధారణనిరూపకత్వాప్రసిద్ధ్యా దురి

విషయతాబహిర్భావః పూర్వవన్నిర్వాచ్యః ॥ నచ తాదృశవిషయతాబహిర్భూతవిషయతామాత్రనివేశేనైవ హేతువారణసంభవేనాధ్యాశనివేశసంవృత్త్యామితీవాచ్యం ॥ తాదృశవిషయతాస్తర్భూతసాధ్యవిషయతాభిన్నత్వేనైవ వాత్రబహిర్భూతేనైత్యంతేన వివక్షితతయా దశితపేతౌ తాదృశ సాధ్యవిషయతాభిన్న హేతు తాన్విదివిషయతామాదాయాతివ్రసంగస్యవారక తయాతత్సాధ్యకాశ్యత్ ॥ భేదప్రతియోగికోతా నివిష్టస్యసాధ్యాంశస్యచాఖండాధావభుటకతయాఽనైయర్థాత్ ॥ యత్రచప్రకృతిహేతుతాపచ్ఛేదకవిశిష్ట హేతువిశిష్ట హేతుత్వవిషయతాం తర్భూతసాధ్యవిషయతాయా అప్రసిద్ధిః తత్రబహిర్భూతత్వాంతమనుపాదేయమేవ శబ్దే కస్యసాధ్యవివక్షితత్వాదితి నావ్యాప్తిః ॥ తాదృశ విషయతాంతర్భూతత్వసాధీయత్వ ఉభయాధావపవనా బహిర్భావవైత్యంతాధ్యక్షః ॥ హేతుతాపచ్ఛేదక హేతుహేతుత్వానినివేశస్యప్రయోజనంకర్మశఃప్రదక్షణయతి*తైసతి*తత్వై నైతి*హేతు త్వేన హేతుత్వత్వసంచత్వర్థః ॥ హేతుహేతుత్వయోస్తాదాత్మసంబంధ

వేశితత్వతాపా * పూర్వవదితి * ప్రకృతహేతుతాపచ్ఛేదకవిశిష్ట హేతుత్వవిశిష్ట హేతుత్వత్వావచ్ఛిన్న విశిష్టతాశాలినిశ్చయత్వవ్యాపకప్రతిబంధకతానవచ్ఛేదకత్వమిత్యధ్యక్షః ॥ ధూమాదాలాకి వానిత్యాదౌతథావిధి నిశ్చయత్వావచ్ఛిన్న ప్రతిబంధకతామాదాయావ్యాప్తైరావ్యవకత్వనివేశః ॥ జన్యత్వమ్ ॥ నిరూపక తానంబంధేన జ్ఞానస్య జ్ఞానజన్యత్వస్యవాసాధ్య త్వే తదవత్త్వేన ప్రమీయమాణ తాన్విదితి హేతు తాదృశనిశ్చయత్వవ్యాపకప్రతిబంధకత్వసత్త్వావచ్ఛిన్నవ్యాప్తైర్నిశ్చయత్వవ్యాప్త్యేవమపిదేయమ్ * విషయతామాత్రేతి * విషయతాశాలిబోధజనకత్వైత్యధ్యక్షః * తాదృశేతి * హేతుతాపచ్ఛేదక విశిష్ట హేతువిశిష్ట హేతుత్వవిషయతాంతర్భూతాయాసాధ్యవిషయతాతద్భిన్నత్వైత్యధ్యక్షః ॥ అంతర్భూతత్వం తచ్చాభినిశ్చయత్వసమవ్యాపకప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకత్వం ॥ వ్యాప్యత్వనివేశప్రయోజనంప్రాగ్వాత్ ॥ వహ్నిమాక ధూమాదిత్యాదౌ హేతుతాపచ్ఛేదక విశిష్ట హేతువిశిష్ట హేతువిషయతాంతర్భూతసాధ్యవిషయతాన్వి ప్రసిద్ధ్యాఽవ్యాప్తిమాశంక్యతత్రలక్షణంభిన్న మేవేత్యాహ*యత్రచైతి* సర్వత్రైకశబ్దాభిలష్యం లక్షణ మాహ * తాదృశేతి* తాదృశోభయాధావవిశిష్టసాధ్యవిషయతాశాలిబోధజనక

ధనసాధ్యత్వంబౌధ్యం॥ పేతుత్వావచ్చిన్న సాధ్యకస్థలేపేతుత్వేనప్రమీయమాన
త్వరూప ప్రకృతపేతోరపిసాధ్యతావచ్చేదకాక్రాంతతయాపేతుజన్య బాధ
స్యసాధ్యవిషయకత్వమక్షతమేవ సాధ్యతావచ్చేదకవిశిష్ట నిరూపితవిషయతావ
ర్యంతస్యావిషయతత్వాదితిపేతు విషయతా బహిర్భావననివేశ వ్యావృత్తిసంగ
తిః॥నచపేతువిషయతాబహిర్భూతత్వనివేశాపేక్షయాసాధ్యతావచ్చేదకవిశిష్టవి
షయకత్వనివేశనమేవలాభువేనోచితమితివాచ్యం॥ విశిష్టవిషయతా బహిర్భావ
నివేశనీయేపేతువిషయతా బహిర్భావస్యసాన్వితంత్ర్యేణానివేశనీయతయాగౌ
రవానవకాశాత్ ॥ పేత్వంశమనివేశ్యవిశిష్టస్య దుర్నివేశతయా విశిష్టనివేశే
నేన తన్నివేశాత్ పేత్వంశాప్రవేశఏవపేతుతావచ్చేదకవిషయత్వపేతుత్వ
విషయత్వయోబహిర్భావస్యపృథగ్నివేశనీయతయా గౌరవాత్ ॥ ఏవంచప్ర
మేయత్వాద్యవచ్చిన్న సాధ్యకస్థలేపి పేత్వంశనివేశన ప్రయోజనసంభవాద
యం పేతురిత్యుపలక్షణపరంబౌధ్యం ॥లింగివిషయకత్వస్య పూర్వవత్సాధ్య

వాక్యత్వమథః * పేత్వీతి * ఆయం పేతురిత్యత్ర పేతురేవ తా
దాత్తైస్స సాధ్యత్వం ఇదం పేతుత్వమిత్యత్రైవ పేతుత్వస్య తాదాత్తైస్స
సాధ్యత్వం దీధితీకారాభిప్రేతమ్ ॥ అన్యథా ప్రథమపేతుత్వస్య సాధ్యత్వేత
త్వేన ప్రమీయమాణత్వాదితిపేతుజన్యబోధే పేతుత్వాంశే పేతుత్వరూ
పసాధ్యాభానాత్ ॥ ద్వితీయే, పేతుత్వత్వస్య సాధ్యత్వ ఉక్తపేతుజన్యబో
ధే పేత్వంశే పేతుత్వత్వరూపసాధ్యాభానాదనంగతే ॥ విశిష్టవిషయతాబ
హిర్భావశ్చ నబహిర్భావత్రయం । కింతు ఏకేవ తథాచ సాధ్యతావచ్చేదకా
వచ్చిన్నవిషయతానివేశమతే పేతుతావచ్చేదకబహిర్భూతత్వపేతుత్వబహి
ర్భూతత్వయోరావశ్యకత్వేన గౌరవమితి విశిష్టవిషయతాబహిర్భావననివేశితత్వా
శయేనాహుః * విశిష్టేతి * పేత్వంశమనివేశ్య విశిష్టస్యదుర్నివేశతయా విశిష్ట
నివేశే తన్నివేశాదిత్యహ * సాన్వితం త్ర్యేణాతి * గౌరవేతి * పేతుతావచ్చే
దకాచిప్రవిష్టసాధ్యకప్రతిజ్ఞాయాముక్తావ్యాప్తిశ్చబోధ్యా ॥ తాదాత్తైస్స ప్ర
మేయసాధ్యకం దృవ్యసాధ్యకంవా ధూమాదిత్యాదికం న్యూనతాపరిహారాయద
ర్శయతి * ఏవంచేతి * నను లింగివిషయకత్వస్య సాధ్యవస్తుఖ్యవిశేష్యకత్వాద్ధ
కత్వంపరిత్యజ్య దర్శితవిశిష్టవిషయతాబహిర్భూతసాధ్యవిషయకత్వరూప గురుత
తారంభః కిమథాశ్చత్వతహ * లింగీతి * సాధ్యవత్తయా వాస్తవికేత్వాదిః ॥

వద్విశేష్యకారణకర్తృత్వసామ్యమాన్యహింసామగ్గీమత్వాదయం హేతుః
తత్తత్తేనప్రమీయమాణత్వాత్ అసయోరతిప్రసంగ వారణసంభవేపి ఇదం హేతు
త్వమిత్యాదౌ పంచమ్యధాన్య తాదాత్మ్యసంబంధేన సాధ్యతయా సాధ్యప్ర
కారతానిరూపిత విశేష్యకారణకర్తృత్వసామ్యమాన్యహింసామగ్గీమత్వాదయం హేతుత్వసాధ్యకర్తృ
త నిరూపితత్వసంబంధేన జ్ఞానత్వావచ్ఛిన్నసాధ్యకజనకతాత్వావచ్ఛిన్నపక్షక
త్వలేద హేతావతివ్యాప్తివారణసంభవతీతి గురుతరారంభః ॥ లింగవిషయతా
యాః పూర్వోపదర్శితవిషయితాయాబహిర్భాషనివేశనం లింగపదస్య ధర్మప
రతాంప వినైవ లింగబాధకప్రతిజ్ఞావిశేషైవ్యాప్తిప్రతిలింగిపదవిషయపదయోః
సాధ్యవద్విశేష్యపరతాంపవినైవ దర్శితప్రతిరేఖ్యదాహరణైవతివ్యాప్తిం ప్రకా
రాంతరేణవారయతాం మతిముపస్యస్యమాషయతి * లింగేతి * నిగమనస్య
దాహరణస్యదవారణాయనియతాంతద్వయమవయవతావచ్ఛేదకవిశేషణం॥ ప్రతి
జ్ఞాత్వాదాహరణత్వయోరపి లింగలింగి విషయకజ్ఞానజనకత్వసమానాధికరణత
యా అసంభవాదతిప్రసంగాదతస్సామానాధికరణ్యముపెత్త్వోభయత్రనియతత్వ

* జ్ఞానత్వేతి * విషయితావచ్ఛేదకజ్ఞానసాధ్యకేతు ముఖ్యత్వపర్యంతప్రయోజనమూ
హ్యమ్ * గుర్వీతి * అయంచ లింగావిషయకత్వేతి లింగం లింగత్వమితివచ్ఛే
ద్యావకత్వవిషయితాహస్యత్వాధికకత్వవిన నతు ప్రధమకల్ప ఉదాహరణవిశే
షేతివ్యాప్తేతివోధ్యమ్ ॥ మతాంతరమవతారయతి * లింగేతి * ధర్మలింగ
త్వమ్ * దృశ్యేతి * యన్నజలం తన్ని సేహత్వప్రకారకప్రమాదిషయః య
న్నద్రవ్యం తజ్జలాన్యత్వప్రకారకప్రమాదిషయః పతిప్రదర్శితేత్యధాః * నిగమన
స్యేతి * లింగివిషయకజ్ఞానజనకత్వనియతావయవతావచ్ఛేదకరూపవత్త్వమా
త్రోక్తా నిగమనై లింగావిషయకబోధజనకత్వా నియతావచ్ఛేద్యతావచ్ఛేదక
రూపవత్త్వమాత్రోక్తాపుదాహరణచాతివ్యాప్తిరితి దలద్వయంనివేశితమిత్యర్థః
* నిగమనస్యేతి * హేతుపనయయోస్తేవకతగవిశేషణనాపి సువారత్వాత్వ్యా
గః * ప్రతిజ్ఞాత్వేతి * లింగవిషయకజ్ఞానజనకత్వానియతేత్యత్రసామానాధికర
ణ్యప్రవేశేనసంభవః॥ గంధవతీతరేభ్యోభిద్యతేషత్వాదిప్రతిజ్ఞాంతర్భావేణ ప్ర
తిజ్ఞాత్వస్య తత్సమానాధికరణత్వాత్ ॥ దలంతరే సామానాధికరణ్యప్రవేశే
తూదాహరణేతివ్యాప్తిరిత్యధాః ॥ ఉదాహరణవిశేషత్వం యన్నజలంతన్ని

ప్రవేశనం ॥ ఉదాహరణవిశేషత్వమాదాయాతిప్రసంగవారణాయావచ్ఛేదకాం
 లం॥ ఆదివదాత్పందమీవిభక్తిమత్స్వీనియతలింగవిషయకజ్ఞానజనకత్వనియతావయ
 వతావచ్ఛేదకరూపవత్త్వాదిపరిగ్రహః * రూపాంతరేతి * యద్యపి నిరుక్తస్యా
 పిరూపస్యాపరిచయాదంతరపదమనధాకం ॥ తథాప్యాత్తాశ్రయభయేన తథావిధ
 రూపాంతరపరిచయోపేక్షణీయః ॥ తచ్చ రూపమనుమిత్యన్యూనానతిరిక్తవిష
 యకశాబ్దాభిజనకవాక్యత్వాదికమేతథాచ తస్మైవ తద్భుటకస్య లక్షణత్వసంభ
 వాద్వ్యర్థవిశేషణతా ॥ నచ తస్యవిశిష్టానుభవకత్వాన్వయధావిశేషణతేతివా
 చ్యం ॥ ప్రతిజ్ఞాత్వసౌతుత్వాదిసాధారణస్యావచ్ఛేదకత్వస్య దుఃఖాటతయావి
 శిష్టేన తన్నివేశనస్యావశ్యకత్వాదిత్యేతల్లాభాయాంతరపదమ్ ॥ అత్యదసాధ్యా
 దిభదేనాభిన్నప్రతిజ్ఞాత్వం యద్యవచ్ఛేదకత్వేన నివేశ్యతే తదా తస్యప్రకృత
 సాధ్యవిషయకత్వనియతత్వాసంభవాదపరిసిద్ధిః ॥ యదిచ సాధ్యాదిభేదేన భి
 న్నం తత్ తదా యాద్యసాధ్యపక్షకప్రతిజ్ఞాయాం ప్రకృతలింగబోధకత్వని
 యతం తత్ప్రాప్త్యాప్తిరిశ్యపి దూషణంబోధ్యమ్ ॥ * * * * *

— ఇతి గదాధరీయే ప్రతిజ్ఞాలక్షణమ్ —

స్నేహాత్వప్రకారకప్రమావిషయఇత్యాకారకనిష్ఠ తద్వ్యక్తిత్వాదిరూపవత్త్వాది
 త్యాదినా మేతుత్వబోధకవిభక్తిసుటిలక్షణపరిగ్రహః * ఆత్మాశ్రయేతి * అ
 వయవతావచ్ఛేదకతాగ్రసౌవయవతావచ్ఛేదకత్వ విశిష్టరూపగ్రహాపేక్ష
 తఇత్యాశయః ॥ తథావిధరూపాంతరపరిచయవతామేవలక్షణస్యనుగ్రహతేత్య
 తలహ * తథాచైతి * విశిష్టానుమిత్యన్యూనైత్వాదిరూపేణ స్వయం దూ
 షణాంతరమాహ * అత్యచేతి * శ్రింః ॥ — ॥ కేచిత్తు సాధ్యపక్షవిశే
 షనియంత్రితం నప్రతిజ్ఞాత్వం తథానతి ప్రతిజ్ఞాపదస్య నానాధాత్వం స్యా
 త్క్రితుజాతివిశేషః కార్యతావచ్ఛేదకత్వాదీనామివ శక్యతావచ్ఛేదకతాయాఅ
 పి జాతిసాధకత్వాదితివదంతి ॥ తన్నతం దూషయతి మూలే * ప్రతిజ్ఞాత్వమి
 తి * అనతిప్రసక్తవదోపాదానంచ న్యాయబహిర్భూత ప్రతిజ్ఞానమానాకార
 వాక్యసాధారణ్యశంకావారణాయ * తాంత్రికేతి * శక్యతావచ్ఛేదకత్వైవజాతి
 సాధికావ్యసహరస్తు తాంత్రికేషు ప్రసిద్ధఇతిభావః * దేవదత్తప్రభవత్త్వాదిన్వ

తి * దేవదత్తప్రభవతావచ్ఛేదకైవల్యేనేత్యధః ॥ అగ్రతదైవజాత్యందేవదత్తజన్యవచాశవ్షణానుగతం తథాప్రతిజ్ఞాత్వం విహాయప్రతిజ్ఞాత్వం యజ్ఞదత్తాచ్చరితప్రతిజ్ఞాయాం ప్రతిజ్ఞాత్వం విహాయ నిరుక్తవైజాత్యముదాసీనవర్జైదేవదత్తాచ్చరితప్రతిజ్ఞాయాంచ తద్దన్యాయమావేశయాపసంకరశ్చ తనసంభవతి ॥ నిరుక్తవైజాత్యస్యేన సిద్ధాంతైః గీకర్తవ్యమశక్యకావత్ ॥ తస్య పంచాశద్వర్ణానుగతతయా కత్వగత్వాదిపాసంకరాత్ ॥ తాదృశవైజాత్యం విహాయ కత్వాదిముజ్ఞదత్తాచ్చరితకారాదా కత్వాదికం విహాయ తాదృశవైజాత్యందేవదత్తాచ్చరితఖకారాదా దేవదత్తాచ్చరితకారాదా కత్వ తాదృశవైజాత్యయోః సమావేశాత్ ॥ యదిచ పంచాశద్వర్ణేషు దేవదత్తప్రభవతావచ్ఛేదకవైజాత్యమేకమనుగతం నస్వీక్రియతే యేనోక్తవోషస్సాన్యత్కింతు దేవదత్తమాత్రాచ్చరితకారమాత్రసామాన్యేన వషవంచ దేవదత్తమాత్రాచ్చరితకారసామాన్యవృత్తివైజాత్యం విహాయ ప్రతిజ్ఞాత్వస్య యజ్ఞదత్తాచ్చరితప్రతిజ్ఞాదా ప్రతిజ్ఞాత్వం తాదృశవైజాత్యస్య దేవదత్తమాత్రాచ్చరితకారేన త్వాత్ ॥ దేవదత్తాచ్చరితకారఘటితప్రతిజ్ఞాయాశ్చ యోః సమావేశశ్చ తిసాంకర్యముచ్యతే, తదా కత్వాదితమాదాయైవ ప్రతిజ్ఞాత్వస్య సాంకర్యం సంభవతి ॥ కత్వం విహాయ ప్రతిజ్ఞాత్వం కారఘటితప్రతిజ్ఞాయాం ప్రతిజ్ఞాత్వం విహాయ కత్వముదాసీనకారేక కారఘటితప్రతిజ్ఞాయాం సమావేశాది దేవదత్తప్రభవతావచ్ఛేదమనుగతమేవేతి ఛేత్ మైవమ్ ॥ ప్రతిజ్ఞాత్వస్య జాతిత్వవాదిభిరైదేశాతివ్యాప్తివారణాయ వ్యాసజ్యవృత్తిత్వం స్వీకార్యం । ఆశీకత్వంచనవోషాయ శుల్యయుక్త్యాపరికల్పం । వైజాత్యమపి న్యాయాంతరగతపర్వతోపహ్నిమానితివాకోదాసీత పర్వతోపహ్నిమానితి వాక్యసాధారణం । దేవదత్తమాత్రాచ్చరిత పర్వతోపహ్నిమానితి వాక్యవృత్తిరేకం ఏవంచ దేవదత్తమాత్రాచ్చరితవాక్యవృత్తితాదృశవైజాత్యం విహాయ ప్రతిజ్ఞాత్వం యజ్ఞదత్తాచ్చరితపర్వతోపహ్నిమానితి ప్రతిజ్ఞాయాం ప్రతిజ్ఞాత్వం తాదృశవైజాత్యం దేవదత్తాచ్చరితాదాసీనపర్వతోపహ్నిమానితి వాక్యే తదుభయసమావేశశ్చ దేవదత్తాచ్చరితన్యాయాంతరగతపర్వతోపహ్నిమానితి ప్రతిజ్ఞాయాం కల్పితవైజాత్యమపి వ్యాసజ్యవృత్తిత్వేనైవ ఏకధర్మావచ్ఛిన్నపర్యాప్తత్వయా ప్రేకత్ర సమావేశశ్చ కల్పితవైజాత్యానుసరణం ॥ ఏవంచ క

విప్రవైజాత్యస్య ప్రతిజ్ఞాత్వస్యచ కత్వాదినాసహ నైకధర్మావచ్ఛిన్నపర్వాష్ట
 త్వరూప ఏకత్రసమావేశః । కత్వాదీనామవ్యాసజ్యవృత్తిత్వాదితి నతత్సాచర్య
 శంకావకాశః * ఏతేనేత్యాది * వృత్త్యంతమవృత్త్యంతంచ పరిచాయకంచై
 నైకదేశస్యప్రతిజ్ఞా తదితరసముదాయస్యచక్రవర్తదాసః*సాధనాంగమ్*న్యాయ
 ఘటికా*పక్షపరిగ్రహే*పక్షేసాధ్యగ్రహే* ప్రమాణం*జ్ఞాపకం*ప్రాధమ్య
 త్ *ప్రధమముచితత్వాత్* సమయబంధః* సద్వష్టంతాదాహరణానశబ్దాని
 త్యత్వం సాధనీయమిత్యాదిసంకెశాభిప్రాయః । శబ్దానిత్యత్వంసాధయేత్వాకాం
 త్రాయాం శబ్దానిత్యత్వంకథమితి ప్రశ్నేవాదినఃప్రతివాదినః । యద్యపివిప్రతిప
 త్తిః తత్సంశయోత్తరంపర్వతేవహ్నినిణాయోజాయతామి త్యేకతరకోటికనిర్ణ
 యేచ్ఛైవయక్తా తథాపి ప్రతివాదివన్నధ్యస్తస్యాపి వ్యవస్థాసహస్యభావత్వపీ
 వనిర్భరాత్కావహ్నిమానిత్యేవాకాంతైతి ప్రదర్శనాయ వాదినఇత్యస్యాప్య
 భిధానం ॥ తథాచానిత్యః కర్తవ్యేవాకాంతాబోధ్యా । యదావ్విపేక్ష్యథా
 ధ్వయాయ యదిసాధ్యవానిత్యేవ ప్రతిజానీయాత్తదా కోవహ్నిమానితిజ్ఞానా
 స్యాదతఃపక్షః సాధ్యవానితిప్రతిజ్ఞాకార్యేతి దీధితికారాభిప్రాయః । సాధ్యం
 హేతుావన్యాసేన*సాధ్యనిర్దేశం* ప్రతిజ్ఞా॥తథాచహేత్వవయవాధాన్యసా
 ధ్యేనన్వయంవిना జ్ఞానానివృత్త్యసంభవాత్ సాధ్యోపస్థితయే ప్రతిజ్ఞానన్వయ
 వశ్యకీతిభావః*అతిప్రసంగాత్ * పదానుపస్థితస్యవిశేష్యతయానన్వయే దృ
 వ్యత్వావచ్ఛిన్నేపి ధూమాదిత్వాదిపేత్వవయవాధాన్యసంభవాత్ *ప్ర
 తివాదీతి * ఉక్తవిప్రతిపత్తిరభావకోటావేన ప్రమాణమితి । విరుద్ధప్రతిపత్తి
 జనకవాక్యేనేత్యర్థః । యది విప్రతిపత్తిపదం తదేకదేశపరం తదా నేత్యా
 కారకప్రతివాదివాక్యమేవ ప్రతివాదివిప్రతిపత్తిరితిబోధ్యమ్ * ప్రమాణాదీతి*
 న్యాయమతేనేన మయాశబ్దానిత్యతేప్రమాణంవక్తవ్యమిత్యాది సమయబంధే
 నేత్యర్థః । సర్వమిదం తయోరావశ్యకత్వేస్యాత్తదేవనేత్యతలహా * పరతి *
 నిరాకాంతత్వాదితి * జనితాన్వయబోధకత్వాదితిభావః * శంకతే*నచేతి*అ
 వయవాంతరాణామ్*ఉదాహరణాదీనామ్*అతదర్థత్వాత్ * హేత్వన్వయ
 యోగ్యసాధ్యోపస్థాపకత్వాసంభవాత్ । పక్షవిశేషణాపన్నసాధ్యస్తేన హే
 త్వన్వయయోగ్యత్వాదితిభావః*తదనుపస్థానాల్*ప్రాక్ నిగమనాపస్థానాసం

ఓ॥ * నిగమనపాదాః మేతి * పృతిజ్ఞాదాహరణోపనయవిశేషాణాం వివక్షణీయ
 భవాత్ ॥ కథాయామూకాం మూక్త్యమేజ్జైవాభిధానాదితిభావః । అసయవాంతరే
 జేత్యాదిన్మ బంకృచ్చిన్నద్భుత్వతే * అసయవాంతరేణ * ఉపనయేన । న్యతిరే
 క్యుదాహరణసాధ్యవాచకపదాభావాచ్ఛంకాయాస్తుచ్ఛత్వమితి ఉదాహరణ
 త్యాగః * అక్షేపాత్ * ఉపనయేన ప్రతితస్యాథానుపపత్త్యా సాధ్యవత్తయా ప
 త్నానుమానాదిత్యథః । తథాచ లెన హేచ్ఛస్వయయోగ్యసాధ్యోపస్థితిరితిభా
 వః * సాధ్యాన్వయేఇతి * సాధ్యే హేత్విచయవాధాన్వయేఉదాహరణానంత
 రం సాధ్యవ్యాప్యవాక్ శత్రుత్వాకాంతయోపనయాభిధానమిత్యథః ॥ దూష
 కాంతరమాహ * తస్మాదితి * ఉపనయాదిత్యథః । పక్షస్యసాధ్యవత్త్వం వి
 నాపి తదాన్వీప్యనత్తప్రతితిసంభవాదితిభావః । అయంచలపూర్వస్య వాచ్య
 తాంవి నా యాగస్య కామికతావ్యతాబోధన్యభావినః అనుపపత్త్యా మీమాంస
 క్తదుఃపేతః । ప్రతితిసాధ్యవ్యాప్యవత్త్వాన్వయానుపపత్త్యాసాధ్యవత్త్వకల్పనస్యా
 పనయోత్తరకాలీనతయా హేత్వవయవప్రయోగవీన సభవేదితిభావః । పదోప
 స్థితార్థాన్వేన శాబ్దబోధేభావాత్ తథావిధసక్షస్యసాధ్యవత్త్వమప్రయోజక
 మిత్యపిదృష్టవన్మ । నిబంధనకృతాంతతమాహ * అన్యేత్వీతి * నాకాంతా *
 నప్రశ్నః * విశిష్టేశశబ్దానిత్యత్వగ్రాహకత్వవిశిష్టేశశక్యాభిధానమ్ * నవిశిష్ట
 బోధాభిప్రాయప్రయుక్తహేత్వనయవేన బోధయితుంశక్యం * వాదీతి * వా
 దిప్రతివాదినోస్సాధ్యవివాదేననుగత్యా యతాన్వంతత్ప్రేక్షాభావాదిత్యథః

శ్రీరాధాకృష్ణ పరమహంసాచార్యుల వ్రాసిన

౧౩ ॥ అన్యథా ॥ ప్రతిజ్ఞాఽవిదా ॥ ననుపాతువిధక్తిమత్తప్రమిత్యస్యసో
 తుత్వహోధకవిధక్తిమత్తప్రమిత్యస్యః తత్రధూమాదాలాకవాక్ పర్యతోవ
 హ్నిమానిని ప్రతిజ్ఞాయా యోయోధూమవాక్ సహ్నిమాన్ యథాధూమాత్
 దప్సహ్నిమన్తహసనమిత్యదాహరణై పర్యతోధూమాదాలాకవదస్పత్తివహ్ని
 మానిత్యాదిస్థలీయధూమాదాలాక సమానాధికరణవహ్నివ్యాప్యధూమవానిత్య
 పనయేచకింనాలా కాదప్సహ్నిసాధ్యకప్రతిజ్ఞాదాహరణోపనయేష చాతివ్యా
 పెరకథనైకమ్యవతేజ్యాశంక్యాహగాదాధర్యాం *ప్రతిజ్ఞేతి* వివక్షణీయేతి*

హేతువిభక్తిమత్త్వవిశేషణాన వారణసంభవాన్నతదుక్తం || ననుసాధ్యావిషయః
కబోధజనకత్వనివేశే వహ్నిమాన్వహ్నిసామగ్రిమత్తాన్విత్వాద్య కహేతావ
వాప్తిరతతహ * సాధ్యావిషయకత్వంచతి * బహిర్భావేనేతి * వివక్షణీయమి
తిశేషః || సాధ్యాంకోపాదాన హేతువిభక్తిమత్త్వదశసాధాన్య || ఏతత్క
త్వ తాదృశసాధ్యావిషయకత్వప్రతియోగికోటా సాధ్యాంశముపాదాయదశా
స్తరూపాదానం ప్రత్యక్షినాద్వితీయాదేన సందర్భవిరుద్ధమతిఃకల్పంతమాశ్ర
యతి * పూర్వైతి * తస్మాద్వహ్నిమానిత్వాది నిగమన మత్వథాన్యద్యతశవ
సాధ్యస్యవిశేషణతయా అతివాప్తిరిత్యతిః సాక్షాత్పరంపరాసాధారణైతి || త
థాచ తత్ర సాధ్యస్య పరంపరయా పక్షవిశేషణత్వాన్నదోషః || హేతుత్వంప్ర
మేయం ప్రమేయాదిత్యాచా ప్రమేయత్వాదిసాధ్యకే హేత్వవయవేవాప్తిః
హేతుతావచ్ఛేదకీర్ణతసాధ్యస్య పరంపరయా పక్షవిశేషణత్వాదతః పూర్వో
పదర్థితైతి || ప్రకృతసాధ్యపక్షకప్రతిజ్ఞాజన్యబోధే యాదృశయాదృశం పక్షాంత
సాధ్యస్య విశేషణత్వం తాదృశైత్యథః || తచ్చ సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధా

తథాచోక్తస్థలేషు యథాశ్రితాధే ౭ తివాప్తిరగ్రేవక్ష్యమాణ పరిష్కృ
త హేతువిభక్తిమత్త్వ నివేశే ౭ భావాన్నిగమనమాత్మానుసరణమితి || న
మ తాదృశవిషయతాబహిర్భావతవిషయతాశూన్యత్వమేవాస్తుకిం సాధ్యాంశని
వేశేనేత్యతతహ * సాధ్యాంశేతి * అఖండాభావఘటక సాధ్యాంశానివేశే
గ్రిమవృత్తిరత్యుదాహరణస్య నిరుక్తివిషయతాబహిర్భావతవిషయతాశాలిబోధ
జనకత్వేనైవవారణసంభవాత్తదశవైయధ్యంస్యాత్ || నచ వివక్షాంతర్యాభుత సా
ధ్యవిషయతాభిన్నాతాదృశవిషయతాంతర్యాభుతత్వ సాధ్యీయత్వాభివ్యక్తి
వాయాసాధ్యవిషయతాతచ్ఛాన్యత్వమిత్యధోన్వితివాచ్యం || ద్వితీయస్యసాధ్య
స్యాసంభవవారకత్వేన ప్రథమస్యతస్యాఖండాభావ సంపాదకత్వా నవాయా
ద్గౌరవస్యత్వాధిక్యాత్ * దలంతరం * హేతువిభక్తిమత్త్వదశం || ఇదంతబో
ధ్యం || పూర్వోపదేశః తేత్యాద్యగ్రిమస్యానుషంగపక్షాభిప్రాయకతయా ౭ నను
షంగపక్షే ఇదమేవసాధ్యావిషయకత్వమావశ్యకం | అవతారకాశూత్రనుషంగ ప
క్షేబోధ్యైతి * పూర్వైతి * ప్రతిజ్ఞాపక్షజైత్యథః * ప్రకృతైతి * అత్రపూ
ర్వోపదేశఃతప్రతిజ్ఞాజన్యబోధీయసాధ్యవిషయతాశూన్యత్వంననివేశ్యం నిగమ
నాతివాప్తిరేత్యతతహ * తచ్చైతి * తాదృశసంబంధావచ్ఛిన్న పక్షవిశేష్యతా

వచ్చిన్నం సాక్షాత్పక్షనిరూపితం పక్షాంతే ఆభేదాదినంబంధేన విశేషణతాప
క్షసంబంధ్యాదినిరూపితం తాదృశవిశేషణతాత్మకసాధ్యవిషయతాసూక్ష్మత్వం
సముదితార్థః॥ అయం వహ్నిమాన్ వహ్నిమత్పర్యతావృత్తిధర్మః సూర్యత్యాది
త్యాదిహేతావహ్నిప్రివాణాయవ్యక్తేతి, పక్షతావచ్ఛేదకావచ్చిన్నార్థకమ్॥
నచైవమననుషంగపక్షే నిగమనజన్యబోధేసాధ్యస్యపక్షతావచ్ఛేదకావచ్చిన్నా
విశేషణత్వాదతివ్యాప్తికాదవచ్ఛమితివాచ్యమ్ ॥ అననుషంగపక్షే వక్షస్థి ము.

నిరూపితసాధ్యప్రకారతాయాః పక్షతేషామవిశేష్యతానిరూపితాభేదసంబంధావ
చ్చిన్నప్రకారతా సంబంధ్యతే నిరూపితత్వం, బుధావచ్చిన్నసాధ్యప్రకారతా
యా అనుగతరూపేణసూక్ష్మత్వం తథాచ నిగమనజన్యబోధీయ సాధ్యవిషయ,
తాయాః తాదృశవిషయతానిరూపితసంబంధవిషయతానిరూపితవిషయతా రూప,
త్యాన్నాతివ్యాప్తిరితి వహ్నినిసాధ్యకనిగమనవారణాయైకవిధసాధ్యవిషయ,
కత్తి నివేశేపితరథేదాది సాధ్యకనిగమనానాం వాణాయతాదృశతాదృశ సా
ధ్యవిషయతాసూక్ష్మత్వహేతుబద్ధత్వమ్, హేతుత్వప్రమేయం ప్రమేయాదిత్యా
దౌ హేతుజన్యబోధేహేతుత్వే ఆధేయతాసంబంధైః విశేషణతాపన్న ప్రమే
యంశేషవప్రకారత్వం నహుతభేదసంబంధేన విశేషణతాపన్నప్రమేయాంశే ప్ర
కారత్వం ప్రమేయత్వస్యేతి నావ్యాప్తిః సాక్షాత్ ॥ పచతీత్యాదౌ ఏతచ్ఛరం,
పరాసాధారణనిరూపితత్వం నా స్తీతిసూచకమ్ * పక్షాంతేషాన్యది* వహ్నిమా
నిత్యాదౌ *వక్షతేతి* నన్వయం వహ్నిమాన్ వహ్నిమత్పర్యతావృత్తిధర్మః సూ
ర్యత్యాదిత్యాదౌ హేతావన మవ్యవ్యాప్తిరితిచెన్న । సిషాధయిషయాన్యా
యప్రయోగానుగీకారాత్ । తదనుగీకారేతుప్రకారతావచ్ఛేదకతానావన్నతేష్వి
స పక్షతావచ్ఛేదకం విశేషణీయమ్ । ఏతేనపక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛేదేన సాధ్యసా
ధనసాధ్యైర్వ్యవస్థితానానాధికరణైః సాధ్యస్యహేతుఘటకత్వే సిషాధయిషా
యాఅని పేక్షణం నక్షతిః ॥ కేచిత్తు తదవ్యాప్తివారణాయపక్షముఖ్యవిశేష్యత్వ
స్యావశ్యకతయా పక్షతావచ్ఛేదకావచ్చిన్నత్వం వ్యర్థమేవేత్యాహుః * అన
నుషంగపక్షేతి * ఇదం విశేషణం అనుషంగపక్షే నిగమనసామాన్యవారకం శత్రవ
ననుషంగపక్షే ఏతచ్ఛేక్షేపక్షకావచ్ఛేదకావచ్చిన్నత్వ వివక్షాత్మాగేపి వ
హ్నిమత్పర్యతావృత్తిధర్మః సూర్యత్యాదిహేతునిరూపితముఖ్యవిశేష్యతాపాదా

భ్యవిశేష్యతానిరూపితప్రకారతాపన్నత్వరూపం పక్షవిశేషణతాపన్నత్వం యో
 దినివేశ్యతే, తదా సక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నత్వావినక్షణపి తస్మాదితరేభ్యోభి
 ద్యతే ఇత్యాదినిగమనాతివ్యాపైరశక్యపరిహారతయావితత్కల్పస్యానుషంగపక్షా
 భిప్రాయకత్వాత్ || అయం ధూమాభావవాక్ వహ్నిభావాదిత్యాదౌ యో
 యోధూమవాక్ సవహ్నిమానిత్యాదేర్వ్యతిరెక్కుదాహరణస్య యథాశ్రితసా
 తువిభక్తిమత్త్వ నివేశనేనాపి వారణసంభవాదివక్షణీయస్య ప్రకృత సా
 ధ్యాన్వయబోధసక్షమార్థోపస్థితిప్రయోజక హేతువిభక్తిమత్త్వస్య వ్యావృత్తిస్థల
 మాహ* ఇదమితి* ఉదాహరణస్య సాధ్యావిషయకత్వరక్షణములభావసాధ్యకా
 నుధావనం || హేతువిభక్తిపదస్య జ్ఞాపకత్వరూపహేతుత్వబోధకవిభక్త్యర్థా
 కత్వేవ ప్రథమోదాహరణేనాతివ్యాప్తిస్తత్యి జనిధ్యాన్వయోత్పత్త్యనివితప్యయో
 జ్యత్వస్తేన వంచమ్యసత్త్వాదతస్యలాంతరమాహ * అయమితి * వ్యతిరెక్కు
 దాహరణస్యేతి* యద్దండజ్ఞాతంతద్దండసంయోగాజన్యద్రవ్యత్వాభావవత్ యో
 యోధూమాదాహాకవాక్ స ఆద్రేఁ ధనవానిత్యాద్యాకాఙ్కస్యేతి శేషః || సా
 ధ్యావిషయకత్వరక్షాయైవ్యతిరేకపర్యనానుధావనం || యద్యవ్యన్వయ్యదాహ
 నేపి తస్మాద్వహ్నిమానిత్యాదికఙ్కతిపయనిగమనమేవవార్యతే ససర్వతస్మాదిత
 రేభ్యోభిద్యతే ఇత్యాదౌ భదాశ్రియతాయా ఏవాఖ్యాతార్థస్య ముఖ్యత్వేన
 భానాదితిభావః * ఏతత్కల్పస్య * ద్వితియకల్పస్య || అయం తస్మాదితరేభ్యో
 భిద్యతే ఇత్యనుషంగపక్షః * యద్దండాదితి * దండసంయోగాజన్యత్వమాత్మో
 క్తౌదండరూపేవ్యభిచారవారణాయద్రవ్యత్వనివేశః | ద్రవ్యత్వమాత్మసస్యఘటా
 దౌవ్యభిచారఇతి దండసంయోగాజన్యత్వనివేశః | యద్దండజ్ఞాతం తద్దండ సం
 యోగాజన్యద్రవ్యమితి తునోదాహరణందండరూపేవ్యభిచారాత్ | హేత్యభా
 వాలాభాచ్చ దండరూపేచదండసంయోగాజన్యద్రవ్యత్వాభావసత్త్వాన్న వ్యభి
 చారః | సిద్ధాంతేతువిశిష్టాభావస్యాతిరిక్తతయావ్యాపకత్వమ్ | అనతిరిక్తత్వేతు
 వైశిష్ట్యవచ్ఛిన్నప్రతియోగితా శాభావత్వేనవాచ్యం * అన్వయ్యదాహరణస్యే
 తి * యద్దండసంయోగాజన్యద్రవ్యత్వవత్ తన్నదండజ్ఞాతమిత్యాదేః వహ్ని
 మాక్ ధూమాదిత్యాదిస్థలీయస్తేనవావించాన్వయ్యదాహరణ ఏవాతివ్యాప్తి
 పరిభవే వ్యతిరేకపర్యంతానుధావనం వ్యర్థమిత్యాశయః | అత్యయద్దండజ్ఞాత

సాధ్యవిషయకత్వేపి పక్షానావచ్ఛేదకవిశిష్టే సాధ్యవిశేషణకత్వాదతి
 వ్యాప్తిస్తదవస్తేన ద్వితియః త్వే । తథాపి ప్రథమకత్వే వ్యాప్తిమతునా
 య అభావసాధ్యకత్వే రెక్కనసరణంబుతాద్యతోదాహరణస్యసాధ్యన్వితస్యా
 భావోధక పదశాలిత్వనివేశననేన వారణసంభవాత్తాద్యశవిభక్తిమత్త్వపర్యంత
 స్య వ్యాప్తిస్థలమాహ * హేతుత్వపక్షకేతి*సాధ్యన్వితేతి*నిగమనోపస్థా
 ప్య సాధ్యన్వితేత్యర్థః ॥ విశేషణతయా సాధ్యన్వితత్వస్యావివక్షణాదితిభా
 వః ॥ నచోపనయే వ్యాప్తిఘటకతయా సాధ్యవిషయకత్వసత్త్వాన్నాతివ్యాప్తిః
 ప్రసజ్యతే అనుషంగపక్షే నిగమనోపస్థాప్య సాధ్యేనసమమిదంపదార్థస్య
 హేతుత్వస్యాసంస్వయాద్వ్యాప్తిపృతిదానస్యాసమషంగపక్షాభిప్రాయకతయా అ

త్వాభావాభావతద్దండనయోగాజన్యద్రవ్యత్వాభావవదితి వ్యతిరెక్యదాహ
 రణస్యాపిసంభవాదన్వయిపదంచిత్యమ్ । ప్రథమకత్వే బహిర్భూత సాధ్యవిష
 యతాసత్త్వాదేవాతివ్యాప్తిప్రభావాద్ద్వితియకత్వైశ్చితి ॥ ననుసాధ్యవిషయతా ని
 రూపితస్వాభావవిషయతాకబోధోననివేశ్యతే యేనో క్తవాపవారణాయవిభక్తి
 నివేశః స్యాత్ కింతుసాధ్యవిశేష్యతానిరూపితస్వాభావప్రకారతాకబోధ ఏవవి
 భక్తిత్వానివేశేన లాఘవాదిత్యతాపా * విశేషణ తేతి * సిద్ధవిభక్తిత్వనివేశాను
 రోధేన విశేషణత్వస్త్వేన నివేశోనాస్తీతిభావః ॥ అత్ర దీధితీకారాణాం హే
 తుత్వమభిధేయం ఇతరభిన్నంవాహేతుత్వాదిత్యాదిస్థలీయోపనయేవిభక్తివ్యా
 ప్తిప్రదర్శనం కింప్రథమకత్వంకింవాద్వితియకల్పమభిప్రేత్యఉభయథాపిసం
 భవతీత్యాశంకతే * నచేతి * వ్యాప్తిఘటకతయేతి * ఇతరభేదసాధ్యకే పున్య
 నయేతన్వయవ్యాప్తిప్రవేశమభిప్రేత్యద్వితియకల్పాభిప్రాయకత్వం చేత్వాన్వ
 య్తిదానస్యాచ్యతే తదాతివ్యాప్తిలాపనం నాస్తీత్యాహ * అనుషంగపక్షైశ్చితి*
 * ఇదంపదార్థస్య * ఉపనయఘటకేదంపదార్థస్య ॥ ఎతేన సాధ్యన్వితస్వాభా
 వోధకపదశాలిత్వమాత్రేణైవవారణముక్తం * అనన్వయాత్ * భిన్నవాక్యత్వేనే
 త్యాదిః ॥ ననూపనయఘటకాయంపదస్యావృత్తిరేవానుషంగః తథాచ నిగమ
 నోపస్థాప్య సాధ్యన్విత స్వాభావోధకత్వం హేతుత్వ బోధకోక్తోపనయ
 ఘటకాయం పదస్యాక్షతమేవేతి వ్యాప్తిస్సమ్యవతీతిచెన్న ॥ ఉపనయఘట
 కాయంపదసదృశపదాంతరస్యావృత్తిరేవానుషంగః । ననూపనయఘటకత్వేవా

ననుషంగపక్షేచనిరుక్తవిశిష్టవిషయతాబహిర్భూతసాధ్యవిషయతాశూన్యత్వస్యేన్య
 వసాధ్యావిషయకత్వపదార్థతయా పక్షవిశేషణతయా సాధ్యావిషయకత్వస్యా
 ప్రయోజకత్వాదితివాద్యమ్ । ఉపనయపదస్య ఇతిరత్నవ్యాపకేభూతాభావప్రతి
 యోగిమదిదమిత్యాద్యాకారకాభావసాధ్యకవ్యతిరెక్కువనయపరత్వాత్ * ప్ర
 కృతసాధ్యేతి * ప్రకృతసాధ్యాన్నితసాప్రథమబోధప్రయోజకాకాంతాదిమధ్యేతు
 విభక్తిమత్త్వమిత్యర్థః ॥ ఉపసర్గిణస్తలేచ ధూమజ్జానజ్ఞాప్యాలాకాభావాది
 వృత్తిస్తథేతిదీప్తియకల్పే అతివ్యాప్త్యలగ్నకలత్యాసయః॥ సచ తథాపినిగమ
 నఘటకాయంపదస్య యోధాస్సవోపనయఘటక తత్పదస్యాపీతి దీప్తియక
 త్వా సాధ్యాన్నితసాప్రథమబోధకత్వ సంభవాదతివ్యాప్తిలగ్నత్యైవేతివాచ్యమ్ ॥
 స్వజన్యపదార్థోపస్థితిసహకారణ సాధ్యాన్నితసాప్రథమబోధకత్వాసంభవాదతి
 వ్యాప్త్యలగ్నకలత్యైవేత్యాసయోత్ ॥ తథాపి పక్షవిశేషణతయా సాధ్యవిషయత్వ
 మాదాయవాన్యవృత్తిసాన్యదిత్యతతహ * అననుషంగపక్షేచైతి * అప్రయోజక
 త్వాదితి * తస్యానుషంగపక్షాభిప్రాయకత్వాదితిభావః * అభావసాధ్యకేతి *
 హేతుత్వ పక్షకేతిరభేదసాధ్యకహేతుత్వత్వాది హేతుకేన్ద్ర్యర్థః * ప్రకృతే
 తి * అయంసమామధ్యుణత్వాభావవాక్ రూపత్వాదిత్యాదయః ధూమార్ధు
 ణత్వాభావవాక్ సరూపత్వాభావవానిత్యుదాహరణస్యధూమార్ధుణత్వాభావ
 స్య యఃకాలికసంబంధావచ్ఛిన్నాభావః విషయతాసంబంధావచ్ఛిన్నాభావః
 విశేషణతాసంబంధావచ్ఛిన్నాభావోవాతస్యవిశేషణతాసంబంధావచ్ఛిన్నాభా
 వస్యసాధ్యత్వేకాలత్వాదౌ హేతౌయః ధూమార్ధుణత్వాభావస్యయఃకాలికసం
 బంధావచ్ఛిన్నాద్యభావవాక్ సకాలత్వాభావవాక్ ఇత్యాద్యుదాహరణస్యచ
 వారణాయప్రకృతేతి * సాప్రథమబోధజనకేతి * సాప్రథమభావప్రయోజకేత్వ
 థః । క్వదిత్యుక్తే సాతః । శబ్దబోధస్వరూపయోగ్యహేత్వవయవసంగ్రహ
 యత కాంతాదీతి ॥ నిరుక్తసాధ్యవిషయత్వశూన్యశబ్దబోధజనకత్వంకేవల హే
 త్వథావబోధమాదాయసాధ్యాన్నితసాప్రథమబోధకవిభక్తిమత్త్వంతు ప్రతిజ్ఞాహే
 త్వథావిశిష్టవైశిష్ట్యబోధమాదాయేతి ఏకథాశబ్దబోధనివేశానసంభవతీతి ధ్యే
 యం ॥ యద్యపి సాధ్యాన్నితసాప్రథమభావప్రయోజకాకాంతాసాధ్యవాచకపదే
 నైవేతితన్నివేశస్తువ్యర్థః ॥ తథాపి ధూమాదాలాకవానితిపూర్వోక్తౌదాహరణే

యోగమునందు సాధ్యమగునట్లుగా నున్నది. అందుచేతనే
 తులనమునందు సాధ్యమగునట్లుగా నున్నది. అందుచేతనే
 వచ్చు సాధ్యమిషయకత్వనివేషకై జ్ఞానాదిసాధ్యకై యజ్ఞచ్ఛ్రుతిసజ్ఞానాతీత్యు
 దాహరణజ్ఞానాదిరూపసాధ్యాన్నితస్వార్థమధికారాత్మకైతని విశేషణవి
 భక్తైర్భవాత్సాధకత్వమతే పృథ్వీయత్సాధికత్వకప్రమేయత్వాదిసాధ్యోపసయే
 పక్షీభూత సాధ్యాన్నితాభివ్యక్తక ప్రమాదిభక్తిశాలినచ అతివ్యాప్తివారణా
 యు డోరుపమానాదానయావత్సకమితివాచ్యమే || పక్షవిశేషణతయాసాధ్యా
 విషయకత్వనివేషకై పాతుపమానాదానేపి యోయోధూమవాక్ సవహ్ని
 మాక్ యథా భూమాద్విహ్నిమస్త హానసమితిసద్భూతాదాహరణైతివ్యా
 ప్తిః తద్వాచిణాయ వ్యక్తతపక్షవిశేషణతావన్న సాధ్యాన్నితార్థబోధకత్వస్యా
 వ్యవస్థా నివేషణీయతయా తాదృశోదాహరణోపసయయోః తథావిధ సాధ్యాన్ని
 తస్వాప్రకారబోధకత్వమే త్రైవిదియతాత్మకైర్విభజ్యతావన్న సాధ్యాన్నితార్థ
 తస్వాప్రకారబోధకత్వమే త్రైవిదియతాత్మకైర్విభజ్యతావన్న సాధ్యాన్నితార్థ
 తస్వాప్రకారబోధకత్వమే త్రైవిదియతాత్మకైర్విభజ్యతావన్న సాధ్యాన్నితార్థ
 తస్వాప్రకారబోధకత్వమే త్రైవిదియతాత్మకైర్విభజ్యతావన్న సాధ్యాన్నితార్థ

అద్యేకంధనసూన్యత్వాదితియాపంచమితస్యాసాధ్యాన్నితస్వాప్రకారవిషయతాప్ర
 యోజక తేతత్త్వేనభ్యమవిషయోదాహరణకుటకపంచమ్యుత్పత్తిప్రయోజకత్వా
 దతివ్యాప్తిరతిః అకాలక్షాప్రకృతినమభివ్యాహరూపానివిష్టా||అదినాయోగ్య
 తాతాత్పర్యవరిగ్రహః | తత్రయోగ్యతాసాప్రకారూపవిశిష్టవిషయకత్వం సతు
 సాప్రకారకుటకపదార్థేయనిరూప్యనిరూపకభావావన్న విషయతాకుటం తేన
 పరస్మాత్పరీక్షామాద్యవ్యాదిత్యాదిత్యైర్విభజ్యతావన్న సాధ్యాన్నితార్థ
 సస్యనిష్కస్యజ్ఞానజనక భ్యమాన్యజ్ఞానకేషయత్వానిరూపకత్వ జోధస్య భ్యమాన్య
 తావనగాహత్వేపి తాదృశవిశిష్ట విషయకత్వాత్ తాత్పర్యంచనిస్తాత్పర్యకశుకా
 ద్యుక్తస్యాభావతదవస్థస్యచ భూమాదిత్యాదివాక్యస్యవారణాయ || అనుషంగ
 వత్తేపాతుపదసాధకత్వంశుకేతి * నచతి * విశేషణతి * ప్రమేయవ్యాప్త
 వాచ్యత్వవదిదమిగ్మృతసయేకదమంశే అభేదస్యవిశేషణత్వాత్పక్షీభూతసాధ్యా
 న్నిత స్వాప్రకారబోధకత్వం ప్రమాదిభక్తైర్విభజ్యతావన్న సాధ్యాన్నితార్థ
 తి * భూమాద్విహ్నిమస్త హానసమితిసద్భూతాదాహరణైతివ్యా
 ప్తిః తద్వాచిణాయ వ్యక్తతపక్షవిశేషణతావన్న సాధ్యాన్నితార్థ
 తస్వాప్రకారబోధకత్వమే త్రైవిదియతాత్మకైర్విభజ్యతావన్న సాధ్యాన్నితార్థ
 తస్వాప్రకారబోధకత్వమే త్రైవిదియతాత్మకైర్విభజ్యతావన్న సాధ్యాన్నితార్థ

విభక్తిమత్త్వమపి నోపాదేయమ్ || తత్కల్పస్యానుషంగపక్షవరతయా తత్ప్ర
క్షే ఉపనయస్య నిగమనేకవాక్యతావిరహేణ సాధ్యాన్వితసాన్విధాబోధక పద
శాలిత్యాభావాద్దర్శితవిభక్తిపదవ్యావృత్తైశ్చ అననుషంగపక్షవన సంగతేస్తత్కల్ప
త్వే వ్యావృత్త్యాభావాదితిచిత్ || వస్తుతస్తు అనుషంగపక్షే ఉపనయస్థస్యేవ
పక్షబోధకేదంపదస్య నిగమనఘటకీభూయ సాధ్యాన్వితాథాబోధకతయా తా

నసస్తద్భిన్నః ధూమవ్యాపకవహ్నిమాంశ్చేతిబోధః | వ్యాపకతాయామానస
బోధవిషయతావత్తేధూమాదహ్నిమస్తహనసోవహ్నిమానితి బోధానుదయా
త్ || అథవహ్నిరుద్దేశ్యతావచ్ఛేదకకోటి నివిష్టతయాతథావిధబోధేన దాధక
మితిచెన్న || రక్తదండవాక్ దండవానిత్యాదౌశాబ్దబోధవారణాయదండవతః
టవాక్ దండవానిత్యాదేః సంగ్రహాయచావచ్ఛేదకవిశేషణతానావహ్నిరుద్దేశ్య
తావచ్ఛేదకతాయా ఎవదాధకత్వాదితి || యేతూద్దేశ్యతావచ్ఛేదకతావర్యాప్త
ధికరణస్య విధేయతావచ్ఛేదకతావర్యాప్తధికరణత్వే శాబ్దబోధః రక్తదండ
వాక్ దండవానిత్యాదావపిదండవాక్ రక్తదండవానితిచిత్ భవత్యేవేతివదంతి
తేషాముక్తబోధోభవత్యేవేతి || ఇదమిత్యాది కేచిదిత్యంతం మతాంతరమ్ ||
అననుషంగపక్షేప్రకృతహేతువిశిష్టహేతుత్వవిశిష్టహేతుత్వవిషయతాఽహిర్భూ
తసాధ్యవిషయతాహుస్యశాబ్దబోధజనకత్వేనతి సాధ్యాన్వితసాన్విధాబోధకవిభ
క్తిశాలిత్యంలక్షణమ్ || అనుషంగపక్షేతుప్రకృతపక్షవిశేషణతయాసాధ్యవిషయ
కత్వహుస్యశాబ్దబోధజనకత్వేనతి ప్రకృతపక్షవిశేషణతావన్నిసాధ్యాన్వితసాన్వి
ధాబోధకపదశాలిత్యంలక్షణం నతుపదేవిభక్తిమత్త్వమపి ప్రయోజనాభావాత్
పక్షవిశేషణతావన్నసద్భావాసద్భావాభ్యాంలక్షణభేదస్యేష్టత్వాదితి భావః ||
* సాధ్యాన్వితేతి * పక్షవిశేషణతావన్నైత్యధః * తత్కల్పే * అనుషంగక
ల్పైఉపనయఘటకస్యేవాయంపదస్యావృత్తిః అనుసంధానరూపానతుతత్సదృశ
పదస్యేత్యాశయేనసిద్ధాంతయతి * వస్తుతస్తితి * నిగమనతి * తదథాసాధ్యవి
షయతానిరూపితేదంపదాథావిషయతాకబోధజనకత్వేన | ననువిభక్తిత్వం సు
వృత్తిః ఏతదన్యతరత్వం తన్నివేశేగౌరవం అనుషంగపక్షేఇదంపదాథాసాధ్య
బోధోనిగమనజన్యవినోవనయజన్యఇతిబోధేలాఘవేనసంజన్యత్వ స్త్యేవనివే

దృశబోధేచ ప్రయోజనాంతరవిరహేన సవజన్యత్వానివేశనాదుపనయే విభక్తి
పదవ్యాన్యత్తిస్సంధవత్త్వవధేయమ్ ॥ నను ప్రథమసాధ్యావిషయకత్వనిర్వచన
వత్తే పర్వతః పర్వతభిన్నత్వప్రకారకజ్ఞానాభావవాత్ తాదృశజ్ఞానాభావాత్
యఃపర్వతభిన్నత్వేనజ్ఞాయతే సపర్వతభిన్నత్వేనజ్ఞాయతే యథా పర్వతభిన్న
త్వజ్ఞానాభావాదుత్పన్నజ్ఞానంత్యాదౌ విశేష్యతాసంబంధావచ్ఛిన్న ప్రతి
యోగితాకాభావసాధ్యమౌతుకవ్యతిరేక్యదాహరణతివ్యాప్తిః తత్ర మౌతుతా
వచ్ఛేదకవిశిష్టమౌతుకవిశిష్టమౌతుకత్వవిషయతానైర్భూతాయావసాధ్యవిషయ
తాయాస్సత్వాత్ ॥ సాద్భీభూతతాదృశాభావాన్నితసాన్వధకబోధకపజ్ఞామీవి
భక్తిమత్త్వాచ్చ ప్రథమకల్పేనాధ్య పక్షవిశేషణతాపన్నత్వానివేశాల్ దృష్టా

శాదుపనయవారూపిత్వతలహ * తాదృశబోధేచైతి * సాద్భీభూతైతి * జ్ఞా
నాభావాదుత్పన్నమిత్యత్రపంచమీవిభక్త్యర్థస్యవిశేష్యతయాప్రకృత్యధై ప
ర్వతభిన్నత్వప్రకారకజ్ఞానాభావే అన్నితత్వేనతాదృశప్రకృత్యర్థస్య సాధ్యత
యాచెత్వాదిః । నన్వేతావతాపి నాతివ్యాప్తిర్భవతి పక్షవిశేషణతాపన్న సా
ధ్యాన్నితసాన్వధకతాయా విభక్తావభావాదిత్వతలహ * ప్రథమేతి * త
థాచప్రథమకల్పే నలసాధ్యాన్నితసాన్వధకత్వమేవవిభక్త్యాన్నివృత్తం నతుపక్ష
విశేషణతాపన్నసాధ్యాన్నితసాన్వధకబోధకత్వమిత్యర్థః ॥ ననుతథాపి పంచ
మ్యథోనిరూపితత్వమేవనతుమౌతుకత్వం తథాచ మౌతుతావచ్ఛేదక విశిష్టమౌ
తుకవిశిష్టమౌతుకత్వవిషయతాబహిర్భూతప్రకృత్యర్థరూపసాధ్యవిషయతా శాలి
త్వాత్కథమతివ్యాప్తిరితి చేన్న ॥ సహ్యత్రపర్వతభిన్నత్వప్రకారకజ్ఞానాభావ
జన్యమితి దృష్టాంతః కింతుపర్వతభిన్నత్వప్రకారకజ్ఞానాభావాత్ప్రమేయత్వవ
త్పర్వతత్వజ్ఞానం తస్మైవపర్వతభిన్నత్వ ప్రకారకజ్ఞానాభావాదుత్పన్నత్వాదితి
దీధితిధావః ॥ అయంచపంచమ్యః ప్రమేయత్వాన్వయేజ్ఞానజ్ఞాప్యత్వాన్వధక త
యాతథావిధబహిర్భూతసాధ్యవిషయతాహున్యత్వాదిత్యతివ్యాప్తిః ॥ అత్రపర్వ
తభిన్నత్వ ప్రకారకజ్ఞానాభావాత్ప్రమేయత్వం తాదృశజ్ఞానాభావాత్ప్రమే
యత్వపద్ధటావాడత్పన్నపదపరిత్యాగేన తాదృశజ్ఞానాభావాజ్ఞానమితివ్యాఖ్యా
నానిబోధ్యాని * ప్రథమకల్పేతి * ద్వితీయకల్పేతత్రతన్నివేశాదేవ తత్రనా
తివ్యాప్తిః ॥ నను ఇత్యతలహ యదిచెత్వసంగతమితిచేన్న ॥ ఇత్యత ఇత్యాశంకా

వ్రాపస్థావ్యస్య తాదృశసాధ్యస్య పక్షానస్వితత్వస్యాశ్చిత్త్యైత్యాదిత్యతాహ
 * యదిచైతి * సిషాధయిషయా న్యాయప్రయోగస్యసవివాదతయాయదిచైతి
 త్తం తస్యచోవ్యతఇత్యనైనాన్వయః || సమవాయసమ్బంధావచ్ఛిన్నాభావ
 స్య సాధ్యత్వే జ్ఞానస్య సమవాయేన జ్ఞానరూపప్రతియోగ్యనధికరణతయానవ్య
 తిరేకదృష్టాంతత్వసంభవఇతివిశేష్యతయేశుక్త్యై || అతపివమహానసత్వాదిప్రకా
 రకజ్ఞానాభావసాధ్యతయాఉపేక్షితః విశేష్యతయాపిజ్ఞానస్యతాదృశజ్ఞానసత్త్వా
 భావాత్ || సాధ్యస్య హేతుతాయామేవ హేతుత్వవిశేషణతాపన్నతిథావిధనా
 ధ్యవిషయతాయాః హేతుతావచ్ఛేదకవిశిష్టహేతువిశిష్టహేతుత్వవిషయతాన్తర్భూ
 వస్సంభవతీతి తదాదరః * జ్ఞానాభావాదుత్పన్నమితి * అనంసగాఽగ్రహవిధయా
 తాదృశజ్ఞానాభావస్య పర్వతత్వప్రకారకజ్ఞానోత్పాదకత్వబోధ్యం వ్యతిరెకే
 యాయదిచైత్యాదినాకృతాయాంతదేత్యాదినానమాధానమాహేత్యర్థైరనాన్యతిః
 * సమవాయేతి * సమవాయసంబంధావచ్ఛిన్నతథావిధజ్ఞానాభావస్య సాధ్యహే
 తుభావేయః పర్వతభిన్నత్వేనజానాతిసపర్వతభిన్నత్వేనజానాతియథాపర్వతభి
 న్నత్వప్రకారకజ్ఞానాభావాత్ ఉత్పన్నజ్ఞానవాక్ప్రమేయత్వవచ్చైత్యాత్మావేతి
 ఫరదృష్టాంతోదాహరణసంభవః | జన్యజ్ఞానస్యావ్యాప్యవృత్తితయాసాధ్యానధి
 కరణానజీవః | ఈశ్వరస్తునోత్పన్నజ్ఞానవాక్ నాపిపర్వతభిన్నత్వప్రకారకజ్ఞా
 నాభావవాక్ యేనతజ్జన్యప్రమేయత్వవాక్ స్యాత్ ద్రవ్యత్వాన్సత్తావాక్ గుణా
 త్యావ్యప్రయోగాదిత్యనయోగ్నదృష్టాంతతాసంభవతీతి తదుపేక్షితమ్ * తాదృ
 శేతి * మహానసత్వప్రకారకేత్యధః * సాధ్యస్యేతి * పర్వతభిన్నత్వేనజ్ఞా
 నాభావవాక్ పర్వతరూపాదిత్యాదౌయః పర్వతభిన్నత్వేన జ్ఞాయతేనవగృత
 రూపశూన్యోయథాపర్వతభిన్నత్వప్రకారకజ్ఞానాభావాదుత్పన్నం జ్ఞానమిత్య
 దాహరణేన ప్రథమరీత్యాసాధ్యావిషయకత్వమ్ | పర్వతరూపవాక్సర్వతభి
 న్నత్వేనజ్ఞానాభావాదిత్యాదౌదాహరణేన సాధ్యానివృత్తసాధకబోధక విభ
 క్తిమత్త్యమితి సాధ్యహేతురైకాన్యదరశ్యగణః * అనంసగాఽగ్రహవిధయా *
 బాధకజ్ఞానాభావవిధయా * తాదృశజ్ఞానాభావస్య * పర్వతభిన్నత్వప్రకారక
 జ్ఞానాభావస్య || అయంపర్వతఇతి జ్ఞానంప్రతిఅయంపర్వతాన్యతిజ్ఞానస్యబాధ
 ముక్త్యయోవిరోధిత్యాత్మదధావస్యహేతుతాబోధ్యా || నన్వవయవాంతరైత్యాది

పశ్యంతానుధావనం విశేషవిషయశాబసారూపసాధ్యనిషయత్వాభావనిర్వాహక
య ప్రకృతసాధ్య విశేషణరూపాన్నియస్సాధ్యః తద్బోధకత్వంచదిష్టత
మేఘత్వపక్షకాననుభవించుచున్న నా సీరితద్విపక్షణ విభక్తిచంద్రాభ్య
మితి విశేష్యవిశేషణసాధారణమేవాన్విత్య నివేదనీయం ఇత్యుక్తోదాహర
ణజన్యబోధే పశ్యన్యథాస్య సాధ్యనిశేష్యజేష్యస్యతివ్యసంగపరేష్యభిప్రాయః
* అవయవాంతరేతి * స్వభిన్నాయనయఘటకపదజన్యోపస్థితిసహకారేణస్వా
ఘటకపదజన్యోపస్థితిసహకారేణవా తత్పదార్థాన్వితసాధ్యబోధక విభక్తి
మత్తమిత్యథాః తేన తాద్యసాధ్యస్య పరిజ్ఞాద్యవయవస్థవదోపి స్థాపితత్వే
పినాతివాప్తిః ॥ నచైవమనుషంగవత్తే సాధ్యావిషయకత్వ విశేషణమనర్థకం
నిగమనస్య తత్పక్షే ఉపనయకవాక్యతావిరహేణావయవాంతరోపస్థాపితార్థా
న్వితసాధ్యబోధకవిభక్తిమత్తాన్వితసాధ్యవాద్యాన్వత్వసంగలేఖితివాచ్యమ్ ॥ చై
త్యోపచతిపాకకృతసామగ్రిమత్తాన్వదిత్యాదౌ పాకకృత్యాపిసాధ్యకపరిజ్ఞాయాం

దీధితిరసంగతా ॥ యఃపరితభిన్నత్వేన జ్ఞాయతే సవ్యతభిన్నత్వేన జ్ఞాయతే
యథావర్వతభిన్నత్వ ప్రకారక జ్ఞానాభావామత్పన్నజ్ఞానమిత్యుదాహరణవల
నమ్యాః ప్రకృత్యథాన్వితత్వం వత్తేతవ ॥ ప్రకృత్యథాన్వితమస్తుగత్యా ప
ర్వతః పర్వతభిన్నత్వ ప్రకారక జ్ఞానాభావవానితిపరిజ్ఞాఘటకపదోపస్థితార్థా
కతయాఅవయవాంతరోపస్థితార్థాన్వితసాధ్యబోధకతాయా అక్షతతయాఅతి
వ్యాప్తితాదవస్తాదిత్యతతహ * స్వభిన్నైతి * ఉదాహరణద్వోధేజననీయో
స్వఘటకపదజన్యోపస్థితయనవసామగ్రిఘటకః । పశ్యన్పరిజ్ఞాఘటక పదజన్యవ
ర్వతభిన్నత్వప్రకారజ్ఞానాభావాన్విత సతావ తన్నంవలితాయా ఉదాహరణ
ఘటకపదజన్యోపస్థితైరేకసామగ్రిఘటకత్వాభావనస్వభిన్నావయవఘటకప
దజన్యోపస్థితిసహకారేణ అవయవాంతరఘటకపదోపస్థాపితార్థాన్వితసాధ్యబో
ధకత్వాభావాన్వితవాప్తిలిఖితః ॥ స్వభిన్నత్వేనదిస్వనిష్ఠా వయవ
త్వపర్యాప్త్యనర్థకరణత్వం । తదానవదోషః అనుయోగితయావయవత్వ ప
ర్యాప్త్యనికరణప్రచేదగారవమతస్స విఘటకేతి అన్వయ విశేష్యవిశేషణ స్వా
త్మాత్మరంపరాసాధారణః తేనవిభక్తిత్వనైయథ్యమ్ * నచైవమనుషంగవత్తే
ఇతి * అత్యయద్వపిస్వభిన్నావయవఘటకపదజన్యోపస్థితిసహకారేణ తత్ప

హేత్వవయవస్థపజ్జుమ్యవస్థాప్య హేతుత్వాన్వితస్వాధికారకాఖ్యాతవిభక్తి
మత్త్యామతివ్యాప్తివారణాయ సాధ్యావిషయకత్వాపాదానస్యావశ్యకత్వాత్ ||

దాధాన్వితస్వాధికారకత్వ ఘటితవీకరికల్పః || స్వఘటకపదజన్యోపస్థితిస
హకారేణ తత్పదాధాన్వితస్వాధికారకత్వఘటితౌపరౌపనయోశ్చకల్ప
యోస్తస్మాదస్మామానితి నిగమనేపనుషంగపక్షే ఉపనయైకవాక్యతాసత్త్వే
పి తథావిధ సాధ్యాధికారకవిభక్తిమత్త్యాభివాత్సాధ్యావిషయకత్వమనధిక
మేవేత్యనుషంగపక్ష ఇత్యయక్రమ్ || తథాపి అనుషంగపక్షే తస్మాదితర
భ్యో భిద్యతఇతి నిగమనేతవ్యాప్తిః || ఉపనయఘటకాయం పదాధాన్
వితాఖ్యాతాధాన్వితాబోధ ఘటకత్వాదః సాధ్యావిషయకత్వం సా
ధికం భవతీత్యనుషంగపక్షఇత్యుక్తం తత్పక్షేతూపనయ ఘటకమయంపదం ని
గమనఘటకమేవేతి స్వాఘటకపదజన్యోపస్థితిసహకారేణైత్యనైనైవ దశిత
నిగమన వారణాత్సాధ్యావిషయకత్వవైయర్థ్యమితి || అదైవమనుషంగపక్షే
స్వాఘటకేపీత్యాదికల్పే తత్సాధ్యాభివాపి స్వభిన్నావయవఘటకేత్యాది
కల్పే తస్మాదితరభ్యో భిద్యతఇతి నిగమనే ఏవానుషంగపక్షే ఉపనయఘటకస్యే
వాయం పదస్యావృత్తిరనుషంగఇతిస్వభిన్నావయవఘటకపదజన్యోపస్థితి సహ
కారేణాఖ్యాతాధాన్వితాబోధకత్వాదతివ్యాప్తిరతః సాధ్యావిషయకత్వం
సాధికమేవ || ఉపనయఘటకస్యావయంపదస్య స్వఘటకత్వేపి స్వభిన్నావయ
వ సాధకత్వాదితీయేన || ఉపనయఘటకస్యావయంపదస్యేవావృత్తిర్నానుషంగ
పదాధాన్వితః కింతూపనయఘటకాయంపదసదృశస్యావయంపదస్యేతిఉపనయఘట
కాయంపదస్యస్వభిన్నావయవఘటకత్వేపి తత్సహకారేణనిగమనస్సనబోధజ
నకత్వమిత్యాశయాత్ || తథాచ స్వభిన్నావయవేత్యాదిప్రథమకల్పేనాయం
దోషఇతి || సన్యేవంవైయర్థ్యశంకాలాపనాపి సందర్భశుద్ధిరేవ హేతుతావ
చ్ఛేదకవిశిష్టహేతువిశిష్టేత్యాదిప్రథమరీత్యాసాధ్యావిషయకత్వనివేశకల్పే యది
చేత్యాదినాదీధితి కారైరుదాహరణైతివ్యాప్తిమాశంక్యా వయవాంతరౌపస్థా
పితేతి సమాధానస్యప్రదశితత్వాత్తస్యస్వభిన్నావయవఘటకేత్యాదిపరిమే
రస్యకృతత్వేనప్రథమరీత్యాసాధ్యావిషయకత్వస్యచానుషంగ హతాభిప్రాయక
త్వాభివాదనుషంగపక్షమవలంబ్య సాధ్యావిషయకత్వ వైయర్థ్యాభిధానస్యా

ప్రథమరీత్యా సాధ్యావిషయకత్వనిష్పాదనసాధనముగవత్కథన అనుషంగపక్షేష
సంభవాత్ అనుషంగపక్షేషవేయంవివక్షా అనుషంగపక్షే ఉపాహరణా
త్వవిశేషణానుపదోక్తా హారణం వారణీయమిత్వపివదంతి ॥

యత్తత్సాధితమిచ్చెన్న ॥ ప్రథమరీత్యా సాధ్యావిషయకత్వకల్పసాధనముగ నను
షంగోభయపక్షాభిప్రాయకత్వేదాధికాభావాదనుషంగపక్షమదాయాపి శంకా
సంభవత్యేవ ॥ ఇయంచశక్త్యాసాధ్యులుకావయవేత్సాధిపరిష్కారే కృత్యేవాగ
తేతిధ్యేయమ్ ॥ అత్రప్రథమరీత్యాసాధ్యావిషయకత్వసాధనముగ ననుషంగోభ
యపక్షాభిప్రాయకత్వేపి అవయవాంతరేత్సాధి పరిష్కారః ప్రథమరీత్యా సా
ధ్యావిషయకత్వఘటితలక్షణకార్యఇతిచేత్రః పచతీత్సాధిప్రతిష్ఠాద్యాలోచయి
త్యాణాం భట్టాచార్యాణామభిప్రాయః ॥ యేతుతాదృశవ్యతిష్ఠామనాలోచయం
తఃప్రథమరీత్యాసాధ్యావిషయకత్వసాధనముగ ననుషంగపక్షాభిప్రాయకతయా
యదిచెత్సాధినాదాహరణేతివ్యాప్తిరుక్తా తత్ర తదేత్సాధినా సమాధానభ్య
యముక్తం తత్రాద్యమననుషంగపక్షపితనుషంగపక్షేతు ద్వితీయమితివదంతి
తన్నతమాహ * ప్రథమరీత్యేతి * ఇయంతవయవాంతరీపస్థాపితేత్సాధిప్రథమ
రీత్యాసాధ్యావిషయకబాధజనకత్వసతిసాధ్యులుకపదజన్యవస్థితినహకారేణత
త్పదార్థాన్వితసాధ్యభోధకవిభక్తి మన్నానయావయవత్వమననుషంగపక్షేష
నిగళితార్థః ॥ నచాననుషంగపక్షమభిప్రేత్యభవత్వీయంవివక్షాసాధ్యావిషయక
త్వం సాధకమితిశంక్యమ్ ॥ ఏతన్నతేపి తస్మాదితరేభ్యాభిద్యతఇతినిగమనవా
రణాయ తత్సాధ్యకార్యత్ ॥ స్వభిన్నావయవఘటకపదజన్యవస్థితీ సహకార
ణాయంపదార్థాన్వితసాధ్యభోధకాఖ్యాతశాలిత్వాదితి* ఉక్తోదాహరణం*
వర్వతభిన్నత్వప్రకారకజ్ఞానాభావసాధ్యపౌతుకస్థలీయోదాహరణమ్ ॥ ఉదా
హరణాన్యత్యేసతి ప్రథమరీత్యా సాధ్యావిషయకబాధజనకత్వేసతిసాధ్యాన్వి
తసాధ్యభోధజనకవిభక్తిమన్నానయావయవత్వం నిగళితార్థః ॥ ఏవంచ
నిగమనవారణాయ సాధ్యావిషయకత్వనివేశః ॥ సాధ్యులుకపదజన్యవస్థితినహ
కారేణ తత్పదార్థాన్వితసాధ్యభోధకసుబ్విభక్తిమత్తవ్సాధ్యావయవత్వం
త్వనివేశ్య మిత్యుక్తాత్వనుషంగాననుషంగపక్షయోసాధ్యావిషయకత్వంవ్యర్థ
మితితత్త్వగః ॥ ఇదమత్రాసంధేయమ్ ॥ సిద్ధాంతే ప్రథమరీత్యా సాధ్యావిష

మౌనగ్రంథః

యోగోఽహిదాహరణవిశేషత్వమాదాయోక్తౌదాహరణైతివ్యసంగవాఙ్మయావ
యవతావచ్ఛేదకేతి * చింత్యమితి * చింతాపీఠం పూర్వవత్ || యథాశ్చుతప్రతిత
ద్వితీయలక్షణార్థస్య నిగమనసాధారణతయా ఉచ్యతావ్యాచక్షే * విభక్త్య
ధాతి * విభక్తిజన్యమౌత్సాహ్యపద్ధితిహ్వరా మౌతుత్వముఖ్యవిశేష్యకశాబ్ద
ధీజనకన్యాయావయవత్వమిత్యర్థః || తేనమౌతుత్వే విభక్త్యర్థత్వవిశేషణ
న్యాయావయవకత్వేపిపక్షతిః * నిగమనసాధారణయేతి * తత్ర తిజర్థస్య విశేష్య
త్వాదితిభావః * విశేష్యతీతి * మౌతుత్వవిశేష్యకత్వస్య తత్కాపివత్త్వేన ముఖ్య
విశేష్యతావర్యస్తానివేశనే తత్కాతివ్యాప్తిరేవతిభావః || నను ఘటోదండాది
త్వాదివ్యతిజ్ఞాఘటితఘటాదివక్షకనిరూపకతానంసగతక దండాదినిష్ఠమౌతుతా
సాధ్యకన్యాయాంతర్గతే తస్మాద్దండాదిత్వాకారకనిగమనే అననుషంగవత్తే వి
భక్త్యర్థమౌతుత్వవిశేష్యకబోధజనకేతివ్యాప్తిరతతహ * ఘటోదండా
దితి * జ్ఞాపకత్వరూపమౌతుత్వస్త్వేన ప్రకృతే నివేశనీయతయా జనకత్వరూ
ధాతకత్వేతి * తత్సాధ్యకత్వే ఉదాహరణే ఉపనయేచాతివ్యాప్తిఃస్యాత్ * ఉ
దాహరణేతి * యఃపర్వతభిన్నత్వేనజ్ఞాయతేఇత్వాదీత్యర్థః * పూర్వవదితి *
ఆత్మాశ్రియభయేన తథావిధావచ్ఛేదకరూపాంతరస్య పరిచయోఽపేక్షితః || త
చ్చ రూపం యదినిరుక్తసాధ్యావిషయకశాబ్దబోధజనకత్వేనతి నిరుక్తమౌతు
విభక్తిమన్నాన్యాయావయవత్వాది తదా తస్యేనలక్షణత్వాద్యవ్యర్థవిశేషణతా
ఏవం సాధ్యాదిభేదేన మౌతుత్వభేదే వహ్నిసామగ్రిమత్తాదీవృత్తిమౌతుత్వస్య
సాధ్యావిషయకజ్ఞానజనకతానియతత్వాదవ్యాప్తిః || ధూమాదాలాకాభావసా
ధ్యకొపనయాదావతివ్యాప్తిః || సాధ్యాదిభేదేన మౌతుత్వాభేదేచ మానాభా
వఇత్యర్థః * విభక్తీతి * విభక్తిజన్యమౌత్సాహ్యపద్ధితిజన్యేత్యర్థః || నను
మౌతుత్వం ప్రమేయాద్యాచ్యవత్వవత్తాదాత్మేన మౌతుత్వాదిత్వాదా ప్రతి
జ్ఞాయామవ్యాప్తిః విభక్త్యజన్యమౌత్సాహ్యపద్ధిత్వజన్యేత్యక్తా తత్రైవమౌతా
వవ్యాప్తిరీతిచెన్న || విభక్తిజన్యమౌత్సాహ్యపద్ధిత్వసమవధానప్రయిక్త మౌతు
త్వముఖ్యవిశేష్యకశాబ్దబోధాధావకత్వస్య తాదృశోపద్ధిత్వభావప్రతియోగిత
న్ముఖ్యవిశేష్యతాప్రయోజకత్వవద్యవసితస్యవాచ్యత్వాత్ || అకారణవిరహస్యా
ప్రయోజకతయోక్తప్రతిజ్ఞాయాంసావ్యాప్తిః || అనుషంగవత్తే పక్షస్త్వేన వి

పశేతుత్వసాధ్యకప్రథమస్థలేనాతివ్యాప్తిప్రసక్తిరిత్యతావహ్నిపక్షక ధూమని
 స్థపశేతుతాసాధ్యకస్థలాంతరానుసరణమ్ * తదవృత్తైరితి * తాదాత్మ్యైతిరిక్తవృ
 త్తస్థినియామకసంబంధేన వ్యాపకత్వానధ్యుపగమాదితిభావః || తాదాత్మ్యైనసస్
 స్య సప్తధర్మవ్యాపకత్వసత్త్వాదాహ * అతదాత్మన ఇతి * తద్ధమేతి * తద్వృ
 త్తిధమేత్యర్థః || జ్ఞాప్యతాయావన సపీనమలై పశ్చిమ్యర్థతయా జ్ఞాప్యత్వ
 సాధ్యకతాదృశపరిజ్ఞానంభవత్వేన తథాచాసంభవవారణాయలక్షణస్థపశేతుత్వ
 పదేనాపి తాదృశస్య పశేతుత్వరూపార్థస్త్రేయ వివక్షణీయతయా తత్రైత్యనిగ
 మనైతివ్యాప్తితాదవస్థస్థిమిత్యాశక్త్యాహ * సంప్రదాయవిరోధాచ్చైతి *
 న్యాయాంతరగతస్య ధూమాదిత్వాదివాక్యస్యోదాహరణప్రయోజకజ్ఞానోప
 ధాయకత్వవిరహేపి తత్స్వరూపయోగ్యతామాదాయాతివ్యాప్తిప్రసక్త్య న్య
 యావయవత్వదశం సార్థకీచికిఃఖజనకపదస్య స్వరూపయోగ్యతాపరత్వం
 స్ఫులయతి * కన్విదితి * అభ్యుపేత్య ఫలావధాననివేశేపి న్యాయావయవ
 త్వనివేశనమావశ్యకమిత్యాహ * ఉదాహరణత్వంచేతి * వైయధ్యాత్ * ప్ర
 యోజనాంతరాభావాత్ || తథాచ యత్యోదాహరణాంతమేవప్రయత్నం తత్త్రా
 వ్యుదాహరణప్రయోజకజ్ఞానాఫలావధానసంభవేనాతివ్యాప్తివారణాయన్య
 యావయవత్వనివేశనం జనకపదస్యఫలావధానపరత్వేప్యావశ్యకమేవేతిభావః
 చతుర్థలక్షణే ప్రసిద్ధపరిజ్ఞానిగమనయోస్సాధ్యావిషయకత్వనివేశణవ్యావృత్తి
 ర్మనుటలై పంచమ్యస్తత్త్వాభావాదితి పంచమ్యంతరద్విశేషతద్వాన్యవృత్తిమా
 హ * ఆయంనదండాదితి * ఆయందండాదిత్యాదిపరిజ్ఞాయాస్సంప్రదాయవి
 రుద్ధత్వం పాగభిహితమిత్యభావసాధ్యకానుభావనం || వహ్నిమన్వహ్నిసా
 మగ్నీమత్త్వాదిత్వాదా యథాశ్చలైవ్యాప్తైరాహ * వ్యాఖ్యాతార్థమితి *
 శేష్యతయానతిప్రసంగాదాహ * అననుషంగపక్షఇతి * తాదాత్మ్యైనైతి *
 ఏతేన తర్కాలజ్కారాణాం యద్వాన్యప్తివాదే తత్రైతత్ర సామితితాదినబం
 ధేన వ్యాపకత్వప్రసిద్ధ్యభిధానం తదీదృశద్విధితికారప్రదర్శితనియమవిరుద్ధమి
 త్యావిష్కృతమ్ * అనంభవేతి * అన్యవిధపశేతుత్వనివేశిత్యాదిః * అభ్యు
 పేత్యైతి * యేనపశేతువాక్యేన ఉదాహరణజ్ఞానానబింతా తత్త్రావ్యాప్తిరూ
 పం దోషమధ్యుపేత్యైత్యర్థః || ఏవంచ స్వరూపయోగ్యతానివేశేవన న్య

హేతుతావచ్ఛేదకవిశిష్టత్వాది నాన్యత్వానిః * ఉపనయవిశేషేతి * సాధ్యావిషయకబోధజనకాభావసాధ్యకవ్యతిరెక్యవనయశత్యధః || ఉదాహరణస్యచపంచమ్యంతస్యాపి సంభవాత్తద్వారణాయోదాహరణాన్యస్వస్య నివేషణీయతయా తతపినోదాహరణసామాన్యవారణసంభవాదుపనయపర్యంతానుభావనం || ధూమాదాలాకాభావాదిసాధ్యక ధూమాదాలాకవ్యావకాభావ ప్రతియోగిమానయమిత్యాద్యవనయేతివ్యాప్తివారకతయా అంతపదసాధకక్యంబోధ్యమ్ || ఉపనయస్య కస్యచిదపి పంచమ్యంతత్వాసంభవాద్ధైతుపదవైయథ్యమాశంక్యాహ * హేతుత్వబోధకార్థమితి * హేత్వేతి * తాదృశార్థకహేతుపదస్యపంచమిపదస్యచ వైకల్పికముపాదానమిత్యధః || తథాచ హేతుత్వ బోధకాంతత్వం పంచమ్యంతత్వంపునశ్చివేశ్య లక్షణద్వయంకరణీయమిత్యధః || సన్నేపం ప్రథమలక్షణే హేతుత్వపక్షక తద్బోధకేదం పదాంతోపనయేతివ్యాప్తి రిత్యత్రతహా * ఉపనయస్యచేతి * హ్యయమాణవిభక్త్యంతత్వాభివాదనసంధీయమానేతి || తథాచ తస్య హేతుత్వబోధకాంతత్వాభివాదేననాతివ్యాప్తి రితి భావః || సను ద్విలియలక్షణే అయనగుణోద్యవ్యాసమవేశితత్వాదిత్యాదౌ యథాయావయవత్వసాధక క్యమితిమంతస్యమ్ || ఫలూపధాననివేశేపి తత్సంభవాత్ లక్షణంతు న్వహుపయోగ్యతాఘటితమేవ కార్యమితి నావ్యాప్తి రితిభావః || ఫలౌపహితమాత్రస్య లక్ష్యతామధ్యపేత్యేతివార్థః * సాధ్యేతి * హేతుత్వపక్షకతరభేదసాధ్యకస్థలీయేతరత్వ వ్యావకాభావప్రతియోగిమదిదమిత్యాకారకస్యేత్యధః || సనూపనయవిశేషానుభావనంవ్యధం ధూమాదాలాకాభావసాధ్యకవ్యతిరెక్యదాహరణావనవ్యాచృత్రిసంభవాదిత్యత్రతహా * ఉదాహరణస్యచేతి * యత్రపశు దండజన్యత్వాభావసాధ్యస్తస్థలీయస్య యో దండగంయోగాజన్యద్రవ్యత్వాభావవాక్ సదంతాదిత్యాదేః పర్యంతోపర్యంతభిన్నత్వప్రకారకజ్ఞానాభావవాక్ పర్యంతత్వాత్ యఃపర్యంతభిన్నత్వేనజ్ఞాయతే గుపర్యంతత్వాభావవాక్ యథా సమామాదిత్యాదేర్పర్యంతరేక్యదాహరణస్యేత్యధః * హేతుత్వేతి * సామిగులకభాగపూర్వత్వాభావపద్ధేతుత్వబోధకపదకత్వమధః || ఏవం పంచమ్యంతేత్యత్రాపి * ద్రవ్యాసమవేశితత్వాదితి * ద్రవ్యపదంసంపాతాయాతమ్ || భిన్నధమికత్వాదవైయథ్యంవా స్సంవాక్యం దృష్టాంతశబ్దస్వరూ

దండాదిత్యాదిసప్తపరవంచమ్యంతపడుటితదృష్టాంతశాలిని వ్యతిరేక్యదాహరణ
 అతివాన్ఃప్తిరిత్యతలహా * ఏవమితి * దృష్టాంతస్వేత్యత్రానుసంధీయమానప్ర
 థమైవాంతఃత్యనుషజ్యతే * అన్వయాయోగాదితి * ప్రథమాంతత్వంవినా సమాన
 విభక్తికర్తావభావేనతాదృశశబ్దబోధే ప్రథమాంతపదోపస్థాప్యసా(ధ్య)భావభా
 వ)సాధనాభావపదభేదాన్వయానుపపత్తైరిత్యర్థః || నన్వేవమపి అయంనఘటాదం
 డాజన్యత్వాత్ యోఘుటస్సదండాదిత్యాదౌ ఉదాహరణలక్షణద్వయాతి వ్యా
 ప్తిదుర్వారైవ సాధ్యావిషయబోధజనకత్వాత్ పంచమ్యంతత్వాచ్చైత్యతల
 హా * కస్యచిదితి * పూర్వపదితి * అవయవాంతరోపస్థాపితార్థాన్వితిసార్థకబాధక
 తోవదాహరణాన్యతర్వయోరన్యతరవిశేషణైవైత్యర్థః || ననుపంచమ్యస్తసితి
 త్యత్ర పంచమ్యాఇత్యన్య పంచమ్యంతతాధికత్వవత్తే పర్వణావహ్నిమాన్వ

పమ్ * ఉదాహరణాన్యతిరేకిణి, క్వచిత్పుస్తకేద్వితీయలక్షణేఇదంద్రవ్యసమవ
 తగుణత్వాదితిపాఠః ఉదాహరణ ఇత్యసంతరం ద్వితీయరీత్యా సాధ్యావిషయ
 కత్వే నిర్వచనపత్తేగుణత్వాభావసాధ్యకే తాదృశన్యతిరేకదృష్టాంతశాలిన్యదా
 హరణైఇతి క్వచిత్పాఠః * ప్రథమైవాంతఃకతి * యద్యపున్యదాహరణన్యప్రథ
 మాంతత్వాభావేనపదోపః వక్ష్యమాణానాదాహరణాన్యత్వేనైవ తదాన్వరణా
 త్ || తథాపి పంచమ్యంతాన్యత్వాభావనైవవారణసంభవాదుదాహరణాన్యత్వా
 మరోధవైయధ్యక్షిత్వాశయః || సాధ్యసాధనపదభేదేతిపాఠే సాధ్యంవ్యాపకం
 సాధనంవ్యాప్యమ్ || సాధ్యసాధనాభావపదభేదేతిపాఠస్సగమః * నదండాదితి *
 అత్యుక్త ప్రథమాంతత్వంసాస్త్యేవ || పంచమ్యర్థస్య ప్రత్యయార్థత్వేన భేదసం
 బంధేనాన్వయే ప్రథమాయాఅనుసంధానంసాపేక్షితం అభేదసంబంధస్థలవసత
 స్యానుసంధానాపేక్షణాదితిభావః || యథాదండాదిత్యాది సప్తపరస్యత్వస్యత
 యా తత్ర హేతుత్వబాధకాంతత్వం పంచమ్యంతత్వంవా సాస్త్యేవైతితదు
 పేక్షా * అవయవాంతరేతి * అవయవాంతరోపస్థాపితార్థాన్వితితార్థకహేతు
 త్వప్రతిపాదకపదాంతత్వ తాదృశపంచమ్యంతత్వంవైత్యర్థః || అంతత్వంతువ్య
 ర్థమ్ || ఉదాహరణాన్యత్వకల్పేతు అంతత్వసార్థక్యంపూర్వవత్ * పంచమ్య
 న్నేతి * తథాచ పంచమ్యఃపరః స్తసిన్యాదితిసూత్రార్థః || నన్వేవమర్థవద్భా
 గస్యేత్యుక్తావపి వహ్నిప్రమాతృత్యత్ర తస్య హేతుపంచమ్యంతత్వాభావవీవ ||

[illegible]

మ్యాదేస్త్రలాదేశపరిగ్రహః * నానువప త్రితితితథాసతితసిలవపాతుత్వప్రతి
పాదకత్వాల్ పంచమీత్వాప్యైతిధావః॥ తసిలాదేఃపంచమ్యనాదేశతాపక్షేక్షకమే
తావన్యాప్తివారణాయపంచమ్యం తత్వమవివక్షతాం మతమాహ * కేచిత్త్వతి * మే
తుత్వప్రతిపాదకపదశాలిత్వమితి * తథాచపంచమ్యంత్యానివేశా త్తసిలఃపంచమ్య
నాదేశతాపక్షేపితదంతమేతావన్యాప్తిరితిభావః॥ నను మేతుత్వప్రతిపాదకప
దస్యాంతత్వావివక్షణా దశితన్యతి రేఖ్యపనయేఅతివ్యాప్తితాదవస్థ్యమిత్యంతలహ
* పూర్వపదితి * ప్రకృతసాధ్యాన్వితస్వాధికబాధకతాదృశపదశాలిత్వరూపమి
త్యధః॥ ఏవంచ ప్రథమలక్షణతాదృశస్వార్థబోధకవిభక్తిశాలిత్వంసాధ్యావిషయ
కధీజనకత్వంచనిరుక్తవిశిష్టవిషయతాబహిర్భూతసాధ్యవిషయతా శూన్యధీజనక
త్వరూపం నివిష్టం అత్రేతు తాదృశమేతుత్వప్రతిపాదకపదశాలిత్వం సాధ్యావి
షయకజ్ఞానజనకత్వంచ నిర్వక్ష్యమాణమన్యవిధా ప్రవిష్టమితి భేదభివ్యవధే
యం॥ పర్యతావహిమానిత్యాదిన్యాయాంతర్గతప్రతిజ్ఞాదెర్నిర్యావచసాధ్యావి

ద్యుతిః సప్తమ్యాదేః పరస్త్రలాదిరిత్యధోపి సప్తమ్యాస్త్రల్ ఇత్యాదెన్సంభవతి
ఏవంచ ప్రత్యయప్రకరణా ఆదేశకధనమపినాస్తి తథాపి సప్తమ్యాన్యవధానేన
కుత్రేతిప్రయోగోసన్యాల్ కుతహారిత్యనుశాసనావిషయత్వాల్ అతస్తత్రయ
థాషష్ఠీస్వీక్రియతే తథా కుతఇతిప్రయోగానురోధేన ఇహాపిషష్ఠ్యేవయక్షేతిదృ
ష్టాంతాధామాదిపదమ్ ॥ అత్ర పంచమీలోపేన తకారాదిప్రత్యయాన్యవధా
నన్యాశ్రయణాసంభవాదస్వరససూచనాయ దీప్తితాతుకారః ॥ సప్తమ్యాదేరి
త్యాదిపదాధ్యాం సర్వాసాంవిభక్తిశాంతసేశ్వపరిగ్రహః * దశితేతి * మే
తుత్వపక్షకేత్యధః * ప్రథమలక్షణా * అనుమితికారణేభూతేత్యాదికే ॥ త
థాచప్రథమలక్షణా మేతుత్వాప్రతిపాదకన్య విభక్తిత్వేనప్రవేశః ॥ అత్రేతు
మేతుత్వప్రతిపాదకపదత్వేనైవేతిభేదః ॥ సచసాధ్యావిషయకత్వజ్ఞానజనకత్వ
స్యచేతినముచ్చయాధావకారేణతాదృశపదశాలిత్యేపి నిర్వక్ష్యమాణతాలభ్య
తే తథాచపూర్వపదితిదీధితివిరోధభివచ్యం ॥ చకారవచకారాధాస్తథాచ
సాధ్యవిషయకత్వమేవనిర్వక్ష్యమాణమిత్యధః ॥ సతుతాదృశపదశాలిత్వం తస్య
పూర్వమేవ నిరుక్తత్వాల్ ॥ ననుప్రకృతసాధ్యాన్వితస్వాధికపదశాలిత్వ
మేవాస్తుమేతుత్వప్రతిపాదకేతి కిమథామిత్యత్రాహ * పర్యతఇతి * విశేష్య

షేషకజ్ఞానజనకతాశాలినో వారణాయ శేతుత్వప్రతిపాదకపదోపాదానం ॥ ప
 హ్నోద్గ్రావ్యత్వవాక్వహ్నిమాక్వశేతుత్వంప్రమేయమిత్యాది న్యాయాన్తర్గత
 ప్రతిజ్ఞాదావతివ్యాప్తివారణాయవిషణ్ణతయానాథ్యాన్నిత్యనివేశనేపిసుందర
 వహ్నిమత్సర్వసర్వతావహ్నిమానిత్యాదావతివ్యాప్తి వారణాయతదావశ్యక
 త్వం॥నచైవమప్యాలాకాద్యహ్నిమత్సర్వసర్వతావహ్నిమానిత్యాదావతి
 వ్యాప్తిర్దుర్వాలైవతత్కాపివివక్షణీయప్రకృతశేతుతావచ్ఛేదకావద్విచ్ఛన్నశేతు
 విశిష్టసాధ్యవిషయకజ్ఞానాజనకత్వన్యాక్షతత్వాదితివాద్యం॥ శేతుత్వప్రతిపాదకే
 త్యన్యప్రకృతశేతుతావచ్ఛేదకావద్విచ్ఛన్న శేతువిశిష్టశేతుత్వప్రతిపాదకార్థ
 కత్వాత్ ॥ యథాశ్చుత్తసాధ్యావిషయకజ్ఞానజనకత్వంతయంవహ్నిమాన్వహ్నిసా
 మగ్నీమత్త్వాదిత్వాదిన్యాయస్థలే శేతుత్వవయవేవ్యాపకంపూర్వనిరుక్తత్వన్నివేశే
 చసాధ్యాన్నితసాన్వర్తబోధక శేతుత్వప్రతిపాదకపదశాలిత్వనివేశణ శేతుత్వప్ర
 తిపాదకేత్యన్యవైయర్థ్యంప్రతిజ్ఞాయానిదుక్తసాధ్యావిషయకజ్ఞానజనకత్వాభావా
 తయాసాధ్యాన్నితార్థకంపదం పర్యతిపదాదిమతుపాదివాతిచ్ఛాదిత్యావదివ్యా
 ప్తిరిత్యర్థః ॥ ననుశేతుత్వప్రతిపాదకత్వ నివేశేవికన్వచితీవ్యాప్తిసాన్వితృప్తి
 యేన వివక్షణాంతరకరణేతు శేతుత్వప్రతిపాదకత్వవైయర్థ్యమిత్యతః ప
 యోజనాంతర మాహ * వహ్నిరితి * పంచమ్యర్థశేతుత్వస్యవిశేష్య విధ
 యాన్వయలభాధానం పక్షకావచ్ఛేదకకోటా వహ్నిరితి ॥ తథాచప్రకృతసా
 ధ్యాన్నితసాన్వర్తబోధక శేతుత్వప్రతిపాదక పంచమీరూపపదఘటితత్వా దతి
 వ్యాప్తిః * సుందరేతి * సుందరవహ్నితిభాగమాదాయేతిశేషః * తదావశ్య
 కత్వం * శేతుత్వప్రతిపాదకపదన్యావశ్యకత్వం * వివక్షణీయేతి * ఏతేనఘా
 మాద్యహ్నిమత్సర్వసర్వతావహ్నిమానిత్యాదిప్రతిజ్ఞాపరిత్యాగవిజ మాని
 స్మృతమ్ ॥ తత్రాఘామాద్యహ్నితి భాగమాదాయైవ ప్రకృతశేతుత్వవిశిష్టశే
 తువిశిష్టసాధ్యజ్ఞానజనకత్వసత్త్వైవ వారణసంభవాల * పూర్వనిరుక్తత్వన్నివేశేచ *
 శేతుతావచ్ఛేదకవిశిష్టశేతుత్వవిషయతా బహిర్భూతసాధ్యవిషయతామూన్య
 జ్ఞానజనకత్వనివేశేచిత్యర్థః * ప్రతిజ్ఞాయాః * సుందరవహ్నిమత్సర్వసర్వ
 తావహ్నిమానిత్యాదిప్రతిజ్ఞాయాః ॥ స్వంనిగమనం తథాచ తాదృశంయన్ని
 గమనం తదన్యత్వం శేతుత్వవితిభావః ॥ నన్నితరన్తేరపత్యైశ్చైతివ్యర్థం లాఘ

దేవవారణాదతస్మాద్ధ్యావిషయకజ్ఞానజనకత్వమన్యథానిర్వక్తి*సాధ్యేతి * ఏవం
 చపర్యతో వహ్నిమానిత్యాదిప్రతిజ్ఞాయాస్స స్యవిషయక జ్ఞానజనకత్వేపీతర నైర
 పెత్యేణ పాతుత్వవిశిష్టసాధ్యవిషయకజ్ఞానాజనక తయాసాధ్యావిషయకేత్యాది
 నానవారణాల్ పాతుత్వప్రతిపాదకత్వం పదవిశేషణమర్థవద్భవతి పాత్వవిషయవ
 స్యాపిప్రతిజ్ఞానమాకారణపాతుత్వవిశిష్టసాధ్యవిషయజ్ఞాన జనకతయాలసంభవ
 వారణాయేతరనైరపెత్యేణేతి॥సాక్షుటకపదాసహకారేణేత్యర్థకం అజనికేత్య
 స్యప్రతియోగివిశేషణం॥తథాచస్వేతరావయవాజన్యపాతుత్వవిశిష్టసాధ్యవిషయ
 కజ్ఞానజనకంయత్తదన్యత్వమితిసముదాయార్థః॥ జనకపదస్య జనకతావచ్ఛేదక
 ధర్మపర్యాప్త్యాశ్రయసముదాయత్వలాభాయేతరనేరపేత్యేణేతి॥పాత్వవిషయవ
 స్య ప్రతిజ్ఞానమాకారణ తాదృశబాధజనకత్వేపి తాదృశధర్మపర్యాప్త్యాశ్రయ
 సముదాయభేదస్యాక్షతతయాఇతరనేరపేత్యాప్రవేశేపిలక్షణసమన్వయంత్ అ
 యంధూమాదప్రహ్నిమాన్ ధూమాదప్రహ్నిమాన్తన్యత్రావతమాన ధర్మాది
 త్యాదిపాతోధూమనిష్ఠపాతుతావిశిష్ట సాధ్యజ్ఞానజనకస్య సంగ్రహాయప్రకృ
 తేతి ప్రకృతపాతుతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవిశిష్టేత్యర్థకం॥ ప్రకృతపాతుతావ
 చ్ఛేదకావచ్ఛిన్నపాతువిశిష్టపాతుత్వమితరావిశేషణతయా అవగాహిత ఏవ
 జ్ఞానస్వేతరనిరపేక్షపాతువాక్యేనజననాత్తాదృశపాతుత్వప్రకారకజ్ఞాన సామా
 న్యజనకత్వస్థేనసకలమోగ్యవయవసాధారణ్యాల్ సాధ్యాంకోపాదాన మన
 థకమితి తత్ప్రతిజ్ఞేతి*సాధ్యంచేతి*అత్రసాధ్యాన్వితసాధ్యభాధకత్వనివేశే

జేనజనకతావచ్ఛేదక ధర్మపర్యాప్తిమత్తస్వేననివేశేన తాదృశప్రతిజ్ఞాపాతు
 సముదాయత్వ రూపధర్మపర్యాప్త్యసాశ్రయత్వేనేవలక్షణగమనాదిర్వ్యతరహ
 * ఏవంచేతి * ఇతరనైరపెత్యేణచెత్యర్థః * తాదృశధర్మః * ప్రతిజ్ఞాపా
 తుసముదాయత్వరూపః * ధూమాదితి * వహ్నిమాత్రస్యసాధ్యత్వే పాతౌ
 ధూమాదితివ్యర్థంస్యాల్ సాధ్య తన్నివేశేతు అయోగోశకే వ్యభిచారస్యా
 దత్తేత్తత్తన్నివేశః ॥ నప్వత్ర పాతుతావచ్ఛేదకగ్రహణైవ వ్యాప్తిగ్రహణ
 దాహరణాకాంతామపపత్తిరితిచెన్న ॥ సాధ్యాభావపదవృత్తిత్వస్య వ్యాప్త్య
 నాత్మకత్వాల్ ॥ ధూమాదప్రహ్నిమాత్పర్యతాదన్యత్రావతమానధర్మస్యవాపే
 కుత్వాల్ ॥ ధూమశూన్యసహ్నిమాత్పర్యతే వ్యభిచారవారణాయ పాతౌ ధూ
 మాదినివేశాల్ * అపథకమితి * అఖండాభావఘటకత్వేపి ప్రయోజనిక

పి మౌతుత్వ పక్షకోపనయేనాధ్యాన్వితాభాబోధిస్వజన్యత్వనివేశే అనుషంగ
పక్షే సాధ్యాన్వితపక్షబోధస్యోపనయాజ్యతయా తద్వా రణ్యవ్యసనుషంగ పక్షే
నిగమనోపస్థాపితసాధ్యాన్వితమౌతుత్వబోధకేదంపదశాలస్యతివ్యాప్తైః ॥ నచ
మౌతుతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న మౌతువిశిష్టమౌతుత్వ ప్రతిపాదకపదశాలత్వ నివేశ
నాన్న తత్ప్రతివ్యాప్తిప్రతి వాచ్యం ॥ గోత్వాభావవిశిష్టమౌతుత్వం సాన్నాభా
వహల్ గోత్వాభావాపిత్వాని న్యాయాంతగతాపయే తథాస్యతివ్యాప్తైర
హంకారాల్ అనుషంగపక్షేఘ్నకన్యాయాంతగతప్రతిజ్ఞాయా ప్రతివ్యాప్తే
శ్చ, విశేషణతయా సాధ్యాన్వితసాధ్యభావోధకత్వం నివేశ్య తద్వారణ్య సా
ధ్యాంతవైయర్థ్యం అనుషంగపక్షేఘ్నపనయదేదంపదాభావస్యభూత్వాపి విశేషణ
తా విరుహల్ పదాంతరీపస్థాపితేనప్రకృతమౌతునా సాక్షాద్విశేషితమౌతుత్వ

లమిత్యర్థః * మౌతుత్వపక్షకోపనయే * స్యతిరేకిణి * ఉక్తైతి * గోత్వాభా
వవిశిష్టమౌతుత్వపక్షసాన్నాభావసాధ్యకస్థితయేత్యర్థః ॥ నిరుక్తమౌతుత్వప్ర
కారకసాధ్యవిశేష్యకజ్ఞానాబంధకత్వసత్వాల్ * సాధ్యాంశైతి * సాధ్యాన్విత
సాధ్యభావత్యత్రైత్వాదిం * సాక్షాదితి * గోత్వాభావవిశిష్టమౌతుత్వం సాన్నా
భావవిశిష్టానిప్రతిజ్ఞాయామవ్యాప్తిః ॥ పదాంతరీభూత స్వభుటకగోత్వాభావ
పదాభీకరూతేన వైశిష్ట్యద్వారా పరంపరయాన్వితమౌతుత్వప్రతిపాదకపద
శాలిత్వాదశసాక్షాత్పదమ్ ॥ తత్ర సాక్షాద్గోత్వాభావాన్వితత్వంనాస్తి ॥ కింతు
వైశిష్ట్యమేవేతినాతివ్యాప్తిః * ప్రకృతైతి * మూలసాధ్యావిషయకత్వత్ర విద్య
మానస్యనజఃస్వత్వాసంకృత్వా జనకిత్వమిత్యనైసంయోజ్య అజనకత్వాధిక
త్వంవ్యర్థమ్ ॥ సాధ్యావిషయకత్వాదేః ప్రకృతమౌతువిశిష్ట మౌతుత్వవిశిష్ట
సాధ్యావిషయకత్వాద్యధికస్త్రైసంయోజ్యత్వాదిత్యర్థః ॥ వారణేపీత్యపిపదంచప
దాంతరీపస్థాపితేత్యావ్యవక్షణేపినభోవ్యత్వాసాదేరైవ్యర్థనూచనార్థం ॥
ప్రతిజ్ఞావాక్యధీజన్యతిపంచమం మూలే మౌతులక్షణం, పక్షే సాధ్యజ్ఞాప కాశాం
క్షానివర్తకశాబ్దజ్ఞానజనక త్వేనైతి న్యాయావయవత్వమర్థః ॥ మౌతువిభక్తిమ
త్త్వం స్వరూపకీర్తనం సతు లక్షణభుటకం వైయర్థ్యాల్ ॥ యద్వామౌతు
విభక్తిమత్త్వంపంచమ్యంతత్వమ్ ॥ ఏవంచ ప్రతిజ్ఞాదాహరణనిగమనవిశేషా
ణాం వారణాయ జనకాంతంప్రతిజ్ఞాదాహరణనిగమనన్యత్వాధికమ్ ॥ ఏ

ప్రతిపాదకపదశాలిత్వం నివేశ్య కవిశిష్టహేతుత్వపక్షకప్రతిజ్ఞావనయయోః
 వారణాసిప్రకృత హేతుత్వవిశిష్టావిషయకజ్ఞానజనకత్వనివేశనైవాపవత్తానజ్ఞో
 వ్యత్యాసస్యేతరనేరపేక్ష్యేణైత్యభిధానస్యాకించిత్కారత్వ మిత్యన్వరసః ॥—
 పంచమ్యలాక్షణికత్వంవ్యవస్థాప్యతదవ్యత్యేన నిగమనెతివ్యాప్తింప్రసంజయన్
 పఞ్చమ్యస్తపదం సాధకయతి * హేతుత్వాదావతి * హేతుత్వంజనకత్వం
 ఆదినాజ్ఞాపకత్వపరిగ్రహః జనకత్వాపాదానంద్యుష్టాన్తవిధయా॥ గురుశరీరం త
 త్క్రియానాశ్రయత్వేనతి తజ్జన్యవిభాగాశ్రయస్వరూపమపాదానత్వంవాద్యుష్టా
 న్తవిధయాఆదిపదగ్రాహ్యం హేతుత్వంజ్ఞాపకత్వమేవ తర్హితతచ్చక్రిత్యపే
 త్తాయామాహ*వృత్తాదితి* ఇత్యాదౌ*ఇత్యాదివాక్యస్థపఞ్చమీప్రతిపాద్యే॥వి
 నిగమనావిరహంనిరాకరతి *లాఘవేనేతి* వృత్తాదినిష్ఠావధిత్వస్య నిరూపక
 త్వాదిసంబంధైరవిభాగేతస్వయనంభవేపి నవృత్తాదిత్యాదౌ వృత్తాదినిష్ఠావధితా
 యాఅశ్రయతాసంబంధావద్భిన్నాభావస్యవృత్తాద్యవధికవిభాగపిసత్త్వేనాతిప్ర
 సంగభియా తాదృశబోధోపగమాసంభవాత్ వృత్తనియామకనిరూపకత్వసం
 బంధస్యాభావప్రతియోగితానవచ్ఛేదకత్వాద్విభాగనిష్ఠవృత్తాదినిరూపిత మవధిమ
 త్త్వమేవపఞ్చమ్యప్రతిపాద్యత ఇతి నవ్యమతానుసారేణాహ * అవధిమత్త్వ
 నేతి * నన్వవధిమత్త్వమవధితానిరూపకత్వమేవ తత్రవృత్తాదౌవధితాయామే

పంచాపనయవారణాయ పంచమ్యంతత్వనివేశః ॥ వాక్యత్వం న్యాయావయవ
 త్వమ్ ॥ దీధితౌ * అనుమితివరేతి * కేచిత్తు అనుమితిపరవాక్యత్వమవయ
 వత్వమితి వ్యాఖ్యానాంతరమేవ పంచమ్యంతేతిపాఠధారణంయక్తమ్ ॥ చతు
 థావలక్షణస్థితత్వదవ్యాఖ్యానేన పస్తలక్షణస్థితత్వదస్యవ్యాఖ్యాతత్వాదితి పా
 హః గదాధరీయే* పంచమ్యఇతి*తథాచ లాక్షణికపదవత్ప్రమాణాక్తానిగ
 మనెపంచమ్యలాక్షణికత్వాదతివ్యాప్తిరతఃపంచమ్యంతేతి॥ తథాచ తత్ర పంచ
 మ్యంతస్య తత్పదస్యలాక్షణికత్వాన్నితీవ్యాప్తిరిత్యగ్రేస్ఫుటమ్ ॥ నన్విత్యా
 దాశక్తేః క్లృప్తత్వాదితి దీధితిరసంగతోపార్థకత్వాదతావ్యాచప్తే* ఇత్యాదితి*
 వినిగమనావిరహం*యథావధిత్వేనవధిమత్త్వేనాశక్తిఃసీక్రియతే తథాహ
 తుత్వాదాపి సాసీక్రియతామితిరన్తూలశంకా * లాఘవేనేతి* తథాచగౌ
 రవాన్నహేతుత్వాదా శక్తిరితిభావః * నవృత్తాదితి * విభజరఇతిప్రకృతమ్ *

వాన్వయస్యావగంతవ్యతయామిక దేశాన్వయచాపః నిరూపకత్వంచతజ్ఞానజనక
జ్ఞానవిషయకత్వమితజ్ఞాపకత్వాపేక్షయాగౌరవమేవేత్యతలహః*ద్రవ్యసృష్టమితి*
*సంబంధవిశేషః*అవధిమన్నిప్రోవధితానిరూపితసంబంధవిశేషః॥అవధిమత్త్వమే
వస్వరూపసంబంధవిశేషః తన్నిరూపకత్వమేవావధిత్వమిత్యైవతీత్యస్యాపి సంభ
వేనవినిగమనావిరహాదితిభావః*అన్యదేతదితి*ఆనతిరిక్తత్వేష్యవధితాత్వాదేరను
గమకధర్మస్యానుగతధర్మప్రతిభ్యుపగోధేనావశ్యకత్వాత్తస్యప్రవృత్తినిమిత్తత్వేన
లాఘవాదితిభావః॥ నన్వవిధితావాదేవ పంచమ్యాశ్శక్త్యాజ్ఞాపకత్వాదావవధితావా
దిసంబంధాగ్రహేష్యత్వగ్రహేణవజ్ఞుమ్యాః జ్ఞాపకత్వబోధకత్వగ్రహాసంభవా
త్ తత్ప్రత్యాయనెచ్చయాపంచమీప్రయోగానస్యాదిత్యతలహః*తత్సంబంధా
గ్రహేత్వితీ* జ్ఞాపకత్వాదావవధిత్వసంబంధాగ్రహేపీత్యర్థః*వ్యవహారః*జ్ఞాప
కత్వాదివరపంచమీప్రయోగః*శక్తిభ్రూత్* జ్ఞాపకత్వాదా శక్తిభ్రూత్॥అ
పాదానతాఘటకవిభాగత్వజాత్యవచ్చిన్నే శక్తివాదినాం మతమువస్యస్యతీ*పు
త్రాదితి * అపైతీత్యర్థోపగమస్స ఉందమాత్రం నతు విభాగావచ్చిన్న సప్తః
తేహి త్యజతుల్యతయా ధాత్విధకతావచ్చేదకవిభాగాశ్రయతయా వృత్యాద్య
పాదానత్వస్య కర్మతాప్రసంగాత్ నాపునత్తరసంయోగావచ్చిన్నసంపదః
వృత్యాదుభిమింప్రయాతీతవత్ వృత్యాదుభిమిమపైతీతిప్రయోగప్రసంగాత్ పత
తీత్యత్యాధస్సంయోగావచ్చిన్న సప్తదస్సప్తతావవాంతరజాత్యవచ్చిన్నోవాపత
త్యధః ఉభయత్రవృత్యాదిస్థవిభాగజనకత్వం పంచమీలభ్యమేవేతి ప్రవృత్తిని
మిత్తలాఘవాదివిభాగవైతస్యాఃశక్తిరిచ్ఛిధః ॥నన్వేవంజనకత్వం కుతాలబ్ధం
తదంతర్థావేణ శక్తౌచ నజ్ఞాపకత్వాద్యపేక్షయా లాఘవమిత్యతలహః *జనక

అతిప్రసంగః * ప్రత్యయాతిప్రసంగః * తజ్ఞానేతి * అవధితాజ్ఞానేత్యధః *
* అవధిమత్త్వమేవేతి * యద్యవధిత్వేన స్వరూపసంబంధరూపత్వం స్వీక్రి
యతేనావధిమత్త్వేనతావధిమత్త్వేన స్వరూపసంబంధరూపత్వం స్వీక్రియ
తాం నత్వవధిత్వేనాది వినిగమనావిరహాదనాయత్యాభయోరేవ స్వరూపసమ్మ
న్ధరూపత్వంభవతీత్యధః*పుత్యగ్రహే* *అక్షణాయాఅగ్రహేణ*అవధితావా
దిసంబంధః * అవధితావాదిరూపశక్యసంబంధః *ఉత్తరసంయోగేతి * ఆశ్రయో
నఘటకత్యతః కర్మతాప్రసంగతిః * అధస్సంయోగేతి * ఆశ్రయోఘటక

త్వంచేతి *అథవత్రాదేః సస్వినిష్ఠవిభాగానుకూల్యాయశ్రయత్వాద్విభాగమాత్ర
స్య పశ్చిమ్యథా త్వేస్వస్థాత్పత్రంపతతీత్యాదేరపి ప్యయోగసాన్నిధితి భేదప్రతి
యోగితావచ్ఛేదకత్వసహితపనిభాగః పశ్చిమ్యథోవాచ్యః సస్వినిష్ఠక్రియా
యాస్సస్వినిష్ఠవిభాగజనకత్వేపి సస్వినిష్ఠభేదప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వవిరహాన్న
క్తాతిప్రసంగఇతి కుతూలాఘవమితి చెన్న || భేదప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వే లక్ష
ణయైవోపపత్తౌ తదంతర్భావేణ శక్తేరకల్పనాదితి తాత్పర్యవశాచ్ఛక్యలక్ష్యాన్త
యోరపి యుగపదన్వయోపగమాదితి లక్ష్యాన్తథేద ప్రతియోగితావచ్ఛేదక
త్వవినిమోక్షేణ పంచమ్యవిభాగా బోధకత్వప్రతిపత్తైర్నవిభాగమాత్రతా
త్పర్యేణస్వం స్వస్థాత్పతతీతి ప్యయోగప్రసంగః || అథవాకవలవిభాగే పూర్వ
పూర్వప్రయోగాభావాదేవనప్రయోగః || వస్తుతో భేదప్రతియోగితావచ్ఛేదక
త్వస్య పశ్చిమ్యథా త్వేపి వృత్తాన్విత్రంపతీత్యత్రవత్ప్రతిపత్త్రం పతతీతి ప్యయో
గోదుర్వాసః పత్రాంతరనిష్ఠభేదమాదాయ తతః ప్రత్యేతస్యస్య పత్రనిష్ఠభేద
ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వసతి పత్రనిష్ఠవిభాగజనకత్వస్యపత్రనిష్ఠక్రియాయామ
భాదాత్ || సచ భేదపవ పశ్చిమ్యథాః తస్య సప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వస్యా
శ్రయనిష్ఠవిభాగజనకత్వాభయసంబంధేన క్రియాన్వయోవాచ్యఇతి నొక్తాతిప్ర
సంగః తత్పత్రనిష్ఠ క్రియావచ్చిన్న ప్యయోగితాక భేదాశ్రయ పత్రాంతరని
ష్ఠ విభాగజనకతాయాస్తత్పత్రక్రియాయామనత్తైవన తస్యాభయసంబంధేన ప
త్రాంతరాన్విత భేదాన్వయాయోగ్యత్వాదితివాచ్యమ్ || పత్రాంతరనిష్ఠతత్త్రి
యావచ్చిన్న భేదస్య వృత్తేపి నత్తైవన తచ్ఛేదాశ్రయవృత్తనిష్ఠవిభాగజనకతాయా
స్తత్త్రియాయాన్వయత్వైవనపత్రాన్తరనిష్ఠభేదస్య క్రమంబంధేన తత్త్రియాన్వయ
యోగ్యతాయాల్పత్వేనాధికరణభేదేనాభావభేదాభావాత్ || అథవత్రాదిత్యత్రాభే
యతా సంబంధేనప్రవిశిష్టభేదఉపతిష్ఠతే విశిష్టస్తేవచస్వాశ్రయనిష్ఠవిభాగజనకత
ఇతిలక్షకత్వనిర్వాహః *స్వనిష్ఠేతి*స్వంపంచమ్యంబోపస్థాప్య వృత్తాది*స
హితఇతి* సాహిత్యంస్వరూపజనకతాఘటితంసామాన్యధికరణ్య*యుగపదితి*
క్రియాయామిత్యాదిః *అప్రయోగః * స్వస్థాత్పత్రంపతతీతినప్రయోగః || తథా
చ విభాగమాత్రేవంచమితక్తేః || భేదప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వంచ ప్యయోగో
పాధిరీతిభావః || తహా విభాగపవతక్తిరస్త్రితి విభాగే శక్తిముపసంహారం
ఖ్యక్తిమాహ * వస్తుతత్త్వాదినా * విశిష్టస్తేవచతి * భేదస్థితిశేషః || క్రి

త్వ ఘటితాభయసంబన్దేనాస్వయః కిశిష్టస్యాధికరణమనవిష్టసయాపిత పర. ప
రాసంబన్దఘటకంపత్రాభయిష్టస్యేవాఽభేయతాసంబన్దేనపత్రావిశిష్టస్యా
ధికరణంవిశేషణీభూత పత్రమేనసంస్కృతః అభానాక్తోభయసంబన్దేనపత్రావిశిష్ట
భేదస్య తత్త్రియాన్వయయోగ్యతా. భేదస్యతయోగితావచ్ఛేదకత్వదశత్యాయై
స్వపదేన పత్రాంతరవిశిష్టభేదస్త్రేవాపాదయితావత్ తదపాదానతదాశ్రయ
పత్రాంతరవిభాగజనకత్వస్య తత్త్రియాయా. ఘటయ సమశ్శక్తితాన్వితః ఘట్
తహివిభాగవినశ క్రిస్తుతస్త్రేవాభేయతాసంబన్దేనపత్రావిశిష్టస్యాశ్ర
యనిష్ఠభేదపత్రయోగితావచ్ఛేదకత్వసహితజనకతాసంబన్దేనతల్ క్రియాయా
మన్వయఉపేయతాంతావతాపున్తస్థలే పత్రాత్పత్రించత్తి పయోగివారణ
సంభవాత్ ఆభేయతయా యత్పత్రివిశిష్టవిభాగజనకత్వం తత్త్రియాయా స్తా
దృశవిశిష్టాశ్రయతత్పత్రనిష్ఠభేదపత్రయోగితావచ్ఛేదకత్వస్య తత్త్రియాయా
మభావాదిత్యలమధి యోగితావచ్ఛేదకత్వస్య తత్త్రియాయా
మభావాదిత్యలమధి యోగితావచ్ఛేదకత్వస్య తత్త్రియాయా
దాకాశాత్పత్రతనవృక్షాదిత్యవాసనుపపత్తిరితివిభాగ జనకత్వమేవాథోవా
చ్యుతికత్వలాఘవమిత్యస్వరసః *అత ఇతి*నిగమనస్తాయంతస్తాదితపజ్ఞాన్యః*
క్షణికత్వాన్నిగమననారణ్యేతిశేషః*పజ్ఞాన్యైతి*తథాచపజ్ఞామీపదస్యవ
జ్ఞాన్యస్తత్వాభావాన్నాతివ్యాప్తిరితిభావః*నన్వేనమపిపజ్ఞాన్యస్తత్పదస్యతా
దృశభూమాదిపదసద్భూమాదిజ్ఞానేలాక్షణికత్వాద్భూత్వానైవనిగమనాతివ్యాప్తిరత
ఆహ *తస్తాదిత్యైతి*తత్పదేలక్షణైతి*నభూమాదిజ్ఞానేశక్తివిగహిత్యధః*

యాయామన్వయః * భదేతి * పత్రాంతరవిశిష్టభేదేత్యధః || తత్పత్రినిష్ఠప
త్రియోగితావచ్ఛేదకత్వదాధాన్ * తదాశ్రయేతి * తత్పదస్యపత్రాంతరవిశిష్ట
భేదాధః || ఏవంసతి వృక్షాంతరతాత్పర్యేణాపి వృక్షాత్పదాంతరవిశిష్ట
గాపత్తిదుర్వారా || యోగ్యతాయాఅనపాయాదితీదంచిత్యమ్ || విభాగవిన
త్యేవకారేణ భేదవ్యవచ్ఛేదః || భేదత్వస్యాఖండోపాధిత్వేప్రిమాణాభావః || వి
భాగత్వస్య శక్యతావచ్ఛేదకత్వేలాఘవంచనూచిత్యమ్ * పూర్వవత్ * అవధిత్య
స్య పంచమ్యంతతామతవత్ || అత్ర తత్పదేన లక్షణైదిదిధితేః కిం నిగమనఘ
టకతత్పదస్య భూమజ్ఞానేలక్షణానాస్తీత్యధః ఆహాస్మిత్ తస్య లక్షణాయా
ప్రవృత్తినహారేణ భూమజ్ఞానబోధజనకత్వంనాస్తీత్యధః || తత్ప్రార్థనాదూష

తేనతత్పదశక్యధూమాదినాతిజ్ఞానస్యసంబంధసత్త్వాచ్చక్తిజ్ఞానసూన్యకాలేశక్యసం
బంధగ్రహాత్పదాస్తరస్త్వేనతత్పదస్యాపితాదృశాధాబోధకతాయాఅశక్యావలా
వతావచ్చ తత్పదేలక్షణాయాస్తయూబోధకత్వస్యచ దురపవాదకత్వేపి నక్షతిః
లక్షణేవ లక్షణికత్వం శక్యాధాతాత్పర్యరాహిత్యం అతానిగమనేతత్పదస్య
తాత్పర్యవిషయాభూతధూమజ్ఞానలక్షణికత్వేపినాతివ్యాప్తిరిత్యవధేయః*శక్త్య
వేతి*తత్పదస్యనక్రమబుద్ధిసవాచకత్వాద్ధూమాదిజ్ఞానతాత్పర్యేణచప్రకృతతత్ప
దప్రయోగేజ్ఞానస్యనక్రమబుద్ధిస్థతాయాఅవశ్యకత్వాత్విశిష్టపాతుజ్ఞానస్యాప్ర
కృన్తనత్వేపి నక్షతిరితిభావః॥నన్వేనంతత్పదేన యత్రపాతునిదేశాతత్రపశ్చ
మ్యస్తలక్షణికపదాభావాదవ్యాప్తిరిత్యతలహ*పర్యతజితి*వహ్నిమాతస్తాది
త్యత్రపాతుభూతధూమాదెరప్రకృతత్వాద్దైత్యాప్రకృతత్వరక్షాయై వహ్ని
సామగ్రిమానితి॥అత్రవహ్నిరూపపాతాప్రకృతత్వేనచత్పదేనస్ఫుటతర త
త్పరామశాదితిభావః॥నంప్రదాయానసురోధినాం తథాప్రతియోగోదుర్వాక
ఏవేత్యత్రలక్షణేనదస్తీత్యసంవిరసాచితః॥ప్రతిజ్ఞానసాధ్యవాచకపదస్యజ్ఞానలా

యతి * తత్పదస్యేతి * తత్పదశక్యధూమాదినా తజ్ఞానస్య సమ్బంధసత్త్వాచ్చ
క్షణాయాదురపవాదత్వేపీతియోజనా ॥ ద్వితీయందూషయతి * శక్తిజ్ఞానైతి *
తచ్ఛబ్దస్య బుద్ధిస్థవాచకత్వేపి తస్యధూమజ్ఞానేపీతిశేషః *తథా*బోధకత్వల
క్షణయా ధూమజ్ఞానబోధకత్వస్య ॥ నన్వేనం నిగమనే వంచమ్యంతలక్షణిక
పదవత్త్వరూపలక్షణాతివ్యాప్తిరతలహ * లక్షణేచైతి * తథాచ వంచమ్యంతభ
క్యాధాతాత్పర్యరహితపదవత్త్వమితి నిష్కర్షణః ॥ ధూమాదిత్యాదౌధూమా
దిరూపశక్యాధే తాత్పర్యం నాస్తీతిలక్షణసంగతిః ॥ తత్పదతాత్పర్యస్య ధూ
మజ్ఞానరూపశక్యాధేనత్త్వాన్ననిగమనాతివ్యాప్తిః ॥ నిగమనస్య తత్పదస్య శ
క్తిర్వాలక్షణావా విశిష్టధూమజ్ఞానైభవతు ఉభయధాపి తాత్పర్యంతత్రైవ ॥ స
చశక్యాధేవేతి శక్త్యావేశ్యవకారోపాదానసంగతిః ॥ తత్ర తత్పదస్యప్ర
కృన్తనవాచితయా ధూమజ్ఞానేశక్తిర్దుఃఖపేత్యాశ్శకాంనిరాకరోతి *తత్ప
దస్యేతి * తత్ప్రయోగేణ * తత్పదస్యయోగేణ * లక్షణికపదేతి * శక్యాథ
తాత్పర్యసూన్యవదెత్యధః * అప్రకృన్తనావదితి * ఏతేన తత్పదస్యబుద్ధి
స్థవాచకత్వంప్రథమసంగతిస్సూచితా ॥ అత్రఏవానుపదమగ్రస్ఫుటతరేతితరణ

క్షణికత్వాత్ ప్రతిజ్ఞాయామపిపశ్యమ్యంతిపదవ్యావృత్తిః సంభవతీతి మతముప
 న్యస్యదూషయతి*యత్ప్రతిజ్ఞానానిగమనస్థవహ్నిదీపదన్యవహ్నిదీజ్ఞానేలా
 క్షణికతయాతస్మాదితివశ్యమృజనకత్వంజన్యత్వంవాఽథః॥తథాచపశ్యమీమా
 దాయనిగమనేనవ్యావృత్తిసంక్రమితిః అవధిత్యాదెరివజనకత్వాదెరిపి స్వరూపసం
 బద్ధరూపతయా వినిగమకాభావేన జన్యత్వస్యాపివాచ్యత్వేన పశ్యమ్యలాక్ష
 ణికత్వాదితివాదినామతందూషయతి*యత్ప్రతిజ్ఞానంవాఽగ్రజన్యత్వేనాపిజ్ఞా
 వ్యత్వేలక్షణైవేతుపనంహారస్సంగచ్ఛతే *శేతుస్వస్వయానురోధాదితి * శేతు
 ర్నాకారణంబీజమితికొశాద్ధేతుకారణపదయోః పర్యాయతాస్థితేః జ్ఞానకారణ
 కతాయా శేతుపదస్య కోశాదావదశఃనాత్ తథాచప్రతిజ్ఞాస్థవహ్నిదీపద
 న్య ముఖ్యాథకపరత్వే ముఖ్యార్థస్య వహ్నిదేధేధామజ్ఞానాద్య జన్యత్వేన
 జ్ఞానైలక్షణావినాపశ్యమ్యథాన్వయానుసంపత్తిఃస్వాదితిభావః*జ్ఞానలక్షణా*
 వహ్నిదీజ్ఞానలక్షణాతత్ప్రత్యేచతన్యవిషయతాసంబద్ధవీచమతుబధః*జ్ఞానవిషయ
 తావశ్యత్వమేవవావహ్నిదీపదాథకాభిభావః*జ్ఞాపకత్వైతి*ప్రకృత్యథవృ
 త్తికర్తృత్వాదీనాంసుబధతావాదిపాపీనమతేన*జ్ఞావ్యత్వనేతి*నన్యమతేన*
 తత్ర*వహ్నిదీపదైలక్షణాయాం*లక్షణనిర్వాహక తాత్పర్యే*మానాభావా
 దితి*జన్యజనకభావస్యపశ్యమ్యర్థత్వేపిలక్షణికతాయాఅవశ్యకత్వాత్తత్రైవ
 జ్ఞానాంతర్థావేనావపత్తాపుభయత్రిలక్షణాయా అయుక్తత్వాదితిభావః॥నచసు
 పాత్రః * పంచమీమితి * తేన వహ్నిపదమాదాయ నిగమనెవ్యావృత్తిసంభ
 వేపినక్షతిః ॥ తస్మాన్నదండాదినిగమనే నశవీవాభావజ్ఞానైలక్షణా నతుపంచ
 మీపదేనాస్తీతినపంచమీమాదాయ వ్యావృత్తిసంభవః॥ ఏతచ్ఛాగ్రిమోపసంహ
 రానురోధేనాభిప్రాయమాత్మక ॥ నిభారస్తు ప్రథమావతారికాయామేవేతి
 బోధ్యమ్ * విషయతా * విశేష్యతా ॥ అభేదేనేతిపారే మతుబధః మతుబ్ధ
 న్యప్రతీతిప్రకారః । మతుపస్యమృద్ధస్థాథకత్వానురోధాదాహ * జ్ఞానైతి *
 జన్యజనకభావస్యేతి * స్వరూపసమ్బద్ధరూపస్య తస్యాసంభవేన తత్ర పంచ
 మ్యలక్షణాయాఅవశ్యకత్వాదితిభావః॥తత్తల్లక్ష్యాథకజ్ఞాపకత్వాదావిభక్తేఃపశ్య
 మ్యాదేః*షష్ఠాదితి* కర్తృకర్తృణాంకృతీతిసూత్రంకృత్యోగేకతారికర్తృణిచ

బిష్ణుభక్తేరానుశాసనికాతిరిక్తార్థైసలక్షణా అశాసనం వినాపి తల్లఖ్యాధైవిభ
క్తేస్సానుభవైకమతాద్విదిరూపలక్ష్యాధైషష్ఠ్యాద్యనుశాసన వైయ్యథ్యాద్విదికథ
మేతదితివాద్యం॥ హేతావితిత్యతీయాబోధకసూత్రస్థహేతుపదస్యకారణజ్ఞాపకౌ
భయపరతయాతదనువృత్తిమతావిభాషాగుణైః (స్త్రీ)యామితిసూత్రేణజ్ఞాపకత్వే
పిపఞ్చమ్యాతినుశిష్టత్వాత్॥ యద్యపి తత్త్రగుణపదంనవైశేషికసిద్ధగుణపరంపుణ్యా
భావాన్ననుభూత్యాదౌ పఞ్చమ్యానుపపత్తిరితి పరాశ్రిత పరంతత్ పరా
శ్రితత్వంచ సాధ్యవదధికరణాశ్రితత్వం తథాసతి ఉక్తస్థల పుణ్యాభావాప్రయో
జ్యనుభూద్యభావాశ్రియవృత్తితయాతత్ప్రయోజకత్వాత్పంచమ్యపపత్తిః తథా
చజ్ఞాపకరణతావాదిమతేధామాదిపదార్థజ్ఞాన రూపహేతుః సాధ్యసతి నసమ
వాయాదినావతారే॥ తథాపి విషయతియైవ తత్త్రవృత్తిరితినానుపపత్తిః॥ ఏవం
సతి ధూమజ్ఞానాద్యహిమానితి ప్రయోగసాన్నిధితితునదేశ్యం॥ జ్ఞాపకతాబోధ
కపంచమ్యస్తత తదధివాచకపదస్య తత్తదధిజ్ఞానవివానాదితాత్పర్యాత్ ధూ
మజ్ఞానపదస్య ధూమజ్ఞానజ్ఞానసమ తాత్పర్యాత్॥ జ్ఞానజ్ఞాప్యత్వస్య పంచమ్య
ధతామతేచ జ్ఞానవిషయధూమాదిరూపహేతుస్సంయోగాదినైవ సాధ్యనదా
శ్రియతత్వాన్నానుపపత్తిఃకంఠాపి॥ పృతిజ్ఞాస్తవహిద్విదిపదస్య ముఖ్యాధిపర
త్వే మణికృతాపి స్వరసందర్భయతి * అతఏనోక్తమితి * తివృత్తావితి* తేన
గ్రంథేన పునరనుసంధీయమానస్య పృతివాదివాక్యసహకారేణ మధ్యస్థసంశయ
జనకస్య పూర్వోక్తసాధ్యవద్ధమిబోధకవాదివాక్యస్యపృతిజ్ఞాత్వేషభ్యుపగతు
తత్త్రచ వహిద్విదిపదం సతజ్ఞానాదిపరం తథాసతి విషయసంశాయకత్వానంభ

షష్ఠీసాన్నిధివృత్తిః॥ కృదంతశబ్దయోగై కర్తృవాచకాత్సర్వవాచకాచ్చశబ్దా
త్ షష్ఠీభవతితితదధిః॥ భారతస్యశ్రవణంవ్యాసస్యకృతిరిత్యాదున్దాహరణం ఏ
వంచేచ్ఛాయావిపలక్షణాకల్పననియామకత్వైకత్వకర్తృణోఃకృతీతిసూత్రవైయ
ధ్యమిత్వధిః॥ ఉభయపరతావ్యాఖ్యానాత్ । పిభాషాగుణైః (స్త్రీ)యాం అ
(స్త్రీ)లింగాల్ గుణవాచకాల్ వికల్పేన పంచమీజాయతేఇత్యధిః * పుణ్యా
భావేతి * వాక్యమితి * తచ్చబ్ధస్య సతజ్ఞానై లక్షణేతిసూచనాయ న్యప్రయో
జ్యేతి * తథాతాత్పర్యాత్ * అనాదితాత్పర్యాత్ * పంచమ్యధతామతేచ
తి * ఏతన్నతే ధూమాదిత్యాదౌ ధూమాదిపదస్యముఖ్యాధితయా నైతల్లక్షణ
మితితుబోధ్యమ్ * తజ్ఞానాదీతి * వహిద్విదిత్యధిః * పరంతాపితి * అ

వాద్విప్రతిపత్తివాక్యాధ్యం కోట్యుత్పత్తిద్వారా మానసస్సంశయోజన్యతత్వతి
 ిద్ధాంతిభిరపి వహ్నిశివరవ్విత్-ఽభావకత్వాదిత ఆకాంతాదిరహితాచ్చద్భావ్యం
 శయానుదయేన ధమిణి తత్తదభావకోట్యుత్పత్త్యేకం శాబ్దధీజనకసామగ్రి
 భ్యామేవపరస్పరవిరోధేన శాబ్దబాధమసత్త్వాద్యమానసస్సంశయోజన్యతత్వ
 భ్యుపగమాత్ ప్రతివాదినివృత్తయే పర్యవేషహిసాస్పదీయః ఇత్యభిసంధేః ప్ర
 భుతా-నియమాత్ శబ్దాదేవ పరితావహ్నినిశ్చయోభవిష్యతీత్యభిప్రాయే
 తాపి ప్రథమం పర్యవేషహిమానితి ప్రయోగాత్పూర్వవ్రాయుక్తపహ్నిపదస్య
 గర్వత్యై జ్ఞానపరత్వాసంభవాచ్చేతిధావః || పథమానాపాధ్యానానామపిపం
 చమ్యాజ్ఞాపకత్వబాధకత్వే సంవాదమాహ * అతఏవేతి * యథాసంభవమితి*
 సమభివ్యాహృతద్రవ్యాదివదాభేజన్యనిత్యరూపేతత్తదస్యయ్యోగ్యతానసా
 రణత్వేనః || సనాన్వృత్తా నైవప్రతిజ్ఞేతి మణిక్యతాభ్యుపగమవాదః సతు త
 త్రి నిర్భరః మన్యస్త సంశయాత్పరతో శేతువాక్య సమభివ్యాహృత సాధ్యని
 దేశశస్య సాంప్రదాయకత్వాత్ || శేతుత్వం యథాసంభవమితుపాధ్యా
 యగ్గంఘాపి పంచమి ప్రకృతాద్యం శేతుత్వం క్వచిత్సమభివ్యాహృతపదము
 భావభా నిరూపితం క్వచిచ్ఛలక్ష్యాభా నిరూపితం కారణత్వమిత్యర్థత్వ
 యోపపద్యతే, యదపున్యక్తముభయపదే లక్షణానాచిత్వమితి, తదపిశిథిలం జ్ఞాన
 కతాయాః పంచమ్యర్థత్వే నూత్రస్త శేతుపదస్యేభయపరతయా వాక్యభేదా
 పత్తైః అనుశాసనానురోధేనాభయకృలక్షణాయాపవాచితత్వాదిత్యతాయ క్తస్య
 నంతరమపీత్యధః || తథాచ పునర్నిదేశ్యమానప్రతిజ్ఞాస్థసాధ్యపదస్య తజ్జ్ఞానా
 భాకత్వముపేయతేఇతిధావః | ముఖ్యాన్ధోజన్యద్రవ్యాదిః లక్ష్యాన్ధోనిత్యద్ర
 వ్యాదిజ్ఞానమ్ * ఉభయపరతయా* కారణజ్ఞాపకోభయపరతయా అన్యతరపరత్వే
 తస్యన్యతరబాధఃస్యాత్ | అబుద్ధిజ్ఞానాయాఉత్తరాననుకూలత్వాదాహ ||

సచపహ్నిసామగ్రిఘటకతయా శేతోర్వహ్నిఃప్రకాంతత్వేపిజ్ఞానస్యాప్రకా
 న్తత్వాత్తత్వదేన బాధనాసంభవఃపహ్నిశ్చయోగ్యతయానపేత్వధాన్వయస్య
 మ్భవకతివాచ్యమ్||ప్రమితపహ్నిసామగ్రిమత్తావదేసాధ్యత్వేపహ్నిజ్ఞానాదెరిపి
 ప్రకాన్తత్వేనపంచమ్యర్థశేతుత్వాన్వయోపపత్తైః||౨౯౫పుట-౧౨ పత్తా-
 భావః సంప్రదాయేత్యేతామంతరా-యంగ్రంథః క్వచిదధికపాఠత్వేనదృశ్యతే

స్తరమాహ * అతఃపేతి * జిజ్ఞాసాప్రశ్నః * ధూమవత్త్వాదిత్యుత్తరంఽపేతి *
 శ్చయ్యజ్యత ఇతి శేషః॥ ఉపప్లంభంవిన్మహాతి * నహితి * జ్ఞానెప్రశ్న ఇతి * ప్రశ్నస్థ
 పహ్నిపదం వహ్నిజ్ఞానపరమిత్యర్థః ॥ వహ్నిరేవ జిజ్ఞాసితత్వాదితి శేషః * ల
 క్షణయాజ్ఞానోనాత్తరయేదితి * లక్ష్యార్థజ్ఞానపరముత్తరంవాక్యమితి త్యర్థః॥ అ
 పితు ప్రశ్నసమానవిషయకత్వానురోధాన్త్యుఖ్యాంథా వహ్నిపరమేవ తాదృశో
 త్తరంప్రయ్య క్తమితి శేషః॥ తథాచ తత్ప్రసహ్నా కుత ఇతి ధూమాదితిచ ప్రశ్నోత్త
 రవాక్యయో ర్యేపంచమ్యా తదథాన్వయానురోధేన జ్ఞాపకత్వంజ్ఞాప్యత్వంవాప
 జ్ఞప్యథోవాచ్య ఇతి భావః ॥ నను ప్రథమప్రశ్నానురోధాద్వహ్నిపదస్య వ
 హ్నిపరత్వవత్కుత ఇతి ప్రశ్నస్థ పంచమ్యథాన్వయానురోధాత్తదుత్తరధూమా
 దితి పంచమ్యథాన్వయానురోధాచ్చ జ్ఞానపరత్వమప్యవిరోధాదేకదాశక్యం
 త్యుధానన్వయేపివహ్నింబోధయిత్వావహ్నిజ్ఞానం బోధయిష్యతీత్యభిప్రాయో
 క్తౌవైకపదప్రయోగబాధకాభావాదతవతథావిధితాత్పర్యానురోధేన సానాథ్ధ
 స్థలేఽవృత్తిరిత్యతః * నపేతి * పరకీయభావిప్రశ్నానురోధాదితి * తాదృ
 శప్రశ్నస్వీయతదుత్తరవాక్యద్వయస్థపంచమ్యథాన్వయానురోధాదిత్యర్థః ॥
 * అజిజ్ఞాసితాభిధానం * ప్రథమజిజ్ఞాసావిషయజ్ఞానప్రత్యాయనైచ్చయా వహ్నిప
 దప్రయోగః పరకీయత్వేన భావిత్వేనచప్రథమం కుత ఇతి ప్రశ్నస్యాజ్ఞానాత్ ప
 రకీయవహ్నిజ్ఞానమేతుజిజ్ఞాసాయా అజ్ఞానేన వహ్నిజ్ఞానప్రత్యాయనైచ్చాయాః
 * ప్రశ్న ఇతి * తేనజిజ్ఞాసాయాఃకుత ఇత్యాకారకత్వాభావాత్ప్రశ్న ఇత్యుక్తమి
 తివరాస్తమ్ ॥ తావతాకేవలజిజ్ఞాసాయాఉత్తరానుకూలత్వకథంతాయాలనివృత్తై
 ననుజ్ఞానెప్రశ్న ఇత్యసంగతం కిం వహ్నిమదితివాక్యస్యజ్ఞానజిజ్ఞాసాబోధకవా
 క్యత్వసంభవాదతః * ప్రశ్న స్థేతి * వహ్నిరేవేత్యేవకారేణ వహ్నిజ్ఞాన
 వ్యుదాసః । ప్రథమప్రశ్నః కింవహ్నిమదిత్యేవంరూపః * వహ్నిపదస్య * గృ
 హంవహ్నిమదిత్యుత్తరస్థస్వీత్యాదిః * నానాథాస్థలే * సేంధవమానయేత్యాదౌ
 ప్రశ్నః కుత ఇత్యాకారః * తదుత్తరవాక్యం * ధూమాదిత్యాదిః * ప్రశ్నస్య * ప్ర
 శ్నవాక్యస్య * మేతుజిజ్ఞాసాయాః * కింవహ్నిజ్ఞానజనకమితిజిజ్ఞాసాయాః ॥
 చీవమగ్రపి * అజ్ఞానేన * శబ్దబోధానుదయేన *

ప్రథమమసంభవాదితి చేతుసూచనాయ పరికియత్ప్రభావిత్వాభిధానమ్ ॥ తను
తత్ర జ్ఞాతమిత్వధ్యాహారాత్కుత ఇత్యాదిపంచమ్యథాస్య జ్ఞానేననయో నతు
వహ్నిదావిత్వతలహా * నశతి * ప్రశ్నస్థపదస్య ఉత్తరవాక్యేననుపంగస్య
పుష్పత్తిసిద్ధశాస్త్రిత ఇత్యత్ర జ్ఞాతమిత్వధ్యాహారేణైవ ధూమాదిత్యత్రాపిజ్ఞా
నాన్వయసంభవాత్ తత్రాధ్యాహారంతరవిరహేపి నశతిరిత్యతః కుత ఇత్య
త్రైవ అధ్యాహారశ్శాంతిః * మానాభావాదితి * పదార్థాంతరాన్వయస్య
వక్తరసభిప్రేతత్వనిష్ఠయేపి బోధస్యానుభావికత్వాన్వయత్రామృతపడకల్పనాన
వ్యువాదిత్యథాః ॥ ఇదంత్యవధేయమ్ ॥ గృహం వహ్నిమదితి ప్రయోక్తుర్వహ్నివ
దేజ్ఞానతాత్పర్యం కుత ఇతివాక్యజన్యజ్ఞానెజ్ఞానచేతుజ్ఞానాబోధేననుపయ్యక్తం
సావభిప్రాయస్య స్వబోధాచేతుత్వాత్ కుత ఇతిపృచ్ఛకపురుషతాత్పర్యస్తే
వతత్రాపయోగాత్ ॥ తథాచ న్నజ్ఞానాంబోధయితుకామస్య కుత ఇతిప్రయో
క్తుః పరప్రయ్యక్తవహ్నివదోపస్థాపితజ్ఞానమాదాయ కుత ఇతి పంచమ్యథాన్వ
యబోధోభవత్విత్యభిప్రాయంజ్ఞాతైవ ప్రతివక్తాప్రస్తుహ్నిజ్ఞానచేతుజ్ఞా
నాం కుత ఇతిశబ్దాదనుషజ్ఞమానసోన్మక్తవహ్నిపదసహితాత్ జ్ఞానస్యతి ఏవం గృ
హంవహ్నిమదితి ప్రయోక్తుః ప్రథమం వహ్నివదే జ్ఞానతాత్పర్యవిరహేపి కుత
ఇతి ప్రశ్నానంతరం ప్రస్తుహ్నిజ్ఞానచేతుజ్ఞానాయాజ్ఞానే కిమథామన్యదప్
హ్నివదం ప్రయోక్తవ్యం పూర్వంవహ్నివదాల్లక్షణయోపస్థాపితజ్ఞానమాదా
యైవధూమాదితివాక్యంధూమజ్ఞానే వహ్నిప్రసక్తాంబోధయిత్విత్యభిప్రాయ
సంభవాత్ తజ్ఞానేనధూమాదితిపంచమ్యర్థస్య జ్ఞానానన్వయోభవిష్యతీతికిమ
నువపన్నమ్ ॥ నహి ప్రయోక్తపురుషస్తే కాథాతాత్పర్యం పురుషాంతరస్యా
న్యాథాతాత్పర్యవిరోధిత్యైవస్యతాత్పర్యేణ ప్రయోక్తాన్యపిపదాన్యాదా
యాన్యాథాపరస్థాకస్య మానినానిబంధనాత్ ॥ నవాన్వయప్రాథమికమన్యతా

పదార్థాంతరేతి * ప్రకృతేజ్ఞాతమిత్వధ్యాహృతంవదంబోధ్యమ్ ॥ తత్రగృహంవ
హ్నిమదిత్యుత్తరస్థవహ్నిపదస్యప్రథమప్రశ్నానురోధాచ్ఛక్యాథాపరత్వేన నతు
ద్వితీయప్రశ్నానురోధాత్ తజ్ఞానార్థతాపీత్యక్తం దూషయతి * ఇదంత్యైతి * హే
తుజ్ఞానేతి * హేతుజ్ఞానకస్య జ్ఞానేతిత్యథాః ॥ ఏవం హేతుజ్ఞానాయామి
త్యత్రాపి * తజ్ఞానేన * అభిప్రాయజ్ఞానేన ॥ హేతున్వయాహావృత్తిజ్ఞా
దౌ తాదృశప్రశ్నతదుత్తరయోశ్చసాధ్యపదస్యసాధ్యజ్ఞానలక్షణాన్యపస్థాపయతి

త్పర్యముదీచ్యమవరతాత్పర్యంవిరుదద్ధి బీజాధావాత్ || యజ్యతేచ వహ్నీదీప
 దస్య వహ్నీదీప్రకారకజ్ఞానవిషయత్వే లక్షణా, సాధ్యాన్వయి జన్యజ్ఞానవిషయ
 త్వస్య పంచమ్యథాత్వే గుణస్సత్తావాన్ ద్రవ్యత్వాదిత్వాదిప్రయోగస్యదుర్వా
 రతాపాతాల్ ద్రవ్యత్వాదిజ్ఞాప్యసత్త్వాదేర్భూతాదావపి, సత్త్వాల్ (అబాధాల్) సా
 ధ్యవాచకపదస్య లక్షణికత్వే పక్షాన్వయి సాధ్యతావచ్చేదకవిశిష్టసాధ్యప్రకార
 కజ్ఞానవిషయత్వరూపసాధ్యవాచకపదార్థే పంచమ్యంతాథే లింగజ్ఞానప్రయో
 జ్యత్వాన్వయాల్ ద్రవ్యత్వాదిప్రకారకజ్ఞానప్రయోజ్యసత్త్వాదిప్రకారకజ్ఞానవి
 షయత్వస్య గుణాదా బాధేన కథితాతిప్రసంగవారణసంభవాల్ || నత జన్యజ్ఞా
 నవిషయత్వరూపపంచమ్యథాస్య సాధ్యవిశిష్టపక్షేన్వయస్సీ వక్రియతే సత్తా
 దిరూపసాధ్యవిశిష్టగుణాదిరూపపక్షస్యచ నద్రవ్యత్వాదిలింగజ్ఞాప్యతేతి నాతిప్ర
 సంగః వహ్నీదీపమతఃపర్వతాదేః ద్రవ్యత్వాదిరూపసాధ్యవిశిష్టస్య పృథివీత్వా
 దిజ్ఞాప్యత్వేపి వహ్నీదీవిశిష్టస్య నతథాత్వమితి విశేషణావచ్చిన్నవీవ పంచ
 మ్యః జ్ఞాప్యత్వబోధకత్వాల్ నపర్వతావహ్నిమాన్ పృథివీత్వాదిత్వాదిప్రయో
 గః విషయతాయాః పర్యాప్తిసంబంధేన విశిష్టేన్వయోపగమాల్ ద్రవ్యత్వాది
 రూపసాధ్యవత్త్వేన వహ్నీదిరూపపక్షతావచ్చేదకవిశిష్టపర్వతాదావృథివీత్వా
 దిజ్ఞాప్యత్వేపి నక్షతిరితివాచ్యమ్ || ఏవమపి ద్రవ్యత్వవాన్ పర్వతావహ్నిమాన్
 భూమాన్నపృథివీత్వాదిత్వాదౌ ఫలభాన్వయానుపపత్తేర్దుర్వారత్వాల్ పృ
 థివీత్వజ్ఞాప్యతాపర్యాప్త్యధికరణద్రవ్యత్వవిశిష్టపర్వతాదౌ వహ్నీదిరూప వి
 శేషణాంతరావచ్చిన్నేపి తజ్ఞాప్యత్వవిరహసంభవాల్ || అస్తన్తతేచ తత్రప
 ర్వతాద్యన్వయిని వహ్నీదీప్రకారకజ్ఞానవిషయత్వే పృథివీత్వాదిరూపలింగజ్ఞా
 నప్రయోజ్యత్వస్య పంచమ్యంతాథే సాధ్యావాన్వయాత్తదభావస్య తత్తాబాధే
 నానుపపత్తివిరహాల్ || ఏవం సాధ్యజ్ఞాప్యత్వాన్వయపక్షేపి ఉక్తప్రయోగాను
 పపత్తిద్రవ్యవాన్ వహ్నీదీదేరపి ప్రమేయత్వాదినాపృథివీత్వాదిజ్ఞాప్యత్వాల్ ||
 యదిచ ప్రయోజ్యత్వం సమభివ్యాహృతపక్షవిశేష్యతానిరూపితసాధ్యతావచ్చే
 దకావచ్చిన్నవిధేయతాచ ఖండకో లక్షణయాపంచమ్యథాః అన్వయబలాత్సా

* యజ్యతేచేతి * ద్రవ్యత్వాదీతి * జ్ఞానం * ప్రమా * విషయతాయాః వి
 శేష్యతారూపాయాః * విరహసంభవాదితి * విశేష్యపర్యాప్తస్యవిశిష్టాను

ధ్యే పక్షాంతే చ తత్తద్యూపేణ హేతుజ్ఞాప్యతాలాభః * చాభివ్యాహరణలే
 చ లింగజ్ఞానానివృత్తయోజ్యత్వయాపైకార్థస్య నిరుక్తవిధేయతారూపావలం
 క్ష్యమ్యథేకైభావోన్యథాప్రత్యాన్యతీతత్వచ్యుతే || తదా సాధ్యతావచ్ఛేదక ప
 త్తతావచ్ఛేదకాదేర్విధాభానాదౌరవం సాధ్యాన్వయిని పక్షవిశేష్యతానిరూ
 పితవిధేయతా, పక్షాన్వయిని సాధ్యవిధేయతానిరూపితవిశేష్యతావాపంచమ్యర్థ
 ఇతి వినిగమనావిరహః, ఏకపదస్యాధకత్వయే ఖండకోలక్షణా, పదద్వయస్త్రేయ
 వా ప్రత్యేకమర్థకత్వయే లక్షణత్వత్ర కోవిశేషఇతి || — పృసంగతః పంచమ్యాః
 జనకత్వజ్ఞాపకత్వాధకత్వం సజ్జాధాన్వయస్థలె అనుపవ త్రిపక్ష్యనెన నిరాకు
 ర్వే జన్యత్వజ్ఞాప్యత్వాన్వయకతాన్వయస్థాపయతి * దాహాదహనాదిత్యాది
 నా * గంధసాన్యజ్ఞాపకత్వం పక్షధర్తతావిరహేణ శబ్దస్యాతథాత్వవ్యాపైరపివి
 రహేణేతి ప్రదర్శనార్థము భయోపాదానమ్ * సజ్జాధాన్వయానురూపాదితి *
 జనకత్వజ్ఞాపకత్వయోః పంచమ్యర్థకత్వేనిరూపకతాసంబంధావచ్చిన్నాభావా
 వ్యసిధ్యా ఆశ్రయతాసమ్పద్రావచ్చిన్నాభావప్రత్యయపవ దాహాన్వయాదౌ
 స్వీకార్యః తథాచ తత్ప్రజలగన్ధనిష్ఠజనకత్వజ్ఞాపకత్వయోరేవ హేతురూపాదినిష్ఠ
 యోరపి తయోరభావశ్చైవనదాహానోపదహనాత్ జలంస్పర్శవన్నరూపాదిత్యపి
 స్యాదితిభావః || సచ దాహాదివిశేషితజనకత్వాదేరేవాభావః తత్ప్రజలాదిరూప
 వ్యక్త్యర్థకే ప్రతీయతీతివాచ్యమ్ || ప్రథమాంతార్థకస్య పంచమ్యర్థకవిశేష్య
 తయైవ శబ్దాత్ప్రతీతేదాహాదివిశేషిత జనకత్వాదిరూపప్రతీయోగినశ్చబ్దాదను
 వస్థితస్య సజ్జాధావబోధనానమ్భవాత్ పంచమ్యర్థకస్య ప్రకృత్యర్థకస్య
 పదార్థకవిశేషితస్యాపి సజ్జామభివ్యాహరణలే భానావగమేత్వత్వత్తిభాదా
 దౌరవం || సర్వత్రైవప్రకృత్యర్థక విభక్త్యర్థోవిశేషణం తత్ప్రనిరూపకత
 యా సమభివ్యాహృతపదార్థాన్తరమితిచానుభవనిద్ధప్రథమాన్త పదార్థకవి

యోగి కాభావానుపగమాత్ * వినిగమనావిరహాదితి * పంచమ్యంతపాలేప్రథ
 మాంతపాలేవాగౌరవంబోధ్యమ్ || సనుపదద్వయేలక్షణామపేక్ష్యైకపదేలక్షణా
 లఘ్వియసీత్యతలహ * ఏకపదస్యేతి * పంచమీపదస్యేత్యర్థః * పదద్వయస్త్రేయ * పం
 చమీసాధ్యపదయోరేవ || ఏవంచపంచమ్యంతత్వానుపాదానప్రతిజ్ఞాయా మతి
 వ్యాప్తిభవవేద్యేవేతిబోధ్యమ్ * త్యత్వత్తిభేదాదితి * ప్రత్యయానామితి త్య
 త్త్వత్తిభంగశ్చ బోధ్యః * పదార్థాంతరమితి * విశేషణమితిపూర్వణాన్వయః

శైష్యతాభంగేనాసమ్మనదు క్రికమ్ || ఇద్ధనస్య దాహోదహనాదిత్యాదౌతుల్య
యుక్త్యా దహనాదేదాహజనకత్వాదివిశేష్యత్వవదిద్ధనాదేరపి దాహసమ్మ
ద్ధాదివిశేష్యతయా ఇద్ధనందాహసమ్మద్ధిదహనోదాహజనకత్వాది సమాహ
లంబనబోధస్య స్వీకారేణవాక్యభేద ప్రసంగాత్ || యత్రాన్యన్యదాహోదహ
నానైతదింధన స్వతత్త్రైదింధనస్య దాహోదహనాదితి ప్రయోగానుపపత్తి
శ్చైతి || అత్యవదంతి || జన్యతాయాః పంచమ్యథా త్వేదాహోదహనాన్న పరమాణు
పరిమాణాదిత్యాదిప్రయోగానుపపత్తిః || పారిమాండల్యన్యకార్యసామాన్యేజ
నకతయా పరమాణుపరిమాణాదిజన్యత్వాప్రసిద్ధైః నక్షాధాప్రతియోగితయా అ
న్యయా సంభవాత్, దాహోద్యన్యనిజన్యత్వేప్రకృత్యర్థస్య నిరూపితత్వసంబం
ధేనాభావబోధోపగమేచ నృత్యనియామక సంబంధావచ్ఛిన్నాభావాభ్యుప
గమిః, లక్షణయాప్రకృత్యర్థనిరూపితత్వస్య ప్రకృత్యర్థస్యాభావాన్యయో
పగమేపి గగనంపరమాణుపరిమాణాదిత్యాదౌ జన్యత్వాన్వయయోగ్యత్వాను
నుపపత్తిః, పారిమాండల్యనిరూపితత్వాభావవజ్జన్యత్వాభావవద్గగనమిత్యాకారి
కాయాద్విధానాథావగాహిప్రతీతేదపగమేచ ఘటానఘటజనకాదిత్వజ్ఞి స్యా
త్ ఘటజనకాద్యనిరూపిత జన్యత్వాభావస్య ఘటాదావబాధాత్, దండాద్య
నిరూపిత జన్యత్వత్వావచ్ఛిన్నాభావస్య పటాదౌ బాధేన, పటానదండాది
త్యాదెరనుపపత్తేషు, గగనాదేజన్యత్వభ్రమదశాయాం గగనంపారిమాండ
ల్యాదిత్యాది వాక్యస్యాబోధకతావత్తైః పంచమ్యథాజన్యతా సామాన్యేలక్ష
ణయాప్రకృత్యుపస్థాప్య పారిమాండల్య నిరూపితత్వ. గగనవృత్తిబోధయత్వా

* అన్యస్యేతి * అన్యదాహసంబంధిదహనశ్చ దాహజనకతావానిత్యర్థః * వీత
దింధనస్యేతి * దాహసంబంధివీతదింధనందాహజనకత్వాభావవద్దహనఇతిబో
ధః స్యాదిత్యాశయః || సిద్ధాంతేచదహనపదస్త్యేతిద్దహనపరతయావీతదింధనదా
హవీతద్దహనాజన్యఇతి తన్యయధాశ్రుతార్థపరతయా దహనజన్యదాహవీతదింధ
నాసంబంధీతివాబోధోబోధ్యః * జన్యత్వే * పంచమ్యధై * లక్షణయైతి * ప్ర
కృతేరితి శేషః * ఘటజనకాదితి * దండాదిత్యాద్యుక్తౌకపాలాదిజన్యతాయాః
సత్త్వాన్నాపత్తిస్సాన్విదతః సామాన్యేనఘటకజనకత్వేనాభిధానమ్ * జన్య
త్వభ్రమేతి * అగ్రిమం జలాదౌ కార్యానకత్వభ్రమేతి. విరోధిజ్ఞాన సంపా

పచ్చిన్నాభావబోధోపగమేచ జనకతాయాఃపచ్చిమ్యథాత్వేపితత్సామాన్యేల
క్షణయాప్త కృత్యపస్థాప్యపారిమాండల్యన్యత్త్వగగననిరూపితత్వాభయత్వా
వచ్చిన్నాభావబోధోపగమేన సామంజస్యంనచతత్కలక్షణాయా ఆవశ్యకత్వే
పి దాహోనజలాదిత్యాదాలక్షణం వినైవోపపత్తాజన్యత్వస్య పంచమ్యథా
త్వమితివాచ్యం॥ జలాదేరపి కార్యాజనకత్వభ్రమదశాయాం దాహోనపారిమా
ణ్ణాల్యాదిత్యాదావివాన్వయబోధస్యానుభవిక తయా తదనురోధేన తత్రాపిజన్య
తాయాం జలాదినిరూపితత్వాభావబోధస్యావశ్యోపేయత్వాదితి ॥ అత్యేదంత
త్వం॥ శశవిషాణంనాస్తీతి వాక్యవత్ దాహోనపారిమాండల్యాదిత్యాదివాక్య మ
ప్రమాణమేవ తద్వాక్యస్య ప్రామాణ్యానురోధేన లక్షణయాపారిమాండల్యా
దినిరూపితత్వాభావ బోధస్యకర్వవిదధ్యుపగమేపిదాహోనజలాదిత్యాది వాక్య
తాలక్షణజ్ఞానశూన్యకాలెవ్యస్వయ బోధస్యానుభవిక తయా జన్యత్వాభావ
బోధకతాపితాదృశ వాక్యస్యోపగంత్యేతి జన్యత్వంపంచమ్యథాశ్చతి * జన్య
జ్ఞానవిషయత్వేతి* జన్యత్వాన్వయిప్రకృత్యథా జ్ఞానం భ్రమభిన్నంగాహ్యం అ
దనమ్ *తత్ర*గగనంపారిమాండల్యాదిత్యాదా * అవశ్యోపేయత్వాదితి *య
ద్యపిపంచమ్యర్థోజన్యత్వేనజ్ఞానలబ్ధావచ్ఛేదకావచ్ఛేదజ్ఞేన ప్రకృత్యథానిరూ
పితత్వాభావబోధోప్యత్వత్రివిధః । తదసంభవచ ప్రకృత్యథానిరూపితత్వా
భావబోధోనైవజాయతేవీవంచ దాహోనపారిమాండల్యాదిత్యాదేప్రామాణ్యం
ఘటోనఘటజనకాదిత్యాదేశ్చ అప్రామాణ్యముపపద్యతే । జన్యతాభ్రమస్థలచ
భ్రాంతస్యకాదృశభ్రమవివోపేయతేనతుద్వేదాభావాన్వయ ఇతి పరిష్కారః
సంభవత్యేవ ॥ తథాపినిజలనజ్ఞానతే వీవోభయాభావబోధస్సంభవతీతితదాదర
ణందగ్ధిష్టవ్యం * శశవిషాణంనాస్తీతి * వ్యధికరణధర్మాపచ్చిన్నాభావం నిరా
కృత్యమణీకృతాశశేషంగాభావఇత్యథాస్య ప్రాత్యక్షికప్రతీతేరేవదధికతత్వాత్
శశవదన్యశశేషుత్వప్రకారకజ్ఞానవిషయలక్షణాయాశ్చ సార్వత్రికత్వాత్తదపే
క్షయాతద్వాక్యస్యభ్రమకరణతాయా ఏవాదిత్యాదితి * జన్యజ్ఞానవిషయత్వ
మితి * ఏతన్నధర్మితావచ్ఛేదకావచ్ఛేదత్వవిశిష్టాశ్రయతానంబంధేన సాక్ష్య
ఽన్వయః ॥ తేనవహ్నిదేవేయత్వాదినా పృథివీత్వాదిజ్ఞాప్యత్వేపివర్వతా
వహ్నిమాణా పృథివీత్వాదితి నప్రయోగః ॥ తత్రవిహ్నిత్వస్త్యేవ ధర్మితా

తోవ్యాప్తివక్షధమతా వగాహిభృమరూప ప్రాదత్వాదిజ్ఞానస్య పర్వతాదావ
హ్నిద్యనుమావక తేషిపిపర్వతోవహ్నిమాప్తా ప్రాదత్వాదిత్యాదిప్రయోగాన్యానా
వత్త్రినవాపర్వతోవహ్నిమాప్తా భూమాత్ సప్రాదత్వాదిత్యాదిప్రయోగానుపప
త్తిః॥యద్యపియత్క్రిందిద్విషయక భృమాన్యత్వంభృమసాధారణంభృమసామాన్యా
న్యత్వంచతదభావవతితత్ప్రకారకత్వరూప భృమత్వస్య తత్తత్ప్రకారసంబంధ
విశేష ఘటితత్వేనాననుగతతయా జగద్గతయావద్యస్తుభృమాణాంతత్తద్వస్తు
భృమత్వావచ్ఛిన్నభేదకూటరూపమితి దుర్జ్ఞేయం ॥ తథాపి ప్రకృతసాధ్య
శాతుపక్షకపరామశేష ప్రకారీభూతాద్యేయేతత్తత్ప్రకారక భృమభిన్నత్వమేవ
విశేషణం దేయం॥యద్యపిభూమాదిమత్వపిపర్వతాదా సమవాయాదిసంబంధావ
చ్ఛిన్న భూమాద్యభావసత్త్వాత్ పర్వతాదాభూమాదిప్రమాయాస్సంగ్రహాయ
యత్సంబంధేన శాతుప్రకారకంజ్ఞానం యత్రశాతువాచకపదేనవివక్షితం తత్రత
త్సంబంధావగాహితత్ప్రకారక భృమాన్యత్వం ప్రతీయత ఇత్యుపేయం తథాచస్య
రూపాదిసంబంధేనప్రమేయత్వాదే యత్ర శాతుత్వం తత్సంబంధేన తద్భృమా
ప్రసిద్ధ్యాతదన్యత్వం దుగ్రహం॥తథాపితత్తత్తాదృశభృమాన్యత్వ ప్రతీతిరే
చ్ఛేదకత్వాత్ ॥ సచైవమపి పర్వతోవహ్నిమాప్తవాచ్యశ్చేతిసమూహంబంబనా
నుమితేషుభిషిష్టజ్ఞానజన్యోయాప్రయోగోదుర్వారణివాచ్యమ్ ॥ జన్యతావ
చ్ఛేదకవిషయత్వవివక్షణాత్ । సచ గుణస్సత్తావాక్ దృవ్యత్వాదిత్యాదిప్రయో
గప్రసంగఇతివాచ్యమ్ । తస్యపక్షవిశేష్యతానిరూపిత తేషాం విశేషణాత్ ॥వస్తు
తస్తు పంచమ్యథావిశిష్ట సాధ్యవైశిష్ట్యభానాంపగమాన్నక్షతిః ॥ దృవ్యనిష్టవిశే
ష్యతానిరూపితవిధేయతా విశిష్టస్య దృవ్యభిన్నేబాధాత్ పటాదాఘటత్వ ప్ర
కారక జ్ఞానసత్తైపి ఘటత్వప్రకారకత్వవిస్తాసత్త్వవత్ ॥ ఏతేనా క్తవిశేషణ
ప్రత్యేపేనానాథత్వంసాధిత్వపాస్తం * ప్రకృత్యర్థైతి * భూమాదిత్యాదా
లాక్షణికభూమాదిపదార్థాభూమాదిజ్ఞానమ్ * తాదృశేతి * తదావకస్య పంచ
మిప్రకృతేతి శేషః ॥ యాభృమోప్రసిద్ధస్తదన్యత్వమాత్రం సప్రతీయతే యస్తు
సప్రసిద్ధస్తదన్యత్వంతుప్రతీయతపివెతినూచనాయ తాదృశేత్కుక్తమ్ ॥ సనుస్య
రూపసంబంధావచ్ఛిన్నఘటాద్యభావే శాత్యాభాసేపక్షమాణరిత్యాప్రమేయ
త్వాదేభ్యోమస్సంభవత్యైవేతిచైత్రహే తదన్యత్వం ప్రతీయతపి ॥

వ సస్వీక్రియతే అతానవాషః ॥ వస్తుతస్తు స్వానుయోగినిష్ఠవిశేష్యతానిరూపి
 తత్వ స్వ ప్రతియోగినిష్ఠత్వస్వావచ్ఛిన్నతైస్త్రితత్త్రితయసంబంధేనసంబంధ విశి
 ష్టాస్య ప్రకారతాళాలిత్వమేవానుగతభ్రమత్వం సువచం అతోభ్రమవిషయత
 యోవప్రమేయత్వాది॥వాచ్యత్వాదిజ్ఞాపకమితి భ్రమదశాయాం వాచ్యంప్రమేయ
 త్వాదిత్వాదిప్రయోగస్య తాదృశప్రయోగాధీనవాచ్యతవ వారణాయ ప్రమే
 అత్రభ్రమత్వంనతదభావవద్విశేష్యకతత్ప్రకారకజ్ఞానత్వంతత్ప్రదాధాననుగమా
 త్ ॥ నాపిప్రమాసామాన్యభిన్నత్వంప్రమాత్వస్వాననుగమాత్ 'తత్తద్భ్రమభే
 ద కూటస్యాప్రత్యయాత్ అశనుభవాద్యక్ష్యమాణవాపాచ్ఛాహ * వస్తుతస్త్వి
 తి * సేవతి * స్వంసంబంధః వహ్నిప్రతియోగిక హృదానుయోగికసంయోగా
 భ్యాంప్రవాది విశేష్యకవహ్నిద్విప్రకారకభ్రమద్వయస్య సమవాయేన వద్య
 తాది విశేష్యకవహ్నిద్విప్రకారకభ్రమస్యచ సంగ్రహాథంక్రమేన సంబంధ
 త్రయోపాదానం ఆన్యథాప్రకారతాయా ఆద్యేద్వితీయతృతీయసంబంధాభ్యాం
 ద్వితీయేప్రథమతృతీయసంబంధాభ్యాం తృతీయేప్రథమద్వితీయసంబంధాభ్యాం
 సంయోగాది మత్తయాఽసంగప్రసంగాత్ ॥ సచవాయూరూపవాణ్ ఇతిసమ
 వాయేనభ్రమాసంగ్రహః సమవాయస్త్రేకత్వాదితివాచ్యమ ॥ స్వాశ్రయనిష్ఠవిశే
 ష్యతానిరూపితత్వ స్వనిరూపకసంబంధ ప్రతియోగితాళీయవృత్తిత్వ స్వనిరూ
 పకసంబంధావచ్ఛిన్నతైస్త్రితత్త్రితయసంబంధేన సంబంధానుయోగితా విశిష్టాస్య
 త్వస్యవివక్షితత్వాత్ ॥ సనుతథాపి లూపితః స్ఫటికఇతిస్వాశ్రయసంయోగాత్త
 క పరంపరాసంబంధేన ప్రమాయామతివ్యాప్తిః ॥ న్యపదేనసంయోగాపాదానై
 షికారతాయాః న్యప్రతియోగినిష్ఠత్వాభావాత్ సమవాయోపాదానైచ తదను
 యోగినిష్ఠవిశేష్యకాకత్వాభావాత్ ॥ సచన్యపదేనపరంపరాసంబంధా గ్రాహ్య
 ఇతివాచ్యమ్ ॥ పరంపరామూః ప్రత్యేకానన్యత్వాదితిచేన్న ॥ స్వానుయోగిని
 ష్ఠవిశేష్యతానిరూపితత్వనేనస్వావచ్ఛిన్నప్రకారతానిరూపితవిశేష్యతానిరూ
 పితసంసగతాళీయానుయోగినిష్ఠవిశేష్యతానిరూపితత్వస్య నిరూపకసంబం
 ధావచ్ఛిన్న ప్రకారతాకుటితోక్తస్యవాచాచ్యత్వాత్ ॥ సచపరంపరాసంబంధ
 స్థిత ప్రత్యేకంసంసగతాయా ఉపగమేవిశేష్యకాయా స్తన్నిరూపితత్వావ
 త్తిరితివాచ్యమ్ ॥ పర్యవోనిర్వహ్నిరితిజ్ఞానస్య పరంపరయా పర్యవేషిణు

శంక

కృష్ణ భట్టియసహితగదాధరీయ

తాజ్ఞానప్రతిబంధకత్వ వారణాయప్రకారతా విశేష్యతానిరూపిత సంసర్గత
యోర్భేదోపగమాత్ || కేచిత్తు- సమవాయైక్యమతే రూపప్రతియోగికత్వ విశి
ష్టసమవాయేనవాయాదౌ రూపాదిభ్యమైవ్యాప్తిరిత్యవిశిష్టపర్యాప్తావచ్ఛే
దకతాకత్వ సావవచ్ఛిన్నప్రతియోగినిష్ఠత్వ స్వవిశిష్టావచ్ఛిన్న ప్రకారతా
నిరూపిత విశేష్యతానిరూపిత సంసర్గతావచ్ఛేదకీర్ణాతథమవిశిష్టానుయో
గినిష్ఠ విశేష్యతానిరూపితత్వై తత్త్రితయసంబంధేన సంసర్గతావచ్ఛేదక
విశిష్టాస్యప్రకారతా శాలిత్యేనానుగమః సమవాయేన వాయూ రూపవాని
తిప్రమైవ | పరంపరాసంబంధేన ప్రమావారణాయ భూతాంతమిత్యాహుః ||
తదనన్ || ప్రాదోపహ్నిమానితిభిమాసంగ్రహాత్ || పహ్నిప్రతియోగితైకసం
బంధః హ్రదానుయోగితైకసంబంధ స్తద్వయసంసర్గతప్రాదోపహ్నిమానితిభి
మాసంగ్రహాచ్ఛ -వస్తుతస్తు -సావశ్యయావచ్ఛిన్నత్వసావశ్యయప్రతియోగివృత్తి
త్వసావశ్యయావచ్ఛిన్నప్రకారతానిరూపితవిశేష్యతా విశిష్టసంసర్గతావిశిష్టా
నుయోగితావద్విశేష్యతానిరూపితత్వై తత్త్రితయసంబంధేన సంసర్గతావిశిష్టా
స్యప్రకారతాశాలిత్యేనానుగమః | అనుయోగితాయాం సంసర్గతావైశిష్ట్యంచ
సావశ్యయనిరూపితత్వ సావవచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న నిరూపితలోపభయసంబంధేన || తే
నప్రాదో పహ్నిమాన వాయూరూపవానితిభిమయోఃసంగ్రహః || ఉక్తసం
యోగద్వయావగాహిభ్యమసంగ్రహాయచ న్వినిరూపితత్వసావసమానాధికరణవృ
త్తిలోపభయసంబంధేనవిశేష్యతావైశిష్ట్యం బోధ్యమ్ || నచ తాదృశవిశేష్యతా
నిరూపితసంసర్గతావిశిష్టానుయోగితావ్యాపకవిశేష్యతానివేషో స్త్వీతివాచ్యం
ఘటోరూపవానితిప్రమాయామతివ్యాప్తిః || నచతద్వారణాయసంసర్గతావ్యాపక
ప్రతియోగితాకానుయోగితాశ్రయవిశేష్యతానివేశ్యా, పటఘటోభయసంయోగ
వానితిసంయోగాభ్యాంఘటవద్భూతలమితిభిమాసంగ్రహాత్ | అస్తాకంతుసావశ్య
యప్రతియోగ్యప్రతియోగికావృత్తి త్వేనసంసర్గతావిశేషణాన్నదోషః || ఏవంనతి
కహ్నిప్రతియోగికప్రాదానుయోగిక సంయోగాభ్యాంభిమస్య వారణా యత్రై
వఏవఘటః విభిన్నాధికరణయోస్సంయోగాభ్యాంవతః తేతత్త్రితదేకతరాధికరణ
తాభ్యాంసంయోగాభ్యాం తద్వటభ్యమసంగ్రహాయ సావసమానాధికరణావృత్తి
త్వసావశ్యకత్వం బోధ్యమ్ || వస్తుతస్తు | ఉపదశితసంయోగద్వయావగాహి

యత్సాదిజ్ఞానస్యాపి తద్భక్తిమార్గః ప్రేమైవ సమీప్తత్యర్థః తావాచ్యో నా
 చాప్రసిద్ధ్యానసమ్భవతీతి తావత్సమీపవాసం, నిగమన్తపశ్చమ్యైః లాక్షణకత్వ
 ముపసంహరితి * ఏవంచేతి * ఏవంచ * పశ్చమ్యైః జన్యజ్ఞాప్యభావాధాకత్వసి
 ధ్ధావ * హేతుమత్వైః జన్యత్వైః * జ్ఞాప్యత్వప్రకృతైః పతి * జన్యత్వాపేక్షయాత
 స్య శరీరగౌరవాదిభావః * సచేతి * ధూమాదాలాకవాన్ పర్వతా వహ్ని
 మానిత్యాది ప్రతిజ్ఞాఘటితన్యాయే ఆలూకాదేవోఽతుత్వై ప్రకృతహేత్వస్య
 తాథాకపశ్చమీనివేతనేనాప్యతివ్యాప్తివారణ సమ్భవాద్ధూమాదితి హేత్వభి
 ధానం అత్ర పశ్చమ్యైః ప్రకృతసాధ్యాన్వితసాధ్యభోధకత్వవిశేషణమత్ర
 తాతివ్యాప్తివారణసమ్భవాత్ తాదృశసాధ్యై విశేషణీయోపస్థాపితాంతవిశేషణ
 వ్యాప్యత్రయే స్థలూతరేతివ్యాప్తిందర్శయతి * ధూమాదప్రహ్నిమత ఇతి * అ
 త్ర వహ్నిమత్వైః పక్షసాగమి భావాత్ వివక్షణీయవిశేషణ పక్షతావచ్ఛేదక
 పర్యంతనివేశసాన్విత్రైవవ్యాప్యత్వైః, సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నత్వాంశనివేశనా

భృమస్య సంసర్గతాభేదేన ప్రకారతాభేదాత్తాదృశవిశేష్యతానిరూపితత్వస్య
 నిరూపిత ప్రకారతానిరూపితత్వోపాయసంబంధేన సంసర్గతావిశిష్టాయా సంస
 గతాతద్విశిష్టత్వాదిప్రాగ్భూత్ । ఏవంచప్రమేయవానితి ప్రమాసత్త్వాత్తా
 దృశవిశేష్యత్వానమానాధికరణసంబంధాప్రసిద్ధావపిసత్కతిరితి ॥ స్వాశ్రయావ
 చ్ఛిన్నత్వస్థానేలాఘవాత్స్వనిరూపితత్వమపి నివేశయంతి ॥ కేచిత్తుస్వానుయో
 గినిష్ఠవిశేష్యతానిరూపితత్వైత్యన్యతాదాత్మ్యస్వనిష్ఠసాంసర్గికవిషయతానిరూ
 పిత సాంసర్గికవిషయతాశ్రయత్వాన్వితర సంబంధేన స్వవిశిష్టోయః స్వావచ్ఛి
 న్నప్రకారతానిరూపితసంసర్గతాశ్రయః తదనుయోగినిష్ఠవిశేష్యతానిరూపిత
 త్వైత్యర్థః । సాత్కర్తృబంధేన ప్రమావారణాయతాదాత్మ్యనివేశకత్వాహుః
 * ప్రమేయత్వమితి * వాచ్యత్వాదిజ్ఞానజనకభృమాత్తక జ్ఞానవిషయః ప్రమే
 యత్వమితి భృమదశాయామిత్యర్థః * తద్భక్తిమార్గః ప్రేమైవ * ప్రమేయత్వ
 భృమాన్యత్వైః ॥ సాచసంభవతీతి యోజనా * అప్రసిద్ధ్యా * భృమాత్తకప్రమేయ
 త్వజ్ఞానాప్రసిద్ధ్యా * అనవశాశమితి * ప్రమేయత్వభృమాప్రసిద్ధావపివాచ్య
 త్వాదిజ్ఞానజనకప్రమేయత్వజ్ఞానం భృమఇతిభృమత్వ నిశ్చయస్యవిరోధినిశ్చయ
 త్వైవ విరోధితయాతత్వత్వై భృమసామాన్యభిన్నత్వ శాబ్దబోధాసంభవాదితి

య స్థలాంతరేతివ్యాప్తిందర్శయతి * పర్వతోధూమాద్వహ్నిమానితి * తత్రోన్య
నిగమనే * తస్మాద్ధూమాద్వహ్నిమానిత్యాకారకే అత్రచ పశ్చిమ్యథావిశిష్టేవ
హ్నిత్వమేవ సాధ్యతావచ్ఛేదకమితి తదవద్భిన్నే పశ్చిమ్యథావశస్వయాత్
సాధ్యతావచ్ఛేదకవిశిష్టాన్వితసాన్వితభోధకత్వనివేశనేనాతివ్యాప్తిః ధూమాద్వ
హ్నిమతస్సధమేత్యాదౌ ప్రకృతపక్షతావచ్ఛేదకావద్భిన్నే యస్య సాధ్యస్య
ద్వితీయపహ్నిపదజన్యోపస్థితివశాదన్వయః ప్రథమపహ్నిపదోపస్థాపితే తత్రై
వ ప్రతిజ్ఞాఘటకపశ్చిమ్యథాసాన్వయ్యాత్పక్షాన్వితసాధ్యాన్విత సాన్వితభోధ
కత్వవిశేషణేన తద్వారణాసమ్భవాత్సాధ్యే ప్రకృతపక్షాన్వితత్వం విషయప్ర
కృతపక్షాన్వితసాన్వితభోధకపదోపస్థాపితత్వంనివేశితమ్ ॥ యద్వపి ఉభయత్ర
వహ్నిపదేనైకమేవసాధ్యముపస్థాప్యతే అతానైతావతాప్యక్తాతివ్యాప్తివారణాస
మ్భవః॥ తథాపిప్రకృతపక్షతావచ్ఛేదకావద్భిన్నవిశేష్యతానిరూపితాయా విశే
షణతాతదవద్భిన్న సాధ్యతావచ్ఛేదకవిశిష్టసాధ్యీయవిశేష్యతానిరూపితసాన్విత
విషయతాప్రయోజకత్వంబోధకాంతాథః॥ అతఃపశ్చిమీత్వమనివేశ్యంప్రయోజ
భావః* హేత్వభిధానం* ద్వితీయప్రతిజ్ఞాత్తరమితి శేషః * బోధకాంతాథాఇతి *
ఉక్తప్రతిజ్ఞాఘటకపంచమ్యాః పక్షతావచ్ఛేదకావద్భిన్నవిషయతాంతరగతతా
దృశసాధ్యవిషయతానిరూపిత జ్ఞాప్యత్వవిషయతామాత్రప్రయోజకత్వాన్నాతి
ప్రసంగఇతి భావః ॥ పక్షాన్వితసాధ్యస్యవిషయతాచపూర్వోపదేశితసాక్షాత్ప్ర
సంపరాసాధారణీబోధ్యా * పశ్చిమీత్వమితి * బోధకాంతంపశ్చిమీపదార్థ
ఇత్యనేయే ॥ హేతువాక్యజన్యశాబ్దబోధేజాతేపి కథమస్యగమకత్వమిత్యాకాం
క్షాం వినానోదాహరణాదికం ప్రదర్శయితుంశక్యత ఇత్యతస్తాదృశ శాబ్దబోధ
స్య తాదృశజ్ఞానాహేతుతాన్వయదశయతి * అనుమితీతి * కథమస్య గమక
త్వమిత్యాకాంక్షాయాః యద్రూపావద్భిన్నస్య తాదృశవిషయతయా హేతువా
క్యానుపస్థితిస్త్రయూపం ధర్మితావచ్ఛేదకీకృత్యైవ తాదృశవిషయతానిర్వాహ
కవిషయకత్వేనజ్ఞానవిషయకత్వాత్ ॥ నిర్వాహ్యాజ్ఞానస్య నిర్వాహకజ్ఞానా జ
న్యకత్వాదితిభావః । లక్షణానుపగమేపి యద్విషయకేత్వాది నియమావ్యాహతే

నాభావాత్ ఉపనయోపస్తాపితపక్షవిశేషణతాపన్నసాధ్యాన్నితార్థబోధకప
 ఛ్చయ్యంతతత్పదమాదాయాననుషంగపక్షేపి నిగమనెతివ్యాప్తైర్వా రణంతాక్ష
 ణికపదప్రయోజనః ఆయమాత్మాజ్ఞానాదిత్యాదౌ జ్ఞానపదంముఖ్యాధాపరమేవ
 పఞ్చమ్యథాన్వయస్య తిలైఃపసమ్భవేన లక్షణావీజహూతాన్వయానుపపత్తివిర
 హాదిత్యభిమానినా ముక్తలక్షణైర్వాప్తిశబ్దాముద్ధృతుముపస్యస్యతి *యత్త్వి
 త్తి* శుద్ధజ్ఞానత్వావచ్చిన్నేన సమంపఞ్చమ్యథాన్వయసమ్భవేష్యనుమితిజన
 కజ్ఞానవిషయతయోపస్థితావేన జ్ఞానరూపమేతౌ తద్విషయతానిర్వాహకవ్యా
 ప్రాప్తకాంత్యయా ద్వాజ్ఞానవాక్సత్యైత్యుదాహరణాది ప్రయోగసమ్భవభిజ్ఞా
 నవిషయకజ్ఞానత్వావచ్చిన్నే తాత్పర్యానుపపత్త్యైలక్షణాయాతవశ్యకత్వమితి
 మాధత్తై* తన్నైత్యాదినా *యద్విషయకజ్ఞానస్య* *యద్విషయకజ్ఞానత్వాప్త
 చ్చిన్నస్య* *మౌతుత్వం* *అనుమితిజనకత్వం* *తస్యవ్యాప్త్యాదిజ్ఞానాయాం* *తు
 ల్యవిత్తివేద్యతయా అథానావా తత్రప్రతితానుమాపకజ్ఞానవిషయతయానిర్వా
 హకాకాంత్యాయామిత్యర్థః* *ఉదాహరణాదిప్రయోగః* *ఉదాహరణోప
 నయాభ్యాం తన్నిష్ఠవ్యాప్తిపక్షధర్మతాప్రదర్శనమ్ || యద్యపి జ్ఞానవిషయకజ్ఞా
 నత్వావచ్చిన్నే జ్ఞానపదతాత్పర్యేపి ముఖ్యాధాజ్ఞానత్వావచ్చిన్నపరత్వమక్షత
 మేవేతిపూర్వోపదర్శితముఖ్యాధాతాత్పర్యరాహిత్యరూపంలాక్షణికత్వం నాప
 వద్యతేతి|| తథాపిశక్యతావచ్ఛేదకవిలక్షణరూపావచ్చిన్నతాత్పర్యకత్వమేవలా
 క్షణికత్వమతానదాసః || నను శుద్ధజ్ఞానత్వావచ్చిన్నేనుమాపకత్వబోధేపి
 తత్త్వనిర్వాహకవ్యాప్త్యాదిమద్విషయకత్వలాభాయ వస్తుగత్యా తాదృశ జ్ఞానవి

అవచ్ఛేదకనివేశాయాహ *యదితి* *తథాచయద్యూపావచ్చిన్నవిషయక జ్ఞాన
 త్వం తజ్జనకతావచ్ఛేదకతద్యూపావచ్చిన్నస్యేత్యర్థః | శబ్దబోధేతుల్యవిత్తివే
 ద్యత్వేనానాభావాదర్థతేతి*తత్ర* *మౌతౌ* *నిర్వాహకాకాంత్యాయాం* *నిర్వా
 హకావాస్తరధర్మజ్ఞానాయాం* *తత్ర* *శుద్ధజ్ఞానత్వావచ్చిన్నే పరామర్శే* *తన్ని
 ర్వాహకేతి* *అనుమితిజనకత్వనిర్వాహకత్వార్థః* *వస్తుగత్యైతి* *తథాచ
 యద్యూపావచ్చిన్న విషయకత్వమనుమితిజనకతావచ్ఛేదకతయా మౌత్వార్థ
 స్తద్యూపావచ్చిన్నస్యేనవ్యాప్త్యాదిప్రదర్శనమితిసనియమః | కింతుయద్యూ
 పావచ్చిన్నస్యజనకత్వేనప్రతితజ్ఞానీయావిషయతాతద్యూపావచ్చిన్నేతని ర్వా

షయాఘాతేజ్ఞానై వ్యాప్త్యానిప్రదగ్ధనసంగతిరిత్యతలహా * అన్యథేతి * జనకజ్ఞాన
విషయతయాఽప్రతి లైఽపిజ్ఞానేవాస్తవతాదృశవిషయతాంపురస్కృత్య వ్యాప్త్య
పదగ్ధనే సుఖాదేరప్యాత్మత్వానుమాపకజ్ఞానవిషయతయా అయమాత్మాజ్ఞానా
దిత్యత్ర యస్సుఖసతిత్వేత్తుతాహరణప్రయోగప్రసంగాదిత్యధః || తథాచ సు
ఖాచా వ్యాప్త్యాదిప్రదగ్ధనేపిజ్ఞానైఽనుమాపకత్వ నిర్వాహకవ్యాప్త్యాదిమద్వి
షయకత్వపర్యంతాలాభాదాకాంతాయాఅపూరణాత్ యథాసుఖాచా నతత్ప్ర
దగ్ధనం తథైవైతన్తేజ్ఞానేపి నతత్ప్రదగ్ధనముపపద్యతేతిభావః || ఉక్తప్రతిజ్ఞా
దావతివ్యాప్తివారణాయ ప్రకారాంతరేణ లక్షణంపరిష్కార్యతాంమతమాహ ||
* కేదిత్తివతి * పశ్చిమ్యన్తైతి * కస్యాశ్చిత్ ప్రతిజ్ఞాయాఃపశ్చిమ్యంతలక్షణిక
పదవత్సేవిభూమజ్ఞానజ్ఞాప్యాలోకవాప్సర్యతోవహ్నిమానిత్యాదిప్రతిజ్ఞాయాం
వ్యభిచారేణావయవతావచ్ఛేదకం ప్రతిజ్ఞాత్వంపత్యాదిభేదేనభిన్నమపి నతాదృ
శపదవత్త్వనియతమితి నాతిప్రసంగఇతిభావః || తాదృశావచ్ఛేదకంసేతుత్వందు
ర్వచం సువచత్వే తదేవ లక్షణమిత్యన్యథాపరిష్కరుతే * తాదృశేతి * తా
దశ్శేషపద * పశ్చిమ్యంతలక్షణికపదం || ప్రతిజ్ఞాత్వాదికంచతాదృశపదాద్యమి
దపిస్యాప్రతిజ్ఞాదేస్సత్త్వేన తాదృశపదవత్త్వ వ్యభిచారితి తచ్ఛూన్యతావి
భావాన్నప్రతిజ్ఞాదావతివ్యాప్తిః || తాదృశపదవత్త్వవ్యభిచారిమేయత్వాదిహ
శ్యత్వాప్రసిద్ధ్యాఽవయవతావచ్ఛేదకేతి || అత్ర ప్రతిజ్ఞాత్వసేతుత్వసాధారణ
స్యావయవతావచ్ఛేదకత్వస్థైరకస్యాభావాత్ ప్రతిజ్ఞాత్వాదికం విశిష్టోపాదా
య తచ్ఛూన్యత్వనివేశ్యం తథాచ సేతుత్వవ్యావర్తనాయోపాత్తం తాదృశ
పదవత్త్వవ్యభిచారిత్వవిశేషణమనర్థకం || యదిచ ప్రతిజ్ఞాత్వసేతుత్వాది సా
సాధారణం ప్రతిజ్ఞాత్వాదిపంచాన్యతమత్వ మవయవతావచ్ఛేదకం తదా తత్రసే
తుత్వప్రవేశేతస్యాన్యదృశస్య దుర్వచత్వాత్ సువచత్వేతదేవాస్తులక్షణం | అ
న్యతమమధ్యసేతుత్వమస్తథావ్యతదాన్వితృత్యే విశేషణాంతరదానంచప్ర
త్యాశనాద్ధీతి న్యాయేనాయక్రమిత్యన్వరసః—పశ్చిమ్యన్తైత్యాదిలక్షణకతుర
హాకాకాంతాయాదాహరణాదీత్యధః * ఉక్తప్రతిజ్ఞాదా * ధూమాదాలోకవాక్
పర్యతోవహ్నిమానితి శంకృతప్రతిజ్ఞాదావిత్యధః * కస్యాశ్చిత్ * ధూమా
దాలోకవానిత్యాదేః * తత్ర * అన్యతమత్వశరీరే

నుమతాంధూమాదిత్యాదివాక్యస్థ ధూమాదిపదస్య జ్ఞానలక్షణాంసావతన్త్రైవిక
 దూషయతి *నవ్యాస్తీతి*జ్ఞానజ్ఞాప్యత్వలక్షణయేతి* జ్ఞాప్యత్వలక్షణాయాలవ
 శ్యకత్వాత్తత్రైవిజ్ఞానాంశన్యాప్యధికస్యప్రవేశేనైవ ధూమాదిపదస్య ముఖ్యా
 భావరత్నైవిధూమాదిజ్ఞానజ్ఞాప్యత్వ లాభనంభవ ఇత్యర్థః * నప్రాతిపదిక*న
 పశ్చిమీప్రకృతిధూమాదిపదే || నన్వేనంజ్ఞానస్య పశ్చిమ్యుక్తైకదేశతయా త
 త్రధూమాదిపదార్థస్యాన్వయాయోగాత్ ధూమాదిజ్ఞానాలాభః || నచజ్ఞాప్యత్వస్య
 పశ్చిమ్యుక్తైవి జన్యత్వరూపతదేకదేశకథంధూమాదిపదార్థతజ్ఞానాన్వ
 యసంభవఇతివాచ్యమ్ || చేత్రస్యపుత్రామటాదన్యత్రత్యాదాశసంబద్ధిపదార్థై
 కదేశే జన్యత్వాదాపదార్థానరస్యాన్వయదర్శనాన్నిష్ప్రతియోగికవీషవదా
 ర్థైకదేశే ఇతరాన్వయస్యాఽవ్యుత్పన్నత్వాత్ ||నచ స్వతంత్రాపస్థితవీష వ
 దార్థైకఇతరాన్వయజ్ఞానాజాయతే సత్వితరవిశేషణతయోపస్థితే-అతివీషగార్హి
 త్యేత్యాదాన్వతంత్రగోత్వాద్యుపస్థితయేలక్షణత్వతలకాంతాదివిరహవీషవదా
 ర్థాంతరస్య పదార్థైకదేశేఽనన్వయేవీజం సచసప్రతియోగినిష్ప్రతియోగి
 కైకదేశసాధారణఇతివాచ్యం ||ఫలానురోధన సప్రతియోగికపదార్థావిశేషణత
 యోపస్థితే సప్రతియోగిజ్ఞానాజాయతఇతికల్పనాత్ ||నచ జ్ఞానాదిసవిషయకవ
 దార్థైకపితధాపస్థితేవిషయవిశేషజ్ఞానాజాయతేఇతియ్యజ్యతే కల్పకాభావాది
 త్యాశజ్ఞానవిషయకకృతిదృష్టాంతేనపదార్థైకదేశేజ్ఞానేపివిషయాకాంతాం
 వ్యవస్థాపయతి * ఆకాంతావైచిత్ర్యాచ్యేతి * కుత్రచిన్వితంత్రాపస్థితవీష
 తరాకాంతాకుత్రచిద్విశేషణతయాఽవ్యుపస్థితే కస్యచిదాకాంతైవిషయస్య
 భావాధీనతయాఽఽకాంతా వైచిత్ర్యాదిత్యర్థః *కర్తృకృతీవేతి*పక్షేత్యా
 దాత్మజాద్యర్థకకర్తృద్యేకదేశే కృతౌ యథావిషయేత్వేనపాకాదిక్రియాన్వ
 తీత్యర్థః || ఇదంతుబోధ్యం || జిజ్ఞాసారూపాకాంతాయాః శబ్దధీశాశుత్వం

*పుత్రః*జన్యత్వవిశిష్టఃపుమా* నిష్ప్రతియోగికవీషైతి*జ్ఞానస్యనిష్ప్రతియో
 గికత్వాదిదిభావః*లక్షణ*గోపకస్యగోత్యేఇతి శేషః*ఆకాంతా*జిజ్ఞాసా*స
 చేతి * తథాచజ్ఞాప్యత్వస్య పశ్చిమ్యుక్తైకతామతే ప్రకృత్యర్థాన్వయాయుపవ
 త్తియూర్వాపైవేతిభావః * కల్పకైతి * జ్ఞానవదర్థకాత్పదాదౌ వ్యభిచారా
 త్ * పక్షేత్యాదావీతి * ఆదినాపాపకర్తృత్వాదాపుణాదికృత్ప్రశ్నయవరిగ్ర
 హ-జిజ్ఞాసారూపాకాంతాయాః శబ్దబోధజనకత్వందూషయతి *ఇదంత్యైతి*

అజిజ్ఞాసోరపి శాబ్దబోధోదయాన్తఃకృతానిరాకృతం తథాచాకాంతావిరహః
 పదాధైకదేశే పదార్థాంతరానన్వయేనపీఙః॥ గార్వి త్యేత్యాదౌ పదాధైక
 దేశే గౌత్యే నిత్యాదిపదార్థాభేదాన్వయబోధ ప్రయోజకాయాస్సమానవి
 భక్తిః తత్పదసమభివ్యాహారరూపాయా ఆకాంతాయాఅక్షతత్వాదతః పదా
 భీనాయాస్వతంత్రతదుపస్థితేః పదార్థాంతరస్య తత్కార్యయబోధే షేతు
 తావాచ్యా ॥ ఏవంచ జ్ఞానవిశిష్టార్థకాత్మాదిపదఘటితాదార్తానదగ్రవ్యుత్పాది
 వాక్యాత్పదాధైకదేశే జ్ఞానదగ్రవ్యభేదాన్వయవారణాయ దండజన్యో నదం
 డజన్యభేదాన్వయబోధవారణాయచ కల్పనీయే జ్ఞానాద్యం శైవతరాన్వయబోధే స్వతంత్రజ్ఞానాద్య
 వస్థితిషేతు త్వే కాద్యతావచ్ఛేదకకోటిప్రవిష్టేతిరవిషయతాయాం విషయతాన
 మ్పంధావచ్ఛిన్నప్రకారతాన్వత్వవిశేషణందేయం॥ వస్తుతాజ్ఞానాదివిషయకశా
 బ్దబోధే స్వతంత్రజ్ఞానాద్యవస్థితైర్వైతైర్వైతేషాం పంచమ్యుద్దిజన్యజ్ఞానజ్ఞాప్యత్వా
 వస్థితిప్రకృతిజన్యధూమాద్యవస్థితియోగ్యతాజ్ఞానాదిఘటిత శాబ్దసామగ్ర్యః ప
 దాధైకదేశేజ్ఞానాదౌ విషయతాదినమ్పంధేన ధూమాది ప్రకారకశాబ్దబో
 ధజననే బాధకాభావః తాదృశసామగ్ర్యం స్వతంత్రజ్ఞానాద్యవస్థితై రనంత
 ర్భావాత్తాదృశోపస్థితైర్జ్ఞానాదౌ దగ్రవ్యభేదాన్వయబోధప్రయోజకసామగ్ర్య
 న్తరేషేషేషాం॥ నచైవంస్వతంత్రజ్ఞానాద్యవస్థితైర్వ్యభిచారేణ షేతుత్వ
 మేవనసమ్భవతితివాచ్యం॥ యతోయత్రైకరూపావచ్ఛిన్నైవదే పదాంతరాకాం
 త్రాగృహీతా అన్యరూపేణచవృత్తిః గృహీతాతత్కార్యనిప్రసంగవారణాయతత్తదా
 నుపూర్వీవిశేషరూపపదవిశేషత్వ ప్రకారేణ గృహీతవృత్తికపదజన్యతత్తత్పదా
 థోపస్థితైర్వైతైర్వైతావాచ్యాతథాసతితద్ధర్తప్రకారేణాకాంతాది గ్రహస్యతద్ధర్త
 * అక్షతత్వాదితి* తథాచశక్త్యవస్థాపితగోపదాధైకదేశగోత్వేనిత్యవదా
 థాన్వయాపత్తితిభావః । జ్ఞాప్యత్వమాత్రస్య పంచమ్యుద్ధతామతేజస్యతాయా
 స్వతంత్రావస్థిత్యభావేనప్రకృత్యధాన్వయానుపపత్తివల్ జ్ఞానజ్ఞాప్యతాయాః
 పంచమ్యుద్ధతామతేజానన్యస్వతంత్రావస్థిత్యభావేన తదనుపపత్తితిదూషణంస
 మాధాపప్రదేశేనోద్ధరితి *ఏవంచేతి* విషయత్వాదిత్యాదినానిరూపితత్వసం
 బద్ధపరిగ్రహః *జ్ఞానాదీతి* అత్తానదగ్రవ్యుత్పాదౌ శాబ్దబోధభయేనేత్యాదిః

ప్రకారేణగృహీతవృత్తిక పదాధీనాపస్థితైశ్చ పరస్పరసహకారేణైవ ఫలజనక
 త్వాపగమే నాక్తాతిప్రసంగవారణసంభవాత్ తథాచనానానుపూర్వీప్రకారక
 పదజ్ఞానజన్యోపస్థితీనామేకవిధశాబ్దబోధే విభిన్నరూపేణ మౌతుతయా వ్యభి
 చారతవశ్యకఃకృతతదావృత్తేనైవ దర్శితవృద్ధిచారస్యవారణమితి ॥ ఏతేన జన్య
 త్వాంశైవతరాన్వయబాధేనస్వతంత్రజన్యకేత్వాపస్థితైఃకార్యకారణభావై కాగ్రతా
 వచ్చేదకకోటిప్రవిష్టతరవిషయశానాం నిరూపితత్వసంబధావచ్చిన్నప్రకారతా
 భేదనివేశనముభయవాదిసిద్ధం అన్యథా ఔపగవశత్యాదౌ తద్ధికాథావత్తైక
 దేశజన్యత్వేనిరూపకత్వసంబంధేనప్రకృత్యథాన్వయానువపత్తైజ్ఞానజ్ఞాప్యత్వ
 స్య పంచమ్యర్థత్వమతేచస్వతంత్రజ్ఞానోపస్థితజన్యతావచ్చేదకఘటకజ్ఞానవిషయ
 తానిరూపితేతరవిషయతాయాం విషయతాసంబంధావచ్చిన్న ప్రకారతాభేదనివే
 శనమధికమితిప్రత్యుక్తం॥ తదనివేశేవ్యుపదర్శితరీత్యానామంజన్యోల్ ॥వైయాక
 రణశత్యాదౌతదధీతేతద్వేదేత్యనేనవిహితతద్ధికార్థస్యైవత్తురైకదేశజ్ఞానవిషయత
 యాప్రకృత్యర్థస్యాన్వయోపపత్తయేఉక్తస్తలేవిషయతాసంబంధావచ్చిన్నప్రకార
 తాభేదనివేశస్యసర్వమతపీవావశ్యకత్వాచ్చేతి॥ ప్రకృతైర్దుభ్యాన్ధ్వపరజేవ్యయక్త్యం
 తరమాహ*యద్ధర్మవిశిష్టశ్చైతి *యద్ధర్మవిశిష్టః పంచమప్రకృత్యర్థఃతద్ధర్మవిశిష్ట
 స్తేనవ్యాప్యత్వముపదర్శితైతిజ్ఞానజ్ఞాత్వత్వస్య పంచమ్యర్థతామతే తద్ధర్మవిశి
 ష్టస్తేనపంచమ్యాజనకజ్ఞానవిషయత్వబోధలాభాదితిభావః*అన్యథా*పంచమ్యా
 జ్ఞానజనకత్వేన బోధితప్రకృత్యర్థ జ్ఞానేనిషయత్వేన విశేషణతామవలంబ్యవిష
 యేవ్యాప్యవృత్తపదర్శనసంగమనే * యథార్థధూమజ్ఞానాదిప్రయోగేపీతి * తత్తా
 తహిన్ స్వతంత్రజ్ఞానాద్యుపస్థితైః కాపి శాబ్దసామగ్రిఘటకత్వం నాస్తీ
 త్యాత్మాపద్యవ్యమిత్యుక్తస్తలే జ్ఞానాదౌ ద్రవ్యభేదబోధప్రసక్తాదిత్యతలహ
 * తాదృశేతి * ఉక్తాతిప్రసంగః * యత్రైకరూపేణాకాంక్షాగ్రహోఽ
 న్యరూపేణ వృత్తిగ్రహస్తత్రి * వత్త * అవ్యవహితౌత్తరత్వనివేశః * దర్శి
 తేతి * పంచమ్యర్థఘటకజ్ఞానేప్రకృత్యర్థబోధే స్వతంత్రజ్ఞానోపస్థితైరిత్యా
 దిః * ఏతేన * వస్తుతస్త్వితీకల్పస్యాదరేణ * జన్యత్వాంశే * దండజన్యో న
 దండజన్యశత్యాదౌ * ఔపగవః * ఉపసమీపవతిఽసీ గాః యన్యసఉపగూఢ
 పగోరపత్యంపుమానాపగవః * అధిక్ష్మమితి * జన్యజ్ఞానవిషయత్వస్యపంచమ్య

పిశత్వపస్థిజ్ఞానే పంచమ్యర్థజ్ఞాపకతాన్వయేన ధూమాదేజ్ఞాపకజ్ఞానవిషయత్వ
లాభేన ధూమాదావ్యాప్యత్వప్రదర్శనంస్యాత్ అస్తన్నతేచ జ్ఞానజ్ఞాప్యత్వస్థైవ
పశ్చిమ్యర్థతయాధూమజ్ఞానజ్ఞానస్థైవ తత్రజ్ఞాపకత్వం ప్రతీయతే సతు ధూ
మజ్ఞానస్యేతి నాతిప్రసంగఇతి । సచ పంచమ్యః కేవలజ్ఞాప్యత్వార్థమతేవుక్త
స్థతే జ్ఞానపదస్య లక్ష్యాధే జ్ఞానవిషయకజ్ఞానవీపతాత్పర్యాత్ సధూమజ్ఞానే
ముఖ్యేప్యధే జ్ఞాపకతాలాభఇతి సధూమాదా వ్యాప్యత్వోపపదర్శనప్రసంగఇ
శ్శవాచ్యం॥ముఖ్యార్థపరత్వే బాధకవిరహేణ తత్తాత్పర్యేణాపిప్రయోగసంభ
వాత్ సహ యత్రపదే అధాంతరే నిరూఢలక్షణాశ్చత్వస్థాపితార్థస్తేన స
బాధ్యతే తద్బాధౌపయికాకాంతాది సామగ్రికారే తద్బాధస్య దుర్వా
రత్వాత్ ॥ అథ తత్ర శక్యాధాబాధస్యాపి సంభవేన తత్కాపి కన్యచిత్కదా
చిత్తాత్పర్యంసంభవతు తథాపి తత్కానాదితాత్పర్యవిదహాత్ సతత్తాత్పర్యేణస్యా
యాంతగత పదప్రయోగసంభవఇతిచెత్ ॥ మాధూన్యఖ్యార్థతాత్పర్యక జ్ఞా
నపదఘటిత యథార్థధూమజ్ఞానాదిత్వాది వాక్యసముదాయస్య న్యాయత్వం,
తథాపి జ్ఞాప్యత్వమాత్రస్య పంచమ్యర్థత్వే న్యాయాంతగత ముఖ్యార్థప
రజ్ఞానపదఘటిత యథార్థధూమజ్ఞానాదిత్వాదివాక్యస్యధూమాదావ్యాప్త్యాం
తాప్రయోజకధీజనకత్వందుర్వారమేవ తచ్ఛానుభవవిరుద్ధమ్ ॥సచజ్ఞానజ్ఞాప్యత్వే
పంచమ్యః లక్షణా పక్షేపి కేవలజ్ఞాప్యత్వే స్వాంరసికలక్షణయోపస్థితే ధూమజ్ఞా
నే జ్ఞానజనకతాబాధసంభవాదుక్తాతిప్రసంగో దుర్వారః తత్రేష్టాపత్తాచ
వక్యతేపీష్టాపత్తిసంభవాదితివాద్యం॥ స్వాంరసికలక్షణయా పంచమ్యపస్థితవిష
యత్వరూపార్థాంతరణవ తాదృశజ్ఞాప్యత్వేపి ప్రకృత్యర్థాన్వయే ఆకాంతా

ధాత్వేతునైతదితిభావః * యత్ర * పదే * అనాదిత్వమ్ * పరంపరిత్వం
ధీపాతుత్వం*ధూమజ్ఞాననిష్ఠమ్ * స్వాంరసికేతి * లక్షణయేత్వమషంగః * ధూ
మజ్ఞాన * ధూమజ్ఞానపదోపస్థితే * అధాంతరేతి * ధూమాదిత్వాదాపం
చమ్యలక్షణయా విషయత్వేడపస్థాపితే తత్రధూమపదార్థాన్వయఇత్యర్థః!
అత్రలక్షణయాజ్ఞానవిషయతయా యద్దమేవిశిష్టః పంచమీప్రకృత్యర్థస్తత్రైవ
వ్యాప్త్యాదిప్రదర్శనమితి నియమోపగమానై తద్వక్తుమవసరఇత్యాహురిత్యసన్
దనః ॥ ధూమపాతుకస్థతే ధూమజ్ఞానాదిత్యభిధాయతదావ్యాప్యత్వోపపదశా

యామయా ౨నభ్యుపగమాత్ ధూమాదిజ్ఞానాద్యో ధూమజ్ఞానస్యజ్ఞాపకత్వా
 బోధనాదివిభావః॥యత్తుధూమజ్ఞానాదిత్యతొలక్షణయోపస్థితధూమరూపవిషయ
 విశిష్టజ్ఞానజ్ఞానేజ్ఞాపకతాభానేజ్ఞాపకజ్ఞానవిషయత్వం ధూమజ్ఞానఇవ తద్విషయే
 ధూమేపిభాసత ఇతి ప్రకృతేర్లాక్షణికతామతేతత్త్రధూమేవ్యాప్త్యాకాంతయా
 తమపదర్థన ప్రసంగోదుర్వారణత్వాశయవర్ణనం॥తదనన్తే॥తథాపిస్వమతేపితద్దో
 షస్యదుర్వారత్వాత్ పంచమ్యుక్తేః దేశేజ్ఞానేమఖ్యాత్యధూమరూపవిషయశిష్ట
 జ్ఞానాన్వయేపి ధూమే జ్ఞాపకజ్ఞానవిషయబోధస్య దుర్వారత్వాత్॥ నచతేభావ
 పంచమీ ప్రకృత్యధీనాపస్థితివిశేష త్వంయస్యతస్యేవవ్యాప్త్యాదీకం ప్రదర్శ్య
 త ఇతినియమస్య న్యయముపగమాత్ నస్వమతే దర్శితాతిప్రసంగఇతివాచ్యం॥
 తత్త్ర ధూమాదేజ్ఞాపకజ్ఞానవిషయకాబోధాదాకాంత్యాసంభవతాదృశనియమ
 మననుదధ్య వ్యాప్త్యాదుప్రదర్శనస్యానవవాదాత్॥వస్తుతొలింగజ్ఞానం ప్రకృ
 త్యర్థేః పంచమ్యుక్తేవాంతర్భవతూభయథాపి ధూమజ్ఞానాదిత్యత్ర ధూమజ్ఞా
 నవిష సాధ్యజ్ఞాపకతావచ్ఛేదకపక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవిషయతానిరూపితప్ర
 కారతాలభ్యతే నేవవిషయతా తస్యవ్యాప్తిపక్షధర్తతానిర్వాప్యేతితదాకాంత
 యా తత్రైవ వ్యాప్త్యాదుప్రదర్శనంతద్ధానవిశేషణధూమేచతాదృశ విషయతాన
 చ్ఛేదకత్వరూపవిషయతైవ సాచనతత్త్రవ్యాప్త్యాదినిర్వాహ్య అతానతత్త్రితదా
 కాంతేతి ధూమాదిత్యాదిప్రయోగే ధూమత్వాదావిష ధూమజ్ఞానాదిత్యత్ర ధూ
 నావస్తితిః సహితత్త్రజ్ఞాన జ్ఞానస్యజ్ఞాపకత్వేతాత్పర్యం యేనలక్షణాన్యాదివికల్పిత
 అత్రాన్వరసికయోపస్థాపిత జ్ఞాప్యత్వేపకృత్యుక్తాన్వయే ఆకాంత్యా ౨నుప
 గమేన ధూమజ్ఞానాదిత్యాదేజ్ఞాపకత్వాబోధకత్వమితిసమాధానమయ్య క్తం,ని
 రూఢలక్షణయోపస్థాపితే జ్ఞాప్యత్వేతదైవోపస్థాపిత పరకృత్యర్థజ్ఞానాన్వయే
 ఆకాంత్యోపగమేపితత్వంపస్థాపితతదన్వయే ఆకాంత్యా లక్షణకర్తృభిరవ్య
 సంగీకారస్య సువచత్వాదితి బోధ్యమ్॥యత్తుకారోక్తదీధిత్యాశయేమాషణాంత
 రమాహ * వస్తుత ఇతి * లక్షణాద్వయమపేక్ష్యైకలక్షణాయాం లాఘవమభి
 ప్రేత్యపంచమ్యుక్తస్యోత్తరాభిధానమ్ *విషయతైవేతి* లభ్యతిఇత్యనువర్తతే
 అవచ్ఛేదకత్వస్యతద్గతవ్యాప్త్యాదినిర్వాహ్యతొలక్షణమేధూమత్వాదాతన్నిర్వా
 హకాకాంత్యాదుర్వారతయా తద్గతవ్యాప్త్యాదుప్రదర్శనప్రసంగఇతి యక్తి

మాదా వ్యాప్త్యాదేర్నోపదర్శనమితి — ఇతిగద్యాద్యైహేతుగ్రంథః —

మూలా క్తలక్షణాపేక్షయాలఘూని ప్రతిజ్ఞాద్యవయవలక్షణానిస్వయమాహ
 * ఇతిరాన్నితేతి * వ్రథమసత్వంతస్య హేతుాపనయనిగమనసాధాణస్యాదా
 హరణవ్యావర్తనప్రయోజనంస్వయమేవదర్శయిష్యేప్రతిజ్ఞాచేత్వాదిత్యాదినా,
 ఇతిరాన్నితత్వం స్వభిన్నావయవాథాన్వితత్వం సాన్వఘటకపదోపస్థాపితార్థా
 న్వితత్వంవా||ఏవంచేతరావయవసహకారేణ సాన్వఘటకపదసహకారేణవా బో

వారణాయథామత్వాదావితిదృష్టాన్తాభిధానమ్ || * * * * *

— శ్రీ ఇతికృష్ణ భట్టియహేతుగ్రంథః శ్రీ —

* లఘూనీతి * ఏతేనన్యాయావయవసామాన్యలక్షణయోల్లఘూప్రతిజ్ఞాది
 ఘటితయోమూలా క్తయోరెవలఘుత్వంనకు మూలా క్తగురుతరప్రతిజ్ఞాఘటిత
 యోరితి సూచితమే * ఉదాహరణవ్యావర్తనమ్ * యోయోధూమవాకానవహ్ని
 మానితుద్దాహరణైఽంత్యభిన్నయత్పదార్థ విశేష్యకాన్వయ బోధజనకేతి
 వ్యాప్తివారణం || యథాశ్రుతేఇతిరః సాన్వధానిన్వయః సాధ్యాదిస్తదన్విత
 సాన్వధాబోధకతయానాదాహరణవ్యావృత్తిరతావ్యాచక్షే * స్వభిన్నేతి *
 అవయవత్వంనావయవప్రతిపాద్యత్వపర్యాప్త్యధికరణత్వం తచ్చసాన్వధాసాన్వ
 స్య సంభవతి || హేతుఘటకపంచమ్యథాన్వయసత్వైపి క్షుణ్ణకప్రకృష్టార్థా
 నన్వయాభావాదిత్యతలహ * స్వభిన్నావయవఘటకపదేతి * యద్యపి తార్థవ
 దప్రయోజ్యవిషయతానిరూపితసాన్వధావిషయతాశాన్వయం లభ్యతే కథాపిచైయ
 థ్యాన్తదుపేక్ష్యాహ * ఏవంచేతి * సచసహకారేణాప్రనేనబోధజన్యత్వై
 వచైతావతాదాహరణవ్యావృత్తిరితి వాచ్యమ్ || తదధావప్రయ క్తసాన్వధావిక
 త్వం సహకారః | వైశిష్ట్యైశ్యతీయాబోధేఽన్వయః || స్వజన్యతావచ్ఛేదకీర్మా
 తబోధవృత్తిధర్మావచ్ఛిన్నాభావత్వేనచ ప్రయ క్తత్వం || యద్వాతాదృశపద
 ప్రయ క్తవిషయతానిరూపితస్వతాత్పర్యవిషయబోధీయవిషయతా ప్రయోజక
 త్వం హేతుాదాహరణబోధమాహయోదాహరణవారణాయ తాత్పర్యనివేశజ
 త్యదోషాత్ || నన్వసుషంగపక్షేనిగమనేతివ్యాప్తిః స్వభిన్నాఘటకాయం
 పదోపస్థాపితార్థాన్విత సాన్వర్థబోధకత్వాదతాద్వితీయదశైఽన్వ భిన్నపద
 విశేషణంస్వీయత్వనేతరాఘటకత్వ రూపనివేశ్యం యథాశ్రుతేన తేనావార
 ణాత్తదావగౌరవమిద్యతలహ * సాన్వఘటకేతి * తచ్చస్వనిషయకనిష్ఠభేదవృత్తి

ధకత్వంసముదాయాధః॥ తేనోదాహరణబోధాధికప్రవిష్టసాధ్యాదేః ప్రతి
జ్ఞాదిజన్యబోధేఇతరాన్వితత్వేవిపక్షతిః-ద్వితీయసత్వంతానంతరమగ్నిమంశాయా
వయవత్వమితి సంఖ్యతే-ద్వితీయసత్వంతచపాతునిగమనపాఠకంపాతుజన్యేత
స్తాదితరేభ్యోభిద్యతే ఇత్యాదినిగమనజన్యేచ బోధేవిభక్త్యధికాన్య విశేష్యత
యావినక్షణీయవిభక్త్యంతపదాధిక విశేష్యకత్వవింహద్యహ్నివ్యాప్య భూమ
వాంశ్చాయం తస్మాద్యహ్నిమానిత్యాద్యపనయనిగమన జన్యబోధేచ విభక్త్యం
తపదమధ్యంతర్భూతేదం పదమతుపాద్యంతపదాధికయోర్విశేష్యతయా అం
త్యభిన్నేస్తీయ పదాధికవిశేష్యకత్వ విరహాత్ ॥ అంత్యత్వంచ స్వఘటకపదే
మచరమత్వం॥ ఉపనయాదిష్టేదమాదిపదానామపి నపదసామాన్యమధ్యే చరమ
త్వం తదు తరమప్యన్యవాక్యఘటకపదసత్త్వాదిత్యతఃస్వఘటకత్వోపదవిశేషణం॥
ఏవంచ నిగమనిఘటకపదేమయచ్చరమంతదన్యోపనయన్థేదం పదార్థవిశేష్యక
బోధంప్రత్యుపనయనహకారేణస్వాధ్యబోధజనకేనిగమనేతాదాత్త్యేనద్రవ్యాది
సాధ్యకే ఇదంద్రవ్యంగుణకమాన్యత్వేనతి సత్త్వాదిత్యాదౌ స్వఘటకవిభక్త్యం
తపదేమ యదంత్యంసత్త్వాదిపదంతదన్యవిభక్త్యంతప్రతిజ్ఞాన్త ద్రవ్యాదిపదాధిక
విశేష్యకాన్వయ బోధజనకహేతా చాతివ్యాప్తివారణాయస్తీయత్వవంత్యభి

యోగితావచ్చేదకవిషయితాకత్వమ్ * విభక్త్యధికాన్యేతి * నచాంత్యైవ విభ
క్త్యంతత్వంనఘటకం ఏవంచపదేవిభక్త్యంతత్వం నవిశేషణం తథాప్యక్తబోష
నిరాసాదితివాచ్యం ॥ తథానత్యుపనయేతివ్యాప్తైరంత్యత్వే విభక్త్యంతత్వ
సాన్యవశ్యకత్వాత్ * అంత్యభిన్నఇతి * ముఖ్యవిశేష్యతానివేశ్యాతేనోపన
యాదావతివ్యాప్తిః॥ సన్వయంపదమాదాయైవ నిగమనత్వపర్యవసానసాధిభా
నాదుపనయనహకారేణ బోధకత్వేన సాస్తీత్యతలహ * తాదాత్త్యేనతి *
ద్రవ్యస్వసాధ్యకే ఇదంద్రవ్యత్వవద్యైవప్రతిజ్ఞాతత్రద్రవ్యత్వపదంనవిభక్త్యం
తమతస్తాదాత్త్యేనంబంధానుసరణం ॥ ఏతల్లక్షణేచ స్వఘటకవిభక్త్యంతపద
పాగభావానమనకాలీనస్వఘటకవిభక్త్యంతపదభిన్నస్వఘటకవిభక్త్యంతత్వ
ప్రవేశాద్దూమాదిశ్యేకపదపాతువాఢణాత్ పదద్వయఘటితపాత్వనుసరణమ్*
హేతావతి* ఫతతాదృశపదనహకారేణస్వాధ్యముఖ్యవిశేష్యకబోధోపాదానా
న్నదోషః॥ ఏవమప్యుపనయేతివ్యాప్తేః అంత్యేభూతేదంపదాన్యనిగమనసహ
కారేణ స్వాధ్యముఖ్యవిశేష్యకబోధజనకత్వాత్ *స్తీయత్వమితి*యద్యపిస్తీయ

న్నపదవిశేషణం॥ అత్రస్వత్వపురస్కారేణ లక్ష్యవ్యక్తీనానివేశాదననగమణి
 తిప్రతియోగినిస్వత్వంనివేశ్యలక్షణాంతరమాహ*అంత్యపదవత్వఇతి* అత్రాపున
 దాహారణవారకంప్రథమసత్యంతమనుషజ్యతే,ద్వితీయసత్యన్వైశ్చైకవికంసత్య
 న్నద్యయం,ధూమాదిత్యాది సేతౌవిభక్త్యంతాన్త్యవహాప్రసిద్ధ్యా ఏకపదమాత్ర
 ఘటకతత్పదసాధారణస్యాంత్యత్వస్య నిర్వచనేప్యంత్యభిన్నవిభక్త్యంతస్వీయప
 దాప్రసిద్ధ్యాస్యపదేనాన్తస్త్వేనాపాదేయతయా స్వీయానంత్య పదార్థాణవిశే
 ష్యకశాబ్దబోధాజనకంయత్తదన్యత్వ సత్త్వాదతివ్యాప్తిరంత్యపదత్వైసతీతి
 అంత్యపదవత్వంచ స్వఘటకపదోత్తరపదాఘటకంయత్వంతదన్యత్వం నతు
 స్వఘటకపదోత్తరపదఘటితత్వంలక్ష్యభూతప్రతిజ్ఞావ్యక్తీనాంస్వేనాపాదేయ
 తయా అననుగమతాదవస్థాల్ అంత్యపదవనాపాతువిశేషసోపపయనిగమన
 యో న్నద్యతాస్త్వీయానంత్య పదార్థాణవిశేష్యక బోధాజనకయో న్నదన్యత్వా
 వత్త్వాన్నితివ్యాప్తిః ॥ సచాపనయఘటకానంత్యపదార్థాపాతుమదాదివిశే
 ష్యకబోధజనకతదేకదేశ మతుబంతాదేర్భేదస్య తద్ఘటితసముదాయాత్తకోప
 ఽద్యవదార్థవిశేష్యకాన్వయబోధజనకలొక్తావపుప్రసయాదివృత్తాసస్సంభవ
 తితథాపిధూమాదాలాకవానిత్యాదిప్రతిజ్ఞాస్వవ్యాప్తైస్తత్త్వైః॥అత్రన్వఘటకవి
 భక్తిప్రాగభావసమానకాలీన స్వఘటకవిభక్తిప్రకృత్యర్థవిశేష్యకబోధజనకత్వం
 సమ్యగితివదంతి॥నను స్వఘటకపదవృత్తిస్వఘటకపదప్రాగభావసమానకాలీనత్వ
 స్యాభావవత్ప్రేక్ష్యఘటకత్వరూపాంత్యత్వైస్వఘటకపదవృత్తిత్వంప్రవేశ్యదోషదాన
 మసంగతమతఅహ*ఏకమాల్యేతి* స్వఘటకపదప్రాగభావసమానకాలీనస్వఘ
 టకపదత్వమంత్యత్వమ్ * ఉచ్యతే* ఉపనయాదికమిత్యభిప్రాయః * స్వఘటక
 తి * స్వం ధూమాదిత్యాదిపదం తద్ఘటకమపి తదేవతదుత్తరముదాహరణాదిఘ
 టకపదమేవ తదవిషయకప్రతితివిషయత్వాద్ధూమాదిత్యాదానాతివ్యాప్తిః ॥ ప్ర
 తిజ్ఞాయాంచ ఘటకపదోత్తరంవత్సమానితి పదంతదవిషయకప్రతితివిషయత్వా
 ల్లక్షణసమన్వయః ॥ వ్యఘటకవిభక్త్యుత్తరవిభక్త్యఘటితం మత్స్వంతదన్యత్వం
 తు లఘుత్వాన్విత్యయః ॥ అత్ర స్వీయానంత్యపదార్థాణవిశేష్యకాన్వయబోధజ
 కత్వావచ్చిన్నభేదః తాదృశజనకసముదాయభేదోవా వ్యాసజ్యవృత్తిధర్మావ
 చ్ఛిన్నాన్నియోగితాకభేదానుపగమన్నసునివేశిత్యాశంకలే * నచైతి *

నయాదావనత్తావ్తాదృశబోధాజనకంస్వంనోపనయాదికమిత్యతివ్యాప్తిరితివా
చ్యం॥తాదృశబోధజనకత్వం యాదృశసముదాయావృత్తితాదృశసముదాయరూ
పస్వభిన్నత్వనివేశేవానతిప్రసంగాల్॥ఉపనయాద్యేకదేశవృత్తితాదృశబోధజన
కతాయోగదమాద్యంతపదఘటితసముదాయాత్తకోపనయావృత్తితయోతదంతపద
సముదాయాత్తకోపనయాదేస్తాదృశసముదాయాత్తకత్వేనతద్భిన్నత్వాభివాల్॥
తాదృశసముదాయభిన్నత్వంచతద్భేదానుయోగితావచ్చేదకావయవకావచ్చేద
కరూపవత్స్వమతస్సముదాయఘటకప్రత్యేకసకలభాగము సముదాయభేదనత్వే
పిగాతిప్రసంగః॥ఈదృశ్యవరీతిఃవయవాంతరభేదఘటితలక్షణాంతరేపిబోధ్యః॥
తస్మాత్ప్రతిపితరేభ్యోభిద్యతఇత్యాది నిగమనేస్వఘటకవిభక్త్యంతపదమధ్యయ

●లతివ్యాప్తిరితి● స్వీయానంత్యపదార్థవిశేషకాన్వయబోధాజనకస్వాప్రసిద్ధి
రిత్యర్థః● తాదృశబోధేతి● నను మహావాక్యార్థబోధేఽవాంతరవాక్య
ర్థజ్ఞానస్య హేతుత్వేనవహ్నివ్యాప్యభూమవాన్ పర్యతఇత్యుపనయాథబో
ధే వహ్నివ్యాప్య భూమఇతిజ్ఞానస్య నిగమపజన్యబోధేచతస్మాదిత్యర్థజ్ఞానస్య
తస్మాద్వహ్నిత్యర్థజ్ఞానస్యవాఽపేక్షణీయతయాఽతివ్యాప్తివారణేపి ఇదంస్ప
ర్శవల్ భూతత్వేనతి మూతఃత్వాదిత్యాదిన్యాయాంతరగతహేతుకావతివ్యాప్తిః॥
స్వీయానంత్యపదార్థవిశేష్యకబోధస్తేన తక్రానుదయాదితిచెన్న ॥ వోభ
నం భూతత్వమిత్యాకారకబోధపరిధైః ॥ స్వీయానంత్యపదవ్యయోజ్యముఖ్యవి
శేష్యతాశాలిబోధజనకతాసామాన్యస్యవాభిధానాల్ ॥ భూతత్వేఇత్యస్తాద్విభ
క్త్యర్థవిశేష్యకబోధే విభక్త్యంతభూతత్వపదస్యజనకత్వాల్ ॥ తేనయాదృ
శహేతుఘటకప్రథమపదాత్సాన్విఘటక పదార్థప్రకారకబోధో ప్రసిద్ధస్తక్రా
పినదోషః ॥ ఉపనయాదినిష్ఠబోధజనకతాయాం సామాన్యాంతరగతాయాముప
నయాద్యవృత్తితాన్విభావాదప్రసిద్ధైరాన్వరణాయ ముఖ్యత్వోపాదానమ్ ॥ భూమా
దాలోకవాన్ పర్యతోపహ్నిమానిత్యాదిప్రతిజ్ఞానంగ్రహాయ సామాన్యపదమ్ ॥
అథ స్వీయానంత్యపదార్థవిశేష్యకబోధజనకం యద్యత్స్వం తద్భిన్నంయద్య
త్తద్భిన్నత్వం కుతానోక్తమితిచెన్న ॥ భిన్నభేదస్యప్రతియోగితావచ్ఛేదక రూ
పత్వే అనుయోగి న్యేన స్వత్వంనివేశవర్యవసానాల్ ॥ అభావాంతరతయాఽవై
యర్థ్యమితి ॥ పక్షేచ వ్యాసజ్యవృత్తిధర్మావచ్ఛిన్నానుయోగితాక భేదాను

దంత్యంధాతుపదం తదన్యాఖ్యాతాథావిశేష్యకబోధజనకతయా అతివ్యాప్తిం
అంత్యభిన్నపదస్య విభక్త్యంతరూపతావివక్షణైవ వారయతి*పదమితి*నిగమన
ఇతి*నిగమనపదమపి తస్మాత్పృథివీతరేభ్యోభిద్యతఇత్యాదినిగమనవిశేషవరం,అం
త్యపదశరీరేవృత్తి మత్వయాపపదత్వనివేశేవుచుపనయనిగమనయోరెవతివ్యాప్తి
సాస్యో ఉపనయఘటకదం పదనిగమనఘటక మతుష్పదయోరంతైత్థటకవిభక్తి
సత్త్వీనాంత్యభిన్నత్వాదతః తత్యవిభక్త్యంతపదమేవ నివేశ్యమితి భావఇతి కేచి
దావ్యవక్షతే||తన్నమనారమం || తథాహి || స్వఘటకవిభక్త్యంత పదమధ్యేయ
దంత్యమిత్త్యన్యకోథః,స్వఘటకవిభక్త్యంతపదప్రొగభావాసమానకాలీన విభ
క్త్యంతపదమిత్త్యథాఇతిచేత,ఉపనయాదిన్దేదమాదిపదస్యవిభక్తిరూపపదప్రొగ
భావ సమానకాలీనతయా తస్మాంత్యత్య నిరాహాయవ్యధమం విభక్త్యంతత్వం
పగమేనోపనయాద్యవారణాత్ తద్విభజనకాన్యత్వస్యోపనయాదాపసత్త్వా
దితి || ఇదంతుబోధ్యమ్ || స్వీయానంత్యపదాప్రయోజ్యసప్తజన్య శాబ్దబోధీయ
ముఖ్యవిశేష్యతాకమజనకాంతాథః || అనుషంగపక్షేచనత్యంతేన నిగమనప్రస్
దానఇతి *అవయవాంతరభేదః * హేత్వస్యతోవదాహరణాన్యత్వమ్ || కేచిత్తు
అంత్యపదవత్త్వపరిష్కారోఽప్యవమేవత్యాహుః || తన్న || స్వఘటకపదోద్ధ
రపదఘటితత్వం యాద్యశసముదాయావృత్తితాదృశసముదాయరూపస్యభిన్నత్వ
మితిపరిష్కారస్య నిష్ప్రయోజనకత్వాత్ || ఘటితత్వస్య స్వఘటకపదసాధా
రణతయా సముదాయావృత్తిత్వాబాధాచ్చ || సంప్రదాయమతముపన్యస్యతి ||
* వృథివీత్యాదినా కేచిదావ్యవక్షతతత్వంతేన * తస్మాదప్సహమానిత్యత్రస్వ
ఘటకవిభక్త్యంతపదమధ్యే యదంతంమతుష్పదం తదన్యాథావిశేష్యకబోధాజ
నకత్వాదాహ * నిగమనవిశేషేతి * ఏతచ్చ ప్రయోజనం స్వఘటకవిభక్త్యం
తపదమధ్యేయత్యత్ర పదస్య విభక్త్యంతత్వావివక్షణైవ ఘటితత్వతస్తత్కాపి త
ద్వివక్షతి * అంత్యపదశరీరఇతి * అంతఇతి * తథాచాంత్యేభూత సుష్పదభి
న్నైదం పదాద్యథావిశేష్యకబోధజనకత్వాదతివ్యాప్తిరిత్యథః * ఉపనయన్దే
తి * స్వఘటకవిభక్త్యంతపదప్రొగభావాసమానకాలీన విభక్త్యంతభిన్నవిభ
క్త్యంతపదేతి|| అంత్యపదయోర్విభక్త్యంతరూపయోరుపాదానేపిస్వఘటకపద
ప్రొగభావాసమానకాలీనత్వరూపాంత్యత్వఘటకపదంవిభక్త్యంతమేవనివేశ్యం||

విశేషణమస్తుతరమవిభక్త్యంతప్రవిశేషణమనధాకం, తద్దేయమితిచేత్ తహిం
అనంత్యత్వం స్వీయవిభక్త్యంతప్రాగభావసమానకాలీనత్వ పర్యవసితంభిన్న
భిన్నత్వ నివేశస్య వైయధ్యాత్, ఏవచతస్మాద్భిద్యతఇత్యాదినిగమనస్థాఖ్యాత
పదస్యోపంత్యత్వమేవసాస్తీకిమనంత్యపదవిభక్త్యంతత్వనివేశనెనెతి॥పస్తుతస్తుత
స్తాస్తేతరాణీత్యాదానిగమనవిభక్త్యంతరపదప్రాగభావసమానకాలీన పఞ్చ
దార్థవిశేష్యశబ్దబొధజనకైతివ్యాప్తిరేవలక్షణపదస్యవిభక్త్యంతపరలయా
వారితా ॥ అథనఞ్చదస్యాపిప్రాతిపదికత్వేన విభక్త్యంతతయావిభక్త్యంతత్వవి
శేషణేన దుర్వారతా॥ నచనిపాతస్యవిభక్తిప్రకృతిత్వం నస్వీక్రియలే తదధాన వి

అన్యథోపనయనిగమనయోస్తద్ధుటకీభూతేదం పదమతుప్పదయోస్తద్ధుటకచరమ
సువ్విభక్తిపదప్రాగభావసమానకాలీనతయా తదన్యత్వవిరచేణ తాదృశాన్య
త్వాశ్రయవత్తదుత్తరకాలీన వాక్యాంతరఘటకవిభక్త్యంతపదభిన్నతయా విభ
క్త్యంతతయాచాతివ్యాప్తివారణాసంభవాత్ ॥ తత్పదన్యవిభక్త్యంతరూపస్యో
పాదానైచాంత్యపదభిన్నపదయోర్విభక్త్యంతత్వానుధావనంనిష్ఫలమ్ ॥ ఉపన
యనిగమనఘటకయోరిదంపదమతుప్పదయోః స్వఘటకవిభక్త్యంతపదప్రాగభా
వాసమానకాలీనతయాఅంత్యభిన్నత్వాసంభవేనాతివ్యాప్త్యభావాదిత్యర్థః॥న
చాంత్యత్వఘటకపదస్య విభక్త్యంతరూపస్యగ్రహణేన దీధితితాత్పర్యమ్ ॥ త
థాసతి పదస్య విభక్త్యంతత్వావివక్షణే నిగమనపదుపనయేచ్ఛక్తిరీత్యాతి
వ్యాప్తిసంభవేన నిగమనమాత్మాభిధానస్య నిరభిప్రాయకత్వావలైరితిభావః ॥
అతోక్తానుపపత్తిభయేనాంత్యభిన్నపదస్య విభక్త్యంతరూపస్య వివక్షాబీజం
స్వయమాహ * పస్తుతస్త్రివీతి * యత్త్వననుషంగపక్షే తస్మాన్నేతరాణీనిగ
మనమేవనోపగమ్యలే అనుషంగపక్షేచ నఇథాముఖ్యవిశేష్యకబోధాజనకత్వ
స్తేననత్వేన తదన్యత్వస్తేనదుఘటత్వాదితి॥తన్నసాధీయః॥అనుయోగ్యమి
శ్చితనఇథావిషయకమహావాక్యార్థబోధానుపగమాత్ అవాంతరవాక్యార్థా
బోధేదాధకాభావాత్ ॥ అన్యథా తాదృశసంప్రదాయసిద్ధనిగమనాపలాపాపత్తై
రితి సిద్ధాంతమభిప్రేత్యతదభిధానాత్ ॥ కేచిత్తు ప్రాచీనమతేనెదంవ్యావృ
త్తిప్రదర్శనమిత్యాహః ॥ తథాచానుషంగపక్షేఽనుషక్తస్య సనిగమనఘటక
త్వం వక్ష్యద్యయే నిగమనత్వసమనియమాత్ తదనుసంభావంతు సామగ్రిఘటక

భక్త్యర్థానన్వయాత్ స్వరాద్యన్వయాఞ్చ అనుసంధీయమానలుప్త విభక్త్యర్థాన్వయేన తాదృశతాదృశాన్వయో తరమేవవిభక్తిస్వీకారస్యావశ్యకత్వాత్ సజ్జోసుబంతల్యైపి సజ్జిత తత్పురుషవిధాయకసూత్రసామథ్యాదేవ తేన సహసమాసోభవిష్యతీతి వాచ్యం || విభక్తైర్నిపాతాథాన్వితాథాన్ బోధకత్వైపి నిర్విభక్తికప్రాతిపదికస్యా సాధుతయాసాధుత్వావిభక్తేరావశ్య కత్వాత్ సజ్జోసుబంతల్యైపి సజ్జిత తత్పురుషవిధాయకసూత్రసామథ్యేన తే సహసపదాంతరస్య తత్పురుషసమర్థనేపి బహువ్రీహ్యవ్యయాభావయోరనుపపత్త్యై||సుబంతల్యైపి సమాసాప్రవిష్ట ప్రతియోగిపదాథాన్మపరాగేణసజ్జో

మాత్రం అయంపదాంత ర్భావేణ నిగమనత్వపక్షేతు న్యాయావయవత్వం తదంతగఃతత్వమాత్రంసీలః పర్వతోవహ్నిమాఢ్మామాదిత్యాదౌ ధూమాద్వహ్నిమాఢ్మపర్వతఇతి బోధస్యావాంతరవాక్యాథ్బోధత్వాభావేన వాదితాత్పర్యాగోచరతయా స్వీయానంత్యపదాథ్చవిశేషకాన్వయబోధాజనకాన్వత్వాభావేనైవ వారణాన్నాన్వయావయవత్వపర్యంతవైయధ్యాత్ || తథాచ నిగమనైకదేశైతివాన్యప్తిః || ప్రాచీనైస్తవసుయోగ్యమిశ్రితసజ్జితబోధవాదిభిస్తస్మాన్నైతరాణీత్యస్య వాక్యత్వస్వీకారాదననుషంగపక్షేత్తన్తలైవాన్యత్తిరితిసిద్ధమ్ || లక్షణసేత్వనేనాంత్యపదస్యాతథాత్వాత్తత్ర విభక్త్యంతత్వవివక్షాయానదీధితితాత్పర్యమితిసమ్ప్రదాయమతదూషణాంతరంసూచితమ్ || నన్వేనమవ్యయానామపి విభక్తిప్రకృతిత్వంసస్యాత్ తదథేనాపి విభక్త్యర్థానన్వయాత్తథాచన్యః పురుషార్థఇత్యాదిప్రతిజ్ఞాయామవాన్ప్తిరతలహః * న్వరాదీతి * అవ్యయాభావయోరితి * సుబంతావ్యయస్వేన అవ్యయాభావసమర్థపదత్వాత్ || సచాథాన్భావైవ్యయాభావవిధానసామథ్యాదనుబంతల్యైవ్యవ్యయాభావోభవిష్యతీతినజ్జోభిన్నాన్వయేనాథాన్భావైవ్యయాభావానుపగమాదితివాచ్యం అవ్యయంవిభక్తిత్వనుశాసనఫలకస్యాన్వయపదస్వైకతయా కేవలావ్యయసుబంతావ్యయరూపార్థద్వయాసంభవాత్ ఏవంచావ్యయాంతరేణ నిర్లక్షికమిత్యాద్యవ్యయాభావోపసిద్ధతీత్యనధేయమ్ || నను సజ్జనుబంతత్వావగమే ఘటఃపటోనశ్చఘటశ్చేతివిగ్రహసంభవాన్నఘటావిభిదన్ందావప్తిరతలహః * సుబంతైతి * సమాసేతి * అథ వృత్తస్యవిశేషణయోగేనైతివృత్తైః తదర్థశ్చ న

అభావాబోధకతయా తత్సా పెక్ష త్వేనా సామధ్యాన్మ జేసనమా ద్వంద్వ ఇతి
 మానఘటః ఏహాపస్తా ప్యే సమాసాఘటకపదార్థస్యనాన్వయః ॥ అన్యథా ఋద్ధ
 స్య రాజమాతంగఇత్యాదిప్రయోగావలైః ॥ రాజాదౌ ఋద్ధాదిపదార్థయోగ్య
 తాసత్త్వాత్ ॥ ఏవం తద్దిశాంతస్యకృదంతస్య సామధాతుపదస్యచ ఘటకపదో
 వస్తాపేన తదఘటకపదార్థాన్వయః ॥ తేనశోభనంవైయాకరణఇత్యాదౌ ఆ
 భ్యయసరూపప్రత్యయాత్తైకదేశేన శోభనాద్యన్వయః ॥ తత్ -కస్యచేతారితి
 ఛైత్ -ఆకాంతావిరహాత్ ॥ ఆకాంతాపినసమభివ్యాహరమాశ్రిం కింతు బోధ
 విశేష పదవిశేషయోస్సమభివ్యాహరః ॥ సామాధ్యయోరభేదబోధేచ సమాస
 విభక్తికనామ్నోస్సమభివ్యాహరః ఉక్తస్థలేచ ససాస్తిరాజపదస్య నిర్విభక్తిక
 త్వాత్ ॥ నచైతావతా యథారాజమాతంగఇతినమాసో వార్యతే తద్వత్సజ్జీవ
 దేన ద్వంద్వసమాసః కథంవాచ్యతే సజ్జీవే ఇతరాన్వయమాత్రిస్య వారణీయ
 త్యాదితిచైత్ ॥ శోభనెననెదరలక్ష్మీశాభే అరూపాయాదాసాన్యఃపుత్రఇత్యాదేః
 సాధుతావారణాయ సాపేక్షమసమర్థనద్భవతీత్యసామధ్యాన్మిదేశాత్ ॥ అన్య
 థా తత్ర శోభనాద్యభేదాన్వయోధాపయికాకాంతానత్వేన శాబ్దబోధావ
 లైః ॥ అతఏవ ఋద్ధస్య రాజమాతంగఇత్యాదావపి రాజపదోత్తరవిభక్తిస్త్వ
 తికల్పనెప్యసామద్భ్యమేవ తథావిధప్రయోగవారణం శాబ్దికైరభిధీయతే ॥ సా
 పేక్షత్వంచ ప్రకృతసమాసాద్యనివిష్టపదార్థానిసాన్వితసాన్వితపరత్వం తాదృశ పదా
 ర్థాసన్వితసాన్వితాత్పర్యకత్వమితియావత్ ॥ సన్వేషముత్తమోరాజపురుషః ద
 ర్శనీయోరాజమాతంగఇత్యాదేస్సాధుతాన్వయసాన్వితఃప్రధానభిన్న తేషనవిశేష్యః
 ప్యాధాన్వయచసమాసజన్యబోధేముఖ్యవిశేష్యత్వమేవ ॥ నచ యవీయాంసంరా
 జపురుషమానయేతి ప్రయోగోనసాన్యత్ ॥ సామాసికార్థస్య విభక్తిర్ధకర్తృత్వేప్ర
 కారత్వాదితివాచ్యమ్ ॥ సమాసజన్యావాంతరబోధే ముఖ్యవిశేష్యతామాదా
 యోపపత్తైః ॥ సమాసప్రయక్తముఖ్యవిశేష్యత్వంవావివక్షణీయం ఏవంచ ప్ర
 కృతసమాసే సజ్జీవస్య ముఖ్యవిశేష్యత్వాన్నాసామద్భ్యమిత్యాశంకావారణాయ
 ప్రతియోగీత్యుక్తమ్ ॥ ప్రధానీభూతసాన్వితే అభేదనేతరసామధ్యాన్వయే స
 మాసః సతు భేదేనైతిధావః ॥ ఏతేన ప్రధానార్థకబోధకపదస్యసాపేక్షత్వేన
 మాసస్యసాధుత్వేశోభనాదిత్యగురితినమాసావలైః ॥ ముఖ్యవిశేష్యధూతచిత్త

గోస్వామిబోధకగోవదస్య ప్రధానార్థబోధకతయా తదుపస్థాప్య గఽపిభావన
 పదార్థాన్వయసంభవాదితినిరస్తమ్ ॥ తత్ర సామివిశేషణస్య గౌరవప్రధానత్వా
 త్ ॥ నను ప్రకృతసమాసాద్యప్రవిష్టపదార్థానన్వితాప్రధానస్వార్థకాత్పర్యక
 త్వస్య సాపేక్షత్వరూపత్వే కథంచైత్రస్యదాసభార్యా, శరైఃశాతితపత్యోవృ
 క్ష, ఇత్యాది ప్రయోగః దాసత్వశాతనాదిరూపా ప్రధానసావధాన్య తథాః ధృ
 వైత్రీయత్వ శరకరణకత్వ రూపపదార్థాన్వయేన దాసశాతితాదిపదస్య విభ
 క్త్యంతచైత్రశరాదిపదసాపేక్షతయా సమాసాసాధుత్వాప్రసక్తైః ॥ అభేదేనేత
 రాన్వయస్య సాపేక్షతాఘటకత్వే చైత్రసంబంధాన్వయ వివక్షయాచైత్రస్య
 గోరూపమిత్యాది ప్రయోగావత్తైః ॥ ఏవంచైత్రస్య సఖ్యుధానమిత్యుధానైః
 త్రసఖధన మిత్యాదిసమాసో నన్యాత్ ॥ పదత్రయతత్పురుషాభావేన సఖ్యుధా
 నంసఖధనమితి సమాసాంతరంచైత్రస్య సఖధనం చైత్రసఖధనమితి సమాను
 న్యాదరణీయత్వాత్ ॥ తథాసతిచైత్రసంబంధన ఏవప్రకృతసమాసానివిష్టచైత్ర
 పదలక్ష్యాధాన్యాభేదేన సఖపదార్థాన్వయాత్ ॥ చైత్రస్యసఖాచైత్రసఖా
 తస్యధనమితి సమాసాదరేచ సఖపదోత్తరం సమాసాంతలద్వైత్యయప్రసంగే
 న చైత్రసఖధనమిత్యేవ ప్రయోగఃసన్యాత్ ॥ ఏతేనకారకప్రతియోగివదాతిక్త
 పదసాపేక్షపదేనేనసమాసః తదుక్తమ్ “ప్రతియోగివదాదన్యదన్యతా
 రకాదపి”వృత్తిశబ్దేకదేశేనసతస్యాన్వయిష్యత్”ఇతి“కారకప్రతియోగిభ్యాం,
 యదిచాన్యదపేక్షతేనాపేక్షత్వాదసామర్థ్యాద్వృత్తిస్తత్రతునెష్యత్”ఇతిచ॥
 చైత్రస్యదాసభార్యాఇత్యాదౌ దాసత్వంసప్రతియోగికమితి చైత్రాదిపదస్య
 సమాసపదార్థస్తత్ప్రతియోగిబోధకతయా శరైః శాతితపత ఇత్యాదౌశాతనా
 ది క్రియాయాంశరాదిః కారకమితిశరాదిపదస్య సమాసస్థపదార్థాక్రియా కార
 కబోధకతయాచ సమాసః సాధురితినిరస్తమ్ ॥ చైత్రసఖధనమిత్యాదౌచై
 త్రసంబంధ్యధాకచైత్రాదిపదస్య ప్రతియోగిపదత్వాభావాత్ చైత్రాదినంబం
 ధినః సఖత్వాద్యప్రతియోగిత్వాత్ ॥ మేవమ్ ॥ యత్రహివిశేష్యరూపే సమా
 న్యమానపదార్థైశతరాన్వయవివక్షాతత్రసమాసః । యత్రచతాదృశపదార్థా
 తావచ్ఛేదకేవీనతదన్వయస్తత్రభవత్వేవ ॥ చైత్రస్యదాసభార్యాఇత్యాదౌదా

చేత్ || సత్సం || విభక్త్యంతత్వమత్యశాబ్దబాధాపయికవిభక్తిప్రకృతిత్వం పర్యతా
 వహ్నిమానిత్యాది ప్రతిజ్ఞాస్తవర్యతాది పదోత్తరసుఖిభక్తేధావిశేషపరతావిర
 హేప్యభేదాన్వయబోధోపయోగాగ్యాకాంతానిర్వాహకసమాన విభక్తికానం
 నత్వేవపచైత్రాదిసంబంధాన్వయః సతు దాసపదార్థదాసే || శరైశాతితవత్య
 త్యాదౌశాతనైశకరణకత్వాన్వయః సతుశాతితవదార్థాత్తనకర్తృణ్యలోభవ
 త్యేనసమానః || చైత్రసఖిభనమిత్యాదావపి సఖత్వేవపచైత్రసంబంధాన్వయః
 సతుసఖపదార్థేనసఖ్యావితీ నానుపపత్తిః || నచైవందాసత్వాదౌప్రమేయవ
 దార్థాన్వయవివక్షాయాం ప్రమేయస్యదాసభార్యాఇత్యపిప్రయోగఃస్యాత్ ||
 ప్రమేయోదాసఇత్యాదావపి దాసత్వాదావభేదేనప్రమేయాద్యభేదాన్వయా
 భావేన తత్కాభేదేనాన్వయస్యాప్యత్యన్నత్వాత్ || షష్టాద్యుపస్థితప్రతియోగి
 త్వస్య లక్షణయానామోపస్థాప్యత్యుత్పత్తియోగికస్యచభేదాభేదసంబంధాభ్యాం
 ప్రసంబంధికదాసత్వాదావన్వయోప్యత్యుత్పత్తిసిద్ధిపచైత్రస్య దాసశ్చైత్రదా
 స ఇత్యాదౌతాదృశబోధోదయాత్ అరిఃచైత్రస్యదాసభార్యాఇత్యాది సమా
 ననిర్వాహః || పితుః స్వగీకామాయేత్యాదౌతు స్వగీకపదార్థస్వగీకా
 దౌసపిత్రాదిసంబంధాన్వయః కింతుకామనాయామేవ స్వగీకభాగిత్యేన విష
 యతాపిశేషణస్య పిత్రాదిసంబంధస్యాన్వయః | అతఏవపితరీస్వగీకాభిపి న
 తాదృశవాక్యస్యాయోగ్యతా || నచైవమపి కామనాబోధకపదస్య సాపేక్షత
 యా సమాసానస్యాత్ తత్పదస్య ప్రధానార్థకత్వేపి ప్రధానార్థకపదస్యా
 ప్రధానా రైఇతరాన్వయసాపేక్షత్వాత్ || అన్యథాకోభనశ్చిత్తగురిత్యక్రాపిగ
 వాదౌ కోభనాన్వయవివక్షయాంసమాసాపత్తైరితివాచ్యమ్ | క్రియాభిన్నప్రధా
 నార్థకపదోపస్థాపైకదేశేఇతరాన్వయేనైవ ప్రధానార్థకపదస్య సాపేక్ష
 తాయా అసామర్థ్యప్రయోజకత్వావగమాత్ || ప్రకృతేకామనాయాః క్రి
 యా త్యేనానుపపత్త్యభావాత్ || ఏవంచైత్రస్య ప్రకృతాపకారణీయ మిత్యా
 దావపూహ్నమ్ || క్రియాభిన్నత్వవత్ సప్రతియోగికాన్వయమపి విశేషణం
 దేయం || లేనచైత్రస్య స్వపుత్రోయమిత్యాదౌ పుత్రత్వాదౌచైత్రసంబంధా
 మయోగిత్యేపి ససమాసానుపపత్తిః || నచైవచైత్రస్యదుష్టపుత్రమైత్రీఇత్యా
 దిరపి ప్రయోగఃస్యాత్ | ఇష్టత్వాదితిధిక్ * శాబ్దబాధాపయికేతి * ఇతి

పాదక త్వేన శాబ్దబోధోపయోగితానతునిపాతాత్తరవిభక్తైరితి నాతివ్యాప్తిః॥ అ
ఘటాదిశబ్దేన యత్రప్రతిజ్ఞాయాం ఘటభిన్నాదిరూపపక్షనిదేశః తత్రసజ్ఞా
దేర్నిరుక్తవిభక్త్యంతతావిరహేపి విశేషీభూతవిశిష్టపక్షబోధకా ఘటాదిపద
స్య తాదృశవిభక్త్యంతతాన్వితక్షణసమన్వయః ॥ యత్తుయాదృశపదోత్తరంగదా
చిద్విభక్తః శ్రవణంతదేవవిభక్త్యంతపదేనవివక్షితం దధ్యాదిపదోత్తరంప్రథమైక
పదనాశ్చుతాపదిద్విపదనాదిశ్చ తేర్దధిదగ్గన్యమిత్యాదివిభక్తిజ్ఞానంగ్రహణితి తన్న॥
పక్షవాచకస్వరాదిపదఘటితః *ప్రతిజ్ఞాయామవాప్తైః*నిగమనవారణాయేతి*
ఇతరాన్విత స్వాధ్వబోధకన్యాయావయవత్వమాత్మనివేశే ఉపసయాథాన్విత
స్వాధ్వబోధకతయానిగమనాతివ్యాప్తిస్యాత్తద్వారణాయేత్యథః । యద్యపీ
తరాన్వితస్వాధ్వబోధకత్వం నిగమనస్యేవప్రతిజ్ఞాపసయయోరపి॥తథాపి విశే
షణతయాన్వితత్వ నివేశనేన తద్వారణసంభవాన్నిగమనమాత్రకథనం॥యద్యపి

భక్త్యంతత్వం విభక్త్యథాన్వయిత్వం దధిప్రమేయమిత్యాదౌచ తద్దశీత్యా
దావలుప్రవిభక్త్యాపికత్వంప్రత్యాన్వయితేఇతినావాప్తిః ॥ సతూత్తరవిభక్త్యా
థాన్వితపక్షయానతస్తాన్వితరాణీత్యాదానతివ్యాప్తిః ॥నిపాతసమభివ్యాహృతవి
భక్తే సదథాన్వితస్వాధ్వబోధస్యకేనాప్యథంగీకారాదితి పాహుః *స్వరా
దీతి * స్వారమణీయమిత్యాదౌ ॥అత్యవహంతి॥ ఏతల్లక్షణేఽంత్యపదవత్త్వంవ్య
థాన్వితమే॥ తథాపి ॥ స్వీయానంత్యపదేత్యస్యానంత్యపదభిన్నపదేత్యథః ॥ త
త్రానంత్యత్వం స్వఘటకపదప్రాగభావసమానకాలీన విభక్త్యంతార్థవిశేష్య
కాన్వయ బోధజఘకత్వం తాదృశాన్వయబోధజనక యాదృశ సముదాయా
త్తకం యశ్చన్వంతదన్యత్వంవాసముదాయాథః ॥ ధూమాదిత్యాదౌచ స్వఘ
టకపంచమీవిభక్తిప్రాగభావకాలీనవిభక్తేప్రసిద్ధ్యానాతివ్యాప్తిః ఉపసయనిగ
మనయోశ్చ స్వఘటకపదప్రాగభావకాలీనపదం ఇదంపదోత్తరమతుష్పదోత్త
రాజ్విభక్తిః తదంతార్థవిశేష్యకాన్వయబోధజనకత్వాదేవనాతివ్యాప్తిరితి ॥
ఏతేనస్వఘటకవిభక్త్యుత్తరవిభక్త్యఘటితంయత్స్వంతదన్యత్వమప్యనాదేయమే
వేతి ॥ వస్తువస్తు ॥ స్వఘటకపదప్రతియోగికయావధ్వంసాధికరణోత్పన్నధ్వం
సప్రతియోగిత్వం ప్రాగభావాఘటితమంత్యత్వం ॥యత్కించిదేకధ్వంసాన్వయస్వ
ఘటకయావధ్వంససమానకాలీనత్వం తదిత్యన్యై ॥ పక్షసంస్పృష్టత్వేనప్రతియో

నిగమనసముదాయార్థః పక్షపివాన్వేతి సాధ్యాన్వితస్వాధ్యబోధకత్వం నివేశ్యా
 పిప్రాయోనిగమనవారణ సంభవః తథాపి యత్రసాధ్యస్య ప్రమేయత్వగో
 త్యాభావాదేరేవపక్షతా తత్రత్వనిగమనేతివ్యాప్తివారణాయ పక్షాన్వితస్వా
 ధ్యబోధకపదాపస్తాపితా ధ్యాన్వితత్వనివేశనం || పక్షాన్వితస్వాధ్యబోధక
 త్వంచ పక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న విషయతానిరూపితస్వాధ్యవిషయతా ప్రయో
 జకత్వం || యథాశ్చైతే ఉపనయస్థపక్షవాచకేదుపదస్య వస్తుగత్యాఅభేదేనపక్ష
 సంస్పృహాయః పక్షస్తదోష్ఠధక త్వేన, పాషాణమయః పరితలత్యాదివాక్యాత్
 పాషాణమయత్యాదిరూపేణపక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నపక్షసంస్పృష్టతయాప్రతి
 యమానాయఃపక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నస్తదోష్ఠధక త్వేనచ, తిరుపస్థాపితాథాన్
 న్వితస్వాధ్యబోధకేనిగమనేతివ్యాప్తేరవారణాత్ || తాదృశపదోపస్తాపితార్థా
 న్వితస్వాధ్యబోధకత్వంచ తాదృశపదప్రయోజ్యవిషయతానిరూపిత స్వప్రయో
 జ్యస్వాధ్యవిషయతాకత్వం || యథాశ్చైతేనిగమనాథాన్వయినవీన పక్షతావచ్ఛే
 దకావచ్ఛిన్నస్య పర్వతానీలపర్వతత్యాదివాక్యస్థపక్షతావచ్ఛేదక వచ్ఛిన్నాది
 విషయతానిరూపిత విషయతా ప్రయోజకనీలపర్వతపదోపస్తాప్యత్వేన నిగమనా
 తివ్యాప్తేదుర్వారత్వాత్ || పక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవిషయతానిరూపితయా
 విషయతాతన్నిరూపితవిషయతా ప్రయోజకత్వం ఫలితార్థః || పక్షతావచ్ఛేదకా
 వచ్ఛిన్నత్వానివేశేవ్యాప్యవత్త్వావచ్ఛిన్నాయా పక్షవిషయతాతన్నిరూపితాపన
 యస్థేదంపద ప్రయోజ్యవిషయతానిరూపితవిషయతాప్రయోజకత్వమూదాయనిగ
 మనవీనాతివ్యాప్తిసాన్వయితితన్ని వాః || అథ తన్నివేశేపిపక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛి
 న్నాయాఉపనయస్థేదంపద ప్రయోజ్యవిషయతాతన్నిరూపిత నిగమనాథాన్వయ
 తానిరూపితా ఉపనయాథాన్వయివేశ్యతైవేత్వప్రపదేతివ్యాప్తిః || సచదరమ
 మానశ్చత్వైకావప్యాహ *పాషాణమయైతి*వాక్యాత్ *ఉదాసీనాత్* || పక్షతావ
 వచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న విషయతానిరూపితస్వాధ్యవిషయతాప్రయోజకపదప్రయో
 జ్యవిషయతాత్వేనోపాదానస్య శిరోవెష్టనన్యాయగ్నిస్తత్వాదాహ * పక్షతే
 తి * నను స్వాధ్యైకదేశస్య స్వాధ్యైకత్వాభిమాన మూలాతివ్యాప్తిశంకయా
 ప్రమేయత్వమిత్యాది గ్రంథోనావతరణీయః || కింతు చరమవిషయతాయాః వి
 షయతాత్వేన ప్రవేశాభిమానమూలాతివ్యాప్తిశంకయైవ తథాసతి ప్రకారతా

విషయతా ప్రకారత్యరూపావిషక్షణీయా అతా నాయమతివ్యాప్తిప్రసంగఇతి
 వాచ్యం || ఏవంసతి ప్రమేయత్వమభిధేయం ప్రమేయత్వాద్యిత్య పక్షాన్విత
 పంచమ్యథావిశేష్యతయాన్నితంసాధ్యరూపార్థమాదాయ ప్రతిజ్ఞాతిప్రసం
 గాప్రసక్తేః ప్రమేయత్వమభిధేయమిశ్యాద్యగ్నిమగ్నింభానుత్థానాత్ || ఏవం
 ప్రమేయత్వమభిధేయం ప్రమేయత్వాద్యిత్య ప్రతిజ్ఞాతివ్యాపైరకక్షేపార్థ
 విషయకావ్యాప్త్యతస్పాథవిషయకానివేశనన వారణాపి తత్రాత్మనిగమనేభి
 ధేయత్వవ్యాప్త్యప్రమేయత్వవాశ్చాయమితుప్రసయార్థ ప్రమేయత్వత్వరూప
 పక్షతావచ్ఛేదకరూపమేతుతావచ్ఛేదకావచ్చిన్నాన్నిత తాదృశపక్షతావచ్ఛేద
 కావచ్చిన్నే సాధాన్వయినోధజనకేతి ప్రసంగోదుర్వారః || పక్షతావచ్ఛే
 దకావచ్చిన్నేత్యత్య విశేషణతయాన్నితత్వనివేశే ప్రమేయత్వమిశ్యాద్యగ్నిమ
 గ్నింభానుత్థితేః పంచమ్యథాపాతుత్వస్య విశేష్యయైవ పక్షాన్వయిన ప్ర
 తిజ్ఞాతివ్యాప్త్యప్రసక్తేః || విశేషణతయా కించిదస్మిన్ తస్మిన్వేశనైవాపవత్తేః ప్ర
 కృతపక్షనివేశవైయథ్యాపాతాచ్చ || నిగమనార్థావిశేషణతయాకించిదన్నితే
 నప్రయోనాతాతివ్యాపైస్తమనివేశ్యాపివారణసంభవాత్ || మైవమ్ || శుద్ధపక్షతా
 వచ్ఛేదకావచ్చిన్నాన్నితత్వనివేశ్య దర్శితాతిప్రసంగ వారణసంభవాత్ ||
 ఉపసయార్థవ్యాప్త్యవిషపక్షాన్వయినోనిగమనార్థస్యశుద్ధపక్షతావచ్ఛేదకావచ్చి
 న్నాన్నితత్వేనతదన్నితార్థకేపుప్రసయేశుద్ధపక్షతావచ్ఛేదకావచ్చిన్నాన్నితార్థ
 కపదోపసాపితార్థాన్వితార్థకత్వవిరహాత్ ప్రమేయత్వమభిధేయం ప్రమేయత్వా
 ద్యిత్య వ్యాప్తివిశిష్ట ప్రమేయత్వత్వరూపపక్షతావచ్ఛేదకావచ్చిన్న ఏవ ఇదమ
 థాన్వయేన తదన్నితార్థకతయా నిగమన నిరుక్తరూపవిరహాత్ || ఏన పక్ష
 సాధ్యయోరభేదస్థల నిగమనార్థాఘటకసాధ్యరూపపక్షాన్వితేదంపదార్థాన్వ
 రూపత్వనివక్షయాతదుద్ధారసంభవాదిత్యతెతహా * ఏవమితి * నన్వృతియవి
 షయకాయాః ప్రకారతాపాపత్వాభిధాననాయమతిప్రసంగఇత్యతెతహా * ప
 క్షతావచ్ఛేదకేతి * విశేషణతయేతి * యత్కించిద్విషయతానిరూపితప్రకార
 తానిరూపితేత్యథాః * నిగమనార్థాన్వేతి * ఉపసయేదేదంపదార్థేప్రకార
 రతేతిభావః * పక్షసాధ్యయోరితి * ప్రమేయత్వం ప్రమేయమభిధేయత్వా
 గ్నోత్వాభావోగోత్వాభావమానాస్సాధావాదిత్యాదా || నపపక్షతావచ్ఛే
 దకావచ్చిన్న విషయకానిరూపిత విషయతాత్వే నతన్నిరూపితవిషయతాప్ర

తాదృశతయానిగమనాతివ్యాప్తైరపినావకాశః ॥ యత్తు ఏకవిశేషణతాపన్నస్య
యత్రావరవిశేష్యతా తత్రవిశేష్యత్వవిశేషణత్వరూపవిషయతయో ర్భేదేన పక్ష
విషయతానిరూపితవిషయతానిరూపితసాన్విధావిషయతానిచేతేషాతుమాత్రమివ ల
క్షణానుపపత్తిః పక్షవిషయతానిరూపితసాన్విధ్యప్రకారతారూప విషయతయా
సేత్వర్థప్రకారతాయానిరూప్యనిరూపకభావవిరహాదతః పక్షవిషయతానిరూపి
తవిషయతావచ్ఛిన్నవిషయతానిరూపితసాన్విధావిషయతయైవ నివేశనీయా ఏవం
చా క్తరీత్యా ఉపసయాతివ్యాప్తైర్నావకాశః పక్షవిషయతానిరూపితనిగమనా
ర్థనిష్ఠప్రకారతారూపితవిషయతాయాఃపక్షవిషయతానిరూపకతన్నిష్ఠవిషయతా
యా అభేదేనావచ్ఛేద్యావచ్ఛేదకభావవిరహాదేవంక్రమేణ పక్షసాధ్యయోరభేద
స్థలే నిగమనాతివ్యాప్తైరపినావకారః, ఏవంసేతుపక్షయోరభేదస్థలే నిగమనా
తివ్యాప్తిరపినమాహితా, సేతుప్రకారతానిరూపితాయా నిగమనార్థప్రకార
తానిరూపితాయాశ్చేదమథానిష్ఠ విశేష్యతారూప విషయతాయాశ్చాభేదేనావ
చ్ఛేద్యావచ్ఛేదకభావవిరహాదితి॥ తన్న ఏకవిశేషణతాపన్నస్యయత్రావరవిశేష్య
తాతత్రవిశేష్యతా ప్రకారతయోరభేదేబాధకవిరహేణ లాఘవేన తస్యైవోపగ
మాత్ నత్వవచ్ఛేద్యావచ్ఛేదకభావాపన్నవిషయతాద్వయస్య॥ యదిచైకవిశేష

యోజకత్వనివేశాదేన నిర్వాహాచ్యుద్ధత్వంవ్యథామితివాచ్యమ్ ॥ అభిధేయత్వ
వ్యాప్త్యప్రమేయత్వవాంశ్చాయమితువసనయార్థఘటక ప్రమేయత్వరూప పక్ష
తావచ్ఛేదకాత్మక సేతుతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నప్రకారతానిరూపితేదం పదార్థవి
షయతాత్వేన తన్నిరూపితసాన్విధావిషయతాప్రయోజకే నిగమనేతివ్యాప్తేః
శుద్ధత్వస్యావశ్యకత్వాత్ ॥ శుద్ధత్వనివేశవైయ్యథ్యవాదిమతముపన్యస్యత్తి* య
త్తితి * బాధకవిరహేణైతి * నచ దండిపురుషవానితిబుద్ధైః పురుషాదినిష్ఠప్ర
కారతానిరూపితదండాదినిష్ఠవిశేష్యతాశాలిత్వేన దండిపురుషోనవేతినంశయ
ప్రతిబంధకత్వాపత్తిః దండః పురుషాభావవానితి బాధబుద్ధిప్రతిబధ్యత్వాపత్తి
శ్చేతివాచ్యమ్ ॥ దండత్వావచ్ఛిన్నవిశేష్యతాత్వేన పురుషత్వావచ్ఛిన్నప్రకార
తాత్వేన నిరూప్యనిరూపకభావానుపగమాత్ ॥ దండవాక్పురుషః పురుషవాం
శ్చదేశజితి సమూహాలంబనాభేదవారణాయ తయోరభేదోపగమః ॥ విషయత
యోరభేదమతే శుద్ధత్వనివేశావశ్యకత్వంప్రదర్శ్య తయోరవచ్ఛేద్యావచ్ఛేద
కభావమతే తన్నివేశాయాహ * యదిచైతి * సేతుపక్షయోరితి* ప్రమేయ

ణతాపన్నస్యావరవిశేష్యతాస్థల ప్రకారతావిశేష్యతయోరభేదే దండిపురుష
 హానిత్యాదిబుద్ధైఃపురుషాదినిష్ఠప్రకారతానిరూపితదండాది నిష్ఠవిశేష్యతాశాలి
 త్వం దుర్వావరమితి తస్యాఃపురుషే నవా దండఇత్యాదిసంశయవిరోధితాప్రసం
 గఇతి తద్బేదస్సమూహంబనవిషయతావైలక్షణ్యయ తయోరవచ్ఛేద్యావచ్ఛే
 దకాభావపీచ స్వీక్రియతఇతిమన్యతే॥ తదా హేతుపక్షయోరభేదస్థలే నిగమ
 నాథాధర్మితావచ్ఛేదకహేతుప్రకారతానిరూపితాయానిగమనాథాప్రకారతా
 నిరూపితాయాశ్చ విశిష్టహేతుత్వావచ్ఛిన్నాయాఇదం పదాథాపక్షవిశేష్యతా
 యా విశ్వే హేతుహేతుధర్మితావచ్ఛేదకతాపత్తిరితి తత్త్రావచ్ఛేద్యావచ్ఛే
 దకాభావాపన్న విషయతాద్యయస్య స్వీకరణీయతయా తత్త్రాతివ్యాపైర్బుద్ధ్యా
 రత్వాత్ ॥ స్యాధైకదేశస్యాపి స్యాథాత్వాభిమానమూలాం ప్రతిజ్ఞావిశేషాతి
 వ్యాప్తిశంకాం స్యాథాపదస్య స్వప్రతిపాద్యత్వపర్యావృధికరణవిష్టాథాప
 రతాం స్పష్టయన్నిరాకరోతి * ప్రమేయత్వమితి * ప్రతిజ్ఞాథాః * సాధ్యవిశిష్ట
 పక్షరూపః * ఏకదేశాథాః * సాధ్యమాత్రిం॥యద్యపిప్రమేయత్వవిభిధేయంప్ర
 మేయత్వాదిత్యాదిన్యాయాంతగతనిగమనే హేతుభూతపక్షాన్నితస్యాథాబో
 ధకేదంపదోపస్థాపిత పక్షాన్నితస్యాథాబోధకత్వం నిగమనేపక్షతమితి విశేష
 ణతయా పక్షాన్నితత్వం వివక్షణీయమితి కథితస్థల పంచమ్యథాః పక్షేనవిశేష
 ణమిత్యతాపి నొక్తప్రతిజ్ఞాయామతివ్యాప్తిసంభవః ॥ తథాపి నిగమనాధైక
 కదేశస్య జ్ఞాప్యత్యాంతభాగస్య తాదృశాథాన్వితతయా నిగమనేప్రతిప్రసం
 త్వమభిధేయం ప్రమేయత్వాదిత్యాదావభిధేయత్వవ్యాప్య ప్రమేయత్వవాం
 శ్చాయం తస్మాదభిధేయత్వవానితిబోధేభేద విద్వేషిభిరవచ్ఛేదకత్వాన్యప్ర
 కారతాదిస్వీకారేణ తత్పరిహారాసంగతేరితి ॥ యద్యపి తత్త్రాదృశవిశేష్యత
 యోస్సద్భావమాత్రేణ స్వస్య స్వధర్మితావచ్ఛేదకత్వావత్రిస్సువారా ॥ తథాపి
 అవచ్ఛేద్యావచ్ఛేదకాభావాపన్నసమానాధికరణవిశేష్యతాద్యయస్యైవ తథావి
 ధ ప్రకారతావిశేష్యతయోర్నావచ్ఛేద్యా వచ్ఛేదకభావస్సిధ్యేత అనియమా
 దితి విశేష్యతయోరవ్యవచ్ఛేద్యావచ్ఛేదకభావాంగీకృతః ॥ ఏవంచ శుద్ధత్వ
 నివేశకవశ్యకఇతిభావః * సార్వధవధస్య * ద్వితీయస్య * నిగమనే * తస్మాదభిధే
 యత్వవానిత్యాకారకే * తాదృశాథేతి * ఉపసయార్థపక్షే విశేషణతయాన్నిత

గవారణాయ సాన్విధాపదస్య స్వప్రతిపాద్యవిశిష్టార్థావరతాయాలవశ్యకత్వాల్
 కథితస్థలే పంచమ్యథాన్వితసాన్విధాబోధకత్వాభావేనా ప్యతివ్యాప్తివారణస
 మ్భవాత్తత్కథనం || కేవలెన హేతువాక్యేన పంచమ్యర్థవిశేష్యకావాంతర
 వాక్యార్థబోధోజన్యతే తతశ్చ ప్రతిజ్ఞాస్థవహ్నీదిపద సహకారేణ ధూమజ్ఞా
 నజ్ఞావ్యాప్తి వహ్నిరిత్యాకారక సాన్విధవిశిష్టబోధో జన్యతే, తతస్సముదిత ప్రతి
 జ్ఞాంసహకారేణ పక్షే సాన్విధవిశిష్ట సాధ్యవైశిష్ట్యబోధశ్చ, పృథ్వీక మేతా
 దృశబోధత్రయజనకతాఘటితలక్షణత్రయమాహ * సాన్విధేతి * పృథమంతృతి
 యబోధఘటితింద్వితీయంప్రథమబోధఘటితం తృతీయంచద్వితీయబోధఘటితం
 బోధ్యం || (తథాచతల్లక్షణత్రయస్య సవత్సగర్భతయారాదృశ బోధవిశేషణతయా
 స్వత్త్వంప్రవిష్టంతాదృశబోధమాదాయ లక్షణానిసంభవంతితిభాసః) * విశిష్టవై
 ష్ట్యేతి * స్వతాత్పర్యవిషయబోధీయవిశేషణతావచ్ఛేదకసాన్విధాబోధజనకన్యా
 యావయవత్వమిత్యర్థః || తేన నిగమనాథాన్వితోపనయాథాబోధస్యాపి ని
 గమనాథైకదేశ విశిష్ట వైశిష్ట్యబోధతయా నిగమనార్థబోధస్య తజ్జనకత్వేన
 యథాశృతిలక్షణస్య నిగమనేతివ్యాప్తిరితిమాషణంప్రతుక్తం || విశేషణతా
 వచ్ఛేదకతాయాలవాన్వరక్తత్వాత్స్వతాత్పర్య విషయబోధీయత్వం తద్విశేష
 ã * విశిష్టవైశిష్ట్యబోధేతి * స్వతాత్పర్యవిషయబోధజనకతావచ్ఛేదకసాన్వి
 ధప్రకారతాశాలిబోధజనకన్యావావయవత్వమిత్యర్థః || తేననిగమనార్థవిశిష్టో
 పనయాథాజ్ఞానస్యనిగమనాథావిషయక త్వేనతాదృశజ్ఞానజననస్వయావయోగ్య
 సాధ్యరూపాథేత్యర్థః || అపికారశ్చ ప్రకృతాతివ్యాప్తివారణే ఉభయోరన్యత
 రస్యేవోపయోగలాభార్థః || వస్తుతఉపనయాతివ్యాప్తివారణాయ శుద్ధపక్షతావ
 చ్ఛేదకావచ్చిన్నేత్యుపాదానావశ్యకత్వాదు క్తనిగమనేతివ్యాప్తిరెవనాస్తీతి వి
 శేషణతయా పక్షాన్వితత్వంననివేశ్యమ్ * పంచమ్యథాన్విత * ధూమజ్ఞానజ్ఞాప్యత్వ
 మితిబోధః * లక్షణత్రయమితి * పృథమలక్షణంతృతీయబోధఘటితం ద్వితీ
 యం ప్రథమబోధఘటితం. తృతీయంచ ద్వితీయబోధఘటితమ్ || కన్యచిత్తతైవ
 పాఠః * స్వతాత్పర్యేతి * స్వం హేత్వవయవః * సాన్విధబోధః * సాన్విధము
 ఖ్యవిశేష్యకబోధః * అవాన్వరక్తత్వాల్ * సర్వావయవార్థసాధారణ్యాల్
 సాన్విధవిశిష్టవైశిష్ట్యబోధ విశేషణతావచ్ఛేదకప్రకారకజ్ఞానవిధయా నజ్ఞాన

తైపి ననిగమనైతివ్యాప్తిః || లక్షణత్రయమేవహేతౌ సంగమయోజనయవా
స్తరాదావ్యవర్తయతి*ఏకవాక్యతయేత్యాదినా—*ఇతరోపస్థాపితేతి*సాక్షు
టకపదోపస్థాపితేత్యర్థః || సావధాన్యం స్వజన్యవృత్తిపత్తివిశేషవ్యవస్థానిగ
మనజన్యవృత్తిపత్తివిశేష్యమతబాత్యథాత్మకటకపదోపస్థాపితసాధ్యవిశేషణక
బోధజనకస్య నిగమనస్యవారణాయోపస్థాపితాంతం || అత్రి ప్రథమలక్షణైకత
రాధాప్రకారకసావధాన్యవిషయతాకతేన ద్వితీయేచ సావధాన్యం ఇతరప్ర
కారకత్వేన బోధన్యనివేశాద్భేదః * అవయవాధేతి * అవయవజన్యవృత్తిప
త్తివిశేష్యకసావధాన్యప్రకారకబోధజనకావయవత్వమర్థః || నర్వేషామేవవాక్యా
నాం(అవయవానాం)సావధాన్యఘటకవిశేష్యాంశే సావధాన్యఘటకాధాన్యంతరప్రకా
రకబోధజనకతయాతత్కాతివ్యాప్తివారణాయ సావధాన్యప్రకారేతి ప్రతిజ్ఞార్థః
టకసాధ్యరూపవిశేషణా హేత్యధాన్యసావధాన్యవిశేష్యవత్తే తదనన్వయాత్
వృత్తిజ్ఞాయాం నొపనయలక్షణాతివ్యాప్తిః || నవా హేతౌనిగమనలక్షణాతివ్యా
ప్తిః ఉపనయలక్షణా సావధాన్యపదస్య నిగమనలక్షణాచావయవాధాన్యపదస్య విశే
ష్యపరతావదిత్యాహ * హేత్యధాన్యేత్యాదినా *ఉక్తప్రాయమితి *పూర్వం
హేత్యధాన్యకదేశేపందమ్యధాన్యేకదేశార్థమాత్మాన్వయిత్వముక్తం అత్యచహే
తునముదాయాధాన్యతథాత్వమితి విశేషాత్ప్రాయమితి || *****

—————ఇతి గదాధరీయే దీధితికృత్ప్రతిజ్ఞాదిలక్షణాని—————

యవార్థజ్ఞానస్య హేతుత్వాదతివ్యాప్తిరతఃస్వతాత్పర్యేతి * అవయవజన్యేతి *
నచ గోత్వాభావోగోత్వాభావోగోత్వాభావత్వాదిత్యాదౌ తాదాత్మ్యేన సా
ధ్యేనయనప్రయోజ్య విశేష్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నత్వవ్యంతరాపాదానెపి
హేత్యర్థవిశిష్టసాధ్యవిశేష్యకబోధమాదాయ హేతావతివ్యాప్తిః || ఘటోఘట
ఇతివత్తాద్యకప్రతిజ్ఞాయావవాసత్వాత్ || అననుషంగపక్షే ౭ వయవప్రయో
జ్యముఖ్యవిశేష్యతానిరూపితసావధాన్యకారతాయాఉపాదానాదాన్వ|| అవయవఘ
టకపదవప్రయోజ్యత్వం నివేశ్యానుషంగవత్సంగహేతు ధూమాదవహ్నిరితి బో
ధమాదాయ హేతావతివ్యాప్తేరితి * సావధాన్యప్రకారకేతి *అన్యూనాతితిరిక్తవి
షయకబోధజనకతావచ్ఛేదకవిషయతాఘటితలక్షణైకనతిరిక్తపదవప్రయోజనదా
నా యానుషంగపక్షోపన్యాసేఽపి తదప్రామాణికత్వమేవ || తత్ప్రామాణికత్వే

ఏ నిగమనత్వమయంపదాంతర్భవేనైవ, తథైవస్యవహారాత్ || జనకతావచ్ఛేదక
విషయితాఘటితలక్షణత్వనాయత్వాఽయంపదాంతర్భవేనైవతథాత్వమితిబోధ్యం

— ఇతి కృష్ణభట్టియే దీధితీకృత్ప్రతిజ్ఞాదిలక్షణాని —

మూలః * హేతువిభక్తితి * ప్రకృత్యర్థః హేతువిభక్త్యధాన్వయో న
స్యాత్ ధూమాదినిష్ఠజనకత్వాప్రసిద్ధైరితిభావః || యుక్త్యంతరమాహ * తథైవే
తి * ధూమాదిజ్ఞాననిష్ఠజనకతాబోధనస్తేన కుతోవహ్నిమానితిజ్ఞానానివర్త
కత్వాదిత్యర్థః || కస్యచిల్లక్షణమాహ * అనుమితితి * వృత్త్యంతమాహ్యప్తిశం
కాయాఅవృత్తివ్యంతమతివ్యాప్తిశంకాయాశ్చవారణార్థమ్ || తత్ర న్యాయార్థజ్ఞా
నస్య మహావాక్యార్థబోధరూపస్యాన్యదృశస్యచోపనయార్థవిషయకత్వేన ప
రామర్శత్వేనానుమితికారణత్వమిత్యభిమానేన కారణాంతముపాత్తమిత్యభిప్రే
త్యదూషయతి * జాతిందినెతి * పరామర్శత్వం నజాతిర్తానాభావాత్ జాతి
త్వేపి మహావాక్యార్థబోధే తదనుపగమాత్ || అన్వయాపేక్షవచనకారణత్వంమా
నాభావాదిత్యనుమితి కారణత్వం న్యాయార్థబోధేనాస్తీత్యసంభవఇత్యర్థః || న
న్వేషం కారణాంతంపరిత్యజ్య తాం తథాపిశేషస్య లక్షణత్వసంభవాదిత్యతతి
హ * వాక్యేతి * జన్యతేతి * ధూమాదిత్యుదాసీనవాక్యజన్యబోధవ్యావృత్త
జన్యతావచ్ఛేదకందినెత్యర్థః * దుగ్రహాత్ * ఉదాసీనతద్వాక్యాలివ్యాప్త్యవ
రకత్వాత్ || తత్సాధారణ్యాస్తు తస్యాః మానాభావేనప్రాగవ నిరాకరణాదితి
భావః * సామాన్యలక్షణముక్త్యా విశేషలక్షణమాహ * అన్వయేతి * వ్యతిరేక
వ్యాప్తివిషయతాశూన్య యితరరాన్వితస్వాత్వబోధస్తజ్జనకః తదుపస్థాపకజ
జ్ఞానాజనకబోధజనకన్యాయావయవత్వమర్థః || హేతువిభక్తిమత్త్వం స్వరూప
కీతానం * వ్యతిరేకేతి * అన్వయవ్యాప్త్యవిషయకతరానన్వితస్వాత్వబోధ
జనకత్వమధః * అన్వయేతి * ఇతరానన్వితాయావన్వయవ్యతిరేకవ్యాప్తిఘ
టితస్వాత్వేతదుభయబోధ జనకాకాంత్రాప్త్యావకాకాంతా జనకబోధ జనక
త్వేనతి న్యాయావయవత్వమధః || వస్తుతన్మాదాహరణస్తేనవ్యాప్తిమాత్ర
బోధకత్వేనోక్తలక్షణస్యాసంభవగ్రస్తత్వాత్ ప్రాగ్నిగత్రై విధ్యాభిధానా
త్తదనురోధేన హేత్వవయవత్ప్రయంలక్షయతి * యద్యేతి * ప్రకృతహేతు
విశిష్టహేతుత్వవిషయతాబహిర్భూతసాధ్యవిషయతాశూన్యశబ్దజ్ఞాన జనకత్వే

సతి ప్రకృతసాధ్యాన్వయ బోధనక్షమార్థోపస్థితి జనకవిభక్తిమన్నాయావయ
 నతాన్వదిరూపమేతుత్వం మేతువచనాధాన్వయసమక్షవృత్తిత్వం సాధ్యసామానా
 ధికరణ్యం విపక్షవ్యాప్తతత్వం సాధ్యాభావవదవృత్తిత్వం అభ్యాన్వయతిరెకి సా
 ధ్యసామానాధికరణ్యం లింగజ్ఞానకాలీనత్వం తద్ధటకశబ్దబోధవిశేషణం వివక్షి
 తం || శేషవైయ్యధ్యాత్ తే ఏతదేవాగృహీతన్వసామానాధికరణ్యకవృత్తిరెకిసా
 ధ్యకశబ్దబోధఘటితం కేవలవృత్తిరెకిమేతులక్షణం || ఏతన్వలైవృత్తిరెకిసాధ్యక
 వాన్వయ సహచారగ్రహగ్రహభ్యా మన్వయవృత్తిరెకిత్వ కేవలవృత్తిరెకిత్వవృ
 వహారాత్ || కేవలాన్వయమేతులక్షణమహా * అత్యంతాభావేతి * తాదృశసా
 ధ్యసమానాధికరణ్యత్వం లింగజ్ఞానకాలీనత్వం తద్ధటకశబ్దబోధవిశేషణం శేష
 వైయ్యధ్యాత్ తే || వస్తుత్వం సాన్వయవిశిష్టగృహీతాన్వయవృత్తిరెకిసాధ్యవైశి
 ష్ట్యానగాహితాబ్దజ్ఞానజనకత్వమన్వయవృత్తిరెకిమేతుత్వం || సాన్వయవిశిష్టాగృ
 హీతాన్వయవృత్తిరెకి సాధ్యవైశిష్ట్యానగాహిత్య ఘటితం వృత్తిరెకి మేతుత్వం
 సాన్వయవిశిష్టాత్వంతాభావా ప్రతియోగిసాధ్యవైశిష్ట్యానగాహిత్య ఘటిత మ
 న్వయమేతుత్వం శేషం మూలేస్వరూపకీర్తనమ్ || వ్యాప్తిగ్రాహకసహచార
 భేదవ మేత్వవయవభేదకః || వృత్తిరెకి వ్యాప్త్యభావాదిమతమనుభవ్యవిశే
 షలక్షణత్రయమహా * యద్యేతి * కారణాంతం న్యాయావయవత్వాధికమ్ ||
 సాధ్యవిషయకత్వం ప్రకృతమేతువిశిష్టమేతుత్వవిషయతాబిభానాభావేణ || మే
 తువిభక్తిమత్త్వం ప్రకృతసాధ్యాన్వయబోధనక్షమార్థోపస్థితిజనక మేతువిభక్తిమ
 త్త్వం మేతువచనం సంపాతాయాతమ్ || అవయవాంతరీపస్థాపితాధాన్వయసాన్వ
 యబోధకవిశిష్టమత్త్వం వా, సర్వత్రప్రయోజనం పూర్వవత్, ప్రతితసాధ్యాన్వయ
 సాధనత్వంచ వ్యాప్తిగ్రాహకజ్ఞాన విషయసహచారత్వ వ్యాపక ప్రకృతవ్యాప్తి
 ఘటకసహచారత్వకత్వం స్వనిష్ఠప్రకృతసాధ్యవిధేయతాప్రయోజక ప్రకృతవ్యా
 ప్తివిషయతా ప్రయోజకసహచారవిషయతాత్వవ్యాపక ప్రకృతవ్యాప్తిఘటక స
 హచారవిషయతాత్వకానుమితి కరణత్వమితియావత్ || తద్వాచకత్వం ఫలిశే
 షణ్యజ్ఞానానుమానమతేబాధాత్ కింతు తథావిధకరణజ్ఞానవిషయప్రకృతమేతు
 తావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న విషయతాత్వం ప్రకృతసాధ్యవిషయతానిరూపితవిషయ
 తా విశేషణం * అప్రతితేతి * స్వనిష్ఠ ప్రకృతసాధ్యవిధేయతా ప్రయోజకప్ర

కృతవ్యాప్తివిషయతాపర్యయోజకసహచారవిషయతాత్వవ్యాపకప్రకృతవ్యాప్త్యను
 టకవ్యతిరెకసహచారవిషయతాత్వకానుమితకరణజ్ఞానవిషయప్రకృతపాతువిష
 యతానిరూపితత్వమథః ॥ ప్రకృతవ్యాప్తిఘటకవ్యతిరెకయోర్వికల్పనాపా
 దానమ్ ॥ ఏతద్వ తథావిధసహచారవిషయతాత్వవ్యాపకప్రకృతవ్యాప్తిఘటకత
 నఘటక సహచారవిషయతాత్వకానుమితకరణజ్ఞానవిషయప్రకృతపాతువిషయ
 తాకత్వరూపంవిశేషణం ప్రవేశ్యాన్వయవ్యతిరేకపాత్వవయవలక్షణం బోధ్యమ్ ॥
 కేచిత్తు * పక్షేతి * హృదోద్రవ్యంధూమాదిత్యాదౌ ఆభాకీ ధూతేషాన్వయ
 యవే అతివ్యాప్తైః పక్షవృత్తిత్వనివేశః ॥ పృథివీతరభ్యాభిద్యతే పృథివీత్యాది
 త్యాదౌవ్యతిరేకీతత్యాతివ్యాప్తైః సపక్షవృత్తిత్వనివేశః ॥ సపక్షత్వం నిశ్చయగ
 భం ॥ ధూమవాన్వసేరిత్యాద్యాభాసేషదంవాచ్యంజ్ఞేయత్వాదిత్యాదౌకే
 వలాన్వయించాతివ్యాప్తైరిష్టపక్షవ్యావృత్తత్వనివేశః ॥ విపక్షత్వం నిశ్చయగభం
 లెనవహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదౌపర్వతోర్వహ్నిరితిజ్ఞానదశాయాంనావ్యాప్తిః
 ఏతన్తతేపూర్వోక్తకేవలాన్వయిపాతులక్షణంసమ్యక్ ॥ పర్వతోవహ్నిమాన్
 ధూమాదిత్యన్వయవ్యతిరేకీణ్యతివ్యాప్తైగతః కేవలాన్వయి పాతులక్షణమాహ
 * అత్యంతేతి * ఏతన్తతేకేవలాన్వయిసాధ్యకః సర్వోపిలక్ష్యః ఆకాశాభావ
 స్యాభావానాస్తీత్యాశయేనెదం ॥ లెనాకాశాభావాదిసాధ్యకస్యనాసంగ్రహః ॥
 ప్రతియోగితానవచ్ఛేదకసాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నత్వ నివేశాన్నాసంభవః ॥ అ
 నవచ్ఛేదకాంతోపాదాన్నాన్వయవ్యతిరేకపాత్వవయవలక్షణవ్యాప్తిః ॥ సర్వ
 మభిధేయం ప్రమేయత్వాదిత్యనుపసంహారిపాత్వవయవవారణాయనపక్ష వృత్తి
 త్వనివేశః ॥ సపక్షత్వం నిశ్చయగభంమతో నతద్దోషతాదవస్థ్యమ్ ॥ ఆపార్శ్వ
 మలెదశావిశేషే నహ్నోదిసాధ్యకధూమాదేరన్వయితయా తన్తతమనువరణమా
 నఆహ * యద్వేతి * కారణాంతంశ్యావయవార్థకముదాసీనవాక్య వా
 రణాయ ॥ ధూమాదాలోకవాసిత్వాదిప్రతిజ్ఞాదివారణాయజనకాంతమ్ ॥ ప్రకృ
 తపాతువిశిష్టపాతుత్వవిషయతాబహిర్భావేన సాధ్యావిషయకత్వనివేశాన్నాప
 ర్వతోవహ్నిమాన్ వహ్నిసామగ్రిమత్త్యాదిత్యాదౌవవ్యాప్తిః ॥ వ్యతిరేకపాత్వ
 వయవవారణాయబోధకాంతం ॥ ప్రతీతః సాధ్యాన్వయః సాధ్యసహచారమా
 త్రియలైదృశం యతాన్విధనం తద్బోధకేత్యథః ॥ ప్రతీతాన్వయసాధ్యేతిపాతే

అ॥శబ్దోఽనిత్యః సామాన్యవత్త్వేనతిబాహ్యకరణప్రత్యక్షత్వాదితి హేతుప్రయో
గహేతుఘటకదళయోః ప్రత్యేకంవ్యభిచారితయాభేదేన సామాన్యోస్తయో
రేకాంశే అవరస్యవిశేషణతయాఽపనన్దయేనచ విశిష్టహేతుత్వాన్వయా సంభవే
నవిశేష్యవిశేషణభావానాపన్నయోర్నిశితయోర్వైతత్వాన్వయోవాచ్యఃసాపీనసం
భవతి సామాన్యవత్త్వాదేస్సప్తమ్యంతపదోపస్థాప్యస్య హేతుత్వాధికపంచమీ
ప్రకృత్యధికత్వాభావాదితికేమాంచితూర్పరీప్వక్షంసమాధాతుముపన్యస్యతి ॥మూ
లే హేతుగ్రంథే* సామాన్యవత్త్వస్యతి * సామాన్యవత్త్వస్యబాహ్యకరణప్రత్య
క్షత్వే విశేషణత్వానంభవేపి సప్తమ్యంతాధికస్య సామాన్యవత్త్వ సామానాధి
కరణ్యస్య తత్రవిశేషణతయా తాదృశవిశేషణావచ్చిన్నై బాహ్యకరణ ప్రత్య
క్షత్వే హేతుత్వాన్వయసంభవాన్నాపాధికతైత్యాహ *తిన్నేతి * సామాన్య
వత్త్వస్యేతి*సామాన్యవత్త్వస్య బాహ్యకరణప్రత్యక్షత్వే విశేషణభవత్సామానాధి
కరణ్య ప్రతియోఽతయోపస్థితావిత్యధః ॥ అథ సామానాధికరణ్యే సప్తమ్య
అననుశాసనాత్కథమేతత్, సతీత్యన్యవాకొధికైతిచెన్న “యన్యచభావనభా
వలక్షణ” మితిసూత్రానుశిష్టసప్తమ్యః గొముదుహ్యమానాసుగతైత్యాచౌయ
థాగోదాహనాదినమానకాలీనత్వం గమనాదౌ బోధ్యతేతథాప్రకృతేపినమా
నదేశత్వ ప్రత్యాయనాత్ ॥నచతాదృశసప్తమ్యఃక్రియాసమానకాలీనత్వవత్క్రి
యాసమాన దేశత్వస్య కదాచిత్క్రియాయాం నప్రత్యాయనసంభవః యస్యక్రి
యయా అన్యస్యక్రియాలక్ష్యతే విశేష్యతేయద్వాచకపదసమభివ్యాహృత కృ
దంతపదోపస్థాపితక్రియా సమానకాలీనత్వాదిసంబంధేన క్రియాంతరవిశేషణ
మితి యావత్ తద్వాచకపదాత్సప్తమీత్యధికత్వాత్తాదృశసూత్రస్య క్రియాన
మానకాలీనత్వాదౌ క్రియాంతరవిశేషణతయావివక్షితైతాదృశసూత్రేణసప్తమీవి
ధానాత్ సప్తమీప్రకృత్యధిగ్నిరూపితసామానాధికరణ్యదేరపరనామాధవిశే
షణతయా విశేషణసప్తమ్యనుశాసనాత్సామాన్యవత్త్వ సామానాధికరణ్యస్య
వ్యత్యాసేనసాధ్యాన్వయోబోధ్యః ॥ ఏతన్తత్యేన్వయవ్యతిరేకిణికదాచిద్వాన్వస్తి
యోగాత్పూర్వోక్తవ్యతిరేకిహేత్వవయవలక్షణాతివ్యాప్తిరతన్తల్లక్షణమాహ ॥
● ఏతదేవేతి ● ప్రతీతాభయనహచారకతప్యఘటితమన్వయవ్యతిరేకిలక్షణంద్రష్ట
వ్యమిత్యాహః॥మీమాంసకైస్తు“ప్రతిజ్ఞాదిత్రికంవాపియద్వాదాహరణాదికం॥

ప్రత్యక్షత్వేకుతోలాభఇతివాచ్యం^౧యథాగోమదుహ్యమానాస్వాగతఇత్యాదౌ
 గోపదోత్తరసప్రమాన్యమభివ్యాహృత క్రియాబాహనరూపార్థః తత్రసమ
 భివ్యాహృతకృదంతార్థాన్విత ప్రకృత్యర్థస్య కర్మతానిరూపకత్వసంబంధే
 నాన్వయః తస్మాత్ప్రసమానకాలీనత్వ సంబంధేనక్రియాస్తరెన్వయ ఇతితత్ప్రమ
 హ్యమానగోకర్మకదోహన సమానకాలీనత్వలాభ స్తథాప్రకృతేపి శత్రుప్ర
 కృత్యసిధాతోరాధారత్వమథః అత్రాస్తిఘట ఇత్యాదావేతద్దేశనిష్ఠాధారతా
 ప్రతియోగీఘటఇత్యాదిప్రతీతేః, అత్రచాధారత్వరూపక్రియాయాంసామాన్యవత్త్వ
 స్యప్రకృత్యర్థస్య ప్రతియోగిత్వ సంబంధేనాన్వయః ఆధారతాయః ప్రత్యక్ష
 త్వే నమానదేశత్వ సంబంధేనాన్వయఇతి ప్రత్యక్షత్వే ; సామాన్యవత్త్వసామా
 నాధికరణ్య లాభసంభవాత్ ॥ భావలక్షణమితిభావశబ్దస్య ధర్మమాత్రపరత్వా
 త్ప్రత్యక్షత్వస్య క్రియాత్వవిరహేపి క్షతివిహే^౨ ॥ సతిఇత్యస్యాధ్యాహారేణవా
 ప్రత్యక్షత్వస త్వేసామాన్యవత్త్వస త్వస్య సమానదేశకాలాభేనసామంజస్యాత్ ॥
 కుత్రచిత్ప్రమానకాలీనత్వం క్రియాయాస్సంబంధః కుత్రచిత్ప్రమానదేశత్వ మిత్వ
 త్రకించియామకమితిచెల్ ॥ యత్ర సమభివ్యాహృతకృత్ప్రత్యయస్య వత్మాన
 త్వేపి తాత్పర్యంతత్ర సమానకాలీనత్వంయత్రచ నతద్వినక్షణంతత్రనమానదేశ

ఇతిమతభేదేన లక్షణత్రయంప్రదర్శ్యపక్షధర్మతాయాఅప్రదర్శనాత్ప్రతిజ్ఞాదిత్రి
 కస్యాఅక్ష్యతా, ద్వ్యవయవవాదిభిరపిపక్షధర్మతాప్రదర్శకాంతర్భావైవలక్ష్య
 తాస్వీకారాదిత్యాక్షేపం సమాధాతుం^౩ ధూమాదితి సహేతుః కింతు ధూ
 మవత్ప్రాదిత్యేన తథాచ హేతుసంబంధినః ప్రకాంతపదస్యలాభాన్నదోషణ్య
 త్యభిహితం తద్దూషయతి * కథాయామితి * వ్యాప్తిపక్షధర్మతామాత్రప్రదర్శ
 కావయవద్వయాదిబోధానామపి హేతుసాధ్యయోజ్ఞాప్యజ్ఞాపకభావాప్రదర
 నేనాకాంతిరతద్వాప్తిప్రదర్శనానంభవాత్ప్రతిజ్ఞాహేతుభయప్రదర్శనమా
 వశ్యకం-ఉపనయస్తవగోప్యవస్థాప్యః ॥ ఏవంపక్షేసాధ్యస్యప్రతిజ్ఞాతో^౪ ౨వగమే
 పిదోషవిశేషజన్యదాధశంకానుచ్ఛేదాత్ ॥ నిగమసప్రదర్శనమితంబానామవయ
 ॥ వత్వసిద్ధామతుపరిధిక్యమిత్యర్థః ॥ అపార్థకవిశేషాన్వయబోధాజనకః ॥ త్రి

త్వంసంబంధఇతినియమాల్ ప్రకృతేచవర్తమానత్వావివక్షయా సమానదేశత్వ
లాభాల్ వర్తమానత్వావివక్షాయామపివిరోధికాలావివక్షాయాంబలః సాధు
త్వాల్ యత్రచాతీతత్వ మనాగతత్వంవాక్యతౌవివక్షితం దుష్టాసుదోగ్ధవ్యాసి
త్యాదాత్రోత్తరత్వం పూర్వత్వంవాసంబంధఇతిహానో త్తరత్వాదిక మేవప్ర
తీయతే నతుసమానకాలీనత్వమిత్యవధేయం ॥౫౭॥

౫౭ ॥ హేతుప్రయోగాసంతర ముదాహరణమేవ నొపనయఇత్యత్ర వి
నిగమకమాహ * వ్యాప్తేః ప్రాధమ్యాదితి * న్యాయార్థజ్ఞానాసంతరం మ
ధ్యస్థే పరామర్శోజాయతే తత్రవ్యాప్తేః ప్రకారతావచ్ఛేదకత్వాదిద్యుధాః ।
అవచ్ఛేదకాభిలాషపూర్వకప్రకారాభిలాషాదితిభావః ॥ యద్వా కథమన్య గ
మకత్వమితిజిజ్ఞాసాయః గమకత్వంపయికలింగనిష్ఠప్రకారవిషయకత్వాదిత్యుధాః
* అనుమితీతి * జనకాంతం న్యాయావయవాధాకం తద్ధర్మధర్మితావచ్ఛేదక
తద్ధర్మవ్యాపకతావిశిష్టవైశిష్ట్యావగాహితాప్రయోజకవిషయతాశ్రయవీప్సవత్వం
విశేష్యదళాధాః॥ యోయోధూమవాన్ సవహ్నిమానిత్యాదౌ స్వఘటకీభూత
వీప్ససమభివ్యాహృతసాధ్యబౌధకపదస్య హేతువ్యాపకతావిశిష్టసాధ్యే లక్ష
ణౌ యోయోసవహ్నిమాన్ ససభూమవానిత్యాదౌ తథావిధహేత్వభావహౌ
ధకపదస్యసాధ్యాభావవ్యాపకతావిశిష్టహేత్వభావే లక్షణౌప్రయోజకీభూతసమ
భివ్యాహరవిషయతాఘటకవీప్సవిషయతాయః ప్రయోజకత్వాల్లక్షణసమన్వ
యః ॥ యత్రగోత్వం తత్ర గోత్వమిత్యుదాహరణస్య సంగ్రహ్యత్వే తత్ప్ర
కారః పరిచింతనీయః ॥ యోయోవహ్నిమాన్ లేజస్వీత్యాది వాక్యవారణంతు
ప్రకృతన్యాయావయవత్వవిశేషణేనైతిభావః ॥ విశేషలక్షణద్వయమాహ * సా
ధ్యేతి * ప్రకృతహేతుధర్మితావచ్ఛేదకకప్రకృతహేతువ్యాపకతావిశిష్టసాధ్యవై
శిష్ట్యావగాహితప్రయోజకవిషయతాశ్రయవీప్సవదావ్యత్యత్వంచాధాః ॥ తాదృ
శసాధ్యతాదృశసాధనాభావావగాహితాన్యతరఘటితంతుససామాన్యలక్షణం కే
వలాన్వయిన్యవ్యాప్తేరితిబౌధ్యమ్ ॥ ప్రాచాంమతమాహ * న్యాయేతి * న్యాయా
వయవత్వేనతి యథా పదార్థాన్వితస్వాధికారకనామోత్తరప్రథమావ
త్త్వమధాః ॥ యథా పదార్థాశ్చ హేత్వాదిమతి హేతువ్యాపకతావిశిష్ట సా
ధ్యాదిమత్త్వమేన ॥ ఏతన్న తే వాక్యద్వయాత్తకముదాహరణమ్ ॥ యథాపదా

౫౭ ॥ ననూదాహరణ యత్పద ద్విరుక్తిప్రయోజికాయాః మహా
 సత్వ మహాసాఫ్యత్వాదిసా షక్తుర్యావత్సాధనాధికరణ ప్రత్యాయనేచ్ఛా
 రూపవీఘ్నయాః కింప్రయోజనం సహసాధనస్య యావదధికరణే సాధ్యప
 త్త్వజ్ఞాన మనుమితి హేతుశ్చేన యత్పదేపిషాం వినాయావధూమాధిక
 రణానుపస్థాపనై తత్పదేన తావదధికరణానాం పరామళానంభమాత్మకల
 సాధనాధికరణే సాధ్యవత్త్వాప్రతీతేరనుమిత్య నిర్వాహసాధ్యదితి యత్త
 త్పదాత్తావదధికరణబోధోపిషాంప్రయోజనంభవేత్, నచవ్యాప్తిప్రత్యాయ నే
 చ్ఛాపిషా తస్యాశ్చానుమిత్యాపయిక బోధవీవప్రయోజనమితి వాచ్యం,

 ధాఃకఇతి జిజ్ఞాసావ్యుదాసాయ ప్రథమవాక్యస్యావశ్యకతైతి * సామయిక
 నత్యేన * మయానదృష్టాంతమేవోదాహరణం ప్రయోక్తమమిత్యభిలాప విశేషని
 యత్ప్రత్యేన * అసావత్రికత్వాత్ * సకలదాహరణాఘటకత్వాత్ ॥ తథా
 చావ్యాప్తిరితిభావః ॥ స్వలక్షణేవ్యాప్తిశంకాంనిరసస్యతి * యోయిష్యతి * ఇ
 త్యేన * ఇతివాక్యాదేవ ॥ వ్యాప్తివ్యాపకత్వమ్ * ప్రకృతేతి * తత్పక్షసా
 ధ్యకానుమితిజనకజ్ఞానవిషయవ్యాప్తిబోధక త్వేనతి న్యాయావయవత్వం తత్పక్ష
 సాధ్యకానుమితిప్రయోజకోదాహరణత్వమిత్యర్థః * ఉపనయేతి * ఇదమాపాత
 తః ॥ వ్యాప్తిబోధస్యవక్షధర్మత్వావిషయక త్వేనవిశేషణాత్ పంచమవిషయతాం
 శేవిశేషణతయాప్రకృతానుమితిజనకతావచ్ఛేదకతావచ్ఛేదకతాపర్యాప్త్యధికర
 ణధర్మవ్యవస్థయక త్వేనతి చతుర్థవిషయకాహుస్యబోధజనక త్వేనతి న్యాయా
 వయవత్వం సముదాయార్థః * ఉపనయేత్వాది * ఉపనయజన్య శాబ్దబోధని
 వత్ప్రాయాః జిజ్ఞాసాయాః కఃసాఫ్యవ్యాప్యవానిత్యాకారికాయాః జనక త్వేనతి
 న్యాయావయవత్వమర్థః ॥ పక్షసాధ్యవ్యాప్యవాన్మవేతినంశయస్తు జిజ్ఞాసాప్ర
 యోజకః * అన్వయేతి * అన్వయవ్యాప్తిబోధకోపనయ ప్రయోజకజిజ్ఞాసాజ
 నక త్వేనతి న్యాయావయవత్వమన్వయ్యదాహరణత్వమ్ ॥ వ్యతిరేకవ్యాప్తిబో
 ధకోపనయప్రయోజకజిజ్ఞాసాజనక త్వేనతి న్యాయావయవత్వం వ్యతిరేకుదా
 హరణత్వమ్ ॥ అన్వయవ్యతిరేకుదాహరణంచ నాస్త్యేవేతిభావః ॥ ౫౮ ॥ యగవ
 త్సకలధర్మి ప్రత్యాయనేచ్ఛాపిషేత్యాశయేన శంకతే గాదాధర్మాం ॥
 * నన్వితి * ఉద్దేశ్యేతి * వ్యభిచారశంకా నిన్మత్తా సహచారగ్రహేచమా

వ్యాపైశ్చ పదార్థవాక్యార్థత్వ విరహేణతత్ప్రత్యాయనేచ్ఛాయామపిశా
జితత్ప్రత్యాయస్యాయోగాల్ మానసబోధాచ వక్త్రభిప్రాయానువయోగాల్
యపిచ తత్పదసమభివ్యాహృతవహ్నిదిపదస్యధామవ్యాపకతావిశిష్టవహ్ని
దిలాక్షణికతయాధామదావహ్నివ్యాప్తిలాభఇత్యుచ్యతే, తదాయత్పదే ద్విరు
క్తిం వినాపితల్లాభనంభవాల్ ద్విరుక్తివైయధ్యమిత్వాత్మైషే ప్రాచీనసమా
ధానముపన్యస్యతి * అత్యచేతి * ఉదాహరణస్థయత్పదచేత్యధః * వ్యభిచా
రవారణాయేతి * వీష్ణుమద్వీప్యమాన సవ్యాప్తిజ్ఞానవిరోధివ్యభిచారధివారణ
ప్రయోజనికామాహుతిత్యధః॥ యావద్ధైత్యధికరణ సాధ్యనత్త నిశ్చయే తేన
విపరీతనిశ్చయాత్తకల్పేన సాధనాధికరణే సాధ్యాభావవత్త్వరూప వ్యభిచార
గ్రహస్య ప్రతిబంధకీతిభావః॥ నన్వేవంచాచ్యత్వాదిసాధ్యస్యయత్ప్రాయాం
తరాత్మేనలాన్వయిత్వం గృహీతం ఆయమేతదభిన్నః ఏతద్వృత్తియావద్ధమే
వత్త్వాదిత్యత్రచ సేతావకమాత్ర వృత్తిత్వంగృహీతం తత్రసేతా సాధ్యసామా
నాధికరణ్యగ్రహదేవమానసీవ్యాప్తిధీస్సంభవతి ప్రధమేభావ సాధ్యయత్త్వా
గ్రహేణ ద్విరియేసాధ్యాభావవత్తయాగృహ్యమాణైధికరణాంతరే సేతార
గ్రహేణ వ్యభిచారగ్రహసంభవాదిత్యుభయసిద్ధవ్యాప్తికసాధకతానుమానే య
థోదాహరణం సప్రయుజ్యతే తథాత్రసామానాధికరణ్య లాభాయోదాహరణ
ప్రయోగేపి ద్వియత్పదం సప్రయుజ్యతేఇత్యత్రేష్టాపత్తిమాహ * యత్యచేతి *
సర్వత్రైవద్విరుక్తిరనపేక్షితేతి స్వమతమాహ * వీష్ణుయామపీతి * ఆయమాశ
యః॥ ద్విర్యత్పదప్రయోగేపి సకలసాధనాధికరణపరత్వాగ్రహేవ్యభిచారతాదవ
స్థావ్యవ్యభిచారధియోఽనివృత్తిః తత్పరత్వ గ్రహపేక్షాయాంచ యద్యోగప్రా
ససవ్యాప్తిగ్రహేఇత్యధః ॥ తత్ర వ్యభిచారశంకానివర్తకత్వంప్రదర్శయతి॥
* యావదితి * ఇదమేవలక్షణం వ్యతిరేక్యదాహరణసాధ్యాభావవతి సాధనా
భావవత్తానిశ్చయోపి విపరీతనిశ్చయత్వేన తచ్చంకావిరోధీబాధ్యః ॥ శబ్దతా
వ్యాప్తిప్రత్యయాథామేన వ్యాప్తిప్రత్యాయనేచ్ఛాయాపాబోధ్యేతిమతనిరా
కర్తూముపక్రమతే * సర్వత్రైవేతి * ద్విరుక్తపదసమభివ్యాహరణతత్ప్ర
దాధానంకే విధేయబాధకవదస్య యత్ప్రదాధావిధేయవ్యాపకతావిశిష్టస్వాధి
లక్షణానిసన్యతి * ద్విర్యత్ప్రయోగోపీత్యాదినా * మహానసత్వాదినేతి * మ

కమ్యూటాన్ సాధననిష్ఠవాన్ పితృత్వమేవగృహ్యతాం తతఏవలక్షణయావ్యా
 ప్తిశాబ్దబోధనంభవాత్ తత్సంభవభిచారశంకాయాఅపిరొధిత్యాత్ యావత్సాధనవ
 తిసాధ్యనత్వబోధాయద్విర్వచనమనర్థకమేవ॥అతఏవయన్వైవంతన్వైవమితి
 ప్రాచీనామదాహరణోపదేశనమపిసంగచ్ఛతే, అవశ్యకశ్చవ్యాప్తిశాబ్దబోధ్య
 అన్యథా సమానప్రకారతామపురస్కృత్యవిపరీతధియోవిరోధితాయాః దుష్క
 ల్పవృత్తయామహానసత్వాదిసాసకలభూమాధికరణసాధ్యవత్ప్రబోధేపిభూమవత్ప్ర
 ప్రకారేణ తత్రతత్రైవ సాధ్యాభావశంకాయా అనుచ్ఛేదేన మాత్రసవ్యాప్తిగ్ర
 హానంభవాత్, ఏవమద్విరుక్తేనాపి యత్పదేనేకరూపేణ విభిన్నరూపేణవా
 సకలభూమాధికరణోపస్థితిసంభవాత్ తదర్థకతయాద్విరుక్తీసాధక్యమపి దు
 ర్వచంసచ సకృదుచ్చరితేత్వాదిభ్యుత్పత్తివిరోధాదేకస్తాద్యత్పదాన్ననేకాధి
 కరణబోధనసంభవతీతివాచ్యం॥సకృదుచ్చరితస్యనానాశక్త్యాఽబోధకతాయామే
 వ త్యుత్పత్తైః సర్వసామ్యజ్ఞబుద్ధిస్తతావచ్ఛేదకత్వాపలక్షిత భూమవచ్చిన్న
 త్వేన నానాధర్మకామనుగమాత్ నానాధేయశక్తైరైకైవత్యుత్పత్తై రవిరో
 ధాత్ అన్యథాద్విరుక్తీస్థతఏవస్తేన పదద్వయరూపాదేశస్థానతయాపదభేదవి
 రహేణ ద్విరుక్తావపిసానాధానోధానుపపత్తైః॥కథంచితదర్థద్వయబోధకత్వని
 రావేపిపిభూయోర్ధబోధనస్యనిరావహయితమశక్యత్వాచ్చేతి॥అథద్విరుక్తస్థలవి
 వవాప్రొనిరూఢలక్షణా, అతఏవయత్పదప్రయోగేపివాదివాక్యేస్వాసకలక్షణా
 విరహేణ నవ్యాప్తిబోధానిర్వాహః॥ వస్తుతోవ్యాప్తిగోచరశాబ్దబోధానురో
 ధేనచేదుదాహరణప్రయోగః తదోపసయవద్యాప్యవదేనైవోతాహరణాపివ్యా
 ప్తిబోధనంయజ్యతేఇతి సకలభూమాధికరణసాధ్యనత్వబోధనాయయోయోధూ
 మవానిత్యుదాహరణం॥ఇత్థంచయత్పదస్యసకలభూమాధికరణపరతాయాఅవశ్య
 హానసత్వాదినోపస్థితేషవిధికరణేషు సాధ్యవత్ప్రప్రతితావపి భూమవత్త్వావచ్ఛే
 దేన పహ్నిమత్త్వాగ్రహాత్తదూక్తసామానాధికరణ్యన తెషైవవిధికరణేషు సా
 ధ్యాభావావగాహివ్యభిచారబుద్ధౌ బాధకాభావఇత్యర్థః॥ ఇదముపలక్షణమ్ ॥
 వ్యాప్తిబోధానుపగమే భూమాధ్యధికరణానామేవ యత్రబుద్ధిస్తతా తత్ర యో
 యోవహ్నిమాన్ సభూమవానితిప్రయోగస్యాపి ప్రామాణ్యవత్తైః॥ తాదృశత
 త్తత్పదార్థేషున ర్దేషు భూమవత్త్వాబాధాత్ ॥ భూమశూన్యాధికరణస్యాబు

కతయాఽద్విరుక్తయత్పదస్యతత్పరత్వానియమేన తత్పరత్వగ్రహణం ద్విరుక్త
 రావశ్యకతా॥ఏవంనిత్యపీష్వయోరితి సూత్రేణద్విరుక్తివిధానస్యనిత్యతయా సక
 లధూమాద్యధికరణపరత్వేయత్పదస్యద్విరుక్తస్య సాధుత్వమేవసాధ్యతాద్వి
 రుక్తరావశ్యకతాఇత్యాశయేనయత్పదద్విరుక్తి మధ్యపెత్వతత్పదద్విరుక్తిఃఖం
 డమతిఃపిపాస్యచెతిః॥ద్విరుక్తినియమోపికదాచిద్యత్పదపీవనతుతత్పదపీత్యర్థః॥న
 ద్యత్రైవతత్పదేనద్విరుక్తిరితినాథః॥ ఏవన్యభావం సనఘామిపాలఇత్యాదౌ
 చ్ఛందోమరోధాదినా ద్విరుక్తిదర్శనాత్॥స్వామైతుప్రయుజ్యమానైఽధికస్యా
 న్నాయ్యతయా సాధుత్వేపితత్పదద్విరుక్తిఃసకలధమిప్రత్యాయనెచ్చారూపపి
 పాన్సనత్వేవ్యద్విరుక్తతత్పదస్యసాధుతాసంభవఃమహాకవిప్రయోగదర్శనాత్,ఏత
 దపిస్పష్టయితుః(*)భవఘాతినాః(భవఘాతినాంద్యాః)తథాప్రయోగోదర్శయి
 ష్యతే,ద్విరుక్తయత్పదబోధితనానాధర్మణామేకేనతత్పదేన పరామర్శాయోగఇ
 త్యాశంకానిరస్యతిఃవిరూపెతిఃమహానతత్పదమహాసాధ్యత్వాదినావిభిన్నప్ర
 కారేణైవ్యధః॥తత్పదేనపరామర్శాత్॥తత్పదేనపరామర్శసంభవాత్॥తత్ప
 దస్య పరామర్శకతాయాం, పునత్పత్తివిరోధేద్విరుక్తయత్పదేనాపితావధమి
 ద్విస్థితేన తత్పదాథఃకావిరహాదిత్యపి దృష్టవ్యమ్ * చ్ఛందోమరోధాదినితిః
 అత్ర తత్పదేనపీష్వేతినియమః ॥ కింతు పీష్వితయత్పదసమభివ్యాహృతపదా
 థఃతావచ్ఛేదకవ్యాపకత్వబోధే యత్రతాత్పర్యం తత్రతత్పదేనపీష్వేత్యవ,
 యద్యత్పాపమిత్యాదౌ నాశప్రతియోగితారూపకర్తృత్వే మదీయపావత్వవ్యాపక
 తాబోధాత్ ॥ యత్ర తథావిధవ్యాపకతాబోధేనతాత్పర్యం తత్ర తత్పదే పి
 పాన్స యథా, సంచారిణీత్యాదౌ తత్రపతింవరాకర్తృకవ్యత్యయకర్తృతావిజ్ఞమ
 హిపాలత్వవ్యాపకత్వస్య వైవర్ణ్యప్రాప్తౌ బోధనాసంభవాత్ ॥ తాదృశకర్తృ
 తాత్వేనానుపస్థితే ॥ కింతు తత్ర తత్తద్భిన్నకర్తృకాశతవ్యత్యయస్య సమానకాలీ
 నవైవర్ణ్యప్రాప్తిమత్తత్తద్భిన్నమహిపాలగ్య సమాహంబనబోధితి *పున్
 త్పత్తిః * నకృదుచ్చరితస్సకృదర్థం గమయిత్యాకారా॥ద్విరుక్తయత్పదేనాపి
 ద్విన్వచనస్యాదేశరూపతయా పదభేదాధావాత్ * అవిరోధమితి *అథ నకృ
 దుచ్చరితఇత్యత్ర ఏకం పదానుసంధానం ఉభయస్వాధాబోధకమితినియమః
 ష్టకత్వం స్వసమానాథఃకవదాంతరానుసంధానాసమవహితత్వమితిసంభవతి॥

పరిశోధనానయనమంతాధికప్రకారం.

ఘటాఘటాత్త్యాద్యైకఘటపదానుసంధానేన నేకఘటబోధకత్వేన వ్యభిచారా
ల్ ॥ సచ తత్రైక శేషణ సరూపపదాంతరలోపాత్తత్ప్రతిసంధానాదేవ నానా
ఘటజోధః ॥ ఘటపదానుసంధానస్య సమానార్థకవదాంతరానుసంధానాస
మవహితత్వరూపైకత్వాభావాదు క్తనియమస్యాప్యభంగఇతివాచ్యమ్ ॥ తథాపి
ఘటావానయెత్వాదౌ ఏకేఫభాతుపదేశాఫయనద్వయబోధాత్తన్నియమాసం
భవాత్ ॥ సచ ప్రాతిపదికమంతర్భాగస్యనియమో స్తివతివాచ్యమ్ ॥ తథాసతిఘ
టంపటంచానయెత్వాదావేకేనాపి కీయాపదేన నానాసయినాదిబోధసంభవా
త్తత్ప్రాయత్తిస్తీకారవిరోధాత్ ॥ ఏతేన నానావృత్తివిషయాధాబోధకత్వమి
తి నియమోపిప్రత్యుక్తః ॥ ఉక్తస్థల ఘటపటానయనయో రెకశక్త్యైవోపస్థాప
నేనావృత్తిస్తీకారవిరోధతాదవస్థాన్త ॥ సచానేకవాక్యాధాబోధకత్వనియ
మః ॥ ఘటావానయెత్వాదౌ ఘటద్వయరూపవాక్యాధావైక్యాద్ఘటంపటం
చానయెత్వాదౌ ఘటానయనపటానయనరూపవాక్యాధాస్య భేదాత్సమంజ
స్యమితివాచ్యమ్ ॥ పదార్థభేదే తద్గుణితవాక్యాధాభేదస్యావశ్యకతయా ఘ
టావానయెత్వాదౌ వాక్యాధాభేదస్య విచారాసమాత్వాత్ ॥ సచైకపదాను
సంధానజన్యబోధే తద్గుణిష్ఠానేకవిషయతాకత్వాభావనియమః ఘటావానయె
త్వాదివాక్యజన్యబోధేఘటద్వయత్వాద్వ్యవచ్చిన్నఘటద్వయాదితదానయనత్వా
ద్వవచ్చిన్నానయనద్వయవిషయతాచాభిన్నైవ ఘటంపటంచానయెత్వాది వా
క్యజన్యనమూహంబనబోధేఘటానయనత్వపటానయనత్వాదిరూప విభిన్నధ
ర్మావచ్చిన్నవిషయతాద్వయమవచ్ఛేదకభేదాద్విధ్యతే ఇతి నానుపపత్తిరితి వా
చ్యం ॥ ఘటావానయెత్వాదివాక్యజన్యబోధే ఏకఘటానయనవిషయతాయాఽప
రఘటానయనవిషయతాయా అభేదే యత్క్రానయ నై మద్ధుటకర్తకత్వంబాధితం త
దానయననిష్ఠవిషయతాయా స్తదానయనావృత్తితద్గుటకర్తకత్వావచ్చిన్నతద్గుటా
నయనాదివిషయత్వాభేదేన తద్భేదస్య తదవృత్తిధర్మావచ్చిన్నతన్నిష్ఠవిషయతా
కత్వేన భృమత్సప్రసంగాత్ ॥ తత్ర విషయతాభేదస్యావశ్యకతయా తత్రతాద్య
శనియమేపివ్యభిచారాల్ ॥ సచ తత్పదవిషయకేనానుసంధానజన్యబోధేమి
థోవిలక్షణ తదర్థవిషయతాకత్వాభావనియమః మిథోవిలక్షణత్వేన చ పరస్ప
రానవచ్చిన్నప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకత్వం ఘటంపటంచానయెత్వాది వాక్యాత్స

మూహంబనబొధే ఘటపటానయనవిషయతయోరానయనం ఘటకర్తృకం ట
 వా ఆనయనం పటకర్తృకం నవెత్వాదిసంశయనిరూపిత పరిస్పరానవచ్చిన్నప్ర
 తిబంధకతావచ్చేదకతయా మిథోవైలక్షణ్యమిత్యానయనపదావృత్తిస్వీకారః త
 ద్వికారే క్రమేణాథాబోధః ఘటావాసయేత్వాదౌ ఘటద్వయానయన విష
 యతాత్మిన తద్విషయతయోర్ననిరుక్తంవైలక్షణ్యం వివరితజ్ఞానస్య సమానప్ర
 కారకత్వేనైవ ప్రతిబంధకతయా తద్ఘటానయననిష్ఠోక్తరూపావచ్చిన్న విషయ
 తాయాస్తదానయనే తద్ఘటియత్వకోటిక యాదృశసంశయవిరోధితావచ్చేదక
 త్వం అన్యఘటానయననిష్ఠతయూపావచ్చిన్నవిషయతాయాలపి తదానయనే
 తద్ఘటియత్వకోటికసంశయవిరోధితావచ్చేదక త్వాదితివాచ్యమ్॥ ఘటపటావా
 నయేత్వాదివాక్యాన్సమూహంబనవిలక్షణమానయనత్వావచ్చిన్నై యగపద్ధ
 టపటకర్తృకత్వాభయవిశేషణకబోధస్యానుపపత్తైస్తాదృశబోధీయ ఘటక మేక
 తావచ్చిన్నతదానయనవిషయతాయాః ఘటకర్తృకత్వావచ్చిన్నతదానయనవి
 షయతాయాశ్చ నిరుక్తవైలక్షణ్యసత్త్వాత్॥ తత్రావృత్త్యాకృమికానయనద్వయ
 బోధోపగమస్తు నసంభవతి తథానతిఘటపదపటపదయోః సామఖ్యాభావన
 ద్వంద్వోపపపత్తైః ॥ మైవమ్ ॥ ఏకతత్పదానుసంధానజన్యబోధే ఏకవిషయ
 త్యానిరూపిత తత్తదధావిషయతా ద్వయాభావనియమోభిప్రేతః ఘటావా
 నయఘటపటావాసయేత్వాదౌ ఆనయనభేదేన విషయతాభేదేపి తన్నిరూపితా
 నయసత్వప్రకారతా రూపవిషయతావైకైవోపేయతే విషయభేదవిరహాత్ ఘ
 తంపటంచానయేత్వాదౌ ఘటానయనంపటానయనంచేతి సమూహంబన బొ
 ధోపగమే తత్తదానయనవిషయతానిరూపితానయనత్వ విషయతాభిద్యతే స
 మూహంబనస్య ప్రత్యేకజ్ఞానోత్పాదక సామగ్రిసమాజాధీనతయా ప్రత్యేక
 జ్ఞానీయవిషయతాద్వయనియా మకవశాదేవవిషయతాద్వయ సంభవాదతస్త్రా
 వృత్త్యాకృమేణానేకాథా బోధస్వీకారఇతి ॥ ఏవంచయాదృశస్థల ఏతత్పదవి
 షయకమేకమనుసంధానమేతత్పదస్యాథాద్వయం బోధయత్పిత్యా కారకతా
 త్వర్యం తత్రఘటంపటంచానయేత్వాదౌసమూహంబనబొధస్త్రిక్తతాత్పర్యఘ
 టితానేకాథాబోధసామగ్రివశేనోత్పాదసంభవాత్ తథావిధినియమే దర్శిత
 తాత్పర్యాశధీనత్వస్యోద్దేశ్యవిశేషణత్వావశ్యకతయా ప్రకృతతత్పదేతితదవిరో

బాధాసంభవాత్ పుష్పత్తివిరోధవినకథమిత్యాకాంతాయామాహ * బుద్ధి
స్థవాచకత్వాదితి*బుద్ధిప్రకారావద్భిన్నైముసర్వేషాంకశక్తైరిత్యధః ॥ పుష్ప
త్తివిరోధం దృష్టాంతేనదృఢయతి* యథేతి *...*

ఇతిక్రిమన్తహామహాపాధ్యాయగదాధరభట్టాచార్యచక్రవర్తివిరచితాయాం

యుక్తీనికరకల్లాలమాలాతారంగితకల్పనాపయఃపారావారయా

పిఠ్యాం-అనుమానదీధితిటిప్పణ్యాం-అవయవగ్రంథః

— శ్రిసంపూర్ణః శ్రి —

— * శ్రి * —

భిక్షత్వధః ॥ ప్రకృతేబుద్ధిస్థవాచిత్యం ప్రకృంతవాచిత్యవలక్షణం దీధితికా
రాణాం విరూపావస్థితయోరితి లిఖితాంచప్రకృంతవాచిత్యే ఏవనిర్భరః ॥ స
మూహాలంబనబోధోపి శ్యాపకత్వానవగాహితదవగాహితే దీధితివ్యాఖ్యా
నావసరేగ్రంథకారైరేవోక్తమ్ ॥

ఇదానీముదాహరణాభానానాహ * మూలేఇదంచెతి* సాధ్యసాధనోభయాశ్చ
యవికలఃఇత్యాదేరాభాసఇత్యనేనాన్వయః ధూమవాకవశ్చైవహిమవాకధూ
మాదిత్యాదౌదృష్టాంతస్యాయోగోళకస్య సాధ్యవైకల్యంసాధనవైకల్యంచాహ
హరణాభాసఃతదుభయమాశ్రయోనిరూపకం యస్యావ్యాప్తైరితి పుష్పత్తిత్వావర్ష

రఘువంశే ౬ సర్గ ౬౩ శ్లోకః

॥ సంచారిణీదీపశిఖావరాత్ప్రాయంయంవ్యతీయాయవంశివరాసా ।

నరేంద్రమార్గాట్టఇవప్రపేదే వివణభావంససభూమిపాలః ॥

శిశుపాలవధే ౩ సర్గ ౧౬ శ్లోకః

యాంయాంపిరియఃప్రైక్షతకాతరాక్షీసాసాహియానమృముఖభూవ ।

నిశ్శంకమన్యాస్సమమాహితైర్వ్యాస్తత్ప్రాంతరేజఘ్నరముంకటాక్షైః ॥

మాలతీమాధవీయే ప్రథమాంకే నాందీ శ్లోకః

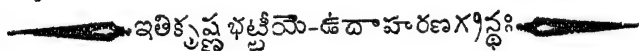
(*) కల్యాణానాంశ్వమసిమహసా భాజనవిశ్వమూతే

ధుర్యాంలక్ష్మీమిహమయిభృశం దేహిదేవప్రసీద ।

యద్యత్పాపంప్రతిజహిజగన్నాథనమ్రస్యతన్తై

భద్రంభద్రంవితరభగవత్ భూయసేమంగళాయ ॥

తా ధూమవాణవహ్నిరిత్యాదాయోషహ్నిమాణ సధూమవానితిప్రకృతసాధ్య
సాధనవ్యాప్తివైకల్యాదాభాసః॥ అనుపదర్శితాన్వయం॥ అనుపదర్శితోఽన్వయో
ఽన్వయవ్యాప్తిర్యేనేతిప్రత్యుత్త్యానదంవాచ్యం॥ జ్ఞేయత్వాదిత్యాదో యోయోవా
చ్యుత్వాభావవాణసంజ్ఞేయత్వాభావవానిన్యనుపదర్శితాన్వయవ్యాప్తికత్వాదాభా
సః॥ విపరీతాపదర్శితాన్వయంవిపరీతకృమేణోపదర్శితోఽన్వయోఽన్వయవ్యా
ప్తిర్యేనేతిప్రత్యుత్త్యానపర్యతోపహ్నిమాణధూమాదిత్యాదాయోయోషహ్నిమాణ
సధూమవానితివిపరీతకృమేణోపదర్శితవ్యాప్తికత్వాదాభాసః॥ అనుపదర్శితవ్య
తిరెకఃఅనుపదర్శితోవ్యతిరేకోవ్యతిరేకవ్యాప్తిర్యేనేతిప్రత్యుత్త్యానమెత్థద్వ
టాభిన్నఃపితృద్వటత్వాదిత్యాదాయపితృద్వటత్వవాణసపితృద్వటాభిన్నఇతిఅనుపద
ర్శితవ్యతిరేక వ్యాప్తికత్వాదాభాసః । విపరీతోపదర్శితవ్యతిరేకః విపరీత
కృమేణోపదర్శితోవ్యతిరేకోవ్యతిరేకవ్యాప్తిర్యేనేతిప్రత్యుత్త్యానక్తస్థలేయో
యపితృద్వటత్వాభావవాణ సపితృద్వటాభిన్నఇతి విపరీతాపదర్శితవ్యతిరేకవ్యా
ప్తికత్వాదాభాసః ॥ ఏమచప్రకృతసిద్ధ్యాపయికవ్యాప్తిప్రమానుపధాయకత్వ
మాధాసతాప్రయోజకంబోధ్యమ్ ॥... ..

ఇతిశృష్టభట్టియే-ఉదాహరణగ్రంథః

*వ్యాప్తిమితి*పక్షస్సాధ్యవ్యాప్త్యహేతుమాన్నవత్సాకాంక్షోపలక్షణమెతత్ ॥
సాధ్యనిష్ఠవ్యాపకతానిరూపకహేతుమాణకఇత్యర్థః॥ అనుమితితి*పక్షాంశేప్రకృ
తసాధ్యానుమిత్యోపయికవ్యాప్తివిశిష్టప్రకృతహేతువైశిష్ట్యావగాహిశాబ్దజ్ఞానజ
నకత్వమర్థః॥ అవయవత్వం॥ న్యాయవయవత్వం॥ సాధ్యేతి* హేతువ్యాపకత్వవి
శిష్టసాధ్యవదన్వృత్తిత్వవిశిష్టహేతువైశిష్ట్యావగాహిశాబ్దబోధజనకత్వం బోధకా
న్తార్థః॥ సాధ్యేతి* సాధ్యాభావవ్యాపకీభూతాభావప్రతియోగితావిశిష్టహేతువైశి
ష్ట్యావగాహిశాబ్దబోధజనకత్వం బోధకాంతార్థః॥ తృతీయేతి*ప్రకృతసాధ్యాను
మిత్యోపయికవ్యాప్తివిశిష్టపక్షధర్మతాజ్ఞానస్యోపనయభిన్నాదలభ్యిత్వార్థః॥
తథాచతత్త్వంపత్త్యర్థముపనయతవశ్యకఇతిభావః ॥ ననుమీమాంసకానాంవిశి
ష్టపరామర్శానానుమితిజనకఇతి కిముపనయేనేత్యతలహా *తదితి * మీమాం
సకై రనుమితి హేతుత్వేన విశిష్టజ్ఞానానుపగమేపి తేషాంవ్యాప్త్యతావచ్ఛేదక
ప్రకారకపక్షధర్మతాజ్ఞానస్యానుమిత్యోపయికతయోపనయంవినా తదసంభవా
దిత్యర్థః ॥ తథాచోపనయప్రయోగఆవశ్యకఇతిభావః ॥ ధూమవత్త్వాదిత్యాది

హేతుప్రయోగాభిమానం నిరాకరంతి * నచైతి * హేతువచనాత్ * హేతు
 వయవాత్ ॥ తస్య * హేతువయవస్య * తస్మాత్ హేతుః * దుతః * ప్రవృత్తత్యేన *
 ప్రయుక్తత్యేన * హేతుత్వేతి * ప్రకృతహేతువిశిష్టహేతుత్వావసాపకత్యేనేత్య
 ధ్వజః * అతః ప్రకృత్యాత్ * పక్షధర్మతాత్వాబోధకత్యాత్ ॥ పక్షధర్మతాయా
 అనాఽకృతత్వానితిభావః ॥ ప్రత్యుత్తమమపరిధివ్యవహారే ప్రాగుక్తదృష్టవ్యం
 శుకతే * వాదీతి * హేతువ్యవహారాదిత్యధ్వజః ॥ హేతువ్యవహారే పక్షే హేతుజ్ఞాప్య హే
 తువత్తా ప్రత్యయేన మాయోయద్ధాప్యసాధ్యవాన్ సతదానితి సామాన్యముఖ
 వ్యాప్త్యా హేతుపక్షధర్మతానుమానాదేవ నిర్వాహదుపసయవైయధ్వజమిత్వ
 ధ్వజః ॥ సమాధత్తై * తదధ్వజస్యేతి * హేతువ్యవహారస్య * అసిద్ధత్యేన * హేతు
 తాధ్వజసన్యజ్ఞానసన్యవాదవాక్యజన్యత్యేనాప్రమాణ్య శాకత్యేన తయాతద
 భావవిశిష్టహేతుమత్తానిశ్చయాసంభవేన * అనాత్మకత్యాత్ * పక్షే హేతుమ
 త్తానుమాపకత్వాసంభవాత్ * అన్యథా * ప్రకారంతరేణ హేతుమత్తానిశ్చయే
 ప్రామాణ్యజ్ఞానాభావాపక్షణేపి అవయవాధీనే తత్ర తదభావానపక్షణే ॥
 * ప్రతిక్షేతి * ప్రతిజ్ఞాజన్యశాబ్దబోధానంతరం యాయత్సాధ్యవాన్ సతద్ధావక
 హేతుమానితివ్యాప్త్యాదృశజ్ఞాపకత్యానుమానసంభవాద్దేవ వయవాభిధాన
 వైయధ్వజప్రసంగాదిత్యధ్వజః ॥ తథాచ ప్రతిజ్ఞాజన్యబోధస్యాప్రమాణ్యజ్ఞానా
 నాస్కందితతయా హేతుభిధానస్యేవోపసయాభిధానస్యాప్రవృత్తత్యేనామితి
 భావః ॥ ననూపసయవాక్యభావేపి ప్రతిజ్ఞా హేతుభ్యాంసాధ్యవత్పక్షహేతు
 వాః సికామధ్యస్థాదేః పక్షో హేతుమానితి పక్షధర్మతాపసీతభానసంభవాదు
 పసయవైయధ్వజమిత్వాశయేనశుకతే * ప్రతిపాద్యానామితి * మధ్యస్థాదీనాం
 * ర్యతేన * ఉపసయప్రయోగవివాదాత్తదవగమః * హేతుపక్షధర్మత్వావగమ
 ధర్మానత్తై * లేవామితి * ప్రతిపాద్యానాం * ర్యతేనైతి * కేషాంచితప్రా
 కృత్యే హేతుమత్తాజ్ఞానమస్తికేషాచిత్తుతన్నాస్తి సన్యసాధారణ్యేన పక్షధర్మ
 త్యావసీతభానాసంభవాదిత్యధ్వజః ॥ ఏతద్బుద్ధమితి తదుపసీతభానేతద్బుద్ధమితి
 తదుపసాయకజ్ఞానమేవ హేతురితిమతేన ఉపసాయకజ్ఞానమాత్రహేతుత్వేనా
 హ * ప్రతిపాదకేనైతి * వాదినైత్యర్థః * అన్యథా * అసాధ్యవ్యాప్యవానితి జిజ్ఞాసా
 యాః శాబ్దబోధావగాహిత్యముపగమ్యతన్నివతకకశబ్దానభిధానే * అవయవా

తలేతి* ఉక్తరీత్యాజ్ఞాపకౌపనీతభానసంభవేన సాత్వవయవాదెరసభిధానావ
తైరిత్యథః || తత్రాపిజిజ్ఞాసాయాః జ్ఞానవిషయకత్వాపగమసంభవాదిభావః.

————— ఇతికృష్ట భట్టియే-ఉపనయగ్రంథః —————

*అనుమితీతి * కారణాంతం న్యాయావయవాధాకమః || ప్రకృతసాధ్యేయ ప్ర
కృతవ్యాప్తివిశిష్టప్రకృత వక్షధమతావిశిష్టప్రకృతసేతుజ్ఞానజ్ఞాప్యత్వవిశిష్టసా
ధ్యవైశిష్ట్యావగాహిబోధజనకత్వం విశేష్యదశార్థః || అనుషంగపక్షేచేదంప్రతిజ్ఞా
యామతివ్యాప్తివారణాయవిశిష్టాంతం తత్రాపిధూమాదప్సహితస్సధర్మాపర్య
తావహ్నిమానితిప్రతిజ్ఞావారణాయవిశిష్టాంతం || వహ్నివ్యాప్తివిశిష్టపక్షతవృత్తి
త్వ విశిష్టధూమాదప్సహితస్సధర్మాపర్యతా వహ్నిమానితి ప్రతిజ్ఞావారణాయ
ప్రకృతవక్షనిభేదః || పర్యతావహ్నివ్యాప్యపర్యతవృత్తిధూమాదప్సహితమాన్ధామా
దిత్యాదిద్ధల ప్రతిజ్ఞావారణాయ ప్రకృతసాధ్యనివేశః || ప్రకృతసాధ్యచపక్షే య
ద్యూపావచ్ఛిన్న బోధికాఃప్రతిజ్ఞాః సంప్రదాయసిద్ధాస్తత్తద్యూపావచ్ఛిన్నం
ఏవంచ తాదృశతద్యూపావచ్ఛిన్నవైశిష్ట్యాబోధాన్యతమబోధజనకత్వమథః ||
తేన తస్మాదితరేభ్యోభిద్యతఇత్యాదినిగమనానాం సంగ్రహః || నిగమనవైయర్థ్యం
శంకతే *నచేతి*పర్యాప్తైః*లాభాత్*తేన*నిగమనేన*అపర్యవసానాత్ *ఆ
మమిత్యసామగ్ర్య సంపాదకత్వాత్ * అభిధానాభిధేయయోః* అనుమిత్యేవ
యికాథాబోధకశబ్దప్రతిపాద్యయోః * పర్యవసానం*పూర్వాత్వం*అవయవాం
తరాణాం*నిగమనానాం || ననునిగమనానంగీకారే పక్షస్సాధ్యవాన్నవేతి శం
కాయాఃకథం నివృత్తిరిత్యతలహ *విపరీతేతి*తతపవశ్చసాధ్యవ్యాప్తివిశిష్టవైశిష్ట్య
బోధకశబ్దాదేవ*అన్యభా*తథావిధాదుపసయాత్తాదృశశంకానివృత్త్యంగీకారే ||
*తదవారణాల్*తదవారణప్రసంగాల్ || విశేషదశావత్సరూపవిరోధితాబీజసా
మ్యంప్రత్యాపదయతి *నహితి*తథాచ గ్రాహ్యభావావగాహిత్యమివగ్రాహ్యభా
వవ్యాప్తివిశిష్టవైశిష్ట్యావగాహిత్యం విశేషదశావత్సమేవేతి నిగమనంవ్యర్థమితి
భావః || శంకతే*సిద్ధేతి*నిగమనంసిద్ధత్వ విశిష్టసాధ్యబోధకతయా తచ్చంకా
విరోధీత్యథః * స్వరూపేతి* మాత్రిషదంసిద్ధత్వవిషయతాన్యవచ్ఛేదాధాం
తథాచ వాదివాక్యేలక్షణావిరహాదప్సహితస్ససద్ధత్వ విశిష్టవహ్నిరుపస్థాప
కత్వం కింతువహ్నిత్వస్య రూపమాత్రసేతి నసిద్ధత్వబోధసంభవఇత్యథః ||
ఋతచ్ఛసిద్ధత్వం ప్రమాణసిద్ధత్వమిత్యాశయేన సేతువిభక్తిసాకాంక్షత్వాభావః

సిద్ధత్వమిత్యతాహ *సిద్ధత్వేతి* తథాచనిగమనఘటకవహ్నిమత్సదేహేతువి
భక్తిసాకాంతతాపసగమే తత్సాకాంతత్వస్వేవాసత్త్వేనతజ్ఞానాభావాత్ న
హ్నిదోహేతువిభక్త్యథాన్వయోనస్యాదిత్యధః || బిజ్జాసారూపాకాంతా
యావహ్నిపువగమే సమభివ్యాహారరూపాకాంతాయాః శబ్దబాధావయిక
త్వాసంభవేనాకాంతజ్ఞానాభావానంభవాదితిభావః *వాప్తీతి* బాధజ్ఞానం
ప్రతివ్యాప్తివిశిష్టవైశిష్ట్యవగాహిత్యేనైవవిరోధితా ఉపనయేదవక్ష్యధర్మతా
మాత్రభానమిత్యాశయేనెదం *సాధ్యేతి* సాధ్యవత్తాజ్ఞానప్రతిబంధకత్వాదిత్య
ధః *తదభావేతి* అబాధితత్వాదిబోధకనిగమనానుగమేత్యధః *సమీ
హితానిర్వాహాదితి* అవయవాంతరాదబాధితత్వాదివిశిష్టసాధ్యబోధాసంభవా
ద్బాధనిశ్చయాదితః సాధ్యవత్తాజ్ఞానానుదయప్రసంగాదిత్యధః || సాధ్యాభా
వనిశ్చయోబాధఇతితదభావోబాధితత్వం ఏవం సత్ప్రతిపక్షితత్వం నిశ్చయ
గర్భమిత్యాశయేనశంకతే *అథేతి* నన్వబాధితత్వబోధేఅనుమితినత్వమిత్య
న్వయన్యతిరేకానువిధానమేవమానమిత్యతహ *అసిద్ధేరితి* బాధనత్ప్రతిపక్షో
నిశ్చయాగర్భావిత్యాశయేనవాప్తిముపన్యసనమాధత్తైయదవగమనతీతి *అ
న్వయఇతి* అబాధితత్వబోధకశబ్దాభావాదితిభావః || హేత్వనాకాంతీతత్వలక్షణ
సిద్ధత్వం అబాధితత్వాదితి తథాచ వహ్నిపదస్యాబాధితత్వాదివిశిష్టవహ్ని లక్ష
ణావిభక్త్యథాన్వయోత్తరమేవ హేత్వంత్వేన ఏకవారం విభక్త్యథాన్వయో
జాతేపునర్విభక్త్యథాన్వయతాత్పర్యానుపపత్త్యైలక్షణేతిస్ఫుటయతి *నన్వితి*
వస్తుతస్తు నిగమనాత్సాధ్యే సాధ్యవాప్యవక్ష్యవృత్తిహేతుజ్ఞానజ్ఞాప్యత్వం త
స్మాత్పదలభ్యం భాసతే తద్దేతుకాలబాధితత్వాదేరనుమిత్యుపసయోవా తత్ర
సాధ్యే హేతువిభక్త్యథాన్వయః కథం సిద్ధత్వాదిత్యాశంకావాఙ్మయ హేత్వి
తి || జ్ఞానాదితి || సత్త్వాదిత్యధః || హేతువిభక్త్యథాన్వయప్రయోజకాకాం
తాహున్యత్వం హేత్వనాకాంతీతత్వం తత్సత్త్వేనైవ సేహాకాంతా ప్రతిబంధోస్తి
శుద్ధే హేతుజ్ఞాప్యత్వసిద్ధావపి విశిష్టహేతుజ్ఞాప్యత్వాసిద్ధేరితిభావః || ఏవంచ
సాధ్యాంశే అబాధితత్వాదిబోధే ఉపనయోపస్థాపితసాధ్యవాప్తివిశిష్టవక్ష్యవృత్తి
త్వన్యసహేతుతా, వైయ్యధికరణ్యాత్ || నాపి తాదృశవక్ష్యవృత్తిహేతుకత్వ
ప్రతి అప్రయోజకత్వశంకాసత్త్వాత్ ఇతినిగమనానుధావనమ్ || తథాసతీసాధ్య

చావస్య పక్షస్థితిత్వే ప్రమాత్త కవరామర్శజన్యప్రమావిషయత్వానుపపత్తిరూ
 ఆతర్కసంభవాన్నతచ్ఛంకెతిబోధ్యమ్ || తస్మాత్తథేతినిగమనంనిరాకర్తుమాహః * ఇ
 హేతి * అశేషరూపంవ్యాపిపక్షధర్తత్వాభయం * సిద్ధస్థలే * మైత్ర్యంపచతితయమ
 షి తథేతిది లోకప్రసిద్ధస్తతః * విరోధః * ఉపకారంతప్రతిజ్ఞయా సహాప
 సంహృతనిగమనస్యే కాథాబోధాజనకత్వరూపః || తస్మాత్తథేతిక్రై తత్పదస్య
 ప్రకారంతాథాత్వాన్నోక్తవిరోధగ్రహః || తస్మాద్వహిమానిత్యభిధానెతుపహ్ని
 పదస్యాతథాత్వాత్ || వీతిద్వహిపదస్యాన్యపివాథాఇతి భృషేణోక్తవిరోధ
 గ్రహపత్తిరత్యథః || అన్యేతు తస్మాత్తథాయమితినిగమనెవ్యతిజ్ఞయానహాన్య
 నాథాబోధాజనకత్వాత్కోనవిరోధః తస్మాద్వహిమానిత్యాదౌతుపక్షాధా
 వేనవిరోధాత్వాహుః || తద్వింత్యమ్ || తథానతి తస్మాద్వహిమానయమితినిగ
 మనేఽదోషాత్ || నస్తుతస్తు || తస్మాద్వహిమానితివాక్యం ప్రాచీనమతేసంప్ర
 దాయవిరుద్ధమేవ * సమ్యక్ * న్వరూపే * పూర్వవాక్యజన్యశాబ్దబోధవిశేష్య
 * ప్రకారే * తథావిధశాబ్దబోధవిశేష్యభిన్నప్రకారే * సాదృశ్యే * తథావిధశాబ్ద
 బోధవిశేష్యసాదృశ్యే * తథేతి * హేతుమానిత్యథః || తథాశబ్దహేతుమదు
 పస్థితిః || నను హేతుత్వజ్ఞానజ్ఞాప్యో హేతుమానితిశాబ్దబోధోన్విత్వత్యతాహ
 * నహితి * తాదృశజ్ఞాప్యత్వస్యాద్వైశ్యతావచ్ఛేదకత్వే ఉద్దేశ్యాలాభః హే
 తుమత్త్వస్య తథాత్వచనతాత్పర్యం అభేదజ్ఞాప్యజ్ఞాపకథావాన్వయస్యా
 వ్యుత్పన్నత్వాత్ సాధ్యేనీవ తస్మాచ్ఛబ్దాథాన్వయాభిప్రాయాచ్ఛేతిభావః ||
 పక్షస్యాపనయజన్యబోధవిశేషస్యాపి సామాన్యతోధికరణత్వాదినాఽన్వయ
 వ్యాప్తిఘటకత్వేనప్రకారత్వాత్ తత్రైవ నిగమనజన్యబోధీయ ప్రకారాన్వ
 యోవాచ్యః పర్వతాహేతుమత్త్వజ్ఞానజ్ఞాప్యఇతి బోధేచ సతాత్పర్యమిత్వ
 థః || హేతుః పూర్వోక్తపీవ * అభేదేతి * చకారోభిన్నక్రమః * తస్మాది
 తి * ఉక్తనిగమనఘటకతథాశబ్దాథాసాదృశ్యాన్వయాసంభవాదిత్యథః || ఘ
 టోఘటాభిన్నోఘటశబ్దాదిత్యాదౌ ఘటసద్భవే ఘటత్వావ్యాపకత్వేన ఘటత్వ
 జ్ఞాప్యత్వాభావాత్ ప్రమేయపక్షకే భేదఘటితపక్షసాదృశ్యాప్రసిద్ధశ్చేతిభా
 వః || నను తథాపదంబుద్ధిస్థత్వేనసాధ్యబోధకమితిసాధ్యే పంచమ్యథాన్వయ
 ఇన్యతలహా * బహూనామితి * ప్రకృమే బుద్ధిస్థేవిశేష్యనియమతః సాధ్యమ

పరిశిష్టావయవమణ్యర్థప్రకాశః

వ తదన్వయస్య దుర్వచత్వాత్ || అన్వయాపి బుద్ధిస్థత్వాదితిభావః || నన్వయః
 బాధాన్నపంచమ్యథాన్వయఇత్యలతహ * వాదివాక్యైశ్చితి * బుద్ధిస్థైశ్చ
 ఖః || యోగ్యతార్థయో * బాధాభావబలాత్ పంచమ్యథాన్వయాగీకారే
 ఉతిప్రసంగాత్ * బుద్ధిస్థక్రమసంయోగాదావపి నిగమపఘటక పంచమ్యథాన్
 న్వయప్రసంగాత్ || తథాచాపక్రమోపసంహారయోర్విరోధోదుష్పరిహరపిచ
 తిభావః || ఏతచ్ఛ తథాచాయమిత్యవనయమాషణోపలక్షణం తదుపనయే త
 థాశబ్దస్య పూర్వవాక్యజన్యబుద్ధివిశేషకారణత్వే హేతుమద్బుద్ధిస్తాంతస్య త
 త్రివిశేషత్వాత్తత్త్రాయంపదాథాన్వయః || తద్విశేషత్వేనతి ప్రకారా
 ఖఃత్వే తథావిధదృష్టాంతపిత సాహచర్యఘటకత్వేన ప్రకారఇత్యుక్తదోషో
 దుర్వారః || సాదృశ్యాఖఃత్వేన తాదృశదృష్టాంతసాదృశ్యే అయంపదాథాన్
 నన్వయఇతిద్రష్టవ్యమ్ || నను తస్మాచ్ఛిష్యమానితి నిగమనవాదిమలేపి కథం త
 ఘటకపంచమ్యథాన్వయః తద్భబ్దస్య బుద్ధిష్టవాచితయాఘటాదెర్బుద్ధిస్థత్వే
 న తజ్ఞాప్యత్వస్య సాధ్యే బాధాదిత్యలతహ * తస్మాదిత్యలైతి * సాధ్యాన్వయ
 పంచమ్యథాన్వయత్వే యోగ్యతాతాత్పర్యాభ్యాం ప్రకృతహేతారవాన్వయ
 ఇత్యర్థః || నను నిగమనోత్తరం కుతఇత్యాకాంతా కుతానజాయతే ఇత్యాశం
 కాయామాహ * తస్మాదితి * విశేషసిద్ధతా * ప్రకృతసాధ్యే హేతువిభక్త్యథాన్
 న్వయనిరాకాంతతా * సాధ్యతయోక్తస్య * హేతుజ్ఞానజ్ఞాప్యత్వేన బోధితస్య *
 * సమర్థేతి * వ్యాప్తిపక్షధర్త తావిశిష్టహేతుజ్ఞానజ్ఞాప్యత్వేనపునర్బుధనాదిత్య
 ధః || తథాచహేతువిభక్త్యథాబోధోత్తరబోధవిషయవిభక్త్యథావత్ప్రసంగా
 నతాదృశనిరాకాంతతాన్వయమితిరాకాంతజ్ఞానవిఘటకైశ్చిన్తాదృశ్యాన్వయః
 భవఇతిభావః * అన్వయా * నిగమనానంతరమనుమానా తథాబోధాంగీకారే
 య్యర్థాత్ * నిగమనవైయధ్యప్రసంగాత్ || ఏతచ్ఛబాధితబోధఇవనిరాకా
 త్తత్వబోధోపినిగమనప్రయోజనమితిమతేన || వస్తుతస్తుతస్మాదిత్యలతహ * తజ్ఞా
 ప్యత్వస్య లాభాన్నాకాంతాప్రపత్తిః || నచ హేతుసంబద్ధసాధ్యతదాంత
 తాదృశసాధ్యత్వవాదినాపరిగ్రహాత్ || తాదృశసాధ్యే భవద్భిరపి ననిరాకా
 త్తత్వబోధానుపపాదనాచ్ఛేతి || నను సాధ్యసంశయాదేరపిలవయవతాత్వే
 పంచత్వకథనాసంగతిరిత్యలతహ * సంశయేతి * ప్రయోజనం * సాధ్య

